

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א-ט
שנה י"ז, שנת תשנ"ד

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

איה	לפרשת בראשית	כוונת הפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום אחד - ביאור בדברי הוזה"ק פ' לך, כשראה אברהם אבינו את השמש וכו'.
ב"ה	לפרשת וחי	ביאור הפסוק ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני, ובתרגום אונקלוס, ארי רחלא דה' אנא - פי' על המדרש שאמר יוסף אל אחיו, אתם הגוף ואני הראש.
ג"ה	לפרשת תרומה	על הפסוק ויקחו לי תרומה וגו', וברש"י לי לשמי - ביאור נחמד ונעים על הפסוקים בתחלת ספר תהלים, אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'.
ד"ד	לראש חודש אדר	ביאור דברי הילקוט עה"פ א"ל א"ל לי למה עזבתני, א"ל בים, א"ל בסיני - כוונת הוזה"ק עה"פ ויקחו לי תרומה, ר"י פתח מה רב טובך אשר צפנת ליראיך - על דברי התר"א, כשאמר ישראל נעשה ונשמע, אמר הקב"ה למשה ויקחו לי תרומה וגו' - ביאור נכון בענין הוויכוח בין משה רבינו לבצלאל בענין סדר בנין המשכן - טעם על אוז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה.
ה"ד	לשביעי של פסח	על המדרש כפ' בשלח, אז ישיר משה הה"ד ואני אשר עזך וארגן לבוקר חסדך - כוונת הילקוט בשש"ש עה"פ עלמות אהבך - פי' בדברי המדרש עה"פ א"ל א"ל לי למה עזבתני, א"ל בים, א"ל בסיני.
ו"ה	לפרשת בחקותי	עה"פ אם בחקותי תלכו - ישוב לקושית המפרשים דתחלה אמר הכתוב וחרב לא תעבור בארצכם, ותיכף אח"כ אמר הכתוב, ונפלו לפניכם לחרב.
ז"ה	לכין המצרים	על אוז"ל מקדש שני מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם - ביאור הפסוקים כפ' ויצא, ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ד' לי בן אחר - על דברי המדרש, אין עשו נופל אלא ביד בני' של רחל - כוונת התרגום עה"פ נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים - ביאור הכתוב בשש"ש תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים - רמז נפלא במגלת רות, כרחל וכלאה אשר בנו שתייהם את בית ישראל.
ח"ד	לפרשת ואתחנן	ביאור הכתוב ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו - רמז בפסוק ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר - קשר המסורה ב' פעמים ותח"ת.
ט"ז	לפרשת כי תצא	סמיכת הפרשיות, סוף פרשת שופטים עם תחלת פרשת כי תצא - פי' הפסוק ולא תשים דמים לביתך - כוונת הכתוב, יתגד ד' נגף לפני אויבך.

מדור זכרון לראשונים

קישור סוף התורה לתחלתה
בענין נאמנות דע"א, ותופס לב"ח
חידושים והערות
גליון ספר אורים ותומים
בענין חצי שיעור בשבועה
בדיון הדלקת נ"ח, ונס חנוכה
בסוגיא דער נעשה דיין
בדיון מקום הדלקת נר חנוכה
חידושים, הערות, ופסקים
בדיון יתרת וורדא
בענין לשאב"מ, והתר"ם
בדיון שמטת כספים בשביעית
חידושים על מס' כתובות
פסקים, חידושים, והערות
גליון שו"ת צמח צדק
קריאת המגילה למוקפין חומה
במס' כתובות דף י"א
בסוגיא דלשמה
בענין שיעבודא דרבי נתן
בסוגיא דאין מעבדין על המצות
בדיון מראית העין
בענין מרור
דבר נחמד על הגש"פ
בענין חמץ נוקשה
חיוב נשים במצה ובק"פ
דבר נחמד לשביעי של פסח
בדיון ח"ע וחב"ח בק"פ
אכילת מצה בע"פ שחל בשבת
בענין מי פירות אין מחמיצין
בסוגיא דחזקי' ור' אבהו
בדיון אין מאכילין איסור לקטן
בענין חצי שיעור בחמץ
גליון ס' זרע אברהם והר הכרמל
במס' כתובות דף ע"ב
חידושים על מס' כתובות
בענין חילוף כתב, וזמן בגיטין
בענין כתיבת שם העיר בגט
דברים יקרים ונחמדים
חידושים על הל' שחיטה וטריפות
גליון שו"ת חכם צבי
חידושים על מס' כתובות
בענין קדושת גגין ועליית
בדיון כתובת מפותה
גליון ספר הרוקח
בענין תקנה לכבוד מתים

הנה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל
הנאון ר' וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל
הנאון ר' ברוך ראזענפעלד אב"ד גאלוב זצ"ל
הנאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל
הנאון ר' יצחק גליק זצ"ל אב"ד סענפעטער
הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל
הנאון ר' מרדכי הורוויץ אב"ד שאמלוי זצ"ל
הנאון ר' יוסף העניג אב"ד נייטרא זצ"ל
הנאון ר' שלמה זלמן עמרדיק ראב"ד פראג זצ"ל
הנאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל
הנאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
הנאון ר' יוסף שאול הלוי נ"י אב"ד לבוב זצ"ל
הנאון ר' ברוך עקפעלד אב"ד טשום זצ"ל
הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל
הנאון ר' מאיר פוזנר בעל בית מאיר זצ"ל
הנאון ר' יוסף שטערן ראב"ד זאלקאווא זצ"ל
הנאון ר' שמעון סופר אב"ד קראקא זצ"ל
הנאון ר' נחום ראובן פעלסקר אב"ד רישא זצ"ל
הנאון ר' ישראל רפאפורט אבד"ק טארנא זצ"ל
הנאון ר' אהרן קוטנא אב"ד טאטום זצ"ל
הנאון בעל אדמת קודש אב"ד ירושלים זצ"ל
הנאון ר' גרשון קובלענץ דיין במיץ זצ"ל
הנאון ר' וואלף אוסטדליץ דיין בפראג זצ"ל
הנאון ר' עקיבא איגר אב"ד פונא זצ"ל
הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל
הנאון ר' שלמה הכהן אב"ד צילץ זצ"ל
הנאון ר' יעקב ליב אב"ד דיהרנפורט זצ"ל
הנאון ר' צבי מאגליד אב"ד סאננהוט זצ"ל
הנאון מהריא"ן אב"ד מארנרעטען זצ"ל
הנאון רח"צ מאנהיימער אב"ד אונגוואר זצ"ל
הנאון ר' יעקב סניידערס אב"ד ראב"ד זצ"ל
הנאון ר' בעריש גרויבארט אב"ד בענדין זצ"ל
הנאון בעל ברוך טעם אב"ד לייפניץ זצ"ל
הנה"ק בעל ישמח משה אב"ד אוהעל זצ"ל
הנאון ר' עקיבא איגר אב"ד פונא זצ"ל
הנאון ר' אשר אנשיל ניימאן אב"ד ווייצען זצ"ל
הנאון ר' פנחס כהן אב"ד סעלע זצ"ל
הנאון ר' חנוך העניך אב"ד בעלזין זצ"ל
הנאון ר' משה ראפף ראב"ד פפר"מ זצ"ל
הנאון ר' ישעי' ברלין אב"ד ברעסלוי זצ"ל
הנאון ר' עקיבא איגר אב"ד פונא זצ"ל
הנאון ר' קלמן אב"ד דארמשטאט זצ"ל
הנאון בעל נודע ביהודה אב"ד פראג זצ"ל
הנאון ר' יעקב מעמדון זצ"ל
הנאון בעל נהר שלום אב"ד איספאלטרו זצ"ל

הערות במס' ברכות	הנאון ר' מיכל קיצע מפרעשבורג זצ"ל	ח"ח
בדין אמירת אב הרחמים	הנאון ר' צבי מאגליר אבד"ק סאנגרוהם זצ"ל	ח"י
בדין חלה	הנאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל	ח"יא
שתי הערות	הנאון ר' בנימין שאכטער אב"ד פעזינג זצ"ל	ח"יב
ביאור בדברי השאלות	הנאון ר' אברהם גרינבוים אב"ד האסאטא זצ"ל	ח"יג
בענין מעביר ראשון ראשון	הנאון המקובל רמ"ע מפאנו זצ"ל	ט"ט
בענין הנ"ל	הנאון ר' משה פרוינצאלו ממנטובה זצ"ל	ט"י
דרוש נחמד לפ' כי תצא	הנאון בעל שב יעקב אב"ד פפד"מ זצ"ל	ט"יב
בענין ספק בתקיעת שופר	הנאון ר' יצחק גריסהאבער אב"ד פאקש זצ"ל	ט"יד
בדין זמן הכדלה במוצאי יו"ט	הנאון ר' יוסף פיילבאנען אב"ד העלישוי זצ"ל	ט"טז
בענין הנ"ל	הנאון ר' נחום טריביטש אב"ד נ"ש זצ"ל	ט"יט
בענין הנ"ל	הנאון ר' יוסף פיילבאנען אב"ד העלישוי זצ"ל	ט"כא
בענין הנ"ל	הנאון ר' שלמה האסם אב"ד דרעזניץ זצ"ל	ט"כג
חידושים והערות	הנאון ר' אשר אב"ד קארלסרוה זצ"ל	ט"כה
ברמב"ם פ"א מהל' שופר	הנאון ר' דוד פרידמאן אב"ד קארלין זצ"ל	ט"כז
בענין שמא יעברנו, ועוד	הנאון ר' שמואל בראך אב"ד נירמארע זצ"ל	ט"כט
בענין איסור הנאה מע"ז	הנאון ר' גרשון ליטש רז"ב אב"ד טאלליא זצ"ל	ט"לג

מדור אגרות קודש

מכתב מהנאון ר' בנימין הכהן וויטאלי מריגיו זצ"ל	א"מ
מכתב מהנאון בעל שדי חמד זצ"ל	א"כ
שני מכתבים מהנאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף זצ"ל	ב"יז
מכתב מהנאון ר' אברהם ברודא אבד"ק פפד"מ זצ"ל	ג"לד
מכתב מהנאון ר' משה ברודא אבד"ק הענא זצ"ל	ג"לה
מכתב מהנאון ר' יוסף צבי ווייס אבד"ק ערלוי זצ"ל	ד"כח
מכתב מהנאון ר' דובעריש מייזלש אבד"ק קראקא-ווארשא זצ"ל	ה"לב
מכתב מהנאון ר' עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא זצ"ל	ה"לג
מכתב מהנאון בעל בית שמואל אחרון אבד"ק פוזנא זצ"ל	ו"כז
מכתב מהנאון ר' גרשון חיות אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל	ו"כח
מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע	ז"לז
מכתב מהנאון בעל שדי חמד זצ"ל אל כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע	ז"לח
מכתב מהנאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	ח"טו
מכתב מהנאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל	ט"לד
מכתב מהנאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא זצ"ל	ט"לו

מדור זכרון לאחרונים

בדין כיבוד אב ואם והמסתעף	הג"ר מאיר אריק אב"ד טארנא ז"ל	א"כא
בגדר שביתת הארץ בשביעת	הג"ר יוסף ראזין אב"ד דווינסק ז"ל	א"כב
בדברי המכ"ש בקרית ספר	הג"ר יעקב יוסף גינז אב"ד בעסערמין ז"ל	א"כה
במס' כתובות מ"ד ע"א	הג"ר שמעון לעבאוויטש דיין בפר"ב ז"ל	א"כו
בסוגיא דככתה	הג"ר נתן נטע קעלל אב"ד שארבאגארד ז"ל	ב"יש
תשובה בענינים שונים	הג"ר אלקנה זאבערמאן אב"ד יארדינאב ז"ל	ב"כב
הערות שונות בענין חנוכה	הג"ר שמואל גרינוואלד דיין בסעליש הי"ד	ב"כד
בענין טומאת רביעית דם באוהל	הג"ר שמואל פיהרער אב"ד קראס הי"ד	ג"לו
גליון שלשה ספרים	הג"ר שלמה זלמן עהרנרייך אב"ד שאמלוי הי"ד	ג"לז
בענין קשר של תפילין	הג"ר צבי הירש כהנא אב"ד סטרימטערע הי"ד	ר"לא

הג"ר מאיר אריק אב"ד טארנא ז"ל
הג"ר יהושע פנחס באמבאך אב"ד אושפצין ז"ל
הגה"צ ר' פנחס חיים טובי אב"ד ראזל ז"ל
הגה"צ ר' שלמה איגר מלובלין הי"ד
הג"ר עזרא אלטשולער אב"ד וואינאטא ז"ל
הג"ר דוד רוב מיזליש אב"ד אוהעל הי"ד
הג"ר בן ציון בלום אב"ד אויפאלוי ז"ל
הג"ר חיים געלערנטער אב"ד קיטוב ז"ל
הג"ר אברהם נתן עלבערג אב"ד בלאשקי הי"ד

הרב מו"ה יוחנן סופר שליט"א
הרב יהושע פיהרער שליט"א
ר' אברהם מרדכי ראטה נ"י
הרב מו"ה חנינה אברהם לייטער שליט"א
הרב מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י
הרב מו"ה משה חיים שמערלער שליט"א
ר' יוסף יצחק פרנס נ"י
הרב מו"ה שמואל אליעזר שטערן שליט"א
ר' אפרים בינדינגער נ"י
הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א
הרב אברהם משה שאאי נ"י
הרב יצחק מאטצען נ"י
ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י
הרב מו"ה אברהם חיים שפיטצער שליט"א
ר' מיכאל משה העללער נ"י
הרב מו"ה אברהם חיים שפיטצער שליט"א
הרב ארי' לייב ריינמאן נ"י
הרב מו"ה שרגא פייוויש שנעעבאלג שליט"א
ר' יהושע יוסף שפריי נ"י
הרב מו"ה שמואל הלוי וואזנער שליט"א
ר' חיים ישעי' שוויממער נ"י

הנאון בעל איל המלואים אב"ד לעסלא זצ"ל
הנאון ר' יצחק קלמנקיס זצ"ל
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
הנאון ר' יוסף שאול נ"ו אב"ד לבוב זצ"ל
הנאון בעל מלא הרועים אב"ד קיטוב זצ"ל
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בדין חכיות של יי"ש בפסח
במס' פסחים י"א ע"ב
בענין ער"פ שחל בשבת
בענין חיוב תפלה בזמנה
חידושים והערות בענינים שונים
חידושים והערות
בדין הקריאה של ראש חודש
בענין איסור אינו זכוח
חידושים והערות

מדור פלפול והלכה
בדין קניית בתים בא"י בשבת
בדין שמיטת כספים
בענין מצות מילה, ופדיון הכן
בענין בדיקת סת"ם
בענין הדלקת נ"ח בכיהכנס"ס
בדין קילוח חלב אשה לכלי בשבת
בדין למעון שלא בפני בע"ד חברו
בענין שכר שדרכנות
בענין מיגו במקום עדים
במצות עונג ושמחה ביו"ט
בסוגיא דבני בתירה
בסוגיא דבני בתירה
בענין מצה גזולה
ביאור מלאכת מכה בפטיש
בדין כסא עם גלגלים בשבת
ביאור מלאכת מכה בפטיש
בהל' ברכות, וקידושין דף מ"ו
בדין איסור כתובת קעקע
בסוגיא דאנוסים היינו
בדין קדושת בית הכנסת
בענין שבועת הכה"ג ביוה"כ

מדור עולת שבת בשבתו
לפ' בראשית
והארץ היתה תוהו ובוהו
נע ונד תהי' בארץ
לפ' נח
וידע נח כי קלו המים
לפ' לך
המול ימול ליד ביתך
לפ' וירא
אם מצאתי חן בעיניך
לפ' חיי שרה
ואברהם זקן בא בימים

א"מב	הנאון בעל הפלאה אב"ד פפר"מ צ"ל	לפ' תולדות
א"מב	הנה"ק ר' ישראל המגיד מקאזניץ צ"ל	ולאום מלאום יאמץ
		וצא השדה וצודה לי צידה
		לפ' ויצא
ב"לה	הנאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג צ"ל	וישם יעקב מראשותיו, ברש"י
ב"לה	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ושבתי בשלום אל בית אבי
		לפ' וישלח
ב"לה	הנאון ר' נתן מאז ראב"ד פפר"מ צ"ל	ויטמון אותם יעקב תחת האלה
		לפ' וישב
ב"לה	הנאון ר' גבריאל מיללער דיין במס"ד צ"ל	ועשה לו כתנות פסים
		לפ' מקץ
ב"לו	הנאון ר' שלמה זלמן עמרין ראב"ד פראג צ"ל	וקמו שבע שני רעב
		לפ' ויגש
ב"לו	הנאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד צ"ל	אתם ראיתם את כל כבודי
		לפ' ויחי
ב"לו	הנאון ר' יוסף דרשן מפוזנא צ"ל	דן ידין עמו וגו'
		לפ' וארא
ב"לו	הנאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס צ"ל	ובך ובעמך ובכל עבדיך
		לפ' בא
ב"לו	הנאון ר' שאול אב"ר אמשטרדאם צ"ל	גם אתה תתן כידניו וגו'
		לפ' בשלח
ג"מז	הנאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס צ"ל	ויחי בערב ותעל השלו
		לפ' יתרו
ג"מז	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	במסורה כ"פ חונה
ג"מז	הנאון ר' יעקב ליב אב"ד דיהרנפורט צ"ל	כי יחי להם דבר בא אלי
		לפ' משפטים
ג"מח	הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין צ"ל	לא תהי לו כנושה
		לפ' תרומה
ג"מח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ברש"י, ג' תרומות אמורות כאן
		לפורים
ד"מג	הנאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג צ"ל	במס' מגילה דף י"ג ע"א
		לפ' כי תשא
ד"מג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ושמרו בני' את השבת
ד"מג	הנאון ר' מאיר אויערבאך אב"ד קאליש צ"ל	וחנותי את אשר אחון
		לפ' ויקהל
ד"מר	הנאון ר' יוסף דרשן מפוזנא צ"ל	לא תבערו אש
		לר"ח ניסן
ה"נז	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	הצידוק מחודש ניסן
		לשביעי של פסח
ה"נח	הנאון בעל הפלאה אב"ד פפר"מ צ"ל	בוקע ים לפני משה
ה"נח	הרה"ק ר' משה מדאזוואראב צ"ל	שמעו הרים את ריב ד'
ה"נח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	נתן ימינו על ימינו של משה
		לפ' קדושים
ו"מז	הנאון בעל שערי תורה אב"ד ווערבו צ"ל	הוכח תוכיח את עמיתך
		לפ' אמור
ו"מח	הנאון ר' נתן מאז ראב"ד פפר"מ צ"ל	ואיש כי יקריב זבח שלמים

הנאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל	ו"מח	לפ' בהר	טעם על מצות שמטה
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ו"מט	לפ' בחקותי	וחרב לא תעבור בארצכם
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ו"מט	לפ' במדבר	ובנסוע המשכן וגו'
הנאון ר' יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל זצ"ל	ר"נ	לפ' בהעלותך	והרעותם בחצוצרות
הנאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל	ר"נ	לפ' שלח	במדרש שלח לך אנשים
הנאון בעל משנת חכמים אבד"ק זאמושטש זצ"ל	ז"נח	לפ' חקת	פן בחרב אצא לקראתך
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ז"נח	לפ' בלק	כי מראש צורים אראנו
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ז"נח	לפ' פנחס	לצפון משפחת הצפוני
הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	ז"נמ	לפ' מטות	ויענו בני גר ובני ראובן
הנאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל	ח"כח	לפ' דברים	יוסף עליכם אלף פעמים
הנה"ק בעל ארי' דבי עילאי אב"ד בריגל זצ"ל	ח"כט	לפ' ואתחנן	וידעת היום וגו'
הנאון ר' יהודה כ"ץ מליסא זצ"ל	ח"כט	לפ' עקב	וזה' עקב תשמעון
הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	ח"ל	לפ' ראה	את הברכה על הר גרזים
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ח"ל	לפ' שופטים	בהפטרה. חנם נמכתתם וגו'
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ט"מז	לפ' תבא	והיית ממשש בצהרים
כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ר	ט"מז	לפ' נצבים	הסימן בסוף הפרשה
הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	ט"מז	לראש השנה	אלקים יראה לו השעה לעולה בני
הנאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק פראג זצ"ל	ט"מח	לפ' וילך	לא אוכל עוד לצאת ולבא
הנאון ר' זעליגמאן אב"ד וועטש זצ"ל	ט"מח	לפ' וילך	לפ' האזינו
			תזל כטל אמרתי
			מדור תמיהות וישובים
הגר"ר חיים דוב גראס אב"ד פעטרייווא ז"ל	א"מנ	הערה בדברי רש"ש	
הגר"ר חיים דוב גראס אב"ד פעטרייווא ז"ל	א"מנ	הערה בספר שיר מעון	
הרב שמחה רובין נ"י	ב"לח	הערה בדברי הרמב"ן	
הרב שמחה רובין נ"י	ב"לח	פליאה בדברי הגר"י ענגיל	

הערה בספר בנין אריאל	ר' אלעזר גאלדמאן נ"י	ג"מט
הערה בס' שפתי חכמים (ברכות)	ר' אלעזר גאלדמאן נ"י	ג"מט
שתי תמוהות בספר בניהו	ר' משולם זוסיא ווייסבלום נ"י	ה"נט
תמ' בספר עץ הדעת טוב	הרב נחום מאיר נערמאן שליט"א	ח"לא
תמ' בספר בני בנימין	הרב נחום מאיר נערמאן שליט"א	ח"לא
הערה בשו"ת זכר יהוסף	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	ח"לא

מדור תעודות וסמיכות

כתב הורמנא	הגאון ר' משה מרדכי אב"ד פרויענקירכען זצ"ל	ג"סא
כתב הורמנא	הגאון ר' רוד ניימאן ראב"ד פרעשבורג זצ"ל	ג"סב
כתב הורמנא	הגאון ר' משה הרש פוקס אב"ד גר"וו זצ"ל	ג"סג
כתב קבלה	הגאון ר' יעקב נונים ואיס אב"ד ליורנו זצ"ל	ד"מה
כתב קבלה	הגאון ר' שלמה לאמפרוניטי אב"ד פירארא זצ"ל	ד"מו
כתב קבלה	הגאון ר' מנחם אויערבאך אב"ד אוסטראווע זצ"ל	ד"מו
כתב המלצה	הגאון בעל אור חדש אב"ד קעלין זצ"ל	ה"ס
כתב המלצה	הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראב"ד פראג זצ"ל	ה"ס
מכתב הסכמה	הגאון רח"צ מאנהיימער אב"ד אונגוואר זצ"ל	ז"סא
מכתב הסכמה	הגאון ר' חיים זאב עלינבאנען ראב"ד רישא זצ"ל	ז"סב
מכתב הסכמה	הגאון ר' שמעון גרינפעלד אב"ד סעמיהאלי זצ"ל	ז"סב
כתב הורמנא	הגאון ר' יעקב גינצבורג דיין בפראג זצ"ל	ח"לב
כתב מורנו	הגאון ר' נחום טריכטש אב"ד נ"ש זצ"ל	ח"לב

מדור זכור ימות עולם

פולמוס אודות הרבנות בק' טשאבא (תקצ"ד-תקצ"ה לפ"ק)	ג"נ
לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע	ה"סא
תקנות לחברה ביקור חולים דק"ק שטייניץ (תקנ"א לפ"ק)	ו"נא
קול קורא אודות שריפה בק' גראסווארדיין (תקצ"ו לפ"ק)	ח"לב

צילומי כתבי קודש

הגאון ר' מרדכי הלוי הורוויץ אבד"ק שאמלוי זצ"ל	ב"נ
הגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	ג"ס
הגאון בעל אדמת קודש אבד"ק ירושלים זצ"ל	ה"ז
הגאון ר' עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא זצ"ל	ה"לד
הגאון בעל בית שמואל אחרון אבד"ק פוזנא זצ"ל	ו"סו
הגאון ר' ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלא זצ"ל	ז"כג
הגאון ר' חנוך העניך אבד"ק בעלזין זצ"ל	ז"סג
הגאון ר' קלמן מענגיבורג אבד"ק דארמשטאט זצ"ל	ז"סג
הגאון ר' מיכל קיצע מפרעשבורג זצ"ל	ח"ט

הסכמה בלתי ידועה	א"מד
מלי דהספידא	ט"מט
חדשים גם ישנים	ג"סד
דקדוקי סופרים	ז"ס

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע זילן, זילח
כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"צ זי"ע הי"ד ט"מו
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א איה, אימא, אימב, ביה, בילה, גיה, גימז, גימח, ריד,
דימנ, היר, היג, הינח, ויה, וימט, ויג, זיה, זינח, זינט, חיד, חיל, טיז, ט"מו
הגאון ר' אברהם ברודא אבד"ק פפר"מ גילד
הגאון ר' אברהם גרינבוים אבד"ק האסאסא חייג
הרב אברהם חיים שפיצער וילה, זימד
ר' אברהם יצחק וואלפסאהן דימט
ר' אברהם מאיר גלאנצער הי"ט
הרב אברהם מרדכי ראטה אילח
הרב אברהם משה שאיא הי"ט
הגאון ר' אברהם נתן עלבערג אבד"ק בלאשקי ט"ל
הגאון ר' אברהם אביש אבד"ק פפר"מ ט"מט
הגאון ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פרעשבורג בעל כת"ס ח"טו
הגאון ר' אהרן קוטנא אבד"ק טאטוס די"ט
ר' אלעזר גאלדמאן גימט
הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג הי"ט
הגאון ר' אלעזר קאליר אבד"ק קעלין בעל אור חדש הי"ט
הגאון ר' אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאב די"ט
ר' אפרים בינדיגער די"ט
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מכראר בעל בית אפרים גיג, ט"לד
הגאון ר' ארי' ליב קרא אבד"ק לעסלא בעל איל המלואים אי"ט
הגה"ק ר' ארי' ליבוש ליפשיץ אבד"ק בריגעל בעל ארי' דבי עילאי איז, ח"כט
הרב ארי' ליב ריינמאן זינה
הגאון ר' אשר אבד"ק קארלסרוה ט"כח
הגאון ר' אשר אנשיל ניימאן אבד"ק ווייטצען ו"כא
הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבוי בעל שערי תורה וימח
הגאון ר' בנימין וואלף הלוי באסקאוויץ אבד"ק קעלין ובאניהאד אי"ט
הגאון ר' בנימין כהן וויטאלי מריגייז אי"ט
ר' בנימין קנאבלאך די"ט
הגאון ר' בנימין שאכטער אבד"ק פעזינג חייב
הגאון ר' בן ציון בלום אבד"ק אויפאלוי זימא
הגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים אבד"ק לייפניק בעל ברוך טעם ויז
הגאון ר' ברוך ראזענפעלד אבד"ק גאללוב אי"ט
הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג גי"ד
הרב ברוך אברהם צבי הורוויץ הי"ט
הגאון ר' ברוך עקפעלד אבד"ק טשוס גי"ט

הגאון ר' גבריאל מיללער דומ"ץ מאטערסדארף ב"ל
הגאון ר' גבריאל עשקעלעס אבד"ק ניקלשבורג א"מ
הגאון ר' גרשון חיות אבד"ק ניקלשבורג ו"כ
הגאון ר' גרשון קובלעניץ חד מביד"ר דק"ק מיץ הי"ח
הגאון ר' גרשון ליטשינאזענבוים אבד"ק טאלליא ט"ל
הגאון ר' דוב בעריש מייזלש אבד"ק קראקא-ווארשא ה"ל
הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג ב"ל, ר"מג, ו"מח, ח"כח, ט"מח
הגאון ר' דוד דוב מייזליש אבד"ק אוהעל ז"ל
הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין ט"כ
הגאון ר' דוד ניימאן ראבד"ק פרעשבורג ג"ס
הגאון ר' דוד העריש אבד"ק אייזגורב ט"ג
הגאון ר' וואלף אוסטריליץ מביד"ר דק"ק פראג ה"ט
הגאון ר' זעליגמאן אבד"ק וועטש ט"מח
ר' חיים אלכסנדר יוסף פרייער ה"סג
הגאון ר' חיים געלערנטער אבד"ק קוטב ח"ט
הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק פעטרווא א"מ
כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז בעל דברי חיים ה"סא
הגאון ר' חיים זאב עלינבויען ראבד"ק רישא ז"ס
הגאון ר' חיים חזקיוו מדיני בעל שרי חמד אי"כ, ז"ל
ר' חיים ישעי' שוויממער ט"מב
הגאון ר' חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר הי"כח, ז"סא
הגאון ר' חנוך העניך אבד"ק בעלזין ז"ז
הרב חנניה אברהם לייטנער ב"כח
הגאון ר' יהודה אסאד אבד"ק סערדאהעל ו"ג
הגאון ר' יהודה כ"ץ מליסא ח"כט
ר' יהודה קינדערמאן א"מח
הגאון ר' יהושע אהרן צבי וויינבערגער אבד"ק מארגערעטען הי"כ
ר' יהושע יוסף שפריי ח"כר
הרב יהושע פיהרער א"לב
הגאון ר' יהושע פנחס באמבאך אבד"ק אושפיצין ה"ל
הרב יוחנן סופר אי"כ
הגאון ר' יוסף דוד תאומים דומ"ץ אוסטראווע ד"מו
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף ב"ל, ר"מר
הגאון ר' יוסף הויכגעלערנטער אבד"ק זאמושטש ז"נח
הגאון ר' יוסף העניג אבד"ק נייטרא כ"טו
הגאון ר' יוסף פילבאגען אבד"ק העלישוי ט"טו, ט"כא
הגאון ר' יוסף יוזפא הלוי שטערן ראבד"ק זאלקאווא ר"יד
ר' יוסף יצחק פרנס ג"מג
ר' יוסף מנחם באב"ד ו"נח

הגאון ר' יוסף צבי ווייס אבד"ק ערלוי ריכח
הגאון ר' יוסף שאול נאטשהזאהן אבד"ק לבוב בעל שואל ומשיב א"מא, ג"ח
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג בעל נודע ביהודה ח"ה
הגאון ר' יחיאל מיכל קיצע מפרעשבורג ח"ה
הגאון ר' יעקב גינצבורג מביד"ר בק"ק פראג ח"לב
הגאון ר' יעקב די מודינה מליוורנו ד"מה
הגאון ר' יעקב יהודה ליב פאלק אבד"ק דיהרנפורט ג"מז, הי"ט
הגאון ר' יעקב מעמדין ז"נט, ח"ו, ח"ל, ט"מז
הגאון ר' יעקב נויס אבד"ק ליוורנו ד"מה
הגאון ר' יעקב סניידערס אבד"ק ראאב-סיגעט הי"ט
הגאון ר' יעקב הכהן פאפרש אבד"ק פפד"מ בעל שב יעקב וינא, ט"יב
הגאון ר' יעקב הרש פילבאגין אבד"ק שטייניץ וינא
הרב יעקב צבי גאלדשטיין ד"מח
הגאון ר' יעקב צבי יאליש אבד"ק דינוב בעל מלא הרועים א"מא
הגאון ר' יצחק הכהן גליק אבד"ק סענפעטער אי"ז
הגאון ר' יצחק גריסהאבער אבד"ק פאקש ט"ד
הרב יצחק מאטצען הי"ט
הגאון ר' יצחק קלמנקיס א"מ
הגאון ר' ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלא זיכב
הב' החתן ישעי' ציטראנענבוים ב"מא
הגאון ר' ישראל הכהן ראפאפורט אבד"ק טארנא ריכג
הגה"ק ר' ישראל המגיד מקאזניץ א"מב
הגאון ר' יששכר בער גרויבארט אבד"ק בענדין הי"ל
הגאון ר' מאיר אויערבאך אבד"ק קאליש בעל אמרי בינה ד"מד
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא א"כא, הי"לה, ט"לו
הגאון ר' מאיר דן פלאצקי אבד"ק דוואהרט בעל כלי חמדה ז"ס
הרב מאיר נתן נטע סג"ל לנדא ב"לא
הגאון ר' מאיר פוזנר אבד"ק שאטלאנד בעל בית מאיר ד"י
ר' מיכאל משה העללער ו"מא
הגאון ר' מנחם מענדל אויערבאך אבד"ק אוסטראווע ד"מו
הגאון ר' מנחם עזרי' מפאנו בעל עשרה מאמרות ט"ט
ר' מרדכי ארי' גיפס הי"גב
הגאון ר' מרדכי הלוי הורוויץ אבד"ק שאמלוי ב"י
הגאון ר' מרדכי כנעט אבד"ק ניקלשבורג וי"נה
הגאון ר' מרדכי נסים מליוורנו ד"מה
הגאון ר' משה ברודא אבד"ק הענא ג"לה
הגאון ר' משה הרש פוקס אבד"ק גרויסווארדיין ג"סג
הרה"ק ר' משה הורוויץ מראוואדאב הי"נח
הרב משה חיים שמערלער ג"לט

הגאון ר' משה פרובינצאלו ממנטובה ט"ו
הגה"ק ר' משה טייטלבוים אבד"ק אוהעל בעל ישמח משה ו"ח
הגאון ר' משה מרדכי פשערהאפער אבד"ק פרויענקירכען ג"סב
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חתם סופר ג"נז, ג"נח
הגאון ר' משה ראפף ראבד"ק פפד"מ ז"יב
ר' משולם זוסיא ווייסכלום הינט
הגאון ר' נחום טרייבוש אבד"ק ניקלשבורג בעל הקובץ ח"לב, ט"ים
הרב נחום מאיר גערמאן א"מה, ח"לא
הגאון ר' נחום ראובן פלעסקער אבד"ק רישא ד"יח
הגאון ר' נסים חיים משה מזרחי אבד"ק ירושלים בעל אדמת קודש היו
הגאון ר' נתן מאז ראבד"ק פפד"מ ב"לה, ר"מח
הגאון ר' נתן נטע קעלל אבד"ק שארבאגארד ב"יט
הגאון ר' עזרא אלטשולער אבד"ק וואינוטא ו"לא
הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא הי"א, ו"ט, ז"כר
הגאון ר' עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא ח"לג
הגאון ר' פנחס הלוי איש הורוויץ אבד"ק פפד"מ בעל הפלאה א"מב, הי"נח
הגה"צ ר' פנחס חיים טויב אבד"ק ראזדל הי"מא
הגאון ר' פנחס כהן אבד"ק סעלע ו"כר
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין ג"מח, ד"ז
הגאון ר' צבי הירש כהנא אבד"ק סטרימשערע ו"לא
הגאון ר' צבי הירש מאגלד אבד"ק סאנגרוהט הי"ז, ח"י
הגאון ר' קלונימוס קלמן מענגיבוריג אבד"ק דארמשטאט ז"לב
הרב רפאל אהרן כ"ץ ו"נח
הגאון ר' שאול אבד"ק אמסטרדאם בעל בנין אריאל ב"לז
הגאון ר' שבתי וינטורה אבד"ק איספאלטרו בעל נהר שלום ח"ז
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שוואדראן אבד"ק ברעזאן א"טו, ח"יא
הגאון ר' שלמה הכהן אבד"ק צילץ הי"ד, ט"מט
הגאון ר' שלמה זלמן עהרנרייך אבד"ק שאמלוי ג"לז
הגאון ר' שלמה זלמן עמרין ראבד"ק פראג ב"לו, ג"ח
הגאון ר' שלמה האסם אבד"ק דרעזניץ בעל כרם שלמה ט"כג
הגאון ר' שלמה לאמפרוניטי אבד"ק פירארא ד"מו
ר' שלמה לעווענברין הי"סר
הגה"צ ר' שלמה איגר מלובלין ו"ל
הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד ב"ז, ב"לו, הי"ג
הרב שמואל הלוי וואזנער ט"לט
הרב שמואל אליעזר שטערן ר"לג
הרב שמואל אשכנזי ב"לט
הגאון ר' שמואל גרינוואלד דומו"ץ סעליש ב"כר
הגאון ר' שמואל בראך אבד"ק ניר-מאדע ט"כט

הגאון ר' שמואל פאלקענפעלד אבד"ק פוזנא בעל בית שמואל אחרון וכו'
הגאון ר' שמואל פיהרער אבד"ק קראס גילו
הגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף בעל באר שמואל ב"ח
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס ב"ח, ג"מ
הרב שמחה רובין ב"ח
הגאון ר' שמעון גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי ז"ס
הגאון ר' שמעון לעבאוויטש דומ"ץ בק"ק פרעשבורג אי"ח
הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא ר"מ
הרב שרגא פייוויש שנעעבאלג ח"כ
ר' שמריהו ציטראנענבוים ח"ל

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימים אנו את פני

כבוד קדושת עמ"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הסהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולכרך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו

שנה טובה ומאושרת

תכלה שנה וקללותי - תחל שנה וברכותי.

הקובץ נסדר ע"י כלי קאמפיוטער
נרכת ידידנו הגה"ח ר' משה חיים פאנצער נ"י

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר דניל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
MESIVTAH EITZ CHAIM OF BOBOV
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

תרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגדות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ז קונטרס א' (ק"ס) תשרי-חשון תשנ"ד

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה מרשת בראשית ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז קישור סוף התורה לתחלתה ..... הגה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל
ט בענין נאמנות דע"א ותופס לב"ח ..... הגאון ר' וואלף הלוי באסקאוויץ זצ"ל
יב חידושים והערות ..... הגאון ר' ברוך ראזענפעלד אבר"ק גאלוב זצ"ל
טו גליון ספר אורים ותומים ..... הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל
יז בענין חצי שיעור בשבועה ..... הגאון ר' יצחק גליק זצ"ל אבר"ק סענפעטער

מדור אגרות קודש

יט מכתב מהגאון ר' בנימין הכהן וויטאלי מריגיוו זצ"ל .....
כ מכתב מהגאון בעל שרי חמד זצ"ל .....

מדור זכרון לאחרונים

כא בדין כיבוד אב ואם והמסתעף ..... הג"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל
כר בגדר שביתת הארץ בשביעית ..... הג"ר יוסף ראיון אבר"ק רווינסק ז"ל
כה בדברי המכו"ט בקרית ספר ..... הג"ר יעקב יוסף גינז אבר"ק בעסערמין ז"ל
כו במס' כתובות מ"ד ע"א ..... הג"ר שמעון לעבאוויטש רומ"ץ דק"ק פר"ב ז"ל

מדור פלפול והלכה

כח בדין קניית בתים בארץ ישראל מנכרי בשבת .. הרב מוה"ר יוחנן סופר שליט"א
לב בדין שמיטת כספים ..... הרב יהושע פיהרער שליט"א
לח בענין מצות מילה ופדיון הבן ..... ר' אברהם מרדכי ראטה נ"י

עולת שבת בשבתו

מ ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים ..... המערכת

מדור תמיהות וישובים

מג הערות קצרות בענינים שונים .....
מד הסכמה כלתי ידועה .....
מה מכתבים אל המערכת .....
מח ברכות והודאות .....

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1993

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות
אא"ז הגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל
בהגה"ק מוה"ר מאיר אבר"ק דזיקוב זצ"ל
נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הגה"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל
נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

רו"ז הגה"צ מו"ה מנשה הורוויץ אבר"ק זאלין זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר אלי' אבר"ק זאלין זצ"ל
נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

דורי הגה"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבר"ק זשאבנא זצ"ל
בהגה"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל
נהרג עקב"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"כ לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ד
נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהיו נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,

ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות
אבי הנה"ח מו"ה ב"ר דוד ניסענבוים ע"ה
נפטר כ"א סיון
אמי מרת חי' הדסה בת ר' יוסף ראטערסמאן ע"ה
נפטרה ג' שבט תשכ"ב
חותני הנה"ח מו"ה חיים וואקס ע"ה
נהרג עקה"ש
חותנתי מרת אסתר בת ר' יצחק ע"ה
נפטרה עשרה בסבת תשמ"ג
אשתי מרת נחמה בת ר' חיים ע"ה
נפטרה פתאום ר"ח סיון תשנ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

אני הגבר ראיתי בעני עמי, ונשארתי ת"ל בחיים כמעט יחיד מכל בני
עירי קהלה קדושה נייעפאלאמיצע (הסמוכה לעיר קראקא), אנשים נשים וסוף
הקדושים והטהורים שנהרגו ונשרפו בשנות הזעם, לכן ברצוני להנציח נשמות
חברי וידידי. ואלה שמות המיוחדים שבהם, שרפי מעלה, ראשי הישיבה
ותלמידי הישיבה „עץ חיים" דבאבוב סניף נייעפאלאמיצע. ר' ינקום דמם.

ר' מרדכי גאלדוואסער ע"ה	הב' שלמה זלמן (ב"ר חיים יצחק) לויבער ע"ה
ר' אהרן (ב"ר עוזר שו"ב) ברענער ע"ה	הב' מאיר (ב"ר חיים יצחק) לויבער ע"ה
ר' מאיר (ב"ר משה דוד) לויפער ע"ה	הב' שלום (ב"ר מנחם) קאלפוס ע"ה
ר' ישראל ליב מטורקא ע"ה	הב' אלכסנדר (ב"ר יונה) מענענבוים ע"ה
ר' אברהם יהודה הארט מטורקא ע"ה	הב' זעליג (ב"ר יונה) מענענבוים ע"ה
הב' משה דוד ממושאני ע"ה	הב' משה (ב"ר יונה) מענענבוים ע"ה
הב' שמואל מטורקא ע"ה	הב' יוסף (ב"ר מרדכי) גאלדוואסער ע"ה
הב' ישראל (ב"ר משה דוד) לויפער ע"ה	הב' זאב וואלף פערטיני מניימארק ע"ה

הונצח ע"י,

דוב בערל ניסענבוים
שריד אש מנייעפאלאמיץ
וכעת במאנטריאל

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בראשית

ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. וברש"י הביא להקשות בשם המדרש, מדוע כתיב יום אחד, ולא כתיב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, יום שני יום שלישי וכו'.

ויתכן בזה, בהקדם דברי הזוה"ק בפ' לך (דף פ"ו ע"א) אמר רבי יהודה, כשראה אברהם אבינו את השמש דנפיק בצפרא מסטרא דמזרח, חשב בלבו שזהו הבורא כל עולמים, ואמר דא הוא מלכא דברא יתי, וכל היום כולו עבד אל השמש, אבל כשהגיע בין הערבים כששקעה החמה וגדאית הלבנה, אמר בטח הלבנה היא השולטת על החמה, שהרי שקעה החמה ואינה זורחת עוד, ועבד אל הלבנה כל הלילה, אבל כשהגיע הבוקר נשתומם, כי ראה דאולא חשיכא ואתנהיד סטרא דמזרח, אמר בוודאי יש מלך השולט על שתיהן, והוא הוא המנהיג את העולם כולו, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, יעו"ש.

והנה מלבד הסודות הטמונים בדברי הזוה"ק הללו, יש לומר כוונה נאותה בזה, דנודע מפי ספרים וסופרים, דהעשירות והעניות יש בכל אחד מהם מעלה וחסרון, העשירות יש בה מעלה, כי ע"י העשירות יש לו להאדם היכולת לעבוד את ד' כראוי, ויוכל ללמוד תורה בהרחבת הרעת, בלי שום מניעה, וגם יוכל לקיים מצות ד' בהידור ולהרבות בצדקה, אמנם לעומת זה העשירות גורמת לפעמים ח"ו פריקת עול, כמאה"כ (דברים ל"ב) וישמן ישורון ויבעט, וגם אמרו חכמנו"ל בנמרא (ברכות ל"ב ע"א) שאמר משה לפני הקב"ה בשביל כסף וזהב שהשפעת להם, הוא גרם שעשו את העגל. וכמו כן בעניות יש בה חסרון, כמו שאמרו רז"ל (עירובין מ"א ע"ב) דעניות הוא אחד מג' דברים שמעבירין את האדם על דעתו ועל דעת קונו, אמנם מאידך גיסא יש בה מעלה, כאו"ל (חגיגה ט' ע"ב) יאה עניותא ליהודאי, וכתבו המפרשים הכוונה, כי ע"י העניות נשבר באדם לבבו הערל, ומתדבק אל השי"ת.

והנה מבואר בספרים, דהשמש רומז על העושר, כי הוא רוגמת השמש אשר יש לו אור מעצמו, כן העושר אשר אור ההצלחה זורחת עליו, אינו צריך לקבל תמיכה מאחרים, והלבנה רומזת על העני, כי כמו שהלבנה אין לה אור מעצמה, כי אם מה שהשמש מופיע אודו עלי, כן העני אין לו כלום, רק מה שמקבל מן העושר, וכן מצינו בפסוק (ירמ' ל"ט) ומן העם הרלים אשר אין להם מאומה, ובתרגום, ומן עמא חשיכא.

ועפ"ז נבוא לביאור דברי הזוה"ק הנ"ל, דבתחלה עבד אברהם אבינו את השמש, כי רצה אברהם אבינו לעבוד את השי"ת מתוך עושר והרחבה, רוגמת השמש, שיש לו אור שופע מעצמו, ואינו מקבל אור מזולתו, ועלה במחשבתו, כי רק ע"י העשירות יוכל לעבוד את השי"ת בלי מפרע, וללמוד תורה ברעה צלולה, אכן בדאותו כי ברמשא אתכניש שמשא, ואחר שזורח השמש כל היום ומאיר על העולם כולו, סופו לישקע, ואך חושך יסובב את העולם, אז נוכח לדעת כי סכנה אורבת לו להעושר, ופעמים רבות סופו של העושר לילך בדרך

חשכים ולגשות מדרך הישר ח"ו, אז אמר בלבן, א"כ יותר רצוי לעבוד את ד' מתוך העוני והרחק, ולכן פלח לי' לסיהרא כל הלילה ההוא, אמנם גם דרך זה לא הוטב בעיניו, כי ראה בצפרא דאולא חשוכא ואתנהיד סטרא דמזרח, וכל האור שקיבלה הלבנה מהחמה, חלף הלך לו, וא"כ כיצד העני יוכל לעבוד את השי"ת בעירום ובחוסר כל, לכן החליט בדעתו, כי השמש והירח בוודאי יש להם מנהיג אחר, וכמו כן העושר והעוני, צריכין להיות מאוגדים ומקושרים יחד, שהעשירים והרוזנים יתמכו ביד הלומדי תורה העניים, וזהו רצונו של הקב"ה, כמאה"כ עשיר ורש נפגשו עושה כולם ד' (משלי כ"ב), שזהו תכלית כל הבריאה, וע"י שהעושר יתמוך ביד הלומדי תורה, שוב מורא לא יעלה על ראשו, פן ימערז קרסוליו, כי בזכות החזקת לומדי תורה, לא יאונה אליו כל רעה להטות ח"ו מדרך הישר, כי התורה של התלמידי חכמים מנינו ומצלי גם בעד התומכי אורייתא, להשפיע עליהם אוצר של יראת שמים.

וזה יש להעמים בכוונת הפסוק הנ"ל, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, שתיכף בתחלת הבריאה, רמז הקב"ה על שותפות זו של יששכר וזבולון, ולזה אמר, ויהי ערב, זה התלמיד חכם העני, אשר מחמת דוחקו עולם חשך בעדו, ויהי בוקר, זה העושר, אשר שמש ההצלחה זרחה עליו כאור הבוקר, יום אחד, שניהם צריכים להתאחד, ויהי' כחשיכה כאורה, שאורו של העושר עם חשכת העני, יתחברו ויתאגדו, ויחדיו יהיו צמודים, שהעושר יתמוך בנדיבות הלב את התלמיד חכם העני, ויתן לו די מחסורו אשר יחסר לו, והתלמיד חכם ישפיע על העושר מתורתו ויראתו, כדי שלא יטה ח"ו מדרך ד', ועי"ז שניהם יעלו לרצון לפני ארון כל.

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחדוה

נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני

עמרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א

ולנכדו-חתנו הרכ מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א

ר"מ במתיכתא עץ חיים רבאבוב

לרגלי אירוסי נכדתם-בתו תחי'

עב"ג הכחור החתן תמים למעלות

שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת

כמר חיים ברוך-הלברשטאם שליט"א

ויהי"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד

לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

דרוש לקשר סוף התורה לתחילתה

מהנהגה"ק בעל ארי' דבי עילאי אבר"ק ברינעל זצ"ל⁽¹⁾

יש לומר ניעוץ על סיום התורה לתחילתה, עפ"י מה שפירש רש"י על הפסוק, ולכל המורא הגדול, ניסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא, ומסתמא הכוונה כמו שמבואר בילקוט במפורש, המורא הגדול, זו קריעת ים סוף, ועפ"י יש לתרץ הדקדוק שמרקק רש"י על לשון לעיני כל ישראל, דלעיני למה לי, דהוי מצי למימר אשר עשה משה לכל ישראל, וכמ"ש השפתי חכמים על מה שפי' רש"י, דלעיני כל ישראל קאי על שבירת הלוחות, שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (דברים ט') ואשברם לעיניכם, שפי' דהי' קשה לרש"י הלשון לעיניכם, יעו"ש. ויש מקום לתרץ גם דקדוק ההוא, עפ"י מה שפירש הילקוט על לכל המורא הגדול, דקאי על קריעת ים סוף.

ועפ"י מה ששמעתי⁽²⁾ לפרש על הא דאיתא (סנהדרין ל"ט ע"ב), שבשעה שנמכעו מצרים בים, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, דהיינו שביקשו להרוג את כל המצריים ע"י השירה, וכמו שהי' אצל סנחרב, דע"י ששמעו שירה של מלאכי השרת נהרגו כל האוכלסין (סנהדרין צ"ה ע"ב), ואמר הקב"ה דאין זה מדה כנגד מדה, דכתיב בדבר אשר זדו עליהם, כיון רמעשה ידי טבעו בים, דהמה השליכו ליאור את ילדי בני ישראל.

והנה י"ל תירוץ אחר, שלא הי' באפשר שיהי' הריגת המצריים ע"י שירה של המלאכים, כיון דקריעת ים סוף הי' באשמורת הבוקר, וכדכתיב בפסוק ויהי באשמורת הבוקר וגו', והרי אין מלאכים אומרים שירה עד שיאמרו ישראל תחילה, כדאיתא במס' חולין דף צ"א ע"ב, וכיון שעדיין לא הקרימו ישראל שירה מהיות הבוקר, לא הי' אפשר למלאכים לומר שירה, משא"כ במלחמת סנחרב, דכתיב במלכים ב' קפ"ט וי"ט, ויהי כלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו', א"כ היתה כלילה, ומסתמא כבר הקרימו ישראל את השירה ביום, ולא עוד, אלא כפי המבואר במדרשים והובא ברד"ק מלכים הנ"ל, שאותו הלילה הי' ליל פסח וכו', ושבאותו הלילה אמרו ישראל שירה, שנאמר השיר יהי' לכם כליל התקדש חג וכו', א"כ הרי אפילו כלילה ההוא הקרימו ישראל לומר שירה.

אם כן לפי המבואר בחולין צ"א ע"ב, כברייתא רחביכין ישראל וכו', ראין מלאכי השרת אומרים שירה מלמעלה עד שיאמרו ישראל מלמטה, מובן הדבר דלכל המורא הגדול הוא קריעת ים סוף, דקריעת ים סוף הי' גם גדול יותר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ט עמוד כ"ד. — דרוש זה הועתק מתוך כתביו, בהוספות איזה תיבות פה ושם, כדי שירויץ בו הקורא.

(2) כן הובא בשם הגאון מוה"ר העשיל מקראקא זצ"ל בספר חנוכת התורה פ' בשלח (אות ע"ג). וכן הובא במפרשים בשם הנהגה"ק ר"ר שמעלקא אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל.

מהריגה שע"י המלאכים, דהרי אפילו בעשר מכות שבמצרים, כתיב בפדשת וארא, כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך וגו', ואולם בעבור זאת העמדתך וגו', הרי דעשר מכות היו גדול מן ההריגה שע"י המלאך, מכל שכן קריעת ים סוף, וקיי"ל דכל דאפשר למעט בניסא ממעטין, וע"כ מוכח מקריעת ים סוף חביבות ישראל, ממה דלא רצה הקב"ה להרוג את המצריים ע"י שירה של המלאכים, כמו שהיתה במלחמת סנחרב, משום שישראל עדיין לא אמרו שירה. אם כן בזה ניחא מה שלאחר שאמר ולכל המורא הגדול שהוא קריעת ים סוף, אמר לעיני כל ישראל, היינו שהי' ענין זה של קריעת ים סוף, להראו"ת גודל חשיבות ישראל, שנראה וניכר בזה חביבות ישראל, ושפיר קמסיים הפסוק ולכל המורא הגדול, שהיא קריעת ים סוף, לעיני כל ישראל, דהי' מוכח עי"ז חשיבות ישראל. ובוזה יש לקשר סוף התורה בתחילתו, עפ"י מה שאומרים העולם על המשך הסיום לתחלת התורה, עפ"י מה דמבואר במגילה דף ט' ע"א, שכתבו הזקנים לתלמי המלך, אלקים ברא בראשית, א"כ דווקא לעיני כל ישראל בראשית ברא אלהים, משא"כ לאומות העולם צריך לכתוב אלהים ברא בראשית, וכמו שכתבו לתלמי המלך, והוא רק ענין צחות בעלמא. ולפי דרכינו י"ל, דנוכל ליתן טעם שהתחילה התורה בראשית ברא אלהים, ולא כמו שכתבו הזקנים לתלמי, כדי להורות דהתורה שייך רק לישראל המזכירים את השם לאחר ב' תיבות, וכראייתא בחולין שם, ישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות, ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג' תיבות, ולכך כתיב בראשית ברא אלהים, להזכיר את השם לאחר שני תיבות.

אם כן בזה נעוץ סוף התורה בתחילתו, לפי מה שכתבתי על לעיני כל ישראל, דהי' נראה מזה גודל חשיבות ישראל, ראין מלאכים רשאים לומר שירה עד שיקדימו ישראל תחילה. והנה כבר הזכרתי לעיל דבברייתא דחביבין ישראל המבואר בחולין דף צ"א ע"ב, מבואר שני הענינים, הן לענין ראין מלאכים אומרים שירה עד שיאמרו ישראל, והן לענין ראין המלאכים מזכירים את השם אחר שני תיבות כמו ישראל, א"כ שפיר שייך החתימה דמסיים בחביבות ישראל, לענין שאין המלאכים יכולין לומר שירה קודם ישראל, להתחלת התורה, דישראל מזכירין את השם אחר שני תיבות, משא"כ המלאכים ראין יכולין להזכיר את השם עד לאחר ג' תיבות, ולכך מתחיל התורה בראשית ברא אלקים.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין נאמנות דער אחר, ותופם לבעל חוב

מהגאון מוה"ר וואלף הלוי באסקאוויץ אבר"ק באניהאר זצ"ל⁽¹⁾

ראיתי להפני יהושע בכתובות דף כ"ב ע"א, (ר"ה במשנה האשה שאמדה) שרוצה לסייע לדעת האומרים דער אחר נאמן מראורייתא [בעדות אשה], מן הספרי [פרשת שופטים], דקתני התם וז"ל, לא יקום עד אחר באשה, אם סופינו לרבות אשה, מה ת"ל איש, לעון אינו קם אבל קם הוא באשה. להשיאה דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר לעון אינו קם אבל קם הוא לשבועה עכ"ל, הרי דר' יהודה קאמר להריא דלערות אשה להשיאה קם הוא עד אחר ומהני מראורייתא, ע"ש בפני יהושע. וכוונת הפני יהושע דאף ר' יוסי לא פליג עלי' דר' יהודה בהך דרשא ראיש, אלא בהך דרשא דעון הוא דפליג עליו, אבל בהא דמשיאין אשה עפ"י עד אחר מראורייתא בהא לא פליג.

אבל אני אומר דאין מכאן ראי' כלל, והוא דבקידושין דף ס"ה ע"ב אמרינן, אמר רבה בר הונא המקדש בעד אחר, בי דינא רבה אמרי, אין חוששין לקידושין, מאן בי דינא רבה, רב, ואיכא דאמרי אמר רבה בר הונא אמר רב המקדש בעד אחר בי דינא רבה אמרי אין חוששין לקידושין, מאן בי דינא רבה, רבי, וכו', מה הוי עלה, רב כהנא אמר אין חוששין לקידושין, רב פפא אמר חוששין, א"ל רב אשי לרב כהנא מאי דעתך דילפת דבר דבר מממון, אי מה להלן הוראת בעל דין כמאה עדים רמי, אף כאן הוראת בעל דין כמאה עדים רמי, א"ל התם לא קא חייב לאחרנא הכא קא חייב לאחרני, ופירש"י שקרובותי נאסרו בו, וקרוביו נאסרין בה.

והנה רב פפא דס"ל חוששין, היינו דמיירי או בשניהם מורים, וחוששין לקידושין שהיא אשתו גמורה ומשיאין אותה לו, ולשון חוששין דקאמר, היינו משום דכולהו אינך אמרי אין חוששין, וקאמר איהו חוששין, או שמיירי שאחר מודה להער, והוא אינו מודה, הוא אסור בקרובותיה, וכמ"ש דש"י ז"ל שם (דף ס"ה סוף ע"א) ד"ה אלא לאו בעד א' בו', ראילו שניהם אינם מורים להער, מהיכי תיתי קאמר רב פפא רחוששין לקידושין, ראטו יחלוק רב פפא על הך גזירה שוה דרבר דבר מממון, המקובלת לכולהו תנאי בכמה מקומות בש"ס, אלא דס"ל כקושית רב אשי לרב כהנא, ושינוי' דרב כהנא לא ס"ל, דס"ל כסברת הרשב"א שהקשה, מאי חב לאחרני הוא, הא הוא זוכה מן התפקד, ובירה נמי לקדש את עצמה, השתא אין זה חב לאחרני, וא"כ רווקא היכא ששניהם מורים, הוא דמהני עדות.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה כ' קנט' ז' עמוד י'. — חירו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח אצל נכד אחיו ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל סטעפאנסקי נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

והנה לכאורה קשה, דהאיך יחלוק רב פפא שהוא אמורא, על דבי שהוא תנא, לפי איכא דאמרי הנ"ל, ראמרו מאן בי' דינא רבה רבי, ואין לומר דרב פפא ס"ל כלישנא קמא, דבי דינא רבה הוא רב, שהרי הסמ"ג בעשין ס"ה פסק כרב פפא, והוא עצמו הביא שם, רבינו [ה]קדוש אמרה לה להך דאין חוששין, וא"כ דבריו סתומים. ועוד הא רבינו הרמב"ם ז"ל וסיעתו ס"ל דבכל מקום הלכה כאיכא דאמרי, שהוא לישנא בתרא, דהיינו רבי. ועוד אפילו ללישנא קמא שהוא רב, הא גם שמואל שם בעמוד א' קאמר דאין חוששין, והאיך יחלוק רב פפא על רב ושמואל, שהוא אמורא בתרא, ורב ושמואל המה אמוראי קמאי.

אלא וודאי ע"כ הפי' בהך ספרי דקאמר ד' יהודה אבל קם להשיאו אשה, לענין קידושין אשה קאמר, שאם נתקדשה בעד אחד ושניהם מודים בה, שקידושין תופסין, והיינו מכח סברא של רב פפא, דזה לא מקרי חב לאחרני, וזה קמ"ל קרא, וא"כ יש לו לרב פפא תנא דמסייע, והיינו ר' יהודה, נגד רבינו הקדוש ונגד רב ושמואל, ורב ושמואל יש להם תנא נגד הספרי הנ"ל, רבינו הקדוש.

ודע דאין להקשות דא"כ מאי מוטיב ר' אחרבו מברייתא דשניהם שבאו ממדינת הים, דלמא הך ברייתא אתי כר' יהודה, והוא ס"ל כרבי, זה אינו, דהא בהך ברייתא משמע דאפילו לגבי זה שמכחיש, נמי עד אחד נאמן, וזה לא מוכח מן הספרי הנ"ל.

ובזה מתיישב דברי תוס' בקידושין דף מ"א ע"ב ד"ה שכן ישנן במחשבה, יע"ש קושייתם ופירוקם וכו', כי תירוצם נראה דוחק, דנהי דויצאה והיתה איצטריך לכמה דרשות, סוף סוף הכא לא צריך להקישא רויצאה והיתה. אמנם לפי האמור ליתא, דכוונת התוס' כך הוא, דלכאורה אפשר ליישב קושייתם בפשיטות, הא אמרינן לעיל דרב כהנא ור' אשי אמרו דקידושין מקרי חב לאחרני, א"כ לא היינו יכולין למילף מביניהו מתרומה וגירושין, דאיכא למיפרך מה לתרומה שכן ליכא חב לאחרני, וגבי גירושין איכא בע"כ, אבל גבי קידושין חב לאחרני הוא וליתא בע"כ, ובפרט דעל מה מצינו מביניהו פרכינן אפילו פירכא כל דהו.

ברם לפי מה שכתבנו לעיל, דלר' יהודה ורב פפא דס"ל חוששין לקידושין, א"כ ס"ל דקידושין לא מקרי חב לאחרני, א"כ תקשי לרב פפא למה לי לדירי' הקישא רויצאה והיתה, דיכול למילף מביניהו מתרומה וגירושין, והשתא הן הן כוונת דברי התוס' הנ"ל, דהקשו ומיהו מהקישא רויצאה והיתה לא מצי שתיק, והיינו לא ה"ל לגמרא למימר הקישא, אלא מביניהו דתרומה וגירושין, דאם הי' הגמ' משני כן, הוי [מצין] למיפרך בגמ' הניחא למ"ד המקדש בעד אחד חוששין, דלא הוי חב לאחרני, ולאידך מ"ד מאי איכא למימר, ובפרט דסתם גמרא רב אשי הוא, והוא ס"ל בקידושין דף ס"ה דאין חוששין, שקיבלה מרב כהנא דמשני לו דחב לאחרני הוא, ולכך משני מהקישא רויצאה והיתה, וקשיא להתוס', דהא גם על הך שנויא, הוי להגמרא להקשות איפכא, הניחא למ"ד אין

חוששין, אלא למ"ד חוששין למה לי הקישא דויצאה והיתה, על זה כתבו תוס' דאיצטריך לכמה שאר דרשות.

ובזה מתיישבים דברי רש"י בבבא מציעא דף י"ד ע"א ד"ה לא קנה, וז"ל, כדאמר בכתובות דלאו כל כמיניה להיות קופץ מאליו וחב לאלו, מאחר שלא עשאו אותו הנושה שליח לתפוס, ע"כ לשון רש"י. ותוס' שם ד"ה תופס לבעל חוב כתבו וז"ל, מה שפירש"י משום דלא עשאו שליח, אין נראה, דבפרק הכותב (דף פ"ד) משמע גבי עובדא דיימר בר חשו, דתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קני, אפילו עשאו שליח. ובניטין דף י"א ע"ב, ובכתובות דף פ"ד, נמי תמהו על רש"י וז"ל, מעובדא דיימר בר חשו דהוי מסיק ב' זוזי בההוא גברא, שכיב ושביק ארבא, אמר ליה לשלוחו זיל תפסי ניהלה, אזל תפסה, פגעו ב' רב פפא ורב הונא וכו', אמרו ליה את תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה, תפסוה אינהו כו' אתו לקמי' דרבא אמר להו קאקי חורי משלחי גלימי דאינשי, הכי אמר רב נחמן והוא שתפסה מחיים עכ"ל הגמרא, הרי בהדיא משמע מרבא, היכא דעשאו שליח לא קנה, ולכן חולק תוס' על רש"י. והש"ך בסימן ק"ה ס"ק א' דקדק והקשה עוד דיוק אחרת על רש"י, למה כתב רש"י סברא זאת דווקא בבבא מציעא, ובניטין ובכתובות לא כתב רש"י כלום.

ומה שנראה ליישב, דלכאורה קשה איפכא על התוס', דלמה לא מהני בעשאו שליח לתפוס, דהא קי"ל בכל הש"ס שלוחו של אדם כמותו, ואילו הוא עצמו תפס דינא הוא דקנה, אפילו בחב לאחרני. לכן נראה ברור, דהא שליחות בכל התורה אמרינן בקידושין דף מ"ב ע"א דילפינן מגירושין וקידושין, או מגירושין ותרומה, והן אמת דגירושין נקרא חב לאחרניא אליבא דכ"ע, כדאיתא בניטין י"א ע"ב, אבל תרומה וקידושין אין חובה לאחרניא, ומש"ה שפיר ילפינן מביניהו, אבל הכא שהוא חב לאחרניא ואינו בע"כ, דהיינו בדיני ממונות [בתופס לחבירו] מנא לן דשלוחו של אדם כמותו, דליכא למילף מגירושין ותרומה, או מגירושין וקידושין, דהתם איכא חדא לריעותא וחדא לטיבותא, אבל הכא הוא תרתי לריעותא, ושפיר פסקו תוס' ופוסקים רלא שנא בין עשאו שליח ללא עשאו שליח, רלא מהניא תפיסה, דלא אמרינן ב' דשלוחו של אדם כמותו. וא"כ למ"ד המקדש בעד אחר אין חוששין לקידושין, שפיר אמרינן דהיכא דעשאו שליח מהני תפיסתו, דשלוחו של אדם כמותו. ואין להקשות מנ"ל שליחות בממון, דשפיר ילפינן מקידושין, דבקידושין נמי איכא חב לאחרניא, ואינו בע"כ, דלמ"ד אין חוששין לקידושין ילפינן [שליחות בקידושין] מויצאה והיתה, אבל למ"ד חוששין לקידושין, לא מהני תפיסתו, אפילו עשאו שליח, דמנא ירעינן שליחות בממון.

והנה רב נחמן בקידושין דף ס"ה ע"א אמר משמי' דשמואל דמקדש בעד א' אין חוששין לקידושין, ממילא לר"נ אם עשאו שליח מהני תפיסתו כנ"ל, אמנם רב פפא אמר שם בהדיא דחוששין, וגם רבא שם מוטיב לר"נ, משמע דס"ל דחוששין, וא"כ רש"י ז"ל בבבא מציעא שם, דקאי על ר"נ דס"ל אין

חוששין, שפיר כתב רש"י שם דמהני תפיסתו ע"י שליח, ותו לא קשה קושיית התוס' בכתובות דף פ"ד, דרבא ורב פפא ס"ל בקידושין דף ס"ה רחוששין, וממילא אין חילוק בין עשאו שליח ללא עשאו שליח, ולא מהני תפיסתו אפילו עשאו שליח, אבל בניטין, שם מרא דשמעתתא הוא ד' יוחנן, ולא ירעינן אי ס"ל חוששין אי ס"ל אין חוששין, לכך לא פירש רש"י שם דין זה דשליח של אדם כמותו אם מהני אם לא, ודו"ק.

חידושים והערות

מהגאון מוה"ר ברוך ראזענפעלד אבר"ק גאללוב זצ"ל⁽¹⁾

(א) במס' שבועות דף ג' ע"ב, בשלמא אכלתי ולא אכלתי כדרבא, אלא אוכל ולא אכל אמאי, לאו שאין בו מעשה הוא. לא זכיתי להבין האך תליא קושיא זו במה דקאמר דר' ישמעאל סבר כרבא, הא בלא זה אף למה דסובר מעיקרא דר' ישמעאל לית לי' דק להבא בין למלקות וקרבן, ג"כ תקשה אמאי חייב באוכל ולא אכל הא הוי לשאב"מ ואין לוקין, ואי דניחא לי' מעיקרא נמי דר' ישמעאל סובר דלוקין על לאו שאב"מ, א"כ גם השתא לא קשה, וכמו דאמרו באמת כן. עכ"פ לא ידעתי במה נתחדש לו עכשיו הקושיא על ד' ישמעאל, יותר מעיקרא.

ואפשר דבלא זה י"ל דמה דמחייב ר' ישמעאל על אוכל ולא אכל היא באמת רק קרבן ובשונג, דהא עיקר הפרשה של שבועות כתוב לענין קרבן ובשונג, ומלקות באמת אינו חייב אלא על לא אוכל ואכל, דהוי ג"כ לאו שיש בו מעשה, אבל השתא דקאמר הגמ' דר' ישמעאל קאי לענין מלקות ואף לשעבר, שפיר הקשה אמאי חייב באוכל ולא אכל.

(ב) במס' שבועות דף י"ב ע"ב, האי עשה היכי דמי, אי דלא עביר תשובה זבח דשעים תועבה, ופירש"י, והיכי מכפר עלי' קרבן יה"כ. לא זכיתי להבין, הא בגמ' חולין דף ה' מוכח דאם הוא מומר לדבר אחד מקבלין ממנו קרבן, כדרייק התם מברייאתא, מכאן אמרו מקבלין קרבנות ממושעי ישראל ומוקי לה במומר לדבר אחד. ועי' שם בע"ב בתוס' ד"ה מעם הארץ, דלשני תירוצי תוס', אם הוא מומר לדבר אחד דברי הכל מביא, ומשמע אפילו הוא מומר לאיסור לאו, ומכ"ש לענין עשה דלא מקרי בזה פושעי ישראל, דלא עבר אלא בשב ואל תעשה, ומאי פריך הכא על עשה, הא בזה מקבלין ממנו כדי שיחזרו בתשובה כמו שכתבו תוס' התם ד"ה כדי שיחזרו בתשובה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"א עמוד ח'. – חידושים הללו הועתקו מתוך כתביו המונחים בנגזי ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הומטערער ג"י מאנטווערפן. יצו ד' אתו את הברכה.

ולכאורה י"ל דפריך הכא דהוי זבח רשעים, דמ"מ בעינן שיעשה תשובה, ובלא תשובה הוי זבח רשעים. אך זה אינו, חדא דנוכל לומר דמתני' מיירי דיום כיפור מכפר על עשה, היינו אם עבר פעם אחת על עשה, ועוד דמוכח מההיא דחולין אף אם עשה הרבה פעמים עבירה אחת אעפ"כ מקבלין ממנו, דכן משמע הלשון במומר לדבר אחר, ומשמע שם אף בלא עשה תשובה, עי' משנה למלך פ"ג משגגות, דבעשה תשובה אף בע"ז ומחלל שבת מקבלין ממנו אם חטא פעם אחת, ואף לדברי רמב"ם דאף לדבר אחר אין מקבלין ממנו בלא עשה תשובה, עי' רמב"ם פ"ג משגגות ה"ז, היינו דוקא אם מביא קרבן חטאת על אותו חטא, כמו שאמרו בפירוש, מומר לאכול חלב שאכל חלב בשגגה והביא חטאתו אין מקבלין ממנו עד שיחזור בתשובה, אבל אם מביא קרבן אחר, לא על אותו חטא שעבר, מקבלין ממנו אף בלא קרימת התשובה, כמו שכתב בפירוש בפ"ג ממעשה הקרבנות הלכה ד', והוא מגמרא הנ"ל דחולין דמקבלין קרבנות ממושעי ישראל, ולא על אותו דבר שחטא, ולפי זה מה פריך הכא על עשה, וד' יאיר עיני.

ואפשר כיון דקרבן על אותו חטא שחטא אין מקבלין ממנו כנ"ל, (וכן משמע ברשב"א בחידושי דחולין דף הנ"ל, דהקשה לוקי סיפא במומר לאותו דבר). ממילא כיון דקרבן יה"כ מכפר על אותן חטאים שפרט ומחשב במתני', שפיר פריך אף על עשה, אי דלא עבר תשובה הוי זבח רשעים, כיון דעל אותו דבר אין מקבלין, וצ"ע.

(ג) בטור יו"ד בב"י סימן פ"א ד"ה ואם נטרפה, הקשה על הטור למה הביא דברי הרשב"א לענין סירכא, דממנ"פ זה הטעם שייך כן בכל שאר טרפיות שאי אפשר לומר שסמוך לשחיטה נטרפה, וכמו שבאמת הרשב"א ור"ן סוברים כן, ואם סמך עצמו לעיל על טעם זה, ממילא גם בסירכא ה' לו לסמוך, ע"ש שהניח צ"ע. ולא זכיתי להבין דבריו, די"ל דמש"ה הביא הטור כאן דברי רשב"א לענין סירכא, משום דרצה אח"כ להביא שא"א הרא"ש ז"ל חולק בסירכא, ובאמת לעיל על שאר הטרפיות סמך עצמו על הסברא מבחוץ, שכן הוא טעמו של דבר, ומטעם זה גופא אף הרא"ש מודה בשאר טרפיות שא"א לומר שסמוך לשחיטה נטרפה, רק בסירכא חולק מטעם אחר, דהוי ספק ספקא, מש"ה הביא הטור דברי הרשב"א, ואח"כ דברי הרא"ש דחולק על סירכא דוקא, וצלע"ג.

(ה) בש"ע יו"ד סי' רע"א ש"ך סק"ב, אבל תיקון הקלף אין צריך שיהי' לשמה, וכתב ב"י דהזמנה לאו מילתא, כלומר, לא הוי דבר חשוב, הלכך לא בעי לשמה. ולא זכיתי להבין, הא לגוף הקדושה פסקינן הזמנה מלתא, ואמאי לא צריך התיקון לשמה, ומדברי תוס' בניטין לא משמע רק דמש"ה לא סגי במה שמתקן לשמה הקלף וכדומה, משום הזמנה לאו מילתא, והיינו מש"ה בעינן דוקא שיהי' מעובר לשמה, אבל עכ"פ אמאי לא בעי ג"כ שיתקן הקלף לשמה, וצלע"ג.

(ה) אמ"ו הגאון זצוק"ל*) פי' הפסוק צופי' הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל (משלי ל"א), כי ידוע שתכלית בריאת העולם הי' בשביל האדם, ותכלית האדם הוא להשלים עצמו את גופו העכור, דאל"כ הלא טוב הי' להנשמה אם לא נבראת, רק שלא יהי' לה נהמא רכסופא. וזהו, צופי' הליכות ביתה, היינו שהנשמה צופי' והביטה תמיר על מהלך של ביתה לעולם העליון, ולחם עצלות לא תאכל, למען שלא תאכל לחם עצלות בלא שכר, ויהי' לה נהמא רכסופא.

(ו) בקהלות קרושות שנוהגים שבעלי מתעסקים מחברא קרישא ועור הרבה אנשים, מתענים ב' שמות, לכאורה אין נכון אם יקראו בשחר פרשת ויחל ורוחין פרשת השבוע, דזה לא שייך למקרי תענית צבור למרחי פרשת השבוע, דרוקא בב' וה' מקרי יותר תענית צבור לקרות פרשת ויחל אף בשחרית, כדמשמע בס' תקס"ו סעיף ב', אבל תענית זה, לכאורה לא מקרי קבוע.

(ז) הצ"ח במס' פסחים (דף כ"ט ע"א) מיישב קושית העולם על תור"ה רבי נחוניא, מהך דיש אוכל אכילה אחת, ותירץ הוא ז"ל, דיש חילוק בין חייבי מיתות בית דין, לחייבי כריתות ומיתה בידי שמים, דלצאת ידי שמים חייב אף בקים לי' בדרכה מיני', אבל לרבי נחוניא בן הקנה אמרינן אף לענין לצאת ידי שמים, קם לי' בדרכה מיני', ע"ש. — ולא זכיתי להבין, דהצ"ח סותר עצמו למה שכתב שם (להלן ברף ל"ב ע"א) לתרץ קושית הפני יהושע דאמאי לא מוקי תרומה שלא באה עדיין ליר כהן, ומתדץ דא"כ החיוב ופטור הוא רק לצאת ידי שמים, וא"כ סיפא אף דמוקי לה כד' נחוניא בן הקנה, אכתי למה פטור, הרי לצאת ידי שמים לא אמרינן קלב"מ וכו'. וקשה מאוד, הא הצ"ח בעצמו מבאר החילוק זה לעיל, דאליבא דרנב"ה אמדינן קלב"מ אף נגר לצאת ידי שמים.

(*) הוא רבו הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

גליון ספר אורים ותומים

מהגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

בתומים סי' ע"ג ס"ק ד'. ברא"ש בפרק הכותב כתב להדיא לחלק בין מקרקע ומטלטלין ע"ש.

נ.ב. ע' אסיפת זקנים בבא בתרא קע"ה בשם הרא"ש, וצ"ע. וע' תומים ריש סי' ל"ט בשם רוב פוסקים להיפוך מהרא"ש הנ"ל.

שם ס"ק י"ג. דין זה מקורו בתשובת רשב"א סי' אלף קי"ט, ושם ה' הנדון כך. דהנתבע הניח קרקעות שמשועבדים להחוב בעירו, ומענו התובעים שידונו עמם טרם שילכו, כי אח"כ אף שיבקשו לירד לקרקע לא ירדו הב"ד שלא בפניהם, ועל זה השיב רשב"א, או יניחו מורשה או שיודיעו הב"ד שיבא הנתבע למעון. נ.ב. עיין סי' קכ"ד בזה, וצ"ע.

שם סי' ע"ה ס"ק ו'. וקשה א"כ שהאמת כדבריו ריש לו על השני ספק מלוה, א"כ מותר לו לתפוס ולהחזיק של חבירו בירו, דהוי לי' איני יודע אם אני חייב לך וכו'.

נ.ב. ע' בבא בתרא קל"ה, דאביי ס"ל דאיני יודע חייב, והכא אביי מרי' דשמעתא.

שם ס"ק כ"ד. לענ"ד לדין דקיי"ל דלא הוי בע"ד ומוכשר לעדות אין יכול לתפוס, ומכ"ש לדין דלא הוי דק תקנתא דגאונים בעלמא, פשיטא דלא מהני תפיסה, ועוד איך ישבע ויחזיק התובע, דנתבע נשבע שבועת הפקדון, משא"כ דאין לו חלק בו וכו'.

נ.ב. ע' שואל ומשיב מהרורא ר' ח"ב סי' קע"א, תמה מהא דמסר שומר לברזילי' דנשבע הרועה, וכן מהא דשכירו ולקישו ברמב"ם פ"ד מגזילה, דהי' נשבע אי לאו דהוי ספק בתקנה ע"ש, ועסי' צ' ס"ד. וע' בבא מציעא מ"ב בכל הסוגיא, ודו"ק. וע' ברא"ש שבועות ריש פרק שבועת העדות בשם ירושלמי גבי שבועת אנטלר, וע' תשובות הרשב"א ח"א סי' תתקס"ד, ודו"ק.

בקיצור כללי מגו אות ז'. לכוף לחלוץ הוי כמו מיגו להוציא ולא מהני מיגו, כ"כ מהרי"ט.

נ.ב. עיין מהרי"ט ח"ב א"ע סי' כ"ח.

שם אות ט'. מגו להעמיד הקרקע ביד המחזיק אף דלאו הוא מרא קמא, אמרינן. נ.ב. ע' בבא מציעא ק"י אמר רב יהודה מלוה נאמן מיגו כו', דמוכרע כן ודו"ק, אבל התם כבר החזיק ג' שנים במשכון.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב. – הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר אורים ותומים שלו (חלק שני), המונח בנגני ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נדיב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. כרך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

שם אות קי"ח. כי היכי דלא אמרינן מינו לפטור משבועה, אפשר דג"כ לא אמרינן מינו לחייב שבועה.

נ.ב. ע' פרישה סי' פ"ד והגהות מיימוני פ"ד ממלוה, בדין פוגם שטרו, להיפוך. וי"ל דס"ל דגם לפטור מהני מינו. (שמעתי).

שם אות קל"ח. מנו מאדם לאדם לכו"ע לא אמרינן, מהרי"ט חלק חו"מ סימן ל"ג. ובתומים שם כתב, אמת שכן כתב מהרי"ט, אבל מהרי"ט גופי' כתב שמוכח סוגיית הש"ס, מהא דהן הן שלוחיו והן הן עדיו דנאמנים לומר נתנו למלוה במנו דהיו אומרים להד"מ ולא קבלנו מלוה, והרי זה מנו מאדם לאדם.

נ.ב. ע"ע מהרי"ט סי' נ"ו, וע' בספר שושנת יעקב סוס"י קכ"ו סקי"ב, מה שביאר כונת מהרי"ט דלק"מ מהש"ס. ותירץ עוד איזו קושיות מס' קכ"ט סעיף י"ב דנאמן לומר פרעתי במינו דפרעתיך, וע' ש"ך סי' קכ"ו סקנ"ח.

בתומים סי' פ"ז ס"ק כ"ו. וכן מוכח מתשובת רשב"א סי' אלף רל"ו דהוכיח לחלק בין אומר זניתי עם אשתך לאומר אשתך זינתה עמי וכו'.
נ.ב. ע' שו"ת ברכת יוסף סי' ב' בזה.

שם סי' פ"ט ס"ק ד'. הגאון חכם צבי בסי' פ"ז כתב דהא דאמרינן בירושלמי ראין כ"ד מוסרין שבועה לעבד, משום דעבד חשוד.

נ.ב. ע' עוד ריטב"א מכות ח' ע"ב, דסתם עבדים פרוצים, ואינן בכלל עושה מעשה עמך.

שם סי' צ"א ס"ק א'. כתב הש"ך דאם אחד מהם גוי ומכחיש לישראל השני, הישראל הבא ליטול נשבע בנקיטת חפץ ונוטל.

נ.ב. ע' תומים סי' צ"ג סקי"ד, ומה שכתב שם בשם רדב"ז בדין פועל גוי, וצ"ע שהתומים כאן לא הזכיר מזה, וסותר את עצמו.

שם סי' צ"ג ס"ק י"ד. דעת מהרדב"ז בתשובה, דאפשר לגבי גוי לא שייך תקנה דלא אמר לי' הב בסהדי, דגבי גוי סתמא כפי'.

נ.ב. ע' להלן סי' קכ"ט סק"ו, ומש"ש מהמבי"ט, וש"ך סי' נ"ח סק"י.

שם סי' צ"ו ס"ק ה'. בשבועת עדות אם השביע בבית דין שבועה שאם אתה יודע עדות שתבוא ותעידני והוא שותק ולא ענה אמן כלל רק שכופר ולא מעיד, הרי זה בכלל שבועת עדות לקרבן.

נ.ב. ע' רש"י שבועות ל"א ע"ב וריטב"א, וע' רשב"א שם בזה, וע' שו"ת פני יצחק אה"ע סי' ט"ו בזה, וע"ש שהביא מתשובת הרשב"א שהובא בב"י אה"ע סי' צ"ו, בדין הרכנת הראש אי מהני בשבועה, וגם בדין שבועת האלה אי מהני בשתיקה, ודברי התומים צ"ע.

שם סי' קט"ז ס"ק ד'. לענ"ד נראה העיקר כמו שכתב הכנסת הגדולה בשם חכם אחד כסי' מ"ג אם הקנין ה' מהצורך לעצם הדבר דלולא כך לא ה' הדבר נקנה, לא אמרינן ב' סתם קנין לכתובה עומד.

נ.ב. ע' בב"י ריש סי' ס"ו בשם רי"ן מיגש ובעל התרומות.

בענין חצי שיעור בשבועה

מהגאון מוה"ר יצחק גליק זצ"ל אבר"ק סענפעטער⁽¹⁾

כ"ה. פה אירשא יום ה' לסדר בראשית שנת תרי"ח לפ"ק.

יהי שלמא רבה לגברא רבה באורייתא ה"ה גיסי דודי הצדיק
מהו' גרשון נ"י.

אחרי שובי למחוז חפצי פה העירה לבית מחותני הצדיק, באתי עתה במגלת ספר כתובה דברי שלומים להודיעו כי אני לדודי ודודי לי, ומי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה על כנפי אהבה ואחות, אל מעון קרשו להתעלם עמו כאוות נפשי, ומה מאוד תהמי נפשי על אשר לא זכיתי עד עתה לראות מעשי אצבעותיו לגלות את אזני אם דברי אשר כתבתי לו בראשונה, טעמו לחכו או לא, יודיעני נא בזאת ויורני נפלאות מתורתו וחכמתו לרוות תלמי לבי הצמאים לפלגי התורה והחכמה.

ולמען הראות לו כי מה מאוד משתוקק אני לשמוע תמיד חוות דעתו ותשובתו, אערוך לפניו גם עתה מילין מועטים הנראים לי, בענין אם נשבע שלא יאכל כזית, אם נאסר ג"כ בחצי שיעור, דהנה הרא"ש והר"ן בפ"ג דשבועות בסוגיא דשבועה שלא אוכל (דף כ"ב ע"ב) חידשו ראפילו אם דעתו אכזית, בכל זאת אסור לו אפילו חצי שיעור, מטעם דאמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה, ומאי שנא שבועה משאר איסורים, ויעיין במשנה למלך פ"ד דשבועות ובש"ך סי' רל"ח ס"ק י"ג מה שתמהו על זה, כיון שהוא איסור הבא מעצמו ודעתו אכזית, למה יהא אסור לו חצי שיעור. וגם לי הצעיר נראה דלא רמי שבועה לשאר איסור לענין חצי שיעור, דהנה יש לומר דסברת חזי לאיצטרופי הוא לפי שיכול לאכול חצי שיעור ולהקיא אותו ולאכול אחר, ור' יוחנן לשיטתו דסובר בחולין דף ק"ג אכל חצי זית והקיא לוקה, ומפני זה סובר דחצי שיעור אסור מן התורה, אבל ריש לקיש דסובר אינו לוקה, מפני זה סובר דחצי שיעור מותר מן התורה⁽²⁾. וכיון דטעמא דחצי שיעור אסור הוא מטעם שיכול לאוכלו ב' פעמים ונחשב לו כאלו אכל כזית איסור, היינו דוקא בשאר איסורים, אבל בשבועה דדעתו שלא יאכל כזית שלם, למה יהא אסור לו חצי שיעור,

(1) נולד בשנת תקצ"ה לפ"ק בכפר פרוסקא לאביו הרב הגאון מוה"ר משה אהרן גליק זצ"ל מברעזאוו. ה' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר יהודה אסאד אבר"ק סערדאהעלי זצ"ל. בשנת תרי"ז לפ"ק נשא אשה מעיר אירשא ונתיישב שמה. בשנת תר"ך לפ"ק נתמנה לבר"ק פעלעריהאז, ובשנת תר"ל לפ"ק נבחר לאבר"ק סענפעטער. נדפס ממנו ספר חינוך בית יצחק עה"ת, ושו"ת חינוך בית יצחק. נלב"ע ביום ז' טבת תרמ"ח לפ"ק. מכתב הלז הועתק מכת"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מוה"ש שאול הוטטערדער נ"י מאנטווערפען. יבלה ימיו בטוב ושנותיו בנעימים.

(2) כבר אמרו חכמ"ל (סנהדרין פ"ט ע"א) סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, וכן יש להמליץ על מה שכתב כאן הגאון אבר"ק סענפעטער, דר' יוחנן וריש לקיש לשיטתייהו

הלא אע"פ שיאכל חצי שיעור זה ב' פעמים, ג"כ אינו חייב בקרבן ומלקות, כיון שאמר בפירוש כזית ממש.

ועוד יש לומר, לפי שכל איסורים הם איסורי חפצא, יעויין בהר"ן דנדרים (דף י"ח), ובריטב"א (קידושין דף נ"ה), ובמהרימ"ט, ובספר כפות תמרים ביומא (דף ע"ג), ולא שייך לחלק בין חצי שיעור לשיעור שלם, אבל שבועה דאיסור נפשי"ה הוא והדבר בעצם הוא היתר גמור, וכיון דלא אסר על נפשי"ה רק כזית, למה יהי' אסור לו אפילו חצי שיעור.

ואף אם נאמר דחזי לאיצטרופי הוא להשלים עם חצי שיעור אחר, יש ג"כ לחלק בין שבועה לשאר איסורים, לפי מה שכתבו האחרונים ומטו לה משמיו' דהרשב"א, שכתב ביאור הענין דחצי שיעור אסור, משום דחזי לאיצטרופי, דאם נימא דחצי שיעור מותר א"כ יאכל כל הזית עד משהו אחרון בהיתר, ועל הגרנר האחרון מכזית יחול שם איסור ויהי' נהפך הכל לאיסור, וזה אי אפשר, לכך אמרינן דגם חצי שיעור אסור, וכשאוכל כל הזית יתחייב מלקות, וזה הענין של חזי לאיצטרופי, ויעיין בספר יד שאול סי' רל"ה אות ז' שרצה לדחות זה, ול"ג שסברא זו היא אמת ויציב, ואין לי עתה פנאי להאריך. אמנם התינוח בשאר איסורים, שהתורה אמרה שצריך לאכול כזית איסור כדי לעבור, ואם חצי שיעור יהי' מותר איך יהי' באפשרי שעל ידי משהו אחרונה יהי' נהפך כולו לאיסור למפרע, אבל בשבועה, הרי אם אסר על עצמו רק משהו, ג"כ חייב בקרבן ומלקות, דבדידי' תליא מילתא, א"כ אם נשבע שלא יאכל כזית, אין צריך לומר דעל ידי משהו אחרון יהי' כולו נהפך לאיסור למפרע, רק יהי' כמי שנשבע שלא יאכל משהו אחרון מכזית, ועלה דידה חלה השבועה, ושפיר חייב על משהו.

אולי, דבסיננון זה כתבו הרבה אחרונים לפניו ולאחריו, הלא המה: הגה"ק מוה"ר מרדכי דור מראמבראווא זצ"ל בתשובתו שנדפסה בסוף ספר שובע שמחות עה"ת (סי' ב' בד"ה שוב האיר), – הגאון מוה"ר ארי' ליב צונץ אבר"ק פלאצק זצ"ל בספרו מגן האלף על הל' פסח (סי' תס"ו ס"ק א'), – הגאון מוה"ר אהרן משה טויבש אבר"ק יאס זצ"ל בספרו שו"ת תועפת ראם (חאו"ח סוף סי' ר'), – הגאון מוה"ר יצחק שמעלקיס אבר"ק לבוב זצ"ל בספרו שו"ת בית יצחק (חיו"ר סי' צ' אות ט'), – הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל בספרו רעת תורה (הל' טריפות סי' מ"א ס"ק ט"ז), – הגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבר"ק אונגוואר זצ"ל בספרו עין הברולח על סוגיות הש"ס (דף מ' ע"ב ר"ה וסכור), וכותב שם שהוגר לו מפי תלמידי הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, שגם הוא עמר בזה, – הגאון מוה"ר משולם זלמן לארבערבוים ראבר"ק זאלקאווא זצ"ל בספרו רעת ומימה (דף מ"ג טור ג'), – הגאון מוה"ר חנוך העניך אייגעש מוויילנא הי"ד בספרו מרחשת (חלק א' סי' נ"ב אות ה' סק"א), ועיין עוד מש"כ בזה הגאון מוה"ר יששכר בעריש גרובארט אבר"ק בענינין זצ"ל בספרו שו"ת רברי יששכר (סי' מ"ד ד"ה אך כל זה).

מכתב

מהגאון מוה"ר בנימין כהן וויטאלי זצ"ל¹
מריגיו

ב"ה.

גבורים לעמוד בפרץ, איתנים מוסדי ארץ, על שלשה דברים מיוסדים, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, גבירים ישרים כבירים, ועטרוניהם בראשיהם התמימים והישרים, הדבנים המובהקים, בתורה וחכמה לעם ה' ברריהם מניקים, כולם כאחד ישמרם ויחיים שוכן שחקים.

לא נעלם מעיני מעכ"ת את אשר נגזר על הזקן הנכבד כ"מ עמרם מונצילסי יצ"ו מפאבריקו מצד המלכות המושלת בכל הממלכות, לאסור איסור על נפשו בכבלי עני וברזל, בער חמש שנים מיום אשר יצא פסק דינם, מלבד שתי שנים שה' חבוש כבר בבית האסורים של העיר הזאת, אשר על כן היו חייו צער ושנות יגון כי שב גם ישיש הוא, ולא יכול לסבול תוקף הייסורין ההם, וכל יום ויום הפיל תחינתו לפנינו להיות מליץ בעדו לפני מלכים ויועצי ארץ, כאשר כבר עשינוהו כמה פעמים ולא שוה לנו, האמנם כל ימי היותו בעיר הזאת זה ארבע שנים עשינו עמו חסר להספיק לו די מחיתו במאכל ומשתה וכל המצטרך, והן גם עתה ירינו פרושה לעשות עמו כפי יכולתנו, ובראותו כי ירו כברה על אנהתו, בחרה רצתה נפשו לשלוח את בנו יחידו לכתת הגליו ללכת לפני גריביו עם אלקי אברהם, יפרישו מממונם נרבה למען יהי' לו לעזר ולו להועיל לפריון נפשו, כאשר קיונו להוציא לאור משפטו ולהתרפס ברצי כסף. ולהיות כי הזמן יקר וכל יום ברכתו מרובה מחבירו על הזקן הנ"ל, אחלינו יכונו לפני מעכ"ת, יעשו עמו חסר להרחיב ולא לקצר נרבת לבם ההגונה ולהגיעה לירינו, למען תהי' מוכנת לעת ולזמן המצטרך, כי בטחנו בחסד לו, יתנהו לרחמים לפני ארוני הארץ, ועד מהרה יצא דבר מלכות להוציאו מאפלה לאורה, וגם להם יהי' חלק ונחלה במצוה זו ההרורה, והי' מעשה הצדקה, שלו' והשקט ובטח מכל צרה וצוקה, להשביע נפש שוקקה, בנחמת ציון וכנין ירושלים ויצא כנונה צדקה ב"ב אכיר.

ריגיו ס' זה הרבר אשר צוה י' ת'עשו ו'רא א'ליכם כ'בור י' (תמ"ז לפ"ק).

פי המדבר אליכם, מוכן לעבורתכם, צעיר המשתלה,

בנימין בכ"מ אליעזר כהן ז"ל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"כ עמוד כ"ג. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י מלונדון. ברך ר' חילו ופועל יריו תרצה.

מכתב מהגאון בעל שדי חמד זצ"ל⁽¹⁾

י"ג סיון תרנ"א.

הנה"ר הגדול בוצינא רנהורא מעוז ומגדול פאר דורנו, ומשוש
תפארתנו, הגאון המופלא, וכבוד ה' מלא, כקש"ת מוהריז"ש
שליט"א⁽²⁾.

בבטחוני להתענג ולהשתעשע בירירות רב"ק בהסכמתו יתר על אחיו
הגאונים מקאוונא וואלאזין ווילנא יצ"ו, צפיתי בכליון עינים עד עת בא דברו
הטוב, והנה סמוך לחג הקדוש מתן תורה הגיעני מכתב"ק, דערה אחותני בראותי
כי עונותי גרמו לקרר את אהבתנו אשר אמרתי מים רבים לא יוכלו לכבותה,
רואה אנכי מתוך רברי מכ"ק כי מצאה קפידתו מקום לנוח, ידעתי את כבוד
גאונו יחי' זריו ונזכ"ר ומקומו מוזכ"ר לו, לא כן אני עני, עם כי רשום איזה
רבר בזכרוני לא בקל אוכל למצוא רברי חפץ, על כן קשה עלי מאד לחפש
בפנקסי (אשר אני דושם תורף רברי מכתב שאשלח לרבני דורנו יצ"ו) לרעת
באיזה זמן הוא אשר כתבתי לכ"ג יחי' בדרך כלל כי כל אשר אקבל ממנו
בר"ת הן בפלפולא והן בהלכה אענרם עמדות ואשימם דוברו"ת בקונטרסי רבר
דבור על אפניו, ובאמת מה שהוצרכתי לזה הוא בראותי מראות נגהי"ם נפלאות
תורתו וזריוותו הנפלא משיב לאלתר בהיותו מוקף מכל הצדדים מגאונים ורבנים
הדורשים תורה מפ"ק בשאלות עמוקות, כאשר כתב אלי כמה פעמים בכמה
עניינים, לא ירדתי לסוף רעתי העליונה מקוצר המשיג ומעומק המושג, והיו
איזה רברים לפני כספר החתום על לא הורע אלי תוכן כונתו, ואחרי כי ידעתי
את כבוד עשרו נחל גובע מקור חכמה עמוק עמוק מי ימצאנו, ואם רק הוא
ממני חובתי אעשנה להעתיק כל רב"ק להיטיב לגדולים ממני שיוכלו להבין כל
רב"ק, כי חיים הם למוציאם לאור העולם, ויתענגו בהם גדולי דורנו וחכמיו,
וזה ברור כי בשנים הראשונות כתבתי לו כנז"ל, וגם זאת דרוש בזכרוני שלא
קבלתי מכבוד גאונו שום מחאה ע"ז, סתמו כפידושו כי זהו רצון צדיק, ואם
כבוד גאונו הי' מתרה בי, חלילה לי לעבור על רצונו, כי שיחתו קלה היא גופא
גזרה, ידעתי כי אם כבוד גאונו יחי' יתן את רוחו יזכור היטב הפרט מפורש
באיזה זמן כתבתי לו את הדברים הנ"ל, ועם כי אינני זוכר בברור שכתבתי ג"כ
שארפים רב"ק, כי אולי אז לא באתי עוד לירי מידה זו, אמנם מסתמא כאשר
ידוע לכ"ג יחי' אשר הכינותי בעזה"י להדפיס קונטרסי, ממילא יובן כי אחפוף
לעטר את ספרי בהבאת רב"ק, כי מי לנו גדול מיוסף מאיר עינינו, ובמכתבי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ט עמוד ט"ו. מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו
האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל סטעפאנסקי נ"י. טוב עין הוא יבורר.

(2) הוא הגאון מוה"ר יוסף זכרי' שטערן אבר"ק שאוועל זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש
קונט' קל"ד עמוד כ"ד.

על שאלתי בענין טבילת נדה ביום ה', ורק על שאלה ההיא נכנס ספק בלבי אולי לא יאבו הרבנים לפרסם דעתם, כאשר היתה באמנה שכ"ג פקד עלי שלא להביא דעתו בזה, ונמנעתי, אבל בלא זה ישנם בידי תשובות מהגאונים בין בארץ ובין בחו"ל דקאוונא וואלאזין ועוד, דברי כולם כתובים על לוח לבי, ונתתי להעתיק הקונטרסים, המעתיק יעתיק כל האמור עם הספר, ולא עלתה על לבי שתהי' בזה קפידא להרפס דב"ק בלי רשותם.

ע"כ אחרי דברי אמת וצדק אלה, אקוה בטובו וחסדו יתרצה ויתפייס בלב שלם ונפש חפיצה ויאמר סלחתי. ומרב טרדתי וצעדי אקצר ואומר שלום וברכה לכבוד גאונו תבא לו מהר"ה, אל יחסר לעולם הדרי' וזיוי' ויקרי' ליאודים היתה אורה, כימיו ובימינו תושע יאודה נראה בנחמה במהרה, ליתי בר נפלי בן ישי בראש נדחי ישראל יקבץ שה פזורה, כנפשו הרמה וכנפשו המצפה לתשובתו הרמתה במוקדם האפשרי ערוכה בכל ושמורה, דברים היוצאים מלב טהור הוא זיוה הוא הדרה, להשיב רוחי רוח נשברה, זאת חקת התורה, כורע ומשתחוה מול הדרת גאונו גב"ה תור"ה,

הצעיר חיים חזקיא מדיני המכונה חח"מ הי"ו

בדין כיבוד אב ואם, ובענין קללה אם הוי שבועה

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבד"ק טארנא ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ו' עש"ק פ"ש תרפ"ג, טארנא.

שו"ר לכבוד ידי"ג אהובי הרב החרף ובקי זך השכל והרעיון ירא ושלם במעלות ומדות נעלות מו"ה דוד זיידמאן נ"י ויופיע.

יקרת מכתבו הגיעני נכון וענגה נפשי לראות אותיותיו ולשמוע משלומו כי טוב ת"ל. הנה הי' לי עגמת נפש כאשר בלי ספק נודע לכת"ר, אבל כעבור איזה ימים ראיתי כי בעזה"י הכל שלום והשקט, והיא קהלה נכבדה ויש בה ת"ח מופלגי תורה ויראי ה', וכן בחורי חמד מופלגים ושוקדים כן ירכו⁽²⁾. אך אחת היא, כי העבודה רבה עלי למאור מפאת לימוד התלמידים שיעור קבוע,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ג' עמוד י"ז. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרב שמואל דוד הכהן פרידמאן נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) ראה עוד במכתבו של הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל שנדרס בכר"ש שנה ד' קונטרס ו' עמוד כ"ב.

ור"ת וכדומה, וגם רבו תלמידי חכמים המתהלכים בביתו, החפצים בכל עת לדבר עמי דברי תורה, ואני תש כחי, וגם הדירה רחוקה, ואולי כשיהי' לי דירה רחבה כאשר יבטיחוני כולם תקל עלי העבודה, כי אוכל להיות בשעות קבועות בחדר מיוחד, והנני מצפה לרחמי שמים אשר יושיבנו על מי מנוחות, יש לי געגועים לוויין בשביל אהוביי אשר היו לי שם, אשר כמים הפנים אל הפנים, ועל כת"ר לבשר להם כי ת"ל אתנו החיים והשלום.

ע"ד תשובת שאלתו, יראה כבודו מ"ש מעל"ד בקצרה, כי טרדתי רבו, וגם מוטל לפני חבילות מכתבים ושאלות אשר יבואו יום יום, והנני אוהבו בלב ונפש ומצפה לשמוע ולהשמיע כט"ס.

הק' מאיר אריק

לא אוכל להטריח לכת"ר לדרוש בגיני בשלום כל ידידי אהוביי ואוהביי בוויין, ויואל נא לדרוש בשלום חותנו תלמידי הרב החריף ובקי אהובי מהו' צבי פרעמינגער נ"י, ובשלום דודו אהובי הרב וכו' מו"ה משה זיידמאן נ"י, כי יראה אותם יום יום, וגם לתלמידיי אשר למדו אצלי, אשר בלי ספק יש להם שיח ושיג עם כ"ת בכל עת.

הנ"ל

ב"ה.

וע"ד שאלתו באיש א' אשר אמו קללה את עצמה באם ילך לבית חמיו, והרבר קשה עליו לעשות רצונה, וגם חושש לביטול שלום בית עי"ז, וכ"ת כתב דמצד כיבוד אינו מחויב לשמוע בקולה, כי לא שייך כיבוד רק בדבר שיש לאב ואם הנאה, כמו שכתבו תוס' יבמות ו' ד"ה מה להלן. אמנם ביו"ד סי' ר"מ סעיף ט"ז, במי שצוה לבנו שלא ידבר עם פלוני ולא ימחול לו, אין לו לחוש לצוואתו, וכתב ט"ז שם, דהטעם משום דאסור לשנוא לישראל, והוי כמצווה לעבוד על דברי תורה יעו"ש, ומוכח דאי לאו האי טעמא, הו' צריך לשמוע לו אף שאין לאב הנאה מזה, ובנ"ד שלא ילך לבית חמיו, אין זה שנאה, ושם, שלא ידבר עמו, ובפרט כשהי' לו מקורם איזה קטטה, הוי שנאה, וכדאמרו בסנהדרין (כ"ז ע"ב) דשנוא כל שלא דיבר עמו ג' ימים מתוך איבה יעו"ש, אבל כשיעקור רגליו מבית רעהו אין זה שנאה.

אך יש לומר כיון דחייב אדם בכבוד חמיו, כדאיתא ביו"ד סי' ר"מ, אף אם נימא דהוי רק מצוה דרבנן, מכל מקום אין חייב לשמוע בקולה, דאפילו במצוה דרבנן לבטל, אין מחויב לשמוע להם, כדאיתא בשו"ע שם. אך בזה צע"ק, דיתכן דזה רק לפרקים, כגון ברגל, אבל עכ"פ יהי' אסור לו לילך בתמירות לבית חמיו מחמת הציווי, אבל יש לדון כיון דהדיבור בטל מקצתו בטל כולו, כמו בנדר, ואף דבנדר ילפינן מקרא, מ"מ אשכחן גם בכמה ענינים שרימו דדבר שבטל מקצתו בטל כולו, ועי' תשובת מהרי"ט חו"מ ח"ב סי' נ"ב שהאריך בזה, לענין קנין שבטל מקצתו, ולפי דבריו שם היא דוקא בנדר מנוירת הכתוב, או בדבר

שיש בו טעם שיקפיד דייקא על כולו, כגון במקח, אבל בענין אחר לא. אך אם חושש שעי"ז יושבת השלום, אינו מחויב לשמוע בקול אמו.

ומה שחושש כת"ר שהרי אדור בו שבועה כדאי' ביו"ד סי' דל"ז (סעיף ג'), א"כ בכה"ג גם אחרים מצוה עליהם לקיים, ולשיטת הרמב"ם יו"ד סי' רל"ו בזה ניתקן האיסור שלא יהי' שבועת שוא, א"כ יתכן שעל הבן חיוב נמור לבל יגרום לאמו שבועת שוא, ועי' בביאורי הגר"א ביו"ד שם. נראה דסתם קללה לא הוי שבועה, רק אם כיון לשם שבועה, כדמשמע מלשון רש"י שבועות דף ל"ו ד"ה אדור, ואם אמר אדם לחבירו לשם שבועה, וכן מצאתי ברבינו ירוחם נתיב י"ד חלק ב' וז"ל, ועוד אמרו אדור בו שבועה, ופירש הרב על ענין שכתבנו, שאם בא שקבל עליו בשבועה וכו', וכן כמושבט בלשון אדור מפי אחד וכו', אם הוציאו בלשון שבועה ונתכוין לה, עכ"ל. ובזמנינו מסתמא אין מכוונין לשם שבועה.

וגם אם הי' הכוונה לשם שבועה, נראה דאין חייב לשמוע בקולה, אם עי"ז יושבת השלום, שהרי אין הבן עושה כלום, ואין זה נקרא אפילו גורם, כיון שאינו עושה דבר, לכן גם מה שחש כת"ר, כיון שקיללה את עצמה, אם לא ישמע הבן לקולה, א"כ הוא כמקלל אמו, כדאיתא ביו"ד סי' רמ"א בבן שיש לו תביעה על אב שאין משביעין אותו באלה מה"ט. יש לחלק, דשם הבן עושה מעשה שהוא חפץ השבועה ממנו, ועי"ז משביעין אותו הב"ד, אבל הכא הוא אינו עושה כלום רק בשוא"ת, ועי' ט"ז שם דבכה"ג יש לו לבן למכור התביעה לאחר יעו"ש, ואכתי הוי גורם, רהלוקח ישביענו, ועי"ז כיון דהוא אינו משביעו, אין חשש, א"כ גם הכא כן.

ואם נימא דשם הוי כמו גורם דגורם, דגם למ"ד דדן דיני דגרמי פטור כש"ך סי' שפ"ו, א"כ גם הכא כן, כיון דא' מתנאי הגרמי שעושה מעשה, והכא אינו עושה כלום. ועוד דגם גורם דגורם חייב לכמה פוסקים, כמ"ש בקצוה"ח סי' שפ"ו בארוכה, וכיון דלענין מקלל גורם דגורם מותר, מוכח דלא אסרו רק כשהבן משביעו, א"כ הכא שאינו עושה כלום אין חשש, ועכ"פ משום שלום בית יש להתיר. וכשצויתה אמו על איש אחר בכה"ג, אף בלי קללה, כיון שאין בזה משום שנאה, נראה דמחויב לשמוע בקולה, כמ"ש לעיל.

הנ"ל

בגדר שביתת הארץ בשביעית

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל⁽¹⁾

יום ג' י"ג מח"ש תרצ"א דווינסק.

לידירי ה' ר' דוד ג"י, שלום וברכה.

קבלתי מכתבו, והנה יאמר להכותב הך דשבת דף קכ"ד ע"ב וחולין דף ק"ז, לא מסתיי' דלא כו', ומה רוצה, אני כתבתי הכל, וכתבתי הירושלמי עדלה וכן בכלאים, ורק ג"מ כך, דגדר כל הני דשרך לא תזרע וכרמך לא תזמור, הלאו לא עבר, רק בעל השדה ובעל הכרם, אך מ"מ שביתת שדה מוזהרים הכל. והנה אילן מה דאסור מה"ת בשביעית, אם זה מחמת האילן או מחמת הכרם או מחמת השדה או הקרקע, עיין בערכין דף י"ד ע"ב דאילן אין עליו שם זרע ולא שם שדה, והרבה יש להאריך בשיטת הרמב"ם [פ"א מהל' שמיטה ויובל] דס"ל בנטע בשביעית רק מכת מרדות, ותוס' בעז' [ט"ו ע"ב] וראש השנה, וכן הר"ש, לא ס"ל כן, רק בזה גם בשביעית גדר זריעה, ועיין בשבת דף ע"ג ע"ב גבי זמירה בשבת, עיי"ש ברש"י [נ"ה כולן], ובירושלמי הוה מחלוקת בכלאים, ובשבת פ"ז, ועיין בכריתות דף ט"ז ע"ב פליגי בזה רש"י ותוס' עם הרמב"ם דזומר מבואר בקרא בשביעית, מ"מ נוטע ס"ל להרמב"ם דרק תולדה, ועיין גיטין דף נ"ג ע"ב גבי נוטע בשביעית, והרבה יש להאריך בזה. עכ"פ הרמב"ם ס"ל דנטיעת אילן בשביעית רק דרבנן, והרבה יש להאריך בזה בדברי התורת כהנים פ' בהר הובא בר"ש פ"ב מ"ה.

ובאמת לשיטת הרמב"ם, בזמן שאין פירות באילן אין בזה חשש מלאכה מן התורה, משא"כ בזמן שיש פירות, דאז פועל לפרי, ובזה יש לומר הך דע"ז דף נ' ע"ב. עכ"פ שיטת הרמב"ם ז"ל דנטיעה באילן רק מדרבנן לדירן, דלא כתוס' והר"ש ורש"י, וכן גדר ושבתה הארץ ג"כ ליכא באילן, רק מ"מ בעל האילן ובעל השדה עובר משום מלאכה בשדה, אבל לא אחר שאינו שלו. ובזה אתי שפיר הך דסנהדרין דף כ"ו, והך דסוכה דף מ"ד, ועיין בתוספתא שביעית סוף פ"ג, ואכמ"ל. ועיין בתוס' ר"ה דף י"ב ע"ב ע"ש, ובאמת זה פלוגתא בפ"ב דשביעית, אך ג"מ בין שלו ובין של אחר, ולכן שביתת השדה כל ישראל מצווים מחמת ושבתה, רק הכעה"ב מוזהר בעשה, שגם אחר לא יעשה שם לפי פשטת דע"ז, אבל באילן אז רק הכעה"ב מוזהר, ואתי שפיר דהא בירושלמי פיאה (פ"ו ה"ז) ופסחים מרבה גם כרם הקדש לשביעית, דעדיין הוא שלו, או מחמת העשה, כמבואר שם, ואקצר.

ידירן,

יוסף ראזין רב דפה הג"ל

(1) תשובה זו הניעה אלינו מאוצרו הטוב של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנאווערפען. יעלהו השי"ת על נפי מרומי ההצלחות.

ביאור בדברי המבי"ט בקרית ספר

מהרב הגאון מוה"ר יעקב יוסף גינז אבר"ק בעסערמין ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ג' פ' ראה תרס"ז לפ"ק.

שוב"ט לכבוד ידידי היקר החו"ב בתורה, וביראה מהורה, הנגיד
המפואר בנש"ק כקש"ת מו"ה בנימין אוללמאן נ"י.

אחדש"ת. לתשובת יקרתו . . . – ובענין ד"ת שכתב רמכ"ת נ"י, חששתי
לדברי שו"ת עבודת הגרשוני שאלה י"ז⁽²⁾, ע"כ יחדתי מדור לעצמו בדרך הסמוך.
והנני דוש"ת בלונ"ח, ידידו מוקירו,

הק' יעקב יוסף גינז

ב"ה.

בענין מה שעמד פאר רום מעלתו כ"ת ירדי נ"י על דברי ספר קרית
ספר מהגאון המבי"ט זצ"ל, שכתב בהלכות מאכלות אסורות פ"ו, שרם שבשלו
אסור מראורייתא, מכח חצי שיעור שאסור מן התורה, עכ"ל. הנה הספר הלז
אין אתנו פה בקהתינו, ובדאי זה הלשון קשה להולמו, ולענ"ד צריך להיות
„כמו" חצי שיעור, והיינו ממש כעין שכתב הרמב"ם ז"ל גבי חלב בהמה מהורה
וביצת עוף טמא בפרק ג' מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו' יעיי"ש, וד"ל ראסור
ואין לוקין עליו, כמו גבי חצי שיעור דהאוכלו פטור ממלקות, הגם שהוא אסור
מראורייתא.

והראי' מדברי הרשב"א חולין דף קי"א שהביא דומכ"ת ג"כ, שכתב
זו"ל, וראיתי בספר העיטור בהכשר הבשר, ראיכא מ"ר דמיעבר הוא דלא עבר
הא איסורא איכא, מירי דהוי אחצי שיעור, עכ"ל. והנה הבעל העיטור בעצמו
לא כתב שם תיבות אלו מידי דהוי אחצי שיעור, דק כתב זו"ל, ואית דקשיא
להו בשר וכבר ולב שנתבשלו בדמן מאי איסורא איכא, דהא גרסינן בפרק
הקומץ רבה דם שבשלו אינו עובר עליו, אית מ"ר איסורא מיהו איכא, ואית

(1) נולד ביום כ"ז טבת שנת תרי"ר לפ"ק בק"ק יאנקאוואטץ לאביו הרבני המופלג
מוה"ר שמעון גינז ז"ל. רבו המובהק הי' הגאון מהר"ם שיק אבר"ק חוסט זצ"ל. אחר
חתונתו נתיישב בעיר סינעט. בשנת תרמ"ג לפ"ק נתקבל לאבר"ק טשאבא, ובשנת
תרנ"ב לפ"ק נבחר לאבר"ק בעסערמין. נדפס ממנו ספר הרי בשמים עה"ת. נלב"ע ביום
ה' לחורש ניסן שנת תרפ"ה לפ"ק ומנ"כ בעיר בעסערמין. – מכתב הלז הניע אלינו
מנגזי ירירנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו
עומדת לעד.

(2) זה לשונו שם בתשובתו לבנו: והנה מילי דעלמא אכתוב לך בנייר בפני עצמו,
כרי שלא לערב רבדי חול עם דברי קדושה, וכן אני נוהג עם כל אדם, ונכון הוא מכמה
טעמים וכו', בכן אהובי בני, מכאן והלאה ממני תראה וכן תעשה, עכ"ל.

למימר האי בדם קדשים הוא דאמר, אבל דם חולין אסור, עכ"ל. הרי דהרשב"א ו"ל הוסיף דברים אלו מדעתו, והביא דוגמא מחצי שיעור דג"כ אסור מה"ת ואין לוקן עליו. כן נלע"ד בכוונת המבי"ט ז"ל.
ובזה הנני דוש"ת בלונ"ה,

ידידו הנ"ל

במס' כתובות דף מ"ד ע"א מהרב ו'גאון מוה"ר שמעון לעבאוויטש ז"ל'⁽¹⁾ דיין בק"ק פרעשבורג

ב"ה. ר"ח שבט תרצ"א לפ"ק פ"ב יצ"ו.

שלמה רבא וחיי אריכא להאי גברא רבא ה"ה הרב הגאון וגדול
מפורסם בכל אפסים נר ישראל והדרו, רבים הולכים לאורו, ונהנים
מזיו טהרו, ציט"ע וכו' כקש"ת מו"ה יוסף חיים שליט"א⁽²⁾ אב"ד
קהל אשכנזים בעיר הק' ירושלים תובב"א.

אחדות"ה בכבוד ויקר כיאות לכ"ק הדר"ג שליט"א. אל נא ישית עלי חטאת כי ארהיב בנפשי לגשת לפניו, הן פה בא אלינו סוחר, ורצונו ליקח משמנים נעשים בחיפה בתעודת ההכשר אשר לוטה פה מונח סגור. ואחרי שאין אנו מכירים את האנשים ואת שיחם אם ראויים לסמוך עליהם, והסוחר אין עליו לחקור ולדרוש עליהם, מטיבותא דמר כהדר"ג שליט"א קאתינא בבקשה שטוחה, נא לצוות לעושי רצונו הטהורה להשיב לי ע"י המארקע אשר אני שולח פה, אם יכולים לסמוך על הכשר זה אפילו נפש היפה. – ואקדמה פני כ"ק הדר"ג שליט"א בתודה מקרב לב ולב חותם בכרכה ומלך ביפיו ידאו עוד

---

(1) נולד בשנת תר"מ לפ"ק לאביו הג"ר משה ליב לעבאוויטש אבר"ק זענטע ז"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר זאב וואלף כהנא אבר"ק משארנא ז"ל. ראשית נשיאותו היתה כאב"ק יאקא. ואח"כ נתמנה לריין רק"ק פרעשבורג. נפטר ביום כ"ה לחורש מרחשון שנת תרצ"ד לפ"ק. – מכתב הלז הגיע אלינו מגנזי ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יצו ר' אתו את הכרכה.

(2) נולד בעיר ווערבו בשנת תר"ט לפ"ק לאביו הרבני מו"ה אברהם אהרן זאנענפעלר. למד בישיבת הגאון בעל כתב סופר זצ"ל, ואצל הגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבר"ק אונגוואר זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר קייבערסדארף ולמד שם אצל האב"ד הגאון מוה"ר אברהם שאנ זצ"ל. בשנת תרל"ג לפ"ק עלה לאה"ק יחד עם רבו הגאון מוה"ר אברהם שאנ זצ"ל, ונתיישב בירושלים עיה"ק. בשנת תר"פ לפ"ק נבחר לאב"ד מקהלות אשכנזים בירושלים עיה"ק. נרפס ממנו ספר שלמת חיים (אוסף תשובות והערות קצרות). נשמתו עלתה לגנזי מדומים ביום י"ט לחורש אדר ב' שנת תרצ"ב לפ"ק, ומנ"כ בירושלים עיה"ק.

עיניו בשובו אל נאווה הר אלקים חורבה בב"א כאות לבו הסהורה ונפש דושת"ה באהבה מוקירו ומכבדו כרם ערכו מחכה לרחמי ד' במהרה.
הק' שמעון לעבאוויתש

ואנב ארהיב בנפשי לבקש להעמידני ע"ד האמת מה דקשה לי במה שאני עוסק כעת, בתוס' כתובות מ"ז ע"א ד"ה כתב לה פירות, דס"ל לר"ת דת"ק סבירא לי' רלא קנה משום אומדנא דמוכח דלא הקנה אלא על מנת שתהנה בתו, ותוס' מקשינן מתורת כהנים דתניא ותם לריק כוחכם, זה שפוסק לבתו ממון מדוכה ומתה בתוך שבעת ימי המשתה, הרי הפסיד בתו והפסיד ממונו, ותירץ ד"ת א"נ כרבנן והחתן מוחזק. וכבר עמד הרמב"ן במלחמות אי יש אומדנא מה נפקא מינה אי מוחזק חתן או לא. – ולי הדש קשה, מהא דקיימא לן בחו"מ סי' ר"נ בשכיב מרע שכתב כל נכסיו אם עמד חוזר משום אומדנא דמוכח, אעפ"י שהחזיק מקבל, ומנמרא בבא קמא ק"י ע"ב אמר אביו שמע מינה כסף מכפר מחצה דאי לא מכפר הל"ל ליהדר ליורשין, ע"כ. הרי אעפ"י שנתן לאנשי משמר הי' חוזר משום דאדעתא דהכי לא נתן, אלא משום דמכפר אינו חוזר, וקשה לפ"ז לר"ת דמחלק בין קיבל החתן או לא, הלא אי משום אומדנא, מה נפקא מינה בין קיבל או לא, וצ"ע.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין קניית בתים בארץ ישראל מנכרי בשבת

יוחנן סופר

אב"ד ור"מ דק"ק ערלויא יצ"ו

ראש ישיבת אהל שמעון

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

בס"ד. אור ליום ב' וירא תשנ"ד.

שוכ"ט לכבוד אהובי הבחור המופלג בתורה, ויראת ה' טהורה, חו"ב
בחת"י ידיו רב לו בפלפל וסברא כמר פנחס זאלצמאן מפעיה"ק
ת"ו מבחירי ישיבתנו הרמה.

אחדשה"ט. הנני בתשובה מאהבה, אודות דברי ערוך השלחן (סי' ש"ו
סעיף כ"ב) שעוררת עליו, וז"ל: ודע דברור אצלי לענ"ד דטעות גדולה נפל ברפוס
בשו"ע סעיף י"א, שכ' דמותר לקנות בית מן האיניו יהודי בשבת וחותרם ומעלה
בערכאות עכ"ל. וכצ"ל, דמותר להקונה בית בארץ ישראל מן הא"י, לומר לא"י
לחתום, ומעלה בערכאות, דכן הוא להדיא בגמ' וברמב"ם שם. ועל דברי הרמ"א
שם שכתב בערכאות שלהם בכתב שלהם, דאינו אסור אלא מדרבנן ומשום
ישוב ארץ ישראל לא גזרו, כתב הערוך השלחן, ומצוה רבה למוחקו מן הספרים
וכו', ואין לזה שום מקום בדין וח"ו לומר כן וכו', ובלבוש לא כתב זה וכן חגר"ו
וכו', ומ"ש הלבוש שאינו אסור אלא מדרבנן, כוונתו על האמירה לא"י כמ"ש
האו"ז שם, וכ"כ הא"ר סק"ד, עכ"ל. — ונפשך היפה בשאלתך לשמוע חוור"ד
העני' אודות דברי ערוך השלחן.

אהובי ידידי נ"י, בראשית דבריי מצאתי חובה לנפשי לומר כי נשתוממתי
על המראה, כי שנגה יצאה מלפני השליט הגאון בעל הערוך השלחן וצ"ל,
לכתוב לשונות בומים נגד הנוסח שבשו"ע, ויותר מזה להתבטא נגד מאור
עינינו הרמ"א [שמצוה גדולה למחוק דבריו מן הספר], נשתקע הרבר ולא יאמר
כן בבית המדרש, האמנם מותר לכל ת"ח וצורב, לישא וליתן ברבדי דבתינו
מאורי עינינו זי"ע, אבל בהכנעה ויראת הכבוד כראוי לפני הדר גאונים.

ועתה באתי לרון בגוף השגותיו על הכתוב בשו"ע ועל דברי הרמ"א, וזה
החלי בעזרת צורי וגואלי, הפוקח עורים, וחונן דלים, ברחמי הגדולים, ית"ש
לעד ולע"ע.

(א) הנה הערוך השלחן כפי הנראה לרוב מדרותיו, בסידרה של תורה, לא
עיין בבית יוסף, ששם מוזכר המקור לפסוק הנ"ל בשו"ע. וז"ל הב"י, כתוב
בהג"א פ"ב דמו"ק בשם או"ז, דמותר לקנות בתים מן הא"י בשבת, כיצד הוא
עושה, מראה הוא לו כיסים של ריגד והא"י חותרם ומעלה לערכאות, עכ"ל. ונראה
דבקונה בית בארץ ישראל מיירי, וכדאמרינן בפ"ק דגיטין (ח' ע"ב) ובסוף פרק
מרכבה (פ' ע"א). — וכאשר בכתב הב"י נמצא אות באות בהג"א פ"ב (סי' ח"י).
מעתה ברור שלא נפלה טעות גדולה או קטנה בלשון השו"ע, והכל כראוי מוצק

כאשר כתוב בהג"א. איברא, מש"כ בהג"א בשם אר"ז, דמותר לקנות בתים מגוי בשבת, לא מצאתי לפי שעה מקומו באר"ז, דבהל' שבת (סי' ע"ו) במלאכת הכותב מובא הא דכותבין עליו אונז אפילו בשבת, וכן שם (סי' פ"ד אות כ"ה) מוזכר נמי הרבה פעמים זאת, ואף פעם לא כתב דמותר לקנות מהם בשבת. ברם מפורש הכי בירושלמי מועד קמן (פ"ב ה"ד) ר' יהושע ב"ל שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן העכו"ם, א"ל אימת ר' שואל, בשבת, ותני בשבת מותר, כיצד הוא עושה מראה לו כיסים של דינרין, והעכו"ם חותם ומעלה לאדריי, שכן מצאנו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, עיי"ש. וע"ע תמים דעים (סי' קע"ה) רמייתי נמי ירושלמי זה להלכה.

ברם יש להעיר האין סמך הב"י והשו"ע להלכה ולמעשה על מש"כ בהג"א בשם אר"ז דמותר לקנות בית בשבת וחותם ומעלה בערכאות, כשלא הובא ברייתא זו בירושלמי בש"ס דילן, וגם הרמב"ם הל' שבת (פ"ו הי"א) לא כתב הכי, אלא כלשון הברייתא ב"ק (פ' ע"ב), הלוקח בית בארץ ישראל כותבין עליו אונז אפילו בשבת, וכן הביאו הרא"ש ב"ק שם (פ"ז ה' ט"ו), ולא הוסיפו דה"ה מותר לקנות בשבת [ובדרי"ף לא מוזכר כלל האי הלכה], והשו"ע בכל מקום פוסק כהני שלשה עמודי ההוראה, ולמה נטה הפעם מן הכלל אשר נר לרגליו בכל מקום.

ואמדתי לפני שנים רבות לפני התלמידים המקשיבים הי"ו לתרץ זאת, לפי מה דאיתא ב"ב (נ"ד ע"ב) דישאל אינו קונה שדה מן העכו"ם עד דמטא שטרא לידיה, וכן פסק הרמב"ם הל' זכ' ומתנה (פ"א הי"ד) ובשו"ע חו"מ (סי' קצ"ד ס"א), נמצא דבמה שהתירו לכתוב השטר בשבת, התירו גם לקנות בשבת, ואם משום נתינת הכסף, באם העכו"ם עומד עליו שיתן לו עוד ביום שבת, מראה לו כיסין של דינרין והגוי לוקח לעצמו דמי השרה, לכן לא היה נראה להשו"ע שיש פלוגתא בין מה דאיתא בתלמוד שלנו ובין הירושלמי, והם בשיטה אחת, דמשום ישוב ארץ ישראל מותר אמירה לעכו"ם באיזה אופן שהוא, וגם כשקונה אותה בשבת, ליכא אלא אמירה בעלמא והקנין נעשה ממילא, ודו"ק.

ולפי"ז כראוי מוצק פסק השו"ע גם לרעת הרמב"ם והרא"ש, אע"פ שלא הזכירו בהדיא, ברם יש ללמוד מדבריהם גם מה שהוזכר בירושלמי, ודו"ק. ואיירי ראיירי, לא אמנע מלהזכיר כאן הערה קטנה, מאז תמהתי למה נכבשה יריחו עפ"י הדיבור בשבת, כדכתיב יהושע (ו' ג') וכה תעשה ששת ימים, וביום השביעי תסובו את העיר שבע פעמים וגו'. והאיר ה' עיני, דרצה הקב"ה להראות לנו כמה חביבה לפנינו מצות כיבוש א"י וישוב א"י שדוחה את השבת, וללמוד מזה הלכה למעשה לדורות, שיתירו חכמים אמירה לנכרי לכתוב אונז ולקנות בית או שדה בשבת, והלא מבואר בירושלמי מועד קמן הנ"ל שמכיבוש יריחו בשבת הוכיחו שמותר לקנות בית בשבת, כנלענ"ד.

ומדי רברי בסוגיא זו, לשעשע באהבים, אכתוב לך עוד איזה הערות בענין זה. הנה בש"ס גיטין (ח' ע"א) מובאת הברייתא, בשלשה דרכים שוותה מוריא

לארץ ישראל, ואחד מהם הקונה שרה בסוריא כקונה בפרדארי ירושלים, ופריך
בנמ', למאי הלכתא, א"ר ששת שכותבין עליו אונן אפילו בשבת וכו', וכדאמר
רבא, אומר לעכו"ם ועושה, ואע"ג דאמירה לעכו"ם שבות, משום ישוב ארץ
ישראל לא גזור רבנן.

ויש להעיר מנ"ל לרב ששת לפרש לברייתא הכי, ולמה לא נחא לו לפרש
ע"פ מתני' דסוף מס' חלה, אריסטון הביא ביכודיו מאספמאי וקבלו ממנו, מפני
שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרדוד שבירושלים, ולפי"ז יתכן לפרש הברייתא
דשוותה סוריא לא"י, דמביאין ממנה ביכורים כמו שמביאין מא"י כדתנן בחלה,
אבל לענין לכתוב אונן אפילו בשבת, דלמא לא נאמר אלא בא"י נופא, וכברייתא
רב"ק.

והנ"ל בס"ד לתרץ, כיון דבמתני' דחלה נופא מוזכר למה קיבלו הביכורים,
מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרדוד שבירושלים, חזינן דמוזכר במתני'
דיש חידוש לענין קונה בסוריא, ומהו החידוש לענין קונה בסוריא, שהוא קונה
בפרדוד שבירושלים, ומסתבר דר"ל, דכמו דהקונה בירושלים כותבין עליו אונן,
ה"ה הקונה בסוריא, וע"ז סמך רב ששת לפרש הכי ככוונת הברייתא. ונלפי
האמור יש לתרץ גם קושית המנ"א (סי' ש"ז סק"כ) על הרמב"ם הל' שבת (פ"ו
ה"א) הנ"ל, וז"ל: צ"ע, דהא ברייתא ס"ל כיבוש יחיד שמיא כיבוש, וא"כ אסור
ליתן להם חניה בקרקע מלאו דלא תחנם, אבל כיון דהרמב"ם פסק דכיבוש
יחיד לא שמיא כיבוש, [עיי' הל' תרומות פ"א ה"ב, ה"ד], למה נדחה דרבנן
מפני דרבנן, וביותר קשה, דהא פסקינן ביו"ד (סי' קנ"א ס"ח), דאפילו לכתחילה
מוכרין בתים לעכו"ם בסוריא, וק"ו שלא לקנות מהם בשבת, עכ"ל. ויש להוסיף
על דבריו, דהרמב"ם בעצמו הל' ע"ז (פ"י ה"ג) פסק דמוכרין להם בתים בסוריא].
— אבל לפי דברינו דלעולם בברייתא נופא אין הכרע דר"ל דהקונה שרה בסוריא
בפרדארי ירושלים, ורב ששת דמפרש הכי סמך על מה דתנן במתני' במס' חלה,
דהקונה בסוריא כקונה בפרדוד בירושלים, ולפי"ז אין שום קשר בין הלכה זו,
למה דס"ל לתנא דברייתא דכיבוש יחיד שמיא כיבוש, א"כ פסקו של הרמב"ם
א"ש וכראוי מוצק. — אחרי כותבי הנ"ל עיינתי בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי'
כ"ד), ודאיתי שם (אות ג') שתירץ בדומה לדברינו קושית המנ"א עפ"י מתני'
דמס' חלה, עיי"ש].

(ב) בסמ"ג (ל"ת ע') מביא דרשת המכילתא [בא פ' ט'] על מה דכתיב
כל מלאכה לא יעשה בהם, שלא יעשה העכו"ם מלאכתך, וסיים, מכאן שאסור
לישראל להניח לעכו"ם לעשות מלאכתו בין ביו"ט בין בשבת מדאורייתא, ושוב
כתב הסמ"ג, אמנם י"ל שהיא אסמכתא בעלמא, שאם היתה מה"ת לא היו
מתירין חכמים לעשותו אף בביתו של גוי ואף מסרה בע"ש, ולשון לא יעשה
הכתוב בתורה מוכיח קצת שהוא דרשה גמורה. גם היראים השלם (סי' ד"ש)
מביא דרשה דמכילתא, ומסיים גם הוא שמכאן שאסור להניח לעכו"ם לעשות
מלאכתו מה"ת, ומיישב מה דמותר ליתן לו ע"ש לעשות בביתו, דכיון שמסרם
לו מבעוד יום, ניקנית לו המלאכה, ומיקרייא מלאכת העכו"ם, והאריך בזה,

ו"צ"ע האיך נקנית לעכו"ם, ראפילו למ"ד ב"ק (צ"ח ע"ב) אומן קונה בשבח כלים, רווקא לאחר שהשביחו. וי"ל לפי מה דאיתא שבת (י"ח ע"ב) דמפקר להו אפקורי, וחי' הרשב"א שם, ואכמ"ל, וגם הקשה, הא דתנן שבת (קכ"א ע"א) עכו"ם שבא לכבות וכו', ומתרג' דכיבוי אינו מה"ת, עיי"ש.

ולכאורה קשה דהלא משמעתין מוכח בהריא דכשהגוי עושה מלאכה בשביל ישראל אינו אלא שבות מדבריהם, נהי דממה שאמרו אמירה לנכרי שבות, לא קשה כ"כ, רמצינו שבות שהוא איסור דאורייתא, אצל קניבת ירק במס' שבת (קי"ד ע"ב), ועיין רש"י שם ד"ה אלא לאו, אבל ממה דאיתא, משום ישוב א"י לא גזרו רבנן, מוכח בעליל ראינו אלא איסור דרבנן, ולא מסתבר לומר דאזל בשיטת האו"ז הל' שבת (סי' ע"ו, פ"ד אות כ"ה) שכתב דהא דהתירו לכתוב אונו בשבת רווקא בכתב שלהן ראינו אסור גם לישראל אלא מדרבנן, כי כבר כתבו הפוסקים דלא מצינו לו חבר בשאר הראשונים, ומסתמא גם היראים לא ס"ל כוותיה.

ואשר נלענ"ד ליישב בס"ד, דמה דאומר לנכרי שיכתוב שטר מכירה בשבת, והשטר מכירה הוא גם לטובת העכו"ם, הרוצה למכור הבית או השדה לישראל, בכה"ג לכו"ע אינו אלא איסור דרבנן, וכמבואר כן ביראים שם, שכתב כשאינה מלאכת ישראל, כגון באומר לעכו"ם תעשה אש שלך לצורכי, אינו אסור מה"ת, וא"ש בס"ד.

ובהאמור לעיל תמצא תשובה מוחצת גם על מש"כ הערוך השלחן, דמצוה רבה למחוק מן הספרים דברי הרמ"א, שלא הותר אלא בכתב שלהם ראינו אסור אלא מדרבנן גם לישראל, ושאר ליה מאריה לבעל ערוך השלחן ז"ל על שלא נזהר בלשונו וכתב כן, אבל האמת יורה דרכו, שדברי הרמ"א נובעים ממקור נאמן, האמנם לא קי"ל בזה כהאו"ז כנ"ל, מ"מ יש מקום לדעתו של רבינו הרמ"א, דראוי לצרפו לסניף בעלמא, ולהקפיד שהנכרי יכתוב השטר בכתב שלהם, שעכ"פ לדעת האו"ז אינו אלא איסור דרבנן, ותו לא מירי.

ומש"כ הערוך השלחן: ומ"ש הלבוש שאינו אסור אלא מדרבנן, כוונתו על האמירה לא"י, כמ"ש האלי' זוטא, וכ"כ הא"ר סקכ"ד, עכ"ל. — גם בזה לא נהירין דבריו, דבוודאי הלבוש, תלמידו של הרמ"א, אינו חולק על הרמ"א, וכבר נתבאר שהמקור לדברי הרמ"א הוא באו"ז (סי' פ"ד אות כ"ה) שכתב דוקא בכתב שלהן ראינו אסור גם לישראל אלא מדרבנן [וכ"כ האו"ז סי' ע"ו], מ"מ אין לתמוה על הא"ר, יען שבימיו עדיין לא יצא לאור האו"ז, וברור דאילו היה לפניו ספר אור זרוע בודאי לא היה מפרש כן דברי הלבוש.

ומפני רוב הטרדות לא אוסיף עוד כאן חי' והערות בשמעתין, והנני חותם בברכת הריוט קלה, יהי' שתעלה מעלה על כמתי תו"י מתוך נחת והרחבה וכל מילי דמוטב, אכיה"ר.

ידידך אוהבך,

חק' יוחנן בהגמחר"ם סופר זצ"ל

אחרי חתימת תשובתי נתעוררתי לעיין בשו"ת תשב"ץ ח"א (סי' כ"א), ואמרתי לצרף כאן ב' הערות על דבריו, שיש להם שייכות להתשובה. (א) מש"כ התשב"ץ דאמרין בפ"ק דגיטין הקונה שדה בסוריא כקונה בפודארי ירושלים משום דקסבר כיבוש יחיד שמי' כיבוש, צ"ע, נהי דאיתא שם חייבת במעשר ושביעית כא"י, קסבר כיבוש יחיד שמי' כיבוש, אבל על הא דתני הקונה שדה בסוריא וכו', לא אמרו שתלוי במה שס"ל כיבוש יחיד שמי' כיבוש, ועוד הלא נתבאר לעיל דהא דקונה שדה וכו', כבר נשנית במתני' סוף מס' חלה, ומוכח מזה דאין לזה קשר למה דס"ל לתנא דברייתא דכיבוש יחיד שמי' כיבוש, ועוד דבשו"ת מנחת יצחק ח"ו (סי' כ"ד) הנ"ל הוכיח דתנא דמתני' דחלה לית לי' דכיבוש יחיד שמה כיבוש עיי"ש, ולפי"ז דברי התשב"ץ צ"ע.

(ב) עוד כתב התשב"ץ, שהרוצה לעלות לא"י היא מצוה גדולה, ויותר גדולה מקניית קרקע בא"י, שכתובת אונו אינו אלא מכשירין כעשיית איזמל לצורך מילה, עיי"ש. – הנה על מש"כ דעלי' לא"י יותר גדולה מן הקונה שדה או בית, כבר השיג עליו בשו"ת הריב"ש (סי' ק"א), ברם מש"כ דכתיבת השטר אינו אלא מכשירין כעשיית איזמל למילה, צ"ע, דע"י השטר קונה השדה או הבית, ויש בה גדר של כיבוש הארץ, ולגרש הנכרי מן הארץ, וראי' לזה מהירושלמי מועד קמן הנ"ל, דליף קניית בית בשבת מכיבוש יריחו בשבת, ואי נימא דקנין בית אינו אלא בגדר הכשר, האיך יליף היתר קניית בית מכיבוש יריחו, ומדיליף ממנו, ש"מ שגם זה חשוב כעין כיבוש הארץ, ולא הוי בגדר הכשר גרידא, אלא חלק מן המצוה, כנלענ"ד, וצ"ע.

בדין שמיטת כספים

יהושע פיהרער

ראש הכולל דחסידי באבוב

טאראנטא, קאנאדא

(א) במס' מכות דף ג' ע"ב אמר ר' יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו, ואע"ג דהשתא לא קרינא בי' לא יגוש, לבסוף אתי לירי לא יגוש, איכא דאמרי אמר רבי יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו, ואע"ג דבסוף אתי לירי לא יגוש, השתא מיהא לא קרינא בי' לא יגוש, עיי"ש. ובתוס' ד"ה איכא דאמרי, פסק ר"ת כלישנא בתרא דמתני' מסייע לי', וגם הרמב"ם בפ"ט מהל' שמיטין הל' ט' פסק כלישנא בתרא, ועי' ברא"ש שהביא בשם הריב"א דפסק כלישנא קמא, דבכל מקום קי"ל כלישנא קמא, והרא"ש עצמו פסק כלישנא בתרא, דפשטא דמתני' אתיא כלישנא בתרא, ועוד דשביעית בזמן הזה דרבנן, ואולינן לקולא, עכ"ל. והבית יוסף (בחז"מ סי' ס"ו) הקשה אדברי הרא"ש וז"ל, וא"ת והא ספיקא דממונא נקטינן קולא לנתבע, והכא הוי קולא לתובע, ונראה לי דטעמ' משום

דשמיטה איסורא ומקילין דלא תנהוג כיון דרבנן היא בזה"ז, ונהי דנפקא מינה לענין ממונא והוי חומרא לתובע, מ"מ כיון דבעיקרא דדינא לא אתי למיתבעא אי מפקי ממונא מהאי גברא אלא לענין איסורא אי נוהג אי לא ולקולא נקטינן, וכתב במישרים (הוא רבינו ירוחם) דהרי"ף לא הביא א' מן הלשונות, נראה דפסק כלישנא קמא דשביעית משמטתה דאיסור הוא עכ"ל, ואני כבר הוכחתי דאדרבה אי ה' איסור אזלינן לקולא דרבנן הוא, אלא ס"ל דכיון דנ"מ לענין ממונא ומספקא לן כהי לישנא, בכל ספק דממונא הוי חומרא לתובע וקולא לנתבע, עכ"ל של הב"י.

וביאור רברי הבית יוסף ז"ל, דהנה מצינו בפרשת שמיטת כספים שני ענינים, א' מה שכתוב שמוט כל בעל משה ידו, והוא אפקעתא דמלכא, דהפקיעה התורה כל חוב שעבר עליו שמיטה, והשני דין לא יגוש, וזהו איסור לתבוע החוב שעבר עליו השביעית, (וכן הוא במנחת חינוך, שכתב שהמפקיע בע"כ של הלוח חוב שעבר השביעית עובר בשני לאוין, א' משום לא יגוש, וגם משום לא תגזול). והשתא יש להסתפק בהני תרי דינים אי האפקעתא דמלכא באה כתוצאה מדין לא יגוש, פי' דמשום דיש איסור לא יגוש הפקיע התורה השיעבוד, או דהם שני דינים נפרדים, דיש איסור על המלוה לתבוע החוב, וגם הלוח אינו מחויב לשלם החוב, מפני שהתורה הפקיעו.

והנה לפי דרך הראשון יש להסביר הני תרי איכא דאמרי, דהם מחולקים בדין דלא יגוש, אי יש איסור על המלוה כשיבא זמן הפרעון, והחוב נפקע ממילא מחמת האיסור שחל אז, כיון דלבסוף אתי לירי לא יגוש, או לא, דכיון דעתה אין שייך נגישה, גם כשיבא זמן הפרעון לא יהי' איסור, וממילא לא נפקע החוב מחמתו. ולפי דרך השני שזכרנו, צריכין לומר דנסתפקו בגמ' דכיון דהדין ד"לא יגוש" והדין של "שמוט" נאמרו בפרשה אחת, משו"ה תלה אותו הגמ' בדין לא יגוש, דסברא היא דאי ליכא בי' דין לא יגוש אז כל פרשת שמיטה לא נאמרה גבי', וגם החוב לא נשמט, א"כ יש כאן שני ספיקות.

והנה שיטת הרא"ש הנ"ל שזכרנו היא, דאפקעתא דמלכא תוצאה היא מדין דלא יגוש, אבל העיקר הוא לא יגוש, דהוא מילתא דאיסורא ובאיסורא אזלינן לקולא דרבנן, ומה ששייך לענין ממון זה דק תוצאה מהאיסור, ואי אזלינן לקולא באיסור, גם בממון הוה לקולא (ואע"ג דהוא קולא לתובע), והרי"ף סובר דהם שני דינים נפרדים, והנידון אי שייך שמוטה או לא, הוה גם על האפקעתא דמלכא, דהוא לגבי ממונא, ומשו"ה אזלינן לקולא לנתבע כמו בכל ספיקא דממונא, ושביעית משמטתו. ובזה יתפרש דברי הב"י על נכון, דהרא"ש סובר דעיקר היא הדיון על חלק האיסור, ומשו"ה אזלינן לקולא לתובע ואין שביעית משמטתו, דספיקא דרבנן לקולא, והרי"ף סובר דהדיון הוא על שניהם, ומשו"ה בספיקא דממונא הוי לקולא, ששביעית משמטתו, ואינו צריך לשלם, ודו"ק. (ואפשר דלהרי"ף אם תבעו המלוה אינו עובר בלא יגוש, דלגבי איסור דלא יגוש, אזלינן לקולא, כיון דספיקא דרבנן הוא, כדעת הרא"ש).

(ב) ואפשר לפרש דברי הרי"ף והרא"ש באופן אחר, ונקדים הגמ' שם דף ג' ע"ב ואמר ר' יהודה אמר שמואל האומר לחבירו על מנת שלא תשמטני שביעית שביעית משמטתו, ומקשה הגמ' לימא קסבר שמואל מתנה על מה שכתוב בתורה הוא וכל המתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל, והא איתמר האומר לחבירו ע"מ שאין לך עליו אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה (ותנאו בטל) ושמואל סבר אין לו עליו אונאה (ותנאו קיים), ומתרץ הגמ' דלא קשה משמואל אשמואל דהא איתמר עלה אמר רב ענן לדידי מפרשא לי' מיני' דמר שמואל ע"מ שאין לך עליו אונאה אין לו עליו אונאה, אבל ע"מ שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה, וה"נ גבי שביעית, ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטתו, ע"מ שלא תשמטני בשביעית אין שביעית משמטתו, ע"כ תוכן דברי הגמ'.

והקצות החושן הקשה בסי' ס"ז סק"ג, דלפי הגמ' הנ"ל דאם מתנה על מנת שלא תשמטני בשביעית תנאו קיים ואין שביעית משמטת, א"כ אמאי נסתפק הגמ' במלוה את חבירו לעשר שנים אי שביעית משמטת, הלא דומה למתנה בפירוש ע"מ שלא תשמטני בשביעית (דבאופן אחר א"א להלוות לעשר שנים), וכמו שפסק הרמ"א בסעיף ט', דאם כתב בשטר חוב בלשון פקדון הוה כמו מתנה ע"מ שלא תשמטני, וכ"ש הכא דהוה כמתנה בפירוש, ותיריך הקצוה"ח בהקדם דברי התוס' שם בד"ה שמא, דמקשה על מה דפריך הגמ' משמואל אשמואל, דבאונאה סובר שמואל תנאו קיים, ובשביעית סובר שמואל תנאו בטל ושביעית משמטת, והקשה התוס' דלא דמי, דבשביעית ודאי עיקר מש"כ בתורה, ובאונאה מי יימר דיהי' בו אונאה ומי יימר דעוקר מש"כ בתורה, (וכע"ז מחלק הגמ' במס' בבא מציעא נ"א ע"ב, דהגמ' מקשה שם על רב ושמואל דפליגי באונאה אי תנאו קיים או תנאו בטל, דלימא פליגי בתנאי, והם ר' מאיר ור' יהודה דפליגי באומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה, דר"מ סבר תנאו בטל, ור"י סבר דבדבר שבממון תנאו קיים, אע"פ שמתנה ע"מ שכתוב בתורה, ומתרץ הגמ' דרב סובר אפילו כד"י, דבקידושין ידעה וקמחלה ומשו"ה תנאו קיים, משא"כ באונאה, ושמואל ס"ל אפילו כד"מ, דבקידושין תנאו בטל, דודאי קא עקר, אבל באונאה תנאו קיים דמי יימר דעקר), ומתרץ התוס', דהכי נמי בשביעית מי יימר דקא עקר, דשמא יפרע לו קודם השביעית ולא יעקור, ע"כ דברי התוס'.

ולפי"ז דמלוה לעשר שנים דודאי עקר, דהא חזקה היא דאין אדם פורע תוך זמנו, מודה שמואל דתנאו בטל, מש"ה שמואל לשיטתו הוצרך לומר הטעם דלא קרינן ב' לא יגוש, אבל אנן קיי"ל כר' יהודה, דבדבר שבממון אפילו ודאי קעקר תנאו קיים (וכמו בקידושין), וכן פסק הרמב"ם כד"י (וכבר דמחלק ברברי ר"י דנפקא מינה בידע ומחיל כנ"ל), נמצא דמלוה לעשר שנים אין שביעית משמטת, מחמת הטעם דהוה כמו מתנה ע"מ שלא תשמטני בשביעית, ואין צריכין להטעם דלא יגוש. ועפי"ז מיושב שיטת הרי"ף, דלא הביא בכלל

דין זה דמלוה לעשר שנים (וכבר חקשה עליו הבעה"מ למה השמיטו), דדומה למתנה ע"מ שלא תשמיטני וכו' ודו"ק, ע"כ תוכן דברי הקצוה"ח, ועיי"ש שהביא מהירושלמי דמלוה את חברו לעשר שנים אין שביעית משמטתו, דהו"ל כמתנה. אבל עדיין נשאר לנו לבאר דעת הרמב"ם והרא"ש דפסקו כר"י דתנאו קיים אפילו ודאי עקר, א"כ למה הצריכו הטעם במלוה לעשר שנים, משום דהשתא לא קרינן ב' לא יגוש, תיפוק ל' דלא גרע ממתנה (עי' רמב"ם פ"ט ה"ט מהל' שמיטה), כנ"ל בדברי הרי"ף.

ונראה לפרש עפ"י מה שנחלקו הראשונים בדין דבר שבממון דתנאו קיים אליבא דר"י, דהרשב"א והשיטה מקובצת בכתובות דף נ"ו כתבו הטעם משום דהוי כאילו אמר ע"מ שתמחול לי, ונמצא דכוונתו להתנות עמה שתמחול ולא להתנות נגד התורה, נמצא דאם מתנה בפירוש נגד התורה, כגון דאומר ע"מ שאין לך עלי דין שאר וכמות, או תנאו בטל לכו"ע, ואם אומר בפירוש תמחול לי מהני לכו"ע, ופליגי באומר אין לך עלי שאר וכמות, אי הוה משמעות של עקירה או משמעות של מחילה. אבל הרמב"ן (בבבא בתרא דף קכ"ו ע"ב) כתב דהטעם דמהני לר"י בדבר שבממון, דכיון דניתן למחילה ובידה למחול, או אפילו לא מחלה מהני תנאו, דכיון שלא אמרה התורה שיתחייב אלא בדצונו של זה, ואם רצה למחול מהני, הרי דלא חקפידת התורה אם מתנה נגדה, (ועי' בקצות החושן סי' ר"ט ס"ק י"ב).

ולפי"ז י"ל דהרי"ף ס"ל כמו הרמב"ן ותוס' בדבר שבממון מהני תנאי נגד התורה, אפילו אינו מחייב הלוא את עצמו, דק כיון דדבר שבממון הוא, נתנה התורה רשות להתנות נגדה, א"כ אפילו הדין דלא יגוש נ"כ מהני תנאי נגדה, וכ"ש הדין דשמוט דהוא האפקעתא, מהני תנאי נגדה, ומשו"ה לא הוצרכו כלל לדין דמלוה לעשר שנים, דהוה כמו מתנה ע"מ שלא תשמיטני, אבל הרא"ש והרמב"ם ס"ל כדעת השיטה מקובצת והרשב"א, דדוקא אם מוחל בפירוש מהני בדבר שבממון, וגם הכא אם אומר בפירוש אני מחייב עצמי לשלם אע"פ שהתורה השמיטו דווקא באופן זה מהני, וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש בפ"ט מהל' שמיטה הל' י' וזה לשונו, אבל אם חתנה הוא עמו שלא ישמט חוב זה, ואפילו בשביעית, תנאו קיים, שנמצא שחייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה שהוא חייב עכ"ל. וכן הוא בתשובות הרא"ש כלל ע"ח דס"ל כהרשב"א, שכתב וז"ל, אבל אם אמר שלא תשמיטני שביעית תנאי זה אנכרא קאי ומועיל, ופי' דבריו הוא, דתנאי זה הוא על המחויב לחייב עצמו, והם כדברי הרשב"א (אע"פ שאינו מוכרח, אבל כן נראה מכוונתו). הרי שסוברים דמהני רק מדין מחילה, וא"כ יש לחלק בדין "שמוט" שהוא האפקעתא דמלכא, ובדין דלא יגוש, דבשלמא בדין אפקעתא, דהתורה חפיקה החוב, בזה י"ל דאם הלוא חייב עצמו מהני, דרשאי להטיל על עצמו חיוב מה שלא חייבתו התורה, אבל בדין לא יגוש לא מהני תנאי, דאפילו הלוא חייב את עצמו, מ"מ אם יבא המלוה לתבוע החוב מחמת שהלוא לו, אכתי עובר הוא על לא יגוש, דלוא לא מהני תנאי, דהוא

דבר איסור ולא שייך בי' מחילה. ומשו"ה הצריכו הרא"ש והרמב"ם לשיטתם להביא הדין והמלוה את חבירו לעשר שנים דאינו משמט, משום דלא קרינן בי' לא יגוש, דאע"נ דהוה כמו מתנה ע"מ שלא תשמטני בשביעית, הלא זה לא מהני לסלק האיסור דלא יגוש באופן שהמלוה תובע החוב שהלוהו, ורק מטעם דהשתא לא קרינן בי' לא יגוש מותר לתבוע החוב, ודו"ק.

ובזה מיושב קושית הב"י על דברי הרא"ש שכתב דהלכה כלישנא בתרא, משום דאיסור הוא ואזלינן לקולא, ולא שייך לומר ספיקא דממונא לקולא, דלהרא"ש אין הנידון אי צריך לשלם או לא, דלזה מהני כמו תנאי, כיון דאנן קיי"ל כר"י, והנדרון הוא רק אם יש איסור דלא יגוש, ושפיר כתב על זה דאזלינן לקולא, כיון דשמיטה בזה"ז הוא דרבנן, ודו"ק.

ג) ברמב"ם בפ"ט מהל' שמיטה הלכה ט"ז כתב וז"ל, כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה ועוברין ע"מ שכתוב בתורה השמר לך פן וגו', התקין פרוזבול שלא ישמט החוב עד שילוו זא"ז, ואין פרוזבול מועיל אלא בזה"ז ששמיטת כספים הוא מדברי סופרים, אבל בשמיטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה, ע"כ דבריו. ובראב"ד השיג עליו וז"ל, א"א זה אינו מחזור, דאבוי הוא דאמר הכי, אבל רבא פליג וס"ל הפקר ב"ד הפקר, ונוהג בכל זמן, עכ"ל.

ובכסף משנה מפרש פלוגתת הרמב"ם והראב"ד, דתלוי במחלוקת רש"י ותוס' בגיטין דף ל"ו ע"ב בפירוש הגמ' דשם, דהנה הגמ' הקשה אעיקר תקנת פרוזבול, האיך תקנו חכמים שהחוב אינו נשמט והתורה אמרה שישמט, ותידין אבוי שמיטה בזמן הזה מדברי סופרים הוא (פי', דהם אמרו והם אמרו), ומקשה הגמ' עוד, האיך תקנו שמיטה בזה"ז, דמה"ת אינו משמט, ותידין אבוי שב ואל תעשה עדיף, ורבא תירץ הפקר ב"ד הפקר. ופירש"י שם, דקאי תירוצו של רבא גם אקושיא ראשונה, דהקשה הגמ' איך תקנו חכמים שלא ישמט נגד התורה שאמר שישמט. ותוס' פירש, דקאי רק אקושיא שני' דהקשה הגמ', האיך אמרו חכמים שישמט, וע"ז תירץ הפקר ב"ד הפקר, שאמרו חכמים שאין צריכין לשלם, אבל על קושיא ראשונה לא רצה לומר דהפקר ב"ד הוא הפקר, דלא רצו חכמים לעקור דבר מה"ת. והראב"ד ס"ל כפירש"י, דהפקר ב"ד קאי גם אקושיא ראשונה, ומועיל הפקר ב"ד להוציא מיד הלוה, אפילו אי שמיטה מה"ת, אבל הרמב"ם ס"ל כתוס', דרבא קאי רק אקושיא שני', אבל אי הי' שמיטה מה"ת לא אמרו דהפקר ב"ד הפקר, ומשו"ה כתב הרמב"ם דאי שמיטה היה מה"ת אינו מועיל פרוזבול.

וכרי לבאר פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בתוספות ביאור, נקדים דהנה דין הפקר ב"ד הפקר, ודין מתנה ע"מ שכתוב בתורה דברב"ד שבממון תנאו קיים, דין אחד יש להם, דהפירוש של הפקר ב"ד הוא, דיש כח להבי"ד בממונו של זה כמו בעל הממון עצמו, נמצא דלפי הרמב"ם בדין מתנה עמשכב"ת דמהני אפילו נגד התורה, ולא מרין. מחילה וחיוב חדש, או גם בהפקר ב"ד יש כח לחכמים גם לעקור הלאו דלא יגוש ע"י הפקר ב"ד, אבל לפי הרשב"א דמתנה

עמשכב"ת הוא מתורת מחילה וחיוב חדש, אז גם הפקר בי"ד הוא באופן הזה, ומהני רק לגבי האפקעתא ולא לגבי הלאו רלא יגוש. וא"כ התוס' והרמב"ם לשיטתם אולו, דס"ל כשיטת הרשב"א הנ"ל, וכמו רמתנה עמשכב"ת לא מהני נגד הלאו רלא יגוש, כמו כן הפקר בי"ד לא מהני, ולכך אמרו דאי הי' שמיטה מה"ת לא הי' מתקנים פרוזבול, רפרוזבול הוא מטעם הפקר בי"ד, והפקר בי"ד לא מהני לעקור הלאו רלא יגוש, (ואע"פ דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, אפילו בלא כח דהפקר בי"ד, אבל זה אינם עושים רק לצורך גדול, עי' בתוס' במס' יבמות דף פ"ח, והכא לא רצו לעקור, כמוש"כ התוס' שם בסוגיא דניטון). אבל רש"י והראב"ד י"ל דאזלו בשיטת הרמב"ן, וכמו דמתנה על מה שכתוב בתורה מהני נגד התורה בדבר שבממון, כמו כן הפקר בי"ד מהני ג"כ לעקור דבר מה"ת בדבר שבממון, ומשו"ה ס"ל דאפילו אי הי' שמיטה מה"ת היו מתקנים פרוזבול, ודו"ק.

(ד) והנה הקשו האחרונים למה הצריך הלל לתקן פרוזבול כדי שלא תנעול דלת בפני העניים, הלא יש תקנה אחרת, שיכול המלוה להתנות שלא תשמטני בשביעית, והבכור שור (מובא בפתחי תשובה בס' ס"ז) כתב דאה"נ דזה ג"כ תקנה, אבל כיון דיש לחשוש דהלוה לא יסכים להתנאי, ועי"ז ימנע המלוה מלהלות לו, ויעבור על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהי' דבר עם לבבך בליעל וגו', ע"כ ראה הלל לתקן פרוזבול כדי שלא תנעול דלת. והחתם סופר (בחו"מ סי' קי"ג) ס"ל דאפילו אם יתרצה הלוה, ג"כ עובר המלוה על הלאו הזה דהשמר לך פן וגו', ופליג על הבכור שור בזה, ומצינו כשיטת החתם סופר ברש"י במס' מכות דף ג' ע"ב וז"ל, אם אמר לו על מנת שלא תשמטני וכו' ואע"פ שעבר על מה שכתוב בתורה תנאו קיים וכו', והב"ח שם באות י"ב הסביר דבריו, דהמלוה עובר דגורם לבטל מצוות שמיטה, ותו דעובר קצת על השמר לך פן יהי' דבר עם לבבך בליעל וגו', שהרי בלא התנאי הי' נמנע מלהלוות, (ועיי"ש בריטב"א מובא בב"י).

אבל לפי מה שביארנו לעיל בדברי הרא"ש והרמב"ם לק"מ, דאע"פ שהתנה אכתי איכא איסור דלא יגוש, ומשו"ה הצריך הלל לתקן פרוזבול, אבל שיטת רש"י לפי מה שביארנו הוא כמו הרמב"ן (בדין מתנה ע"מ שכב"ת), וא"כ לדירי' אינו עובר בלאו רלא יגוש, ע"כ פי' דמתנה עובר על השמר לך פן יהי' דבר עם לבבך בליעל, וכמו שביאר הב"ח הנ"ל, ודו"ק.

בענין מצות מילה, ומצות פדיון הבן

אברהם מרדכי ראטה

בן הרב הגאון ר' יחזקאל ראטה שליט"א

רב דקהל יראי ד'

ברוקלין, ניו יארק

במס' קידושין (כ"ט ע"א) למולו מגלן דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו, בית דין וכו' דכתיב המול לכם וכו', איהי מגלן דלא מיחייבא דכתיב כאשר צוה אותו אלקים אותו ולא אותה וכו'. ובתוס' הקשו וז"ל, וא"ת למ"ל קרא תיפוק לי' דמצות עשה שהזמן גרמא הוא שנימול בשמיני ללידתו, ונשים פטורות, וי"ל כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא, וא"ת אכתי מ"ע שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום, כדאייתא בפרק הערל, עכ"ק.

והנראה בזה לומר, דעצם המצוה של מילה (שהיא שלילות הערלה) מוטל על הבן שיהי' נימול, ולא על האב שיהי' מל, אלא שהתורה הפילה על האב (ציווי בפ"ע) ומיגתה אותו להשלים שיתקיים המצוה שיש על בנו, והיינו מעמא דחזוין דאין עונש הכרת תלוי אלא בהבן כשהגדיל ולא מל עצמו, אבל האב או הב"ד אינם חייבים כרת אם עבדו ולא מלוהו, ומובן במש"כ דעיקר המצוה על הבן, והמצוה על האב או הב"ד הוא, שהם יעשו שיתקיים המצוה שיש על הבן, וכן לישנא דקרא מוכח הכי, דלא מצינו אצל מילה (המופלת על האב) הלשון תמול, דהוי משמע שמצוה על האב שימול את בנו, אלא „המול ימול“, [עי' פירש"י (בראשית י"ז כ"ה) ד"ה בהמולו], דעיקר המצוה על הבן שיהי' גימול (ולקמן נרבר עוד בזה), וא"ש הא דקאמר, אביו מגלן דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו, ולמה לא הביא מהציווי מהפרשה היכא דצוה הקב"ה את אברהם המול לכם וגו', או מהפסוק וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ולמה הביא ממה שאברהם עשה כן וקיים המצוה, אלא הענין הוא כמו שכתבנו, דלעולם בכל התורה לא נמצא המצוה על האב למול את הבן אלא על הערלים שיהיו נמולים, ומשו"ה הביא מוימל וגו', דחזוין מזה דאיכא מצוה על האב למול את בנו, (והיינו שאברהם אבינו הבין כן ממה שא"ל הקב"ה המול וגו' ויליד בית וגו', שעליו מוטל שיתקיים שימול כל זכר שהוא ברשותו).

ולפי"ז י"ל דאף דהוי הזמן גרמא, מ"מ הו"א כיון דהבן ודאי מצווה על המילה, כבר חייבים האב והאם להשלים המצוה, דהא עצם המצוה הוא על הבן, ומצות האב או האם ממילא הוא, אחר שנתחייב הבן בהמצוה, (אף דוראי אביו מחייב בכך בתורת מצוה, מ"מ מהות המצוה הוא כעין שליח להשלים המצוה שיש על הבן), וכגון חיוב חינוך (עי' במג"א סי' שמ"ג סק"א ובנו"כ), או ערבות, אם נאמר דשייך גם בגשים, מסתבר דמצווים גם על מעשהו"ג, דכיון שכבר נתחייב הוא בהמצוה, כבר מוטל על האשה מטעם ערבות או חינוך, [וכמו מעשה דהילני המלכה (סוכה ב' ע"ב) שעשתה סוכה לבניה ע"ש], עכ"פ

כל שצורת המצוה היא שהמצוה שמוטלת על הבן מוטל על ההורים להביאו לידי גמר, אין חילוק אם עצם המצוה לא שייך בנשים מכח כלל רהזמן גרמא, דכיון דהמצוה שייך על הבן, והוא ודאי נצטווה על כך, כבר חל החיוב ממילא על האב או האם שיתקיים אותה המצוה, ומיושב קושית התוס'.

והנה בהנ"ל יתיישב מאוד דברי רש"י בסוגיון, דהנה לקמן אצל פדיון הבן איתא ג"כ איהי מנלן דלא מפקדה, ופי' שם רש"י, דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא היא, בעי קרא למעוטה, (ועיין גם ברש"י ד"ה ואיהי מנלן דלא מיחייבה), ואצל מצות מילה (רקאמר ג"כ איהי מנלן דלא מיחייבה) לא פירש"י הא דבעי קרא למעוטי, כיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא (וכמו שכתבו התוס'), וכדרך שפי' אח"כ אצל פדיון הבן, ולהנ"ל יובן, דמצות מילה עיקר המצוה על הבן, ע"כ אף דהוי הזמן גרמא, (ובאמת דהוי הזמן גרמא משום יום ולא לילה, כמו שהקשו התוס' שם), לא איכפת לן, והיתה אמו חייבת כנ"ל, משו"ה בעי קרא למעוטה, משא"כ בפדיון הבן, גם עצם המצוה של הפדיון מוטל על האב, דהוא הוא המצוה לפדות את בנו, כמו שכתוב וכל בכור וגו' תפדה, ע"כ אילו הוי הזמן גרמא הי' נשים פטורות מטעם דהן אינם מצווים במ"ע שהז"ג, (דכפדיון הבן המצוה על הפודה, ולא כמילה דהמצוה על הבן ולא על המוהל), ע"כ הוצרך רש"י לפרש (אצל פדיון הבן), דלא הוי הזמן גרמא.

ומובן בזה החילוק דאצל מילה היכא דלא מהלי' אביו חייב הב"ד למולו, ומשא"כ בפדיון הבן אין חיוב על הב"ד, דאצל המילה העיקר הוא הבן שיהי' נימול, לכן גם בזה שהב"ד מלים מתקיים בזה המצוה, (והא לך מתק לשון הרמב"ם ז"ל בפ"א ה"ב, ובית דין מצווים למול וכו', ולא ינחו ערל בישראל" וכו', ודו"ק), משא"כ בפדיון הבן, המצוה על האב לפדות, והיכא דלא פדאו אביו דק שהב"ד עשו הפדיון, לא נתקיים המצוה של פדיון הבן המוטלת על האב.

שוב ראיתי במנחת חינוך מצוה ב' שנסתפק כשנעשה הבן גדול ונתחייב הוא בעצמו למול, אי נפקע המצוה מעל אביו, או שהמצוה מוטלת על שניהם, ודייק מלשון החינוך דהמצוה של האב הוא דק בקטנים, ולעומת זה הביא דברי החינוך בפדיון הבן, דאף לאחר שהגדיל הבן, המצוה מוטלת על אביו, וז"ל החינוך, ולפי הרומה שהאב חייב לעולם לפדות בנו, ואפילו לאחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב, וכמו שאמר הכתוב וכל בכור אדם בבניך תפדה, הרי שמוטלת המצוה על האב, ולפמש"כ פשוט מאוד החילוק בין מילה ופדיון הבן, דבמילה כל עיקר המצוה הוא על הבן דוקא, דק כל עוד שהוא קטן מוטל על אביו, וכשנעשה גדול ובר חיובא גמור אז המצוה חוזרת לבעלים, ונפקע המצוה של אביו לקיים המצוה של הבן, משא"כ בפדיון הבן, אביו בעצמו הוא הבעלים של המצוה וכמש"ל, וזה מה שדייק החינוך, דמהפסוק וכל בכור וגו' תפדה, משמע דעצם המצוה של פדיון הבן מוטלת על האב.

עולת שבת בשבתו

בראשית

והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים. אפשר לומר רמז, דאיתא בספרי מוסר דעוונותיו של אדם חקוקים לו במצחו, וכשאדם בוכה ומכבס פניו בדמעה, נמחקים העוונות. והנה הארץ רומז לגוף, והעבירות מכונים בשם תהום כי באים מפאת היצירה המביא את הרשעים לעומקא דתהום רבה. ואפשר שזהו שאמר הפסוק, והארץ, היינו הגוף, היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום, שחשך משחור תארו מחמת העבירות המכונים תהום, החקוקים על פניו, והתקנה לזה היא התשובה, ותשובה גמורה היא כשהאדם כשאדם גנחי גנח וילולי ילל ברכי, שאז מתקבל תשובתו, וזה שאמר, ורוח אלקים, היינו מדת הדין שהי' מתוח על האדם בשביל העוונות, מרחפת, ר"ל מסתלקת, על פני המים, ע"י הדמעות שהאדם בוכה על חטאיו, כי אז מתקבל תשובתו ומדת הדין מסתלקת מעל פניו, וק"ל. (הגאון מוה"ר ארי' ליב קרא אבד"ק לעסלא זצ"ל בעל איל המלואים¹)

ויאמר ד' לקין וגו' נע ונד תהי' בארץ. י"ל בזה עפ"ד המקובלים שקרא הי' גלגול מקין. והנה אמרו רז"ל (ב"ב דף ע"ד ע"א) דכל תלתין יומא מהדר הגיהנם לקרא כבשר בקלחת. וזהו שאמר הקב"ה, נע ונד תהי' בארץ, כלו', אפילו אחר בליעתך בארץ, תהי' נע ונד, כי יהפכו אותך בכל תלתין יומא כבשר בקלחת.

(הגאון מוה"ר יצחק קלמנקים זצ"ל²)

נח

וידע נח כי קלו המים מעל הארץ. י"ל בזה ע"ד הרמז, דהנה כל השבוע משוקע האדם בעניני ארציות בעסק פרנסתו על המחיה ועל הכלכלה, והטרדות המרובות גורמות שלא יוכל לעסוק בתורה כראוי, אמנם בבוא יום השבת קודש, בא שבת בא מנוחה, אז מוטל על האדם להרבות בלימוד התורה, ועי"ז יהי' לו קשר עם ענינים שבקדושה ודברים רוחניים, ויקח מזה התחזקות על כל ששת ימי המעשה. והנה ידוע מספה"ק כי תיבת "נח" רומז על שבת קודש יום המנוחה. וזשה"כ, וידע נח, שצריך לעסוק בתורה הנקראת "דעת" ביום המנוחה, והטעם, כי קלו המים מעל הארץ, כי מחמת הארציות של ששת ימי המעשה, מקיל האדם בלימוד התורה המכונה מים, כאו"ל (ב"ק י"ז ע"א) אין מים אלא תורה, ולכן צריך לתקן זאת בשבת קודש, על ידי הוספה בלימוד התורה.

(1) הועתק מכתביו המונחים בנגזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.
(2) הובא בשמו בספר ברכת טוב (וויניציא תע"א) בפרשת בראשית.

ובזה יש לפרש הפסוק בסוף פ' בראשית, (רמירי בנח, הרומז על שבת קודש), זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ירינו. כל' שקדושת יום השבת, ינחם אותנו, מעצבון ירינו במשך ששת ימי המעשה, שיש לנו ירידה בעבודת השי"ת, ובאיזה אופן תבא הנחמה, ע"י לימוד התורה"ק ביום השבת קודש וכו"ל.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

לך

המול ימול ילד ביתך ומקנת כסף. וברש"י, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש ילד בית נמול לאחר שמונה ימים. ורבים תמהו על דבריו, ועיין במהרש"א (שבת קל"ה) שהגיה דצ"ל נמול לאחר. אמנם יש ליישב דברי דש"י, רהנה בענין מקנת כסף, קנין הגוף נעשה רק ע"י טבילה, אבל כל זמן שלא נטבל, קנאו רק למעשה ידיו, ומאחר שבימי אברהם אבינו לא הי' שייך טבילה, א"כ י"ל דעל ידי המילה בא הקנין בגוף, וקנין הגוף עם המילה באין כאחת, כמו ניטו וידו באין כאחת. אמנם נהי דהקנין והמילה באין כאחת, אבל מ"מ בוודאי לא רחי את השבת, ולא הוי מילה בזמנה, דכל זמן שלא נימול לא הוי ל' קנין בגופו, ולא מיחייב במילה כלל, רק יחד עם המילה נעשה קנין כספו. וזה י"ל שנתכוון רש"י בכותבו, שיש ילד בית נמול לאחר שמונה ימים, דהיינו כגון שחל יום השמיני בשבת, ומילה כזו הוי שלא בזמנה, ולא רחי את השבת, ולכך נימול לאחר שמונה, דהיינו למחרתו ביום ראשון.
(הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטענזאהן אבר"ק לבוב זצ"ל)

וירא

אם מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך. י"ל הכוונה עפ"י מה שכתוב (משלי ג') ולענוים יתן חן. וגם ידוע הכתוב (ישעי' נ"ז) אשכון את רכא ושפל רוח. וזשה"כ, אם מצאתי חן בעיניך, ע"כ שיש בי מדת ענוה, כי לענוים יש חן, א"כ אל נא תעבור מעל עבדך, כי אתה תשכון את רכא ושפל רוח.
(הגאון מוה"ר יעקב צבי יאליש זצ"ל בעל מלא הרועים)

חיי

ואברהם זקן בא בימים. י"ל בזה, דאיתא בגמ' על פסוק זה, א"ר חמא בר' חנינא מימיהן של אבותינו לא פירשה ישיבה מהם וכו' אברהם זקן ויושב בישיבה הי' שנאמר ואברהם זקן בא בימים (יומא כ"ח ע"ב). ועוד איתא בגמ' (סנהדרין צ"ב ע"א) א"ר ששת כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעולם הבא. והנה כ"ק אדמו"ר זצ"ל הי"ד אמר דבתיבת ימי"ם מרומז חיי עוה"ז יחד עם חיי עוה"ב, כי המילוי של תיבת ימי"ם (יו"ד מ"ם יו"ד מ"ם), עולה ג"כ כמספר ימי"ם, א"כ התיבה עצמה רומזת על חיי העוה"ז, והמילוי בא לרבות חיי

(3) הועתק מספרו יד שאול על הל' עברים סי' רס"ז ס"ק ב' (בסופו).

(4) הובא בשמו בספר תולדות נ"ח (פשעמישל תרפ"ט) בסוף פרשת וירא.

העולם הבא, (עיי' בספה"ק קדושת ציון פרשת משפטים עה"פ את מספר ימין אמלא). וזהו שאמר הכתוב, ואברהם זקן, שהי' זקן ויושב בישיבה, ועי"ז זכה, בא בימים, הן בעוה"ז והן בעוה"ב, כי כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעולם הבא.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תולדות

ולאום מלאום יאמץ. פירש"י, לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אמלאה החרבה (יחזקאל כ"ו). י"ל ע"ד שכתב האריו"ל כי השט"ן הוא גימטריא שס"ד, ונמתק בב' פעמים יעקב שמספרו שס"ד. והנה ב' פעמים יעקב"ב מלא, הוא גימטריא שע"ז כמספר עשו. וזהו דקאמר, אמלאה החרבה, ר"ל בהמלא יעקב"ב, אז יחרב עשו.

(הנאון בעל הפלאה אבד"ק פפר"מ זצ"ל⁵)

וצא השרה וצודה לי צידה. ולכאורה הול"ל וצר לי צר, אך מרומז כאן שם הוי"ה, כי בתיבת צור"ה יש אותיות ו' ה' יתירים, ובתיבת ציד"ה יש אותיות ו' ה' יתירים, וביחד יש אותיות הוי"ה ית"ש, ונתכוון יצחק אבינו לרמז בזה, שרוצה שיסכים הקב"ה לזה. ובזה יובן מה שפירש"י על מה שאמרה רבקה בשם יצחק, ואברככה לפני ד', ופירש"י ברשותו, שיסכים על ידי. ולכאורה יופלא, שהרי לא מצינו במקרא שיצחק אבינו אמר כן, כי בפסוק נאמר, בעבור תברכך נפשי, ותו לא. אך להאמור ניחא, כי יצחק אבינו באומרו, וצודה לי צידה, רמז באותיות היתירים לשם הוי"ה ברוך הוא, שיסכים על ידו, ולכן שפיר אמרה רבקה בשם יצחק, ואברככה לפני ד'.

(הגה"ק מוה"ר ישראל המגיד מקאזניץ זצ"ל⁶)

(5) עפ"י כתי"ק.

(6) הובא בשמו בספר אוהב שלום (לארזי תרצ"ט) בפרשת תולדות.

תמיהות וישובים

הערה בדברי הרש"ש, ובספר שיר מעון

בתוס' חולין דף ק"כ ע"א ד"ה הוא עצמו, כתבו מתחלה רשומן מטמא טומאת נבלות. ובהנהות הרש"ש שם כתב להעיר על דברי התוס', דהרי משמע מרש"י ותוס' בכורות י' ע"א, דכמו דחלב נבלת בהמה טהורה, אינו מטמא טומאת נבלות, ה"ה בשומן. ועוד תמה, דכמו דממעט בזבחים (דף ע' ע"ב) מן ואכל לא תאכלוהו, יצא חלב חי' שחלבה מותר באכילה, לכן מטמא בטומאת נבלות, כמו כן נמעט שומן שמותר באכילה, שמתמא בטומאת נבלות. ובמחכ"ת שנה בזה, דהאמת כן הוא, דשומן מטמא בטומאת נבלה, ולא התבונן שרש"י שם בבכורות כתב: והחלב, שומן של בהמה טהורה. ור"ל, דרק חלב האסור הוא דאימעיט מטומאת נבלות, אבל שומן נבלה ודאי מטמא, (וכן כתב שם בבכורות בהגהות בן ארי' לפרש דברי רש"י). ופלא על הרש"ש שלא הבין כן, דק הבין דנש שומן הוא בכלל זה דאינו מטמא, ולכן בהגהותיו במס' בכורות שם תמה על דברי רש"י, וכתב דנראה לו למחוק כל הדבור, ובאמת לק"מ.

בספר תורת משה (להחת"ס זצ"ל) מהדורא רביעאה, בפ' לך, בחלק שיר מעון (לנכדו הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק ערלוי זצ"ל הי"ד) כתב להסתפק אם הא דכתיב, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ודרשינן, ולא שימות בהם, אם זה נאמר גם בבן נח, שמפני פקוח נפש יכול לעבור על ז' מצוות שנצטוו בני נח, ומסיק, דמסתבר שמותר לו לעבור, כיון שז' מצוות ניתנו מפני יישוב העולם, א"כ זה הוי בכלל יישוב העולם שיחי' בהם. ועוד כתב שם, שנראה לו דאפילו על עריות מותר לו לעבור מפני פיקוח נפש, כי הלימוד הזה שעל ג' עבירות יהרג ואל יעבור, לא גלתה תורה אלא לבני ישראל ולא לבן נח, יעו"ש. — ולכאורה מה יש להסתפק בזה, הלא היא סוגיא מפורשת בסנהדרין דף ע"ד ע"ב, וכן פסק הרמב"ם בפ"י מהל' מלכים הלכה ב', בן נח שאנסו אנם לעבור על אחת ממצוותיו, מותר לו לעבור, אפילו נאנס לעבור ע"ז, עובר, לפי שאינן מצווין על קידוש השם.

(הרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבד"ק מעטריזא ז"ל*)

(*) שתי הערות הללו הגיעו אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה משה העשיל שטערנהעלל ז"ל. ישא ברכה מאת ד'.

הסכמה בלתי ידועה על ספר מלא רצון

בשנת ת"ע לפ"ק נרפס בעיר פראנקפורט-רמין ספר מלא רצון, חיבור נפלא על הש"ס, מאת הגאון המקובל מוה"ר אברהם נפתלי צבי הירש הלוי שפיץ זצ"ל, ששימש כאבד"ק דרעזניץ, ואח"כ כאבד"ק רויסטיץ, ואח"כ כראבד"ק ניקלשבורג, ולבסוף כאבד"ק ווירמייזא. נלב"ע ביום ט"ז לחודש אלול שנת תע"ב לפ"ק.

בראש הספר נרפסה הסכמה אחת בלבד, והיא של מחותנו הגאון מוה"ר נפתלי כ"ץ אבד"ק פפד"מ זצ"ל בעל סמיכת חכמים. – הגאון המחבר ספר מלא רצון, כותב בראש הספר שקיבל עוד הסכמות מגאוני ארץ, אך הם ביקשו ממנו שלא להרפס הסכמתם, כי אינו מן הצורך, לכן כדי להפסיד רעתם, וגם שלא להרבות טרחה יתירה, לא הרפס רבני הסכמתם.

מחמת סיבה שאינה ידועה לנו, החליט הגאון המחבר זצ"ל, אחר תום הרפסת הספר, להרפס בראש הספר, הסכמה נוספת מאת מחותנו הגאון מוה"ר גבריאל עשקעלעס אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל, ומאחר שהספר כבר נגמר בדפוס, הרפס את דברי ההסכמה על נייר בפני עצמו, כדי להדביקו בראש הספר. על גבי ההסכמה כתוב: גם אלה רבני מחותני הגאון הרב המופל' המאור הגדול ה"ה כ"ש כמוהר"ר גבריאל נר"ו רב אב ב"ד דק"ק ניקלשפורג ודמרינת מעהרדין יצ"ו. – ברקנו בהרבה טופסים של ספר הנ"ל, ולא מצאנו בהם הסכמה זו, רק בשני טופסים מצאנו שנרבקה הסכמה נוספת הנ"ל, למטה מהסכמת הגאון מוה"ר נפתלי כ"ץ בעל סמיכת חכמים זצ"ל. – טופס אחר עם הסכמה זו, נמצא אצל ירדנו האבד"ק היקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י, ואפריון נמטיי' שמסר לנו ההעתק כדי לפרסמו בקובצנו. טוב עין הוא יבורך.

צב"י לצדיק יסוד עולם עלמא דקשוט את עצמו ואחרים אומרים אמירה נעימה כתיבה יהיבה מיהב יהיב משקל לו שקיל וטרי בשמעתתא ואגרתא אגרה מושכת לבו של ארם גדול בענקים לגרירותיו לזית חן חן יפרוץ וכן ירבה לרב טב ומטיב ה"ה אהו' מחו' הרב המאור הגדול המופלא ומופלג בתורה אב ב"ד ור"מ דק"ק וורמייזא כ"ש מוהר"ר נפתלי הירש סג"ל נר"ו יאיר, אשר זה איזה שנים בעברי דרך ע"ק [עיר קודש] הנ"ל טעמתי צוף רבש אמריו אמרי בינה להבין ולהורות הלכה כמותו ירבה בישראל, והי' עליהו לתרופה במחברת הקודש אשר חיבר ספר מלא רצון למלאות רצון יראיו וחושבי שמו שם משמן טוב להשוות המחלוקת מקומות הנראים לפום דיהטא כאלו לחלק יצאו, והנה הגם שלא הי' הזמן מסכים אתי לעיין היטיב ולראות גורל פעולתו אמת אמת תפסי' להאי גברא רבה יקירא בקריאה הקודמת לדיבור ואמירה אמר עם הספר לבקש ממני הסכמה להסכים עם הרבנים מופלגים גאוני ארץ אשר כבר קרמוני בהורמן ורשותא להרפס הספר ההוא, וכל כי הני מילי מעלייתא לימא, בכך באתי גם אני בדברי חכמים אשר בנח"ש נשמעים לכבוד מחותני ה"ה הרב

הנ"ל להיות דבריו חקוקים בעט ברזל ועופרת, דורי דורות למשמרת, וחלילה חולין הוא לשום אדם יהי' מי שיהי' להדפיס ספר הנ"ל פעם שנית במשך שנים עשר שנים מיום נמר ההדפסה ראשונה, בלתי ידיעת הרב המחבר הנ"ל, והעובר לטרק' חווי' דרבנן רלית לי' אסותא, ויהיה בכלל ארור מסינ גבול למותא, ולשומעים יונעם ויתברכו לעילא מכל ברכתא.

כ"ד המדבר לכבוד התורה הטרוד מאוד על התורה ועל העבודה, היום יום ו' טו"ב אלול לכל יש זמן וע"ת לפ"ק.

הק' גבריאל בלא"א החסיד המופלא מהר"ר יהודה ליב זצלה"ה מקראקא

מכתבים אל המערכת

יום ח' עש"ת תרש"ן בשמן ראשי לפ"ק.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" יחירה במינה.

הגיע לידי היום הקובץ כרם שלמה (מס' זק"ן), ובעורה בכפי בלעתיו, וראיתי להעיר כמה הערות, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

(א) ברף ס"א אות ב', הובא בשם ספר מאמר מדרכי שכתב דנשים פטורות מל"ת, ובשם מהרי"ל שמביא בשם מהר"ז קיציצען, דנשים פטורות מלאו הניקט לעשה ומלאו הבא מכלל עשה, והגאון ר' יוסף ענגיל בגליוני הש"ס מס' קידושין כ"ט כתב דס"ס יש שם. — וברוחק יש ליישב עפ"י דברי הפרמ"ג בפתחה כוללת לאו"ח ח"ב אות י"ד, דנסתפק רמה דאמרינן דנשים חייבות בלאוין, הוא דוקא בלאוין שיש בהם עונשין, דעל זה אמרינן השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, דכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו', משא"כ היכא דליכא עונש, לא השוו, וא"כ באמת פטורים, ומובא במנחת חינוך מצוה ח' אות ב', ומוסיף דבלאוין שאין בהם מעשה לא השוו, דכתיב איש או אשה כי יעשו, וא"כ ברוחק י"ל, שהמאמר מדרכי והמהרי"ל מיירי בלאוין כאלו, (ונם לאו הניקט לעשה לא מקרי חטאת, עי' במהרי"ט במס' קידושין דף ל"ד), והם נקטו צר ספק של הפמ"ג לווראי.

אבל העומד לנגדם הוא דברי הגמ' במס' ראש השנה דף ו' ע"ב, בעי ר"ז אשה בבל תאחר מה היא, כיון דליכא בראי' דכתיב כל זכורך לא שייך זמן דרגלים, והא לפי הצד של הפרמ"ג והמנ"ח, בלא"ה פטורה, דהוה לאו שאין בו מעשה ואין לוקין, ובה לא השוו, ולמה צריכה הגמ' לומר הטעם לפי שאינה בראי'. (ועיין בשו"ת בית יצחק חיו"ד ח"א סי' פ"ה).

ויש ליישב עפ"י מש"כ בספר שפת אמת על מס' ר"ה שם ר"ה בעי ר"ז, שמפדש שאין הספק אם הלאו שייך באשה, דזה בודאי ששייך, ומביא מספרי פר' מטות עה"פ ואשה כי תדור נדר מקשינן אשה לאיש דעוברת על כל תאחר, וא"כ בצרקות דתלוי בשנה בודאי ששייכה, ורק בל תאחר התלוי ברגלים, וכיון דליתא ברגלים ליתא בזמן דרגלים, וזה הספק של הגמ', וא"כ לא קשה על הפרמ"ג והמנ"ח, רכאן יש לימוד על חיוב של בל תאחר, והספק הוא על בל תאחר התלוי ברגלים, וא"כ ליכא למפטרה מטעם לאו שאין בה מעשה, ודו"ק.

(ב) ברף ס"ב אות י', הערות על מש"כ הגאון מהר"ם חגיז בענין זמן פטירת משה רבינו ע"ה. — העירני ידידי הרב חיים אלימלך בלום נ"י, רבשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי'

ל"ג השיב המהר"ם חניז בעצמו אל היעב"ץ על קושיא זו, שכנראה הקשה לו היעב"ץ כן, והיעב"ץ לא קיבל את תשובתו בשלימות, יעי' שם. ובמנלת ספר להיעב"ץ דף 117, מזכיר תשובה זו.

(ג) ברף ס"ג אות א', הובא סתירת דברי היעב"ץ בענין אספמאי. — ראה בספר קולן של סופרים (הנהגות היעב"ץ על ש"ס מכת"י), ותראה שבהנהגותיו בנמ' ב"ב חסר ב' שורות, ולא קשה כלום, דשם איתא וז"ל, אלא רבמשה פרק חזקת הבתים ב"ב דף ל"ח מוכח שהוא ארץ רחוקה מארץ ישראל מהלך שנה, לפי"ז יתכן שאספמאי הוא שפניא, כמו שהשגריהו המחברים בפיהם, עכ"ל. ואין כאן סתירה, יעי' שם.

(ד) ברף הנ"ל בר"ה ובעת, הובא קושיא, דלפי דברי הרא"ש רבנשים ליכא ערבות, קשה ממס' ע"ז י"ח, רמבואר שם שהוציאו אשתו של ר' חנניא בן תרדיון להריגה על שלא מיחה בו. — ראה בספר דברי אמת להגאון הגדול ר' יצחק בכר רוד, בערך ערבות, שהעיר בזה, ותירץ דלעולם לא נכנסו הנשים בכלל ערבות ולא חלה עליהם השבועה, אבל בריני שמים נענשת כל שיש בידה למחות. גם בהנהגות אשא עיני לספר הנ"ל, מהגאון ר' שלמה אליעזר אלפנררי בעל שו"ת הסבא קרישא, כתב דאף דנשים אינם בכלל ערבות, מ"מ אשה לבעלה שאני, דחייבת. גם בספרו שו"ת הסבא קרישא ח"ג חא"ח סי' ד', מעיר כן על ספר מראית העין מהגאון החיד"א במס' ע"ז י"ז ר"ה ועל אשתו, שהקשה על הדגול מרבבה, שמכאן מוכח שיש ערבות לנשים, וכתב הוא לחלק רכאן מיירי באשתו.

ובזה יש ליישב ג"כ מה שהקשה בספר דרך פקודיך מ"ע ל"א חלק המעשה אות ר', שהביא ראי' נגד השיטות רבנשים לא שייך ערבות, ממס' ר"ה ו' וסנהדרין כ"ב, אין אשתו של אדם וכו' אא"כ מבקשין ממנו ממון וכו' דכתיב אם אין לך לשלם למה יקח משכבך וכו', הרי לפניך דנשים מתענשו אאנשים, וזה ראמרינן אשה אינה בכלל ערבות, היינו אנשים לנשים, אבל נשים בער אנשים יש ערבות, עכת"ר.

ולפי המובא לעיל מהנהגות אשא עיני, וגם מספרו שו"ת הסבא קרישא, ראשה לבעלה שאני משאר נשים, דהם כנוף אחר, אין ראי' מכאן דאשה לאיש יש ערבות, דרוקא כאן שמייירי באשתו. ועי' בספר אהבת ציון (מהגאון בעל נו"ב) דרוש שביעי, דברי הספר על זוגתו, ומבאר שם באריכות באם נימא דאין ערבות לנשים על אנשים, אי שייך לומר שנשים יהי' נתפסים בעון הרוד, עי' שם.

(ה) ברף ס"ד (ר"ה ויש), הובא דברי הצ"ח בברכות דף כ' רכהנים ולוים אינם בכלל ערבות. — ולכאורה יש ראי' מפורשת נגד זה, במשנה מס' מעשר שני פ"ה מ"ט, דאיתא שם, אמר ר"ג עשור שאני עתיד למוד נתן ליהושע (שהיה לוי) וכו' א"ד יהושע עשור שאני עתיד למוד נתן לאלעזר בן עזריה (היינו תרומת מעשר, שהיה ראב"ע כהן). ובמס' שבת דף נ"ד: במשנה פרתו של ראב"ע היתה יצאה כרצועה שבין קרני' (בשבת) שלא ברצון חכמים, ובגמ' שם, של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו, וכל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו, הרי שהיה כהן ונחשב כאלו הוא עשה מטעם שלא מיחה, וא"כ יש ראי' דאפילו בכהנים שייך ערבות, ובספר חקרי לב חא"ח סי' מ"ח ד"ה והרי לדבריהם, מביא ראי' זו דיש ערבות לאנשים על נשים, אבל מכאן יש גם ראי' נגד הצ"ח, דיש ערבות לכהנים, רק יש לרחות, אם נימא לחלק בין תוכחה לערבות כדמסכים החקרי לב בסו"ס מ"ח הנ"ל. וכן הוא בספר דברים אחרים מהגאון חיד"א דרוש כ' ר"ה זראיתי להרב מהרי"ז מינאש, לחלק בין ערבות לתוכחה, וגם מתורץ שם המעשה דרחב"ת ואשתו הנ"ל, דלגבי שבועה חמיר יותר ויש ערבות, והונהג השם בפרהסיא דמי לשבועה, עי' שם בדבריו הנחמדים.

או י"ל פרפרת, לפי דברי הסבא קרישא, ראי' לאשתו ואשה לבעלה יש ערכות בכל אופנים, ומביא זה בשם כמה פוסקים, ולפי דברי הירושלמי מס' שבת פ"ה סוף הל' ר' שאשתו קרוי עגלה, ע"ד הכתוב, לולא חרשתם בעגלתי, והמעשה היתה שאשתו יוצאת בדבר שאסרו חכמים וכינוי אותה לנגאי, א"כ אף אם נימא שאין ערכות על נשים, ואין ערכות לכהנים, אבל איש לאשתו שייך ערכות, והמעשה בראב"ע היתה עם אשתו, ולכך קאמר הגמ' מתוך שלא מיחה נקראת על שמו פרתו. ובוזה גם סרה קושית הרגול מרכבה בהל' שבת סי' דע"א על המ"א ס"ק כ', דהאיך מוציא איש את אשתו בקידוש, הרי הוא יצא כבר ידי חובתו בתפלה, וכיון שהיא לא התפללה, יש עלי' חיובא דאורייתא, וא"כ אין ערכות לאנשים על נשים, אבל לפי הנ"ל ניהא, ראי' על אשתו יש ערכות ככל גווני.

עוד מצאתי לנכון להעיר ב' הערות על הקובצים הקודמים:

(ו) בקובץ שנה ג' קונטרס ז' עמוד י"ג הובא מה שכתב הגאון יעב"ץ הערה על דברי המהר"ל בענין שניהם שרגו, ושם בהג"ה (מס' 9) הובא בשם גליוני הש"ס שהעיר בזה. — באמת דברי המהר"ל מובא כבר בחידושי הר"ן על מס' סנהדרין, ברף ה: ד"ה ואם איתא, בשם יש מפרשים, ומה שהעירו ותירצו על המהר"ל, שייך על היש אומרים שבר"ן.

(ז) בקובץ קנ"ב במדור תמיהות וישובים, הקשה על המאור ושמש וז"ל שם, בספר מאור ושמש פר' וישלח ר"ה ויאבק כתב, והנה יש להבין שיעקב אמר לא אשלחך כי אם ברכתני, והמלאך שאלו מה שמך, ולא מצינו שבירכו. ופלא שהרי מפורש בקרא ויברך אותו שם, עכ"ל. — וי"ל אף שכמה מפרשים פי' ויברך קאי על המלאך שבייך ליעקב, מ"מ בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב וברוך יתי' „יעקב" תמן. וכן במדרש שכל טוב, פי' שיעקב ברח להמלאך, ואולי לזה נתכוין בספר מאור ושמש.

ועתה אוסיף עוד כמה הערות בספרים שונים:

(ח) בספר צמח ה' לצבי מהנה"ק ר' צבי הירש מ"מ נאדרבורגא פר' עקב ד"ה ורם, כתב בשם המחקרים שאדם שאינו אוכל ג' ימים הוא מת, ואם מצפה ובטוח שיאכל אח"כ, יכול לחיות ז' ימים או יותר מה, אבל אח"כ בודאי ימות, עכ"ל. — וחידוש שלא הביא דברי הר"ן במס' שבועות דף כ"ה ד"ה מלקין, ועי' רמב"ם הל' שבועות פ"ה הל' כ', נשבע שלא יאכל כלום שבועת ימים, שהוא שבועת שוא ומלקין אותו מיד, (ועי' אבן עזרא על מגילת אסתר ד', ט"ו, שלשת ימים לילה ויום, פי' עד יום השלישי).

(ט) בספר מנחת חינוך מצוה ג', חירש דלשיטת הרמב"ם רגיר הנשה בשליל זהו רוקא בחלק גיר שנדל קורם שחיטת האם, אבל חלק הניר שניתוסף אחר שחיטת האם זהו כמו גיר שנתגרל אחר מיתה, ופטור, והוסיף עוד, ראם אכל גיר הנשה של שליל ולא היה בו שיעור כזית רק עם הניתוסף אח"כ, אף שאכל ברי' שלימה פטור, כיון ראינה כולה באיסור, עכ"ל. — וצ"ע על דבריו מגמ' מפורשת חולין ק"ב. אבל צפור טמאה בכל שהוא, אף שיש בה עצמות שאין חייבין עליהם, מ"מ מקרי ברי', ועי' חירושי רעק"א על ש"ע או"ח סי' תע"ה על המ"א ס"ק ה' מה שהעיר, ודו"ק.

(י) בספר יקר מפז (להנה"ק מוה"ר ישראל מ"מ דק"ק קאזניץ) פר' נח ד"ה שלש מאות אמה אורך וגו', מביא רמז מרבו הק' ר"ר בער ממעודיש, ואח"כ כותב ול"נ בדרך רמז, ברחמ"ם הוא גימט' שלש מאות, לרמז שצריך הבעל תשובה להתנהג במדת הרחמים ולא באכזריות וכו', חמישים אמה רחבה רמז לנ"ן שערי בינה, ושלושים אמה קומתה רמז „לשלושים מעלות שהתורה נקנית בהם". — וצ"ע דהא בפרקי אבות פ"ו מ"ה איתא שהמלכות נקנית בשלושים מעלות וכו', והתורה נקנית במ"ח מעלות.

(יא) בספר ישמח משה על המוערים, בחלק יין הרקח על אגרת הש"ס מס' יומא דף פ"ו: עבר ושנה „ושלש" נעשה לו כהיתר, שהכוונה עפ"י הוזהר (הובא ביסוד התשובה

פ"א) דבתלתא זימנא לא נשאר כח קדוש באותו אבר המתייחס לאותו חט וכו', עכ"ד. —
ופלא שבנמ' הלשון עבר ושנה, אבל תיבת ושילש ליתא שם.

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

אל כבוד המערכת „כרם שלמה" הי"ו.

אחדשה"ט לנכון. יש לי כמה הערות, ואקוה שתדפיסו אותם בכרמכם.

א) במס' כתובות דף מ' ע"ב. דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. וברש"י ז"ל, דאי בעי מסר לה, לקדשה בביאה. וכתב בהגהת הרש"ש, לא ידעתי מה הכריחו לפרש בקדושי ביאה, עכ"ל. ולכאורה צ"ע, כי המסירה למוכה שחין, היינו לקדשה בביאה, כי זה הוא הכושת ופגם. וכן מבואר ברש"י להלן דף מ"ו ע"ב בד"ה שייך בה, בידו ליטול ממון ולביישה בבושת זה למוסרה לביאת קידושין למנוול ולמוכה שחין. (ועיין בפני יהושע בדף מ' ע"ב על תור"ה דאי בעי מסר לה, שכתב וז"ל, דנראה מלשון הגמרא דעיקר הבזיון דלמנוול ומוכה שחין, לא בשעת קידושין הוא, אלא כשנמסרת לו לחופה ונשואין, דהכי משמע לישנא דגמרא, דאי בעי מסר לה, ולא קאמר דאי בעי לקדש לה כנ"ל).

ב) במס' חגיגה דף י"ג ע"ב כגמרא, תנא סנדלפון שמו וכו'. וכתב רבינו חננאל, תני במתניתא סנדלפון שמו וקושר כתדים לקונו וכו' כדרך שמזכירין בכל יום ישראל בתפלתם כתר יתנו לך המוני כו'. וזה תמי', וכי אנו אומרים בכל יום כתר יתנו לך וכו'.

ג) באותו דף, אמר ריש לקיש, מאי דכתיב אשירה לך' כי גאה גאה, שירה שמתגאה על הגאים. ובהגהות הב"ח שם כתב: מאי דכתיב „שירו" לך' כי גאה גאה, עכ"ל. וצ"ע, שהרי הפסוק אשירה לך', זהו שירת משה רבינו, והפסוק שירו לך', זהו שירת מרים, ומהו ההכרח דקאי על שירת מרים. (וגם גירסת רבינו חננאל היא, אשירה לך').

ד) שם דף י"ח ע"ב במשנה. טבל לחולין הוחזק לחולין, וברש"י ז"ל, ועוד זו מעלה, טבל לחולין הוחזק לחולין, כלומר נתכוון לטבול לשם חולין. ובד"ה אסור למעשר, כתב רש"י ז"ל, הוחזק לשון כוונה, כלומר נתכוין להעמיד גופו בחזקת טהור לחולין. ולכאורה יש לתמוה, מדוע מפרש רש"י ז"ל הלשון הוחזק רמשמע נתכוין בד"ה אסור למעשר, ולא בד"ה הוחזק לחולין. שוב הוגד לי כי ברש"י הנדפס בש"ס דפוס וויניציאה (ר"פ לפ"ק), הכל הוא ריבור אחד, ולק"מ.

ברגשי כבוד ובברכת כל טוב,

יהודה קינדערמאן

ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם בן ציון האניג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם דוד רובנשטיין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' ברוך יחזקאל הלוי שטורם נ"י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר' זאב וואלאף ישראל הכהן כ"ץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים יוסף ליפשיץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע אשר ווייסבלום נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע גרעבער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יחזקאל זיידאנץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב ברוך סיימאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק הערבסט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק מאיר יחיאל וואלצער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יצחק משה צבי בריינער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל חיים אילאוויטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי לוסערמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי קורץ נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה חיים מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יעקב ציטראנענבוים נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום פורסט נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם רייפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם ליעבער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אברהם יהושע גאלדמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן לעבעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אלי' מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ארי' ריינהאלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון דאננער נ"י מלונדון להולדת הבת
 להנה"ח בנש"ק מו"ה דוד רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד יהודה גרינפעלד נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' דוד דוב האנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים בראכפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים דוב ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יהושע הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב אפרים פישל (בר"ל) בייגעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק ווייסבלום נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק צבי לעווענברוין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' אשר מיללער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' מנחם צבי שפריי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה רייפער נ"י ממאנסי להולדת הבת

להאברך היקר ר' נפתלי חיים הלברשטאם נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלום אקסלער נ"י מלונרון להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה ציממער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל ליב זיידמאן נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבנות ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אביש ריינהאלד נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה שמואל
וויינבערג נ"י לאירוסו בתרנכרתו תחי'
להרב אברהם חיים קנאבלאך נ"י מנהל רישיבת אור ישראל לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם עביר לעזער נ"י מאנטווערפען ולחותנו הנה"ח מו"ה
שלמה רייכמאן נ"י לאירוסו בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר מנשה
יחזקאל נ"י
להנה"ח מו"ה אהרן יונה היילפרין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה שלמה ראובן
לויפער נ"י לאירוסו בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר חיים דוב נ"י תלמיד
ישיבתנו
להרב ארי' ליבוש יצחק רובין נ"י מנהל רישיבת אמרי יוסף ולאביו הרב
המפורסם מו"ה ר' שמחה ישכר בער שליט"א אבר"ק טאמאשוב ולחותנו
הרב המפורסם מו"ה ר' שבתי מייזליש שליט"א אבר"ק סארוואש לאירוסו
בתרנכרתם תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון שפריי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ארי' ליבוש נ"י לאירוסו
בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר יהושע יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב מו"ה בן ציון אברהם הלברשטאם שליט"א רב דקהל בית אברהם
בפלעטבוש נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסו בנו הב' החתן
הנעלה כמר חיים ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה דוד בועז לעזער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה קלמן נ"י לאירוסו
בתרנכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד רוב בערל גאלדמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסו בנרנכרם הב'
החתן הנעלה כמר חיים שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב
להנה"ח מו"ה חיים דוד שמעון טראפ נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים צבי קויפטייל נ"י מקרית באבוב לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב הלוי פאזנער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להרב יעקב ישראל הלברשטאם שליט"א מלונרון נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
הי"ד לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק אליעזר ריינהאלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב חיים
נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה קלאנסבאלד נ"י לאירוסו בנרנכרם הב'
החתן הנעלה כמר אלחנן זאב נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק יחיאל בראהן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה שבתי ישעי' הלוי שטורם נ"י נשיא דשיבת באכוב בני ציון לאירוסים בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר אברהם נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק משה צבי בריננער נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר שלמה זלמן נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק קאצענבערג נ"י לאירוסים בתו תחי' להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון ולאביו הנה"ח מו"ה משה דוד נ"י מלונדון לאירוסים בתרנכרתו תחי'

להרב ישראל יעקב לייפער נ"י מגיד שיעור בישיבת יגדיל תורה לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר שמואל שמעלקא נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישראל צבי היימפלד נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר אפרים בצלאל נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל דשיבת בני ציון דבאכוב בלונדון לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון

להנה"ח מו"ה נחמן יצחק חיים נייגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אברהם נ"י לאירוסים בתרנכרתו תחי'

להרב נפתלי ראובן קארנרייך שליט"א רב דקהל מקור ברוך בבני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה צבי אלימלך נ"י לאירוסים בתרנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי אייזיק הלוי מאסבערג נ"י לאירוסים בתו תחי' להרב ראובן שמשון שארף נ"י מגיד שיעור בישיבת מחזיקי הדת ולחותנו הנה"ח מו"ה אהרן ישראל קעספלער נ"י לאירוסים בתרנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה רפאל אליהו דעמביצער נ"י לאירוסים בתו תחי' להנה"ח מו"ה שלמה פערל נ"י לאירוסים בתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר דניאל מעלין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים להב' החתן הנעלה כמר משה זייאנץ נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסים

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי ער למול ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם חיים שניטצער נ"י לנישואי בתו תחי' להאברך היקר ר' אהרן ווייספלד נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' בן ציון יו"ט ליפא גאלדמאן נ"י לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' דוד שלמה הלוי יונגרייז נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק ליפא מיללער נ"י לנישואיו

יעזור הש"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נרפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ז קונטרס ב' (קס"א) כסלו-טבת תשנ"ד

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת ויחי . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בדיון הדלקת נ"ח ובענין נס חנוכה . . . הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל
י בסוגיא דער נעשה דיון . . . הגאון ר' מרדכי הלוי הורוויץ אבד"ק שאמלוי זצ"ל
טו בדיון מקום הדלקת נר חנוכה . . . . . הגאון ר' יוסף העניג אבד"ק נייטרא זצ"ל

מדור אגרות קודש

יז שני מכתבים מהגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

יט בסוגיא דככתה . . . . . הג"ר נתן נטע קעלל אבד"ק שארבאגארד ז"ל
כב תשובה בענינים שונים . . . . . הג"ר אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאב ז"ל
כד הערות שונות בענין חנוכה . . . . . הג"ר שמואל גרינוואלד דומו"ץ דק' סעליש הי"ר

מדור פלפול והלכה

כח בענין בדיקת סת"ם . . . . . הרב מוה"ר חנינה אברהם לייטנער שליט"א
לא בענין הדלקת נ"ח בביהכנ"ס . . . . . הרב מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י

עולת שבת בשבתו

לה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

לח הערות קצרות בענינים שונים . . . . .
לט מכתבים אל המערכת . . . . .
נ צילומי כתבי קודש . . . . .
מו ברכות והודאות . . . . .

פני' רחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1993

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח הנכבד מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ג לחודש סבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הנה"ח הנכבד

מו"ה שלמה יוסף כמו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה

נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה

נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ג החסיד המפורסם משרידי דור הישן

מוה"ר דוד צבי כמו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל

נפטר בשם טוב

ביום י"ט לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישראל יעקב הכהן קאהן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ויחי

ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני, ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב. ויל"ד על שאמר יוסף לאחיו, ואתם חשבתם עלי רעה, הלא הם התחרטו כבר על זה, ואיתא בנמ' (ב"מ נ"ח ע"ב) אם ה' בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. תו יש לדקדק על שינוי הלשון, ואתם חשבתם עלי רע"ה (בלי למ"ד). אלקים חשבה לטוב"ה (עם למ"ד). גם הלשון בסיפא דקרא, למען עשה כיום הזה, נראה כמיותר. ועוד צ"ב, דברי התרגום אונקלוס, על אומרו התחת אלקים אני, ארי דחלא דה' אנא.

אמנם יתבאר הכל בחדא מחתא, בהקדם מה שכתוב בספח"ק ישמח משה בפרשתנו עה"פ וימררוהו ורבו וישטמהו בעלי חצים ותשב באיתן קשתו וגו', כי באמת לא היו השבטים ראויים לאותה מעשה של מכירת יוסף, כמו שאמר להם יוסף, לא אתם שלחתם אותי הנה, אך מאת ד' היתה זאת, למען יהי' יוסף מושל בארץ מצרים, וישפיע מקדושתו על בני ישראל, וכמבואר במדרש רבה (פרשת אמור) יוסף ירד למצרים וגרר עצמו מן הערוה, ונגדרו ישראל בזכותו. דהשפעה זו שיגררו ישראל עצמו מן העריות, נצמחה מיוסף הצדיק, ואם לא ה' יוסף יורד תחלה למצרים, טרם ירידת השבטים, היו ח"ו כולם נשמעים בין המצריים. וזשה"כ, וימררוהו ורבו וישטמהו בעלי חצים, שהשבטים היו כולם כנירא בעינא דשטנא מחמת גודל צרקותם, ואיך עשו כדבר הזה, למכור את יוסף אחיהם, אך זה ה' בשביל ותשב באיתן קשתו, כאו"ל שנתיישב ונתחזק כחו של יוסף לכבוש את יצרו באשת אדוניו, ועי"ז נצמחה ההשפעה שנגררו כולם מן העריות, עכתדה"ק.

ועפי"ז יש לפרש דברי המררש בפרשתנו, עה"פ וידבר על לבם, וכי יש לך אדם שמדבר על הלב, אלא דברים שהם מנחמים את הלב אמר להם, אתם הגוף ואני הראש שנאמר תבואתה לראש יוסף (דברים ל"ג). ולהנ"ל יתכן הכוונה, שכך אמר להם יוסף, שהקב"ה המסבב כל הסיבות, סיבב הדבר שאתם תשנאו אותי ותמכרו אותי, כדי שארד למצרים תחלה, ואני אסלול את הדרך לפניכם שתוכלו לעמוד בקדושתכם אף במצרים ערות כל הארץ. וזהו שאמר להם, אני הראש, כל' אני הוא הראש וראשון לבוא למצרים ולגדור עצמי מערות הארץ, ובכח הזה תוכלו גם אתם לירד לשם ולעמוד כנסיון לגדור עצמכם מן העריות, כי גופא בתר רישא גרירא.

ובזה נבוא לביאור הכתובים, דהנה מבואר בזה"ק בפרשת וארא (דף כ"ו ע"א) שאין האדם נקרא בשם ירא שמים, רק אם הוא נזהר בשמירת קדושת היסוד, דכתיב (איוב י"ט) גורו לכם מפני חרב, אי בהאי לא ישרו רחילו על רישי' דבר נש, לא רחיל לקוב"ה לעלמין בשאר פקודיו. וזהו שאמר יוסף הצדיק

אל השבטים, אל תיראו על מה שמכרתם אותי הנה, כי התחת אלקים אני, וכתרגומו, ארי רחלא דה' אנא, שאני נקרא ירא שמים מחמת שאני נשמר בקדושת היסוד, וכמו שדרשו חכמיו"ל במדרש רבה בפרשתנו (ריש פ' צ"ז) את הפסוק יראו את ד' קדושו, על יוסף הצדיק, ומאחר שה' גלוי וידוע לפניו ית"ש אשר בכוחי לגדור את עצמי מן הערוה, ולעמוד בקדושתי, הייתי מוכרח על פי הדיבור לירד למצרים תחלה, כדי להיות עומד בנסיון שם, ולהתגבר על היצר, ועי"ז יוכלו בני ישראל הבאים אחרי למצרים, לגדור עצמם מן הערוה, וא"כ אף שלמראית העין, אתם חשבתם עלי רעה, אבל באמת אלקים חשבה לטוב"ה, כל' בשביל הטובה שיצמח מזה, שתהיו כולכם גרורים מן העריות, למען עשה כיו"ם הז"ה, דמו על הנסיון של יוסף עם אשת אדוניו, דכתיב שם ויהי כהיו"ם הז"ה וגו' ותתפשהו בבגרו וגו', ויוסף התגבר עצמו וכבש את יצרו וינס ויצא החוצה, ועי"ז זכה, להחיות עם רב, ע"ר המבואר בזה"ק בפרשת ויגש (דף רי"א) דמי שנשמר בקדושת הברית נקרא חי, ולזה אמר יעקב אבינו ליוסף הצדיק, אמותה הפעם אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי, עיי"ש, וזה שמסיים הפסוק, להחיות עם רב, שמכירת יוסף למצרים נסתבב כדי להשפיע הכח בעם בני ישראל להיות בבחינת חי, לגדור עצמם מן הערוה ולשמור על קדושתם חיי"ם עד העולם.

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיזכו לראות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

בדין הדלקת נר חנוכה, ובענין נס חנוכה

מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד"צ"ל⁽¹⁾

נסתפקתי בנר חנוכה שהניחו מקצתו למטה מעשרים ומקצתו למעלה מעשרים, אם כשר או לא, דבמבוי וסוכה כי האי גוונא כשר, רחלל סוכה תנן וחלל מבוי תנן, וכאן מה דינו?⁽²⁾

ונראה דזה יהי' תליא בבעיית הש"ס (שבת כ"ב ע"ב) אם הרלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, דאם הנחה עושה מצוה אז דומה לסוכה ומבוי, וכיון דהוי מקצתו תוך עשרים כשר, אבל כיון דקיי"ל הרלקה עושה מצוה, והרי ההרלקה הוי למעלה מעשרים, לכך פסולה.

ובהכי יש ליישב לשון הש"ס בפרק ב' דשבת דאמר ד' תנחום (בר חנילאי) נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה כסוכה וכמבוי, ויש לרייק למה לי הרמיון כלל, והוי די לומר פסולה. וגם אם רצה לרמות, הו"ל לומר כחד מינייהו, ולמה לי תרווייהו. והנה לכאורה י"ל הכוונה עפ"י מה שהקשו התוס' שם (ד"ה נר חנוכה), כיון דהוי דרבנן למה נקט פסולה, ותירצו ב' תירוצים, אחד מכח דתנא כסוכה, והשנית דנצטרך להאריך ולומר יכבנה ויחזיר וידליקנה וכו'. והנה באמת ב' תירוצים הללו הם בש"ס בסוכה ומבוי, דלחד תירוצא מתרין הש"ס סוכה דאורייתא תנא פסולה, מבוי דרבנן תנא תקנתא, ואח"כ מתרין סוכה דנפישו מילי וכו'. והנה בנר חנוכה י"ל כיון דרש"י פירש ד"ה הרלקה עושה מצוה, דומיא דמנורה, משמע דזה תקנו כעין המנורה, והנה מפורש במס' גיטין דף ס"ו דכל דתקון כעין של תורה תקון, הוי רק במידי דאיתא כוותי' בדאורייתא, אבל במה דליתא כוותי' בדאורייתא לא תקון כעין של תורה. וא"כ י"ל דבשלמא מבוי כיון דליתא כוותי' בדאורייתא, א"כ לא תקנו כעין של תורה, ולכך אמרינן כמה פעמים, בעירובין הקילו, וכן מפורש בגיטין בסוגיא הנ"ל דבשתופי מבואות לא תקנו כעין של תורה, ולכך הוי מבוי דרבנן ותנא תקנתא, אבל בנר חנוכה כיון דהוי דומיא דמנורה, א"כ הוי כוותי' בשל תורה ויש לו עיקר מן התורה, לכך הוי כעין של תורה, תקנו לכך גם לשון פסולה. אך זה יהי' תליא בפלוגתא אם מותר להשתמש לאורה או אסור, דאם אסור להשתמש לאורה, מוכח דתקנתו כעין של תורה, אבל אם מותר להשתמש לאורה, אז מוכח דלא תקנתו כעין של תורה, א"כ מוכח כאידך תירוצא של התוס', מכח דכאן יצטרך להאריך לומר יכבנה.

ולפ"ז אתי שפיר, דר' תנחום יסבור כמ"ד דמותר להשתמש לאורה ואינו כעין של תורה, וזהו שאמר, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה כסוכה,

(1) חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק. (כת"י ירושלים, מספר 274-4).

(2) בחירושי חכמת שלמה על שו"ע או"ח כהל' חנוכה סי' תרע"א (סעיף ו') הביא אסתפקתא זו, ועיי"ש מה שהעלה בזה.

אני שונה פסולה כסוכה, ולא תקנתא, ולא תימא מכח רזה שאני ממבוי דיש לו עיקר מן התורה ותקנתו של תורה, לכך אני שונה פסולה, וכלישנא קמא רש"ס רסוכה, ראורייתא תנא פסולה, ויהי' מוכח דאסור להשתמש בשל תורה, לא כן הוא, רק באמת נר חנוכה הוי כמבוי לרינא דהוי ררבנן ולא כעין של תורה, כן הוי נר חנוכה דרבנן ולא כעין של תורה, ומותר להשתמש לאורה, רק אני ס"ל כטעם השני דסוכה דנפיש מילי תנא פסולה, כן ה"נ כיון דנפיש מילי, דנצטרך להאריך לומר יכבנה וכו' דהרלקה עושה מצוה, לכך אני אומר פסולה כסוכה, כן י"ל בזה.

אך יותר י"ל, דלכך נקט תרזווייהו, דהוא ס"ל כהך לישנא דמקצתו תוך עשרים ומקצתו למעלה מעשרים כסוכה כשרה ובמבוי פסולה, ובנר חנוכה נמי פסול כיון דהרלקה עושה מצוה, ולכך אמר נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה, ולכך אני שונה פסולה ולא ימעט, דהוי כמו סוכה דתנא פסולה, דהוי נפיש מילי, כן אני שונה כאן פסולה, דימעט נפיש מילי דיצטרך לומר יכבנה, והיינו מכח דהרלקה עושה מצוה ויצטרך להאריך, וכיון דהרלקה עושה מצוה, ממילא בזה הוי כמבוי ולא כסוכה, לענין דמקצתו בתוך עשרים ומקצתו למעלה מעשרים פסולה, ולא כסוכה דכשרה, וא"ש.

והנה בזה יש להבין מה שאמרו במדרש הובא במפרשים, הדוראים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה, וכבר מלתי אמורה בזה בעז"י בכמה אנפי, וכעת נראה עוד בזה, ויוכן הסמיכות מה שאמרו כאן בש"ס ואמר רב תנחום וכו' מה רכתיב והבור רק אין בו מים מים אין בו אכל נחשים ועקרבים יש בו, ומה ענין זה לזה, וכבר מלתי אמורה בזה בעז"י בכמה אנפי, וכעת נראה עוד, על פי מה שנראה לי לומר, דהנה הך דינא אם הרלקה עושה מצוה או הנחה עושה המצוה, יהי' תליא על מה תקנו עיקר נרות חנוכה, כין דאז נעשה ב' נסים, אחד מה שנשאר פך אחד שלא נגעו בו העכו"ם, והשנית מה שהי' רק על יום אחד ונעשה ממנו שמונה ימים. והנה אם נימא דזה עיקר הנס, במה שנשאר השמן מונח ולא נגעו בו העכו"ם, הוי הנחה עושה מצוה, אבל אם הוי עיקר הנס מה דנעשה נס שהדליק שמונה ימים, אז הוי הרלקה עושה מצוה. והנה זה כתבנו בחדושינו מכבר, דהנה הבעל עקרה כתב דמה דפליגי בפ"ה דשבת (דף נ"ג ע"ב) גבי מי שלא הי' לו שכר להניק וכו', ופליגי שם, חד אמר כמה גדול זה, וחד אמר כמה גרוע אדם זה, דפליגי אם כדרך הטבע עדיף, או נס שלא כדרך הטבע עדיף. וכתבנו, דהנה ראובן מה שביקש מהם להפיל את יוסף אל הבור שהי' בו נחשים ועקרבים, ולא ביקש להוליכו אל אביו, הי' סבירא לי' דנס שלא כדרך הטבע עדיף, ולכך טוב יותר להשליכו לנחשים ועקרבים ויהי' נעשה לו נס, זה עדיף ממה שיצילנו בדרך הטבע ע"י בקשה מהם.

ובזה נבוא אל הביאור נכון, דהנה אם נס כדרך הטבע עדיף, דאוי שיהא נעשה עיקר הנס מה שנשאר על יום אחד, ומה דהוי ח' ימים, היינו דממנו נצמח להיות על שמונה ימים, אבל עיקר הזכרון הוא מה שנשאר על יום אחד,

לכך הווי הנחה עושה מצוה, אבל אם נס שלא כדרך הטבע עדיף, אז הווי עיקר הנס על מה שנמשך שמונה ימים, ואז הווי הרלקה עושה מצוה.

וזהו שאמר ר' תנחום, כיון רר' תנחום אמר דנר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה כסוכה וכמבוי, והנה לשני הפירושים הנ"ל יהי' מוכח רס"ל הרלקה עושה מצוה, ומוכח רס"ל כמ"ד כמה גדול זה שנעשה לו נס כזה, ונס שלא כדרך הטבע עדיף, ולכך קאמר, רלשיטתו אזיל דאמר והבוד רק אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, ומוכח רהי' ראובן אומר רנס שלא כדרך הטבע עדיף, ולכך הווי הרלקה עושה מצוה, וא"ש.

וזהו כוונת המדרש, רהנה בפ"ק רעירובין קאמר הש"ס דלכך קורה שהניחה למעלה מעשרים לא מהני, רער עשרים הווי פתח, ולמעלה מעשרים לא הווי פתח רק פירצה, יע"ש. והנה כיון דנר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו, ואם הווי בנר חנוכה כשר במקצת נר חנוכה בתוך עשרים ומקצתו למעלה מעשרים, א"כ לא הווי כל הנר חנוכה על הפתח, רהרי מקצתו הווי למעלה מעשרים, ולמעלה מעשרים אינו פתח, אבל אם נר נר חנוכה אף מקצתו למעלה מעשרים פסולה, א"כ בעינן שכל הנר חנוכה יהי' למטה מעשרים, והווי כולו על הפתח. וזה תליא באם הרלקה עושה מצוה או הנחה כנ"ל, וזה תליא אם נס שלא כדרך הטבע עדיף או להיפך. ולכך אמר, כיון רהרוראים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף והשליכו לנחשים ועקרבים, ומוכח רנס שלא כדרך הטבע עדיף, א"כ ממילא נס בנס חנוכה הווי עיקר הזכרון על הנס שהרליק שמונה ימים, וממילא הווי הרלקה עושה מצוה, וממילא על פתחינו כל מגדים, שכל הנר חנוכה צריך להיות על פתחינו, ולא מקצתו למעלה מעשרים, שאינו פתח, וא"ש בעזה"י. יהא רעווא שיהיו אמרינו לרצון לפני ארון כל, אמן.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים

מו"ה צבי נ"י, מו"ה משה נ"י, ומו"ה יוסף נ"י

למשפחת היימפעלד

בהלקח מאתם אביהם הנח"ח מו"ה מרדכי היימפעלד ע"ה

האברך היקר ר' משה חיים פאנצער נ"י

בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עור שור ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בסוגיא דער נעשה דיין

מהגאון מוה"ר מרדכי הלוי הורוויץ אבר"ק שאמלוי זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

בכתובות דף כ"א ע"ב, שלשה שישבו לקיים את השטר, שנים מכירין חתימת ידי העדים, ואחד אינו מכיר, עד שלא חתמו מעידין בפני השלישי, שאנו מכירין חתימת ידי העדים וחותמין, יעו"ש.

והנה שיטת כל הראשונים הוא, ראותם שנים המכירים חתימת יד העדים, מעידין לפני השלישי, ואח"כ חותמים כל הג' על הקיום בתורת בית דין, בדרבנן אף עד המעיד נעשה דיין. אמנם הבעל המאור בחר לו שיטה אחרת, דאף בדרבנן אין עד המעיד נעשה דיין, והכא הכי פרוש, מעידין בפנינו שני עדים אחרים, ומעידין בפני השלישי שאינו מכיר, רק הם השנים שמכירים חתימת ידי העדים אין צריכין להעיד בפניהם, כי הם יכולים לקיים עפ"י הכרתם, כמו דאמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראי', וכיון שהם מכירים חתימת יד העדים אין צריך שיעידו לפניהם עדים אחרים, אבל אם הם עצמם מעידים אף בדרבנן אין עד נעשה דיין. ומאי דפריך הש"ס למימרא דער נעשה דיין, והתנן ראוהו ג' והן ב"ד יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם וכו', ואי אמרת עד נעשה דיין, ליתבו ברוכתייהו ולקדשו, קושיא הש"ס היא על מה שאמר דיינים המכירים חתימת יד העדים אין צריכין להעיד בפניהם רק מקיימים עפ"י הכרתם, א"כ גם התם כיון שהם בעצמם ראו את החדש וקדשו עפ"י ראייתם, ועל זה משני הש"ס, הני מילי בדרבנן, יכול הדיין לדרון עפ"י ראייתו, משום שלא תהא שמיעה גדולה מראי', אבל בדאורייתא לא, דהגדה כתיב, ואין לכ"ד לדרון בלי הגדה, והקשה עליו הרמב"ן, הא בנטיין דף ה' ע"ב אמרינן שם שהשליח המביא גט ממדינת הים צריך ליומר בפני נכתב ובפני נחתם, בפני כמה נותנו לה, חר אמר בפני ב', הגם דקיום צריך ג', מ"מ השליח מצטרף עם השנים להיות דיין, וחד אמר בפני ג' שאין השליח מצטרף, שאין עד נעשה דיין, ופריך הש"ס הא קי"ל בדרבנן עד נעשה דיין. ומאי פריך, הא בער המעיד אף בדרבנן אין עד נעשה דיין, והשליח הוי עד המעיד, ומה רקאמר במס' כתובות בדרבנן עד נעשה דיין, הוא שיכול לדרון עפ"י ראייתו לפי דברי הבעה"מ, והיא קושיא עצומה.

(1) נולד ביום ט"ז אלול שנת תקפ"ט לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר צבי הלוי איש הורוויץ אבר"ק וזארהאל זצ"ל. הי' תלמיד של הגאון בעל מנוחת אשר אבר"ק טשענענער זצ"ל. בשלהי שנת תרי"ז לפ"ק נתקבל לאבר"ק האלמין, ובשנת תרכ"ט לפ"ק נבחר לאבר"ק שאמלוי. נרפס ממנו ספר פרשת מרדכי על הל' רבית (ובסופו קונטרס גדולת מרדכי על איזה סוגיות הש"ס). בשו"ת רבני חיים (בתשובות החדשות), נרפסה תשובה אליו בס' כ"ג. נלב"ע בעיד ווען ביום כ' לחודש אייר שנת תרמ"ז לפ"ק והובל לקבורה בעיר שאמלוי. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח בגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמדרום מוה"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יצו ר' אתו את הברכה.

ועלה בדעתי ליישב דברי הבעה"מ, רק בתחילה נקדים מה שאמרנו ליישב דברי הב"ח בחו"מ סימן ז' שכתב, לפי שאין דנין בשבת ויו"ט, א"כ שלשה שדאו דבר בשבת ויו"ט, ובאותו שעה אינם יכולים להיות דיינים שאין דנין בשבת ויו"ט, אינם נעשים דיינים אח"כ, כמו דקיי"ל בראוהו בלילה שכיון שנעשים עדים אינם יכולים להיות דיינים. והקשה המו"ז, הא קיי"ל בדרבנן עד נעשה דיין, א"כ מה לי אם גוף הדבר צריך ב"ד מדרבנן כמו גבי קיום ראמדין עד נעשה דיין, או שהם עדים רק מדרבנן, כיון דמדאורייתא יכולים להיות או דיינים, ורק מדרבנן שאמדו אין דנים בשבת ויו"ט נעשו פסולים לדון, וכיון שנעשו עדים רק מדרבנן, נאמר עד נעשה דיין.

ואמרתי ליישב כך, דהנה בתוס' ד"ה הנח, הביאו שני טעמים מדוע אמדין רקד אינו יכול להיות דיין, הא' משום דהוי ערות שאי אתה יכול להזימה, דלא יקבלו הזמה על עצמם, הב' משום דכתיב ועמדו שני אנשים, א"כ בעינן ששני העדים יעמדו ויעידו לפני הב"ד, יעו"ש. ולכאורה יש לדקדק, מדוע בב"ק דף ע"ב כתבו שם התוס' עוד טעם אחר, לאחר שהביאו ב' טעמים הנ"ל, דילפינן לה מן והי' ביום הנחילו, דוקא ביום רצו כתבו רצו עושין דין, אבל בלילה כותבין ואין עושין דין, דכיון דצויה לפנייהם בלילה נעשו עדים ואין עד נעשה דיין, א"כ מדוע שינו בכתובות את טעמם ולא הביאו רק ב' טעמים ולא הביאו עוד טעם הג' דילפינן לה מן ביום הנחילו.

וג"ל כך, דלכאורה קשה לי מאי פריך הש"ס למימרא דעד נעשה דיין, מקידוש החודש, דאמאי לא אמרינן שם ליתבו בדוכתייהו לאחר שהעידו ויקדשו את החודש, הא הקשו הראשונים על מה דאמרינן מעידין בפניו, הא קבלת עדות צריך ג' והאיך מעידין בפניו שהוא רק יחיד, ותימצו דאמרינן שנעשים עדים ודיינים כאחד, ומצטרפים להג' להיות ב"ד על קבלת העדות אף שהם בעצמם מעידים, א"כ קשה לי טובא, דילמא עד כאן לא אמרינן אין עד נעשה דיין, היינו דוקא אם העידו מתחילה ונקרא עליהם שם עד, שפיר אמרינן אח"כ אין עד נעשה דיין, אבל אם נעשים עדים ודיינים כאחד, שפיר אמרינן דנעשים דיינים, ואמרינן שניהם באים כאחד, דהי מינייהו מפקת, ובפעם אחת יכולים להיות עדים ודיינים, שלא נקרא על הדיינים שם עדות ושם פסול מקודם, וצ"ע לכאורה.

אולם לק"מ, דא"כ גם התם נימא הכי, שיעידו שניהם שראו את החודש בפני השלישי, וג"כ נעשו דיינים ועדים בבת אחת, ומה צורך שיושיבו מחביריהם אצל היחיד לקבל העדות ויהי' נקרא עליהם שם עדות ויפסלו מלהיות דיינים, יעידו ויעשו עדים ודיינים כאחד ויקדשו אח"כ, כיון דאמרינן דבפעם אחת יכולים להיות עדים ודיינים, וק"ל. והרווחנו בזה הרבה, דהנה הראשונים מדקדקים למה לנו שני דרשות על הך דאין עד נעשה דיין, חדא מביום הנחילו, שנית מועמדו שני האנשים, והא בחד מינייהו סגי. ובהנ"ל ניחא טובא, דהנה כבר כתבנו שיש סברא לומר דרק בזה אחר זה הוא דאינו יכול להיות עד ודיין, אבל

בפעם אחת נעשה שפיר עד ודיין כאחד. אולם יש לנו סברא לומר גם בהיפוך, דכמו שמצינו גבי הא דשליח נעשה עד, דאף רמאן דס"ל אין שליח נעשה עד, היינו דוקא בעוד שעושה מעשה השליחות אין יכול להיות שליח ועד, אבל אם כבר עשה שליחות ונסתלק, יכול להיות עד בדבר, הביאו סברא זאת האחרונים ברוכתא טובא, וא"כ הי' נראה לכאורה לומר כן גם כאן, דעד כאן לא אמרינן עד נעשה דיין, דוקא שיעשה בפעם אחת עד ודיין, אבל אם כבר העיד ונסתלק מלהיות עד, שפיר יוכל אח"כ להיות דיין, וק"ל.

ולפי"ז שפיר צריך לשני לימודים, דאם לא הי' לנו לימוד על אין עד נעשה דיין רק מביום הנחילו, דהיינו כיון שבחילה נעשה עד, אינו נעשה דיין אח"כ, הוי אמינא היינו דוקא התם דכבר נקרא עליו שם עד, אבל באופן שנעשה עד ודיין בפעם אחת, שפיר נוכל לומר עד נעשה דיין, לכך צריך לימוד של ועמדו שני האנשים, דצריכים העדים המעידים לעמוד לפני הדיונים, א"כ אף בפעם אחת ובמעמד אחד אין עד נעשה דיין. ואם לא היינו לומדים רק מן ועמדו ב' האנשים, הוי אמינא דרק בפעם אחת אין עד נעשה דיין משום דבעינן ועמדו, אבל כיון שכבר העידו וקיימו הם ועמדו ונסתלקה עדותם, יכולים אח"כ להיות דיינים כמו גבי שליח, לכך בעינן הך דרשה של ביום הנחילו, והוא נכון למאור. וא"כ מצינו פתר על דיקרוק הנ"ל בתוס', ודבריהם הם מווקקים, דכיון דהקדמנו שקושיית הש"ס אולי דנימא ריעשו עדים ודיינים בפעם אחת בקידוש החורש כמו בקיום שמרות, ועל זה משני, דעד כאן לא אמרינן דעד נעשה דיין בפעם אחת רק בדרבנן, אבל בדאורייתא אף בפעם אחת אין עד נעשה דיין, וע"ז באו התוס' לפרש סוף סוף קשה מדוע כשנעשים בפעם אחת ג"כ אין עד נעשה דיין, הא מביום הנחילו אינו מוכח דאין עד נעשה דיין, רק אם כבר נקרא עליו שם עד, אבל לא כשבאים כאחד. וע"ז מביא התוס' הטעם דאין עד נעשה דיין, דאף זולת הך דרשה של ביום הנחילו יש לנו עוד טעמים אחרים משום דבעינן שיהי' עשאי"ל, או ועמדו שני האנשים, ומטעמים האלו אף בפעם אחת אינו נעשה עד ודיין, והוא דבר שכל ונכון.

וממילא מיושב דברי הב"ח, דבאמת אם כבר נעשה עד, אף בדרבנן אינו נעשה דיין, ושפיר כתב דבראו בשבת ויו"ט שנעשו עדים תו אינם נעשים דיינים, והא דאמרינן כאן בדרבנן עד נעשה דיין, היינו דוקא אם שניהם באים כאחד, או אמרינן דאף בדאורייתא אף בפעם אחת אין עד נעשה דיין, אבל בדרבנן שפיר נעשה דיין ועד בפעם אחת, אבל בזה אחר זה אף בדרבנן אין עד נעשה דיין, וק"ל.

אמנם הא גופא טעמא בעי, כיון דכבר הקדמנו דהך דאין עד נעשה דיין בזה אחר זה, ילפינן מן ביום הנחילו, והך דאין עד נעשה דיין אף בפעם אחת ילפינן מן ועמדו שני אנשים, א"כ קשה ממ"נ, אי אמרינן כל מה דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו, א"כ אף בפעם אחת לא יעשו עד ודיין אף בדרבנן, ואי אמרת בדרבנן הקילו, א"כ אף בזה אחר זה נימא עד נעשה דיין, ומאי אולמא

ענין זה דילפינן מן ביום הנחילו, דאמרינן אותו אף ברבנן, וענין זה דילפינן מן ועמדו שני אנשים, דמקילין בו ברבנן.

אולם יש להסביר הדבר כך, דהנה הרמ"א בס' מ"ו סעיף ז' כתב דעדים יכולים לקיים השטר אף מפי כתבם, דכיון דקיום שטרות דרבנן הקילו, ומהני עפ"י כתבם, אף דבמילי דאורייתא אמרינן מפיהם ולא מפי כתבם. ובס' מ"ו סעיף ל"ז כתב הרמ"א דאם העד נשתתק אין יכול לקיים השטר עפ"י כתבו. והקשו עליו כל הפוסקים דמאי שנא זה מזה. ותיריך בקצות החושן (בס"ק י"ט) כך, דבשלמא בנשתתק ונעשה אלא דפסול מדאורייתא לעדות, ויש בו פסול בנופו, וגם בדרבנן אינו יכול להיות עד, א"כ לא מהני לקיום השטר עפ"י כתבו, משום שאינו יכול להיות עד אף בדרבנן מי שפסול להיות עד, אבל בלא נשתתק שהוא כשר מדאורייתא לעד, רק שגזו"כ הוא שהגדת העדים צריך להיות בע"פ אבל לא ע"פ הכתב, ובזאת, דהיינו מה שגילתה לנו התורה באיזה אופן תהי' הגדת העדים, בזה הקילו בדרבנן, שאף שבדאורייתא אופן הגדת העדות צריך להיות מפיו דוקא, אבל בדרבנן אם הוא כשר לעדות מדאורייתא, באופן הגדת העדות הקילו בו, ומהני אף בכתב, אבל בנשתתק שפסול לעדות לגמרי, אף בדרבנן לא הקילו בו, ועומד בפיסולו, והוא נחמד וראוי למי שאמרן.

א"כ עפ"י דברים האלה יובנו גם דברי הש"ס דכאן, דבשלמא אם כבר נעשה עד, דגילתה לנו התורה שאם כבר נעשה עד שאינו יוכל שוב להיות דיין, א"כ נפסל פסול הגוף, וכיון דנפסל פסול הגוף שפיר אף בדרבנן אין אנו מקילין בו ואין עד נעשה דיין, אבל כשנעשה עד ודיין בפעם אחת, ובפעם אחת הוא יכול להיות עד ודיין משום דלא נקרא עליו שם פסול ושם עדות מעולם, ומה דפסלה התורה להיות עד ודיין בפעם אחת, הוא משום ועמדו שני האנשים, שאופן הגדת העדות צריך להיות שיעמדו העדים בפני הדיינים, ובמה שהקפידה התורה שצריך להיות אופן הגדת העדות, שפיר מקילין בדרבנן כדברי הקצה"ח הנ"ל, ודברינו קמו ונצבו, והוא ברור ונכון.

ומעתה נחזור לדברי הבעל המאור שהתחלנו בו, שכתב שאף שעד הרואה עד נעשה דיין מדרבנן, אבל עד המעיד אף בדרבנן אין עד נעשה דיין, ומ"מ בניטין פריך הנמ' שפיר, דהנה השיטה מקובצת והפנ"י כתבו בסברת הבעל המאור שכתב שאין דיין יכול לדון עפ"י ראייתו, הוא ג"כ משום דכתיב הגדה, א"כ גזירת הכתוב הוא שהדיינים לא ידונו דק באופן שיקויים ועמדו שני האנשים, אבל באופן שאינו מתקיים ועמדו שני האנשים, הגם שיורעים שהרבר הוא אמת, עכ"ז אין לדון עליו עד שיתקיים גזו"כ של ועמדו ב' אנשים. א"כ לכאורה ג"כ צריך לבאר כהנ"ל, מרוע בדרבנן יכולים לדון עפ"י ראייתם ונעשים עדים ודיינים כאחד, הא בעינן ועמדו שני אנשים, ואיך נעשים עדים ודיינים כאחד כיון שדנים עפ"י ראייתו, וצ"ל ג"כ כדברינו הנ"ל, כיון דנעשים כאחד, איננו פסול הגוף רק שהתורה הקפידה על אופן הגדת העדות, ובזה הקילו בדרבנן, א"כ א"ש קושית הנמ' כמין חומר, ושפיר פריך מרוע לא יעשה השליח

עד ודיין כאחד כיון דקיום של השליח הוי רק מדרבנן, ובדרבנן קי"ל עד הרואה נעשה דיין ודן עפ"י ראייתו, כיון דאמרינן דבדרבנן לא בעינן שיהי' באופן של ועמדו שני האנשים, א"כ שפיר נעשה גם כאן עד ודיין כאחד, והוא נכון וברור לענ"ד.

ועוד יש ליישב דברי הב"ח שהבאתי, ולהסיר מעליו תלונות הסו"ז, דהנה הפנ"י ושאר האחרונים הקשו מאי מקשה הש"ס מקידוש החודש על קיום שמרות, הא התוס' כתבו הטעם ראין עד נעשה דיין הוא משום שהוא עדות שאי אתה יכול להזימה, וא"כ כיון דבממון קי"ל לדינא דמדרבנן לא בעינן בממון עדות שאתה יכול להזימה, א"כ ממילא עד נעשה דיין, משא"כ בקידוש החודש שלא שייך נעילת דלת, אוקמוהו אדאורייתא ובעינן עדות שאתה יכול להזימה ושפיר אין עד נעשה דיין, יעו"ש בפנ"י. (ובאמת לא הבנתי כל הדברים האלה, דהרמב"ם בהלכות קידוש החודש פרק ב' הלכה ב' כתב שאף בקידוש החודש לא בעינן עדות שאתה יכול להזימה, יעו"ש).

והנה לענ"ד נ"ל כך, דכבר נודע סברה כזאת ברוב ענינים דהיכא דחכמינו היו מוכרחים לעקור איזה דין תורה מפני איזה תקנה, לא הפקיעו רק מה שהוכרחו להפקיע, אבל זולת זה נשאר על דין תורה, א"כ נ"ל כך, דהנה מדאורייתא אין עד יכול להיות דיין, והטעם הוא משום דהוי עדות שאאי"ל, א"כ הנם שחו"ל אמרו דעדות שאאי"ל הוי עדות משום דלא בעינן בדיני ממונות עדות שאתה יכול להזימה, לא עקרוהו לי' לד"ת רק לענין דעדות אף שאאי"ל הוי עדות אף דמד"ת הוא פסול, אבל לומר דמשום הא דלא בעינן בממון עדות שאתה יכול להזימה, יוכשר עד להיות דיין, זה לא אמרינן, ונשאר בפסולו שפסול עפ"י ד"ת, והוא פשוט לענ"ד.

והנה המחבר באהע"י (סי' קמ"א סעיף ל"ג, וסי' קמ"ב סעיף א') מביא דברי הרמב"ם מהלכות גירושין פ"ז ה"ב, שכתב שאשה שהביאה ניטה לפנינו ולא נתקיים בחותמיו לא תנשא בו, ואם נשאת תצא והולד ממור. ותפסו עליו הלא מדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בב"ד, ורק מדרבנן בעי קיום, א"כ אמאי הולד ממור ותצא. ותירץ הב"ש בס' הנ"ל ס"ק מ"ו כך, דהרמב"ם אזיל לשיטתו דסובר דמדאורייתא לא מהני עדות שבשטר משום דהוי מפי כתבם, רק מה שחותכין הדבר עפ"י עדות שבשטר הוא רק מדרבנן, א"כ אשה שיש בידה נט שלא נתקיים, ממ"נ לא מהני, שאם אתה רוצה עפ"י דין תורה, שמדין תורה אין צריך קיום, הלא מדין תורה לא מהני הערות כלל, דהוי מפי כתבם, ועפ"י דין תורה אמרינן מפייהם ולא מפי כתבם, ואי אמרת הא כל המקדש על דעתא דרבנן מקדש ומדרבנן מהני מפי כתבם, הא מדרבנן לא מהני, דלא נתקיים, והם אמרו שצריך קיום ולא מהני בלי קיום כלל וכלל, ומש"ה פסק הולד ממור, יעו"ש.

א"כ לפי"ז לא קשה מידי על הב"ח, דבאמת אף בעדות דרבנן ג"כ אמרינן אין עד נעשה דיין, רק בסוגיין תירץ הש"ס כדברי הב"ש הנ"ל, דממ"נ כשרים

הם להיות אף דיינים, דאי דנת את השטר כרין תורה דאמדינן אין עד נעשה ריין, הלא מדין תורה כשר השטר אף בלא זה, דהרי מדין תורה א"צ כלל לקיום, ואי אמרת דהרי מדין צריך קיום, ומררבנן אתה רוצה לפסלו, הלא מדין מררבנן שאמרו דלא בעינן בדיני ממונות עדות שאתה יכול להזימה, א"כ ממילא עד נעשה ריין, ואם תאמר שנשאר על דין תורה, הא מדין תורה א"צ קיום כלל, אבל בעדות בעלמא, אף שהוא רק מדין, היכא דלא שייך לומר דעפ"י דין תורה לא בעי הק עדות או ב"ד כלל, שפיר אף שהיא רק מדין כנדרון של הב"ח, מ"מ אין עד נעשה ריין, ודו"ק ונכון הוא.

בדין מקום הדלקת נר חנוכה

מהגאון מוה"ר יוסף העניג אבד"ק נייטרא זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה.

השם דרך ד' אורחותיו, אין נלוז במעגלותיו, ישמח ד' במעשיו, החריף ובקי, ראשו כעור נקי, גדול בתורה ומסובל במצות ידי"ג כש"ת מהו' יעקב עקיבא נ"י⁽²⁾.

על דבר שאלתו⁽³⁾, אשיב בקצירת אומר כמצות היום, לפום ריהטא חשבתי דפלוגתת הרשב"א והרא"ש הוא רק בבתיים מיוחדים, שאוכל בבית זה וישן בבית אחר, אבל לא בחדרים, אבל מה אעשה שמדברי המג"א בס' תרע"א ס"ק י"ג משמע דבית היינו חדר, דאל"ה לא מוכח שם הוכחתו, ולשיטתו אזיל בס' תל"ח סק"א מפרש נמי בית היינו חדר, וכן משמע בש"ס שבת (קנ"א

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קי"ד עמוד י"ז. — תשובה זו הניעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערדער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(2) הוא בנו של הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. — נלב"ע זאת חנוכה שנת תער"ב לפ"ק.
(3) זה לשון השאלה: ילמדינו רבינו הלכה למעשה כדת מה לעשות, שאנכי יש לי דירה קבועה למעלה כידוע, ושם הוא בית מדרשי, וגם סעודת ערבית אני אוכל באקראי שם, וסעודת צהרים וסעודת שחרית אני אוכל למטה אצל חמי, ובית לינה שלי הוא למטה ג"כ בחדר אחר שלא במקום אכילתי. והנה לפי"ד עטרת זקנים, שהוא משווה הרמ"א עם שאר השיטות, כשיש מקום הלינה קרוב למקום אכילתו ידליק במקום אכילתו, ובזה כ"ע מודים. והנה עינתי בדבריהם, ולא ארע נאמנה באיזה מקום אדליק, כיון שיש לי דירה מיוחדת, וגם מקום לינתי רחוק קצת ממקום אכילתי, כיון שמפסיק חדר אחר, ולפי דעתי, או שאקבע סעודת ערבית למעלה בבית דירתי, או במקום אכילתי בקביעות סעודת צהרים ושחרית, ובימי חנוכה אקבע גם שם סעודת ערבית בקביעות, ודי לחכם. ויודיעני רבינו סברתו הנטו' לכאן ולכאן, ואקצר מחמת קוצר הזמן. ירידו ומוקירו לנצח.

הק' יעקב עקיבא בהג' מהראשב"ס

ע"ב) לא ישן אדם בבית יחיד, ופירשו שם דהיינו חדר. — ולכאורה עלתה על דעתי, כיון דכל טעמא הוא משום חשדא, ובית דירתו של מעלתו נ"י הוא למעלה, וכיון דנר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים לא יצא, משום דלא שלטא ב' עינא, נמצא דלמעלה מעשרים ליכא ב' שליטת עין, א"כ יותר טוב הוא להדליק למטה דשלטא ב' עינא טפי ואיכא היכר ופרסום. אבל כל זה לא ניחא, דרר בעלי' מה איכא למימר.

והנה לכאורה עלה בלבי להביא סיעתא לדברי הרשב"א, דמקום אכילה עיקר. דהנה בטו"ז שם בס"ק ב' מייתי ראי' מלעיל סי' ש"ע (ט"ס הוא וצ"ל ש"מ) סעיף ה', דגם לענין עירוב הדין כן. ואין הנדון דומה לראי', דשם ודאי מקום פיתא גורם, יעיין בעירובין דף ע"ג, ומה דמיון זה לנר חנוכה. לכן נלענ"ד, דהנה לעיל סי' תרע"א, מצות הנחת נר חנוכה בטפח סמוך לפתח משמאל כרי שהיה מזוזה לימין ונר חנוכה משמאל, ויהי' מסובב במצות. והנה אנן קיי"ל ביו"ד סי' דפ"ו דחדר שאיש ואשה ישנים פטור ממזוזה יעו"ש בש"ך סק"ט, וא"כ יותר טוב להדליק במקום אכילה, דיכול לעשות המצוה כתיקונה. ויען כי אנחנו נוהגים כמהדרין מן המהדרין, ואיכא היכרא אפילו עשרה שמדליקין בבית אחד, לכן לדעתי אין לזוז מהחלטת הרמ"א להדליק בבית שאוכלין שם. ומה שעלה על דעת מעלת ידידי לעשות מכאן ולהבא לסעוד סעודת ערבית שם, מהיות טוב אל תקרי רע, אבל לא ידעתי תועלת לזה, הן אמת שמצינו דמיון לזה לענין החזקת שם לענין גט, אבל כאן מי יודע מטמוניות של חבירו, וכני ביתו בלא"ה דואים שמדליק, ועוברים ושבים בחוץ יראו שני מנורות דולקות, ודי בכך.

ואגב אציע לו מה שעלה כעת בדעיוני לתרץ קושית בית יוסף שמביא המג"א בס' תרע"א ס"ק י"ב לענין חצר שיש לו שני פתחים, [דלענין חנוכה אמרינן, דחצר שיש לו שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשתייהם מפני החשד, ובהל' תפלה אמרינן, דאם יש לביהכנ"ס פתח אחד, מותר, ולא אמרינן מדבחה לא עייל, בהא נמי לא עייל]. ולענ"ד לק"מ, דבשלמא בבחכ"נ דאי אפשר לו לעייל בשתי פתחים, א"כ ליכא חשדא מדלא עייל בהא, לא עייל נמי בהא, דלמא יש לו איזה קביעות לעייל בהא ולא בהא, או שכר פסיעות יש, יעו"ש שם במג"א סי' צ' ס"ק כ"ב, ולכן ליכא חשדא, אבל כאן הא אפשר לו להדליק בשני הפתחים לצאת ידי הבריות, כנלענ"ד חילוק נכון.

הק' יוסף העניג מהעלישוויא

שני מכתבים מהגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג אבר"ק אונסדארף זצ"ל¹

ב"ה. או"ד [=אונסדארף] ל"א למב"י ג' אמור תר"ן.

שלו' וכ"ט לכבוד ידידי ידיד ה' הרב הגאון המפורסם צדיק נשגב
קקש"ת מו"ה עקיבא יוסף שליט"א, אחר מיוחד מנשורי קרתא
קדישתא טוב"ב².

אחדש"ת, הנה מכתבו הגיעני היום הזה, ומראשית כזאת תמהתי, שנכתב
בתורה לשבח על אהרן בחיר ד', וידום אהרן, אחרי אשר נאמר לו, הוא אשר
דבר וכו', עכשיו רואה אני שהם גדולים ממנו וממך, א"כ מה חידוש יש בדבר
שקיבל באהבה, אלא ודאי להורות נתן לאחרים בענינים אלה ל"ע ול"ע, סמא
דכלא משתוקא, ואפילו הזהיר ברוחו, דלמא אנב צערי' אמר מילתא דלא מיהגנא
ח"ו שלא בכוונה. אך ימחול נא הדר"ג אם ארהב בזה לבקש מאת הדר"ג יגמול
נא חסד של אמת לומר לפרקים איזה פסוקי דרחמי בעיר הקדש, למנוחת נפשו
ועילוי נשמתו של בני ע"ה שהי' ירא וחרד על דבר ה', ונפש יקרה וטובה עד
להפליא, ושמו אפרים יודא בן תמר חיה תחי' לאוי"ט.

והיות הימים הבאים לטובה ימי הבאת ביכורים, יקבל נא רצוף פה חמשה
זהובים, וה' יזכני במהרה להביא בכורים ממש לבית קדשינו ותפארתינו, ולעבדו
שכם אחד בהר הקדש בירושלים.
נאם ידידי דש"ת, ומצפה לישועה,

הק' שמואל ראזענבערג בן לאה צבי'

יסלח נא הדר"ג אם אבקש ממנו ימחול נא להודיע לי לעת הפנאי אם
בנמצא עכשיו שם ספרי שמנה שערים להאר"י ז"ל, ומה מחירם, הגם שאתי
כעת לפי מעמד ומצב שלי אינני מוכשר ולא הגון לכך, אבל הנני בכל יום
מצפה לתשועת ה'.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ח. — שני מכתבים הללו הגיעו
אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני המופלג הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה אברהם
הלוי שישא נ"י מלונדון. זכרה לו אלקי לטובה.

בשני מכתבים הללו, המדובר הוא אודות האברך מו"ה אפרים יהודה ז"ל בנו של
הגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג אבר"ק אונסדארף זצ"ל, שנקטף ברמי ימיו, כיום ח'
טבת שנת תר"ן לפ"ק. האברך מו"ה אפרים הנ"ל, הי' גיסו של מקבל המכתב הזה, כי
שניהם היו חתני הגאון מוה"ר הלל ליכטענשטיין אבר"ק קאלאמיא זצ"ל.
(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט.

ב"ה. או"ד [=אונסדארף] ב' יתרו תרנ"ב לפ"ק.

החיים והשלום וכ"ט לכבוד לכבוד ידידי הרב הנאון הגדול המפורסם
צדיק כביר כקש"ת מו"ה עקיבא יוסף שלעזינגר שליט"א אחד
מיוחד מנטורי קרתא קדישתא טוב"ב.

אחדש"ת, עתה הנה באתי ע"ר אשר התעורר בחסדו לגמול חסד עם האי
נשמתא, להזכיר ולהדפיס בשמו איזה חירושי אגדה. והנה בני ע"ה לא הורגל
עריין לכתוב חירושי תורה, כי חשב בעצמו עוד יעלה מעלה ויקנה הון של
תורה, ובעו"ה כי נטרפה השעה, אך איזה דברים אחדים נשארו בזכרוננו, אותם
אעתיק כאן.

כפ' וירא. לפני פטירתו אמר על המדרש בשעה שאמר לו אברהם אלקים
יראה לו השם לעולה בני, אמר יצחק נפשי מסורה להשם, אבל אוי לי על דמי.
ופי' הוא ז"ל, רהנה זאת תורת האדם מיום אשר נברא על הארץ, לייגע עצמו
לפני הקב"ה בכל כחותיו בתורה ובמעשים טובים, ואין התורה מתקיימת אלא
במי שממית עצמו עלי', נמצא כל חיי האדם הוא ענין מסירת נפש מעט מעט
עד אשר יהי' עולה כליל, נמצא אין הברל בינו לבין מסי"ג ממש, שכיון שמוסר
בפעם אחת כל חייו וכחו לה', הרי עשה את שלו, ואך ההברל הוא, מי שזכה
לאריכת ימים, ובכל יום ויום מסר חייו לאט לאט לה', אפשר שיזכה לבנים ויהי'
דור ישרים יבורך, משא"כ מי שמסר נפשו בעורנו עין יבש לא נשרש בארץ
גזעו. וזה שאמר יצחק, כשאמר לו אביו שהש"י מבקש ממנו מסי"ג, א"ל הרי
אני חסר בזה מאומה, כי הלא בלא"ה נפשי מסורה לה' בכל יום ויום מעט מעט,
אבל אוי לי על דמי, היינו חלק הגופני אשר אין גזעו מחליף בעולם, שלא הי'
לו עדיין בנים, רומה למה שפרש"י קול דמי אחיך, דמו ודם זרעיותיו. – וכן
נתקיים בו בעצמו³).

כפ' תולדות, על המדרש בא אחיך במרמה, ובמדרש, בחוכמתא של תורה.
רהנה הרמב"ן הקשה הא עשו הי' מוכרח על המכירה שאחזו בולמוס, אמנם
אפילו הי' מוכרח ממש, מאחר שנתן לו עדשים הו"ל כמו תלו' וזבין דקיי"ל אנב
אונסא גמר ומקנה, וז"ש בחכמה של תורה, דקיי"ל זביני' זבינא, הוי הבכורה
שלו.

כפ' וישלח, מסורה, עם לבן גרתי, אויה לי כי גרתי משך. רהנה מה
שנענש יעקב על הפרדו מבית אביו אף שהלך ברשותו, הי' מקום לחשוד אותו
ח"ו מפני שעזב דרכי התורה, אבל באמת לא כן הוא, אלא מפני שנתעכב
בדרך שתי שנים כידוע. וזה פי' המסורה, עם לבן גרתי, וכפרש"י ותרי"ג מצות
שמרתי, ובוזה אין בי עון, אבל אויה לי בזה כי גרתי משך, שנמשך ונתעכב
בדרך ב' שנים.

(3) עיין בזה בספר תולדות שמואל עמוד ס"ב ר"ה סיפר.

עוד שמעתי ממנו זה זמן רב, לפרש המדרש ב' קרח, וישמע משה ויפול על פניו, שחשדו אותו באשת איש, דהנה ב' מיני מנהיגים יש, מי שכונתו לשם שמים הוא מדריך רבים להורותם דרכי ה', והוא מגמתו, נמצא שהוא המשפיע והמונהגים על ידו הם המקבלים, אבל מי שדורש לכבוד עצמו, נמצא המנהיג הוא המקבל, והם המשפיעים לו כבוד ועוד. והנה קרח חשד את משה שעושה הכל לכבוד עצמו, וחשב שהוא המקבל וישראל הם המשפיעים, וזהו כוונת המדרש, וישמע משה ויפול על פניו, שהבין מתוך דבריהם שחשדו אותו שהוא אשת איש דהיינו שהוא המקבל מיד המשפיע, והוא ידע בעצמו שכונתו לשם שמים, והוא המשפיע והם המקבלים.

ואינני זוכר כעת יותר, הלא מצער היא, ותחי נפשו לעה"ב.

כה דברי ירדו דש"ת.

הק' שמואל ראזענברג

בסוגיא דכבתה, והערה על שו"ת כתב סופר

מהרב הגאון מוה"ר נתן נטע סג"ל קעלל אבד"ק שארבאגארד ז"ל⁽¹⁾

שיל"ת.

גרסינן בגמ' שבת דף כ"א, אמר רב הונא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול, אמר רבא מאי טעמא דרב הונא, קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, ורב חסדא אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת, קסבר כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, אמר ר' זירא אמר ר' מתנה ואמרי לה א"ר זירא אמר רב פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, א"ר ירמי' מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. וכתב הרי"ף על רב, מדמדליקין בהן בחנוכה בשבת, מכלל דאי כביי' לא מזדקק לה שמע מינה כבתה אין זקוק לה, וכן כתב הרא"ש. והקשו האחרונים, הלא גם מדאמר רב מדליקין בחול מוכח דכבתה אין זקוק לה.

(1) נולד בשנת תר"י לפ"ק לאביו הרבני מו"ה אהרן סג"ל קעלל ז"ל (כן בנו של הגאון בעל מחצית השקל זצ"ל). למד בפרעשבורג בישיבת הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אברהם צבי אבעלעס אבד"ק שארבאגארד זצ"ל. אחר פטירת חותנו זצ"ל נתמנה למלאות מקומו כאבד"ק שארבאגארד. הרפ"ס מחידושי בקובץ תל תלפיות, וילקט יוסף, ועוד. נלב"ע ביום כ"ח לחודש תשרי שנת תרפ"ד לפ"ק. — חידו"ת הללו הניע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

וג"ל לתרץ זאת בעה"י ומביא אני מקודם קושית התוס' ד"ה ומותר להשתמש לאורה, וא"ת מנא לי' לרבא דסבר רב הונא דמותר להשתמש לאורה דילמא הא דאמר אין מדליקין בשבת משום דסבר כבתה זקוק לה ואין יכול להדליק בשבת, וכן הקשו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א ז"ל. וג"ל ררב הונא דאוסר בחול הוי רק משום רמותר להשתמש לאורה, דמ"ד דאסור להשתמש לאורה, איתא הטעם בנמרא רף כ"ב ע"א, שלא יהא מצות בזווית עליו, ואפילו תשמיש דמצוה אסור לרוב ראשונים, והטעם כתב הרשב"א והרמב"ן, דכל שארם משתמש ממצוה זו לאחרת, ביזוי מצוה היא זו, דמחזי כמאן דלא חביבא לי' הק מצוה ועביר מצוה זו תשמיש למצוה אחרת, וא"כ מאן דאמר מותר להשתמש לאורה, הנם שסבר שעל ידי זה אין המצוה בזוי עליו, אבל זאת סבר, שעל ידי זה אין המצוה כל כך חשוב בעיניו שידליק עור הפעם לאחר שכבתה פעם אחת, וזה פי' הנמ' לפי גירסא דידן, שאמר רב הונא מתחילה שבת, אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול קסבר כבתה זקוק לה, פי' לפיכך אסור בשבת, שאין יכול להדליק בשבת אם כבתה, ובחול שיכול להדליק לאחר שכבתה, אעפ"כ אסור, ולא ירליק לאחר שכבתה, דמותר להשתמש לאורה, וא"כ אין חשוב בעיניו מצות נר חנוכה שידליק עור הפעם לאחר שכבתה, אבל התוס' לא יכלו לתרץ כן, יען שהתוס' גרסי בין בחול בין בשבת, כמו שכתבו בתירוצם, וכן גרס ג"כ הרשב"א, וא"כ מה שאמר רב הונא מתחילה קסבר כבתה זקוק לה, קאי על חול, ומה שאמר אח"כ ומותר להשתמש לאורה, קאי על שבת, אבל לפי הגירסא שלפנינו, אתי שפיר פירושי בגמרא.

וכי תיקשי, לרברינו מנ"ל ררב חסדא סבירא לי' כבתה אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, דילמא כבתה זקוק לה והא דמותר בחול משום דס"ל אסור להשתמש לאורה, וכיון דאסור יהא חשוב בעיניו מצות נר חנוכה, וגם לאחר שכבה ידליק, ועל כן מותר בחול, אבל בשבת אסור, לפי שאם יכבה לא יוכל להדליק. אבל לא קשה מידי, יען ררב חסדא קאי על רב הונא כמו שכתב המהרש"א, כן נראה מדברי הרמב"ן והרשב"א שסברו הכי, והפשטות ג"כ כן הוא, וא"כ אם לא פליג על רב הונא רק בחול, לא הי' לו לנקוט רק מדליקין בהן בחול, ולמה אמר ג"כ אבל לא בשבת, שמע מינה דאף בשבת פליג על רב הונא, דלרב הונא הטעם בשבת משום איסור חנוכה דכבתה זקוק לה, ובשבת לא יכול להדליק, אבל רב חסדא סבר שאסור בשבת רק מצד איסור שבת משום דמותר להשתמש לאורה וחיישינן שמא יטה, וא"כ ע"כ רסבר מותר להשתמש לאורה, דאם הי' סבר כבתה זקוק לה, לא הי' מתיר בחול, וע"כ אית לי' כבתה אין זקוק לה.

ונפקא מינה בשבת בין רב הונא ורב חסדא, דלרב הונא גם אם יש נר אחר שמשתמש בו, דמותר מצד איסור שבת, כמו שכתב הרמ"א סי' רס"ד ס"ק א', אעפ"כ אסור בשבת מצד איסור חנוכה, דכבתה זקוק לה ואין יכול להדליק בשבת, אבל לרב חסדא שהאיסור בשבת רק משום שמא יטה, ולא מצד איסור

חנוכה, ראית לי' ככתה אין זקוק לה, וא"כ אם יש נר אחר שמשמש בו מותר להדליק באותן פתילות ושמינים שאסור להדליק בהן בשבת. ולפי דברינו, אינו מוכח מרב, אשר אית לי' שאסור להשתמש לאורה, שככתה אין זקוק לה, מדמתיר בחול, דגם אם הי' סובר ככתה זקוק לה, הי' מתיר בחול, דכיון ראסור להשתמש לאורה, הי' נחשב בעיניו מצות נר חנוכה להדליקה עוד הפעם אחר שככתה, וא"כ אינו מוכח מחול דככתה אין זקוק לה, רק מדמתיר גם בשבת, שאז אין יכול להדליק לאחר שככתה, מוכח ראית לי' ככתה אין זקוק לה, וא"כ שפיר קאמר הרי"ף והרא"ש על רב, מדמדליקין בהן בחנוכה בשבת, מכלל דאי כביי' לא מודקק לה, שמע מינה ככתה אין זקוק לה. לאחר שכתבתי הנ"ל, ראיתי שאמ"ו הגאון אמתי ז"ל אב"ד דק"ק פ"ב בספרו כתב סופר תשובה קל"א כתב ג"כ כעין הנ"ל, אבל הפרש רב בין דבריו ובין דבריו, יעו"ש.

ויען שאני מזכיר דברי הכתב סופר מענין חנוכה, לא אוכל אמנע מלהציע מה שכתבתי על הגליון כתב סופר שלי סי' קל"ו, ואותו סי' הוא ג"כ מענין חנוכה, שכתב שם וז"ל, וכתב הרמב"ן, הגם שגם שם הוא בסכנה מנחישת נחשים ועקרבים ומים שבו, מ"מ מצא טוב יותר שלא יפול ביר אדם שהוא בעל בחירה, משיהא בכור נחשים ועקרבים ומים. — וכתבתי על הגליון, במחכח"ד אמ"ו ז"ל, לא נמצא בהרמב"ן, אבל נמצא כן בזוהר על פסוק ויקחהו וישליכו אותו הבורה יעו"ש. ומה שנוזכר בדבריהם אשר הביא אמ"ו הגאון אמתי ז"ל משם הרמב"ן שתי פעמים מים, נ"ל ששגגה יצאה מלפני השליט, שהרי בכור שהושלך יוסף הצדיק לא הי' מים כלל, ויעוין ברמב"ן שכתב וז"ל, והבור רק אין בו מים כלל.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „ברם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהוררת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

תשובה בענינים שונים, ובענין נס חנוכה

מהרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאב ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. ו' דחנוכה תשי"ד לפ"ק.

שוכמ"ס לכבוד ידי"נ ש"ב הרה"ג חו"ב צמ"ס יקר הערך בנש"ק
כש"ת מו"ה אברהם יהושע טווערסקי שליט"א.

אחרשה"ט באהבה. . . וע"ד שאלתך שאלת חכם ע"ד המאכל שנותנין
לתינוקות מרגן או אורז שנתבשל בבית החרושת, ומערבין בבית עם מעט חלב
עד שנעשה בלילה רכה, אם מותר לערבו בשבת, ואף אם עושין אותו בחלב
קר ואין בו משום בישול, מ"מ הוי גיבול, עכת"ד. והנה מה שכתבת דהמאכל
נתבשל בבית החרושת, אם ה' כך באמת, אזי אפי' בחלב חם אין בו משום
בישול, כמו דקיי"ל בסימן שי"ח דאין בישול אחר בישול בדבר יבש, כמש"כ
המג"א סי' שי"ח ס"ק ל"א דמלח שעושים ממים שמבשלים אותם, דמותר לתת
אותה אפי' בתוך כלי ראשון משום דאין בישול אחר בישול בדבר יבש אפי'
נצטנן לגמרי, עיש"ה. והכא נמי, אם ה' המאכל הנ"ל כבר נתבשל, אין בו
משום בישול ומותר אפי' בחלב חם. אמנם מה שאני מסתפק, דאפשר דהמאכל
הנ"ל אין מתבשל בבית החרושת, רק שנאפה כך ער שנתייבש, וברבר אפוי
קיי"ל בשו"ע סי' שי"ח ריש בישול אחר אפי'. ואפשר שיכולין לברר זאת אם
הוא אפוי או מבושל ע"י הפאבריק, כמובן.

אמנם מה שעוררת ריש בו חשש גיבול, באמת ראוי לעורר על זה,
כדמבואר בשו"ע או"ח סימן שכ"א דאסור לערב קמח עם מים, ועי"ש בטו"ז
לענין קמח ממצות אפיות שאסור לערב עם יין, עי"ש. — וגראה, כיון דמבואר
בשו"ע שם דכל האיסור הוא רק משום גזירה, ועי"כ יש כמה קולות דמתירים
ע"י שינוי או מעט מעט, ועל כן י"ל דלתינוק דהוי כמו חולה שאין בו סכנה
דמתירים איסור דרבנן כדמבואר בפוסקים בכמה דוכתי, הכי נמי ריש להתיר
זה, כיון דאין לו מה לאכול בשבת, והנח להם לישראל. אמהם בוודאי דטוב
לעשות ע"י שינוי מעט, והשינוי מבואר שם בשו"ע, דהיינו לערבו ע"י אצבע
ולא בכף, או שיהי' לו כף משונה משל חול, וזה יהי' השינוי מחול, כמובן.

(ב) וע"ד שאלתך אם דנין קורקבן של אווז כחתיכה הראוי להתכבד, וגם
אם הוי מין בשאינו מינו עם קורקבן תרנגולת, עכ"ד שאלתך. הנה להלכה
נפסק בחו"ד ובפמ"ג סימן ק"א דקורקבן אווז הוי ראוי להתכבד, עי"ש בחו"ד
בחדושים (ס"ק י"ג) ובפמ"ג שם בשפ"ד (ס"ק י"ד) עי"ש. ואודות אם חשוב
מין במינו עם תרנגולת או רהוי מבשא"מ, כבר נורע דפליגי בזה הפוסקים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד י"ד. — תשובה זו הניעה אלינו
מאת בנו של השואל, ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה בן ציון יהודה ליב
טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

האחרונים, ובשׁוֹת חת"ס יו"ד סימן פ"ז וסימן צ"ג ס"ל דבשר עוף עם בהמה חשוב מבשא"מ ובעינין ס' מן התורה, ונפ"מ אם נשפך, ונראה דה"ה לרד"י בשר אווז ותרנגולת, כיון דחלוקין בטעמא, חשוב מבשא"מ. אמנם בשו"ת השיב משה סי' ל"ב כתב דבשר עוף ובהמה הוי מין במינו, דבשביל שינוי מיעוט בטעם אינו נרנש בתבשיל וחשוב מין במינו.

(ג) ומורי הגאון מטארנא זצ"ל בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן ק"מ הביא ראי' ברורה לשיטת השו"ת השיב משה, מרש"י וזכחים (דף ע"ח) בד"ה וש"מ נותן טעם ברוב לאו דאורייתא וכו' וקס"ד השתא דאפי' פניול ונותר מב' מינים כגון האי בשר והאי שיורי מנחה, יעו"ש. ולמה לי' למימר בשר ושיורי מנחה, דהא שני מינים משכחת בבשר ובשר, כגון בשר בהמה קודש וחטאת העוף, ומוכח דכל זה מיקרי שוה בטעמא, ולכך הוכרח רש"י לפרש דבריו דהיינו בשר ושיורי מנחה, עכ"ד מורי הגו"ל ודפח"ח. וא"כ לפי דבריו, ה"ה וכ"ש דבשר אווז ותרנגולת חשוב מין במינו בטעמא.

(ד) ואנב אכתוב מה שאמרתי בענינא דיומא, דהנה בטעם הרבר שנמשך הנס של חנוכה שמונה ימים, כתב הב"י בסימן תר"ע שזה משום שהיו טמאי מתים ואי אפשר להכין שמן טהור עד שיעברו שבעת ימים של טומאת מת ואח"כ יום אחד לכתישת הזיתים. ובשם הר"ן הביא דהי' צריך שמונה ימים משום שהי' להם שמן טהור רחוק ארבעה ימים, והוצרכו שמונה ימים בין הליכה וחזרה, ועל כן נעשה להם נס בשמן שיהי' מספיק על שמונה ימים. אמנם הר"ן לא ביאר הכוונה שהי' צריך דוקא ד' ימים. אבל בספר האשכול (המיוחס להראב"ד) בהלכות חנוכה כתב עפ"י דברי המשנה במנחות (דף פ"ה) תקוע אלפא לשמן, ומשם לקחו השמן למקדש. ולפי המבואר בירושלמי ההליכה והחזרה מירושלים לתקוע ארכו שמונה ימים, ועל כן נמשך הנס שמונה ימים עד שילכו לתקוע להביא משם שמן ויחזרו, עכ"ד הראב"ד. — ובשו"ת אבני חפץ סימן נ"ח תמה על זה דאטו השמן מתקוע הי' מעכב ושמן אחר הי' פסול, הרי השמן מתקוע לא הי' רק מצוה לכתחילה, כי השמן משם הי' יפה ביותר, ועל כן דקדקו להביא משם שמן כדי שיהי' מן המובחר, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות איסורי המזבח וז"ל, לא כל שאינו פסול מביא אותו לכתחילה, וכך הי' עושין במקדש מביאין אילים ממזאב וכו' ומביאין שמן מתקוע, עכ"ל. ומשמע שרק לכתחילה ראוי לדקדק על זה, והיינו שלכתחילה דקדקו להביא ממקומות אלו, אבל אין הכי נמי שיכולין להביא ממקום אחר, ואיך אפשר לומר שבשביל שיביא שמן מתקוע נעשה להם נס, אם לא הי' אפשר להם להביא מיד מתקוע, הי' להם להביא ממקום אחר הקרוב לירושלים, עכ"ק.

והנלע"ד לישב דברי הראב"ד, כיון דאז כשנעשה להם הנס של חנוכה הרי נתחלל המקדש מקדושתו, א"כ אז הי' צריך חינוך חרש להמקדש כמו שכתבו הראשונים דבימי חנוכה נתחנך המקדש מחדש על ידי החשמונאים, ועל כן צריך להביא שמן מן תקוע שכשר מן המובחר, וכמו שכתב בחידושי הר"ן (ר"ה י"ג) בהא דקאמר בש"ס עומר שהקריבו ישראל מהיכן הקריבו, והק' הר"ן הלא

יכול להביא מעבר הדרך, ותירץ משום רמצוה להביא מארץ ישראל, אין שייך שעומר הראשון שבא לישראל יהי' שלא כמצותו, דעומר הראשון מוכרח להיות מרכב הכשר לכתחילה ע"ש. והכא נמי, כיון דהי' אז חינוך ונתחנך מחרש, צריך להיות כשר מן המוכרח, וצדקו דברי הראב"ד, וא"ש. כה יעשה לנו השי"ת נמים נגלים ונושע בתשועת עולמים בב"א. הרו"ש באה"ד ומצפה להרמת קרנך בכבוד, וידרך, הק' אלקנה זאבערמאן

הערות שונות בענין חנוכה

מהרב הגאון מוה"ר שמואל גרינוואלד הי"ד)
דומו"ץ רק"ק סעליש

ב"ה. אור ליום ועש"ק וישלח מל"א ברכ"ת (תרצ"ג) לפ"ק שאמלויא יצ"ו.

מרוכב בערבות, רבוא רבבות, ברכות וטובות, לאלפי רבבות, כבוד אהובי ש"ב הרב הגאון הגדול המפורסם בעולם בחיבוריו היקרים, זה סיני ועוקר הרים, אוצר בלום, נופך ספיר ויהלום, ענף עץ אבות, אין גומרין עליו את ההלל, כקש"ת מו"ה יוסף הכהן שווארץ שליט"א רב רמחזיקי תורה בעיר גראסווארדיין יע"א.

אחדשה"ט ושת"ה באה"ר בכבוד הראוי. מכתבו הגיעני ע"י ניסי הרה"ג ר' חיים שליט"א, וטעמתי מנופת צוף דבריו הנחמדים והנעימים אשר ראויים המה למי שאומרים, והנני לרשום לו מה שהעירו רעיוני להעיר בהם בחפזי. ראשונה, הביא להקשות לר' יוחנן דסבירא לי' בב"ק דף כ"ב אשו משום חציו, ומבואר בנמוקי יוסף דנר של שבת הוה כאלו דלק הכל מערב שבת כנודע, ועל זה הקשה מתענית דף כ"ט דאמר ר' יוחנן אלו הוינא התם הוה קבענא לה בעשירי משום דבו נשרף רוב ההיכל, וקשה דר' יוחנן אדר' יוחנן, דהא לר' יוחנן כיון דהתחלה היתה בתשיעי, הוה כאלו נגמר באותו היום.

(1) הוא בנו של הרב הגאון מוה"ר יקותיאל יהודה גרינוואלד אבד"ק יארע זצ"ל (בנו של הגאון בעל ערוגת הבושם זצ"ל). למר אצל שני דודיו הגאון בעל קרן לרוד אבד"ק סאטמאר זצ"ל, והגאון מוה"ר אברהם יוסף גר"ז אבד"ק אונגוואר זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר שלמה זלמן עהרנרייך אבד"ק שאמלוי הי"ד. בעיר שאמלוי הרביץ תורה לתלמידים. בשנת תרצ"ה לערך נתמנה לדיין בק"ק סעליש. נהרג עקה"ש בחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק. ר' ינקום דמו. — מכתב הנוכחי הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ר' בשו"ת ויצבור יוסף (להרב הגאון מוה"ר יוסף הכהן שווארץ הי"ד) סי' מ"ט, נרפסה תשובה על מכתב הנוכחי, יע"ש.

וראיתי להרר"ג שליט"א שכתב ליישב עפ"מ ש"כ בספר משפט שלום להנאון מבערזאן ז"ל, דרברי נמוקי יוסף לא נאמרו רק במדליק בערב שבת, דבשבת אי אפשר לכבותה, משא"כ בחול דאפשר לכבותה, על כן בכל רגע ורגע שהוא דולק, הו"ל כמדליקו באותו שעה, וא"כ גם כאן, אם רצו היו יכולין לכבותה. וגם לפי מה דמצינו, ממרום שלח אש, ובוודאי הי' בידו של הקב"ה לכבותה, וזת"ד ודפח"ה. אך כגוף דברי המשפט שלום יש לפקפק בהראי' מתוס' ב"ק למעין בתוס' שם, אך הסברא ישרה מצד עצמותה.

ועלה ברעתי בזה ליישב קושית תוס' בשבת דף כ"א, דאיך הוכיח רבא מרב הונא דמותר להשתמש לאורה, דילמא אסור להשתמש לאורה, ואפ"ה אין מדליקין בשבת, משום דס"ל ככתה זקוק לה ואינו יכול להדליקו. ונ"ל ליישב, דהנה בחידושי הרי"ם לשבת כתב טעמא דמ"ר ככתה אין זקוק לה, דאשו משום חציו והוא כאלו דלק הכל בשעה שהדליקו, ועל כן ככתה אין זקוק לה, דחשבינן כאלו דלק כבר כל השיעור בשעת הדלקה, עיי"ש. ולפי"ז י"ל דבאמת קיימ"ל בכל מקום ר' יוחנן ור"ל הלכה כר' יוחנן לבר מתלת, כמבואר ביבמות דף ל"ו דקאמר רבא גופי' עיי"ש, א"כ ס"ל כר' יוחנן דאשו משום חציו, רק אפ"ה ככתה זקוק לה, דבאמת בחול לא שייך אשו משום חציו, כסברת הגאון מבערזאן ז"ל, ותינח בחול, משא"כ בשבת מודה רככתה זקוק לה, ורבא לשיטתו כהנ"ל, והבן.

עוד נ"ל ביישוב קושית התוס', דבאמת כבר הקשה הפני יהושע דהא רב הונא כלל כל פתילות ושמינים שאין מדליקין בהם בשבת, ונכלל גם שמן שריפה, ואמאי יהי' אסור להדליק בשמן שריפה בחנוכה, ותירץ הפנ"י משום הפסד תרומה, דמותר שמן שבנר עושה לו מדורה בפני עצמו. ותמחה עליו, דהא רב הונא ס"ל מותר להשתמש לאורה, א"כ כש"כ דמותר השמן שבנר מותר בהנאה, ועיין בנמטע שורק מזה. ולכן נ"ל ע"כ דרב הונא מיירי ביש לו שמן אחר, ומבואר בירושלמי רבאית לי' שמן אחר אסור בשמן שריפה, וכמו שהרגיש בזה הפנ"י. (וטעמא דמילתא לע"ד, רמבואר ברשב"א נדרים ט"ז דבאפשר באחרת לא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, וחידוש בעיני על המשל"מ בהל' תרומות ושאר אחרונים שלא הרגישו בזה, ואכמ"ל). ועכ"פ צריך לומר דמיירי באפשר בענין אחר.

והנה רש"י פי' דילמא פשע ולא מתקן לה, והקשו דנימא ספיקא דרבנן להקל, אך י"ל דבאפשר בענין אחר לא אמרינן ספק דרבנן להקל, כמו שכ' הפמ"ג באו"ח סי' ס"ז, והארכתי בזה בעזה"י במקו"א. וא"כ אתי שפיר, דהא רב הונא ע"כ מיירי באפשר בענין אחר, דאל"ה גם שמן שריפה מותר, אך לכאורה י"ל דלעולם מיירי באי אפשר בענין אחר, ובשמן שריפה טעמא משום הפסד תרומה כמו שכתב הפנ"י, אך זה אינו, דהא רב הונא סבירא לי' מותר להשתמש לאורה וכנ"ל, וא"כ אין הכרח לפרש דמיירי באפשר בענין אחר, והו"ל לפרש שלא לטעות, דאמורא צריך לפרש, וע"כ מוכח דרב הונא ס"ל מותר להשתמש לאורה, ומיושב קושית תוס'. (אח"כ ראיתי דיש לפלפל בזה, ואכמ"ל כעת).

והנה בישועות יעקב סי' תרע"ב הקשה, דהא מרב הונא משמע דגם בשמן שריפה אין מדליקין, ומרב רכלל פתילות ושמינים שאין מדליקין בשבת מדליקין בחנוכה, משמע דגם בשמן שריפה מדליקין, וקשה במה פליגי רב ורב הונא לענין שמן שריפה, דטעמא דכבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה לא שייך כלל בשמן שריפה, ועלה בדעתי, דבאמת כבר העירו דיש לומר בשמן שריפה אסור להדליק משום דאין עושים מצות חבילות חבילות, אך כתב הרי"ט אלגאזי בקהילת יעקב דאינו בכת אחת, דבהדלקה כבר קיים מצות נר חנוכה דכבתה אין זקוק לה, ומצות שריפת השמן לא קיים רק כשנשרף כולו, ובכי האי גונא לא שייך אין עושין מצות חבילות חבילות, יעיי"ש ובשו"ת קול ארי', אך זה תינה למ"ד כבתה אין זקוק לה, משא"כ למ"ר כבתה זקוק לה, ולא נגמרה עוד המצוה, שפיר שייך אין עושין מצות חבילות חבילות, וא"כ אסור להדליק בשמן שריפה, וא"כ אתי שפיר, דרב לשיטתו דכבתה אין זקוק לה, שפיר מותר אף בשמן שריפה, משא"כ רב הונא דס"ל כבתה זקוק לה, א"כ אסור גם בשמן שריפה דאין עושין מצות חבילות חבילות, וא"כ אתי שפיר, דבהך טעמא דמפרש הגמ' כבתה זקוק לה או אין זקוק לה, זה מספיק על פלוגתתם דשמן שריפה, וא"ש בס"ד.

וחוץ לדרכינו נאמר בזה ליישב הא דאמרוהו רבנן קמ' דאבבי משמי' דר' ירמי' ולא קיבל, משמי' דר' יוחנן וקיבלה, ומפורסם התמוה דמה נשיאות פנים יש בדבר, והארכתיו בזה בחידושי בעזה"י באופנים שונים. ונ"ל עוד, דהנה בטעמא דשמן שריפה אסור להדליק, כבר הבאתי, משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, אך כבר העירו האחרונים דאין עושין מצות חבילות חבילות לא שייך רק אם השני מצות הם דאורייתא, כמבואר מדמכ"ס פרק כ"ג מהל' שבת, ועיי' בקהילת יעקב ובכתב סופר ובערוגת הבושם ובשאר אחרונים, אך אא"ו ז"ל בשו"ת ערוגת הבושם העיר לשיטת הבה"ג שהביא הרמב"ם בספר המצות דנר חנוכה דאורייתא מק"ו דמגילה דף י"ד, מעבדות לחרות אמרינן שירה, ממות לחיים לא כל שכן, וק"ו דאורייתא הוא, וא"כ הוה נר חנוכה דאורייתא, כנודע שיטתו. ומבואר בתוס' שבת דף כ"ה לחד תירוץ דשמן שריפה דאורייתא דאיכרי קודש, א"כ הו"ל שתי מצות דאורייתא, ושייך אין עושין מצות חבילות חבילות, עיי"ש. אך הנה בחתם סופר לשבת דף כ"א הקשה בנוף הק"ו מעבדות לחרות אמרינן שירה ממות לחיים לא כש"כ, מש"ס ב"ב דף ח' דקאמר ר' יוחנן שבי גרוע ממות דכל המאוחר בפסוק קשה מחבירו עיי"ש, ולפי"ז לר' יוחנן ע"כ לא ס"ל ק"ו דריב"ל במגילה דף י"ד דמה מעבדות לחרות וכו'. ומעתה י"ל דרב הא כלל גם שמן שריפה וכהנ"ל, וקשה מדוע יהי' מותר להדליק בשמן שריפה הא אין עושין מצות חבילות חבילות, ומש"ה לא רצה לקבלו מר' ירמי' דקאמר כן משמי' דרב, דקשה מאי טעמא מותר בשמן שריפה, אבל כששמע משמי' דר' יוחנן שפיר קיבלה, דר' יוחנן לשיטתו דשבי גרוע ממות וליתא לק"ו דמס' מגילה, וממילא נר חנוכה הוי דרבנן ולא שייך אין עושין מצות חבילות חבילות, ולכן שפיר קיבלה, וא"ש בס"ד...

ואזכיר לו בזה מה ששמעתי בילדותי בשם הנאון הרי"ם ז"ל שהקשה
 ראיך הדליקו בשמן שנעשה בו נס שבא מן השמים, דהא בעינן שמן זית, והיינו
 יוצא מזית, וזה שבא מן השמים אינו שמן זית. רק להטו"ז נחא, דעכ"פ נשאר
 מעט שמן זית, ואמרינן קמא קמא בטיל, עיין בנשע שורק ובאור תורה להנה"ק
 מאוסטראווצא ז"ל. וכאשר הייתי בצל קודש אדמו"ר דודי הנה"צ בעל קרן לדוד
 זצ"ל, הצעתי לפניו הערה זו, והשיבני תוכ"ד עפ"י דברי תשו' חתם סופר או"ח
 סי' קצ"ז על המדרש ויעמוד השמן, מלמד שנתייקר השמן, וכתב החתם סופר
 דנס דאלישע הי' שאלישע המשיך השמן משאר מקומות אצלה, והי' חסר השמן
 בעולם, על כן נתייקר עיי"ש, א"כ י"ל הה"ד בנס חנוכה, הי' הנס שהקב"ה
 המשיך שמן זית ממקום אחר, ודפח"ח. ונהירנא שדיברתי מזה גם עם אדמו"ר
 דודי הנה"צ אבד"ק אונגוואר ז"ל, ואמר לי שאין תירוץ זה מספיק, דעכ"פ מנא
 ידעי דהנס הי' שנמשך שמן ממקום אחר, דילמא מן השמים הוא, ואיך הדליקו.
 אך לע"ד אין זה קושיא, דהבינו דלא עביר קוב"ה ניסא למגני, ובוודאי הקב"ה
 המשיך שמן ממקום אחר, דאל"ה אי אפשר להדליק בו.

והנה כבר הקשו המפורשים, למה הי' צריך הנס, הא כיון דהיתה צלוחית
 אחת שמן, א"כ היו יכולין להטיף טיף להרי טיף מהשמן טמא לתוכו, ונימא
 קמא קמא בטל, וכבר האריכו בזה האחרונים, ועי' בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב
 סי' ג' מש"כ בזה. ולע"ד י"ל, דבאמת לשיטת הראב"ד דאין מבטלין איסור
 לכתחילה מן התורה, א"כ לק"מ כמובן, רק דאכתי קשה אי נימא דאין מבטלין
 איסור לכתחילה רק מדרבנן, א"כ שפיר היו יכולין לעשות כן במקדש. מיהו
 י"ל לפי מש"כ בבית מאיר שבגליון יו"ד סי' צ"ט דרבר זה אי מבטלין איסור
 לכתחילה מן התורה תליא אי מין במינו לא בטל, דלמ"ד מין במינו בטל, מוכח
 ע"כ מהכשר כלי מקדש דאין מבטלין איסור לכתחילה, דאי לאו הכי אין צריך
 הכשר, דבלא"ה משתמשין בו הרבה ובטל האיסור, וע"כ דאין מבטלין איסור
 מה"ת, משא"כ למ"ד מין במינו לא בטל, לא מוכח מהתם, דהא שפיר היו צריכין
 הכשר, ע"כ לדירי' י"ל אין מבטלין רק מדרבנן, עיי"ש. ומעתה מיושב שפיר
 הקושיא, דלא הי' להם עצה לשפוך מעט מעט ונימא קמא קמא בטל, דממה
 נפשך, למ"ד מין במינו לא בטל א"כ אי אפשר למיעבד הכי דלא מהני הביטול
 דהוה מין במינו, ולמ"ד מין במינו בטל, שוב אסור לבטל לכתחילה מה"ת, א"כ
 ממנ"פ לא הי' אפשר למיעבד הכי, וא"ש.

והנה יש לי עוד הרבה להעיר ולפלפל בדבריו הנחמדים וגם בדבריו
 הנעימים בספרו היקר שו"ת נגזי יוסף סי' י"ב ופ"ד, אך אסתגר כעת בזה, ואצא
 ואומר שלום לו ולכל הנלוים בצלו, ואקוה כי יעסוק בטובתי כאשר אמר לגיסי
 הה"נ ר' חיים שליט"א, ובמדת טובו בטחתי, והנני בזה ש"ב אוהנ"פ דושה"ט
 ושת"ה באה"ר חותם בכל חותמי ברכות,

הק' שמואל גרינוואלד

בענין בדיקת סת"ם

חנינה אברהם לייטנער
מלפנים אבר"ק מאנטעווידעא
וכעת רב דקהל בני דור
ברוקלין יצ"ו

ראיתי בתשובות מאזני צדק ח"ב (לידירי הרה"ג וכו' מו"ה מנחם זכרי' זילבער שליט"א) בחלק יו"ד סי' כ"ו אות א', שכתב דרובא דרובא ספרי תורה שיוצאים מהמגיהים הם פסולים, ואי אפשר לתקנם ע"י הגהת בני אדם לבד, מחמת חולשת החושים בזמנינו, וכן כתבו ועד משמרת סת"ם בכמה כרוזים. אולם לענ"ד אין המציאות כן, אלא פסולי הס"ת נעשו שכיחים מעת שהתחילו להגי' (לפני לערך שלושים שנה) ע"י טעיפ, דהיינו שמעולם בדקו ס"ת ע"י שני מגיהים, אחד נותן עיניו בהס"ת, והשני קורא מתיקון סופרים או להיפך, כמו שכתב בספר קול יעקב לבעל הכף החיים זצ"ל בס"ל ב"ב באמצע ס"ק ט"ו, וכן העירו לפני כמה מזקני הסופרים שכן הי' המנהג. וגם דודי כ"ק ארמו"ר מבאבוב שליט"א הגיד לי, כי כ"ק אביו זצ"ל נהג לברוק ס"ת כנ"ל על ידי שני בני אדם, ועוד יותר הוסיף, שאמר כ"ק אביו זצ"ל להמגיה הקורא בהס"ת, שיכוון לומר איזה טעות, כדי לראות אם השני המסתכל בתיקון סופרים, משים יפה על לבו לשמוע אל הקורא. ועיי"ש בספר קול יעקב עוד כמה אזהרות בעניני בדיקה, עיי"ש. והראי' שכן הוא, הנה בבית מדרשינו יש ג' ספרי תורה, והוגהו כנ"ל, ואחר שנעשה רעש שרוב הס"ת פסולים, נתתים לברוק ע"י קאמפיוטער, ולא נמצא בהם שום טעות. ועוד יותר, שספר תורה אחד נכתב זה ד' שנים, ונתתיו לשני בעלי מגיהים שיגיהו כנ"ל, דהיינו כל אחד מהם הגיה עם עוד אחד עמו, ושניהם מצאו כל הטעות, ולא מצא הקאמפיוטער אחריהם שום טעות. הרי אתחזק בתלתא זמני שאם בודקים כנ"ל, לא נמצא או לכה"פ לא שכיח שימצא בה טעות, משא"כ הבדיקה ע"י טעיפ, שהמגיה מאזין אל הטעיפ ומביט בהס"ת, באמת כמאן דליתא דמי.

עוד ראיתי בשו"ת הנ"ל בסימן כ"ה אות כ"ח, שהביא מה שכתבתי אז כשנתחדש הקאמפיוטער (ונרפס בספר מסורת סת"ם), שלענ"ד לא נראה להנהיג בדיקת הקאמפיוטער, כי הלא אפילו הרבנים שהסכימו להנהיג בדיקת הקאמפיוטער, התנו שיש להגי' גם ע"י בני אדם, וכתבתי שיש לחשוש שע"י בדיקת הקאמפיוטער יזניחו לנמרי הגהת בני אדם. והבאתי סמך לזה זמה דאיתא במס' שבת י"ד. שנזרו טומאה על הבא ראשו ורובו במים שאובים, מפני שיאמרו לא אלו מטהרים אלא אלו מטהרים. והוא השיב על זה, שלא גזרו אלא כשכבר אמרו, וכאן עדיין אין אומרים. — ולענ"ד לא נראה כן, דרש"י כתב שם בד"ה אלא אלו מטהרים, חיישינן דלמא אתי לבטולי תורת מקוה, הרי דכתב חיישינן, היינו דלא הי' רק חשש דלמא אתי לבטולי, הא חדא, ועוד

שבאמת כבר אומרים כן, כי כשחפשתי בעל מגי' שיגי' ע"י שני בני אדם כנ"ל, דברתי עם אחד המניהים בירושלים, וביקשתי ממנו שיגי' ע"י שני בני אדם, וענה שאביו באמת נהג להגי' כן, אולם כבר רגיל להגי' ע"י טעיף, וקשה עליו לשנות מנהגו, וכשאמרתי לו שאפשר להגי' יותר טוב ע"י שני בני אדם, אמר לי, מה כ"ת מרעיש כל כך, הלא בלא"ה בודקים ע"י קאמפיוטער, וזה הי' בשנת תשמ"ט, שלא הונהג בדיקת הקאמפיוטער רק איזה שנים, ומה יהי' עוד באורך הזמן.

ומדי עסקי קעת בענין זה, נתעוררתי ע"י תשובת מאוני צדק הנ"ל, לעיין בהלכה המבוארת בשו"ע יו"ד סי' ר"א סעיף ע"ה בהג"ה בסופו וז"ל, אבל לחזור ולרחוץ אח"כ (ר"ל אחד הטבילה), יש אוסרים וכן נהגו, עכ"ל. ומקור הלכה זו הוא ממדרכי מס' שבועות הלכות נדה ומקואות סי' תש"ן וז"ל, שמעתי קורא תגר ומליון על בנות ישראל הטובלות אם נכנסו לאחד הטבילה במרחץ, וכן כתב רבינו שב"ט דלא עלתה לה טבילה, וראיתם מי"ח דבר שגזרו על בא ראשו ורובו במים שאובין אחר טבילה, משום שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין, ורש"י ז"ל פי' וכו', ובענייני נראה דלא נפסלה הטבילה, וקרוב אלי דאפילו לכתחילה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר, דההוא ליתא אלא גזרו טומאה וכו', (ע"י בפנים שכונתו שלא פסלו הטבילה אלא עשו הרחקה שלא יבואו במים שאובים, אבל אם בא לא נפסלה הטבילה), והני מילי לענין לפסול התרומה ובעלה חולין עכ"ל, מובא כל הלשון בב"י יו"ד סוס"י ר"א, (בדפוסים שלנו הוא בעמוד האחרון של סימן ר"א). הרי שכתב ב' דחיות, אחד דלא פסלו הטבילה, ולפי"ז עכ"פ לכתחילה אסור לרחוץ, ועוד דהני מילי לתרומה ולא לחולין.

והנה קושיא השני' כבר תירצה בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רי"ד, כאשר אביא דבריו להלן. והנראה דמהאי טעמא כתב הרמ"א, אבל לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים, ולא כתב שנפסלה הטבילה כדברי המדרכי בקושייתו הראשונה אבל לכתחילה אסור לרחוץ, דעל הקושיא השני' שהוא רק לתרומה, יש תירוץ. ובש"ך שם ס"ק קנ"א כתב וז"ל, שלא יאמרו המדחץ הוא מטהרה כמו הטבילה ויטהרו במרחץ לחוד עכ"ל, הרי שכתב שלא יאמרו, ולא כתב שאמרו כבר, וכן נראה מלשון המדרכי שלא כתב שלא לרחוץ מפני שכבר אמרו. עכ"פ בש"ך מבואר שהגזירה היא שלא יאמרו, ולא שכבר אמרו, דלא כתשובות מאוני צדק הנ"ל.

ועוד יותר מבואר בספר האגודה במס' נדה סי' מ', הובא בשו"ת חת"ס הנ"ל, וז"ל באמצע דבריו, ויש מפרשים (הא דאיתא במס' נדה ס"ה. דודי חסרת). להחם חמים לרחוץ בהם אחר הטבילה מפני הקור, שלפי זה יש ראי' להתיר גם זה, ולא כדברי האוסרים, ומפרק קמא דשבת לא אלו מטהרין אלא אפילו אלו. (ויש כאן דבר חדש, שהוסיף תיבת אפילו, שאינו בש"ס דילן, ולא כדברי שאר הראשונים, ויש להאריך בזה ואכ"מ). ההיא לתרומה אתמר, וטוב להחמיר כדי

שלא יסמכו הנשים על הרחיצה שאחר הטבילה, ולא ירחצו יפה קודם, עכ"ל. וכתב החת"ס, שזה שכתב שיש לחוש לשמא יסמכו על רחיצה זו, ולא יחופו היטב בראשונה, היא גזרה חרשה שלא מצינו בש"ס וכו'. והקושיא דמס' שבת רק לתרומה איתמר, תירץ החת"ס שם, שהעיקר רק להיכר, שלא אלו מטהרין, ובזמנם שהי' נוהג תרומה, הי' גם לנדה בהיכר זה. וכתב אח"כ החתם סופר, אך תינח בזמניהם שהיו עסוקין בטהרות, והי' היכר בזה וכו', אך עתה רבעו"ה פרצה גדר טהרה בישראל ואין היכר, הי' לנו לאסור לנדה, מחשש שיאמרו אלו מטהרין, וכיון שהאגודה חושש לחששא חרשה שלא תחוף יפה וכו', עיי"ש. הרי רחש האגודה הוא ממש כחששא רילן, שלא יגיהו יפה מפני שיסמכו על בדיקת הקאמפיוטער.

ומה שמענו כמה מהרבנים הגאונים המתירים, שאין לנו לגזור גזירות מעצמינו, וראי צרקו רבריהם, אבל הלא האגודה חשש חששא חרשה. וכן ראינו בכמה ענינים שגם בדרות האחרונים עשו תקנות למיגרד מילתא, וכזה היתה כוונתינו, רק הבאנו ראי' מדברי הש"ס שיש לחשוש כעין זה.

אמנם כל זה לפלפולא, או להתלמר אם יעמוד עוד על הפרק ענין כזה, אולם למעשה, הלא כבר כתבתי שההג"ה שבזמנינו ע"י טעיפ כמאן דליתא רמי, שהרי הוברר למעשה שרבו הפסולין, ולעת עתה לא הוחזר עטרה ליושנה להצריך הגה"ה דוקא ע"י שני בני אדם, ועוד כמה זהירות שכתב בקול יעקב, על כן בהכרח בטלתי דעתי, ונתתי גם הס"ת שבבית מדרשנו לבדוק ע"י קאמפיוטער ככתוב בריש דברינו, וגם אני מייעץ לכל שואל לעשות כן.

היוצא לנו מזה, שגם לאותם שהצריכו בדיקה ע"י קאמפיוטער, כולם פה אחד כתבו שזהו רק אחר הגהת בני אדם, ע"כ לענ"ד כל מי שבידו להחזיר עטרה ליושנה, ולהעמיר עכ"פ איזה מגיהים שיגיהו באופן המבואר בקול יעקב הג"ל סי' ל"ב ס"ק ט"ו, זכות הרבים יהי' תלוי בו ושכר הרבה יטול. ועוד בשנת תשמ"ט חתמו כמה רבנים מורי הוראות, על קול קורא, בו מזהירים לכל אחד לנהוג כנ"ל, ועוד הוסיפו כמה עניני זהירות, וגם אני בעניי נמנית עמהם, ונרפס קול הקורא הג"ל בספר מסורת הסת"ם עמוד קס"ו, וגם מהתאחדות הרבנים נרפס קול קורא להזהר בזה, ונרפס בספר הג"ל עמוד קס"ה.

ועוד עצה טובה יש, שכל בית המדרש או בית הכנסת וכו' שיכניסו בו ס"ת חרשה, או ימנו שני בני אדם (לאו דוקא סופרים), שבשנה ראשונה בכל שבוע יבדקו פרשת השבוע, ויען שהרבר נוגע להם, וגם הוא רק סדרה אחת בשבוע, יש לקוות שלא ימצאו אחריהם טעות. והשי"ת יציל כללנו מכל מכשול וטעות.

בענין הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת ובענין ברכה על המנהג

מאיר נתן נטע סג"ל לנדא

מחנך בישיבת כאכוב בני ציון

ומח"ס נר יהושע על המועדים

ברוקלין ניו יארק

איתא בשולחן ערוך בהל' חנוכה (סי' תרע"א סעיף ז') ומרליקין ומברכין בבית הכנסת משום פרסומי ניסא. והנה הבית יוסף (ד"ה ומ"ש שמניחין) הביא תשובת הריב"ש (סי' קי"א) וז"ל, המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא, כיון שאין אנחנו יכולין לקיים המצוה כתקנה כל אחד בביתו, שהיא להניחה על פתח ביתו מבחוץ, כדתנן (שבת כ"א ע"ב) וכו', וכיון שעתה יד האומות תקפה עלינו ואין אנו יכולין לקיים המצוה כתקנה, ומרליק כל אחד בפתח ביתו מבפנים ואין כאן פרסומי ניסא כי אם לבני ביתו לבד, לזה הנהיגו להדליק בבית הכנסת לקיים פרסומי ניסא. ואף על פי שאין מברכין על מנהג, וזה במנהג קל כמו מנהג של ערבה שאינו אלא חבטה בעלמא, אבל בזה שהיא לפרסם הנס בבית הכנסת ברבים, מברכין עליו, כמו שנהגו לברך על ההלל של ראש חרש ואע"פ שאינו אלא מנהג, ואין בזה משום ברכה לבטלה וכרעת רבינו תם ז"ל. (עי' בתוס' ברכות י"ד. ד"ה ימים, סוכה מ"ד: ד"ה כאן, תענית כ"ח: ד"ה אמר, ערכין י. ד"ה י"ח, טור או"ח סי' תכ"ב בשם הר"ת והרא"ש, ועוד).

והנה בשו"ת חכם צבי ז"ל (סי' פ"ח) הקשה, דהמחבר בשולחנו הטהור בהלכות ראש חרש (סי' תכ"ב) פסק דאין מברכין על הלל של ראש חרש דאינו אלא מנהג, כשיטת הרמב"ם (הל' ברכות פ"א הט"ו והל' חנוכה פ"ג ה"ז), א"כ האיד מברכין כאן על מנהג ותיקין, בשלמא הטור שסובר כשיטת ר"ת, שפיר פסק כוותיה דמברכין בבית הכנסת, אבל להרמב"ם, דהמחבר הולך בשיטתו דאין מברכין על מנהג, אין לברך כאן, והא ראוי שלא הביא הרמב"ם מנהג זה. והנה הכל בו (סי' מ"ד ע"ד) כתב וז"ל, ונהגו כל המקומות להדליק נר חנוכה בבית הכנסת להוציא מי שאינו בקי ושאנו זריז בזאת, גם, כי היא הידור המצוה, ופרסום הנס, וזכר למקדש, עכ"ל. ומביאו הב"י בשינוי לשון קצת, וז"ל, כדי לפרסם הנס בפני כל העם, ולסדר הברכות לפניהם, שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקלות, עכ"ל. וכעין זה בריטב"א מכת"י (שבת כ"ג ע"א ד"ה הרוואה), ונהגו להדליק בבתי כנסיות כדי לפרסם הנס במקום הרבים. ועל טעמים אלו עדיין יש להקשות מה שהקשה החכם צבי, רקשה לחדש מדעתינו דבר בלתי ראוי.

והנה בביאור הגר"א כתב על דברי המחבר הנ"ל וז"ל, ראוי מהלל בלילי פסחים שנתקן על הכוס, ואומרים בבית הכנסת משום „פרסומי ניסא“. ועיין תוס'

פסחים (ק"ר ע"ב ר"ה חוץ) על הירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) פירוש שהיו קורין הלל בלילי פסח בבית הכנסת כראיתא במסכת סופרים (פ"כ ה"ט), עכ"ל. ולפי"ז הרי לנו ראי' בדורה רתקנו חז"ל לעשות מצוה עוד הפעם משום פרסומי ניסא. ולפי"ז שפיר מיושב דברי השו"ע, רכמו שפסק בהלכות פסח (סי' תפ"ז סעיף ר') כהירושלמי הנ"ל, ראומרין הלל בלילי פסחים, "משום פרסומי ניסא", הכי נמי כאן שייך ברכה על הדלקת נרות של בית הכנסת, "משום פרסומי ניסא", וכדברי הכל בו. ולא קשה קושית החכ"צ, רענין זה שפיר מצינו בהלל של ליל פסח. ועיין עוד בשו"ת התעוררות תשובה (סי' תנ"ז סק"ב) שהקשה, האיד מברכים שעשה ניסים, בשלמא, "וצונו" שאנו מברכין אמנהג, אתי שפיר, כיון שאנו מחוייבין מדברי קבלה משום אל תטוש תורת אמך, לא נרע דברי קבלה מתקנת חז"ל, אבל האיד נוכל לחייב לברך ברכת שעשה ניסים.

ונראה לבאר יותר שלא יקשה סתירת דברי המחבר, דפסק בהלכות חנוכה רמברכין על מנהג ותיקין, ובהלכות ראש חודש פסק דאין מברכין על מנהג הנזכר בנמרא (תענית כ"ח ע"ב) לברך על הלל דראשי חרשים רהוי משום מנהגא. דהנה בשבלי הלקט (סי' קע"ד) הקשה האיד מברכין על מנהגא כשמפטיר במנחה בשבת הא מנהגא הוא ולא חובה, ויש לומר כל דבר שהוא נוהג חובה והוסיפו לנהוג גם במנחה וכגון ההלל שנהג חובה בגולה כ"א יום, והוסיפו לנהוג גם בראשי חרשים, מברכין על אותו המנהג, אבל ערבה שאינה חובה כלל בגבולין, אע"ג שנהגו יום שביעי בגבולין, אין מברכין על אותו המנהג, וכן מקום שנהגו לקרות מגילת אנטיוכוס בחנוכה אין ראוי לברך עלי', מפני שאין לה שורש חובה כלל עכ"ל. ולפי"ז יש לומר, שסובר המחבר כעין סברא זו, רכיש כבד מצות הדלקת נר חנוכה ואנו נוהגין להדליק גם בבית הכנסת, אז שייך לברך, כי היא המשך לעיקר מצות נר חנוכה, והיא משלמת כוונת המצוה של פרסומי ניסא, אבל הלל בראש חודש, שביום זה אין חובה כלל לומר הלל, אין מברכין עליו לשיטת השו"ע. ולפי"ז לא קשה כלל קושיית שו"ת התעוררות תשובה הנ"ל, איך שייך לברך ברכת, "שעשה ניסים", דכיון רחמינו ז"ל תקנו להדליק בבית הכנסת משום פרסומי ניסא, ונמשך חיוב זה מעיקר מצות נר חנוכה, אם כן הרי אמרו שצריך להדליק כמו שמדליק בביתו, ומש"ה הברכה היא חיוב כמו ההדלקה.

ובזה יתיישב ג"כ קושיית החתם סופר (שו"ת חיו"ר סי' קצ"א ר"ה והנה) בהא דפסקו הטור והשו"ע (או"ח סי' תר"ו) ראין מברכין אטבילה של ערב יום הכיפורים רהוי רק מנהגא והוא מדברי הרא"ש (יומא ספ"ח סי' כ"ד), ומ"מ פסקו בשו"ע (סי' תר"י סעיף ב') רבמקום שנהגו להדליק נרות ערב יום הכיפורים מדליקין ומברכין ג"כ, וכמו שכ' הרא"ש (סי' כ"ז), ומאי שנא מנהג של טבילה שאין מברכין, ומנהג של הדלקת הנרות שמברכין.

ולפמ"ש לק"מ, דהנה בטבילת ערב יום כיפור כתב הטור, ואמר רב עמרם (גאון) טובל אדם בשעה שביעית ומתפלל מנחה, ואמר רב סעדי' (גאון) בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה, וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל ואין דבריו נראין בזה

שלא מצינו בתלמוד רמז לשבילה זו, ואינה לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים, ולא עדיפא מערבה דאמרינן (סוכה מ"ד ע"ב) חביט חביט ולא בריך, משום שאינה אלא מנהג נביאים ואי משום דר' יצחק וכו' אלא שנהגו העולם לטהר עצמם ביום הכיפורים וסמכו על מדרש של פרקי רבי אליעזר שנקיים כמלאכי השרת ביום הכיפורים עכ"ל. ולפי"ז דלא שייך כלל מצות שבילה להלכה בזמן הזה, א"כ עיקר השבילה בערב יוה"כ היא רק מנהג, אבל הדלקת נר הוא חובה ומצוה בכל ערב שבת ויו"ט, רק שהיו מקומות שאמרו שביום כיפור לא ידליקו נרות, אבל שיטת הרא"ש והטור והשו"ע היא, דידליק כמו בכל ערב שבת, א"כ נכנס בכלל כל הדלקת נרות שבת דמדליקין משום כבוד שבת ומברכין עליהן, לכן גם כאן יכול לברך. (שוב ראיתי סברא זו בשו"ת מהר"ם שיק יו"ר סי' שע"ד).

והנה החת"ס ז"ל בסוף התשובה הנ"ל הביא דברי הריטב"א על הנמ' (סוכה מ"ד ע"א) אתמר רב ור' יוחנן חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר מנהג נביאים, פי' שלא יסודו ולא תקנו בזה כלום אלא שנהגו כן ונהגו כל העם כמותן מאלוהו, והיינו דאמרינן לקמן (בע"ב) חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים, פי' וכיון שאין למנהג עיקר, ותקנת חכמים לנהוג כן אין מברכין עליו, אבל מצוות דרבנן מברכין עליהן, כמו שאנו מברכין ומקדשין ביו"ט שני בזמן הזה שחייבנו חכמים לנהוג בו כמנהג אבותינו (ביצה ד' ע"ב), ובהכי מפרק לן שפיר מאי דקשיא לרבנן ז"ל (תוס' ע"ב ד"ה כאן), מאי דאמדינן במס' תענית (כ"ח ע"ב) ברב דאיקלע להווא אתרא וחזינהו דקרי הלל בראש חדש, סבר לאפסקונהו, כיון דחזי דמדלגני דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם הוא וכו', ושמעינן מינה דמברכין על הלל בראש חדש אע"פ שהוא מנהג, ואמאי דהא אמרינן הכא שאין מברכין על מנהג וכו', ומחזורתא כדפרישנא, דשאני התם דאיכא תקנתא דרבנן למקרי הלל בראש חדש במקום שנהגו בו וכו', עכ"ל. וכתב החת"ס, ולא זכיתי להבין דברים אלו, היכן תקנו חכמים הלל בראש חדש, הא רב לא ידע מזה מאומה, עכ"ל.

ועיין במאירי (תענית כ"ח ע"ב ד"ה זהו ביאור המשנה) שכתב וז"ל, ויש שאמרו שהציבור מברכים עליו, ואין הענין דומה לערבה שערבה לא ה' מנהג קבוע לכל אלא שהנביאים הנהיגו כן לעצמם, אבל הלל של ראש חדש מנהג קבוע לכל בבבל כרי שיתפרסם הדבר לכל שהוא ראש חדש, ורב שהיה סבר להפסיקם מפני שבארץ ישראל לא היו נוהגים לקרותו, וחשב עליהם שיהיו סוברים שהוא טעון שירה כיום המקורש באיסור מלאכה וכו', עכ"ל. מדבריו מבואר, שבבבל היתה קריאת ההלל מנהג קבוע שיתפרסם לכל שהוא ראש חדש, ורב לא ידע מזה, שבמקומו בארץ ישראל לא היו נוהגין לקרות הלל בראש חדש כיון שממילא ידעו שהוא ראש חדש, שהרי קדשו על פי הראי'. (ועיין כלשון הכפתור ופרח פי"ד עמוד שנ"ז).

ובמש"כ הבית יוסף שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות, נראה כוונתו דסמך אקרא (תהלים ס"ח) במקהלות ברכו אלקים,

ובמשנה במס' ברכות (מ"ט ע"ב), קאמר ר' יוסי לפי רוב הקהל הם מברכין, ועיין בכתובות (ז' ע"ב) דילפינן מהקרא ברכת חתנים ע"ש. עכ"פ רואין מזה שיש הירור לברך במקהלות, ולפי"ז במצות נר חנוכה שעיקרו נתקן משום פרסומי ניסא ולהודות ולהלל, נמצא שבזמן הזה שאין אנו יכולין לקיים הפרסומי ניסא בשלימות להדליק בפתח ביתו מבחוץ, צריכין להדליק בבית הכנסת כדי להשלים הפרסומי ניסא.

והנה על הטעם שכתב הכל בו שהוא כרי להוציא מי שאינו בקי, הקשה בשו"ת בנין שלמה (סי' נ"ג ר"ה נס), דעל כרחק ר"ל דאינו בקי לברך, וא"כ האיק יוצא בהדלקה שמדליקין בבית הכנסת, הא יכול להדליק בעצמו ולבקש מבקי שיברך בשבילו, וכמו בכל הברכות דקי"ל דסופר מברך ובור יוצא (עיין ר"ה כ"ט). הנה, גם לפי מה שהבין בדברי הכל בו, דמה שכתב מי שאינו בקי, הכוונה דאינו בקי בברכה, ג"כ לא קשה מירי, דכי קל למצוא חכם שילך עמו בליל חנוכה לביתו לומר שם הברכה, הלא גם החכם צריך להדליק או בביתו והזמן קצר, דהרי צריך להדליק בהחצי שעה הראשונה, משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק.

אבל יותר נראה לפרש דברי הכל בו, דמה שכתב להוציא, מי שאינו בקי ואינו זריו בזאת, הכוונה שאינו בקי האיק לעשות המצוה על צד הכשר, דהרי בנר חנוכה צריך לידע שהזמן הוא משקיעת החמה ולא קודם פלג המנחה, ולא ליתן שמן פחות מכשיעור, ולא להדליק כנגד הרוח, ולא למטה משלשה טפחים, ושלא יתן הנרות במקום שמניחין אותו כל השנה, ושלא ידליק בפנים ויוציא לחוץ, ועוד, וכל זה לעיכובא, ואם הדליק באופן הפסול לא יצא כלל, ולכן תקנו להדליק בבית הכנסת, שיקיים בזה מצות נר חנוכה, והנם דלכתחילה צריך להדליק בביתו, מ"מ יש בהדלקת נרות חנוכה בבית הכנסת קיום מצוה קצת, דהרי יש מצות, „ראיית הנרות“ חוץ ממצות הדלקה, ואף שמדליקין עליו בביתו, מ"מ יש חיוב לראות את הנרות, כמבואר בשו"ע (סי' תרע"ז סעיף ג') יש אומרים שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין שם ישראל מדליק בברכות, והוסיף הרמ"א כי חייב לראות הנרות. אם כן הרי הועילה ההדלקה בבית הכנסת מטעם מנהג ותקנת חכמים, שהאינו בקי יקיים בזה לכה"פ מצות ראיית הנרות. [ואולי יוצא בזה כל החיוב, כעין שאמרו, בשעת הסכנה מניחה על שולחנו וריו (שכתב כ"א ע"ב), וצ"ע]. וכן נמי, מי שאינו זריו בזאת המצוה, רצו חכמים שיראה עכ"פ הנרות, ובזה יהי' אצלו פרסומי ניסא. ומה שהקשה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ס"ח) האיק תקנו נרות בבית הכנסת למי שאינו זהיר, דהא תקנתא לפושעים לא עבדינן, יש לומר דדוקא ברוצה לעשות איסור אין עושין לו תקנה, דהלעיטוהו לרשע וימות (ב"ס ס"ט), אבל אם אינו זהיר במצות נר חנוכה, שפיר עבדינן ליה קצת תקנה, וצ"ע. ואולי י"ל דכוונת הכל בו במה שכתב, דאינו זהיר, אין הכוונה מטעם פשיעה, רק שאין לו שמן להדליק. ובתניא דבתי (אות ל"ה) כתב בפירוש, כי טעם אחר שמדליקין בבית הכנסת, הוא בעבור מי שלא היה לו שמן להדליק נר חנוכה.

עולת שבת בשבתו

ויצא

וישם יעקב מראשותיו, וברש"י עשאן כמין מרזב מפני חיות רעות וכו'. ולפענ"ר טעם אחר ה', דווראי בטוח ה' יעקב שהקב"ה משמרו, כאשר הבטיחו הקב"ה שהוא ישמר צאתו ובואו, רק הטעם שהקיף אותו באבנים, דתמן תנינן במס' טהרות (פרק ה' משנה ז'), אם ישן ברשות הרבים, עמר וניעור משנתו, כגריו טמאים מדרם, מפני שרגלי כל אדם ממשמשיין עליו, מש"ה הקיף אותו כמין מרזב, לשמור מדבר זה, ודו"ק.

(הנאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל)

ושבתי בשלום אל בית אבי. ו"ל בזה, דנודע דדיוקנו של יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד, ובשעת חורבן בית המקדש כתיב (איכה ב') השליך משמים ארץ תפארת ישראל, ואמרו רז"ל במדרש, שהקב"ה השליך משמים ארץ, וזו איקונין של יעקב אבינו החקוקה בכסא הכבוד. והנה ירוע שחורבן ביהמ"ק ה' בעון שנאת חנם כמבואר במס' יומא (דף ט' ע"ב), וכשיתוקן חטא זה, תהי' גאולה העתידה, כאו"ל במדרש סוף פרשת שופטים, חביב הוא השלום שאין הקב"ה מנחם את ירושלים אלא בשלום. וזהו שאמר יעקב אבינו, ושבתי בשלום אל בית אבי, כלו' על ידי מדת השלום אזכה לשוב אל בית אבי שבשמים, שיחזור רמות ריוקן שלי בכסא הכבוד, בב"א.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישלח

הסירו את אלהי הנכר וכו' ויטמון אותם יעקב תחת האלה אשר עם שכם. קשה לי, הא קי"ל עבודה זרה שוחק וזורה לרוח, ומשנה שלימה היא בפרק כל הצלמים (מ"ג ע"ב), ולמה ציוה יעקב דסגני בהטמנה. (שוב שמעתי שקושיא זו מוזכר בהרמב"ן, יעי"ש). ונראה, רבאמת השבטים היו מבטלים העבודה זרה על ידי גוי, רקי"ל דגוי מבטל אפילו בע"כ, וא"כ מן הרין מותר בהנאה, אלא יעקב לפנים משורת הדין עשה, שלא ליהנות ממנה, ציוה להטמין.

(הנאון מוה"ר נתן מאז ראבד"ק פפד"מ זצ"ל²)

וישב

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים. ובמס' שבת דף י' ע"ב, אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים

(1) הועתק מכת"י.

(2) הועתק מכת"י.

מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. וכתב רש"י, משקל שני סלעים לאו דוקא. ותמ"י איך עלה על דעת רש"י ז"ל לומר לאו דוקא. והנה רש"י הביא שם בטר הכי ז"ל, בתלמודי רבינו יצחק הלוי מצאתי, כתונת פסים, סביב פס ידו נתן מילת ולא כל הכתונת, וצריכים להבין מה רצה רש"י בזה.

וי"ל עפ"י מה דאיתא במס' חולין (קל"ה ע"א) בראשית הגז כמה נותנין לו משקל חמש סלעים ביהודה שהן עשר סלעים בגליל, מלובן ולא צוואי כדי לעשות ממנו כגד קטן שנאמר תתן לו, שיהא בו כדי נתינה, ע"ש. הרי דבגד קטן יש בו משקל עשר סלעים, וא"כ קשה איך אמרו בגמרא הנ"ל בשביל משקל שני סלעים, הלא אין בו שיעור אף לבגד קטן. לכן כתב רש"י, לאו דוקא, רבאמת משקל שני סלעים אין בו שיעור לבגד קטן. ובטר הכי פירש"י בשם תלמודי רבינו יצחק, דפסים היינו פס ידו, ולפי"ז שפיר נוכל לומר דמשקל שני סלעים הוא דוקא, רק כיון דלא הוי המילת אלא על פס ידו, לכן ה"י די במשקל שני סלעים.

(הגאון מוה"ר נבריאלי מיללער דומו"ץ דק"ק מאטערסדארף זצ"ל³)

מקץ

הנה שבע שנים באות שבע גדול בכל ארץ מצרים, וקמו שבע שני רעב אחריהן וגו'. יל"ד מדוע כתיב וקמו שבע שני רעב ולא כתיב ובאו שבע שני רעב. וי"ל כיון דבאמת לא היו שבע שנים רעב, דמיד שבא יעקב נפסק הרעב, כדאיתא ברש"י (בראשית מ"ז, י"ט), משום הכי לא אמר רק וקמו, דרק יקומו, אבל לא יהי' שבע שני רעב, ונבואה נזרקה בו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר שלמה זלמן עמרין ראב"ד ק פראג זצ"ל⁴)

ויגש

אתם ראיתם את כל כבודי במצרים ומהרתם והורדתם את אבי הנה. הכוונה ע"ד מה שכתבו הראשונים, מה שנאמר בברכות (דברים כ"ח) והיית רק למעלה, ובקלות נאמר הנר אשר בקרבך יעלה עליו מעלה מעלה, דזה הוי טובה, דמי שעולה כל כך עד שאי אפשר לעלות יותר, סופו ליפול, אבל מי שאין עולה הרבה, אין סופו ליפול. ולכך אמר, אתם ראיתם את כל כבודי במצרים, עד שאי אפשר לעלות יותר, וא"כ נראה דהוי סופי ליפול, ולכך ומהרתם והורדתם את אבי הנה, מרם נפילתי, וא"ש.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראב"ד ק בראד זצ"ל⁵)

(3) הועתק מכת"י.

(4) הועתק מכת"י ק.

(5) הועתק מכת"י ק (כת"י ירושלים, מספר 4720).

ויחי

דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל. וקשה למה פתח בעמו וסיים בשבטי ישראל, הול"ל דן ידין שבטו וגו'. אלא הענין הוא בהקדים לך מה שאמרו ז"ל במס' אבות (פ"א מ"ח) כשעומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים יהיו בעיניך כצדיקים. וזה שאמר, דן ידין עמו, בשעת המשפט יהיו בעיניך הבעלי דינים כעם, כי אמרו רז"ל כל מקום שנאמר העם, הוא ערב רב שנא' ויהי העם כמתאוננים, וא"כ בשעת המשפט יהיו בעיניו כרשעים, וכשהיו נפטרים מלפניו יהיו הבעלי דינים דומים בעיניו כאחד שבטי ישראל, ר"ל כמיוחד שבישראל כמו שדרשו רז"ל עה"פ אחר העם, המיוחד שבעם, והיינו שיהי' מחזיק אותם לצדיקים.

(הנאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל⁶)

וארא

ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך וגו' ובך ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים. ולכאורה הסיום מיותר. וי"ל דאף דהצפרדעים לא היו זולת בגבול ארץ מצרים (כמאה"כ והעל את הצפרדעים על ארץ מצרים) ולא במקום אחר, הי' היכולת ביד פרעה ועמו ועבדיו לשום פעמיהם למקום אחר או לגושן (עיין תרגום יונתן ובספר גבורות ה' למהר"ל), על זה אמר, ובך ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים, אף אם אתם תהיו במקום אחר ולא במצרים, יעלו אליכם. (הנאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל⁷)

בא

ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לך' אלקינו. וקשה הרי לא מצינו מפורש בכתוב שנתקיים דבר זה. גם הקשה הרמב"ן למה בחר משה בזבח רשעים. ובגמ' דע"ז (כ"ד ע"א) הקשו, אמאי לא חיישינן לרביעה. וי"ל דמשה רצה להטעות את פרעה שיהא סבור שרעתם להיות תחת ממשלתו, והרי אמרינן בניטין (ג"ו ע"א) משום שלום מלכות מותר להקריב בעלי מומין וכיוצא בהם, (ומשום הכי לא חיישינן לרביעה, דאף אם הוא כן, מותר להקריב מטעם שלום מלכות), אך לבסוף כאשר אמר קומו צאו מתוך עמי, ומפרש במדרש רבה, שאמר הרי אתם ברשותכם, והוציאם לחרות, שוב לא היו רשאים להקריב משל פרעה (דחיישינן לרביעה), לכך לא נתקיים דבר זה. (הנאון מוה"ר שאול אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל⁸)

(6) הועתק מכת"ק.

(7) הועתק מכת"ק.

(8) הועתק מקונטרס תפארת צבי (ווארשא תרצ"א), בשמו.

תמיהות וישובים

הערה בדברי הרמב"ן, ופליאה בדברי הגר"י ענגיל

הרמב"ן בפירושו על התורה כתב בפרשת וישב (ל"ח, ז') בענין מיתת ער ואונן, וז"ל: שלא הי' זה בעונש יהודה על מכירת יוסף, כי ההצלה עמדה על המכירה, עכ"ל. ולכאורה מדברי הגמ' בסוטה (י"ג ע"ב) לא משמע כן, דאמרינן שם: א"ר חמא בר' חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שנמרו כאילו עשו, רבי אלעזר אומר אף מורדין אותו מגדולתו דכתיב ויהי בעת ההוא וירד יהודה. רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב ותמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתוב וימת ער ואונן, עכ"ל הגמ'. ופירש"י, שיהודה התחיל בהצלת יוסף כשאמר מה בצע ולא גמר. מכאן מזה, כי ער ואונן נענשו בשביל יהודה שלא גמר להציל את יוסף. והמהרש"א שם בח"א מסביר זאת, שהגם שבקרא מפורש שמתו בחטאם, ס"ל להגמ' דאי לאו האי חטא דיהודה, לא היו נענשים, כי ער ואונן לא היו עדיין בני עונשין, רק חטא יהודה גרם להם שימותו. — גם במדרש אמרו (ב"ר פ"ה, ד', ודב"ר ח', ה') דמיתת ער ואונן היתה בעוון יהודה, שלא גמר את ההצלה.

איתא בכתובות מ"ה ע"ב: תנו רבנן המוציא שם רע לוקה ונותן מאה סלע, בעל נותן, לא בעל אינו נותן. וקאמר ע"ז להלן בגמ', אוהרה למוציא שם רע מנלן, ר' אלעזר אומר מלא תלך רכיל, רבי נתן אומר מונשמרת מכל דבר רע. והגר"י ענגיל בגליוני הש"ס מביא שם דברי המהרי"ל בהל' עשרת ימי תשובה וז"ל: לשון הרע יש בה לאו ועשה דכתיב השמר בנגע הצרעת, ר"ל השמר מלשון הרע המביא לידי צרעת, וכי תימא מנלן דהזהיר כאן על לה"ר, הלא על ז' עבירות הנגעים באים, י"ל משום דסמך לי' זכור את אשר עשה ר' אלקיך למרים וגו', והיא לקתה בצרעת על שסיפרה לה"ר באחי' מרע"ה. וכתב על זה הגר"י ענגיל ז"ל, הא דלא הביאה הגמ' כאן קרא דהשמר בנגע הצרעת המובא במהרי"ל, משום דלא יתכן לר' יהודה דברייתא, דהלימוד על אוהרת מוציא שם רע קאי גם אליבי', ולדידי' לא נוכל ללמוד מדסמך הכתוב השמר בנגע הצרעת לזכור את אשר עשה ר' אלקיך למרים, דהא ר' יהודה לא דריש סמוכין, עכ"ד. והיא פליאה נשגבה, הלא הפסוקים דהשמר וזכור, המה בפרשת כי תצא (דברים כ"ד, ח' וט'), ובמשנה תורה הא גם ר' יהודה דורש סמוכין, כדאמרינן בריש יבמות (ד' ע"א).

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מרישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

מכתבים אל המערכת

בס"ד. פעה"ק ירושלים ת"ו, בין כסה לעשור כ"י אמרת"י כב"ד אכבד"ך לפ"ק.

למערכת כרם שלמה, שלום רב.

הרי לכם קצת הערות אשר רשמתי לפני תוך כרי עיון בקונטרסים של קובץ כרם שלמה.

(א) בקונטרס קנ"ב (כסלו-טבת תשנ"ג) עמוד ל"ב, נסתפק אם מותר לאבל תוך י"ב חודש על אביו, וכן תוך שלושים, לילך לבקר את הילד הנולד, בליל שבת קורש בתוך הבאים שם, הנקרא „זכר“. וכתב שם, נלענ"ד דמותרין, ולמדתי מדברי המ"א ... דסעודת ברית מילה לא הוּיָא שמחה ... כ"ש דשבוע הבן לא מקרי שמחה, וא"כ נהי ראבל אסור ליכנס לסעודת ברית מילה, רעכ"פ סעודה הוּיָא, ראפילו לסעודת מריעות אסור ליכנס, אבל לשבוע הבן הנקרא זכר, דליכא סעודה, רק מיני מרקחת, כמו בכתובת התנאים, ואין כאן סעודה ולא שמחה. לכן הוריתי להיתר, עכ"ל. – ויש להעיר, ראפילו העושים סעודה ממש ל„שלום זכר“, כבר הורה זקן, הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות: ולסעודה שאינה של שמחה, כגון במקום שעושים סעודה בליל שבת שנולד בן זכר, והוא שבוע הבן .. יש להקל (חידושים וביאורים מהלכות אבילות סעיף כ"ג).

(ב) בקונטרס קנ"ג (שבט תשנ"ג) עמוד ל', מה שהובא שם בשם ספר רעת זקנים מבעלי תוס' עה"פ כסף ישקול כמחר הבתולות, כמותר עולה מאתים וזו יותר אחר ויש אם למקרא, עכ"ל. ורבים נלאו להבין כוונתו.

ואנא שמואל זעירא, תמה תמה אקרא על בעל משיב נפש ועל בעל קרושת ציון, זכר צריקים לברכה, שנכנסו לרחוקים, בשעה שרברי בעלי התוספות פשוטים וברורים: כמותר עולה [271] ר' זוזים עולה [270], ויש אם למקרא, לחשוב תיבת כמותר מלא וא"ו, כן פירשתי מעורי את רברי רעת זקנים. לאחר זמן רב זכיתי ובא לירי ספר הדר זקנים, שנרפס בשנת ת"ר בליוורנו, וראיתי שם (ברף ל"ט ע"ב): והר"מ אומר, כמותר מלא עולה ר' זוזים חסר חד, עכ"ל. וברכתי ברכת הנהנין.

(ג) בקונטרס קנ"ד (אדר תשנ"ג) עמוד מ"ג, בענין „לא פחות ולא יותר“. – יש לציין כי במדר מועד מצינו שבע הלכות ששנינו בהן „לא פחות ולא יותר“: (א) שבת י"ט, ה' (מילה). (ב) עירובין ה', ר' (חבל). (ג) יומא ב', ה' (תמיר). (ד) סוכה ה', ה' (תקיעות). (ה) מגילה א', א' (מגילה). (ו) מגילה ד', א' (בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה, אין פותחין ואין מוסיפין עליהן). (ז) מגילה ר', ב' (בראשי חרשים ובחולו של מועד קורין ארבעה, אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן). – אבל בפרק ב' של מס' ערכין, בו סודר קובץ של משניות שכולן פותחות בלשון „לא פחות ולא יותר“, לא נמנו אלא שתיים מהן (מילה ותקיעות).

ואחתום בברכת גמח"ט,

שמואל אשכנזי

בתי ההונגרים

ירושלים עיה"ק ת"ו

בס"ד.

אל כבוד מערכת כרם שלמה.

בקובץ כרם שלמה קונטרס קמ"ז עמוד נ"ז, העיר ידידי האברך המופלג ר' ירוחם אלי' ראזענפעלד נ"י, על מה שמצינו בספרים מובא הפסוק (תהלים ס"ב) ולך ה' חסד וגו', ובכמה מקומות מובא לשון הפסוק, ולך ה' החסד (בהוספת אות ה'). — הנה כן דרך רבותינו הראשונים, להביא פסוק, לפרשו ולשפר לשונו, עיין דשיו"ל (בראשית א', ו') וז"ל, וזהו שכתוב עמודי שמים ירופפו כל יום ראשון ובשני יתמהו מגערתו, ובאיוב (כ"ו, י"א) כתוב, עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערתו וגו'. וכן הביא דשיו"ל (בראשית נ', ט"ו) פסוק, אולי ישיב ה' אותי, וזהו פסוק ביהושע (י"ד, י"ב), ושם כתוב, אולי ה' אותי וגו', [עיין בבית המקראות שם], ויש עוד הרבה כאלו.

והנה כי כן, גם הפסוק ולך ה' החסד, יש לפרשו בה"א הידועה, דהיינו שהקב"ה מנהג עולמו במדת החסד. וידועים דברי הרמב"ם בפ"א הי"א מהלכות יסודי התורה, וז"ל, וכיון שנתברר שאינו גוף וגוויה יתברך שלא יארע לו אחר ממאורעות הגופות וכו' לא מקום ולא מדה וכו'. ושם בהלכה י"ב וז"ל, ואילו ה' פעמים כועס ופעמים שמח ה' משתנה, וכל הדברים האלו אינם מצויין אלא לגופים האפליים השפלים שוכני בתי חומר וכו' אבל הוא ברוך הוא יתברך ויתרומם על כל זה, עכ"ל, ועיי"ש בהמפרש. [ועיין ברמב"ן וגור ארי' שמות ל"ד, ו'].

ולפי"ז מוכן מש"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' קריאת שמע הלכה ה', דרחום וחנן וגו', המה כינויים עיי"ש, דלהנ"ל אי אפשר שיהיו אלו השמות אלא שמות תואר, והראב"ד שחולק עליו היינו רק שלא מצינו שמות הללו רק על הבורא. שוב מצאתי בריטב"א במס' שבת דף י' שכתב כן, ועיי"ש במהרש"א חדא"ג, וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח סי' פ"ד, ובשו"ע הרב שם, ואכמ"ל.

וכן תקנו אנשי כנסת"ג בתפלת שמונה עשרה, „אל עליון גומל חסדים טובים“. ופי' בשיח יצחק (בסידור אשי ישראל) וז"ל, „אל עליון שאין לשום מלאך ושרף שום השגה כלל מצד עצמותו ית' רק הכרנוהו מעט מצד מעשיו שהוא גומל חסדים וכו', עכ"ל. [ועי' בצל"ח ברכות דף ל"ב ד"ה מלמד שתפסו וכו']. ומטעם זה כשמביאים הפסוק ולך ה' החסד, יש לפרש ולומר החסד כנ"ל, דהיינו ההשתמשות עם מדת החסד, שהקב"ה גומל חסדים כנ"ל, ואין לומר [חסד במקור] שיש לו להקב"ה ית"ש מצד עצמיותו מדת החסד, וכן הוא בתרגום שם, „למעבר" טובי לציריקא, ודו"ק.

ולראי', הנה בספר נפלאות חדשות להנה"ק מוהר"ד שמשון מאוסטראפאלי הי"ד זצוקלה"ה, שהוא מגוף כתי"ק (ברך ג' מרפי הספר), ישנו שם מאמר עה"פ הנ"ל, ובתוך אותו המאמר עצמו מובא הפסוק, פעם כמו שכתוב בתהלים, ופעמים כלשון ולך ה' החסד. וז"ל שם בתחלת המאמר, דרוש נפלא על פסוק ולך ה' החסד וגו', ואח"כ כאמצע המאמר שם וז"ל, ולפי זה יפה נדרש הפסוק בתהלים ולך ה' חסד כי אתה וגו', ובקטע שאח"ז כשמסיים המאמר, כתב וז"ל, „ע"כ שפיר ולך ה' החסד. — ואם נדריק כלש"ק שם, הנה כשהמאמר הוא רק אודות הפסוק ומזכירו, אבל אינו כותב כי כן כתוב, אז ולך ה' „החסד“, שיש לפרשו כנ"ל, משא"כ כשכותב ולפי זה יפה נדרש „הפסוק בתהלים“, יש לכתבו כלשון הכתוב בדיוק.

בנימין קנאבלאך

ברוקלין, ניו יארק

לכבוד מערכת כרם שלמה שיחי'.

הנני להציע בזה איזה הערות על קובצי „כרם שלמה“.

(א) בקובץ צ"ח עמוד ל"ג, בהערות מהגאון מראניטשאוו ז"ל (אות י"ג), כתב להעיר, דלשיטת ראב"ע רמן התורה אסור לאכול הפסח אלא עד חצות, מדוע לא עשו חז"ל סייג באכילת הפסח על זמן קרום, ותירץ, די"ל שבני חבורה זרזים הם, וא' יזכיר את חבריו, (ומ"מ לגבי חצות לא פלוג, כבכל הקדשים). — כן כתב הג"ר צבי בנימין אויערבאך ז"ל, בהערותיו לספר משנת רבי נתן (להגאון מוה"ר נתן ארלער זצ"ל), במס' ברכות פרק א' משנה א' בר"ה מעשה, וז"ל, והשתא תקשי למה לא עבדו הרחקה שלא לאכלו אלא עד אשמורה ראשונה, שאני בני חבורה דפסח דזרזיון הן, כראיתא פסחים פ"ה ע"א, עכ"ל. ועי' בחידושי זרע יצחק על משניות (שנרפסו בסוף המשניות), במס' זבחים פרק ה' משנה ג', שהקשה אהא ראייתא במתני' שם, דחטאת הצבור והיחיד נאכלים עד חצות, ופי' הר"ע מברטנורא, דסייג עשו חכמים לתורה להרחיק מעבירה, והקשה ע"ז הא כהנים זרזיון הן, ותירץ משום דאיכא קדשים אחרים שג"כ נאכלים ליום ולילה אחד, ונאכלים לכל אדם, ושם צריכין סייג, לכן נזרז בכולם, ולא פלוג, ע"כ.

(ב) בקובץ ק"ט עמוד כ"א, בהערות מהג"ר חיים דוב גראס ז"ל אבר"ק פעטריווא (אות ז'), הביא מש"כ בספר מגן אבות במלאכת זורע, דהזורע חייב בכל שהוא, והעיר עליו שכבר דקמו במגיד משנה בהל' שבת פ"ח ה"ב, וציין לספר צמח צדק עמ"ס שבת דף ע"ג ע"א, שכתב דמרש"י שם (ר"ה האופה) משמע דזורע צריך שיעור. — הנה בפרי מגדים בפתיחה כוללת להל' שבת (בר"ה והוי יודע), כתב בפשיטות דרש"י חולק על הרמב"ם, וס"ל דחייב אזריעה רק בשיעור כנרונרת, (וכן ס"ל בכל מלאכת שבת, חוץ מחורש ובונה). ועי' בספר תוצאות חיים (להגר"מ זעמבא ז"ל) סי' י"ד (אות א'), ובספר עצי זית עה"ת בפרשת יתרו סי' א' במלאכת זורע (אות א'), שהוכיחו גם מרש"י במס' כריתות דף י"ז ע"א (ר"ה אלא), שס"ל כן, עיי"ש. ועי' בזה במנחת חינוך בקונטרס מוסך השבת מלאכת זורע (אות ד'), בשו"ת ערוגת הבושם חאו"ח סי' פ' במלאכת זורע (אות ב'), ובספר נז דוד על ל"ט מלאכות (להגר"ר שליסקל הי"ד דומ"ץ זבארוב) במלאכת זורע, בהנהגות עץ הנן סק"ג. ועי' בהנהגות עתים לבינה על ספר העתים (להגר"י שור ז"ל) בהל' מלאכות ואיסורי שבת (אות י"א), שהעיר על הפמ"ג הנ"ל, שהביא זאת מדברי רש"י, ולא הבחין שהוא לשון הירושלמי במס' שבת פ"ז ה"ב, כל אילין שיעורייא אם לאוכלין כנרונרת, והראה מקום להרבינו חננאל במס' שבת שם, שג"כ כתב דזריעה צריך שיעור. וכן העיר לזה בסוף ספר ישועות מלכו בהנהגות על הרמב"ם (הנקובים בשם מעט צדי) בהל' שבת פרק ח' הלכה ה'.

[וכדאי להעתיק דברי הגר"י שור שם, שהעיר בדבר חרש, דלכאורה צ"ע מה ענין להצריך בזרע שיעור, דבשלמא ממלאכת קצירה ואילך, כיון שגוף הדבר היא לאכילה, אמרינן דבפחות מכנרונרות לא חשוב, אבל בזרע, דגוף הזריעה אינה לאכילה אלא להתגדל, א"כ מה ענין להצריך כמות הזרעים כנרונרת, בשיעור שהיא חשוב לאכילה. אשר על כן ה' נדאה, דאי גם בזריעה צריך שיעור כנרונרת (כשיטת רש"י ור"ח הנ"ל), היינו בשיעור שיהי' אחר הגידול, דכל דאפשר בזריעה זו שיהי' אחר הגידול בשיעור נרונרת, שוב הוי שיעור חשוב וצ"ע, עכ"ד].

(ג) בקובץ קכ"ג עמוד כ"ג (אות ב'), ובעמוד כ"ו, נשאלו אמאי אין אנו עושים מעודה בזמן שמפסיקים הבנים להניק, כמו שכתב בפרשת וירא (כ"א, ח'), דעשה אאע"ה

סעודה ביום הגמל את יצחק בנו. — עי' בספר האשל ערך סעודת מצוה, שהעיר בזה, וכתב שנפלאות הוא ממנו, שמסעודה ביום הגמל את יצחק בנו נכתב בפירוש בתורה, משא"כ סעודת ברית מילה לא נכתב בפירוש בשום מקום בתורה, רק בדרך רמז, (כמוש"כ התוס' במס' שבת דף ק"ע"א ר"ה שש אנכי וז"ל, ויעש אברהם משתה גדול וכו', ביום ה"ג מל את יצחק, רהיינו ביום השמיני רמילה, כמנין ה"ג, עכ"ל), עיי"ש.

ובאמת מצאתי מענה לתמיה זו, במהרש"א במס' בבא מציעא דף פ"ז ע"א בחירושי אגרות (בר"ה עשה סעודה) וז"ל, ענין הסעודה ביום הגמלו, לפרסם הנס נפלא, שהיתה [שרה] בת צ' ולא הפסיקה מלהניק עד יום גמלו וכו', שאין מדרך כל הארץ לעשות משתה ביום הגמל, אלא שעשה כן להעמיד דבריו שנעשה לו נס, עכ"ל. הרי דרך הוראת שעה היתה, לפרסם הנס. וע"ע בספר מגדל עוז (להגר"י עמרין) חלק ברכת הורי פרק ג' (אות ג') וז"ל, ולפי פשט הכתוב, עשה אברהם משתה גדול ביום שנמל יצחק מחלב אמו, אולי לפי שהיו מפרישין אותו מיר לתורה ולעבודת השי"ת, ככתוב את מי יורה דעה וכו', עכ"ל. וסמך לדבריו יש להביא מרברי רבינו בחיי בפר' וירא, עה"פ ביום הגמל את יצחק, וז"ל, יתכן לפרש שמיום גמלו הניחו לתלמוד תורה, ואין לתמוה, שהרי בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, עכ"ל.

ד) בקובץ קל"ט עמוד ל', בחירו'ת מהג"ר אפרים הלוי כיליצער הי"ר, כתב לחרש דבמצות אכילת מצה כליל פסח ישנם ב' חיובים, א', לאכול כזית מצה לשם אכילת מצה, דכתיב בערב תאכלו מצות, ב', יש חיוב לאכול מצה-ביחד עם הקרבן פסח, דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו. — עי' בספר מקור ברוך (להג"ר נחום ברוך גינצבורג ז"ל אבר"ק יאנאווא) ח"ב סי' י"ח (אות ב'), שהביא לחרש כן בשם הג"ר איציק מפאנעווזי ז"ל, וכ"כ הג"ר יוסף ענגיל ז"ל בשו"ת בן פורת ח"א סי' ו' בסופו (בר"ה עור).

ה) בקובץ קמ"ג עמוד ל"ז, ביאר הג"ר יעקב שור ז"ל, רבכל מקום שנקט הש"ס לשון עבירה סתם, הכוונה לגילוי עריות. — כבר העירו בזה כמה מפרשים, עי' במהרש"א עמ"ס שבת דף ל"ג ע"א בר"ה כל הממרק, בספר גור ארי' עמ"ס שבת שם (בר"ה וסימן), ובהעמק שאלה (להנצ"כ) על השאלות שאילתא מ' (אות ז'), וכן כתבו התוס' בפירוש במס' ראש השנה דף י"ז ע"א ר"ה אמר רב, ופלא שנעלם זאת מהגאון הנ"ל.

ו) בקובץ קמ"ה עמוד נ"ד, ביאר דברי התוס' במס' חולין דף ק"ט ע"ב (ר"ה נדה), עפ"י הירושלמי במס' מכות פ"ב ה"ו. — עי' בספר חמדת ישראל בקונטרס נד מצוה, בריני בני נח (אות י'), בר"ה ולענ"ד, שהביא לפרש כן דברי התוס', בשם אביו של הגאון בעל שואל ומשיב וצ"ל, ועי' מש"כ בזה באדיקות בספרו כלי חמדה בפרשת כי תצא פרק א' אות א'.

ז) בקובץ קנ"א עמוד ל"ו, כתב הג"ר בצלאל שטערן ז"ל, בענין בכמה פעמים מקרי גילול. — עי' מה שהאריכו בזה, בספר עורה שחר מערכת ר' (אות ג'), בשרי חמד מערכת ר' (אות ט"ו), בספר נפש חי' (על שו"ע או"ח) סי' קל"ט (סעיף א'), בפרסם יוסף בפרשת כי תשא ל"ג, ה' (ר"ה ורבות, בסופו), ובפרשת אמור כ"ד, ח' (ר"ה ביום השבת), ובספר כוכבי יצחק על ירושלמי ברכות פרק א' הלכה ב' (אות ר').

ח) שם בעמוד ס"ג (אות י"ג), הכאתי מה שכתב בספר אתון דאורייתא ובקודר כמה אחרונים, אודות הלשכות בבית המקדש הבנויות בחול ופתוחות לקודש, לענין איזה דברים היו דינם כקודש, ולאיוזה דברים דינם כחול. — עי' מש"כ הגר"י ענגיל עוד בזה, בספרו שו"ת בן פורת ח"א סי' ו', ועי' בספר אור שמח על הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה ח', שחקר אם הכניסו דם קרבן לאותן לשכות, אי יש עליו שם

יוצא, ונפסל הדם לזריקה, או לא. וע"ע מש"כ בזה חתנו בספר זרע אברהם (על ענינים) סימן י"ח (אות נ'), ובסופו יש תשובה מהגאון בעל אור שמח בענין זה, עיי"ש. ובעיקר הקושיא ע"ד רש"י במס' זבחים דף ק"ב ע"א, שתירצתי שם, עי' בספר מכתבי תורה מכתב ז' (בר"ה דבריו), מש"כ בזה.

ט) בקובץ קנ"ב עמוד ל"ט, הביא הערה על ספר שערי קדושה, שכתב רבן סורר ומורה נענש כשהוא קטן, והוא נגד דברי הגמ' במס' סנהדרין דף ס"ח ע"ב, ראינו נעשה בן סורר ומורה ער שהוא גדול. (ומתחת לקו מצויין משו"ת מנחם משיב, דעירכב שני רברים). – עי' בשדי חמר מערכת ב' אות צ"ז, שהעיר כזה על רבינו יונה, ועל ספר לחם דמעה, עיי"ש. וראיתי מתרצים, דרברי השערי קדושה נלקחין מדברי הירושלמי במס' סנהדרין פרק בן סורר ומורה הלכה א', מי היה ברין שיהא חייב, קטן או גדול, הוי אומר גדול (פי' בפני משה, כלו' הגדול ביותר מן הרין לחייבו, יותר ממי שהוא קטן ממנו). פטרה התורה את הגדול וחייבה את הקטן ע"כ, וזהו כוונת דבריו בכתבו שכן סו"מ קטן נענש. (וע"ע בשו"ת גנזי יוסף סי' ע"ט).

י) בקובץ קנ"ב עמוד י"ח, הקשה הגאון מוה"ר אלעזר פלעקלס זצ"ל, קושיא עצומה על רברי רש"י במס' מנחות דף ס"ו ע"א, ותירצו באופן נאות, עיי"ש. – ראו ליציון, כי בהנהגות טעם המלך על ספר שער המלך, בהל' נדרים פ"ג הלכה ו', הביא להקשות כן בשם הגאון הנ"ל, ועיי"ש מה שתירץ בזה. וע"ע בשו"ת אבני ציון ח"ג סי' פ"ו, שכתב ליישב הערה זו בכמה אופנים.

יא) שם עמוד מ"ג, ביאר מו"ר הרב חיים דוד בלום שליט"א, ענין הלאו דלפני עור לא תתן מכשול, דכוונת לפני עור היא, דהיכא דהאיש מוזהר על שום לאו, מגלה הלאו דלפני עור, שבכלל הלאו ההוא נכלל ג"כ שלא להכשיל את חבירו באיסור זה, והוא חלק מן הלאו שמוזהר עליו, והאזהרה היא, הן שלא לעבור בעצמו על לאו זה, והן שלא להכשיל את חבירו בלאו זה, ע"כ דבריו הנחמדים.

ויש להעיר דלכאורה נחלקו הראשונים בסברה זו, דהנה במס' סנהדרין דף ע"ד ע"ב, בענין ג' העבירות דיהרג עליהם ואל יעבור, קאמר הגמ', דהיכא דהוי בפרהסיא אפילו בשאר מצוות מחוייב למסור א"ע ולא יעבור, ופריך ע"ז, והא אסתרי פרהסיא הואי וכו', רבא אמר הנאת עצמו שאני (פי', דאין כוונת העכו"ם להעבירו על דעת קונו, אלא כוונתו להנאת עצמו), דאי לא תימא הכי הני קוואקי ודימוניקי (פי', כלי נחושת שנותנים בהם נחלים להתחמם), היכי יהבינן להו (פי', לעכו"ם ביום אידם), אלא הנאת עצמן שאני, ע"כ. והקשה בנימוקי יוסף שם, דאכתי איך נותנין קוואקי ודימוניקי לעכו"ם, הא הוי אביזרייהו דעבודה זרה, ותיריך וז"ל, י"ל דלא מיקרי אבזרהא דע"ז, אלא בלאוין המיוחדין, כגון עבודה לאתהנוי מינה, דאיכא משום ולא ידבק בדרך מאומה מן החרם דאיירי בע"ז, אבל קוקי ודימוניקי דיהבי להו, ליכא איסורא אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול, והאי לאו בע"ז לחוד איירי, אלא כולל הוא כל המצות, ולא מיקרו אבזרהא דע"ז, עכ"ל. וכן כתב הרמב"ן במלחמות ד', ובחירושי הר"ן שם. ועי' בספר לקח טוב כלל א' (בר"ה ואלום), שהוכיח כן מדברי התוס' במס' חולין דף ה' ע"ב ד"ה צדיקים, והביא כמה ראיות כזה לכאן ולכאן, וע"ע בספרו בית האוצר ח"א כלל קל"א (ד"ה ודע).

אולם הר"ה בבבל המאור שם (ד"ה אכ"י אמר) כתב, דלהנאת עצמן אינו מחוייב למסור א"ע למיתה, אפילו בג' עבירות דיהרג ואל יעבור, והביא רא' מהני קוואקי ודימוניקי, דמוסרין לעכו"ם ביום אידיהן, ולכאורה קשה כנ"ל דהא הוי אביזרייהו דעבודה זרה, (והי' ברין שיהרג ואל יעבור), אלא ע"כ דמשום הנאת עצמן מותר, אפילו בג' זרה,

עבירות הללו. ובביאורי הגר"פ פערלא ז"ל לספר המצוות לרס"ג בל"ת ל"ג; כתב שזה דעת המאירי ג"כ, ושכן נראה מדברי השאלות בפרשת וארא, והבה"ג בהלכות ע"ז. ובספר לקח טוב הנ"ל, הוכיח שכן ס"ל להתוס' במס' מנחות דף צ"ה ע"א בד"ה הא.

ובפשוט נראה שרשר פלוגתתן היא, דהר"ה ס"ל כסברא המבוארת לעיל, דלפני עור מגלה רכשם שאסור לאדם לעבוד בעצמו על העבירה, כמו כן אסור לו להכשיל אחרים בעבירה זו, והלאו דלפני עור הוא חלק מאותה עבירה עצמה, ולכן לא הותר אלא ממעט שהיא להנאת עצמן, והנימוקי יוסף ושאר הראשונים פליגי ע"ז, וס"ל דלפני עור הוי לאו בפני עצמו, ובאם מכשיל את חבירו בשום איסור, עובר דוקא על לאו דלפני עור, ולא על האיסור שהכשיל בו את חבירו, ולכן לא מיקרי אבזרייהו רע"ז ורו"ק. (ובעיקר דברי האמונת שמואל שהביא ליישב ככד"ש שם, עי' בשו"ת שואל ומשיב מהר"ת חלק ב' סי' ס"ז, שו"ת טוב טעם ודעת מהר"ג ח"ב סי' ל"ב, שו"ת בית יצחק חאו"ח סי' כ"ט (אות ו'), שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ח סי' צ"ז, שו"ת עמודי אש סי' ד' (קונטרס כללי תורה) כלל ג' (ד"ה והנה ברמ"א), ובשו"ת אחיעזר ח"ג סי' פ"א (אות ז').

ואנב ראירינן בלאו דלפני עור, אעיר הערה קצרה בדברי רש"י ושאר ראשונים עה"ת בענין לאו זה. — בפרשת בהר (כ"ה, י"ז) ולא תנונו איש את עמיתו, פירש"י, כאן הוה"ד על אונאת רבים, שלא יקניט את חברו, ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי דרכו והנאותו של יועץ, עכ"ל. וכן פירש ברבינו בחיי. וכעין זה כתב בספורנו ז"ל, ולא תנונו, אפילו בדברים וגניבת דעת ועצות רעות, עכ"ל. — ולכאורה לא הבנתי דבריהם, ראה בפרשת קדושים (י"ט, י"ד) כתיב, ולפני עור לא תתן מכשול, ופירש"י (ומקורו בחז"ל) לפני הסומא בדבר, לא תתן עצה שאינה הוגנת לו, ע"כ. וצ"ע מרוע כתבו הראשונים הנ"ל איסור זה, עה"פ דלא תנונו וכו'.

שוב ראיתי בביאורי הגר"פ פערלא ז"ל על ספר המצוות לרס"ג בל"ת נ"ה בסופו, שכתב דמקור דברי רש"י הם מדברי הספרא בפרשת בהר (פ"ד), דמבואר שם ברככל הלאו דלא תנונו איש את עמיתו, נכלל שלא ליתן עצה שאינה הוגנת. (אולם הביא שבכמה מקומות בחז"ל, במקום שהביאו את הספרא הנ"ל, לא גרסו דבר זה). אבל לדעתי עדיין צ"ע על רש"י, דלכאורה סותר דברי עצמו, דבפרשת קדושים פ' דילפינן לה מלפני עור, ובפרשת בהר כתב, דהיא בכלל לאו דלא תנונו.

י"ב) בקובץ קנ"ו עמוד מ"ח, תמה אחי האברך המופלג ר' מנחם מענדיל נ"ו ע"ד הבית האוצר ח"א כלל קס"ב, שנעלם ממנו דברי הרמב"ם והחינוך. — כבר קדמו בהערה זו בשו"ת מנחם משיב (להגרמ"מ קירשבוים ז"ל) ח"א סי' ל"א (אות ל').

י"ג) בקובץ קנ"ח עמוד מ"ב, רצה הכותב להוכיח מדברי הר"ן במס' גיטין דף ה' ע"ב, דס"ל דנתינת הנט לא בעי ב"ד של שלשה, ודלא כמו שהבין הנודע ביהודה בדברי רש"י במס' סנהדרין (דבעינן ב"ד אצל גט), ועפי"ז ביאר דברי הר"ן במס' גיטין דף ב' ע"א, דהוא לשיטתו אילו כנ"ל, עיי"ש. — יש להוסיף על דבריו, רעיון בשו"ת שם ארי' ח"ב סי' כ"ט, שהוכיח מדברי הר"ן במס' קידושין דף ס"ד ע"א, דלא בעינן ב"ד של שלשה אצל גט עיי"ש, וזה מתאים עם הדברים הנ"ל, דהר"ן לשיטתו בעור מקום בש"ס.

ובעיקר דברי הנודע ביהודה הנ"ל, דבעינן בית דין אצל גירושין, עי' מש"כ בנו בשו"ת שיבת ציון סי' ס"ח, ובדברי המפרשים במס' סנהדרין שם, עיין בספר חמרא וחיי, כחידושי רעק"א, בהגהות רש"ש, במדומי שדה (נצי"ב), ובגליוני הש"ס, ועיין עוד שו"ת רחש לבב (לחתן הגרעק"א) סי' ל"ד, ובקונטרס אחרון שם, בשו"ת שואל ומשיב מהר"ד ח"ג סי' קכ"ב, בשו"ת שאילת יעקב ח"א סי' י"א (ר"ה בנוב"י), ובח"ב סי' פ"ד

(אות א'), בשו"ת עמודי אש סי' כ' (קונטרס בית נשים) אות מ', בשו"ת אמרי דוד סי' רכ"ו (ר"ה במה שהביא), בשו"ת רכרי אברהם (להג"ר אברהם רוב מענדלזאהן, מו"ץ בווארשא) סי' ל"א, בכלי חמדה פרשת משפטים אות א' (ר"ה וכוה), בשו"ת בית דוד סי' ל"ב, ובסי' קכ"ו, ובס' כלי גמא (הנרמ"ח) בסופו, בחידושים מבין המחבר (בעמוד ס"ז).
 י"ד) שם עמוד מ"ה, תמה ע"ד הישמח משה שכתב רמשה רבינו ע"ה נתאוה ליכנס לארץ ישראל רק בכדי לקיים מצות חלה, והעיר מלשון הגמ' במס' סוטה דף י"ד ע"א, מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכו', אלא כך אמר משה, הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל, אכנס אני לארץ כרי שיתקיימו כולן על ידי, הרי רצצה לקיים כל המצות, ולא רק מצות חלה. — ובדרך זה יש להעיר ג"כ על מה שהביא בספר ילקוט האורים בפר' וילך בר"ה אמר משה [השני], רצצה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות ראי', עיי"ש. ולכאורה זהו דלא כהגמ' הנ"ל.
 החותם בכל הכבוד,

ישעי' ציטראנענבוים

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
 ברוקלין, ניו יארק

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחדוה
 נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א
 ולנכדו־חתנו הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

לרגלי אירוסים נכדתם־בתו תחי'
 עב"ג הבחור החתן תמים למעלות
 שלשלת היוחסין עדין לגאון ולתפארת
 כמר מאיר יוסף אייכענשטיין שליט"א

ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
 לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

כעתירת וברכת,
 המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן גאלדשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלכסנדר האכהייזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיר שיעור בישיבת בני ציון דבאכוב להולדת
הנכד

להאברך היקר ר' בן ציון נתן עליאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון קעללמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד אשר מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד יו"ט ליפא גרינפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים אליעזר בארנער נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים אייכנשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף אשר ווייסבלום נ"י משיקאגא להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף חיים פרוכטהענדלער נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יחזקאל ריינהאלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק שטערנבוך נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל מאיר הורוויץ נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל נפתלי מעפער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' מיכאל דוב יוסט נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי אפרים קאוואלענקא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נפתלי הירץ לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי מרדכי קלאגסברון נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום ידיד' וועזעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום יוסף גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה זילבער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמחה באמוואלשפינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמעון אייזנצווייג נ"י מלונדון להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ש מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אביגדור עזריאל בריננער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם ירמ' בראנער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם אביש דעמביצער נ"י מטאראנטא להולדת הבת

להאברך היקר ר' אלכסנדר זושא גאלדבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן פאסקאל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אלי' פערל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון רייכבערג נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקיר נ"י להולדת הנכדה
 להנה"ח מו"ה חיים שמעון מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע וואלדמאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף נפתלי הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב קעללנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק מאיר שווימער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישכר חיים בלוי נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר האשל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה צבי איזראעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אייזן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה שרגא הכהן קאהן נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס גאלדמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום גרינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה מנחם ווייס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל שניטצער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח בנש"ק מו"ה דוד רובין נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם ברוך עדעלמאן נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
 זאב דוד נ"י
 להנה"ח מו"ה דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר
 יעקב נ"י מבני ברק ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה צבי וואקסמאן
 נ"י לאירוסים בתו-נכדתם תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים הלוי פאזנער נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר בן
 ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים שמעון ברוינפעלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יהודה ליבוש
 נ"י לאירוסים בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק פג"ל לנדא נ"י ממאנטריאל ולחותנו הנה"ח
 מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לאירוסים בתו-נכדתו תחי'

להרב חיים ארי' געללער שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב לאירוס
בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון אלימלך נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב טובי' הלוי ראטטענבערג שליט"א רב דקהל בית משה שמואל דקאזאווע
לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר לוי יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יהודה ליבוש שפיעלמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י
לאירוסו בתרנכרתו תחי'

להרב יהודה ליבוש גאלדבערגער שליט"א רב דקהל תורת חיים לאירוסו בנו
הב' החתן הנעלה כמר משה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יעקב שיף נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר משה אהרן
נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב יעקב דוד גארדאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב לאירוס
בנו הב' החתן הנעלה כמר שאול נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב יצחק דוב הלוי יונגרייז שליט"א רב דקהל גארליץ לאירוסו בנו הב'
החתן הנעלה כמר מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה ישעי' אליקים געציל הכהן האללענדער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה
יחיאל קורץ נ"י לאירוסו בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר יהושע נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישכר בעריש לעזער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ניסן נ"י לאירוס
בתרנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישראל אלי' ליכט נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר יצחק הכהן באמוואלשפינער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להרב מנחם דוד קעססלער נ"י מנהל רישבת בני ציון-רבאבוב בטאראנטא
ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל אהרן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אהרן דוד
לאנדא נ"י לאירוסו בתרנכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה מנחם שמואל הערכסט נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב'
החתן הנעלה כמר יחיאל ברוך יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל פריעדמאן נ"י מטאראנטא לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל שטראם נ"י מכני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה משה
דוד נ"י מלונדון לאירוסו בתרנכרתו תחי'

להרב משה אהרן סג"ל לנדא נ"י מנהל רוחני רישבת בני ציון רבאבוב בכני
ברק לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר מרדכי ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו
בקרית באבוב

להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה דוד שטרום
נ"י מלונדון לאירוסו בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר שלמה נ"י תלמיד
ישיבתנו

להרב פסח הלוי מיללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן
 ראזענגארטען נ"י לאירוסי בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר יחזקאל
 מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה צבי הירש לייב בייגעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י
 לאירוסי בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר אברהם משה נ"י תלמיד
 ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שלום יהודה ליבוש לעזער נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה
 כמר יעקב יצחק משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שלום יוסף שווארטין נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר
 יעקב משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שמעון הלוי בלומענבערג נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה
 כמר בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה שמעון משה וואקסמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה זאב ירמיי' נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שאי' נ"י לאירוסי בתרנכרתם תחי'
 להנה"ח מו"ה שמרי' ציטראענבוים נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי נ"י ולחותנו
 הרבני הנה"ח מו"ה יהושע זאב זאפערן נ"י לאירוסי בנרנכרם הב' החתן
 הנעלה כמר ישעי' נ"י תלמיד ישיבתנו
 להב' החתן הנעלה כמר יצחק הלוי לאנדא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסי
 להב' החתן הנעלה כמר שלמה אלי' שמואלאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו
 לאירוסי
 להב' החתן הנעלה כמר שמואל וואן-מעסעל נ"י מטאראנטא תלמיד ישיבתנו
 לאירוסי

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יוסף ווינגארטען נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ארי' שיינבאך נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חנוך סעגאל נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע באדנער נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב (ברי"א) עליאס נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מרדכי זאב שיף נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשמערן נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה יצחק יהודה בריננער נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
 להרב פסח קופין שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאכוב לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמואל שמעלקא שערמאן נ"י לנישואי בתו תחי'

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות
קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות
מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

Typography by:

Simcha Graphic Associates

4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4806 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

תרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שבת תשנ"ד

(קס"ב)

שנה י"ז קונטרס ג'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
ב"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה	פרשת תרומה	ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א
---	------------	-----------------------

מדור זכרון לראשונים

ח	חידושים, הקדמות, ופסקים	הגאון ר' שלמה זלמן עמרין ראב"ד פראג זצ"ל
יג	בדין ומדת זורחא	הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל
יד	מענין לשאב"מ, וחתר"ם	הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
יח	מענין שמיטה כספים בשביעית	הגאון ר' יוסף שאול הלוי נ"ו אב"ד קלוב זצ"ל
כט	חידושים במסכתות	הגאון ר' ברוך עקעלר אב"ד ק"מ משום זצ"ל

מדור אנרות קודש

לר	מכתב מהגאון ר' אברהם ברודא זצ"ל
לה	מכתב מהגאון ר' משה ברודא אב"ד קטנא זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

לו	מענין מוסאת רביעית דם באוהל	הג"ד שמואל פיהרער אב"ד קראס הי"ד
לז	גלות שלשה ספרים	הג"ד שלמה זלמן קהנרניך אב"ד קראס הי"ד

מדור פלפול והלכה

לט	בדין קולות חלב אשה לכלי בשבת	הרב משה'ר משה חיים שמערלער שליט"א
מג	בדין לענין שלא כנס בע"ד הכרז	ר' יוסף יצחק פרנס נ"ו

קולות שבת בשבתו

מז	לימים יקדים לשבתות ומועדים	המערכת
----	----------------------------	--------

מדור תמוזות וישובים

מט	הקדמות קצרות בענינים שונים
----	----------------------------

מדור תקודות ופסיכות

סא	כתב הירמנא	הגאון ר' משה מרדכי אב"ד פרויענקירכען זצ"ל
סב	כתב הירמנא	הגאון ר' דוד ניימאן ראב"ד פרעשבורג זצ"ל
סג	כתב הירמנא	הגאון ר' משה חרש פוקס אב"ד גרו"ו זצ"ל

זכור ימות קולם

נ	פולמוס אורות הרבנות בקהלת משאבא בשנת תקצ"ד-תקצ"ה לפ"ק
סד	חידושים נב ימים
ס	ציונים מכתבי קודש
סה	פסיכות וחוראות

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

חותני

**הרב הגאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

חותנתי

**האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"ח מוה"ר ישעיה ירחמיאל
בן מוה"ר שמואל אברהם אלחנן ז"ל
גאלד

גלב"ע

ביום י"ז לחודש שבט שנת תשמ"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי אשתו ובניו וחתנו,

מרת לאה גאלד

אלחנן דוב גאלד

זאב צבי גאלד

יצחק משה צבי בריננער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תרומה

ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. וכבר דקדקו המפרשים על אומרו ויקחו לי תרומה דהול"ל ויקחו תרומה, ומה שפירש"י, לי לשמי, צ"ב כוונתו. גם יל"ד על כפל הלשון, מדוע אחר אומרו ויקחו לי תרומה, חזר ואמר שוב שנית, תקחו את תרומתי.

אמנם יתבאר בהקדם מש"כ הנה"ק בעל תולדות יעקב יוסף זי"ע בספרו צפנת פענח (בפרשת כי תשא) לפרש המשנה במס' אבות (פרק ד' משנה א') איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי. ומבאר שם הכוונה עפ"י דברי הש"ס במס' חגיגה (ט"ו ע"ב) דמקשה הגמ' ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומי' דאחר והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא (מלאכי ב'), אם דומה הרב למלאך ד' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, ומשני רבי מאיר רמזן מצא תוכו אכל וקליפתו זרק, יעו"ש. והענין בזה, עפ"י המבואר בגמרא (הרויות י"ג ע"ב) דאמר רבי מאיר אנא חכם. וא"כ י"ל דדוקא חכם היודע היטב להבחין בין האור ובין החושך ולברר את הטוב מן הרע, לו מותר ללמוד תורה אף מאדם רשע, משא"כ בסתם בני אדם אסור, כמשמעות פסוק הנ"ל, כי יוכל ח"ו להזיק להם ע"י שיספגו בקרבם דעות כוזבות הסמוכות בדברי הרב, וזהו ששנו חכמים בלשון המשנה, איזהו חכם הלומד מכל אדם, כי דוקא חכם כרבי מאיר, הי' יכול ללמוד מכל אדם, ואף אצל רב שאינו הגון, אבל שאר בני אדם צריכין להתרחק כמטחתי קשת מרב שאינו הגון לבלתי נגוע בקצהו, עכ"ל.

ובענין זה הביא הנה"ק הנ"ל בספרו בן פורת יוסף (בפרשת נח) בשם רבו הבעש"ט זי"ע לפרש דברי המשנה במס' אבות (פרק ו') הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת וכו' או אפילו אות אחת, צריך לנהוג בו כבוד, שכן מצינו בדוד מלך ישראל, שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, וקראו רבו אלופו ומיודעו, והלא דברים קל וחומר, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו וכו', הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת וכו' או אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ולכאורה יל"ד, מהו הלשון שני דברים בלבד, דתיבת בלבד נראה כמיותר. ועוד קשה, נימא דיו לבא מן הדין להיות כנדרון, וא"כ אפשר דרק אם לומד ב' דברים מרבו צריך לנהוג בו כבוד, אבל אם למד ממנו רק אות אחת אין צריך לנהוג בו כבוד.

ואמר הבעש"ט זי"ע לפרש, דאם אדם לומד תורה אצל רב הגון אשר מתנהג בקדושה וטהרה ויראת ד' חופף עליו כל היום, אז התורה אשר לומד

ממנו, יש בה סגולה, כי היא פרה ורבה אצלו, לחדש ולהוסיף עפ"י דברי רבו, עור חידושי תורה, משא"כ מי שלומד מאדם רשע, אזי התורה שלמד אצלו, אינו פרה ורבה, אלא נשאר כפשוטו כמו שלמד ממנו, ותו לא. וזהו שאמר התנא, ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, כל' מאחר שאחיתופל הי' רשע, על כן לא הי' תורתו פרה ורבה, ונשאר אצל דוד המלך מאחיתופל רק שני דברים הללו בלבד, ולא יותר, ואעפ"כ קראו רבו אלופו ומידעו, קל וחומר הלומד מחבר"ו, היינו מאדם הרומה לו, ששניהם יראים ושלמים, שאז התורה פרה ורבה אצלו, על אחת כמה וכמה, שצריך לנהוג בו כבוד, ואף שלא למד אצלו רק אות אחת, אבל הרי תורה כזו פויה ורבה אצלו, עכדה"ק.

העולה מזה כי רק הלומד אצל רב הרומה למלאך ד' צבאות, אשר לומד תורה לשמה בלי שום מחשבת חוץ, ומתנהג כשורה, זוכה שהתורה שלמד ממנו פרה ורבה אצלו, והולכת ומתרחבת עד אין שיעור.

ויש להעמיס ענין זה בדברי נעים ומירות ישראל בתחלת ספר תהלים, אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב, כי אם בתורת ד' חפצו ובתורתו יהנה יומם ולילה, והי' כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול. וכבר עמדו חכמז"ל בגמרא (ע"ז י"ט ע"א) על שינוי לשון הפסוק, שבתחלה נקראת תורת ד', ואח"כ נקראת תורתו, ועוד דקדוקים יש בהמשך לשון הפסוקים.

ולפי האמור לעיל י"ל, דדוד המלך ע"ה נתכוון בפסוקים הללו, להורות לבני ישראל הדרך הנכון והישר כשבאים ללמוד תורה אצל הרב, דהנה איתא בגמ' (עירובין נ"ד ע"ב) עה"פ והולכי על דרך, והולכי אלו בעלי מקרא, על דרך אלו בעלי משנה. וזה"כ, אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, שלא למד מקרא אצל רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, שלא למד משנה אצל אנשים החטאים בנפשותם. ובמושב לצים לא ישב, קאי ג"כ על לימוד התורה ע"ד אוז"ל (יומא כ"ח ע"ב) אברהם זקן ויושב בישיב"ה הי', ולזה אמר, ובמוש"ב לצים לא ישב, שלא למד תורה בישיבה של לצים, המתלוצצים ולועגים מרבדים העומדים ברומו של עולם, כי אם בתורת ד' חפצו, כל' שלמד תורה דוקא אצל אדם כשר והגון, אשר בתורת ד' חפצו, שכל חפצו ומנמתו של הרב, הוא תורת ד', ללמוד תורה לשמה, לשם ד', ואז, ובתורת"ו יהנה יומם ולילה, כי תורה כזה פרה ורבה, וזוכה לחדש חידושים הנקראים תורת"ו על שמו של האדם, ומוסיף ואומר הטעם, והי' כעץ שתול על פלגי מים, דמהאי טעמא יש בתורה כזו סגולה לפרות ולרבות, כי נלמד על טהרת הקודש, וזהו, והי' כעץ, היינו התורה"ק שנמשלה לעץ, שתול על פלגי מים, רמז כזה שעסק בתורה בקדושה ובטהרה, דונמת המים המטהרים את האדם, ומהאי טעמא זוכה, ואשר פרי"ו יתן בעתו, שהתורה שלמד אצל רבו יפרה וירבה, ועוד מעלה נוספת, ועלה"ו לא יבול, כי באם לומד אצל רב הגון כזה, אשר אין לו שום דעות כוזבות ח"ו,

שוב אין צורך להתנהג כרבי מאיר אשר תוכו אכל וקליפתו זרק, רק יוכל לקבל מרבו הכל בשלימות, הן הפרי, והן הקליפה עם העלים, וזהו שדרשו חכמז"ל (סוכה כ"א ע"ב) על פסוק זה, ועלהו לא יבול, שאפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה לימוד, כי אצל רב הגון כזה, אשר לומד תורה לשמה, ראוי ונכון להתבונן היטב בכל דבריו, כי אף שיחת חולין שלו, כולם מלאים חכמה וקדושה, ללמד את בני אדם דעת ותבונה.

ומעתה נבוא לביאור מקרא קודש בראש אמרינו, ויקחו לי תרומה וגו', דמבואר בבעל הטורים דתיבת תרומה היא אותיות תורה מ', לרמז על התורה"ק שניתנה למ' יום, וזהו, ויקחו לי תרומה, ופירש"י, לי לשמי, שילמדו תורה לשמה בכוונה רצוי, מאת כל איש אשר ירבנו לב", היינו דוקא אצל ירא שמים הנקרא איש, עדה"כ אשרי אי"ש ירא את ד', אשר לבו נכון עם ד', ואז יזכו התלמידים, תקחו את תרומתי, שהם ישיגו השנות גדולות בתורה"ק, ויפדה וירבה חלקם בתורה, עד כי גדל מאוד.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

ב"ק מרן אדונו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל חתנו

הרב מו"ה יעקב ישראל ישורין מייזליש שליט"א

מרא דאתרא בקרית באבוב באה"ק

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבנו שיוכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

המערכת

חידושים הערות ופסקים בענינים שונים

מהגאון מוה"ר שלמה זלמן עמרין ראב"ד קפראג זצ"ל¹

יש להסתפק במה שכתב הרמב"ם פ"ג מהל' עבדים הלכה ה', אין האדון יכול ליתן לו שתי שפחות, אם היינו דווקא כאחת, אבל אם מתה האחת, אז יכול ליתן לו אחרת, ואת"ל יכול, אם מתה לאחר שנרצע אם יכול למסור לו אחרת. וכן יש להסתפק אם מת האדון בתוך השש ועובר את הבן, אם יכול ג"כ לומר אהבתי את אדוני ואת אשתי ואת בניי, או אינו נרצע אלא בשרבו הראשון קיים. ואפשר דכמו דהרמב"ם ס"ל דהבן יכול למסור לו שפחה כנענית, אף דלא הביאו מפרשיו מאיזה מקום יליף לה, וצ"ל מצד הסברא, וא"כ לענין רציעה נמי אפשר הוא מצד הסברא, ומ"מ ספק הוא לדעתו. גם יש להסתפק דכפי דרשת הגמרא ובפי' רש"י בפרשת קדושים וברא"ם שם, דרבו יכול למסור לו חצי שפחה וחצי בת חורין, וקשה איך מפרש האשה וילדי' תהי' לאדוני' בכה"ג, אם במקצת אם בכולה.

נסתפקתי במעשה שאם התפלל ביום טוב אתה בחרתנו, וכשהגיע לזכר ליציאת מצרים, סיים כי בנו בחרת ואותנו קדשת ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחתנו בא"י מקדש ישראל והומנים, כמו בקידוש, אם צריך לחזור ולהתפלל. נהני דפסקינן דאף אם שינה מטבע הברכה באמצע רק שפתח וסיים כתיקונה, לא מקרי משנה, כמו שכתב המגן אברהם סי' ס"ד, מ"מ י"ל דבתפלה צריך לומר נוסח התפלה באמצע, אבל בזה אין כלל לשון תפלה, אלא שבח על העבר, ולא מצינו בכל התפילות שאין בה תפלה באמצע, הן בשבת הן בחול, וצ"ע. ויותר נ"ל דצריך לחזור ולהתפלל, בין אם נזכר לאחר התפלה, דיתפלל בתנאי נדבה, אף ריש אומרים דאין תפלת נדבה בשבת, ובין נזכר בג' אחרונות, שיחזור לאתה בחרתנו.

בחושן משפט סי' ל"ג בסמ"ע ס"ק כ"ה הביא בשם המרדכי, דאפילו הנרצח עצמו, כל זמן שהוא חי ואינו מריפה, יכול להעיד כו' ע"ש עד סוף הסעיף. וצ"ע מאוד, דהרי משנה ערוכה במכות פרק א', ופסקו הרמב"ם פרק כ' מהל' עדות, שאין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין ואח"כ יוזמו, וא"כ איך אפשר שהנרצח יעיד, דהרי הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי כל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ד עמוד כ"א. — חידושים והערות הללו הועתקו מכת"ק, והגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

זמן שהוא חי אי אפשר לגמור דינו של הרוצח, וכיון שמת אי אפשר להזימו, וצ"ע מאוד. ובאמת הרמב"ם והפוסקים לא הביאו, רק המדרכי, ולא ידעתי ליישב כלל, אם לא שנאמר דלעולם לא כיוון המדרכי שמביא שם לענין לומר דממיתין אותו על פיו, אלא אפשר דלענין שחובשין אותו, על פיו ועד אחד, על ידי שאומר שיבואו עוד עדים כשרים בדבר, או שלא בא לומר שהוא רק כשר להעיד, וא"כ הא דפריך במס' מכות, הרוג יציל, ע"כ פירושו משום דאימא הוא טריפה, כמו שכתב המדרכי שם בעצמו. אך צ"ע דהרי אמרינן דאוקמינן אחזקה, ואפשר דהשתא אחר הכאה איתרע חזקתו, ומש"ה נימא דהוי פסול בשעת העדות, דעיקר העדות ע"כ כשראו אותו מתחילה עד סוף שמת ע"י הכאתם, ואז כבר הוי טריפה, והי' ראוי להעיד מ"מ, וא"כ הוי אחד מהם פסול, אבל וודאי לענין מיתת הרוצח על ידו, צ"ל דאי אפשר להמצא, וצ"ע.

נסתפקתי קצת, אם האדם נותן לחבירו איזה סך באופן שיהי' שעה קצת קודם מותו הלואה בידו, ולא יצטרך לשלם עד שנה אחר מותו וכדומה, ובעבור הרבית ואגר נטר, יעשה לו תכריכים ויקנה לו שמן, אם עובר על לאו דריבית, אם נימא כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות ומותר לצוות בחייו שיעשו לו תכריכים של כלאים, וה"נ הריבית שלוקח אינו אלא לאחר מותו, ושרי, או כיון דההלואה התחילה עכ"פ שעה או דגע קודם מותו, אסור לעשות כן ליתן רבית לצרכו אחר מותו, ואינו דומה למאי דאיתא בפרק איזהו נשך (דף ס"ב) דעובר משעת הלואה, דשם קצץ על איסור רבית ליתן לו בחייו ועובר תיכף, אבל הכא דהמלוה נותן רבית בשעה שמותר ללוה, דנעשה חפשי מן המצות, ואף דהסברא נותנת לאיסור, מ"מ לדעתי צ"ע מאוד אם עובר על איסור רבית דאורייתא. (ויש לעיין בסוף פרק נגמר הדין בנימוקי יוסף מה שמביא בשם ר"י בן גאות).

והיוצא מזה הוא לענין אם מותר לאדם ליתן קרן לאיזה קהל ברבית, ורגע קודם מותו יתחיל ההלואה, ועבור הרבית לאחר מותו, יתנו להקדש או לעניים כל שבוע כך וכך, ואם לא יעשו כן יצטרכו לשלם הקרן לבניו, וכבר כתבתי בחידושי ש"ע שלי בס' ק"ם בענין זה, רכל הפוסקים שהקילו, לא הקילו רק אם קהל מותר להלוות ברבית מעות של הקדש, אבל באופן זה שנותן קרן קיימת לקהל, והמה יתנו רבית לכל שבוע לעניים, שהוא מפורש בפוסקים לרבית דאורייתא, ולא מצאתי שום מורה להתיר בזה, והעולם בעו"ה אין נזהרין, והוא מצוה הבאה בעעבירה. ומעתה לפי מ"ש למעלה, דכיון דהאיסור הוא כאלו נתנו למלוה גופי' וממנו מוצאו, כדאיתא בפוסקים ובש"ך, ואם הוא מותר להתנות כן שיעשה לו תכריכים או יקנה לו שמן, א"כ גם זה אפשר דמותר, וד' יאיר עיני בתורתו.

בשבת דף ס"ה ע"א תוס' ד"ה וליעבד פולסא, הקשו דליעבד אסימון של מתכת שיש בו צורה, ומתמצים ברוחק, וע"כ ס"ל דשוכתא זהו לחלוחית של כל מיני מתכות כסף וזהב נחושת ברזל בדיל ועופרת שוים, דאל"כ לא מקשי מיד, דאימא בעי שוכתא דכסף, דוודאי יותר מסתבר מלומר דבעי דוקא צורה של סלע, אלא ע"כ דס"ל שוים, והוא מתנגד לכאורה למה שכתב רש"י בחומש, והוא מדרש בתוכחה בפסוק ונתתי את שמיכם כברזל ואת הארץ כנחושה (ויקרא כ"ו), דמשמע דחד מעלה יותר זיעה ולחלוחית, מהשני.

והרב דקהלתנו מ"ו יחזקאל² השיב לי, דהתוס' באמת לא כיוונו לברזל רק לאסימון של כסף דמקרי נמי מתכת ויש בו צורה, רק שאינה יוצאה בהוצאה. ואני השבתי לו, דאם אין כוונת קושייתם אלא לזה, אינה קושיא, דאימא דאין הכי נמי אלא דלדוגמא נקט סלע, והתירוץ דחוק מאוד, דא"כ אם המלכות טובע על המטבע צורה אחרת אין יוצאין בה, וכוונת הקושיא אינה אלא דלמה לי של כסף, לעבד מכל מיני מתכות. מיהא אפשר דמטבע שהיא יוצאה בהוצאה, היא יותר מוקצה ממטבע שאינה יוצאה בהוצאה, דחזי לדבר אחר.

מיהא עכ"פ משמע מהנמרא ומכ"ש מהתוס', דבעי דווקא מטבע של כסף שיש בה צורה, ותמיהני על הרמב"ם והטור והש"ע בסי' ש"א שסתם יוצאין במטבע שעל המכה, ובכסף משנה כתב בפירוש אפילו של נחושת. וכי תימא דס"ל דבימי המשנה לא הי' ידוע דמרפא על הצינית אלא בסלע, וה"ה אם ידוע דבר אחר שהוא מרפא, וכיון שכתבו וגם הוא מרפא הכל שרי, א"כ קשה אמאי כתבו דוקא מטבע, א"כ ה"ה פולסא או דבר של חרס דידוע דמרפא, מותר לצאת. וצ"ל דס"ל כנ"ל דכל מיני מתכות שוין באקניא ובשוכרתא, ואם יש עליהם צורה שוין לסלע, וקשה כנ"ל מן המדרש ונתתי את שמיכם כברזל כו', וצ"ל דהוא דרש ואין משיבין מן הדרש.

במס' יומא דף ע"ב, המסיר בדי ארון לוקה כו' המזיח חושן מעל גבי האפור לוקה, והמקרע המעיל לוקה, מתקיף לה כו' אימא ה"ק כו' מי כתיב שלא יסורו ושלא יזח ושלא יקרע, לא יזח ולא יקרע כתיב, וצ"ע דתינח בפרשת תרומה ותצוה, דהוא הציווי, איכא לפרש ללאו, אמנם בפרשת פקודי בעשיית החושן והאפור כתיב ולא יזח, וכן בעשיית המעיל כתיב לא יקרע, והתם ליכא לפרושי כלל דסיפור המעשה יהי' ללאו, וא"כ ע"כ פירושו שלא יזח ולא יקרע, וא"כ מנ"ל בפרשת תרומה דאתי ללאו, אימא נמי פירושו שלא יזח ולא יקרע, ובשלמא המסיר בדי ארון, לא נאמר בפרשת ויקהל בעשיי', לא יסורו ממנו, אבל הכא קשה. וראיתי באונקלס, דבפ' תרומה תירגם, לא יתבוע, ובפ' פקודי תירגם, דלא יתבוע, אך כל זה מנ"ל לחלק בפירושו, וצ"ע.

במס' עבודה זרה י"ט ע"ב, מאי דכתיב (משלי ט') כי רבים חללים הפילה, זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, ועצומים כל הרוגי', זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. — אמר ועצומים כל הרוגי', דהתלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, היינו במקום שמורה תלמיד שלא הגיע להוראה, ואלו הורה הוא, ה' מתיר את המותר ואוסר את האסור, והתלמיד שלא הגיע להוראה, אוסר את המותר ומתיר את האסור, וא"כ הוי הוא גורם, ולא עוד, אלא דהתלמיד שהגיע להוראה, יורה גם דבר זה, שלא יורה תלמיד שלא הגיע להוראה, וא"כ לא רי, רבחותאות גופייתו הוי הוא הגורם, אלא דבחטא רבים חללים הפילה של התלמיד, הוא גופי' גרם, והוי כמי שיש בידו למחות ולא מיחה, לכן כפול עליו, ועצומים כל הרוגי', רהוי כאלו הוא הורג כולם, גם העם ח"ו, וגם אותו תלמיד. ובעו"ה בזמנינו, הגדולים כובשין פנים בשביל חנופה והנאה, ומניחים להורות האנשים הקלים אשר לא יבינו בהראשונים ובהאחרונים ובשורש הלכה, רק הולכים בשדה אחר הקוצרים, איה ימצאו איזה לקט שכחה באיזה תשובות להקל, ובעו"ה אפילו באיסורי כרת, השם יכפר בעדינו.

יש לי לעיין אם נמצא מפורש באיזה מקום, הא רשיערו חז"ל היום והלילה לכ"ר שעות, כל אחר י"ב שעות, מה שיעור השעות האלה, מאין מצאו סמך, אימא רק לשמונה שעות היום והלילה, או לי"ב שעות וכדומה, ומנ"ל רווקא י"ב שעות, אם מצאו סמך מן המקרא או היתה בקבלה הלכה למשה מסיני או שיש איזה השתנות דמינכר בשמש כל שעה ענין אחר על פי עשר המעלות שנמצא גבי חזקי', אבל בפשוט הילוך החמה אין אני יודע טעם, רהרי הולכת כל דגע וכל זמן. (ורמז בעלמא, ויהי ערב ויהי בוקר יום אח"ר, שני', שלישי', רביעי', חמישי', ששי', כ"ד אותיות, כנגד כ"ר שעות של כל יום, ומשום הכי לא כתיב ראשון, וע' פנים לתורה).

גם סבך אני ברברי הגמרא פסחים (י"ב ע"ב) רמשני שית יומא בקרנתא קאי, דלכאורה לפי השכל, דקודם חצות במזרח ואחר חצות במערב, הילוכה שוה, ואם היא מתחלת ששית עד סוף ששית בי קרנתא, ראוי נמי להיות כל שעה שביעית בי קרנתא, או רק חצי שעה ששית וחצי שעה שביעית, ואולי הכא באמת אפשר לפרש כן, אלא כיון רכבר הוצרכו לאסור בשעה ששית, אסרו כל שעה ששית. אבל גבי הא דכתבו לענין תפלת המנחה דזמנה תיכף מחצות, לכאורה לא משמע הכי, אך מ"מ י"ל כן דבוודאי עד חצות נחשבת למזרח, ומחצות תיכף למערב, רק דהעולם אין יכולין להכיר כיון קאי בי קרנתא חצי שעה ששית וחצי שעה שביעית, ואדרבה משום הכי באמת אסרו להתפלל עד שש ומחצה, וק"ל.

כפי מאי דמשמע בקרא בפרשת מטות, הרגו בני ישראל כל בני מדין, ולא נשאר מהם אנשים ואף כל זכר בטף הרגו, רק הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר בחיו לעבדים ולשפחות, ואת כל עריהם וטירותם שרפו באש, וא"כ מאין חזרו ונתיישבו ונהיתה לעם, דהרי מצינו כמה מלחמות מדין עם ישראל אחרי כן בספר שופטים. ואולי ישמעאלים נסעו לשם ונתיישבו שם. ולזה כיון הכתוב בספר שופטים (סי' וי"ו) כי ישמעאלים הם, שפי' שם המפרש בלשון אשכנז, על שם שבאו מן קטורה, ולדידי ניהא ביותר.

בחולין (צ' ע"ב) דברה תורה לשון הבאי כו'. ולא ידעתי מדוע לא קאמר, ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו (בראשית מ"א). ואפשר בשביל דהוא לשון פרעה. מיהא בתרגום פי', לא ירים איש את ידו למיחד זיין, ואת רגלו למרכב על סוסיא. ומ"מ לא ידעתי כוונתו, אם כוונתו למיחד זיין ולמרכב סוסיא במלחמה, הוי לי' לפרש כן, ואם כפשוטו, עריין קשה. ואולי לא הי' ררכם לחגור בחרב ולרכוב על סוס, כי אם חשובי המלך, ושאר העם רכבו על חמורים, ועיין.

בדרכי משה בענין כתיבת השמות בגיטין, כתב שם צביאה, ולא הזכיר שם צביה. ובספר שמות של בית שמואל, מפלפל בשם רש"ל, אם לכתוב בה"א או באל"ף, ע"ש. ואני סבך מאוד, באם בא שם האשה צבי' ולא נודע חתימתה, אם לכתוב צביאה או צביה, דבמבטא אין ניכר היטב, ואין מדקדקין, ואדרבא כפי המבטא נראה באל"ף ה"א, כמו שכתב סתם בדרכי משה, ולדעתי מה שכתב הבית שמואל שם ובשם רש"ל, כולם לא נתכוונו לשם צבִיָה, אלא לשם צבִיָה, דהרי בכל המקראות שהביאו ממלכים ב' י"ב, ובדבריי הימים ב' כ"ד, ובדבריי הימים א' ח', בכולם לא נקרא צבִיָה אלא צבִיָה, ומה ענין זה לזה, וא"כ הנקראת צבִיָה, ע"כ כמו שסתם בדרכי משה ובבית שמואל. מלבד בספר נחלת שבעה שכתב שמצא בספר הגט שעיקר השם הוא על שם תאמי צביה, וא"כ משמע דאפילו בצבִיָה יש לכתוב כן. והדבר ספק אצלי מאוד, כיון דבדרכי משה עמד על השם הזה, ולא הזכיר כלל לכתוב צביה אלא צביאה, ובאמת במבטא אין ניכר, וגם אפילו אם השם ע"ש הירש או הירשן, נ"ל דשם צביאה הוא ג"כ על שם הירשן, כמו השבעתי אתכם כו' בצבאות או באילות השדה, ופירש"י כצביים ואיילים. ואם קורין אותה צביאולה, ולא נודע שם העריסה, הי' נ"ל לפי מה שכתבתי, דאם קורין אותה בשם צבי' דמסתמא כותבין צביאה, א"כ כשקורין אותה כנ"ל, לכתוב צביאולה, כמו שכותבין חנולה שרולה שמחולה, כראיתא באות ב' בשמות הנשים, דבאמת כשקורין אותה כנ"ל, ממש ניכר

כמבטא שקורין אותה כאל"ף. אך פעם אחת בא לידנו פה פראג, ובטלה דעתי, ולא הי' כותבין רק צבילה, אבל לא פלפלו מענין הנ"ל מה שכתבתי, דהרש"ל וב"ש לא נחתו לשם הזה, אלא לשם צָבִיחַ, ובוודאי לית בי' חשש כלל וכשר אפילו לכתחלה ליתן גם כנ"ל, ומ"מ הנלע"ד כתבתי, אם יסכימו גאוני זמנינו לדעתי, ודו"ק.

בדין יתרת וורדא

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל⁽¹⁾

באחד בראשון, לחודש הדת ניתן בשושן, ינצר כאישון, וישיג שמחה וששון, ה"ה כבוד אהו' מחו' ידידי הרב הה"נ החריף ובקי בחדרי תורה, בפלפול וסברא, אוזר גבורה, משיב מלחמה שערה, המפורסם כש"ת מוהר"ר שמחה נתן נרו"א, עליו תופע נהרה, ער ביאת מבשר צרק במהרה, א"ס.

אחר"ש . . . , עתה באתי על דברי תורה, אשר ביקש ממני לחות דעי בדבר השאלה דאיכלע קמי', שנמצא וורדא יתירה בצד ימין ולא במקומו ממש, ואין ליתיר וורדא זה כים, גם הוא פחות אף מצפורן אגורל, וגם חריץ אין לו, רק שיש לו כל תואר וורדא. והדרת כ"ת הורה להתיר מטעם דבזה שהיא פחותה מכשיעור, אין לו דין יתיר כלל.

הדבר פשוט לענ"ד שיפה רן ויפה הורה, ראין לדון בזה דין יתרת וורדא כלל, רכל שהוא פחות מכשיעור, תלתול בשר בעלמא הוא, שהרי באם אין שם רק אחד, פחות מטרפא ראסא, אע"פ שיש לו כל צורת וורדא ואפילו עם כים, אין מועיל להכשיר, רכל שאין שיעור הדאוי, תלתלי בשר בעלמא, ואין מועיל להכשירו, ולומר דרוב בהמות כשרות ויש להם וורדא, והאי נמי הא חזינן שיש עליו תואר וורדא עם כים, וע"כ דקים להו בין שיעור לפחות מכשיעור, ואין עליו תורת וורדא, ופשיטא שאין לחלק בין לחומרא ובין לקולא, דודאי אין לנו לתת עליו דין יתד כנמול, אלא אם הי' מקום להכשירו מדינא כשהי' נמצא לבר ואף בלא כים, כיון שיש מכשירין בחסר כים, וכן בשאר ריעותות, כגון גדולה כאונא ויותר וכה"ג, אבל פחות מכשיעור דליכא מאן דמכשיר ולכ"ע דין חסר הוורדא יש לו, פשיטא שאם נמצא עמו וורדא כתיקונו, שאין לומר שהוא יתר כנמול דמי, ומחמת שהוא פשוט בעיני, קצרתי.

ונפלאתי על כ"ת שעמר נגדו מה שכתב אא"ז בתבואות שור סעיף כ"ט בדבדליכא כים, אין חילוק בין גדולה לקטנה, ולכן כתב שכוונתו דיותרת קטנה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק. (כת"י ירושלים, מספר 6459-4).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ח' עמוד י"ג.

מעיקר הוורדא מ"מ טריפה, אבל עכ"פ בעינן דיתר וורדא יהי' כטרפא דאסא כו'. ובחנם כתב כן, דמבואר שם כוונתו, דהיינו שהיא קטנה ממה שרגילה אונא להיות, דהוה סימן קצת לוורדא, וכן אם גדולה היא ביותר, שיש מקום לדונו כאונא, על זה כתב דאין חילוק כו', וכן מבואר שם להדיא בתבואות שור סוף ס"ק מ"ג, אבל מ"מ יפה כתב כ"ת שאין כוונת אא"ז כלל על קטנה משיעור טרפא דאסא. ומחמת שהדבר פשוט לענ"ד, ואני סמכוני באשישות, וירי רפות ותשושות, תפסתי דרך קצרה, וה' יאריך ימיו ושנותיו, כנפשו ונפש מחו' ידירו לנצח.

(מקום החתימה)

בענין לאו שאין בו מעשה, התראת ספק, ועוד מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל⁽¹⁾

(תשובה שהשבתי להרב מו"ה שמואל ברא"ד אבד"ק פאלנויא והגליל)

וזה יצא ראשונה, לתמוה על מה שכתבו התוס' במכות ד' ע"ב סוף ד"ה הא לא קשיא וכו', ובע"ז ס"ד ד"ה רבי עקיבא אומר, דר"ע דאית לי' עדים זוממין קנסא הוא, ס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. וקשיא לי' לפ"ז מהא דברכות ט' ע"א ופסחים ק"ב ע"ב, ור"ע אי מהתם הוי אמינא מאי בוקר בוקר שני, דאיך אפשר למימר הכי, והרי ר"ע ס"ל כר' יעקב בתמורה ד' ע"ב, דלא איצטריך והנותר ממנו כו' ליתן עשה אחר ל"ת, אלא משום דה"ל לאו שאין בו מעשה, א"כ תיקשי קושית הש"ס שם בתמורה לר' יעקב האי והנותר וכו' מאי עביר לי', וצ"ל כתירוץ הש"ס דמבעי לי' לשריפת קדשים, והיינו כחזקי', דלא תותירו עד בוקר של ט"ז שהוא חול המועד, דהיינו שאם נותר ממנו, המתן עד אידך בוקר, ואי ס"ד דלא תותירו ממנו עד בוקר היינו נמי בוקר שני, דהוא חול המועד, א"כ אידך והנותר ממנו עד בוקר למאי אתא, וצ"ע לפי שיטת הפשט, עכ"ל דו"מ הרב נ"י.

קושיא הזאת הנה היא כתובה על ספר נצח ישראל בחידושיו על מס' שבת דף כ"ד ע"ב, ואף הוא הניחה בצ"ע, ואפריון אמשיי' למכת"ר הרב נ"י שעוררני עליו, כי אנחת לן תלתא מנו חדא, והוא דקשיא לי' בסוגיא דמכות דף ד' ע"ב דפריך הש"ס מכלל דר' יהודה סבר לשאב"מ לוקין עליו, מנ"ל וכו'. ותמיהני, הלא מיני' ובי' מוכח כן, דמדצריך הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו, ואי ס"ד לשאב"מ אין לוקין עליו, למה לי העשה אחר הל"ת.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — תשובה זו הניעה אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. בברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

אבל הענין כך הוא, דבלא"ה אנו צדיקין להבין בסוגיא דתמורה דא"ר יעקב לא מן השם הוא זה אלא משום דה"ל לשאב"מ, וכי מה פעל ר' יעקב בזה, הלא סוף כל סוף הוי לאו שניתק לעשה, ואטו איכא מאן דחולק וסובר דלאו הניתק לעשה לוקין עליו, (והן אמת דבב"מ דף ס"ב ע"א בתוס' ד"ה לא מאי קום וכו', משמע כך לחד תירוצא, אבל חזרו ממנו התוס', ובבבלי סוגיא דתמורה מבואר בכל דברי התוס' דליכא חולק בזה, אף דמרש"י שם נמי משמע דפליגי בי' תנאי), אבל הרבר פשוט, דכוונת ר' יעקב בזה, דאם הפטור דמלקות מצד לאו הניתק לעשה, א"כ הוא תולה בקיום העשה, ואם לא קיימו או ביטלו לכל מר כדאית לי', אזי הוא לוקה, לכך אמר ר' יעקב לא מן השם הוא זה, אלא משום דהוה לשאב"מ, ולעולם אינו לוקה, ולפ"ז צ"ל לר' יעקב אף בעבר על לאו דנותר ע"י מעשה, וכגון שמנע בני החבורה לאכול חלקם עד שנעשה נותר, או שהבליע בה דבר אסור ונאסר באכילה, וזה לא חשיב מעשה, דאלת"ה עדיין צריכין אנו לשם הניתק לעשה לפטור אף בעשה מעשה, אלא ודאי זה לא חשיב מעשה.

ובזהו כן מתורץ קושית ר"מ נ"י, דשפיר י"ל לר"ע דהוי אמינא מאי בוקר בוקר שני, וכי תימא א"כ והנותר ממנו עד בוקר למה לי לר"ע, זה אינו, דללאו הניתק לעשה אתא כמו לר' יהודה, ואף דס"ל לר"ע לשאב"מ אין לוקין עליו, אפ"ה איצטריך לנתק לעשה כדי לפוטרו אף אם עבר ע"י מעשה, ור' עקיבא ס"ל דזה חשיב מעשה, ולכך צריך הכתוב לפוטרו ע"י נתיקת הלאו לעשה, ודו"ק.

(ויעויין בהרז"ה במכות ט"ו בסוגיא דביטלו ולא ביטלו, נרגש מנותר וקרי לי' לשאב"מ, אבל להתוס' שאנו קיימין בהם, י"ל דתליא בפלוגתא דר' יעקב ור"ע, ואפ"ה לא אמר ר' יוחנן אלא זאת ועוד אחרת וכו', דלא רצה להכריע בין ר"י ור"ע).

ובכן מתורץ קושייתי דלעיל, דשפיר פריך סתמא דהש"ס במכות לר' יהודה מנ"ל דלוקין אלאו שאב"מ, דהשתא אין לומר מדהוצרך הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת, שמע מינה דלשאב"מ לוקין, דזה אינו, דאף אם אין לוקין אלאו שאב"מ, הוצרך הכתוב לנתק לעשה כדי לפוטרו באם עבר ע"י מעשה, וכנ"ל לר"ע, ורצה סתמא דש"ס לפרש דברי ר' יהודה כר"ע, שהרי הוי' מתלמידיו, וזה נלע"ד ברור.

ובזה הנה מקום אתי ליישב דעת רבינו הרמב"ם פ"ח מהל' פסולי המוקדשין הלכה ט', שכתב הטעם דאין לוקין אלאו דנותר משום דה"ל לאו הניתק לעשה. ותמה הכ"מ דתיפוק לי' דה"ל לשאב"מ. ותירץ הכ"מ דלרבותא נקט דאפילו אם ה' לאו שיש בו מעשה אין לוקין עליו. והמשנה למלך שם הרבה לתמוה, דהא באמת אין בו מעשה, וא"כ מפי ה' לו לרבינו לאחוז הטעם דלשאב"מ שאז פטור אף בלא קיימו וביטלו, משא"כ הטעם דניתק לעשה אינו כללי, שאם לא קיימו וביטלו חייב. אבל לפי הוצעתנו גם הטעם דלשאב"מ אינו כללי, דהא אפשר לפעמים לעבור עליו במעשה.

ועל דבר קושייתו השנייה במכות י"ב ע"ב דפריך אימור דשמעת לי' לר"י גבי מעשה לחומרא וכו', ופי' הריטב"א דר"י מספקא לי' אי שדינן עיקרו בתר נופו יעו"ש, אלא גבי ערי מקלט וכו'. וכתבו המפורשים, רש"י והריטב"א ז"ל, דר"ל, דנופו מבחוץ ועיקרו מבפנים לא משכחת לחומרא רק לקולא. וצל"ע הרי לעיל דף י' ע"ב אמר רב הונא רוצח שגלה לעיר מקלטו ומצאו גואל הדם והרגו פטור, משמע וודאי דמ"מ אסור לגואל הדם להרגו לכתחלה, שהרי התורה הקפידה שלא להמיתו בדרך הליכתו לגלות שנא' פן ידרוף וגו', ומהאי טעמא מוסרין לו שני ת"ח וכו', ואלו גבי רוצח שיצא חוץ לתחום עיר מקלטו, קי"ל כר"ע במתני' (דף י"א ע"ב) רשות ביד גודל הדם, וכן פסק הרמב"ם להדיא בפדק ה' מהל' רוצח הל' ט' וי'. והשתא איכא נ"מ לחומרא גבי עיקרו מבפנים ונופו בחוץ, כגון ברוצח שגלה והגיע עד עיקרו של אילן זה, וחזר ויצא לצרכו עד חוץ לנופו ומצאו גואל הדם, והשתא אי לא אמרינן שדי עיקרו בתר נופו, א"כ כבר ה' בפנים וקלטו תחום עיר מקלט, והשתא שיצא כמזיד, רשות ביד גואל הדם להרגו, משא"כ אי אמרינן שדי עיקרו בתר נופו, א"כ לא נקלט עדיין ולא ה' בפנים כלל, ואסור לגואל הדם להרגו. והא וודאי ליכא למימר דסוף כל סוף כיון שהי' כבר בצד העיקר והי' אסור לגואל הדם להרגו מצד דאזלינן לחומרא, הו"ל יציאתו אח"כ כאלו יצא ממש בזדון מעיר מקלט והתיר עצמו למיתה, זה אינו, שהרי הא גופי' מספקא לי' לר"י אי אמרינן דעיקרו נחשב מבפנים ואסור להרגו שם או לא, אלא דמצד ספיקא אזלינן לחומרא ואסור להרגו, וה"נ ניזול איפכא לחומרא ולומר שמא לא ה' עדיין במקום שאסור להרגו, דשדי עיקרו בתר נופו, והו"ל רוצח שלא יצא עדיין, ואסור להרגו, עכ"ל.

ותמיהני, על מי קשיא לי' לרו"מ נ"י, אם על המקשה, הא י"ל בפשיטות דלא רצה לאוקמי הך בבא דעיקרו מבפנים ונופו מבחוץ, כצויר וגוונא חדא דוקא, דא"כ לא הוי דומיא דעיקרו מבחוץ ונופו מבפנים, (ומה"ט מיאן נמי המקשה בתירוצי רבא ורב אשי, דהוא סבר דסתמא קתני), ואם על המתריך קשיא לי' דה"ל לתרוצי כך, זה אינו, די"ל דלא רצה למיחת נפשי' בפלוגתא אם ולו אין משפט מות מדבר ברוצח או בגואל הדם, ולכך מתרצים רבא ורב אשי מה שהוא לכולהו תנאי, כנלע"ד ברור ופשוט ונכון.

ועל דבר קושייתו השלישית, אהא דמסיק במכות ט"ז ע"א לריש לקיש דתרי תנאי אליבא דרבי יהודה לעינן התראת ספק. וקשיא לי' להך תנא אליבא דר"י התראת ספק לא שמה התראה, תיקשי קושיית תוס' דגיסין ל"ג ע"א בד"ה ואפקעינהו וכו', מהא דנזיר דהתראת ספק הוא שמא ישאל על נזירותו, ואין לומר כתירוצי התוס' דאוקמינן אחזקה, הרי אסקינן לעיל כ"ח ע"ב דשמא ימות תנאי הוא, ור' יהודה דחייש לבקיעת הנוד ס"ל דלא מהני חזקה בדבר שהוא עתיד, ומש"ה נמי חיישינן שמא ימות ולא מהני חזקת חי, ומעמא משום דלא מרעי לי' לחזקה בהכי, ולא מטעם דסוף כל אדם למות, דא"כ בבקיעת הנוד מ"מ, דהתם ליכא למימר הכי, אלא ע"כ דלא מהני כחה של חזקה רק עד

עכשיו, וכדילפינן לה מננעי בתים בפ"ק רחולין, והשתא לר"י לשיטתו תיקשי איך לוקין על לאו דנזירות, והרי לא מהני החזקה דק עד עכשיו, ושמא ישאל על נזרו בעתיד.

ונהירנא שכבר הקשיתי הך קושיא להרב המאה"ג המנוח מו' מרדכי בער זצ"ל, והשיב לי דבנזיר כיון שע"י השאלה עקר הנזר מעיקרא נמצא דאין הספק בעתיד לחוד, אלא שהספק הוא מה הוא עכשיו, דשמא ישאל ולא הי' נזיר מעולם, וכיון שכן שאנו מסתפקין בעכשיו, שפיר אהני לן החזקה. והשבתי לו דא"כ הגע בעצמך דאין כאן חזקה כלל, דכמו שאנו מסתפקין מה הוא עכשיו, כך אנו מסתפקין מה הי' משעה שנזר בנזיר ועד עכשיו, א"כ איך אפשר לאוקמי' אחזקתו, והרי עלי' אנו דנין אם הי' נזיר מעולם, אלא ע"כ דכונת התוס' כך היא, דוודאי עכשיו לפנינו הוא נזיר וודאי כל זמן שלא נשאל, דק דמספקא לן אם יעשה שום מעשה בעתיד לסתור נזירותו אם לא, ועל זה כתבו דמוקמינן לי' אחזקתו, דהיינו, כמו שעד עכשיו לא עשה שום מעשה לסתור נזירותו, כך בעתיד ישאר בשב ואל תעשה, ומעתה הדרא קושיא לדוכתא, דעל העתיד לא מהני חזקה. ויש מקום אתי ליישב על פי דברי עולא בפרק ככל מערכין בהא דמתנה אדם על עירובו וקצרתו, עכ"ל.

ותמיהני שהרחיק לחמו מתוס' דנישין, והלא במס' מכות ובסוגיא הנ"ל שהוא עסוק בה, הקשו ותירצו כך התוס', בדף ט"ו ע"ב בד"ה במאי קמיפלגי, ותירצו כך התוס'. ובתחילת ההשקפה עלה על דעתי ליישב דרך פלפול, שהרי הקשה מהרש"א בגיטין שם, מדוע נקטו התוס' קושייתם בנזיר מסיפא דמתני' דאמר לו אל תשתה אל תשתה וכו', ולא הקשו סתמא, מסתם נזיר דרישא בהתראה אחת, ותירוצים רבים נאמרו בזה, ואף אני לי דרך נכון בחיבורי ספר כריתות [על מס' גיטין], אבל העולה על כולם דברי הגאון תומים סי' ע"ג ס"ק וי"ו. ואיך שיהי', כולם באים לעמק השוה, דמסתם נזיר לק"מ, רק מנזיר שהתרו ב' פעמים אל תשתה אל תשתה, וכן נראה שדקדקו התוס' בזה גם במכות. וא"כ י"ל דאה"נ ר' יהודה להך תנא דס"ל אליב' התראת ספק לא שמי' התראה, חולק אהך בבא דאל תשתה אל תשתה, ואינו מחויב אלא אחת, ובנזיר סתמא, הא לא קשיא קושיית התוס', וקצר המצע מהשתרע.

אמנם אינני צריך לזה, דהרי כתבו התוס' בעירובין ל"ח ע"ב בד"ה אי אתה מודה וכו', דלהנהו דמפרשי טעמי' דר"י משום דאין ברירה או שירים ניכרין אז אין טעמי' דר"י משום בקיעת הנזר, וכן כתבו התוס' בסוכה וביומא, וא"כ לריש לקיש דמוקמינן לדידי' ר' יהודה כתנא לענין התראת ספק, י"ל דס"ל חד מהני טעמי' הנזכרים בסוגיא דעירובין, ולא מטעם בקיעת הנזר, וא"כ א"ש אף אם לא אמרי' זווי זווי קתני, והסוגיא דנישין דאמר שמא ימות תנאי הוא, היינו אי טעמא דר"י משום בקיעת הנזר, וזה נלע"ד פשוט.

בענין שמיטת כספים בשביעית

מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן זצ"ל⁽¹⁾
אבד"ק לבוב

ב"ה. ענין שמיטת כספים.

ראה ראיתי בספר יראים סי' ער"ח⁽²⁾ דבר חדש בענין שמיטה, ודעתו דאין הלוח רשאי לעכבו אלא עפ"י המלוה, שמזמינו לב"ד לישמט חובו והוא אומר משמט אני, ואם אינו רוצה מלוה יכופו אותו הב"ד כמו בכל מצות עשה דמכין אותו עד שתצא נפשו. ועל זה כתב דרוקא ב"ד של ארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ אין לכופ, בדמיון כל דלא שכיחא ואין בה חסרון כים אין דנין בח"ל, ושמיטה דקרא אינו מחילה אלא הנחה שיניחו ולא יגוש אותה, אבל לעולם מוטלת על הלוח שלא יעכב חובו, ואם לא עשה כן הו"ל לוח רשע. ומ"ש דאסור לומר אני נותן לך בחובי, היינו תקון הלשון, דבחובי משמע ע"י נגישה ותקנו שיאמר במתנה שיהי' ניכר שלא ע"י נגישה נותן לו (כצ"ל שם).

והנה דבריו הקדושים הם חדשים, וגם לפע"ד לא זכיתי להבין על בריו, וע"כ אמרתי לרשום בקצרה. הנה הוא בעצמו כתב שאינו נראה, והביא ממכות דאמרו, כללו בעי שלומי לי', ודבריו סתומים, וכוונתו להך דאמרו בדף ג' ואי אמרת שביעית משמטתו כללו בעי שלומי, והיינו דרצו להפסידו כולו, וקשה הא לא רצו להפסידו כולו, דהא הלוח מחויב לשלם, וע"ז סיים היראים אלא שמה לאו מחילה היא ותו לא מיד, ואין לו הבנה. ולפע"ד צ"ל אלא שם כו' מחילה היא, ותו לא מיד, והיינו דמזה מכדיע דשמיטה יש בו מתורת מחילה, וע"ז מסיים, ותו לא מיד, וגם בש"ס נמצא כלשון הזה כמה פעמים, ולפ"ז חוזר בו היראים מכל מה שכתב בזה.

והנה אף דיש לומר דמ"מ אפסדו אם לא ירצה הלוח לשלם ואז יפסיד, והלא עדים זוממים חייבים אף בדבר שהי' יכול לתפוס, וכמ"ש המגדל עוז פרק כ"א מעדות, ומכ"ש בזה שאם לא ירצה לשלם יפסיד. וגם נלפע"ד דהפסידו את המלוה, דאף שיתן לו, יתננו לו בתורת שרוצה ליתן חובא בדרך מתנה, והוא צריך לומר משמט, כמבואר בש"ס, דאף דנותנו לו במתנה, צ"ל משמט, וא"כ מתנה בעלמא היא דהייב לי' ולא מתורת חוב, וא"כ עכ"פ הפסיד לו החוב, וכעין שאמרו בב"מ דף כ"ו דלא קיים מצות השבת, מתנה בעלמא היא ולא בתורת השבת הגזילה. ואין לומר דכיון שבאמת להיראים הלוח חייב הו"ל לוח

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד ט'. — חידו"ת הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח בגנני ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הקב"ה ישלח ברכה והצלחה ככל מעשה ידיו.

(2) ברפוסים החדשים, הוא בס' קס"ד. ועיין מש"כ הגאון מוה"ר יוסף שאול זצ"ל, על דברי היראים, בספרו ידות נדרים על הל' נדרים בס' רכ"א סק"ב, ומזכיר שם תשובה זו.

רשע, רק שצריך לומר בלשון מתנה שלא יהי' נראה כאלו נתן ע"י נגישה, א"כ שוב המלוה מקבלו מתורת חובו, דא"כ שוב יקשה, אמאי אמרינן בניסין דף ל"ז דצריך שיאמר לו משמט אני, והא אסור לומר בחובי, וא"כ אמאי צ"ל משמט, ואין לומר דבאמת כל שאומר לו במתנה א"צ שיאמר משמט אני, רק במחזיר לו סתם צריך לומר משמט, דא"כ מה מקשה על רבה דאמר ותלי לי, מהך דאל יאמר לו בחובי, והא שם לא שייך תלי, דכל הענין שאסור לומר בחובי כדי שלא יראה שע"י נגישה היא, ואין מותר להלותו ולסבבו . . . עד שיאמר כן, הן אמת לשיטת היראים אתי שפיר גוף הענין דתלי לי, משום דבאמת חייב לו והוא לזה רשע, רק שהתורה אסרה שהמלוה יגש, אבל עכ"פ תלי לי שרי. אך גוף הענין היא תימא, רהא שמיטת כספים היא דומיא דשמיטת קרקע, והרי שמטת קרקע הוה אפקעתא דמלכא, כדאמרו בב"מ דף ק"ז, ועיקר הפקר היא נלמד משמיטה, ואיך שייך לומר דיהי' זה מקרי לזה רשע אם התורה הפקירה, והרי ממש נוטל מפירות שביעית אינו נקרא גזלן, ודעת הב"י דלכך שביעית פטור ממעשר משום דהפקר היא, וא"כ כל שהפקיר היא הפקר לכל, ואיך יהי' זה לזה רשע. וגם קשה לפע"ד, הא הפקר הוה, והרי יאוש בחוב מהני כמ"ש המהרי"ק, וע' שו"ת אא"ז הח"ץ ו"ל סי' י', ובחור"מ סי' קס"ג, וא"כ הא יאוש אינו כהפקר, כמו שכתבו התוס' בב"ק דף ס"ו, והרי שביעית הוה הפקר גמור, ולמה לא יוכה הלוח עכ"פ מתורת יאוש בחוב דמועיל.

ובזה אני אומר, לפי מה דאמרו בכריתות דף כ"ד דכל ידיע בשקדו לא מייאש אף דבאו עדים, ידיע שיבאו עדים ויזימום, א"כ מה קאמר כלהו בעי שלומי, והא שם דהמלוה ידע באמת שלא הי' על עשר שנים, והעדים לא היו אז, דהרי אח"כ באו עדים והזימום, א"כ שוב לא נתייאש, רהא ידע שיבואו עדים ויזימו, וא"כ אמאי נתחייבו בכלהו, הא המלוה לא אתייאש כלל, ודר"ק. ובזה אמרתי ע"ד הפלפול לישב רברי היראים, דבאמת י"ל דהיראים ס"ל ריאוש לא מהני בחוב, כיון שנתחייב לפרוע לא הוה בהיתרא אתי לירי, וכמו שכתב אא"ז הח"ץ ו"ל סי' קמ"ד בתשובתו, וא"כ כל שלא מועיל יאוש הרי הוא הפקר, ושמיטה לא מהני. ובזה הי' מקום ליישב ראייתו מהך דמכות, דלח"ס"ד שם דלא ידע מהך דמוסר פרויבל או במלוה על משכון, א"כ שפיר פריך כלהו בעי לשלומי, ואין לומר דלשיטת היראים באמת לא הפסידו לו עדים כל הממון, רהא הלוח באמת מחויב לשלם וכמ"ש למעלה, ועיין תוס' סנהדרין דף ט' דכל היכא ראינו מוכרח שיתלה זה בזה יכולין למימר לא להפסיד כולו באנו, ומכ"ש בזה. אבל לפמ"ש א"ש, רכל הטעם דלא שייך יאוש, הוא משום דחוב הוה כאלו באיסורא אתי לירי, ולפ"ז שם בהלוח על עשר שנים, דמתחלה ידע המלוה שיהי' שמיטה באמצע ולא יצטרך לשלם לו, שוב נתייאש בתחלת הלואה, ובכח"ג כ"ע מורה רשייך יאוש בחוב, דבהיתרא אתי לירי, דבתחלת הלואה אתייאש, ועל זה משני במוסר או במלוה על המשכון, והיינו כל ריכול להיות דימסור שטרותיו או שיעשה פרויבול או שלקח משכון, שוב לא נתייאש.

ובזה מיושב היטב מה שהקשה בתומים סי' ס"ז, דהאיך מוקי במלוה על המשכון, דממנ"פ, אי מיירי שיש לו ערך המשכון, הא נאמן למעון עד כדי דמיו, ומאי אפסדותו כלל, ואם החזיר המשכון, שוב משמט. ולפמ"ש א"ש, דבאמת החזיר המשכון, רק דעכ"פ כל שהי' לו משכון, א"כ מתחלת הלוואה נתחייב לו לשלם ולא נתייאש, ושוב אף שהחזיר לא מהני היאוש דהוי כמו באיסורא אתי לירי, ודו"ק היטב כי הוא חריף. אך לפמ"ש י"ל כיון דהוא ידע שהעדים העידו שקר, שוב לא נתייאש, רסבר טרחנא ער שאמצא עדים שזוימו לאלו, וכראמרו בכריתות רף כ"ד, ואתי שפיר ראיית היראים מהך דמכות, דא"כ אמאי כללו בעי שלומי, רהא הוא לא נתייאש כלל, ודו"ק היטב.

ומה שכתב היראים דבב"ד של חוץ לארץ אין רשאי לכופו, רהא תנא מכאן אמרו קנסא, ואין קנס ממון רנין בח"ל ראיין רנין ריני קנסות אפילו בממון במידי דלא שכיחא ולית בה חסרון כיס בריש ב"ק, ותנן בפרק השולח ובמס' שבועות, אין כותבין פרוזבול אלא על קרקע כ"ש וכו'. והנה דבריו סתומים וחתומים, רמה קנס שייך כאן, הא זה מצות התורה שישמט כל בעל משה ירו, ומצות התורה אינם קנס, וכמ"ש הרמב"ן בספר המצות על מצות יציאת העבד בראשי אברים, דלא שייך בזה קנס, רמצות הן ולא קנס ע"ש, ובתשובה בארתי זאת באורך, ואם כוונתו למה רכופין אותו ער שיאמר רוצה אני רזה קנס, ואף בממון כל מידי רלא שכיח ויש בו חסרון כיס אין רנין בח"ל. (ומ"ש בריש ב"ק, ט"ס וצ"ל בריש החובל), ומ"ש ותנן ראיין כותבין פרוזבול אלא על קרקע כ"ש, הוא לראי' רמידי רלא שכיחא הוא, רהי' יכול לכתוב פרוזבול בקרקע כ"ש, אבל זה תמוה, רנהי רמצר הממון אין רנין בח"ל, אבל מצר מצות שמיטה רנין בח"ל, ולא לשתמיט תנא לומר דפריעת ב"ח או סוכה ולולב רמכין ער שתצא נפשו, דלא יהי' שייך בח"ל, אתמהה, כל שהוא משום מצוה, אף במידי רממון ולא שכיח, אנו רנין, ואררבא לשיטת היראים אין בו כ"כ חסרון כיס, רהא הלוה מחויב. גם מ"ש רהא תנא מכאן אמרו קנסא, לא הבנתי פירוש הרברים כלל. דרך כלל דברי היראים תמוהים לפע"ד, ומי שמיישב שיטתו ברווחא, יוכה לרב טוב, וצ"ע.

אמנם מה שאני תמה על היראים, מהא ראמרו בשבועות דף מ"ח, לזה הימנו ערב שביעית ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף ראיין מגלגלין, ואמרו הטעם ראתא שביעית אפקעתא, ולפמ"ש היראים, למה לא מגלגלין, רהא שביעית לא מפקיע החוב, רק שאין המלוה יכול לבקשו, אבל הוא לזה רשע אם אינו משלם, ולמה לא יוכל לגלגל, ואין לומר רכל שמגלגל זה מקרי נגישה רע"י שבועה הוי מוכרח לשלם, רזה אינו, דמלבר ראינו מקרי ממון ברור, אף גם רזה אינו מקרי נגישה, ואולי רלא שייך שבועה על דבר שלא יוכל המלוה לתבעו ולנגשו ע"ז לא חייבה תורה שבועה או לגלגל, אבל זה אינו, דשם קאי בררבנן, ובררבנן וראי' דמגלגלין אף שבועה כזו, רהרי כל שבועת היסת לא ירדינן לנכסיו, ואף שמשמתין, מ"מ אינו נראה רלא יהי' שייך גלגול בזה ובפרט בח"ל רלא שייך לכופו כלל כמ"ש היראים, פשיטא רשייך גלגול, ודו"ק היטב.

וגם בגוף הרבר ששביעית משמטת השבועה, דהיינו שבועת מורה במקצת במלוה שכפר מחצה קודם שביעית והו"ל כופר הכל, קשה טובא דהא קודם שביעית הו"ל מורה במקצת, ואף שעבר שביעית הא לא נפקע החוב, רק שאינו יכול לנגשו, ואטו אם זה אינו יכול לנגשו יהי' נפקע חיוב השבועה, כיון שמן הרין באמת חייב לשיטת היראים, וצ"ע.

והנה בהא דאמרינן בשבת דף קמ"ח ע"ב, השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה אם הי' החודש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט ואי לא ניתנה ליתבע מה משמט, ופירש"י, הואיל ואין ב"ד נזקקין לכופו מה משמט, שמוט ועומד הוא, והרשב"א בחידושו שם תמה, דדילמא משמט דקאמר שצריך לומר משמט אני. והנה לפי שיטת היראים הי' מקום לומר רבר נחמד, דהנה יסוד רברי היראים הוא רהלוה אינו נפטר מן החוב רק הלוה צריך לזמן את המלוה שיאמר לו משמט אני, וא"כ אי לא ניתנה ליתבע, לפ"ז שוב אינו יכול לכופ את המלוה שיאמר לו משמט אני, כיון שלא ניתן ליתבע, יאמר לו המלוה אני מחויב לשמט, דלא קרינא בי' לא יגוש, וא"כ שוב יקשה אי לא ניתנה ליתבע, אמאי משמט, הא מן הרין מחויב הלוה לשלם לו, ונקרא לזה רשע, ורק שיכול לכופ את המלוה שיאמר לו משמט אני, אבל בזה שלא ניתנה ליתבע, שוב אדרבא חייב הלוה לשלם ואינו משמט.

ובזה יש לקיים הגירסא, אי אמרת ניתנה ליתבע משום הכי משמט אלא אי אמרת לא ניתנה ליתבע מה משמט, ורש"י מחקו, וברשב"א מקיים הגירסא, ולשיטת היראים אתי שפיר ברווחא, דאם ניתנה ליתבע יכול לכופ את המלוה שישמט לו כיון דקרינא בי' לא יגוש, אלא אי אמרת לא ניתנה ליתבע אמאי משמט, וכמ"ש הרשב"א שם לפי דרכו, ורו"ק היטב.

וררך אנב אזכיר מה שנשאלתי בשם הרב החרוף מו"ה טודרוס הכהן נ"י מפרהייטץ, בהא רכתב הש"ך בחו"מ סי' ר"ח ראי' מהלואת יו"ט דניתנה ליתבע, דלא אמרינן בכה"ג כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני. והקשה דשם לא עשה איסור בהלואה רמיירי שאמר בלשון שאלה דמותר לומר השאילני, וא"כ לא שייך בכה"ג כל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ, ובאמת שיפה העיר, כי כן כתבו התוס' שם והרשב"א, דר"י אוסר אף שמזכיר לשון שאלה. אמנם נראה בכוונת הש"ך, כיון דר"י אוסר שאם נימא דניתן ליתבע אתי למיכתב, והיינו דאף בלשון שאלה חייש דלמא אתא למיכתב, ולכך צריך ר"י תירווייהו, שיהי' בלשון שאלה, וגם שלא יהי' ניתן ליתבע ולא יבא למיכתב, וכמ"ש הרשב"א בחידושו באורך.

וא"כ לפ"ז שפיר מקשה הש"ך דאם נימא דאסור, דהלואה הוה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר, וא"כ שוב למה הוצרך רבה לטעם דלא ליתי לאמנועי משמחת יו"ט, וגם למה באמת יהי' ניתן ליתבע, והא שייך החשש רשמא אתי למכתב, וא"כ הוה כ"מ דא"ר לא תעביר, ושוב לא שמי' הלואה, וא"כ לא יוכל לתבעו בתורת הלואה, וממילא לא שייך דלא אתי לאמנועי משמחת יו"ט, דהא אף דנימא דניתן לתבעו, ג"כ לא יבא ליתבע, דהא לא שמי' הלואה, ושוב יחוש

לנפשו דלא יהיב לי, ואתי לאמנועי משמחת יו"ט, וע"כ דבכה"ג לא שייך כ"מ דא"ר לא תעביר, וא"כ כוונת הש"ך מבוארת. אמנם עדיין קשה דמה שייך בזה כ"מ דא"ר לא תעביר, והא אף דעשה באיסור, אבל עכ"פ ניתן ליתבע, ולו יהא דהוה גזלן, כל שלא נתן לו במתנה רק בתורת שאלה, א"כ שייך ניתנה לתבעו, דזה יתבע שאלתו, ומה בכך שזה עשה איסור, אטו בשביל זה קנסו ממונו. אך נראה דהעיקר בכוונת הש"ך, דאי נימא דלא הוה הלואה כיון דנעשה באיסור ואינו מחויב מתורת הלואה רק בתורת גזל שזה לא נתן לו במתנה, א"כ מה נ"מ בין שאלה להלואה, דשאלה לא אתי למיכתב כיון שאינו לזמן מרובה אם חוזר בעין, וכמו דאמר שם בע"א, ע"ש ברש"י ותוס', והא כיון דלא ניתנה ליתבע בתורת הלואה ושאלה דעשה איסור, דגם רבה מודה דשייך חשש דלמא אתי למכתב, רק דבשאלה כיון דאינו איסור לא חיישינן דלמא מ"מ אתי למיכתב כמ"ש הרשב"א, אבל אם נימא דלא יכול לתבעו משום דהוה כ"מ דא"ר לא תעביר, וא"כ שוב בטל לי' תורת שאלה והלואה, ושוב בודאי יש חשש דאתי למיכתב, כיון דאינו חייב להחזיר לו בעין או תיכף, דלא הוה עלה שם שאלה כלל, וע"כ מתורת גזל דיכול לכופו, אבל אינו לזמן מועט, וצריך למטרה בדינא ודיינא, ובודאי אתי למיכתב, וע"כ דלא שייך בזה כ"מ דא"ר לא תעביר, ודו"ק היטב כי נכון הוא.

ובזה נלפע"ד הא דאמר ואי אמרת לא נתנה לתביעה מה משמט, והגירסא היתה אי אמרת בשלמא ניתן ליתבע מש"ה משמט, ורש"י מחקה, והרשב"א קיימה, דהכוונה דאם הי' ניתנה ליתבע שייך לשון משמט, דהמלוה צריך לומר משמט אני, משא"כ כשלא ניתנה ליתבע, א"צ לומר משמט דלא קרינא בי' לא יגוש, ולפמ"ש יש לומר דמש"ה מחקה רש"י, דבאמת גם למ"ד ניתנה ליתבע, י"ל דכאן בודאי לא ניתנה ליתבע, דכל הטעם דניתן ליתבע, דאל"כ לא יהיב לי', והא בשמיטה לא שייך זאת, דלא ירצה ליתן לו, דלמא ישמט, וא"כ לא הועילו בתקנתם, ולכך י"ל דלא ניתנה ליתבע דלמא אתי למכתב, דהא צריך לומר משמט, וא"כ יכתוב, דלמא לא יעברו, ולא יהי' ראש השנה רק יום אחד, ויתנו לו, ואם לאו, עכ"פ יצטרך לומר משמט אני ויקיים מצוה, אבל עכ"פ לא שייך החשש דלמא לא יהיב לי', ולכך לא פריך, רק דאם לא ניתנה ליתבע מה שייך לשון משמט, הא משומט ועומד היא, ודו"ק היטב כי הוא נעים ונחמד ת"ל, ועכ"פ דברי הש"ך נכונים מאד והיא ישר.

ובזה מיושב מה דק"ל טובא, מה קשיא לי' מפרה שחילקה בראש השנה, והא שם הוה קופת החג, כדמוקי בירושלמי והובא בר"ן ריש אעפ"י גבי ולשביעית יע"ש, וא"כ לא שייך דלמא אתי למכתב, דרוקא בהלואה שייך דלמא אתי למכתב, אך לפמ"ש התוס' והרשב"א, דאף שמוכיר לו לשון שאלה, אמר ר' יוסף דלא נתנה ליתבע, וכמ"ש הרשב"א באורך, אתי שפיר.

ודרך אנב אזכיר מה דק"ל בראש השנה דף י"ט דפריך, והא לא מצינו אלול מעובר, ואמאי לא פריך מהך משנה דמצינו אלול מעובר, ודוחק לומר

דהמשנה נקיט רק מה שהי' בימי עזרא, וצ"ע, דמזה הוכחה ברורה כדמסיק הש"ס שם דאי איצטריך מעברין, ודו"ק.

והנה אחר כמה שנים נתיישבתי בדברי היראים הנ"ל, לראורה מש"ס דמכות דף ג' שמביא ראי' לסתור דבריו וכמ"ש למעלה, לראורה ראי' להיפוך, דהרי צריך להבין, בהא דפריך הש"ס, ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו בעי שלומי, ומשני דמיירי במלוה על המשכון. וקשה טובא, דהרי אמרו בקידושין ח', אמר לה התקדשי לי במנה והנתי לה משכון עלי' אינה מקודשת, מ"ט מנה אין כאן משכון אין כאן, וביאור הדברים כמ"ש הרא"ש שם, לפי שאין המשכון משועבר לכלום, משום דאחד יכול לשעבר נכסיו לדבר שנתחייב כבר, אבל דבר שלא נתחייב בו לא שייך שעבוד נכסים, וכן כתב הריטב"א בחידושו בשם הראב"ד, ובקצה"ח סי' ק"ץ האריך דשיטת הראב"ד עם שיטת הרא"ש אחת היא. ולפ"ז קשה טובא, דמה מועיל כאן מה שנתן לו משכון, הא כאן דלא נתחייב לו לשלם, לפי שהלוה על עשר שנים וידע בודאי דשביעית משמטתו, וא"כ עכ"פ חייב לא הוה שישלם, וא"כ שוב לא שייך שיעבור נכסים דנכסי דאינש אינון ערבין ב', וא"כ כל שלא נתחייב לא נשתעברו הנכסים ולא שייך משכון, ובשלמא כל מלוה על המשכון דאינו משמט ניהא, רהא שם לא הלוה על עשר שנים, וא"כ נתחייב בשעת הלוואה לשלם, וא"כ שוב הוה משכון גמור, אבל כאן שהלוה עשר שנים, שוב לא התחיל החיוב, דהא עד עשר שנים אינו מחויב לשלם, ואחר עשר שנים כבר עבר שביעית ונפקע החיוב, וא"כ הנכסים לא נשתעברו כלל, וא"כ שוב שייך לומר דנתחייבו לשלם כל המעות, ובפרט לרבא דס"ל דמכאן ולהבא הוא גובה, וא"כ לא התחיל החיוב למפרע כלל, וא"כ מה מועיל משכון, והיא קושיא נפלאה. וצ"ל כמ"ש היראים דבאמת חייב לשלם ונקרא רשע, ורק שהפסירו לו דאם לא ירצה לשלם הוא אינו רשאי לנגשו וכמ"ש למעלה ליישב דברי היראים מהקושיא שמקשה ממכות על דברי עצמו, ולפ"ז עכ"פ חייב יש כאן וכמ"ש, ושפיר מועיל המשכון דמנה יש כאן משכון יש כאן, ודו"ק.

אמנם בגוף הקושיא הי' נראה לפע"ד דמיירי שאמר לו זכו בגוף המשכון, ובכה"ג אף דמנה אין כאן, מועיל, כמ"ש הרמב"ן והרשב"א, וגם הרמב"ם הכי ס"ל, דכל שזוכה בגוף המשכון קנה משכון אף דמנה אין כאן, ועיין בקצה"ח שם, וא"כ בכה"ג שוב שביעית אינו משמט.

ובזה מיושב היטב מה שהקשה התומים סי' ס"ז לשיטת המהר"ם בר ברוך, דאם החזיר לו המשכון, שוב שביעית משמט, וא"כ מה מועיל מלוה על המשכון, דקשה ממנ"פ, אם עדיין בידו המשכון, מה מועיל מה שזה אומר עד עשר שנים, ומה הפסירו לו העדים שאמרו מכאן ועד שלשים יום, הא בלא"ה נאמן המלוה עד כדי דמיו במנו דלקוח, דע"כ אין כאן עידי משכון, דאל"כ יאמרו עד כמה השכין לו, ואם החזיר שוב משמט, ע"ש ס"ק י"ג. ולפמ"ש א"ש, דעד כאן לא כתב המהר"ם בר ברוך, רק באם היא סתם משכון דאינו רק שיעבור

בעלמא, י"ל כל שהחזיר לו מחל לו השיעבוד, אבל כאן, דע"כ מיירי שזיכה לו גוף המשכון, א"כ מה בכך שהחזיר לו, כל שלא נתן לו במתנה הדי הוא כפקרון אצלו, ולא מועיל מחילה בדבר שהיא בעין, רק לשון מתנה ממש, ודו"ק היטב. ולכאורה רציתי לומר דבר חדש, דכאן לא שייך לומר מנה אין כאן משכון אין כאן, דכל הטעם היא, דלא שייך חיוב הנכסים רק כשיש חיוב על הלוח, דנכסי דאינש אינן ערבין ב', וכל דהלוח לא נתחייב, לא נתחייבו הנכסים. ולפ"ז, הא כבר נודע מ"ש הרשב"א בראובן שהשאל דבר לחברו והתנה תנאי שהיא אסמכתא ונתן לו ערב, דאף שאינו גובה מן הלוח גובה מן הערב, וביאר המלמ"ל בפרק כ"ה ממלוה הטעם, דע"כ אין נפרעין מן הערב כשהלוה אינו חייב, רק אם בשעה שהלוה נתחייב הלוח, א"כ הערב לא חייב עצמו רק אם לא יוכל לפרוע מן הלוח, אבל כאן מעולם לא התחיל חיוב על הלוח, א"כ נשתעבר הערב, ע"ש. ולפ"ז כיון שכאן הלוח לעשר שנים, ואעפ"כ נתערב ונתן לו משכון, א"כ רצה שיחול החיוב על הנכסים אף שהוא לא נתחייב. אמנם יש לדחות, כיון דקי"ל דבמסור שטרותיו לב"ד או שכותב פרוזבול, לשיטת התוס' דהוה תרי מילי, ג"כ אין שביעית משמטתו, א"כ שוב התחיל החיוב, וכל שלא מסר השטר לב"ד, שוב לא יוכל לפרוע מהנכסים שאינם רק ערבים וכמ"ש המל"מ, אלא שלפ"ז שוב אין התחלה לקושיא, דעכ"פ כבר התחיל החיוב עליו, דהא יכול המלוה לעשות פרוזבול או למסור שטרותיו לב"ד, ושוב חל החיוב על המשכון וכמ"ש למעלה, דשייך מנה יש כאן ומשכון [יש] כאן, וז"ב.

אך אחר העיון יש לדחות, דנהי דאם הי' עושה פרוזבול הי' נתחייב לו, אבל כל זמן שלא עשה פרוזבול או מסר שטרותיו לב"ד, לא התחיל החיוב ולא נשתעברו הנכסים, וצ"ע בזה, דאפשר כיון דהאחר בידו לעשות החיוב, שוב נשתעברו הנכסים, דבידו לאו כמחוסר מעשה דמי, ודו"ק היטב בכל מ"ש.

והנה בשנת תרי"ב כ"ז סיון ב' קרח הייתי בטרנסקאוויטץ ולמדתי גיטין, ובדף ל"ז שם, בהא דהא מר הוא דאמר אינו משמט, א"ל וכי מפני שאנו מרמין נעשה מעשה, ופרש"י, נעשה מעשה להוציא ממנו בידים. ולדברי היראים תמות, דהא לדירי' מחויב הלוח לשלם, רק שהלוח מזמין למלוה, וכשיאמר לו המלוה משמט אני אז הוא דמשומט, ואם אין המלוה רוצה יכול לכופו, וא"כ אדרבא צריכין לעשות מעשה לכופו להמלוה, וא"כ מהראוי לומר שאינו משמט, והיינו דלא יוכל המלוה לתבוע להלוה שישמט ולא יוכל לכופו, וצ"ע ג לפע"ד.

והנה בהיותי בטרנסקאוויטץ שנת תרי"ב הגדתי קושיא זו לאחר מהחכמים בדראהביטש ושמו מו"ה זעליג ג", והשיב לי די"ל דהכי הכוונה, דהאבעיא היא, באם אינו רוצה לשמט אם יכולין לכופו או אין בידו כח לכופו שישלם, כי אף להיראים דהלוח חייב, אינו מבואר אם יכולים לכופו להלוה שישלם אחרי שכופין להמלוה לומר משמט אני, אפוכי מטרטא למה לי, והנה אף שנודה לדבריו שאין כופין ללוה לשלם משום שכופין המלוה לומר משמט אני, אבל זה במקום שנוכל לכופו לומר משמט אני, אבל בספק, שלא נוכל לכופו להמלוה

לומר משמט אני, פשיטא שנוכל לכופ להלוה לשלם, שכל שספק אי משמט או לא משמט, באמת יש להעמיד בחזקת חיוב שנוכל לכופו ללוה לשלם. ומה גם לפי מה שכתב היראים רבחוץ לארץ אין כופין למלוה לומר משמט אני, משום דקנס הוא, א"כ שוב כופין ללוה לשלם. הן אמת דיש לי ספק חרש בענין זה, דהנה הא דרנן בזה"ל כל חובות והלואות, היא משום דשליחותא דקמאי קעברין במירי דשכיחי ואית בהו חסרון כיס, כמבואר בטוש"ע חו"מ סי' א', ולפ"ז בחוב של שמטה לא שייך זאת, דבאמת חסרון כיס לא שייך בזה, דבאמת צריך לומר משמט אני, ונהי דאין יכול לכופו, אבל עכ"פ חסרון כיס לא שייך בזה, דבאמת מהראוי שישמט, אך כ"ז אין נ"מ לקושיתי, דניהו דבעלמא אין כופין ללוה לשלם בזה"ל אף דאין כופין למלוה, והיינו משום דלא שייך בי' חסרון כיס, מ"מ כאן דספק היא שמא אינו משמט, א"כ שוב אתחזיק חיוב, וכל ספק בשמטה הו"ל לקולא למלוה, ועיין בחו"מ סי' ע"ז, וצ"ע כי אין לפני שום ספר. והנה בשנת תרי"ג ער"ח כסליו פ' תולדות נסתפקתי ברבר חרש, אי שייך שמטה באחד שלוח מחברו וחברו לזה ממנו, והנה לרב ששת דס"ל (כתובות ק"י ע"א) הפוכי מטרטא למה לי, לא מבקיא לי, דלא שייך שמטה בודאי, דהא כל אחד עומד בשלו, והו"ל כנגוש ועומד, אבל לרב נחמן דס"ל זה גובה וזה גובה, אי נימא דמ"מ כל אחד תפוס בחובו והו"ל כנגוש ועומד, או דלמא כיון דמ"מ זה גובה וזה גובה, א"כ השמטה משמט דהו"ל חוב גמור. שבתי וראיתי דלא גרע ממשכון דלא משמט ואף בשעת הלוואה, והרי בשעת הלוואה אינו קנוי קנין גמור, וע' ש"ך ריש סי' ע"ב שהאריך בזה. ומשכון יכול הלוה לכופו שיחזור לו כשיתן לו מעותיו, ואפ"ה חשבינן לי' כנגוש ועומד, וה"ה בחוב שיש לו בידו, דאף ר"נ דס"ל זה גובה וזה גובה, מ"מ המעות שלוח זה מזה, לא גרע ממשכון עכ"פ דחשוב תפוס ועומד, וז"ב לדעתי.

איברא דקשה, בהא דאמרו בכתובות דף ק"י תרגמא רב נחמן אליבא דרב ששת כגון שלוח זה לעשר וזה לחמש, ופריך היכי דמי, אלימא ראשון לעשר ושני לחמש בהא לימא ארמון אילו הייתי חייב לך כיצר אתה לזה ממני, הא לא מטא זמני, וקשה טובא דאמאי לא פריך טפי, אם נימא כלישנא דס"ל בריש מכות דף ג' המלוה חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו, וא"כ אדרבא, להכי לזה ממנו, דאם לא לזה הי' שביעית משמטתו עכ"פ כשיגיע שמטה, ומיירי שהי' זמן השמטה בתוך משך החמש שנים הראשונים שלוח זה ממנו, וא"כ שוב לא יהי' משמטתו שביעית, דהוה נגוש ועומד, ובפרט לרב ששת דס"ל הפוכי מטרטא, הוה ודאי גבוי ועומד, והיא קושיא נפלאה.

אמנם נראה דזה אינו, דהי' יכול לעשות פרוזבל ולא הי' משמט, ולכך פריך דהא לא מטא זמני, איברא עדיין קשה, דניהו דזה השני לא הי' צריך לזה, דהא הי' יכול לעשות פרוזבל, מ"מ קשה, דהראשון יוכל למעון שזה שקר, דאל"כ למה לי לעשות השטות הזה שאלוה לך, והלא אם לא אלוה לך אולי תשכח לעשות פרוזבל, ועיין תומים סי' ס"ז ס"ק י"א שכתב סברא זו בסיפא,

דמוקים ראשון לחמש ושני לעשר, ופריך מ"ט דרבנן, והקשה דלמא עשה כן ולות, דפן ישכח הלה לעשות פרוזבל, ומזה הוכיח דמלוה לעשר שנים אינו משמט, ע"ש. ועכ"פ כאן בודאי יקשה, דלמא ישכח, ולמה יעשה הלה שטות כזה להלוות, וע"כ דלא הי' חייב לו כלום.

אך נראה, דהנה היש"ש פ"ק דב"ק סי' כ' הביא ראי' דאף שאינו יכול לגבות חובו אח"כ דהיינו שמתמוטט מדי יום יום, ואפ"ה אינו יכול לגבות חוב תוך הזמן או לעקלו, מהא דהמלוה לחברו לעשר שנים דשביעית משמטתו, ולמה לא יוכל לעקלו תוך הזמן, והש"ך בסי' ע"ג דחה ראייתו, דשאני התם דסבר וקיבל, כיון דהלוה לו על עשר שנים וידע שיהי' שמטה. ואני כתבתי בגליון הש"ך, די"ל כיון דהי' יכול לעשות פרוזבל, לכך לא סבר וקיבל, ואף דלהס"ד דפריך מהמשנה לא ידע מפרוזבל, היינו דלא ידע דהמשנה מיירי מזה, אבל עכ"פ ידע שיוכל להיות שיעשה פרוזבל, מיהו השתא דאתית להכא, שוב אין דאיית הרש"ל ראי', דל"ש לומר שיתבענו לפרוע לו חובו בתוך הזמן, דהא יוכל לעשות פרוזבל, עד כאן מ"ש בגליון.

ובעת נראה דבמחכ"ת היש"ש והש"ך, שאין משם ראי' של כלום, דכפי הנדאה הבינו הרש"ל והש"ך דשביעית משמטתו תיכף משעה שהלוהו, כיון שלא הגיע הזמן קודם השמטה, וזה אינו, דאף דלא הוה רק מחוסר זמן, מ"מ כל שיכול לעשות פרוזבל לא משמט, רק בעת הגיע הזמן שמטה ולא עשה פרוזבל אז השביעית תשמט, אבל לא מיירי מאם יבא המלוה לתבוע בתוך הזמן, דאח"כ שיוכל לתבעו, ואף דהש"ס פריך מהמשנה דכולהו בעי שלומי, היינו משום דלהס"ד דלא ידע מענין פרוזבל, א"כ עכ"פ יפסיד כשיגיע שמטה, ועל זה משני דבאמת יעשה פרוזבל או ימסור שטרותיו לב"ד.

ודרך אנב ארשום דבר נפלא, במה שנחלקו רש"י ותוס' שם גבי מוסר שטרותיו לב"ד הוה פרוזבל, ושיטת התוס' דמוסר שטרותיו לב"ד עדיף טפי דאינו משמט מדאורייתא. ולפע"ד ראי' ברורה להתוס', דבאמת צ"ב למה לא אמר הש"ס בפרוזבל ג"כ, אבל באמת כאן קאי אליבא דשמואל, דר"י משמי' דשמואל אמר, והרי שמואל ס"ל בגיטין ל"ו ע"ב דפרוזבל לא מועיל רק בי דינא דסורא, ואמר שם שמואל האי פרוזבל עולבנא דדיינא היא ואי איישר חילי אבטלננה, וא"כ לשמואל לא מהני פרוזבל, לכך אמר מוסר שטרותיו לב"ד דעדיף דמאורייתא אינו משמט, ודו"ק היטב.

נחזור לג"ד, דבאמת קשה מאי פריך הש"ס הא לא מטא זמני', והא הלה יכול למעון דאולי יגיע השמטה ולא אעשה פרוזבל או מוסר שטרות לב"ד, ולכך אני רוצה מעות, וכמו שהביא המהרש"ל ראי' דיוכל לתבוע מעותיו בשביל שיגיע השמטה, וא"כ מאי פריך הא לא מטי זמני'. אמנם נראה דבאמת המלוה יוכל למעון כן, אבל הלוה הראשון יוכל לומר דילוח לו לחמש . . . ותו לא יתיירא מהשמטה, ושוב לא יוכל לבקשו שיפרע לו, ושפיר פריך הש"ס הא לא מטי זמני', וא"כ הי' מוכרח זה ללות, ואינו מתיירא שמא ישמט שמטה, אבל עכ"פ הי' מוכרח ללות ממנו, וזה הי' מוכרח להלוות לו, וא"כ אין ראי' דאינו חייב לו.

ובזה נפתח לי שערי בינה במה שכתב רש"י, ונוח הי' לו לזה שילוח ויתבענו לסוף חמש ועדיין יהא החוב מעוכב בידו עד השלמת עשר שנים, משיהא פורע לו. ותמה המהרש"א אטו בזה שהלוהו תליא מילתא, והלא אף אם לא הי' נוח לו, מ"מ זה הלא הי' יכול לתבעו, וכמו דהקשה בלוה לחמש וזה לעשר, אי דלא מטי זמני' מ"ט דארמון. ובאמת בראשית השקפה תמהתי בזה. ולפמ"ש א"ש, דזה לא קשה כלל, דבאמת הי' יכול לתבעו רק שלא הי' מוכרח לפרוע לו רק לתת לו בהלוואה, דאז אין שמטה משמט, ושפיר פירש רש"י דזה נוח לו לתבעו, ודו"ק היטב כי חדיף הוא.

איברא דלר"ג דס"ל זה גובה וזה גובה, שוב שייך להקשות דלמה הלוח כלל, דאין לומר דבזה לא ישמטנו שביעית, דזה אינו, דלר"ג דזה גובה וזה גובה אפשר דישמטנו שביעית אף שהלוהו לחמש. ובזה אפשר ליישב קושית הר"ה והרמב"ן ומהרש"א וש"ך סי' פ"ה, דע"כ הקושיא לרב ששת, ודו"ק היטב כי חדיף ועמוק היא.

והנה יש לי מקום לומר גם ללישנא בתרא דס"ל דלעשר שנים אין שביעית משמטתו, ג"כ קשה מאי פריך הא לא מטא זימני', דהנה כל הטעם דלא יוכל לתבעו בתוך הזמן, משום דהזמן לטובת הלוח נתקן, אבל כל שהי' גם לטובת המלוה יכול לתבעו תוך הזמן, ועיין בב"ח וש"ך חו"מ סי' ע"ד לענין חנות מ"ש בשם הש"ג. ולפ"ז כאן דלעשר אין משמט שביעית, א"כ לטובת המלוה נתקן שלא יצטרך לעשות פרוזבל ולמסוד שמרותיו, וא"כ שוב יכול לתבעו גם תוך הזמן פרעון. מיהו י"ל, דנהי דיכול לתבעו תוך הזמן, היינו משום דלטובת שניהם נתקן הזמן, אבל כל שאין מגיע להמלוה פסידא ולזה פסידא, בודאי אינו יכול לכופו תוך הזמן, וא"כ עכ"פ כל שמלוהו, א"כ הוא שצריך למעות הרי מלוהו, ולהלוה הראשון יגיע פסידא שיש לו ההלוואה על משך עשרה שנים, ושוב אינו יכול לכופו, ובאמת ילוהו, אבל לא יוכל לכופו שיפרענו, ומיושב היטב דברי רש"י, דנהי שמוכרח להלוות, עכ"פ סבדת ארמון כיצר אתה לזה ממני, לא שייך, דהי' מוכרח להלוותו, ונוח לו בזה כרי שיהי' אח"כ שלו עד השלמת עשר, וזה נכון מאד. מיהו י"ל בגוף הקושיא, דע"כ לא מצי לתבעו בתוך הזמן, דאל"כ שוב השביעית משמטתו, דכל הטעם דאינו משמט משום דהשתא לא קרינא ב' לא יגוש, ואם נימא דיכול לתבעו בתוך הזמן, שוב לא יגוש קרינא ב', ודו"ק היטב כי הדברים נחמדים ומתוקים.

שוב ראיתי דזה אינו, דלא כתב בש"ע סי' ע"ד והש"ך שם ס"ק י"א, דק דאינו יכול לכופו להמלוה לקבל תוך הזמן שיהא מגיע הפסד להמלוה, אבל לא שיוכל המלוה לכופו הלוח, זה לא שמענו. אך מ"ש ליישב, דלכך לא משני הש"ס בפרוזבל, משום דשמואל לא ס"ל פרוזבל, בזה מיושב היטב מה דבירושלמי במכות שם משני בפרוזבל, וראיתי בחידושי הרמב"ן למכות שעמד בזה, דלמה בש"ס דילן לא משני כן, ולפמ"ש א"ש, דשם הגירסא, דרב אמר כן, ורב יוכל לסבור דפרוזבל תקנה היא, כמ"ש ר"ג בגיטין שם, אבל שמואל לשיטתו, ודו"ק היטב.

והנה בשנת כת"ר ר"ח טבת וחנוכה, הגיע אלי מכתב מהרבני מו"ה יעקב שלמה הכהן נ"י מפרעמיסלא, והקשה כמה קושיות, ובתוכם הקשה על מה שמבואר בשו"ע חו"מ סי' ס"ז סי"ב שהמלוה על המשכון אף מה שיתר על המשכון אינו משמט, וע"ז הקשה לפי מה דכתב הש"ך סי' ס"ז ס"ק ס' וס"ק ס"א דהנייר הוא משכון ביד הלוה, א"כ למה צריך פרוזבל כלל, הא הנייר הוא משכון עכ"פ במקצת החוב, ודברי הבל היא, דמלבד רכל הטעם הוא רכיון דלקח משכון בעד כל החוב אף שאינו שוה כל כך אינו משמט, וכאן לא שייך זאת דלא לקח השטר בעד כל החוב, אף גם, דכל דהדין דמשמט ואינו מגיע לו החוב פקע משכונו, דהשטר אינו משכון [רק] עד שיפרע לו החוב, וכל שפרע לו, או שהתורה מחל לו, מה שיעבור יש לו על המשכון, ולא דמי לשאר משכון דיש לו שיעבור בגוף המשכון, אבל השטר אינו רק לראי' שלא פרע לו, ומה שייך בזה משכון, וזה ברור.

והנה כה הראני הרב החרף מו"ה פייבל קארם נ"י דברי הש"ע סי' ס"ז סל"ז, דמוציאין שטר מן הלוה, ובסמ"ע שם ס"ק נ"ט כתב דדמי הנייר צריך להחזיר לו רה"ל כמשכון, עש"ה סתירה לדבריו, אמנם בט"ז שם מצאתי דהקשה על הסמ"ע דא"כ קשה קושיא הנ"ל, וכתב דלא מקרי משכון דלאו ארעתא דהכי אוזפי', ע"ש, אבל באמת שיטת הרשב"א הובא בש"ך סי' ס"ז ס"ק ס' וס"ק ס"א וס"ק ע"ג, דהוה משכון, וע' קצה"ח סי' ס"ז ס"ק כ"ז מ"ש בזה, ובסי' ס"ז סק"ז, ויש לכוון דברי הט"ז שכוונתו למ"ש, כיון דלא נקטו בעד החוב רק לראי' בעלמא, שוב משמט היתר, וכמ"ש למעלה.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנדרות קורש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת דשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים על מס' כתובות

מהגאון מוה"ר ברוך עקפעלד אבר"ק משום זצ"ל⁽¹⁾

(א) במס' כתובות דף י"ב ע"ב, היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה, מאיש פלוני וכהן הוא, רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת. וכתב ההפלאה, משמע דנוכל לברר ולשאול את האיש אם יודה לדברי' או לא, וכן משמע מלשון המשנה במס' דמאי פרק ד' משנה ה' ראם אמר מאיש פלוני נאמן ע"ש, וקשה א"כ למה לא צריך לשאול להאיש, הא קיימ"ל דחזקה במקום שנוכל לברר מבררינן כמבואר בכמה דוכתי בש"ס, וא"כ אף לרבן גמליאל הא יכול לשאול את האיש. אמנם לא ידעתי מאי קושיתו, הא נודע דברי הרמב"ן והובא דבריו במגן אברהם סימן תל"ז ס"ק ד', דדוקא במקום אשר יש חזקה מנגדת אז לא סמכינן אחזקה אם נוכל לברר אותה, כגון במשכיר בית לחברו בי"ד והבעל הבית בעיר, צריך לשאול אף דחזקתו בדוק, דכיון שיש להבית כל השנה כולה חזקת חמץ, לא סמכינן אחזקה, משא"כ אם אין חזקה מתנגדת לאותה חזקה, לא צריך לברר, וא"כ אף כאן נמי הא אין חזקה מתנגדת, ולמה צריך לברר.

עוד נראה לי, כי הנה הש"ס בחולין י"א ע"ב רצה לילף רוב ממכה אביו ואמו, והקשה שם התורת חיים, הא מצי למילף מכהן שעשה עבודה האין כשר, דילמא לאו אביו כהן וכו', א"כ כל דאם האב כהן גם בנו מיוחס אחריו, הוא רק מצד רוב, ואתי שפיר מאוד, דדוקא אם כשנברר אז לא צריכין לסמוך ארוב או אחזקה, אז שפיר צריך לברר, משא"כ כאן אף אם נברר והאיש יודה, מנא ידעינן דגם הוא כשר, ועל כל פנים צריך לסמוך ארוב, על כן מיד סמכינן אחזקה.

(ב) שם. פירש רש"י ז"ל בד"ה וכהן הוא, כל' מיוחס הוא, ע"כ. וכוונתו, דלאו דוקא דאמרה כהן, אלא אמרה שהבועל הי' מיוחס. והקשה הרב הפלא"ה, הא קיימ"ל דבת כהן שנבעלה לישראל אסורה לאכול בתרומה מחשש שמא נתעברה ממנו והעובר פוסל, ולפיכך נקט במתני' כהן, דאשמעינן דלר"ג נאמנת לאכול בתרומה כיון דנבעלה מכהן, ע"כ. ונראה לי לפי מאי שהעלה התבואת שור בספרו בכור שור ליבמות דף פ"ז, דבאם עדים אמרו על חתיכה אחת שהיא חלב ואיש אחד ידע בבירור שהחתיכה היא שומן, דוראי מותר לאכול אותה

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אהרן עקפעלד רומ"ץ רק"ק טאפליטשאן זצ"ל. נתייתם בגיל צעיר, ונתגדל על ברכי רבו הגאון מוה"ר הלל ליכטענשטיין אבר"ק קאלאמייא זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר רעטע, ואח"כ בשנת תרי"ח לפ"ק נתקבל לאבר"ק משום. נדפס ממנו שו"ת פאת השדה על ר' חלקי שו"ע. נלב"ע ביום י"ד לחורש כסלו שנת תרנ"ב לפ"ק. — חידושים הללו הועתקו מפנקס קטן (כת"ק) המונה כנגזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. יצו ר' אתו את הברכה.

חתיכה באשד שהוא יודע שהיא בוראי שומן ואדם נאמן על עצמו יותר ממאה עדים. הן אמת דבפרהסיא אסור לאכול ממנה משום דבית דין מעכבין עליו לאכול, אבל בצינעה מותר. אמנם חוכך הרב ז"ל שם להחמיר מצד כל דבר שאסור מפני מראית עין אף בחדרי חדרים אסור, ע"כ תוכן דבריו ז"ל.

ונראה לי דדבריו ז"ל רבית דין מצווין להפרישו, היינו דוקא אם אמרו עדים עדות שאף לשאר בני אדם יש נפקותא בדבר, כגון דאמרו על חתיכה זו היא חלב, הא נתקבל עדותם לענין שיהי' אסור לאכול לאיש אחר, ועל כן נאמנים דברי העדים עלינו, ולפיכך אסור לנו להניח לאותו איש לאכול, אף שהוא יצעק נגד העדים, כי נאמנים עלינו דברי העדים, אולם אם יעידו העדים על דבר אשד לא נוגע כי אם באיש ההוא, אשר יכחישם, בוראי גם הבעל דבר מותר לאכול, והבית דין לא יהיו מחויבים להפרישו, כי גם זה יורה הבכור שור, דמדינא מותר לו לאכול בצינעה, ואם ישאל הבעל דבר להריין אי מותר לאכול ממנו, מה יענה אותו, הא ע"כ יאמר לו דמותר, אך אנו שראינו, צריכים אנחנו להפרישו. אך כל זה דוקא אם יקובל עדותם בבית דין, אמנם אם לא יהי' נוגע הדבר רק באותו איש אשר מכחישם, והרי עליו אינם נאמנים, ואם יבא לימלך כב"ד, אנחנו נאמר לו דמותר לאכול, ולאיש אחר לא יהי' שום נפקותא, וא"כ אין כאן שום מקום דדברי העדים יהיו חלים, ומעתה למה יצריך הבית דין להפרישו, הא על אחרים אינם נאמנים, כי לאחרים ליכא שום נפקותא, ועליו נמי אינו נאמן, והבית דין בעצמם בלבם יודעים שמותר לאכול אותו דבר, על כן אף להפרישו אינם מצווים, כן נ"ל והוא דבר עמוק.

וא"כ כאן דאף דאיכא רוב פסולים, הא לא עדיף כחו של רוב, מעדים נמורים, ואם יטען נגד הרוב הא וראי דלגבי עצמו נאמן, וא"כ אם היא בעצמה אמרה דאחד מכשרים או כהן בא אצלה, הא לגבי אחרים ליכא שום נפקותא, דבין כך ובין כך הולד שתוקי מכהונה, וזה לא יפעל הרוב ולא המיעוט, רק משום שאינו מיוחס אחריו כדיליף לה בש"ס י"ג ע"ב מקרא דהיתה לו ולזרעו אחריו, ורק לגבה, וא"כ כיון שהיא תאמר דכהן הוא ומותרת לאכול בתרומה, א"כ לא מצד חזקה נאמנת, דאף אם לא היתה לה חזקה נאמנת לגבי עצמה, והכא טעמא דר"ג היא רק מטעם חזקה כדמפורש לעיל בש"ס י"ב ע"ב, אלא ודאי דייק רש"י ז"ל דכהן לאו דוקא, וכוונתה היינו מיוחס, ור"ק.

(ג) דף י"ג ע"א במתני'. ראוה מדבדת עם אחד ואמרו לה מה טיבו של זה, איש פלוני וכהן הוא וכו'. ומסקנת הש"ס דלמאן דמכשיר בה מכשיר אף בבתה, אף דסלקא אדעתין דלה יש חזקת כשרות, משא"כ לבתה, אפ"ה נאמנת אף על בתה, וצריך ע"כ לומר כי חזקת כשרות דאמה, מהני להבת. והנה בקידושין דף ס"ו ע"א, בעובדא דינאי המלך שאמרו החכמים דאמו הרתה נשבית, מסיק הש"ס היכי דמי, ויבוקש הדבר ולא נמצא, אילימא דבי תרי אמרו אשתבאי ובי תרי אמרו לא אשתבאי, מאי חזית דסמכת אתהני סמוך אהני, והקשה רש"י

בר"ה סמוך, אוקי תרי לבהרי תרי ואוקי אתתא בחזקת כשרות, ותירץ הני מילי אי הוית קמן והיתה היא באה לבית רין להתירה אבל בנה זה הנדון אין לו חזקת כשרות שהרי מעידים הערים על תחלת לידתו בפסול, עכ"ל. והקשו שם בתוס' ר"ה מאי חוית, הא בסוגיא דהכא מהני חזקת האם להולד ומדוע לא יהני חזקת האם לינאי המלך, ע"כ.

והנה דוב הראשונים פירשו שם דלא כרש"י ז"ל. ולי נראה להמליץ בערו, דהנה כל חזקה היא בנוי' משני זמנים, אחר קודם שנולד הריעותא, והשני לאחר שנולד הריעותא, ואנו אומרים, כשם שקודם שנולד לנו הספק היתה בוראי כשירה, כן גם אחר הספק וראי כשירה. וא"כ בינאי המלך, הלא זה לא הי' הספק אי נתעברה אמו עם ינאי מהנכרי, הא כל הספק הי' רק אי לא נפסלה אמו או בביאת נכרי, וא"כ הי' צריך לנו להקיש אחר שנולד הספק, דהיינו אחר שנשבת האם, לקודם הזמן, והיינו אומרים דוראי כשירה היתה, ועתה נולד ינאי מאשה שהיא כשירה לכהונה, זה לא אומרים, כי על הזמן הזה לא היינו דנים מעולם, והאשה אינה לפנינו לרון עלי', על כן אין אנחנו מקשינן הזמן שלאחר השביה לקודם השביה, ואין לה חזקת כשרות, וינאי נולד מאשה פסולה, משא"כ כאן, רעד הזמן היחוד היתה כשירה, ועל זה אין אנו צריכין לשום חזקה, וזה שפיר נוכל לומר, כשם שער הזמן ההוא היתה כשירה, כן לא נבעלה מפסול. ורש"י לא פירש רק על זמן שצריכים להקיש, או לא מקשינן רק אם היא לפנינו. וזה שאמר רש"י, דאותה חזקה דנוקי לאתתא בחזקת כשרות, דהיינו הזמן לאחר שנולד הספק, זה לא אמרינן, משום דהאשה אינה לפנינו, דנקיש עלי' הזמנים, משא"כ כאן דאמרינן חזקת כשרות דמקודם שנולד הספק, שהרי זאת לא צריכה החזקה, ורש"י לא פירש רק דמה דצריך ללימוד החזקה, זה לא אמרינן רק אם היא לפנינו, ואז כתבה דחמנא להקיש, אבל מה שאינו צריך להקיש, אמרינן שפיר, ודו"ק היטב כי ברור היא בסברא.

(ד) דף כ' ע"א, ת"ר כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עלי' אפילו לאחר כמה שנים, אמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו, ופי' רש"י ז"ל דבלא ראיות השטר הוא זוכר קצת מעדותו, ורבי יוחנן סובר אע"פ שאינו זוכר כלל, כיון שאח"כ על ידי השטר נזכר, מותר לו להעיד. והנה מירושלמי דמיייתי התוס' כאן בר"ה ורבי יוחנן, משמע דכתב זאת בשטר, ולא כתב זאת רק לזכרון דברים בעלמא, והר"ן כתב, דמשיטת רבינו האי משמע, דלא כתב זאת לזכרון, רק בשטר. והנה הבית שמואל בסימן י"ז ס"ק כ"ז הקשה, איך רצה הר"ן לומר דהרי"ף ז"ל הכריע בנטיין כר' ירמי', הא הוא מוקי הברייתא דכתב רק לזכרון, וא"כ על כרחך פלוגתא בירושלמי הוא ג"כ רק בכתב לזכרון, ואיך אפשר לומר דבנטיין הכריע, ובאמת לא קשה מידי, כי ע"כ בלא"ה אי אפשר לפרש דהירושלמי פירש בברייתא דלזכרון כתב, כי הירושלמי כתב בפירוש דכתב בשטר, ודו"ק.

(ה) הרב שלטי גבורים סוף פרק הכותב הביא דברי רבו ז"ל שלא אמרו
הא גר שגתיירה אשתו עמו אלא דוקא כשהיתה אשתו ישראלית וכתב לה
כתובה בגיורתו, אבל אם כתב כתובה לגויה אין כתובה גויה כלום, ע"כ. וכתב
על זה השלטי גבורים, ולי נראה שאלו כתב כתובה לבת ישראל הרי בעבירה
נישאת לו ואין ראוי לקיים הכתובה הואיל ונשואי עבירה הם, עכ"ל. וכן הביא
הרב בית שמואל בסימן ס"ז ס"ק י"ב. והנה ההפלא"ה בקונטרס אחרון שלו (סי'
ס"ז אות י') חולק עליו, וכתב דלמה יגרע מאתנן דמחייב ליתן לה אם הבטיחה
לתת לה אתנן, כמבואר בחו"מ סימן פ"ז סעיף כ"ה, ע"כ. אמנם לא ידעתי מה
יענה הרב הפלא"ה, דאם מחויב ליתן לה הכתובה מצד אתנן, מדוע לא יתן
לה אף אם כתב לה מאה מנה, ומדוע אמרינן בש"ס דדוקא מנה ומאתים יש
לה ולא התוספות. ועוד, לדבריו ז"ל וכי הוה זאת כתובה, הא מתנה הוי או
אתנן. ועוד הקשה הפלא"ה, אף הוה קידושי עבירה, הא חייבי לאוין דלא תפסי
בה קידושין לרבי עקיבא, ואפ"ה יש לה כתובה, כמבואר ביבמות פ"ה. ובאמת
נראה דלא שם הרב הפלאה לכו לדברי התוספתא בפרק קמא דכתובות (הלכה
ג') שמבואר להדיא כדברי השלטי גבורים ובית שמואל.

אמנם לקושיותיו נראה לי כך, דהנה אם אמרינן כתובה דרבנן רק משום
שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ודאי פשיטא דלאשה מחייבי עבירות לא תקנו
כתובה, רק צריך ע"כ לומר, דלמ"ד כתובה דאורייתא, והוא רבן נמליאל בריש
פ"ק דכתובות (דף יו"ד ע"א), א"כ כיון שאמרה תורה דצריך ליתן לאשה כתובה,
גם לאשה אשר ישא בעבירה, צריך ליתן, וזהו דוקא בישראל לישראלית, שפיר
אמרינן כיון דתפסי בה קידושין, צריך ליתן לה כתובה, משא"כ בגוי לישראלית,
או ישראל לנכרית, לגוים לא ניתנה התורה, על כן שפיר אין להם כתובה,
ובאמת אם התנה לתת לה אתנן, צריך ליתן לה כמבואר בחושן משפט, אבל
בזה אין חילוק בין מנה ומאתים לק' מנה, כל מה שהתנה עמה יתן, ודו"ק.

והנה הרמב"ם בפרק י"א מהלכות אישות הלכה ד' פסק דחרשת ושוטה
שנשאו אין להם כתובה ואם נתפקחה החרשת יש לה מנה, ולא כתב ג"כ
בשוטית, אם נשתפה. ומיישב הרב המגיד, משום דקרושי שוטית לאו כלום,
וצריך לחזור ולקדש אותה מחדש, ושוב פשיטא דצריך לכתוב לה כתובה, ע"כ.
ועל זה הקשה הרב בית שמואל (בסימן ס"ז ס"ק ו') ג' קושיות, חדא, מדוע הביא
הרמב"ם דאם קירש אותה כשהוא שוטה ואחר כך נתפקח, דיש לה כתובה, הא
גם שם צריך לקדש אותה מחדש, שנית, מדוע הביא גם בקטן שקידש והגדיל,
דיש לה כתובה, הא גם שם צריך לדבריו לקדש אותה מחדש, שלישית הקשה,
דהש"ס מייטא הברייתא בשוטה רצו לקיים כתובתו וכו', הא כיון שהי' שוטה,
צריך לקדש אותה מחדש, ופשיטא דצריך ליתן לה כתובה, והניח בתימא.

ונראה לי, דהנה הרשב"א כתב, והובא דבריו גם במגיד משנה שם הלכה
ז', רקטן שהגדיל וקיימה אחר כן כשהגדיל דיש לה כתובה, דהיינו דוקא כשבעל
אח"כ כשהגדיל, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אלא ודאי רצה לקיימה,

כן מפורש בירושלמי, עכ"ל. והנה כבר נתעורר על זה הבית שמואל סי' ס"ז ס"ק ט' למה לא כתב ג"כ הרשב"א כן בדינא דשוטה ובגר, דדוקא אם בעל אותה אחר שנתגייר וכו', אמנם הב"ש מוכיח מזה, דלא צריך לקרש מחדש, דא"כ למה לי הטעם משום ביאתו.

אמנם נראה לי, דדוקא אם עד עתה מעולם לא בעל בעילת זנות, אז אמרינן דגם עתה בודאי רצה לקיים אותה, משא"כ אם עד עתה לא חש לעשות בעילתו בעילת אישות, ועד עתה עשה בעילתו בעילת זנות, ליכא שום חזקה, ובנידון כזאת אמרינן, כאשר עד עתה בעל בעילת זנות, כן בעל גם עתה. והנה השוטה, אם הוא ה' עד עתה שוטה, ופטור ה' מכל התורה כולה, וכן הגוי והקטן, אף דלא הוה קידושיו כלום, ובעילותיו היו בעילות זנות, אמנם אף גם זאת, נוכל לומר עתה, כיון שהגדיל הקטן ונתגייר הגוי ונתרפא השוטה, בודאי חש שלא לעשות בעילותיו בעילות זנות, ובעל לשם קידושין, ואין צריך לקרש מחדש, משא"כ אם היא היתה שוטית, דאין קידושיו כלום, ומה היו בעילותיו עד עתה, אין זה כי אם בעילת זנות, ומעתה איך נוכל לומר דאם יבעל מעתה, בודאי לשם קידושין בעל, על כן פסק הרמב"ם שפיר דצריך לקרש אותה מחדש, משא"כ בשאר הדברים בגר ובקטן ואם הוא ה' שוטה, אמרינן, כיון שבעל, לשם שרצה לקיימה בעל.

אבל כל זה אמרתי לתרץ רק הקושיות של הב"ש, אמנם עדיין קשה מתוספתא הנ"ל מאותה בבא, ישראל הבא על השפחה, הא גם שם עשה עד הנה בעילותיו בעילות זנות, וא"כ לא מהני מה שבא עלי' עוד הפעם, ומדוע נקט הברייתא, רצו לקיימה. ואפשר לומר, דאידי דנקט בבבא קמייתא, ושם שפיר נקט כדפירשתי, נקט נמי הכא.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של

הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

חדיב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

בהלקח ממנו אביו

הרב הגאון מוה"ר אלתר יחזקאל הורוויץ ז"ל

דומו"ץ דקהל עדת יראים וויען

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שור ושבר בנכולנו, אמן.

המערכת

מכתב מהגאון מוה"ר אברהם ברודא זצ"ל⁽¹⁾

בס"ד.

אלה אלופי החורי ארץ, אברותיהם בירקרק חרוץ, גודרים גר לפני הפורץ, אריר שמם בארץ, האלופים הקצינים פרנסים טובים, כטל וכרביבים, נורעו בשערי בת רבים, מנהיגי ערת ישרון ק"ק מיץ יצ"ו, יפארו פארותם, בחצריהם ובטירותם, על ישראל הרתם. בצירוף אליהם הרבנים המופלגים והמופלאים, לשכת התאים, נטעי נעמנים, אל ארובתיהם כיונים, יהיו רשנים ורעננים, שו"ד.

קצר המצע מהשתדע, תמיהתי קיימת אשר ארכו לי הימים, שלא ראיתי תמונות כל מעשה אצבעות מעלתיכם הרמה, ואף גם שהגיעני איזה כתבים שונים ישנים, ואך תשובת רבר, על כתבי שיחתי הרביר מקרוב, נשאר מעל, והנה אפשר שהכתבים המה מעוכבים על בית רואר, אשר חמק ועבר. ועתה באתי, לידע ולהודיע להשלים את מחשבותי, ביום א' ח"י אייר בל"ג לעומר ליסע מפה פראג עם אשתי הרבנית ובני ביתי וכל אשר ברגלי אי"ה לבא לקהלתכם הרמה לשלוי, ובאם שיתמהמה יום או יומים, עכ"פ ברעתי אי"ה לחוג חג שבועות אצל בני הרב המופלא והמופלג מהר"ר משה אב"ר רק"ק הענא, או אצל חמי הישיש התורני האלופ מהר"ר שמואל זנוויל בפערשא, הזה או זה, ה' ישלח מלאכו לפני.

ואם אמרתי אספרה כמו, ההפרתקאות רעדו עלי, ואת אשר יחירי סגולה, גדולי הרור רובם ככולם עשרה אנשים מחזיקים ככף א' וכו', אשר מפרזים על דעתם לעשות אשר לא נשמע מאז, שקשה עליהם עד מאד פירותי, ובאמת עלי כפיטרון היוצא מן הוושט, ואך באשר שנתתי לכם רבה, חלילה לי שלא יתחלל שם שמים על ידי, וביותר שעתה ירעתי שכוונתכם לשם שמים, ובתורתו להשלים חפצי, מאת ה' היתה זאת נפלאות היא כעינינו, וה' יגמור בעדינו לעשות תמוכין לאורייתא, להרביץ תורה בגבולינו, ויהי נועם ה' במעשה ידינו, דברי שלוי, והליכות עולם, מאוהבכם לנצח. ורי בהערה זו כאילו הארכתני מאור. הק' רש"ת אברהם ברודא מפראג

יום ו' עש"ק מ' אייר תס"ט לפ"ק

(1) נולד בשנת ת"י לערך לאביו הג"ר שאול ברודא אבד"ק בומסלא זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר אליעזר ליפמאן אבד"ק בומסלא זצ"ל. אחר חתונתו נתמנה לר"מ בק"ק בומסלא. ואח"כ שימש ברבנות בק"ק ליכטענשטאט, ובק"ק רוידיניץ, ואח"כ נתמנה לר"מ בק"ק פראג, ומשם נבחר לאבד"ק מיץ, וסוף ימיו עלה ונתעלה על כסא הרבנות בק"ק פראנקפורט דמיין. העמיד אלפי תלמידים ובניהם גדולי הדור. נדפס ממנו ספר אשל אברהם, וספר תולדות אברהם, על הש"ס. נשמתו עלתה בגזו מרומים ביום א' דר"ח אייר שנת תע"ז לפ"ק, ומנ"כ בעיר פפר"מ. — מכתב זה והבא אחריו, הגיעו אלינו ע"י ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אורי בלום נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

מכתב מהגאון מוה"ר משה ברורא זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק הענא

ב"ה. הענא יום א' ב' סיון תס"ט לפ"ק.

ראשי עם קרש ישראל, יורעים מה פעל אל, חכמתם בחוץ תרונה
וברחובות יתנו קול קלא רלא פסיק בנהיר, בק"ן טעמים יורעים
השרץ לטהר, זיום והודם כשמש בהיר, ה"ה האלופים רוזנים
וקצינים, כחרב שנונים, לפלפל בכלי זיינים, שלטי הגבורים ומגינים,
כולם חכמים נבונים, סותרים ובונים, פרנסי ומנהיגי עיר ואם
בישראל קהילה הקדושה והמפוארה, מהם מלכי רבנן מאורות
הגדולים המוכתרים בכתר חכמי תורה דק' מיץ יצ"ו, עם שאר
יחירי סגולה, כסולת בלולה, כל א' לפי מעלתו, יעלה על ברכתו, זו
משלי, וה' יוסיף עליהם אלף פעמים ככה, ינובון בשיבה ובהשקט
בלי אנחה, עד עולם, אמן.

כמה גדול כח התשובה שמנעת עד כסא כבוד אדוני מ"ו אבי הגאון
המפורסם נר"ו ואת שאהבה נפשי מצאתי דאתי לירי שהאיר מול הדרת כבודם
כתבי קודש של כבוד א"א נר"ו העומר על עמרו וצדיק אומר ויקום אשרי
לגדול שנשמע לקטן ולתלמיד שרבו מורה לו ולא לריק ינעתי, ככחי אז כן עתה
תמיד להפציר שלא ישמע ולא יביט לשום נוסג אחר ולהיות להם כאיש אשר
לא שומע לכל תחנונם וכל ההפצרות לא יעלו לרצון לפניו, הגם שלא יאומן
כי יסופר מהתחבולות מגדולי ישראל ועיקורי הקהילה מרוב מנין ובנין שנעשו
שמה בק' פראג לרצות בריצוי כסף הון רב ושאר ריצוים לאין מספר, אבל
לא יועיל הון ולא שום דבר בעולם, וכאשר שמענו כאן עוד נחזה בקרוב אי"ה
אשר אני עומר ומצפה לקבל פני רבי כאשר נראה מכל כותלי כתבי קדשו,
ותוכן שלהם שעל כ"פ ולכל המאוחר יסע משם אי"ה תיכף לאחר חג השבועות
הסמוך הבע"ל, והמבין יבין שעקירה כזאת צריכה הכנה דרבה, ואין להקפיר על
איזה זמן מעט, ובזאת תנוח נפשם הרמה, שעלי לגמור הרבר בכי טוב אי"ה,
ולשלילת הפנאי צריך אני לקצר, ואפס הזמן לעשות מרור לפי כבודם הרמה,
אבל זאת נחמתי, במקום גדולתם היא ענוותונתם, וה' יאריך ימיהם ושנותם.
כ"ד הכותב בחפזי רבה, ועירא דמן חברייא מתלמידי אדוני אבי מ"ו הרב
המובהק המפורסם כמוהר"ר אברהם ברורא נר"ו מפראג, חונה פה ק"ק הענא
ואגפ'.

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אברהם ברורא זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק
הענא, ובשנת ת"פ נתקבל לאבד"ק באכמבערג, ומשם נבחר בשנת תצ"ב לאבד"ק
ווירמייזא. נדפס ממנו הנהגות „אהל משה" בספר אשל אברהם מאביו זצ"ל. נפטר ביום
כ"ו לחודש כסלו שנת תק"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר ווירמייזא.

בענין טומאת רביעית דם באוהל מהרב הגאון מוה"ר שמואל פיהרער אבד"ק קראס הי"ד

ב"ה.

שוכט"ס אל כבוד האברך הרב החר"ף בנש"ק כש"ת מו"ה מנחם מענדיל האלבערשטאם נ"י⁽¹⁾.

מכתבו הניעני, וראיתי מה שתמה על דברי המהרש"א ברכות דף י"ט בתוס' ד"ה מרלגין. כבר תמה כן בספר רוקח על מסכת ברכות וז"ל, ותמה מהרש"א דילמא אף שהוא טמא, עכ"פ אינו מוזהר עליו, כמו בגלל שהוא טמא ואינו מוזהר עליו, ודבריו נפלאו, דהא להדיא כתבו התוס', ומפקא ל' מעל כל נפשות מת לא יבא, ומבואר יותר בלשון הרשב"א שכתב וז"ל, ואינו רומה לרביעית דם הבאה משני מתים שמטמא באוהל והכהן מוזהר עליו, כדנפקא לן מעל כל נפשות מת לא יבא. ועפ"י הרחק נ"ל דקושייתו דלמא קרא אסמכתא בעלמא, עכ"ל שמן רוקח בחירושו. והנה כדבריו מבואר בכסף משנה פ"ג מהל' טומאת מת הל' ב', לדעת הרמב"ם דהא דרדשינן מעל כל נפשות מת לא יבא, לרביעית דם באוהל, אסמכתא בעלמא הוא, שאם הי' מן התורה הי' הנזיר מגלה עליו.

ובנוף קושית התוס' על פירש"י, יש ליישב בפשטות, דרש"י לשיטתו במס' נזיר דף נ"ו סוף ע"ב במשנה ד"ה רביעית דם, דמפרש שם דרבי עקיבא ס"ל דגם על רביעית דם באוהל הנזיר מגלה, עיי"ש בתוס' יו"ט, וכן משמע מפירש"י שם דף נ"ב ע"ב ד"ה לא תשנה, ובר"ה שהרי למודו בידו, דלרבי עקיבא הנזיר מגלה על רביעית דם באוהל, ופליגי אמתניתין דקתני חצי לוג דם. ועי' בתוס' דעק"א במשניות שתמה מגלי' לרש"י דרבי עקיבא ס"ל דגם על רביעית דם באוהל הנזיר מגלה, ולפי האמור ו"ל דרש"י הכריח כן, כיון דרבי עקיבא דריש מעל כל נפשות מת לא יבא, לרביעית דם, וכיון שהכהן מוזהר על רביעית דם באוהל, אם כן ע"כ צ"ל דרבי עקיבא ס"ל דהנזיר מגלה על רביעית דם באוהל, מפאת הכלל דמס' שמחות דכל טומאה שאין הנזיר מגלה אין הכהן מוזהר עליו, וכלל זה הוא ודאי הלכה למשה מסיני, כמ"ש המנחת חינוך מצוה דס"ג.

ועפ"י יש ליישב גם קושית התוס' חולין דף ע"ב ד"ה שתי נפשות ושיעור אחד, ור' ישמעאל סבר יש אם למסורת ונפשית כתיב וכו', וקשה דתרי קראי ברביעית דם למה לי במת בנפש ונפשית. ולפי האמור ו"ל דר' ישמעאל ס"ל כמתניתין דנזיר דאין הנזיר מגלה אלא על חצי לוג דם באוהל, ואף דמטמא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז. - העתקה מתשובה זו הניע אלינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י, יתברך ממעון הברכות, בכל מיני הצלחות.

(2) הוא בנו של הרב הגאון מוה"ר חיים נחום הלברשטאם אבד"ק מאשציסק זצ"ל, וחתנו של הנה"צ מוה"ר יצחק מנחם דאנצינער מאלכסנדר זצ"ל הי"ד.

ברביעית דם, אפילו הכי הלכה למשה מסיני דאין מגלח רק על חצי לוג, כמו שכתבו התוס' בנזיר (נ"ז ע"א), וכיון דאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג, אם כן גם הכהן אינו מוזהר רק על חצי לוג, אם כן לר' ישמעאל האי על כל נפשות מת מיירי בחצי לוג, דר' ישמעאל ס"ל הלכה עוקרת מקרא, כדאיתא בסוטה דף ט"ז, ואפי' היכא דמפורש בקרא להדיא, אפ"ה הלכה למשה מסיני עוקרת מפשטא דקרא, מכ"ש הכא דאין מפורש בקרא להדיא דביעית דם, רק נפשת מת, אם כן ודאי הלכה עוקרת פשטא דקרא, כיון דאין הנזיר מגלח רק על חצי לוג באוהל, גם הכהן אינו מוזהר רק על חצי לוג, אם כן אכתי לא ידעינן דרביעית דם מטמא באוהל, על כן צריך לר' ישמעאל קרא במת בנפש לילף מיני' דרביעית דם מטמא באוהל, כמובן.

והנני בזה ידידו דו"ש,

שמואל פיהרער אבד"ק קראס

גליון שלשה ספרים

מהרב הגאון מוה"ר שלמה זלמן עהרענרייך הי"ד

אבד"ק שאמלוי

בספר חידושי הר"ן על מס' סנהדרין דף מ"ח ע"ב ד"ה תנאי היא. בספר תורה קי"ל דבעי' עבוד לשמו, וכדאיתא התם, ספרים ומוזוות אינן נקחין אלא מן המומחה.

נ.ב. לע"ד לא גרסינן כאן „ומוזוות“, דמוזוות וודאי לא חמירי מתפילין, וכצ"ל, תפילין ומוזוות נקחין מכל אדם, ספרים אין נקחין אלא מן המומחה, וכן מפורש ברמב"ן במלחמות סוכה ט'.

בספר צל"ח על מס' ביצה דף ב' ע"ב על רש"י ד"ה דהתירא עדיף. אני רגיל לומר, דהא דכוחא דהיתרא עדיף, היינו אם הפלוגתא היא בשל תורה, אבל אם הפלוגתא היא בשל סופרים, נהפוך הוא, דספק דרבנן הוא לקולא, וא"כ כוחא דאיסורא עדיף, שאם לא הודיענו שהוא אסור, היינו מקילים בספק.

נ.ב. רוח הקודש הופיע בכית מדרשו של הגאון המחבר ז"ל, כי מצאתי סברא זו באור זרוע חלק א' סי' תשמ"ח, עייש"ה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ז עמוד כ"ד. – הערות הללו הועתקו מגליון ספר חידושי הר"ן על מס' סנהדרין, ספר צל"ח על מס' ביצה, ושו"ת חתם סופר חלק יו"ד. שלשה ספרים הנ"ל מונחים בנגזי ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה צבי שפיץ נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

שם ברך י"ז ע"ב סוף ר"ה משנה. ולפי"ז משנתינו ראירי בחל להיות אחר השבת, שפיר קפסיק ותני לאיסור, רבאב הטומאה וראי אסור, ובולר הטומאה לא משכחת לה רק לתרומה, דאין שני עושה שלישי בחולין, א"כ צריך הערב שמש לתרומה, ואיך יטבול ביום טוב לצורך חול.

נ.ב. צ"ע דהא בכלי שאינו מנוקב משכחת דצריך טבילה גם לחולין, כמו שכתבו התוס', וא"כ אכתי קשה דלינקט בולר הטומאה דשרי לטבול בכה"ג, ואיך סתם דאסור בכל גווני, הא עכ"פ בכה"ג שרי, בשלמא לרבה ורב יוסף כיון דלא מיירי בתרומה בכהנים, א"כ נשאר קושית הגמרא דגזרינן ולר הטומאה אטו אב הטומאה, אבל לרב ביבי ורבא קשה.

שם ברך כ"א ע"א על תוס' ד"ה עיסה. ורב חסדא דלית לי' הואיל, היינו באופה מיו"ט לחול שהוא איסור דאורייתא, ובאיסור דאורייתא לא מהני הואיל.

נ.ב. צ"ע מפסחים מ"ו ע"ב, דאמרין לרב חסדא משו"ה מהני עירוב תבשילין, משום דמן התורה צרכי שבת נעשה ביו"ט, רק בדרבנן אסור, ועל כן מועיל עירוב תבשילין עיי"ש, ואם איתא, הא לענין דרבנן בלא"ה מהני הואיל אי מקלעי אורחים, וע"כ דגם מדרבנן לא סמכינן אהואיל, ויש ליישב.

בשו"ת חתם סופר חלק יו"ד סי' י"ט ד"ה ועוד נראה לי. לא לחנם אמרו חז"ל אין מזמנין בני מעיים לבני נח, ולא אמרו אין מושיטין, דבני מעיים אמרו חז"ל אוכליהן לאו בר איניש וכו' וכיון דאיכא למתלי בשום היתר תו ליכא לפני עור וכו'.

נ.ב. צ"ע דהא כתב הטו"ז בסי' ק"א ס"ק י"א דכבר של אוזא פטומה בוודאי חשובה היא וראוי להתכבד, וא"כ כבר של אוזא פטומה כודאי הנכרי יאכלנה, [וכמו כן] כבר של בהמה, כי אנו רואין בני אדם אוכלין אותה, וא"כ הגוי יאכלנה?.

(2) כוונתו להקשות, כי הכבר הוא בכלל בני מעיים (עי' מג"א סי' תד"ה סק"ו), ואעפ"כ הוי ראוי להתכבד, וא"כ אכתי איכא לפני עור.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדין קילוח חלב אשה לתוך כלי בשבת

משה חיים שמערלער

אב"ד רקהל מחזיקי הרת

ציריך יצ"ו

בס"ד. י"ז בתמוז תשמ"ט דאכוס יצ"ו.

לכבוד . . .

אשר שאלת ע"ד אשה שאינה יכולה להניק את בנה, אם מותרת לקלח החלב לתוך כוס בשבת, על מנת להשקות לתינוק, כי ראית מחכם אחד שצדד להקל (להלכה ולא למעשה), וטעמו דכיון דמבואר בכריתות (י"ג.) שחלב שהתינוק יונק יש על זה דין אוכל, א"כ כיון דהוצאת החלב הוא רק לצורך התינוק, אין זה מפרק משקה אלא אוכל, ואין זה מלאכת מפרק. ועור חיוק זה הרבר, לפי דעת הרדב"ז המובא בשעה"צ סי' ש"כ אות כ"ג, רהסוחט אשכול לקערה שאין בה אוכל, על מנת לתת באוכל, אין בו אלא איסור דרבנן, ונבאסור דרבנן מבואר בפמ"ג סי' שכ"ח א"א סקמ"א, דשרי בתינוק שיש בו קצת חולין. והא דמבואר בסו' שכ"ח סל"ו לא תיקל אשה חלב מדרי' לתוך הכוס או לתוך הקערה [והוא מתוספתא פ' דשבת], דחק ליישב באיזה אופן.

הנה אף שבמסקנת הגמרא בכריתות דף י"ג מוכח שחלב בפי תינוק דין אוכל יש לו, אמנם מדברי הרמב"ם בפ"ח מהל' אבות הטומאה נראה לכאורה שאינו פוסק כן להלכה, דכתב שם בהלכה י"ב, דאשה שהיא ראשון לטומאה ומניקה את בנה הרי הבן טהור, שאפילו תאמר שניק רביעית, אפשר שיש מתחילה עד סוף יותר מכדי אכילת פרס, וזה באמת הספק ספיקא של רבא שם בכריתות עיי"ש. אולם הרי לפי המוכח שם, שהחלב בפי התינוק הוי אוכל, הוי צריך הרמב"ם לומר שיעור חצי פרס, כמבואר שם ברש"י דף י"ג. ר"ה כשיעור [שזהו השיעור של אוכל אוכלין טמאים], ומדכתב הרמב"ם שיעור רביעית, [שזהו השיעור שנאמר בשוטה משקין טמאין], מוכח דס"ל דחלב אשה הוי משקה, גם אם מניקה ישר לפי התינוק.

ואף שבאמת לדעת הרמב"ם ששיעור פרס הוא ג' ביצים, הרי שיעור של חצי פרס שהוא ביצה ומחצה, שוה בדיוק לשיעור רביעית שג"כ הוי כביצה ומחצה, מ"מ מדנקט הרמב"ם לשון שנאמר גבי משקין, אלמא דס"ל דדין משקה לו. וגם בפרק י' מהל' טומאת אוכלין פסק הרמב"ם, ובה שנטף חלב מדרי' לאויר התנור נטמא התנור משום שחלב אשה מטמא גם לא לרצון, ונגם זה נגד מסקנת הסוגיא שם דשלא לרצון הכוונה סתמא, אבל שלא לרצון ממש אינו מטמא, והא שהתנור טמא, הוא משום דאיתכשר בטיפה המלוכלכת ע"פ הדר, עיי"ש בגמרא], אלמא דלפסק הרמב"ם, גם בהולך לאיבוד שם משקה עליו, [עיי' שבת קמ"ה ע"א]. — ואף ששני ההלכות האלו הם לכאורה נגד סוגיא מפורשת בכריתות הנ"ל, נצטרך לומר שהרמב"ם פסק נגד סוגיא זו, מכח ראי' שהיתה לו מסוגיא אחרת, ולהלן עור נדבר בזה.

בכל אופן, לפי פסקי הרמב"ם האלו נפל היסוד מכל ההיתר, כיון שלדעת הרמב"ם דין משקה לחלב האשה גם כפי התינוק וגם בהולך לאיבוד, [אלא דבהולך לאיבוד לא הוי בשבת אלא מלאכה שא"צ לגופה, ופסור לדעת רוב הראשונים, (והרמב"ם מחייב), וכן מבואר בפמ"ג הנ"ל].

אולם גם לפי מסקנת הגמרא שם שדין אוכל לו, מ"מ מוכח התם בגמרא, דכשבא לתוך הכוס, דין משקה לו, דהתם ברף י"ג: מבואר במסקנא, דטעמא דחלב אשה מטמא שלא לרצון, דהיינו מסתמא, משום דרעתי' דתינוק לגבי חלב. הרי מבואר, דאף דכל החשיבות של החלב הוא משום שהוא עומד לתתו לתינוק, אעפ"כ הוי משקה. וביותר מבואר כן בתוס' שבת קמ"ד ע"א (ד"ה לא) וז"ל שם, דהא דקאמר שלא לרצון בסתמא היינו כשנופל בקערה שאינו הולך לאיבוד דמהני טעמא דרעתי' דתינוק קרובה לגבי חלב לאחשובי' אז כמשקה ובפי התינוק לעולם כאוכל חשיב, עכ"ל. הרי מפורש בתוס', דכשנופל לקערה, אף דעיקר המחשבה היא בשביל התינוק, מ"מ דינו כמשקה.

אולם לפי דברי השימ"ק שכתב שם בכריתות י"ג: (אות ד') על מסקנת הגמרא, מאי שלא לרצון סתמא דאמרין דרעתי' דתינוק [קריבא לגבי חלב] וז"ל, לא דוקא דרעתי' דתינוק אלא דעת האשה שנותנת חלב להניק את בנה על הטיפה המלוכלכת על הדר והוי משקה וכו', וא"כ אין על החלב שעומד לתינוק שם משקה, שפיר יש מקום להתיר. ומשום הטיפה המלוכלכת על הדר ששם משקה עלי', אין לאוסר, וכמבואר בשבת קמ"ד: דחולב אדם עד לקדירה אף שיש גם שם טיפה המלוכלכת, עיי"ש בגמרא, והטעם שאין בסחימת הטיפה המלוכלכת ע"פ הדר איסור משום מפרק, אולי י"ל דטיפה זו קרובה לצאת בלי סחימתה, [או ע"י תנועה קלה של האשה או הבהמה], וכל דאתי ממילא, אפילו עביר בשבת ליכא חיוב חטאת, עיין שבת דף י"ט, וכיון שחולב לקדירה ולא אתי לבא לירי חטאת, גם מדרבנן לא גזור, ודו"ק.

אלא שלדינא בודאי אי אפשר לצרר נגד דעת הרמב"ם והתוס', ושבודאי גם רש"י מפרש כפשטות הגמרא דרעתי' דתינוק קרובה לחלב, מדלא פירש דרעתי' דתינוק לאו דוקא, ודו"ק.

והנה לפי פירוש התוס' בשבת הנ"ל, יהי' לכאורה מסוגיא זו בכריתות סתירה לדעת הרדב"ז שהביא בשעה"צ הנ"ל, שהרי כאן מבואר, שאף שהכונה לתת החלב לתינוק, שיש לזה דין אוכל כפי התינוק, מ"מ בשנותנו בכוס, הוי משקה, וכדעת הדרושה (הביאו במשנה ברורה שם), שהוכיח מלשון הרי"ף דכשסוחט ענבים לכוס, גם אם כונתו לתתו באוכל חייב, וכן הוכיח בצמח צדק על ש"ס דף ס' ע"ג וע"ד, מלשון הרמב"ם פ"ח מהל' שבת ה"י, „אכל אם סחט לכלי שאין בו מאכל הרי זה דורך“, עיי"ש בצ"צ בארוכה.

ואין לתרץ את דעת הרדב"ז, שיסבור כפירוש השיטמ"ק בסוגיא, דהרי הרדב"ז דייק את דינו מלשון רש"י שבת קמ"ד: ד"ה אבל לא לתוך הקערה עיי"ש, ולרש"י נראה דמפרש הא דרעתי' דתינוק קרובה לחלב, כפשוטו, וכדעת

התוס', [דאל"כ הי' לו לרש"י לפרש כשיטמ"ק, דלאו דוקא דעתי' דתינוק אלא דעת האשה, וכנ"ל].

הן אמת שבדעת רש"י עצמו, כבר כתב החזון אי"ש או"ח סי' נ"ה סק"ו, דעל פי פירושו של המאירי ברש"י, [שהביא הביה"ל פירושו של המאירי עיי"ש], שפיר יכול רש"י לסבור רבסוחט לקערה, אף שכונתו לתתו באוכל, חיוב, [ודלא כדיוקו של הרדב"ז], וממילא אתי שפיר לדעתו האי דינא דחלב אשה, דהוי משקה אף שכונתה לתינוק. אולם שומה עלינו לנסות לתרץ את דעת הרדב"ז שסובר כן בדעת רש"י. [ועיין בצ"צ הנ"ל, שעוד אחרונים עומדים בשיטת הרדב"ז].

והנה בתוס' שבת קמ"ד. ד"ה לא לרצון הנ"ל, הקשו שתי קושיות, חדא דאיך אמרינן בכריתות דלא לרצון היינו סתמא [לגבי חלב אשה] אבל בלא ניהא לי' [כההיא דנפל לתנור שהולך לאיבוד] אינו מטמא משום משקה, הרי בגמרא שבת שם מסקינן איפכא, דלרצון היינו בסתמא, ושלא לרצון דאמר לא ניהא לי', דרומיא דהך דויתים וענבים [שם בשבת] הוי ההיא דחלב אשה, ועוד הקשו בתוס' שם, דטעמא דחלב אשה שטמא שלא לרצון הוא משום דחשיב כדם מגפתה דדם נעכר ונעשה חלב, וא"כ גם אם אמר לא ניהא לי', נמי יהא טמא, [כן הוא בערך לשון התוס' לענינינו עיי"ש]. ונראה דמשום קושיות התוס' האלו, הכריע הרמב"ם דהגמרא בשבת פליגי על מסקנת הגמרא בכריתות, וס"ל דחלב אשה הוי משקה גם כשלא ניהא לה ממש וגם כשהולך לאיבוד, וכ"ש כשהתינוק יונק אותו ודו"ק, ופסק הרמב"ם כמסקנת הגמרא בשבת.

אולם לכאורה יש מקום לתרץ את קושיות התוס', דהרי יש חילוק בכונת הגמרא בענין רצון ושלא לרצון, בין הא דמסכת שבת לההיא דכריתות, דבשבת מבואר דהכוונה לא לרצון, שאינו רוצה שיצאו המשקין מן הפרי, ומשום הכי אין עליהם דין משקין אלא אוכלין, ועל זה אמרו שם דחלב אשה אף אם אינו לרצון שיצא מן הדר, בכל זאת דינו כמשקין משום דדם נעכר ונעשה חלב, והוי כדם מגפתה שהוא לא לרצון שיצא [עיי"ש ברש"י], ומטמא משום משקה. אבל בכריתות מבואר דשלא לרצון היינו שאינו לרצון לתתו לתינוק, כמ"ש שם ברש"י כמה פעמים עיי"ש, דהיינו אף שלא איכפת לו שהי' שלא לרצון שינטוף החלב מדרי', אולם בשעה שיצא, אם מכויין בפירוש שילך לאיבוד ואינו רוצה לתתו לתינוק, באינו רצון כזה, אמרינן התם דבטל שם משקה גם מחלב אשה, [אף שדינו כדם], משא"כ בסתמא, דהיינו אף שלא רצו שיצא מהדר, מ"מ אחר שיצא, אמרינן בסתמא דדעת' דתינוק קרובה לחלב ולא בטל שם משקה ממנו, ודו"ק.

וממילא מיושבים קושיות התוס', דגבי פירות צריכים רצון שיצאו המשקין מהפרי כדי לעשותם משקה, ורק אז יחול עליהם שם משקה, משא"כ חלב אשה, כיון דחשיב כדם מגפתה, אף שיצא מהדר ללא רצון ולא ניהא לי', מ"מ ממילא הוי כמשקה. אולם זה רק אם אין לו כוונה שילך לאיבוד, דהיינו בסתמא שאמרו

בכריתות, דאז נשאר עליו דין משקה [משום שעומד לתינוק], משא"כ כשלא נחא לי' לגמרי, שאינו רוצה לתתו לתינוק אלא רוצה שילך לאיבוד, גם חלב אשה בטל שם משקה ממנו, ודו"ק.

הנה לפי"ז יש חילוק בין משקה של זיתים וענבים [וכן חלב בהמה, דדינו כזיתים וענבים, עיי"ש בשבת], לבין חלב אשה, וי"ל דאף שזיתים וענבים דינם כמשקה, זה רק אם החשיבם לכך שיצאו מהפרי לשם משקה, אבל אם בשעה יציאתם הי' בדעתו לתתם באוכל, שפיר י"ל דלא חל עליהם שם משקה, [וכדעת הרב"ז], משא"כ חלב אשה דדינו כמשקה אף שיצא שלא לרצון, א"כ אף אם כוננו לתתו לתינוק, לא בטל שם משקה ממנו, [אלא אם מניקה ישר לתוך פיו של התינוק, שאז בטל ממש בפועל שם משקה ממנו, וכמו שנוסף ממנה לאיבוד וכנ"ל, אבל בכוונה גרידא לא בטל שם משקה ממנו, ודו"ק].

וא"כ לא קשה לפי"ז על שיטת הרב"ז, מהא דחלב אשה על סחיטת פירות, דחלב אשה שם משקה עליו בלי שום רצון, וא"כ לכו"ע כל שלא בא מיד לכתחילה לאוכל או לפיו של תינוק, נשאר שם משקה עליו, משא"כ פירות [או חלב בהמה] שצריך רצון לעשותו משקה, כל שבשעת הסחיטה [או החליבה] הי' דעתו לתת אותו באוכל, לא חל שם משקה עליו, לדעת הרב"ז והעומדים בשיטתו.

ובמקום אחר הארכתיו לבאר למה לא תירצו התוס' והרמב"ם כתירוץ זה שכתבנו אליבא דרש"י, דמשו"ה הוצרך הרמב"ם לדחות את מסקנת הגמרא בכריתות. [ולשיטתו בארנו שאין הרצון נצרך בסחיטת פירות כדי להחשיבו משקה, אלא מטעם אחר, וממילא הרמב"ם צריך לסבור דלא כרב"ז, וכאשר הוכיח הצ"צ מלשוננו].

בכל אופן, בין שתירוצנו עולה יפה לתרץ את דעת הרב"ז, ובין שאינו טוב, מ"מ לדינא לגבי חלב אשה, יש לנו הוכחה ברורה שגם בדעתו לתתו לתינוק שם משקה עליו, וחייב בשבת משום מפרק, הן לדעת הרמב"ם והן לדעת תוס' ורש"י, ופי' השיטמ"ק בסוגיא, הוא לכאורה שיטה יחידית שאי אפשר לצדד על פי', ודו"ק.

אולם כל זה הוצרכנו רק לדעת הטו"ז בסי' ש"כ סק"ד, [וכן דעת העו"ש, ומצדד כן להקל בא"ר, ראה במ"ב סק"כ], דטעם האיסור של סחיטת בוסר לר"ת הוא משום בורר, וא"כ שרי לאלתר עיי"ש, [וכנראה זהו טעם האור שמח בפ"ח מהל' שבת ה"י עיי"ש], אבל לדעת המ"א שם בסק"י שאוסר גם לאלתר, ומכ"ש לפי מה שנוטה שם בביה"ל ד"ה לאכול, דטעם של ר"ת הוא משום דש עיי"ש, הרי גם אי הוי נחשב החלב אוכל, אי אפשר להקל, כיון דהוי כאוכל מתוך פסולת.

בדין בעל דין שטען שלא בפני בע"ד חבירו

יוסף יצחק פרנס
חבר כולל עמק הלכה
קרית באבוב, בתים

(א) איתא בגמ' (סנהדרין ז'): שמוע בין אחיכם ושפטתם, אמר רבי חנינא אוהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו, ואוהרה לבעל דין שלא ישמע דבריו לדין קודם שיבא בע"ד חבירו, קרי בי' נמי שמע בין אחיכם. וכן הוא בגמ' (שבועות ל"א.) מנין לדין שלא ישמע דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חבירו ת"ל מרבר שקר תרחק, רב כהנא מתני מלא תשא שמע שוא, לא תשוא, ופירש"י בר"ה שמע שוא, שהמטעים דבריו שלא בפני בע"ד אינו בוש מדברי שקר, ובסנהדרין פירש"י, ולא תשמעו דבריו זה בלא זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין מכחישן, ומכיון שלב הדין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל כך, והוסיף, דחוץ מחשש שקר במענותיו, יש פגם בשיקול דעת הדין. ויש לעיין האם חשש שלב הדין נוטה לו לזכות הוי רק כה"ג שמטעים דברי שקר כדברי אמת, או דעצם שמיעת בע"ד אחד בראשונה, משה לב הדין לזכותו, ואסור אף באופן רליכא חשש שישקר. ובנימוקי יוסף כתב, דכששומע האחד בלא חבירו שיכחישנו, נכנסין הדברים בלב הדין ושוב אינו מהפך בזכות השני כל כך, ולא הזכיר חשש מענת שקר, דעצם שמיעת צד אחד בלי לשמוע שיש ב' צדדים, גורם לדין לנטות לזכותו. ויש להבין מה שייך דבר זה לשקר ושוא, ואפשר כיון דנפגם אמיתת הדין, הוי קרוב לשקר, אמנם בלשון רש"י משמע דעיקר החשש הוא מטענת שקר, וכמ"ש בשבועות רק טעם זה.

(ב) והנה יש נפקא מינה טובא בב' טעמים אלו, [א] בטוען ע"י שליח, דאפשר דחשש שקר לא שייך כל כך, רהשלחה לא ישמע שקר כאמת (ראין אדם חוטא ולא לו), ומ"מ חשש דנטיית הדין איכא (לדברי הנמוקי הנ"ל). [ב] באופן שחבירו נכנס ויוצא, דשייך סברא דמירתת לשקר, [ג] בטען בעל דין אחד במעמד שניהם, ולאח"כ טען השני שלא בפני בע"ד, דטעמא דחשש משקר איכא, וטעם דנטיית דין ליכא.

ונראה רבודאי חשש שישקר נגידא מהני לאסור, ועל כן באופן ג' הנ"ל עדיין יש לאסור, וכדמוכח ברש"י בשבועות, דהעתיק טעם זה נגידא, אך להיפוך באופן רליכא חשש שקר, יש להסתפק, האם עצם שמיעת בעל דין קודם, הוי סבה לאסור לדברי רש"י, או דנימא דדוקא במטעים דבריו בשקר כאמת, בכה"ג חוששין שלא יוכל אח"כ לחקור ולברר האמת, אבל במענת אמת שישתדרש זכותו, אפשר דאין לחשוש, וראי' קצת מהא דפירש"י במס' שבועות דק טעמא דחשש שקר.

(ג) והנה הרמב"ם בהל' סנהדרין (פכ"א הלכה ז') כתב, אסור לדין לשמוע דברי אחד מבעלי דינים קודם שיבא חבירו או שלא בפני חבירו, ואפילו דבר

אחד אסור שנאמר שמוע בין אחיכם וכו', וכן בעל דין מזהר שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו, וגם על זה וכיוצא בו נאמר מדבר שקר תרחק. ובבית יוסף (סי' י"ז) ביאר כפילות לשון הרמב"ם וז"ל, ונראה שכתב כן משום דלא תיסק ארעתין דלא מיתסר אלא קודם שיבא חבירו משום דצדיק הראשון בדיבו, אבל אם בא חבירו לב"ד ויצא שרי, קמ"ל שכל שהוא שלא בפניו אסור, משום דכל שמשמיע דבריו שלא בפני בע"ד אינו בוש מדברי שקר. ועיין בפרישה שביאר דברי הב"י, ומשמע מדבריו דהרמב"ם פסק ב' דינים מב' מעמים נפרדים לאסור קודם שיבא חבירו, טעם אחד, משום צדיק הראשון בדיבו, וטעם נוסף משום חשש שקר, דטעם דצדיק הראשון בדיבו שייך אף כשאין חשש שקר, והיינו כדברי הנימוקי יוסף. אמנם אפ"ל דהב"י ס"ל ברעת הרמב"ם דסובר כרש"י, וטעם האיסור קודם שיבא חבירו הוא משום ב' הסברות וכן"ל, ושוב חידש הרמב"ם, דאף שלא בפני חבירו, טעם דחשש טענת שקר גרידא הוי סיבה לאיסור, וכמש"כ רש"י בשבועות, (וע"ע בפרישה פי' עצמו, דאפילו כשחבירו עמו בב"ד, אלא שהוא בזוית אחד, לא אמדינן דמידתת מלטעון שקר שמא עתה יבוא וישמע. ולפי"ז מה שחקרנו לעיל אם שייך בנכנס ויוצא דמידתת לשקר, מבואר דלא מידתת, וצ"ע).

ד) ובשו"ע נפסק (בחו"מ סי' י"ז ס"ה) אסור לדיין לשמוע דברי בע"ד האחר שלא בפני בע"ד חבירו, וז"ל דאמאי שינה מלשון הרמב"ם והשמיט הא דקודם שיבוא חבירו, ולפמ"ש הפרישה, הרי בדין דקודם שיבא חבירו איכא יסור אחד בדין זה, חשש דצדיק הראשון בדיבו, ואף בלי חשש שקר וכמ"ש בנמוק"י. אמנם לפמ"ש בב"י דסובר כדברי רש"י, דחשש דצדיק הראשון בדיבו מבוסס על חשש טענת שקר, נקט הב"י מה שיש בו יותר חידוש, דאף בטעם שקר גרידא הוי סיבה לאסור, וכל שכן כשניתוסף עוד חשש דצדיק הראשון בדיבו, וכדמשמע פשוט לשונו בב"י. העולה ממ"ש, די"ל דפליגי רש"י והנימוקי יוסף בחשש דצדיק הראשון בדיבו, אי שייך בכל ענין לדעת הנימוקי יוסף, או דוקא בנוסף לחשש טענת שקר, דאז ביותר יש לחוש שלא יצדיק הראשון בדיבו, משא"כ בדליכא חשש שקר. – ולכאורה דברי הבית יוסף, וכן לפי מה שכתב בשו"ע, משמע כדעת רש"י.

ה) והנה מבואר בשו"ת מהרי"ל (סי' קצ"ה), והובא דבריו ברמ"א (סעיף ה'), דהאיסור הוא דוקא כשיודע הדיין שיהי' דיין בדבר, אבל אם שמע טענת האחר ואח"כ נתרצה השני לדון לפניו, מותר להיות דיין בדבר, ועיין בסמ"ע. ויקשה, דבשלמא לחשש שיצדיק הראשון בלבדו דהוי פגם בשיקול דעת הדיין, י"ל דכשנתרצה השני הרי קיבלו עליו, וכעין קיבל קרוב או פסול ועוד, וכמו שכ' שם לעיל, דשומע שלא בדרך דיינות לא הוי אלא שמיעה בעלמא, ולא נכנס הזכות בלבו כל כך, אבל לחשש שמען טענת שקר שלא בפניו, מה יועיל מה שנתרצה לדון לפניו, הרי למעשה דן עפ"י טענות שקר. ובמהרי"ל שם כתב וז"ל, מ"מ לא עבר הרב ששמע דברי בע"ד, כיון שבשעה ששמע לא שמע דרך

דיינות לרדן עליו, אלא בשמיעה בעלמא, גם למחר ירצה שמעון את דבריו אם ירצה שמורה זה ירדן על דבריהם, והמורה כבר הסיח דעתו מדברי דאובן, ולא נכנס שום זכות ודין של דאובן בלבו, אלא ישמיענו שנית במעמד חבירו. הנה מלשון „וישמיענו שנית“ משמע דקאי אדאובן שהשמיע דבריו מקודם שלא בפני בע"ד, וישמיע דבריו שנית בפני הבע"ד, ושפיר נתיישב מש"ל, דלטענת שקר אין לחשוש, דהתירו של המהרי"ל היה כה"ג שמוען שנית בפני הבעל דין, דחושש מלטעון שקר, ורק דיש חשש מחמת צדיק הראשון בריבו, על זה כתב להתיר משום דלא שמע בתורת דין, ולכאורה דוקא בכה"ג, וא"כ יש להבין דברי הרמ"א שלא העתיק תנאי זה כלל, וצ"ע.

והנה מדברי מהרי"ל משמע דכשמוען שנית בפני הבע"ד ליכא חשש של טענת שקר, אמנם מצאתי בשו"ת ר"ש מורדנא (סי' ב') שדן שם אי נפסל בריעבד כששמע טענת בע"ד אחר, וכתב דכיון שהבע"ד שכנגדו סידר דבריו ושאל שאלתו לפני ב"ד זה, ובוזה זכה בדינו, עתה אפשר שיחזור מדבריו הראשונים וכו'. מוכח דלאחר שמוען בשקר אף שיטעון לפני בע"ד יחזור על שקרו. וכ"כ בכסף הקדשים, דשלא בפני בע"ד מטעים דבריו לזכותו כל מה שיכול, ובפני בע"ד שלו לא הי' יכול להעזיז כל כך, ושלא בפניו הוא לומר לשקר יותר ושבשעתא כיון דעל על, ולא יבוש עוד גם בפני בע"ד שלו. אמנם מדברי שו"ת מהרי"ל הנ"ל, מוכח דלא חוששין להא, וגם משו"ת ר"ש מורדנא אין להוכיח להיפוך, דשם מיירי שהב"ד כבר פסקו כדבריו וזכחו, דבוראי יחזור על שקרו, דכבר פסקו דינו, משא"כ בטענות גרידא, י"ל דאף שמוען כבר, מ"מ לא יעזיז לשקר לפני בע"ד, ומה יוסיף מה שמוען כבר.

נמצא דלדברי רש"י באופן שיחזור ויטעון בפני בע"ד, דליכא חשש דטענת שקר, אפשר לומר דאף ששמע הדיין ליכא איסור, דטעם דצדיק הראשון בריבו גרידא לא מהני לאסור, וז"ב דהמהרי"ל לא סבר כך, דא"כ אמאי התיר רק באופן שלא ידע שיהי' דין ברבר, דלרש"י אף בדין גמור מותר בכה"ג, ונראה דהמהרי"ל סובר כהנימוקי יוסף. (ואולי אפשר דמשו"ה השמיט הרמ"א הוספה זו, דלדברי השו"ע לדעת רש"י בכה"ג מותר, וחידוש דאף בלא"ה מותר, והריצוי יועיל אף לטענת שקר, ודוחק).

ז) ולענין שמיעת בע"ד אחר, בזה בורר לו אחד, כבר כתב הכנסת הגדולה בשם הראנ"ח ראה חילוק בין דין יחידי או ב"ד השוה לשניהם לבוררים שזה בורר לו אחד וכו', וכן כתב התומים (סי' י"ז סקי"ד) להלכה וז"ל, ובזמן הזה בעו"ה מקילין בזה ובפרט בזבל"א והדין ודאי שייך בזבל"א. וכן כתבו בנתיבות המשפט (חידושים סק"ט), ובשער משפט.

והנה מקור דבריהם הוא בשו"ת ראנ"ח (ח"א סי' ד') וז"ל, בעל דין שמוען שלא בפני בעל דין, בפני בורר שברר חבירו, ופשיטא דאין לחלק בזה וכו' לזבל"א, ולומר דלא חיישינן שיצדק הראשון בריבו בפני הבורר של כנגדו, דלעולם הבורר מהפך בזכות מי שבררו ולא ישמע לקול מלחשים, שכבר כתב

הרא"ש ז"ל שזו טעות גמורה שמעו בדברי רש"י ז"ל, לחשוב שהבורר יהפך בזכות מי שבררו ולא נכון לעשות כן, אלא שני הבוררים גם יחד הפכו בזכות ב' בע"ד בשוה, ולפי"ז ודאי אף הם היו באותו איסור של השמעת דברו לדין. ויש לדון בדבריו, דרוקא כה"ג, לומר שהבורר שכנגדו יבטל השפעת הא דצדיק הראשון בריבו ע"י שיהפך בזכות לטובת בע"ד שבררו, ע"ז קאמר רבנוראי אסור להפך בזכותו, ע"כ הוי ככל ריין דחוששין שיצדיק הראשון בלבד, אבל בטוען שלא בפני בע"ד לפני בורר שלו, י"ל דליכא סברת צדיק הראשון בריבו, דגם בשמיעת שניהם ביחד שייך חשש שיצדיק קצת למי שבררו, דהרי תפקידו של בורר לברר ולהבין זכות מבררו אף לדברי הרא"ש, רק שלא יהפך בזכותו, אבל לקבל טענתו ולהתעמק בהן בודאי שפיר קעביר, וע"כ לעולם מתקבל יותר על לבו, וכן בורר השני, וע"י השלישי שיכריע בין שניהם יצא הדין לאמיתו, וכמ"ש ברא"ש שם. משא"כ לדברי הראנ"ח, כדי לבטל השפעת הצדקת הראשון צריך להפך בזכות השני, זה בודאי אסור, וממילא ישאר צדקת הראשון ואסור, אבל לומר שבכל בורר אף ששמע טענת שניהם מתקבל על לבו טענת מבוררו, אפשר דיש להתיישב בדבר, ובהא לא מיירי הראנ"ח.

(ח) ובערוך השלחן (סי' י"ג ס"ד) כתב, אע"פ שהבוררים יש להם כל דיני דיינים, וא"כ אסור לכל בעל דין להציע טענותיו לפני בורר שלו בלא בעל דין חבירו, מ"מ כבר נהגו שכל אחד מציע טענותיו לפני הבורר שלו, וכיון שב' הצדדים עושים כן, והמנהג כן הוא, כאילו קבלו עליהם ב' הצדדים על אופן זה ואין בזה איסור וכו'. ובכסף הקדשים (סי' י"ז ס"ה) כתב, ובזב"א נהגו לשמוע כל אחד מהצד שלו, ואולי י"ל שכשהתנו להכריע הפשר ע"י רוב הנבררים אין חשש כ"כ, כי שליש המכריע הוא שומע מב' הצדדים כאחד, ועי"ז נשתרבה קולא בכל פשרות, והוסיף דאולי ע"י שכרצונם קיבלו על עצמם כנהוג להשמיע כל אחד לצד שלו, אין בכך משום מתנה על מה שכתוב בתוה"ק, ובממון מועיל ויתורו, ע"כ. ומ"ש דהשליש שומע מב' הדיינים, צ"ע, דהתינה לחשש דצדיק הראשון בריבו אהני, אבל למעם שחוששין לשקר לא אהני כלל, דמה יועיל בזה מה ששומע השליש מב' הדיינים, אמנם מה דמסיק בסוף דבריו מצד המנהג, הוא כמ"ש בערוך השלחן.

העולה לדינא ממ"ש, דאפשר ליישב דעת המקילין, לדברי רש"י דחשש דיצדיק הראשון בלבו הוי באופן דחוששין למענת שקר, ובטוען שנית בפניו (כדרך העולם) ליכא חשש לשקר, ובצירוף דיש לדון בדברי הראנ"ח, וכל זה בדרך אפשר ליישב במקצת, אבל למעשה הרי כבר פסקו התומים והנתיבות דבכל ענין אסור, ומי יהרהר אחר דבריהם.

עולת שבת בשבתו

בשלח

ויהי בערב ותעל השלו וגו'. מה שהי' הבשר בערב, והמן ירד בבוקר, יצדק לדעת, ע"ד שכתב באור החיים כי היו שם שתי כתות בישראל, אחת תובעת בשר, ואחת תובעת לחם, והוא אומרו, בשבתנו על סיר הבשר, זה כת הפריצים, ומה שאמר, באכלם לחם לשובע, זהו כנגד הכשרים שתבעו לחם, עיי"ש. והנה הרשעים נקראו ערב, והצדיקים בוקר, כמו שאמרו במדרש (פ' בראשית) ויהי ערב זה מעשיהם של רשעים, ויהי בוקר זה מעשיהם של צדיקים. על כן בערב כתיב ותעל השלו, זהו הבשר שבקשו הרשעים, ובבוקר הי' שכבת הטל, זהו הלחם שבקשו הצדיקים.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא מויבש אבר"ק יאס זצ"ל)

יתרו

אשר הוא חונה שם הר האלקים. הבעל הטורים הביא תיבת חונ"ה ב' במסורה, דין, ואירך, חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם (תהלים ל"ד). וי"ל, דנודע מפי ספרים וסופרים גודל התועלת להיות תמיד בחבורת יראי ד' חסידים ואנשי מעשה ההולכים בדרכי ד', ורבה היא ההשפעה הטובה הנצמחת מזה, כי הולך את חכמים יחכם, וטבע הוא באדם להימשך בדעותיו אחר אנשי מקומו וסביבתו אם לשבט אם לחסד, על כן בהתחבר האדם עם אנשי מעלה צדיקים ובעלי מדרגה, ורואה במעשיהם הטובים, קרוב הרבר מאוד שירצה להתרמות אליהם ולהתחזק בעבודת השי"ת. וזאת תורת המסורה, אשר הוא חונה שם הר האלקים, ר"ל אם רוצה האדם להגיע למעלה רמה ונשגבה שהי' אצלו תמיד רוח קדושה והשראת השכינה, דוגמת הר סיני שהוא הר האלקים, אזי עליו לדעת, כי חונה מלאך ד' סביב ליראיו ויחלצם, ועל כן ישתדל להתחבר עם יראי ד' חסידים ואנשי מעשה, ואז ידע נאמנה כי לא יאונה לו כל און, כי הנכנס לחנות של בושם הוא קולט ריח טוב של בשמים, וכמו כן תשפיע עליו הסביבה לטובה לעלות במסילה העולה בית א"ל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

כי יהי' להם דבר בא אלי. וי"ל על אומרו בא אלי, ולא אמר באים אלי. וי"ל עפ"י מאמר חז"ל אין הדיין רשאי להסתכל בבעלי דינים רק על גוף הרבר. משום הכי אמר משה, כי יהי' להם דבר בא אלי, כל' הרבר בא אלי.

(הגאון מוה"ר יעקב יהודה ליב פאלק אבר"ק דיהרנפורט זצ"ל²)

(1) הועתק מכת"ק שהגיע אלינו מעזבון הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאס ז"ל. תנצב"ה.

(2) הועתק מכת"ק המונח בננוי ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

משפטים

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהי' לו כנושה לא תשימון עליו נשך. י"ל רהזהיר הכתוב, אם הוא ועני מלוין לאחר, הוי אמינא רמותר להיות כנושה בשביל העני, או לשום עליו נשך בשביל העני, שיאמר תן לעני רבית, ת"ל לא תהי' לו, ר"ל עבור העני, כנושה, ולא תשימון עליו, ר"ל בשביל העני, נשך, וק"ל.

(הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל³)

תרומה

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ירבנו לבו תקחו את תרומתי, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת. וברש"י, אמרו רבותינו ג' תרומות אמורות כאן וגו'. וי"ל ענין הג' תרומות האמורות כאן, ראיאת במדרש תנחומא (ריש פרשת פקודי) א"ר יעקב בר' אסי שקול המשכן כנגד בריאת העולם. והנה אמרו חכמז"ל במס' אבות (פרק א') על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. ולפי"ז י"ל רהקב"ה רצה לרמז כאן, כי שלשה דברים הללו אשר עליהם העולם עומד, צריכין להיות גם כעת בנין המשכן, שהרי המשכן הוא דוגמת העולם, כמבואר במדרש הנ"ל. וזשה"כ, ויקחו לי תרומה, רמז על עמוד התורה, כמו שכתב הבעל הטורים, שתיבת תרומה"ה, היא אותיות מ' תורה, שהתורה ניתנה למ' יום. ואח"כ ממשיך הכתוב, מאת כל איש אשר ירבנו לב' תקחו את תרומתי, בזה רמז על עמוד העבודה, ע"ר אוז"ל (תענית ב' ע"א) איזו היא עבודה שבל"ב זו תפלה. ואח"כ אמר, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת, רומז על עמוד גמילות חסדים, כי הצדקה נקראת זאת ערה"כ ובחנוני נא בזאת (מלאכי ג'). נמצא דג' תרומות האמורות כאן, מרמזין על ג' עמודי עולם אשר עליהם המשכן עומד.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

3) הועתק מפנקס כת"י חידו"ת שלו המונח באוצר הספרים של הבר"צ דק"ק אשכנזים בעיר לונדון.

פני' רחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

תמיהות וישובים

הערה בספר בנין אריאל עה"ת, ובספר שפתי חכמים עמ"ס ברכות

בספר בנין אריאל (פרשת לך) עה"פ והכנעני אז בארץ, מובא דברי הגמ' במס' סנהדרין (צ"א ע"א) שהביא גביהא בן פסיסא ראי' מן התורה דארץ כנען שייך לבני ישראל שנאמר (בראשית ט') ארור כנען עבד עבדים יהי' לאחיו, וא"כ זרע כנען עבדים הם לבני ישראל שהם זרעו של שם, ולכן מגיע ארץ הכנעני לבני ישראל, דמה שקנה עבד קנה רבו, ועפי"ז כתב הבנין אריאל, דהתינח כנענים, משועבדים המה לבני שם, אבל הפרויזים אינם משועבדים להם, כי לא מצינו שהפריזו הם מבני חם, שלא נזכרו בתוך בני חם, עכ"ל. ויש להעיר על דבריו, ממה שכתב רש"י ביהושע (י"ז, ט"ז) וז"ל, ואל תתמה אם קראו לפריזו ורפאים כנעני, כי כולם בני כנען היו, עכ"ל. וכן הוא ברעת זקנים מבקלי התוס' בפרשת האזינו (ל"ב, ח') וז"ל, ובני כנען שנים עשר היו דכתיב וכנען ילד את צידון בכורו ואת חת ואת היבוס ואת האמורי ואת הגרנשי ואת החוי ואת הערקי ואת הסיני ואת הארודי ואת הצמרי ואת החמתי, הרי י"א, וכתוב ואחר נפוצו משפחות הכנעני, דמשמע דאחת מן המשפחות נחלקו לשתיים, זהו הפריזי שאינו מנוי כאן, הרי י"ב, עכ"ל.

במס' ברכות (ס"ב ע"א) תניא אמר רבי עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר ר' יהושע וכו'. וכתב על זה בספר שפתי חכמים עמ"ס ברכות שם (בר"ה העזת), דמשמע מזה דר' יהושע הי' רבו של רבי עקיבא, וכן משמע בעוד כמה מקומות, והקשה על זה, ממה דאיתא במס' עירובין (כ"א ע"ב) דרבי עקיבא הי' חבוש בבית האסורים, והי' אז בן ק"כ שנה, ור' יהושע הי' משרתו. — ולא ידענא מאי קשיא, הלא תרי גברי נינהו, דבמס' ברכות מדובר מר' יהושע סתם, והוא ר' יהושע בן חנניה, ובמס' עירובין איתא להריא שר' יהושע הגרסי הי' משרתו, יעו"ש.

אלעזר גאלדמאן
ברוקלין, ניו יארק

פולמוס אודות הרבנות בקהלת משאבא בשנת תקצ"ד-תקצ"ה לפ"ק

לשמחת לבבינו הגיע אלינו תלי"ת מכתב חשוב מאוד מהגאון בעל חתם סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל, כתובה כולה בעצם כתי"ק, עם תוכן רבת הערך, וכפי ידיעתנו לא נדפסה עריין בשום מקום*). החלטנו להדפיסה במדור „זכור ימות עולם", אף שמתוכל בו חירושי תורה, כי רוב המכתב סובב והולך על שערורי' שנתהוה במדינת אונגארן לפני מאה וששים שנה, והרעיש אז את כל המדינה ואף מחוצה לה, וע"י מכתב זה מתבהר הענין ביתר שאת. — מצאנו לנכון לרשום תחלה בקצרה השתלשלות המאורעות, כדי שיבינו הקוראים היטב רברי המכתב.

האיש העומד במרכז סערה זו, הוא יהונתן הלוי אלכסנדרזאהן, אשר מוצאו מעיר גרעץ במדינת פרייסען. בחורף של שנת תק"ץ לפ"ק, בהיותו עריין רווק בן כ"ה שנים בערך, נכנסה בלבו תשוקה לישיב על כסא הרבנות באחת מקהלות ישראל, ופנה אל הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל, שיסמכהו להוראה, אמנם הגאון הנ"ל ענה לו בשלילה, ואף הזהירו שלא יקבל על עצמו עול ההוראה. שלשה מכתבים מהגרעק"א זצ"ל בענין זה, נדפסו בספר אגרות סופרים (חלק א' מכתב כ"ג — כ"ה), יעו"ש.

זמן קצר אחר זה, נתיישב בעיר שווערין במדינת פרייסען, ולמרות אזהרתו של הגאון רעק"א זצ"ל, שימש שם כדיון. בשילהי שנת תקצ"ג לפ"ק הגיע לעיר משאבא במדינת אונגארן, ובתחלת שנת תקצ"ד לפ"ק נתקבל לרב בקהלת משאבא. בחודש ניסן של אותה שנה, נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר יהודה דוד ראטטענבערג זצ"ל אבר"ק סענפעטער. (כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קנ"ד עמוד י"ז). לא עבר זמן רב, ואנשי הקהלה הכירו בו סימני קלות ראש, והחליטו להתפטר ממנו במקום האפשרי.

בנתיים נסתבב הרבר, שאחר מתושבי עיר משאבא רצה לגרש את אשתו, ומאחר שלא הי' נהוג לסדר גיטין בעיר משאבא, פנה יהונתן אלכסנדרזאהן אל הגאון מוה"ר אלעזר לעוו אבר"ק סאנשוב זצ"ל בעל שמן רוקח, שיסכים עמו לסדר הגט בעיר משאבא, וע"ז ענה לו הגאון מסאנשאבא, שאין דעתו מסכמת לעשות חרשות לסדר גיטין במקומות אשר לא סדרו שם גיטין מקדם. יהונתן אלכסנדרזאהן לא הסה אוון לדברי הגאון מסאנשאבא, וסידר הגט בעיר משאבא, ואמר כי שני רבנים אחרים הסכימו עמו לסדר גיטין בעיר משאבא.

(*) אפריון נמטי' לנכרו ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה נדיב ושוע מו"ה יונתן הכהן שטראספער נ"י, שמסר לנו המכתב כדי להדפיסו בקובצנו. חור והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

עוד מצאו בו קלקלה, כי התיר לאשה נדה לטבול בשחרית ביום השביעי לספירת הנקיים, כדי שיוכל בעלה, שנתכבד עם סנדרקאות, לקבל הילד מידה ממש.

אנשי עיר משאבא פנו אל הגאון מסאנטאב הנ"ל, ובשלהי שנת תקצ"ד לפ"ק שלח הגאון מסאנטאב לעיר משאבא בית דין של שלשה דיינים לגבות עדות. תושבי העיר העידו על מעשיו המכוערים של יהונתן אלכסנדרזאהן, וגם שכפר בשכר ועונש, באומרו כי לית דינא ולית דיינא לעלמא דאתא ח"ו, (הגב"ע היתה שלא בפניו, כי שלחו אחריו כמה פעמים, והוא מיאן להתייצב לפני הבי"ד), ויצא הפסק דין מאת הגאון מסאנטאב זצ"ל שהוא מומר להכעיס לכל התורה כולה, ואסור לסמוך על הוראתו, ולא יכונה עוד בשם רב ומורה, כי אם טמא טמא יקרא, וראוי להרחיקו ולרפדו כמסית ומדיח. – גם הגה"ק מאוהעל בעל ישמח משה זצ"ל, הצטרף לאיסור הנ"ל, וכתב כי כפי המבואר בגב"ע מהבד"צ, הוא אפיקורס גמור, וחלילה לסמוך על הוראתו שלא בקדושה בשום ענין שבעולם, והוסר המצנפת והורם העטרה מעל ראש יהונתן הלוי, ולא יכונה עוד בשם רב ומורה. – הגאון מוה"ר מאיר א"ש זצ"ל שהי' אז אבד"ק יארמוט, הצטרף ג"כ לאיסור הנ"ל, וכתב עליו כי הוא סורר ומורה, ויש לכל בר ישראל להרחיקו ולתעבו, ואסור לסמוך על הוראתו כלל, ומצוה לגדוע את האשרה, ולהרים ממנו העטרה. (שלשת המכתבים, מהגאון בעל שמן רוקח מסאנטאב, ומהגה"ק בעל ישמח משה מאוהעל, ומהגאון מהר"ם א"ש מיארמוט, נדפסו בספר תולדות הגה"ק בעל ישמח משה, בעמוד של"ח-שמ"א, יעו"ש). גם הגאון מוה"ר צבי הירש העללער אבד"ק באניהאד זצ"ל בעל טיב גיטין, העיד שמכיר אותו היטב, ויצא ממנו פסק שאינו ראוי להורות. (עין בס' אגרות סופרים ח"ב מכתב כ"א).

בעת ההוא פנה יהונתן אלכסנדרזאהן אל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, לעמוד לימינו, והגאון בעל חת"ס לא השיב לו מאומה, אח"כ פנה שוב שנית אל הגאון בעל חת"ס, ע"י האדוואקאט שלו, וענה הגאון בעל חת"ס שאינו יכול להוציא שום פסק עד שישמע מענות שני הצדדים. כעבור איזה זמן פנו ראשי קהלת משאבא אל הגאון בעל חת"ס זצ"ל, ושלחו אליו גביית עדות הנ"ל, יחד עם הפסקים הנ"ל מגאוני הדור, והשיב להם הגאון בעל חת"ס, שיפה עשו וכדין עשו שקיבלו את העדות שלא בפניו, ועדותן שריר וקיים, וכתב שם שעל פי גביית העדות על מעשיו המכוערים, הי' ראוי לנדות אותו, אך מאחר שאין רשות מהמלכות לענוש ולנדות, עכ"פ בר נידוי הוא. ומה שסידר ב' גיטין אחר שנאמר עליו לסדר גט בעיר משאבא, בשביל זה ראוי להורידו מגדולתו, ואסור לו להיות מורה הוראות בישראל, ומסיים שם שכן דעתו הלכה למעשה. (תשובה זו נדפסה בשו"ת חת"ס חחו"מ סי' קס"ב יעו"ש).

נוסף לזה, התחצף יהונתן אלכסנדרזאהן להוציא לעז בפני בית דין על הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, שהוא שלח לפרעשבורג מעות צדקה שנתקבץ

עבור עניי ארץ ישראל, ושהגאון בעל חת"ס נתן המעות לזוללים וסוכאים. – כשנתוודע הדבר להגאון בעל חת"ס, היטב חרה לו, ואמר שמעולם לא קיבל ממנו אף פרוטה אחת מעות של צדקה. (עיין בס' אגרות סופרים ח"ב מכתב כ"ד).

כשראה יהונתן אלכסנדרזאהן כי כלתה אליו הרעה, נסע לעיר פעסט, ופנה אל השתדלן ר' שלמה ראזענטאהל-מאהר, לרחם עליו ועל בני ביתו, ולעמוד לימינו. ר' שלמה ראזענטאהל נלכד ברשתו, וערך מכתב אל הגאון מוה"ר מאיר א"ש אבד"ק יארמוט למוכת יהונתן הנ"ל, וביקש ממנו שישתדל אצל רבו הגאון בעל חת"ס, שהוא יברר ג' רבנים מחדש, להציע לפניהם דבר המשפט, והעדים יעידו שוב שנית, ובפעם הזאת יהי' הגדת העדות בפניו של יהונתן הנ"ל. אח"כ מלאו דבריו מנהיגי הקהלה וראשי העדה בפעסט, וערכו מכתב אל הגאון בעל חת"ס, שרוצים להעמיד בית דין מחדש לרון בזה. הגאון בעל חת"ס השיב ע"ז, שעל פי עיקר הדין לא יועיל קבלת העדות מחדש, דכיון שהגידו שוב אין חוזרים ומגידים, אך בכל זאת גדול השלום, לכן מסכים עמהם להושיב ב"ד שנית, אך אינו רוצה לברור מי יהי' בבי"ד החדש, רק יפילו גודל, והשלשה רבנים שיעלו בגודל הם יהיו הדיינים. (עיין בס' אגרות סופרים ח"ב מכתב כ"ג).

בחודש סיון שנת תקצ"ה לפ"ק נתיישבו ג' רבנים בעיר מישקאלץ הסמוך לעיר משאבא, לעיין בדין זה, ולגבות העדות מחדש, הלא המה, הרב שמעון ווינער אבד"ק לאשברין, הרב צבי הירש הירשפעלד אבד"ק אסאד, והרב גדלי' הלוי אבד"ק פאסטאבא. אחר שגבו העדות מחדש, ונשאו ונתנו בדבר, יצאה מאתם פשרה, שקהלת משאבא יתנו ליהונתן אלכסנדרזאהן שש מאות זהובים, ויתפטר מהרבנות בעיר משאבא.

ביום ד' פרשת ואתחנן עשרה לחודש מנחם-אב תקצ"ה לפ"ק, ערך ר' שלמה ראזענטאהל הנ"ל מכתב אל הגאון בעל חת"ס סופר זצ"ל, בלשון מרבית גדולות, אודות ריב הנ"ל, ובו מתמה על הגאון בעל חת"ס שלא שמע הטענות של צד השני טרם שהוציא הפסק, וגם קובל על הבי"ד של שלשה שגבו עדות שלא בפניו של יהונתן אלכסנדרזאהן, והרי הדין מפורש, זה בורר לו אחר, וזה בורר לו אחר, והשנים בוררים להם השלישי. גם דובר סרה על הגאון מסאנטאב, שהוא שונא ליהונתן אלכסנדרזאהן, ובשביל שרצה להושיב את חתנו לכהן ברבנות בעיר משאבא, על כן עשה תחבולה לגרש את יהונתן אלכסנדרזאהן מהיות רב בעיר משאבא, ומצדיק את יהונתן אלכסנדרזאהן על שסירד גיטין בעיר משאבא, כי סמך על ב' גדולים אחרים שהתירו הדבר, דהיינו הגאון ר' צבי הירש אופנהיים אבד"ק טעמעשוואר, והגאון ר' יהודה דוד ראטענבערג אבד"ק טענפעטער (חותנו), וכותב שהוא בעצמו ראה ההיתר שלהם עם חתימת ידיהם, ובאותו ענין מזכיר אל הגאון בעל חת"ס, כי כבר נתהוה ריב כזה, בין הגאון ר' משה מינץ אבד"ק אוכני ישי, והגאון ר' ישראל וואהרמאן אבד"ק פעסט, אודות כתיבת גיטין בעיר אוכני ישי, והגאון בעל חת"ס סופר, התיר לכתוב גיטין

בעיר אובן ישן, נגד דעת הגאון ר' משה מינץ. — על כן מציע אל הגאון בעל חת"ס, שיקבל את פני יהונתן אלכסנדרזאהן, ולשמוע מפיו קורותיו וטענותיו. ומסיים, שאם ישתמט יהונתן אלכסנדרזאהן מליסע לעיר פרעשבורג אל הגאון בעל חת"ס, אז ידו מסולקת ממנו מכל וכל. (המכתב נרפס במחברת „תולדות משפחת ראזענטאהל" בעמוד נ"ב-נ"ה). — אל מכתבו צירף העתק מעדותו של הרב קלמן טעבל בנו של הג"ר יצחק גריסהאבער אבד"ק פאקש זצ"ל, אודות יהונתן הג"ל.

אחר תום דברי המכתב אודות הפולמוס הג"ל, כתב ר' שלמה ראזענטאהל, הערה בדבריו תורה, על תשובתו של הגאון בעל חת"ס שנרפסה בספר שו"ת ד' עקיבא איגר (שנרפס אז מחדש), ונרפסה אח"כ בשו"ת חת"ס על אהע"ז ח"ב סי' ע"א. דברי תורה הללו, שנכתבו בשולי המכתב, נשמטו במחברת „תולדות משפחת ראזענטאהל" הג"ל, ומצאנו לנכון להעתיק הדברים מתחת לקו, כדי שיוכן עי"ז תשובתו של הגאון בעל חת"ס זצ"ל.

הגאון בעל חת"ס סופר זצ"ל קיבל את המכתב הג"ל ביום ש"ק, ולמחרתו ביום א' פרשת עקב נסע להינפש בקרית חוצות בעיר ראנינאראף הסמוכה לעיר פרעשבורג, ושם כתב מענה אל ר' שלמה ראזענטאהל על מכתבו הג"ל, וז"ל הקדוש:

שיל"ת. ראנין דארף יום ב' ט"ו מנחם תקצ"ה לפ"ק.

שלו' וכ"ט לידירי ורב חביבי הרב המפואר הנגיד המופלג ומפורסם כמ"ה שלמה נ"י.

קראתי לשבת עונג, בקבלת יקרתו, וששתי ושמחתי כי עיין בדברי הנדפסים בתרע"א סי' קכ"ב¹). — ומה שכתב פר"מ שנעלם מהצל"ח ומכלנו יחד, פי' המשנה לרמב"ם פרק מצות חליצה, יפה כתב שנעלם, דלולי כן הי' הצל"ח מביאו, אבל משום זה לא הי' חוזר מהוכחתו בפי' כוונת הרמב"ם בחיבורו, דכמה פעמים סותר עצמו בחיבורו ממה שכתב בילדותו כשהיבר פי' המשנה.

(1) העתק מדברי ר' שלמה ראזענטאל בשולי מכתבו אל הגאון בעל חת"ס סופר זצ"ל: בא לירי על זמן קצר ספר תשובות ופסקים ר' עקיבא איגר, ראיתי ועיינתי בו תוך יתר התשובות, גם התשובה סי' קכ"ב שהררת כבודו הרמה הביא משם הגאון מו"ה זלמן מרגליות, שמצא בראב"ן שאם חלצה בדגל שמאל בריעבר כשר, וכן בלילה, עכ"ל. וכתב על זה, ודבריו תמוהין רמסתמא קי"ל בחכמים, דר"א שמותי, ורצה ליישבו כחרא מתרי טעמים, אבל מצא הרב ספר נודע ביהודא מהרורא תנינא, דנהי דלא ראה הראב"ן, מיהו רצה להעמיס כן ברמב"ם, שלא הזכיר פסול שמאל אלא בנקטע ימין, משמע שאין פסול אלא משום דכתיב ועמד ואמר, בעי עמידה על רגל הימין, כפירש"י, אבל ביש לו ימין, וחליץ בשמאל, כשירה, עכ"ל. וכן האריך בספיקו של פסק ודעת הרמב"ם, בספר צל"ח ברכות דף כ', וכן הסכים על ידו מעלת כבוד נאונו, מכה הספק בפי' הרמב"ם, מכשיר חליצה בשמאל בריעבר, ע"כ. — ואני תמה על הנך מאורות

ומה שכתב עוד פאר רו"מ דפי' ר' יוחנן בעי מחלפי' שיטתו' דר"א, היינו מוחלפת השיטה דש"ס דילן, מוחזקני בי' דבקי בירושלמי ובבלי, ויודע שזה דרך ירושלמי לאין מספר, כשמקשה סתירה, אומר פלוני מחלפי' שיטתו' דפלוני, פי' פלוני החליף שיטתו וסתר עצמו, ואין [זה] מוחלפת השיטה בש"ס דילן, שפירושו שברייתא משובשת והוחלף רבנן לר"א ור"א לרבנן, אלא קושיא היא, וכן פי' פני משה שהיא קושיא, ועל זה מסיק ירושלמי בתירוץ בתרא, תרי תנאים אליבא דר"א, ולחד תנא מאן דלית [לי] און לית לי' רגל וכו'. והא דלא מיייתי ש"ס ברייתא זו, ברייתות טובא הוה לבני ארץ ישראל דלא הוה ידעין בבבליה, ורגל בש"ס, אתא ואייתי מתניתא בידו', פי' אתא מארץ ישראל ואייתי מתמן מתניתא בידו' דלא הוה ידעין בבבלי.

הגדולים שהעלימו עיניהם מן הרמב"ם בפירוש המשנה שכתב ביבמות דף ק"ד וז"ל, ואין הלכה כתנא קמא באמרו חליצה בלילה חליצתה כשירה ולא כר"א בהיותו מכשיר בשמאל, עכ"ל. ומרבירי הרמב"ם הזה, ממילא מוכח שפסק כאוקימתא דרבא (יבמות ק"ד ע"א) לא תיפוך, וגז"ש און און אית לי' רגל רגל לית לי', ולא כאוקימתא דר' יוחנן, והוה דלא כדעת הרב נודע ביהודא סי' קנ"ו, שכתב בדעת הרמב"ם להיפך. וממילא כל הנך ספיקות בפסק הרמב"ם אולו, כי דעתו לפסול חליצה בשמאל אפי' בדיעבד כמשמעות הך דנקטע ימינו, מכ"ש שפסול אי אית לי' ימין, והך ועמד ואמר, דוקא למצוה ולא לעיכובא.

גם מה שמעלת כבוד הדרתו מתמה על הנך גאונים וכתב וז"ל, אמנם נפלאתי על הגאונים דלא ראו דברי הירושלמי יבמות במקומו, דגם שם הקשה ר' יוחנן ר"א דרגל אר"א דאון, ומסיק תרי תנאי אליבא דר"א מאן רפוסל באון פוסל ג"כ ברנל ומאן דמכשיר ברנל מכשיר ג"כ באון, והיינו מוחלפת השיטה דברייתא, עכ"ל. ואני בעניי לא זכיתי להבין דברי קדשו, ונפלאתי מאוד על פירושו התמוה הזה בפשט הירושלמי, הלא מירושלמי הוה מוכח ששלשה אוקימתות הם, האחד ר' יוחנן בעי מוחלפת השיטה דר' אלעזר, תמן הוא אומר הימנית מעכבת, והכא הוא אומר אין הימנית מעכבת, והוה כאוקימתא דרבבלי, רק שם בירושלמי נקט לישנא בעי, ובבבלי הוא בלשון פשיטות, ואוקימתא שני' הוא ר' יוסי ציידנייה מאן דאית לי' און און, לית לי' רגלו רגלו, והוה כאוקימתא דרבא בבבלי, ואח"כ מקשה הירושלמי, והא תני בשם ר' ליעזר רגלו רגלו, ומשני הוי תרתי מתניין אינון על דברי ר' ליעזר מאן דאית לי' און און אית לי' רגלו רגלו מאן דלית לי' און און לית לי' רגלו רגלו, והדא מתני' לית לי' און און ולא רגלו רגלו, עכ"ל. והוה אוקימתא שלישית, והני תרי מתניתין, הם הך משנה ריבמות, והך משנה דפרק י"ד רננעים, ועכ"ל רלאוקימתא זאת, מתני' רהכא לית לי' און און ולא רגלו רגלו, וא"כ לא צריכא לנרצע און ימנית, דדוקא למצוה ולא לעיכובא, וזה דלא כאוקימתא דר' יוחנן בבבלי דאמר מוחלפת השיטה מכח קושיא מהך ברייתא דר"א ררציעה, דאית לי' גז"ש און, והך גז"ש ררגל אין בו הכרע איך יסבור ר"א אליבא דר' יוחנן, ולא כאוקימתא דרבא דאית לי' און ולא רגלו, ע"כ מוכח שוהו אוקימתא שלישית, דהיינו לירושלמי הם תרי תנאים אליבא דר"א, ולחד תנא אית לי' גז"ש און ורגל, ולחד לית לי' לא און ולא רגל, ואולי כפי' הר"ש שם בננעים, שכתב שהם סוגיות הפוכות, וכן הוא רעת התוס' כאן ביבמות ד"ה מר סבר, עכ"ר.

תמול ביום א' י"ד מנחם, נפקתי לקרייתא לכאן ראגין דארף לבריות גופי בעזה"י, וביני לביני קבלתי מכתב הלוטה פה מרב רלאשברין⁽²⁾, והנה פר"מ יש בו מרעת קונו, אם יש עליו מלאך מליץ א' מני אלף יחוננו, כי הלא ערותו של הרב מה' קלמן טעבל⁽³⁾ איננו שמכירו, אלא ששקר ענו בשמו שהוא לא ראה ממנו דבר רע, ולא נשאר אלא מליץ א' מיני אלף, וכה עשה לפנים הגאון מה' משה מינץ זצ"ל⁽⁴⁾, ויצא ממנו העגל מאראר⁽⁵⁾ בעו"ה, ה' יצילנו מן האש הזה ומכיוצא בו לעה"ב. — יעיי' ספרי דמייתי רמב"ן בפסוק ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, זה ב"ד שלמטה, ודבר זה הרע ליאשי', יע"ש גם בסוף דבריו. וספרי זה נעלם מהמפרש לקינה המתחלת, איכה אלי קוננו מאליו⁽⁶⁾.

אמדתי אספרה כמו, אני נקראתי משני הצדדים, תחלה כתב אלי הרב, וכשלא השבתי, כתב לי האדון אטפיקאט⁽⁷⁾ שלו בלע"ז, ולא השבתי, חזר וכתב הנ"ל, ואז השבתי להאדון, במשפטינו צריך שיחי' הפוסק מבורר משני הצדדים לשמוע טענת שניהם, ואמנם קהל משאבא לא כתבו לי ולא שאלו ממני דבר,

(2) הוא הג"ר שמעון ווינער אבד"ק לאשברין, תלמיד של הגאון בעל חת"ס זצ"ל. (כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ה עמוד ס"ה).

(3) הוא בנו של הגאון מה"ר יצחק גריסהאבער אבד"ק פאקש זצ"ל.

(4) הוא הגאון אבד"ק אובן ישן זצ"ל. (כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס שנה ב' קונט' ב' עמוד ז').

(5) הכוונה על אהרן חארין שהי' רב בעיר אראר, והוא הי' הראשון להנהיג חדשות במדינת אוינגארן. הגאון מהר"ם מינץ זצ"ל רצה בתחלה לחפות עליו, עיין בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' פ"ה, צ"ג, צ"ד, וצ"ה, אבל הגאון בעל חת"ס סופר זצ"ל ערך מלחמה נגדו בכל עוז ותעצומות, כנודע.

(6) גם בשו"ת חת"ס חלק חו"מ בהשמשות ס' ר"ז (בסופו) הביא מה שכתב הרמב"ן בשם הספרי. אמנם באמת, הרמב"ן לא הביא שם שום דרשה בשם הספרי, כי אם בשם הירושלמי במס' סוטה, והוא בפרק ז' הלכה ד', ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, וכי יש תורה נופלת, רבי שמעון בן חלפתא אומר זה הבית דין שלמטה, דאמר רב חונה ורב יהודה בשם שמואל, על הדבר הזה קרע יאשי' ואמר עלי להקים, ואמר רב אחא בשם רבי תנחום ברבי חיאי, למד ולימר ושמר ועשה והיתה סיפק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. וכתב הרמב"ן, אפילו הי' צריך גמור במעשיו, והי' יכול להחזיק התורה ביד הרשעים המבטלים אותה, הרי זה ארור, עכ"ל.

ומה שרמזו הגאון בעל חת"ס זצ"ל, לקינה המתחלת איכה אלי קוננו מאליו, — היא הקינה הששית שאומרים בתשעה באב בשחרית, אשר תוכנה המאורעות של יאשי' המלך, ושם באות ז' נאמר: בצע אמרתו בארור אשר לא יקים וכו'. ועל פי דברי הירושלמי הנ"ל, מובן היטב הכוונה. — וראוי לציין, כי פי' זה בדברי הקינה, כבר רמז עליו הגאון חת"ס, בספר דרשות חת"ס ח"א דף קפ"ב טור ג' ד"ה בהפשרת. ושם בגליון למטה נרשם, שדבר זה שנוי בשו"ת חת"ס האו"ח סי' ר"ח ד"ה וראיתי, ומשולש בשו"ת חת"ס ח"ו סי' נ' ד"ה יעיי'. (והמעין בג' מקומות הנ"ל, יראה, כי בתשובותיו הביא דברי הרמב"ן בשם הספרי, ובדרושו הביא דברי הרמב"ן בשם הירושלמי, וצ"ע).

(7) היינו אדוואקאט.

אלא נפסק הדין אחר גביות עדות, מג' רבנים, נפסל מגאון סאנטא⁸). ומגאון אוהעל⁹). ומגאון יארמוט¹⁰). ואחרון הכביר, גאון מה' הרש העללר זצ"ל¹¹). והוא הוסיף בו דברים מה שראהו והכירו בהיותו בבאניהאדר. ואחר שעמדו למשפט לפני הארון וו"ג¹²) במישקאלץ, אמר שרוצה לידע גם דעתי, אז נשלחו לירי גביות עדות וגם הפסקים הנ"ל, ושם נאמר, שהזהירו בו לעמוד ולשמוע העדים בפניו, וסירב ולא רצה, א"כ דינא הוא לקבל שלא בפניו.

ומ"ש פר"מ שמדינא לרון בזה בורר לו אחד ולא בכפי', תמהתי, היינו בדבר שבממון, אבל מעידים על גופו שחילל שבת ובא על ערוה וכדומה, ידון בזבל"א אתמהא, והכא נמי מעידים על גופו ועל מעשיו הרעים, מה ענין זבל"א. וכל זה אני צריך כדי שלא לתלות בוקי סריקי בנאונים הנ"ל, אבל אני עני הרי נקראתי משני הצדדים, וברצונם נכנסתי, והייתי מהפך בזכות הרב בכל האפשרי, עד שהרב דלאשבין כתב לי שקיבל עדות שנית, והוא כמו הראשון, ושהוא תמה מה שהפכתי בזכותו (לפני) [לפסול] עדות בני עירו, וכי עדות בני עיר פסולים לפסול חזן ושוחט וכדומה, הלא צריכים לשכור אחר במקומו ואינם מרויחים ממון, ולא דמי לנגב ס"ת, ויפה הקשה לכאורה, והשבתי דגם בלאו הכי נמי הייתי יכול לפסול עדות בני עירו ממעט שונא, לפי מ"ש מהרש"ל בתשובה (סי' ל"ג) רשוא גמור פסול לעדות, ושבוה נתיישב לו קושית גליון תוס' דמייתי הוא בספרו חכמת שלמה בסנהדרין ט', אלא לא רציתי להכניס עצמי בזה, אלא עכ"פ כיון שבני הקהלה והרב כששונאים זה את זה וישאר הרב במקומו ישתרבב מזה כמה הפסידים והיזקות בפחיתות כבוד, וגם פסול הוא לרונם וצריכים להביא להם דיינים אחרים לדיני ממונות, אין לך צד נגיעה יותר מזה. ועי"ז לא מצאתיו לפסול לגמרי, אלא על ידי עוברא דגיטין שסידר, אחר שהגאון מסאנטא אסרו לו. וכתבתי דין חכם שאסר, אין כוונתי הואיל וחלה הוראתו של זה לא יכול חברו להתיר, לא באתי לירי מידה זו, אלא יראה בתוס' ודא"ש שם בפ"ק דע"ז, כי החכם שאסר דבר להשואל, יכול השואל לשאול לחכם אחר, ובתנאי שיודיע להאחר, פלוני אסרו לי, ואז יראו פנים בפנים זל"ז, ואם אחר הפלפול, זה עומד באיסורו וזה בהתירו, אז באנו לדין חכם שכבר אסר וחלה הוראתו, ויש בזה תנאים מבוארים. אבל לשאול לאחרים ושלא הודיעם פלוני אוסר, זהו קלות דעת, והרי הרבנים השניים לא ידעו מאיזה טעם אסר זה הגאון הראשון, אולי אי הוה שמעי הוה הררי בהו. והגאון מיארמוט [פסלו], על כתבו משאבא בעי"ן בסוף ולא באל"ף. וגם דפסס¹³), הגאון מהר"מ מינץ זצ"ל בעצמו כתב לי טעמו לאיסור ולא נתקבל אצלי, ואינו דומה לרהכא.

(8) הוא הגאון בעל שמן רוקח זצ"ל.

(9) הוא הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל.

(10) הוא הגאון בעל אמרי א"ש זצ"ל.

(11) הוא הגאון בעל טיב גיטין זצ"ל.

(12) ר"ת וויצעניגעשפאן, (והיינו סגן שר המחוז).

(13) עיין בענין זה בשו"ת חת"ס חאהע"ז ח"א סי' י"ג ובח"ב סי' קי"ח, ובשו"ת

בית אפרים מהרורא תנינא על אהע"ז ח"א מסי' כ"ד ער סי' כ"ח.

והנה כתב לי הרב מלאשברין, כי העדות השני הוא ממש כמו הראשון, ואני אומר יש בו קצת שינוי, בראשון נאמר איך ביזה הגאון מסאנטא, אשר [ראו] לקרוע משמוע זילותא דת"ח, ובעדות השני, אמר הוא בעצמו לפני ב"ד השני, הגאון ראוהעל הוא בטרענר¹⁴). ושוב כשתבעו ממנו מעות צדקה שבירדו, השיב ששלחו לידי לק"פ פ"ב והאכלתיו לפוחזים וריקים זוללים וסובאים. וגם טרם שאמר כן לפני ב"ד, כבר נשלח לידי בכתב ולשון הגר העתק ממה שכתב בפראטיקאל במישקאל¹⁵ דברים הללו ממש אלי כתובים כנ"ל. וחי ראשי וחי נפשי שלא ידעתי מפרוטה א' ששלח לידי מעולם, וגם ידוע, מי ששולח לידי זווי דצדקה אינני מאכילם לפוחזים וריקים זולל וסובא, אבל משמע כל הפוסל במומו פוסל.

עוד הוסיף לגרוע על ידי עידים, שהוגבה עדותם שלא בפני בד"ץ בסאנטא ובאוהעל, יש בידי אותם גביית עדות. ומה שהתנצל הרב דלאשברין במכתבו הלומה פה, קטיר קחוינא.

סוף דבר, עצת ידידי פר"מ טובה מאוד, שיקח שש מאות זה' ק"מ, ואם לא ירצה, ירעה עד שיסתאב, ואנשי משאבא ישאו שברם על חמוריהם, במה שקבלו עליהם איש מארץ נכרי' מפרייזין או מפולין. הלא יש במדינתנו תל"ת ת"ח הרבה עניים ואכיונים וניכרים וידועים לצדיקים, ואינם מזויפים מתוכם כמו אלו הבאים ממרחקים. גם פר"מ חכם ומבין כל זה, אלא שנכמרו רחמיו על אשתו ובניו, ואין רחמים ברין. ועכ"פ אני מתחנן מגבירי פעסט, שאחר הגביית עדות השני הלז, לא יחזירו הדין לפני, כי על כרחני לפסוק כהלכה, וחוששני ח"ו פן יעליל עלי בשקר כאשר כבר אמר ששלח לידי מעות צדקה בשקר וכיוזב. ומה שכתב פר"מ שהורה ההוראה המכוערת הידוע כדי לעשות שלו', אהובי ידידי, אפי' אי הי' דינא הכי, עכ"פ הוראה מתמיה היא, ומבואר בש"ע י"ד סי' רמ"ב שאסור להורות דבר חרש מתמיה כיוצא בזה. ועוד, [וכי] שלום לעשות, צריך לקבל הילד מידה, ולא על ידי ילדה המפסקת בינו לבינה כאשר שכח וידוע כמה פעמים, או להניח התינוק על העמוד, והוא יקבל משם. וידוע שכוונתו של זה למה שכתבו תוס' פ"ק דשבת (י"ג ע"ב) במעשה דתלמיד אחד שהי' טובלים פעמיים, ומה נאמר שם, ברוך המקום שהרגו. והרי נראה לעינים כי תואנה הוא מבקש לפרסם בין עמי הארץ והנשים קולא בזה, והיום אומר כך ומחר כך, וכן הצמיח שורש פורה ראש ולענה באראר, והחכם עיניו בראשו. ומוחזקני בחכם וצדיק כמותו ישקול הדברים בפלס שכלו ויבין האמת לאשורו, ופר"מ וביתו נקיים וה' עמנו.

הכ"ד א"נ החותם בכרכה,

משה"ק סופר מפ"פ דמיין

באותה תקופה, נתערב בפרשה זו, הרב געץ שווערין מבאיא, שהוא הי' ירידו ואיש בריתו של יהונתן אלכסנדרזאהן, וערך מכתב אל הגאון בעל חת"ס, לטובת יהונתן הנ"ל. הגאון בעל חת"ס ענה לו מכתב קצר ביום י"ג לחודש אלול, ומזכיר בו מכתבו הארוך הנ"ל, וז"ל: אין ספק כי הי' לנגד עיניו הברולחים מכתב שכתבתי להרב הנגיד מו"ה שלמה ראזענטאל נ"י ושם התפללתי תפלה לא"ל חי שלא יבוא המשפט לפני, ברוך ה' שהקשיב לתפילתי ולא הסיר חסרו מעמי, כן יהי' ה' עמרי לעולם, עכ"ל. (נרפס בס' אגרות סופרים ח"ב מכתב כ"ד).

למחרתו כתב הגאון בעל חת"ס זצ"ל עוד הפעם מכתב קצר¹⁵) אל ר' שלמה ראזענטאל-מאהר הנ"ל, ומזכיר בו מכתב הנ"ל הנרפס בס' אגרות סופרים, וז"ל: שיל"ת פ"ב יום ג' י"ד אלול תקצ"ה לפ"ק.

אורך ימים ושנות חיים ושלו' יוסיפו משמים לירידי הרב הנגיד המפורסם ערוגת הבשם כבוד מה' שלמה מאהר נ"י.

נא ירידי הגביר נ"י, אל יהי עליו לעומס משא ח"ו שהטרחתי שלוחיו, כהלוטא פה, כי הרב מה' געץ נ"י כתב לי אגרת מפעסט ולא הוריעני לאיזה מקום אשיבהו, אמרתי מסתמא יחי' בצל קורותיו רפר"מ הנגיד נ"י, ועכ"פ הנחתיו פתוחי חותם כדי שיקראהו ירידי הרב הנגיד נ"י ג"כ, כי ידעתי אם הוא שם במחיצתו לא יכחד ממנו דבר. — ובזה אחתום בברכת השנים רשינים ורעננים כנפשו היקרה ונפש א"נ החותם באהבה,

משה"ק סופר מפ"פ רמיון

כשנה ומחצה אחר זה (בחדש אדר שני תקצ"ז לפ"ק), נסע יהונתן אלכסנדרזאהן לעיר פרעשבורג, ונפגש עם הגאון בעל חת"ס זצ"ל, והתחיל לעורר מרנים על הפס"ד שיצא נגדו, אבל הגאון בעל חת"ס לא הרבה עמו דברים, ויהי כמחריש. (עיין שו"ת חת"ס השמטות לחלק חו"מ סי' ר"ז). ובס' אגרות סופרים (ח"ב מכתב ל"ו) נרפס מכתב מהגאון בעל חת"ס משנת תקצ"ט לפ"ק, ובו כותב, שאחר שיצא מהבית רין הפשר בינו לבין קהלת טשאבא, בא בעצמו למחיצת הגאון בעל חת"ס, וכותב שם החת"ס אודותיו: ויעצתיו שישב השקט שנה או שנתיים ויעסוק בתורה עד ישקט הריב, ואם אני בעצמי אראה שלכל הפחות שב מדרכו או שלא הי' בו עוצב מעיקרא, אראה להושיעו, אך הוא השקט לא יכול, ומן אז והלאה נוסע והולך מאונא לאונא, עכ"ל. אחר"כ עברו עוד כמה שנים, ויהונתן אלכסנדרזאהן הי' נע ונר בארץ, ובשנת תר"ז לפ"ק הרפים בעיר פפר"מ מחברת בשם תומך כבוד, המכיל אוסף

15) גם מכתב זה הועתק מכת"ק המונח ברשות נכדו ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יונתן הכהן שטראססער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

מכתבים לחפות על מעשיו המקוללים. במשך כל הזמן נתחבר עם רבנים מרעים מכת המתחרשים והמתבוללים, עד שהגיע לעיר אובן ישן, ומת שם בשנת תר"ל בעידורם ובחוסר כל.

לסיום הרברים, מצאנו לנכון להעתיק כאן מה שכתב ר' שלמה ראזענטאל במכתבו אל הרב געץ שווערין מבאיא, אחר שקיבל את מכתב הארוך הנ"ל מהגאון בעל חת"ס זצ"ל, וז"ל: כהיום קבלתי התשובה מירידי הרב אב"ד מפ"ב . . . ועומד בדעתו בקשיות עורף ולא רצה לנוע ולזוז מן הרברים שהוסכם ומפסק שיצא מתחת ידו שלא כהוגן וכשורה, מ"מ גמרתי הסכמה חזקה, אף שלא אתנגד ואצא לשטן לרב מטשאבי, לא אדבר עוד מאומה בדבר הזה, ולא אהי' לו לעזר כתומך וסומך לרצונו לילך בערכאות לפרסם חילול ה' ברבים, ולזה האיש לרב מטשאבי הזהרתי כמה פעמים, לבלתי שפוך שיח וכעסו לדבר בזה וקלון בפרהסיא לחרף ולגרף רבני מדינותינו ולא יקל בכבודם או לקלל ולחרף אותם בנאצות וחרפות לפער פיו בלי חוק, ולא ישום מתג ורסן בפיו מלדבר עליהם סרה בוושה וכלימה, ופיו הכשילו וגילה רוע לבו ומחשבתו המקולקל ונשחת, כי אמר בכעסו בחרי אפו, שהוא יגלה המקום לקבור דת היהדות, עד שהשיב לו הרב מאסאר [=הוא הרב צבי הירשפעלד שנוכר למעלה], שאם יקבר דת יהדות, לא ישאיר כי אם להעביר עליו מים הזדונים ויצא מכלל הדת כמבוקשו. על כן מהיום אשים מחסום לפי, כאשר ראיתי בעיני שעל כרחו שלא בטובתו יצא שאור שהחמיץ בלבו, מפיו, ובזה די למבין, עכ"ל¹⁶.

ועתה ראוי לעמוד ולהתבונן איך היתה גדולה וחזקה כח ההרגשה של גאוני צדיקי הדור בעת ההוא, החל מהגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל, שסירב מלסמכהו להוראה בצעירתו, עד להגאונים בעל שמן רוקח, בעל ישמח משה, בעל טיב גיטין, בעל חתם סופר, ובעל אמרי אש, זכר צדיקים לברכה, אשר עיניהם היו צופיות למרחוק, קולעים אל השערה ולא יחטאו, באומרם פה אחד כי ראוי להרחיקו מעדת ישראל, עד שלבסוף, גם ריעו ועמיתו ר' שלמה ראזענטאל, שהי' מראשי תומכיו, כותב במכתבו שהועתק למעלה, שיהונתן אלכסנדרזאהן אמר בעת כעסו בנוכחותו של הרב מאסאר, שצריכים לקבור דת היהדות ח"ו (עפ"ל). ומה צדקו חכמו¹⁷, באומרם, בשלשה דברים אדם ניכר ככיסו בכוסו ובכעסו.

תועבת צדיקים איש עול, ותועבת רשע ישר דרך (משלי כ"ט).

(16) אל יפלא בעיני הקורא, על שהחציף לרבר בלשון עזות אודות הגאון בעל חת"ס זצ"ל, כי לאמיתו של דבר הי' לבו נוטה אל המתחרשים . . .

תעודות וסמיכות

קסמ.

בעה"י.

מי זאת הנשקפה כמו שחר, יפה כלבנה ברה נרמה, ובתורת ה' בחר, יפה כשושנת העמקים בעמק ההלכות, מהולל בתשבחות, סוגיות רבות לפניו עדוכות, נצר ממטע קדושים, חכמי חרשים, גאונים מפוארים בארץ שוכנים, ה"ה הכח' החרוץ ברק השנון יפה פרי תואר, עוסק בתורת ה' מנוער, לאותיות התלמוד יעשה צוהר, רך בשנים, ינצרנו ה' תמים, בקי רב ומשנתו זך ונקי, ירא ה' תמיד מימים ימימה, כש"ת מהו' ליב פריעדמאן נ"י בן יקיר של המפואר מאר נעלה כ"ה דוד נ"י מיושבי קהלתינו פה.

הנה הנ"ל בעודנו נער נטה שכמו לסבול עול התורה והעבודה, וכחשיכה וכאורה התגבר כארי, והתנשא על גפי מרומי הבקאות והחרפות, עד שקראו לפניו אברך, כי זכה לירר תהום רבה במעמקי אמרות ה' אמרות מהורות, כאשר בתלמוד ובגמרא המה סדורות, וגם הרבה והגדיל תושי', וכמו על הימים האני', כן ישוב עם שכלו החד הבהיר כשמש בצהרים על רחוב התלמוד ואסף לימודים רבים אשר לוית חן הם לראשו, כמו עמרת תפארת תמננו אותו, וכל מי שישתעשע עמו, ימצא וישתומם על רוחב תכונתו, בינה יתירה לו לתרץ ולפרק הכל במאזנים מאזני צדק בסברה ישרה ונכונה. הן עודנו עומד בתוך ימי עלומים, אבל בשדה התלמוד ושו"ע עם המפרשים זר זהב סביב להם מאלם אלומים, ויכול לחדש [רברים המשמחים] אלקים ואנשים, רוב הדינים אשר להורות ניתנו בפיו שגורים, חכו ממתקים וכולו מחמדים לבאר הכל באר היטב עד כי יאמר עליו יהודה יעלה וידצה לפני אחב"י להורות ולדון לפניהם, ומה שעולה על כולנה, שיראת ה' תמימה בלבו צפונה, ואם חותם ומטה יהי' ליהודה, מתורת ה' לא יטה, כי אם באותות לבית אבותיו יחזיק בדגלם דגל אמונת ה', וגם לרבות שילך בעקבות חמיו הצדיק אשר דרש טוב לעמו הנאון מהו' פייש פישמאן זצ"ל.

לכן גמרנו יחד, לעטרו ולפארו כיאות לילד יולד לנו פה קהלתינו, אשר ראוי הוא שמשרה הרבנות על ראשו תנוח, לסמכו בסמיכת ידינו ולמשוח אותו בשמן המורה, וליתן הרשות והרמנא לדון ולהורות בין דין לדין בין דם לדם מתורתנו הקדושה אשר דרכי דרכי נועם. ודברינו אלה יהי' חזקים וקיימים

(1) נולד בשנת תרכ"ג לפ"ק בעיר פרוענקירכען לאביו הרבני מוה"ר דוד פריעדמאן. רבו המובהק הי' הגאון מוה"ר יוסף העניג אבר"ק נייטרא זצ"ל. בשנת תרמ"ו לפ"ק נשא אשה בתו של הרב הנאון מוה"ר פייש פישמאן מגיד מישרים דק"ק פרעשבורג. בשנת תרנ"ה לפ"ק נתמנה לדיין בק"ק פרעשבורג, ובשנת תרס"ח לפ"ק נתקבל שם לראב"ד. נדפס ממנו ספר שו"ת הריב"ד על או"ח ויו"ד. נלב"ע עש"ק ט' ימים לחורש שבט שנת תרע"ט לפ"ק. — ג' תעודות הללו הגיעו אלינו ממנו ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יתברך ממעון הכרכות, בכל מיני הצלחות.

לעד, אם עוד יסכימו עמנו שני גדולים וצדיקים, ויסמכו בימין צדקם ידיהם עליו. ועוד בה שני, רק על תנאי זה תנתן מדינו ההורמנא, אם יקבל המשרה עליו בקהלה קדושה שומרי משמרת הקודש דת אלוקים שומרי הדת. – ובטוחים אנו חתומי מטה, שהכל יהי' לכבוד ולתפארת כל קהלה וקהלה אשר תקחנה אותו לנהלה על מבועי מי התורה והעבודה. וזכות אבותיו הגאונים יעמוד לו שלא יצא תקלה מתחת ידו החזקה.

אלה דברי הכותבים וחותמים לכבוד התורה, היום יום ה' לסדר ושמו שמי על בני ישראל תרמ"ז לפ"ק.

הק' משה מרדכי בן להמהרא"א זצ"ל²
 אב"ד בק"ק פרויענקירכען יע"א
 הק' שלום דייטש רב"ד ק"ק הנ"ל

קע.

בעה"י.

במכירי ומיודעי קאמינא, כל מן דין סמוכו לנא, הי ניהו אהו' ידיו"נ הרב החרוץ המופלג בקי בחדרי תורה עד להפליא כש"ת מו"ה ליב פרידמאן נ"י מיושבי בשבת תחכמוני במקומנו, מילדי ק"ק פ"ק יע"א, נין ונכד של רשכבה"ג בעל הפלאה זי"ע. והאומנם כבר נתנו מהודם עליו גאוני הדור, ובפרט הגאון הגדול אב"ד רפה נ"י³, ולא צריך לדידי ולמטלותי, ומי אנכי לכא אחרי המלך, בכ"ז לעשות רצון ידי"נ חפצתי, ואבוא היום כיהוד' ועוד לקרא, להודיע נאמנה מקצת שבחו של הרב נ"י, מכירו הייתי לשעבר בלמדו פה בישיבה הרמה, והרבה פעמים השתוממתי על חריצותו וצחות שכלו, ועכשיו ביותר, מאז שבתו פה שנעשה חתנו של הגאון מו"ה פייש פ"מ זצ"ל, ויש לי אתו עמו שעשועים דאורייתא כמעט בכל יום בכמה ענינים, ובכל עת אני מוצא בו טעם זקנים ובינת גבונים, חציו שגונים, ובקי בפסקי דינים, והנה הוא כדאי לסמוך עליו סמיכת חכמים ולמלא ידיו בכחא דהיתרא, יודה יורה ידיו ידיו, ודאוי להושיבו על כסא הוראה בכל מקהלות עם ה' אפילו בקהלה גדולה כמות שהיא, מאוד ישנא אחריתו, על ישראל הדרתו.

בעה"ח פרעסבורג עש"ק פ' מסעי תרמ"ט לפ"ק.

הק' דוד ניימאן⁴

(2) נולד בשנת תר"ה לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אברהם אהרן פשערהאפער זצ"ל אבד"ק פרויענקירכען. בשנת תר"ך לערך נתמנה לרומ"ץ בק"ק פאפא, ובשנת תרכ"ט לפ"ק נתקבל לאבד"ק פרויענקירכען. ובשנת תרמ"ח לפ"ק נבחר לאבד"ק סערעד. נפטר בשנת תרע"ו לפ"ק.

(3) הוא הגאון בעל שבט סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. (ההורמנא שלו, לא הגיע אלינו).

(4) נולד בלאקענבאך בשנת תק"פ לפ"ק. הי' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר צבי הירש מאגליר אבד"ק סאננהוט זצ"ל, וגם למד אצל הגאון בעל כתב סופר אבד"ק

קעא.

ב"ה.

שפת אמת תכון לעד להודיע בשער בת רבים מהללו של אהובי תלמידי הרב המופלג בהפלגת חכמים החריף ובקי ברוחו פי שנים, תורה ויראת שמים, כש"ת מו"ה יהודה ליב פריעדמאן נ"י מחובשי ביהמדר"ר בעיר מלאה חכמים וסופרים ק"ק פ"ב יע"א, אשר בימי ילדותו למד אצלי, ומילתא דתמיהי מדכיר דכירנא, כי אם רך בשנים הי', כבר גבר ועלה על אחיו בשכלו הצח עד להפליא, ומאז והלאה הקדיש עתותיו לתורה ולתעודה, ושאל מבאר חפרוהו שר התורה הגאון הגדול ר"מ רבה דק"ק פ"ב שיחי' לאוי"ט, עד אשר סמך את ידיו עליו לרון ולהורות. ופוק חזי מאן גברא רבה ריהוראי עלה בהסכמה ג"כ הי ניהו ידיד ה' הגאון המובהק מו"ה דוד ניימאן רב"ד דק"ק פ"ב, ואנן מה נענה אבתרייהו דהנהו גדולי הדור. כל מן דין סמוכו לנא, יורה יורה ידיו ידיו, כאחד המורים כהלכה, ומובטחני בו כי לאילנא דבא יתעביר ורבים ילכו לאורו ויהנו מצל תורתו.

הכ"ד לכבוד התורה ולכבוד תלמיר חכם הגון, פה ק"ק גרוו"ד יום ה' ח' תשרי תר"ן לפ"ק.

הק' משה הרש פוקס⁵

אב"ד פה

פרעשבורג זצ"ל. בשנת תר"מ בערך נתמנה לדיין בק"ק פרעשבורג, ואח"כ בשנת תר"ן לפ"ק נתקבל שם לראב"ד. נדפס ממנו ספר ניר לדוד (תשובות וחידושים). נפטר ביום ד' לחודש שבט שנת תרס"ח לפ"ק.

(5) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס קנ"ז עמוד ל"ה.

חרשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

קכז) הגה"ק בעל התניא מליאזנע זי"ע כותב בספרו ליקוטי תורה סוף פרשת קדושים וז"ל: כל איש נלבב אשר ירבנו לבו וכלתה נפשו לדבקה בו ית' בתמידות ולהיות ר' שוכן בקרבו תמיר בלי שום הפסק ופירוד לעולם אפילו רגע א', יקנה לו התורה בכוח הזכרון שבנפשו וכו'. אך מחמת צוק העתים, וקוצר רוח דעת המשיג ועומק המושג, עכ"פ לפחות ישתדל לקבל עוז ותעצומות לקנות ולחקוק במוח הזכרון שבנפשו, ה' חומשי תורת משה אשר כתב מפי הגבורה, שהן שורש כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה, כנודע שרבי עקיבא ה' דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, רק שהן בהעלם גדול בעלמא דאתכסיא, ומעלמא דאתגליא, היא התורה שבעל פה, עכ"פ לפחות יקנה ויחקוק סדר קרשים הנקרא חכמה בדברי רז"ל, ומכפר עונותיו של אדם כמ"ש הארז"ל, עכ"ל.

קכח) הגה"ק מוה"ר יעקב יצחק הלוי מלובלין זי"ע כותב בהסכמתו לספר צאן קדשים וז"ל: נהירנא כר הוינא מליא ה' לי תשוקה לעשות ספר פי' על סדר קרשים, מפני שידוע גורל המצוה לעסוק בהלכות קרשים, כי כל העוסק בפרשת עולה וכו' כמאמר רז"ל, והסדר קרשים הוא כמו ספר החתום ואינו מונה כדאוי כשאר גמרות שיש בהם גירסות ופירושים ממחרש"ל ומחרש"א ז"ל ומחרש"ם ז"ל, ומסתמא בסדר קרשים לא עסקו בעיון עם תלמידים, מפני שלא הוצרך כל כך לדורות, ואח"כ כשבא לי הרבה טרחא דצבורא, צרכי בני ישראל המרובים, הן לייעץ, הן לתפלות ובקשות, ואני הייתי מתיירא לרחות אותם, כיון שהשית עזר לי לפעול טובות לישראל, וגם אני נעשיתי טרוד מאד, לא מיבעיא לעשות פי' בעצמי, אפילו לי לעצמי ה' קשה לי, מפני שלא ה' לי פנאי לעיין, עכ"ל. קכט) כתב הבית יוסף באו"ח סי' ג' (ר"ה ונראה) וז"ל, אינם מעיינים בדברי הרמב"ם בהל' בית הבחירה, אלא חר או תרי בדרא, עכ"ל.

קל) הגאון מוה"ר חיים סופר בעל מחנה חיים זצ"ל כותב בהסכמתו לספר סדרי טהרות וז"ל: שמעתי מפי אדמו"ר הגאון חתם סופר ז"ל שאמר בשם רבו הגאון הפלאה ז"ל, מה שאמרו חז"ל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, הכוונה חכמה זה סדר קרשים, והלימוד בקרשים הוא עמוק עמוק מי ימצאנה, רק האיש אשר נפתח לבו ושכלו בדיני ממונות, הוא יוכל להבין ולהשכיל בקרשים. וזהו חידותם, הרוצה שיחכים, ללמוד קרשים, יעסוק מתחילה בלימוד דיני ממונות, ושם ימצא אור זרוע להיות לו לב חכם ללמוד קרשים ורפח"ח, עכ"ל.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ארי' וויינשטאק נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן גיטהייל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון משה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' בן ציון פיהרער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד געללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד צבי זיידמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב וואלף גאלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק יונה פאפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק יוסף לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם יוסף הערצאג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל פאנעט נ"י להולדת הבן
להרב נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
הנכד

להאברך היקר ר' צבי יוסף דוד דעמביצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום דאנקאנא נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה אלטר צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל זאב רייסער נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם חיים טייטלבוים נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אליעזר גרינשטיין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון גוסטער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' גדלי' דוד מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד ארי' קנאבלאך נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה דוד יצחק דאנקאנא נ"י מטאראנטא להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' דוד שמואל גראוס נ"י להולדת הבת
להרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל דחסירי באבוב בטאראנטא להולדת
הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף יצחק הלברשטאם נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' מאיר זיגלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אליעזר גרינפעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יוסף קורין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' משולם זוסיא ווייסבלום נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל בנימין ארי' גינזבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' שמעון (בהרב ליבוש) גאלדבערגער נ"י להולדת
 הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם דוב יצחק צאננער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה יהושע
 נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה מרדכי פעלבערמאן נ"י לאירוסים בנו-נכדם הב'
 החתן הנעלה כמר אהרן נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אברהם משה הלוי קליין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י
 לאירוסים בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר יוסף מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב ברוך חנה גרינפעלד שליט"א משגיח בכולל זכרון חיים דבאבוב לאירוסים
 בנו הב' החתן הנעלה כמר ארי' ליבוש נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה גבריאל פנחס אייזן נ"י לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה זאב ירמיי' וואקסמאן נ"י לאירוסים נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה חיים יהודה ליב ליעבער נ"י מלונדון לאירוסים בתו תחי'
 להרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל דחסידי באבוב בטאראנטא לאירוסים
 בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע ליפשיץ נ"י מלונדון לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
 צבי הירש נ"י תלמיד ישיבתנו בלונדון
 להנה"ח מו"ה יוסף חיים מאיר כראננער נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה
 כמר יצחק הלל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יעקב שאיא נ"י לאירוסים נכדתו תחי'
 להרב יצחק לאנגזאם נ"י מגיד שיעור בישיבת תורת חסד לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק אפרים לעמעל נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר
 אשר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה משה אברהם פיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ליפא נ"י ולחותנו
 הנה"ח מו"ה דוד שלום קלאנסברון נ"י לאירוסים בתו-נכדתם תחי'
 להרב מו"ה משה אליקים בריעה הלברשטאם שליט"א דומ"ץ דקהל חסידי
 באבוב באנטווערפן לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר אלימלך נפתלי
 צבי נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב

להנח"ח מו"ה צבי מליק ג"י ולאביו הנח"ח מו"ה יוסף ג"י מקרית באבוב לאירוסין
בתרומתו תחי'

להנח"ח מו"ה שלום יוסף דייטש ג"י ולאביו הנח"ח מו"ה משה ג"י לאירוסין
במירכורו חב' החתן הנעלה כמר שאול נח ג"י תלמיד ישיבתנו

לחב' החתן הנעלה כמר ברוך מאיר ראזענבוים ג"י ממאנשעסמער תלמיד
ישיבתנו בקרית באבוב לאירוסין

לחב' החתן הנעלה כמר שמואל יוסף ריינקר ג"י תלמיד ישיבתנו לאירוסין
בזרא קולם בקנין חשום זה חבנין עדי עד
למול ולכרכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנח"ח מו"ה אהרן יעקב קארנוואסער ג"י מלאם אנדושעלעס לנישואי נכדתו
תחי'

להנח"ח מו"ה אלעזר בירנבוים ג"י לנישואי בתו תחי'

להנח"ח מו"ה חיים שמשון מיללער ג"י לנישואי בתו תחי'

להרב יהודה ליכיש חיים לעזער ג"י משניה במתיבת עץ חיים דבאבוב לנישואי
בתו תחי'

להנח"ח מו"ה יעקב הלוי פאונער ג"י לנישואי בתו תחי'

להנח"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן ג"י לנישואי בתו תחי'

להרב יעקב ישראל הלפרשטאם שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר וצוק"ל
חי"ר לנישואי בתו תחי'

להרב שלום יוסף הילפרין שליט"א רב דקהל בית שמואל לנישואי בתו תחי'

להאבדן היקר ר' אהרן יהודה הלוי מיזעלס ג"י לנישואיו

להאבדן היקר ר' יהושע יוסף שמריי ג"י לנישואיו

להאבדן היקר ר' יוסף שלמה נאנצפריעד ג"י לנישואיו

להאבדן היקר בנש"ק ר' ישכר בעריש פריעדמאן ג"י לנישואיו

להאבדן היקר ר' שלמה אהרן ישראל העניני ג"י לנישואיו

יעזור הש"ת שזוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא

מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

Typography by:

Simcha Graphic Associates

4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4806 גרופס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה י"ז קונטרס ד'   (קס"ג)   אדר תשנ"ד

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ראש חודש אדר ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

מסקים, חידושים, והערות ..... הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל ז
גליון שו"ת צמח צדק ..... הגאון ר' מאיר פוזנר בעל בית מאיר זצ"ל י
קריאת המגילה למוקפין חומה .. הגאון ר' יוסף שטערן ראבד"ק זאלקאווא זצ"ל יד
במס' כתובות דף י"א ..... הגאון ר' שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל טו
בסוגיא דלשמה ..... הגאון ר' נחום ראובן פעלסקער אבד"ק רישא זצ"ל יח
בענין שיעבודא דרבי נתן ..... הגאון ר' ישראל רפאפורט אבד"ק טארנא זצ"ל כג
בסוגיא דאין מעבירין על המצות ... הגאון ר' אהרן קוטנא אבד"ק טאטום זצ"ל כו

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' יוסף צבי ווייס אבד"ק ערלוי זצ"ל ..... כח

מדור זכרון לאחרונים

בענין קשר של תפילין ..... הג"ר צבי הירש כהנא אבד"ק סטרימטערע הי"ד לא

מדור פלפול והלכה

בענין שכר שדכנות ..... הרב מו"ה שמואל אליעזר שטערן שליט"א לג
בענין מיגו במקום עדים ..... ר' אפרים בינדיגער נ"י מ

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים ..... המערכת מג

מדור תעודות ופסיכות

כתב „קבלה” ..... הגאון ר' יעקב נונים ואיס אבד"ק ליוורנו זצ"ל מה
כתב „קבלה” ..... הגאון ר' שלמה לאמפרוניטי אבד"ק פיראדא זצ"ל מו
כתב „קבלה” ..... הגאון ר' מנחם אויערבאך אבד"ק אוסטראווע זצ"ל מו
מכתבים אל המערכת ..... מז
ברכות והוראות ..... נ

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק
אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לעדניצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק
חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים
וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתיניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאס־אנושעלעס, קאליפארניע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ראש חודש אדר

במס' מגילה (דף ט"ו ע"ב) א"ד לוי כיון שהגיעה אסתר לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה, אמרה א"לי א"לי למה עזבתני (תהלים כ"ב). ובילקוט איתא שאסתר אמרה, א"לי בים א"לי בסיני למה עזבתני. ודקדקו המפרשים מדוע הזכירה אסתר שתי ענינים הללו דייקא, דהיינו קריעת ים סוף ומתן תורה. ונקדים דברי הוזה"ק עה"פ ויקחו לי תרומה, רבי יהודה פתח, מה דב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים ל"א). ולכאורה מהו ההמשך של פסוק זה אל ויקחו לי תרומה.

גם ידועים דברי התנא דבי אליהו (פרק י"ז), כשאמרו ישדאל כל אשר ריבר ר' נעשה ונשמע, מיד אמר הקב"ה למשה דבר אל בני ישדאל ויקחו לי תרומה וגו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. והמאמר הזה משולל הבנה, דאיוה שייכות יש לאמירת נעשה ונשמע עם עשיית המשכן.

וכדי לבאר הכל בחדא מחתא, נקדים רברי הנמרא במס' ברכות (דף נ"ה ע"א) בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך, ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן, אמר לו בצלאל, משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להוכיח אכניסם, שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים, אמר לו משה שמא בצל אל היית וידעת, ע"כ דברי הנמרא. וכבר עמדו בזה המפרשים להכין מדוע באמת הלך משה והפך ממה שנצטווה מפי הגבורה, גם יש להפליא על בצלאל, איך הרהיב עוז בנפשו לחלוק על משה רבינו, ובכלל צ"ב באיוה ענין נחלקו משה ובצלאל.

אמנם יובן, עפ"י המבואר במס' שבת (דף ל"א ע"א) על הפסוק והי' אמונת עתיך וגו' יראת ר' היא אוצרו, דקאי על ששה סדרי משנה, ואפ"ה אי יראת ר' היא אוצרו, אין, ואי לא לא. וכן היא משנה מפורשת במס' אבות (פרק ג') כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. ובהקדמת ספר שב שמעתתא מפרש בזה כוונת אומרם ו"ל (בבא בתרא קמ"א ע"א) בת תחלה סימן יפה לבנים. דמבואר בזה"ק, דיראה מכונה בשם בת, וחכמת התורה מכונה בשם בן. (וי"ל הענין דיראה מכונה בשם בת, כי יראה הוא דבר המסור ללב, ושמון בקרבו של אדם, כדמיון הבת אשר כל כבודה בת מלך פנימ"ה, והבן). וזהו, בת תחלה, אם היראה קודמת, אז סימן יפה לבנים, היינו התורה הקדושה, שתורתו מתקיימת. ובה מפרש ג"כ מקרא שכתוב בפרשת האזינו, וירא ר' וינאץ מכעס בניו ובנותיו, כל', כי חרה אף ר' על מה שמקרימים הבן להבת, היינו התורה קודם ליראה, כי דור תהפוכות המה, שמהפכים הסדר, ועל ידי כך, בני"ם לא אמון בס, שגם התורה שלומדים לא תתנדל ולא תתקיים בהם, עכ"ד.

והנה מבואר בספה"ק תפארת שלמה (פ' בשלח) דבכל מקום שיש השראת השכינה מביא המקום לידי יראה, ולכן בשעה שאמר משה רבינו בנמד מלאכת המשכן, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, המשיך בחי' יראה על המשכן. וכן הוא בתוס' במס' בבא בתרא (דף כ"א ע"א) שהביאו בשם הספרי עה"פ למען תלמד ליראה, דכשרואה האדם את הכהנים עוסקים בעבודה בביהמ"ק בקדושה גדולה, מכון לבו ליראת שמים, יעו"ש. וזהו כוונת הכתוב, נורא אלקים ממקדשיך (תהלים ס"ח), כי הבית המקדש מביא מורא גדול בתוך לבות בני ישראל, ע"י השראת השכינה שם.

ומעתה מבואר היטב דברי התנא רבי אליהו, כשאמרו ישראל כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, שמוכנים המה לקבל את התורה, מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה וגו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, והמשכן יגרום להביא יראה על בני ישראל, כי שם הוא מקום השראת השכינה, ואז יזכו שתורתם תהי' מתקיימת, כי כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת.

ובזה מובן ג"כ כוונת הוזה"ק שמביא על הפסוק ויקחו לי תרומה, את הפסוק מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, רבא להורות הטעם שציוה הקב"ה ויקחו לי תרומה, כדי שילמדו את התורה ביראת שמים כאמור. והנה התוזה"ק נקראת טוב כאו"ל (ברכות ה' ע"א) אין טוב אלא תורה שנא' כי לקח טוב נתתי לכם. וזשה"כ, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, כלו', מה טוב ומה נעים היא התורה הקדושה, כשלומדים אותה עם יראת שמים, אשר צפונה וטמונה היא בלבו של אדם.

ובדבר האמור יתבאר על נכון הויכוח בין משה רבינו ובצלאל. דנודע דהארון והמנורה רומזים על התורה, כי הארון מונחים בו הלוחות, והמנורה עומדת בדרום הרומז על חכמת התורה, כאו"ל (ב"ב כ"ה ע"ב) הרוצה שיחכים ידרים וסימנך מנורה בדרום. והמשכן כבר אמרנו לעיל שהוא מסוגל להביא יראה על האדם. וזהו שנתווכחו משה רבינו עם בצלאל, כי מצינו במשה רבינו שאמרו עליו חכמינו ז"ל (ברכות ל"ג ע"ב) יראה מילתא זוטרתא היא לגבי משה, והטעם הוא, כי אצל משה רבינו הי' תמיד השראת השכינה, כאו"ל שכינה מדברת מתוך גרונו, ולכן לפי רום מעלתו, לא דאג אודות היראה, ולא חשש כלל שחכמת התורה לא תהא מתקיימת ח"ו, על כן הי' דעתו נוטה להקדים עשיית הארון, דהיינו לימוד התורה, לפני בנין המשכן, שהרי יראה מילתא זוטרתא היא לגבי משה. אמנם בצלאל הבין דלאו כולי עלמא משה רבינו נינהו, ואי איכא יראה אין, ואי לא לא, לכן החליט לעשות המשכן תחלה ואח"כ הארון, כדי שתהי' יראתם קודמת לחכמתם ואז חכמתם מתקיימת.

ומעתה נשכיל לדעת כוונת אסתר המלכה, באומרה, אֵלֵי בִּים, אֵלֵי בְּסִינִי, למה עזבתני. דהנה כשנכנסה אסתר המלכה לבית הצלמים, רצתה לעורר רחמי שמים על ידי שתזכיר זכות קבלת התורה, שבני ישראל אמרו פה אחד כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע. אמנם ידעה בנפשה, כי זכות התורה הקדושה

לחור בלי יראת שמים, אינו כלום, כאו"ל הנ"ל, אי יראת ד' היא אוצרו, אין, אי לא, לא, לכן השכילה בדעתה ואמרה, אֵלֵי בִים אֵלֵי בַסִּינִי, דהנה בשעת קריעת ים סוף ידרה לעולם אוצר של יראת שמים, כמאה"כ וייראו העם את ד' (שמות י"ד), והסיבה לזה היא, כי בשעת קריעת ים סוף היתה התגלות השכינה באופן בולט ומיוחד, כאו"ל (מכילתא פרשת בשלח) ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים, והתגלות השכינה גורמת ליראת שמים, וכאמרנו בהגדה של פסח, ובמורא גדול זו גילוי שכינה. (וכן הובא בספה"ק תפארת שלמה פ' שמות בד"ה ותפתח, רמב"ם שאמרו רז"ל ראתה שפחה על הים וכו', היינו שנפלה יראה ופחד על כולם מהדר גאווה). וזהו שרמזה אסתר המלכה, שהזכירה קריעת ים סוף ומתן תורה, רהיינו לעורר הזכות של קבלת התורה אשר קרמה לה יראת שמים, שנפל עליהם אימתה ופחד בשעת קריעת ים סוף, ויראה זו לא נסתלקה מהם עד זמן מתן תורה, כמאה"כ מי יתן והי' לבכם זה להם ליראה אותי וגו' כל הימים (דברים ה'), ואסתר עוררה זכות זה, כדי שיעזור ויגן ויושיע הקב"ה לבני ישראל בהיותם אז בצרה וצוקה.

ועפ"ז נבין ונשכיל הענין שאמרו רז"ל (תענית כ"ו ע"ב) משנכנס אדר מרבין משמחה. דהנה בחודש אדר קבלו בני ישראל את התורה מחדש, כאו"ל (שבת פ"ח ע"א) הדר קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב קימו וקבלו היהודים, ורצו חכמז"ל להורות לבני ישראל שצריכין להקדים יראת שמים לפני לימוד התורה, על כן אמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה, ונורע או"ל (שבת ל' ע"ב) אין השכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה, ועל ידי השראת השכינה תניע יראה בלבבות בני ישראל כאמור, וממילא תהי' תורתם מתקיימת.

והנה בימינו אלה, שבעוה"ר אין לנו לא מקדש ולא משכן, וגם אין אנו זוכים להתגלות השכינה כמו שהיתה בעת קריעת ים סוף, מאין נקח ההתעוררות ליראת שמים שתקדים ללימוד התורה. העצה היעוצה לזה היא, לקבוע שיעורים בלימוד התורה דייקא בבתי מדרשות, אשר שם יש עדיין השראת השכינה, כי כל בי עשרה שכינתא שריא, וכמו שהגידו לנו חכמז"ל (מגילה כ"ט ע"א) עה"פ ואהי להם למקדש מעט, אמר רבי יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, וכן אמרו בגמרא (שלהי מועד קטן) כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה ומקבל פני שכינה. ועל ידי התגלות כבוד השכינה, נזכה כולנו להתעוררות של יראת שמים, ואז תהי' התורה הקרושה מתקיימת בירינו.

פסקים, חידושים, והערות

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל⁽¹⁾

לזכרון. מה שנוהגים העולם שלא לשלטל המגילה ב"ג בשבת, על פי ספר באר היטב שהעתיק בשם שוירי כנסת הגדולה והפרי חדש עיי"ש. הנה מלבד שדבריהם ז"ל אינן נראין, והעיקר כדעת שכנה"ג להתיר, ומה שהביא הפרי חדש ראי' מספרא דאפותרא, מלבד שלא חידש בזה כלום, כי הכנה"ג בסי' ש"ח הביא מגט, ושם הביא הרשב"א והפוסקים ז"ל ההיא דספרא דאפותרא, מ"מ אין זה ענין לכאן, דהתם אסור לקרות מכל וכל, ואפילו ללמוד מתוכו דבר, משא"כ כאן, רמזום טעמא דרבה לא אסרינן כי אם מילי דחובה של יום, משא"כ ללמוד מתוכו, הרי הוא כשאר כתובים.

ויש להוכיח מגמרא דמגילה (דף ד' ע"א), דשואלין ודורשין מענינו של יום, ועל כרחין כיון דאיכא קצת חובה אמרינן דגזרינן אטו קריאה, ואי אסור לשלטל, מאי גזירה שייך, ודר"ק. ובלא"ה צ"ע בגמרא, מאי שייכות למגזר, כיון שעל כרחין כבר קראו מאתמול. מ"מ אף אינהו לא אמרו אלא בט"ו לבני כרכין דזמנו הוא, משא"כ ב"ג דעדיין לא הגיע הזמן, אין כאן איסור. ונהירנא שאבא מארי הגאון ז"ל⁽²⁾ צחק על האוסרין, ונראה ברור שזה הי' טעמו, ודר"ק.

מעשה בא לפני שנתנו חומץ בכלי בשר ושהה בתוכו מעט ואח"כ ערכו אותו החומץ בחומץ יותר הרבה, ושאלוני אם מותר ליקח מאותו חומץ לחלב. והשבתי שיטעמנו ישראל, ואם אין מרגישין בו טעם בשר, די. חדא דזה מותר בפשיטות לדעת הש"ך שחלק על הלבוש בסי' צ"ו, ואף רהתם כתב שהוכיח בספרו דלכתחלה מיהת אסור, היינו בנדרון דהתם כמבואר בספרו, וכתבתי בגליון ש"ע אשר לי, ותו דבחומץ גופי' פליג הש"ך וס"ל דבעי שיעור כבישה, עיין בסי' ק"ה, וכן פסק פרי חדש עיי"ש, ובאר היטב הביא ג"כ בשם כנה"ג, ואף להמ"א שהביא שם לאסור, היינו בחומץ חזק, וא"כ אפי' נאמר כדעת הלבוש בסי' צ"ו דלכתחלה אין לסמוך אטעיסה כלל ואפי' בדיעבד, מ"מ הכא דאעיקרא מספיקא, א"כ הטעיסה מעלה לנו שאין החומץ חזק כל כך לשער בו שיעור מועט כציר, דהרי עיקר דין הטעיסה לדעת רוב הפוסקים דסמכינן עלה אפי' בפחות מס', היינו משום שכוודאי לאו בכל פעם הטעם שוה, דזמנין דיהיב טעמא בפחות וזמנין בטפי, אלא דרבנן נקטו מילתא מצעתא, מ"מ בהא וודאי יש לסמוך, ודר"ק.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד מ"ג. – חידושים הללו הועתקו מפנקס כתי"ק המונח בגניזת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרומם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

(2) הוא הגאון מוה"ר ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל.

עוד יש להקל ממעט ספק, וכבוש אצל בשר בחלב, וודאי דרבנן, אלא שיש לדקדק מי אמרינן הכי בכיוצא בזה, כיון דהיינו חידושא דבשר וחלב, אף אנו נאמר דהיינו דוקא בעת התחברותם, משא"כ הכא שהכבושה קודם דאתי לידי חיבור, ודו"ק.

נלענ"ד להביא סמך לדברי תרומת הרשן, וביותר לדעת אוהל מועד שהביא בב"י או"ח סי' קכ"ג, בענין הש"ץ שאין צריך לפסוע ג' פסיעות, ממה שכתב הרב ברטנורא פרק ג' דתמיד בד"ה הניח הכוז, עיי"ש.

יש לעיין במאי רכתב בעל הלכות גרולות, דעיקור סימנים לאו מצד עצמו טרפה, אלא שאין שחיטה מועיל בסימן השחוט, ע"ש. וכתב הפר"ח בשם הפוסקים, דחלב של אותו בהמה אסור, דכיון שרריותא דחלב חידוש הוא, אין לך בו אלא חידוש, ע"ש. ולכאורה הוא נגד הש"ס, דהא הש"ס (בכורות ו' ע"ב) בעי להתיר חלב בהמה טמאה משום דחלב חדוש הוא, והיינו משום דאשתרי אשתרי.

ויש לעיין שם בגמ' הא דאמר חידוש הוא, דלא מצינו דבר היוצא מן החי שמותר. הא בביצה מצינו דמותר, וא"כ תו לא הוה חידוש, כדאמרינן בפסחים (מ"ד ע"ב) גבי בשר בחלב אלימא דהאי לחודי שרי וכו' כלאים נמי הכי הוא וכו', ע"ש ודו"ק³.

לזכרון. בתשו' מהר"מ מינץ ז"ל הובא בכנסת הגדולה ח"מ סי' כ"ח בהגהת הטור אות י"ט, שכשהעד נוגע שאם לאו יחזור הנכרי עליו, אינו יכול להעיד, ואפילו הישראל תובע ואפי' הם שנים, וצריך לשלם אם העיד, עיין בתשו' הנ"ל סי' מ"ד (דף ס' ע"ד) שחילק דרינא בעד א' דבישראל חזי לאצטרופי משא"כ בנוגע דלא חזי לאצטרופי עיי"ש. ואחרי נשיקת עפרות כפות רגלי תלמיד הגאון מהר"מ ז"ל, אמינא דאיפכא מסתברא, דאפילו בנכרי תובע לישראל מצי לאסחודי בכה"ג ולא מקרי גרמא כלל, דאיהו לאצולי נפשי' מכוון, ולא מקרי מציל עצמו בממון חברו, כיון שאיהו יודע האמת דלאו ממוני' דחברי' הוא, ועכ"פ בההוא דינא דירי' דאיהו מחמת תביעתו גורם להפסידו, פשיטא ופשיטא דלא מבעיא דאינו מחוייב לשלם, אלא דשפיר דמי למיזל ולאסחודי,

3) עיין בחולין ס"ד ע"ב בתור"ה שאם ריקמה, שכתבו בזה"ל, ואע"ג דהשתא דאיכא תרתי דאתי מחי ושרי, כמו חלב וביצים, מ"מ חשיב להו חידוש שפיר, משום דאין שניהן באין מן החי בענין אחר, עכ"ל. ועיין עוד בזה בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ע"ח ד"ה שאם רוקמה (השלישי).

דמאי חזית דרמי דההוא גברא סומק טפי, ואע"ג דבדיננו לא הוי מהימן משום דהוא נוגע, מ"מ היכא שהוא יודע האמת, יכול לתפסו בינו לבין עצמו כי הוי מזיק לי, וא"כ שפיר עביר דינא לנפשי, ועכ"פ לחייבי איך אפשר, ראדרכא התם אמר לי מה לך לצרה זו להתעבר על ריב לא לך, משא"כ כאן. ונראה דהרב ז"ל בוודאי לא סמך על זה וכתבו לפום ריהטא, משום דבלאו הכי הי' מחייבו עיי"ש, גם כיון דכנוף הרבדים אנו אומרים ששקד הוא אומר עיי"ש, אבל בשאר כיוצא בזה, נלענ"ד בפשיטות להתיר, ועכ"פ אי עביר לא מיחייב מירי.

לזכרון. הראני בני הרב נר"ו במהרי"ל, גבי פרי חדש לענין שני מינים, כתבו בשם הנחמני והוא הרמב"ן ז"ל, דאפילו זתים וענבים אין להם חיוב מעשר מן התורה כי אם תירוש ויצהר דוקא, וכן הוא בהדיא ברמב"ן על התורה בפסוק עשר תעשר. ועמדנו מרעיד מן המשניות דתרומות (פרק א' משנה ט') תורם יין על ענבים לאכילה⁽⁴⁾, ולכאורה רציתי לחלק בין תרומה למעשר, עם שעדיין לא מצאתי סמך לחלק, מ"מ ברמב"ן פר' משפטים בפסוק מלאתך ודמעך לא תאחר, משמע לכאורה כן, עיי"ש. אלא דבתשובות מהרי"ל סי' ... כתב בהדיא תרומות ומעשרות, וצ"ע רב.

ושם ברמב"ן פרשת משפטים בפסוק הנ"ל, מביא רש"י והמכילתא, והוא בנמרא בכמה מקומות בפשיטות, המקדים תרומה לבכורים, אעפ"י שעבר בלא תעשה, מה שעשה עשוי.

לזכרון. במה שהראני החכם השלם כמו' יעקב דעקראני שליח ירושלים תוב"ב, בספר גיטין של אומיר, כששולחין למקום אחר, שכותבין בכל מקום שאת עומדת, והראתיו בתשובות מהרלנ"ח מוכח בהדיא שאין כותבין כלל, והראני במהריק"ש שכתב שכותבין כך, לצאת ידי הראב"ד והרשב"א, עיי"ש. ותמיהני, איך אפשר שלא הרגיש בזה מהרלנ"ח ז"ל באופן שכתב שלא ידע שום סיבה לשיכתב, וגם תלמידי הרב מהר"י בי רב ז"ל לא הליצו בעדו בזה. ובאמת עין רואה יראה בתשובת מהרלנ"ח שהשיב למהר"א שלו' שהביא דברי הרשב"א והראב"ד, מבואר דלירידהו אין זה מעלה ומוריד כלל, ולדירהו אין תקון כי אם לכתוב בכל מקום לירת האשה, ומי לנו גדול מהרב בית יוסף ז"ל שהי' מתלמידי הרב מהר"י בי רב ז"ל ושכחו מאוד בספריו, ועם כל אלה לא

(4) כן הקשה גם הגרעק"א זצ"ל בתוספותיו על המשניות כמס' תרומות פ"ב משנה ו', יעו"ש. (ועיין מש"כ בהגהות בית שאול, ובהגהות משנת דב יוסף, שנרפסו בסוף המשניות, שם מס' תרומות. – וע"ע בזה בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' פ"ח אות י', ובשו"ת צפנת פענח ח"א סי' א' בסופו).

חש להא. לכן נראה שאין לכתבו כלל, והכותבו נראה כמוציא לעז על גימין הראשונים, כ"ש כשכותבו משום חששא רמהריק"ש כנ"ל, רא"כ לדירי' אית חשש פיסול במקום שלא נכתב. ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו האחרונים, שכולם כאחד הסכימו שלא לכתוב, ולענ"ד לא אחוש בזה, אפילו אם במקום הנתינה כותבין, דלעז נגד כל חכמי ישראל לא חיישין כלל וכלל.

זכחים דף צ' ע"ב תוס' ד"ה חוץ מאשם נזיר ואשם מצורע, לאו בחטאת הבא עם האשם קאמר אלא כו', ופי' הגאון ברכת הזבח וז"ל, אבל חטאת מצורע ואשם מצורע, חטאת מצורע קודם ודר"ק. ולפום ריהטא הוא תימה רבה, דהא בהדיא אמרינן במנחות דף ה' ע"א חטאת מצורע ששחטה קודם לאשם לא יהא אחר ממרס ברמה אלא תעובר צורתה ותצא לבית השריפה, וכן פסק הרמב"ם בהלכות מחוסרי כפרה עיי"ש, ועיין בגמרא, דהוי' לי' מחוסר זמן, וגם כתיבא ב' הוי'. ודברי התוס' אפשר לפרש, דבחטאת דידי' לא יהיב טעמא דגזירת הכתוב הוא, וטעמא דיהיב מתניתין, היינו לחטאת אחרת. – ויש לעיין אם מותר לאכול בקרשים מיד אחר האשם, ואין הזמן גרמא לעיין עד כי ירחיב ה' לנו.

גליון ספר שו"ת צמח צדק

מהגאון מוה"ר מאיר פוזנר אבד"ק שאטלאנד זצ"ל⁽¹⁾

סימן א' (בהג"ה לכן המחבר). לפום ריהטא יש להוכיח, אם ירצה רב או חזן ושמש להיות בקהל בחנם בלי שכירות, ויתרצו להם רוב מנין, לא יצטרכו לרעתם של העשירים כלל. הא ליתא, חרא דיכולים לומר אסיא דמגן וכו', ועוד דכתב מהרי"ק שורש ל' שהתפלה של קהל הוא במקום תמידים ובאים משל ציבור, ואין ראוי שיהא שלוחם מקריב שלא מדעתם ורצונם, וכמו כן בקבלת הרב, כי אין אדם לומד תורה אלא ממי שלבו חפץ. נ.ב. לא ידענא מה קאמר, אטו בטענה זו לא יזכו כי אם העשירים.

סימן ל"ג. כללא דמילתא, קמח הנקח מן הגוי במקום שידוע הוא בבירור שמקצתם מכבסים החיטין קודם הטחינה, אפילו הן מיעוטן, אסור אפילו להשהות וכו', ואם אינו ידוע כבר שמקצתן מכבסין, אלא רהשתא נודע שמקצתן מכבסין, אם

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ח' עמוד י"ד. – הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר שו"ת צמח צדק שלו המונח בבית עקר ספרים אהל יוסף יצחק ראגורת חסדי חב"ד, והגיע אלינו ע"י המנהל הרב שלום דובער לעווין נ"י. טוב עין הוא יבורך.

הן מועטין מותר להשהות עד אחר הפסח לכתחלה, ולאכול בפסח בשעת הרחק, כיון שפירש קודם שגורע התערובות ואמדינן כל דפריש מרובא קא פריש. נ.ב. עי' בב"י סי' תקי"ג מה שמביא בשם הר"ן, והמ"ל פ"ז מהל' מעילה, ובסי' תל"ט בחק יעקב סק"ז, ורו"ק.

סימן ל"ז ד"ה אלא. בתשובת הרא"ש כלל ו' סימן כ' נמצא שכתב וז"ל, ועדים מפורעי המס בטל דבריהם, שאינן יכולין להעיד לא לזכות ולא לחובה, דאין חילוק בעדות, הפסול פסול לכל וכו', עכ"ל. הרי כתב שערים מפורעי המס פסולים בין לזכות ובין לחובה, וזה נראה סותר למה שכתבנו שיכולים להעיד לחובת הקהל, אבל צריכין אנו לדחוק ולומר דטעמו כיון שהם מפורעי המס, ואפשר שיש להם קרובים בין הקהל דפסולים להם בין לזכות ובין לחובה. נ.ב. א"י לפירושו מה אמרנו שהם מפורעי המס, אדרבה אם הם אינם מפורעי מס ויש להם קרובים בהקהל פורעי מס, גרע, ושפיר עביר המ"ל פט"ז מהל' עדות שהניחו בצ"ע.

סימן מ"ג ד"ה והנה בענין. והנה בענין זה שההותר ה' בשר ושומן, והאיסור ה' חלב, ודאי ראסור הוא, משום דהוי ספק דאורייתא דבשר וחלב מיקרי שני מינין וכו' ולא שייך כאן למימר רואין את שאינו מינו כאילו אינו וכו', דלא אמדינן רואין וכו' אלא בנשפך, ולא כשהוא לפנינו, כמבואר כך בהדא בסי' צ"ח.

נ.ב. לע"ד אין זה ענין לשם, כמבואר שם בט"ז טעמו של דבר, משא"כ הכא שפיר הוי כנשפך, ואולם בעיקר הספק כבר השינו הפר"ח בסי' ס"ט. ואני מוסיף, דלא הוי ספק כלל, מטעם חזקה שלח עושה שליחותו, וכיון דלא ידעה מחלב, מהיכי תיתי לומר שלא מלחה הכלי.

סימן נ"ג בסופו. הרי אפילו בפירוש חוששין לולד, מכ"ש בודאי זינתה כגון הך שאומרת לאחר שנתגרשה, שהיתה מזנה כבר כשהיתה תחת בעלה, ודאי קושטא קאמרה, דמה לה ולצרה זו וכו' כרפי', מכ"ש דחוששין לולד שהוא ממזר.

נ.ב. עי' סי' ד' סעיף כ"ז בהג"ה ...

סימן נ"ח ד"ה לכך. לכך נראה לי לומר דהתם בתשובת הרא"ש כלל נ"א במכלוף בן מלול מיירי שהיתה האשה יודעת שבעלה מכלוף בן מלול הלך בדרך ההוא שמצאוהו.

נ.ב. כבר מבואר הכי בבדק הבית להבית יוסף.

סימן ס"ז ד"ה ובפרט. שפיר דמי למיזבן כתובתה בטובת הנאה אם תהי' היא על ידי כן בטוחה להתפרנס מן הרווחים והקרן יהא קיים, משום ראיא פלוגתא בין הפוסקים באשה שנשתמית אי בעלה חייב במוזנותי' וכו' ואיכא למיחש לשמא יאמר הבעל קים לי כמ"ד דאינו חייב לזונה משלו אלא משל כתובתה.

נ.ב. האהבה להצורבא דרבנן, גרמה שלא השגיח אם אינה בת גרושין ד"ת או דרבנן, וגם שבזמן הזה שאין מגרשין בע"כ, וגם למה שאין לו לסלק כל כתובתה. וע"ש בחלקת מחוקק.

סימן ס"ט. הקשית לשאול בשם רבך המופלא חתני הרב הגדול מהר"ר גרשון שי', על הרשב"א הביאו הטור י"ד סימן ק"ב, שכתב ביצה ספק טריפה לא הוי דבר שיש לו מתירין משום דלא הוי אלא ספק היתר וכו', מאי דוחקי' לתלות ההיתר בטעם זה כיון דענין דבר שיש לו מתירין לא שייך כאן, דהרי עיקר איסור ביצה זו אינו אלא מפני שהיא ספק טריפה, ואם תחי' התרנגולת י"ב חורש, או תטעון ביצים, הרי מעיקרא לא היתה טריפה והיא מותרת למפרע, א"כ למה לא תתבטל בתערובות קודם שנודע היתה, רממ"נ אם תמות תוך י"ב חורש והיא טריפה, הרי נתבטל האיסור, ואם תחי' י"ב חורש, הרי הביצה מותרת אפילו בלא תערובות וכו'.

ברם מעיקרא האי קושיא ליתא, רלא כן הוא כאשר עלה על דעתכם לומר דאם תחי' התרנגולת י"ב חורש או תטעון ביצים תחי' מותרת לגמרי למפרע והאוכל ביצתה מתחלה קודם שנודע היתה לא עביר איסורא כלל למפרע, וע"י כן הוקשה לכם, הרי ממ"נ מותרת ע"י תערובות, לאו הכי הוא, אלא האמת הוא אפילו אם תמצא התרנגולת אחרי כן שלא היתה טריפה, כגון שתשהה י"ב חודש, מ"מ האי ראכיל ביצתה בעוד שהיתה בספק איסור קודם שנודע היתה, עביר איסורא, ולא פקע האי איסור מיני' אפילו כשתמצא אחרי כן שלא היתה טריפה מעיקרא, דאיהו מיהו איסורא עביר, ואלו עביר בכי האי גונא היכא דקבע איסורא, כגון שהיו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת ואינו יודע איזה אכל, חייב באשם תלוי, ולא אמרינו דילמא של שומן אכל ומייתי חולין לעזרה, רזה עצמו הוא האיסור שאכל ספק איסור, ועל זה חייבו התורה בקרבן, ואפילו אם יודע לו אח"כ שאכל השומן, לא אמרינן למפרע שהביא חולין לעזרה, דכיון דהוא עביר איסורא ואכל ספק איסור ולא ידע, חייב להביא קרבן, ובכי האי גונא, באכל ביצה שהיא ספק כשירה וספק טריפה, אע"ג דלא מחייב אשם תלוי, כיון רלא קבע איסורא, מ"מ איסור הוי לגבי', שהרי אנן אסרינן לי' לאכול מספק כיון דהוא ספיקא דאורייתא, הרי עביר איסורא וכו'.

נ.ב. חיי ראשי כי גוף תירוצו אינו מספיק, כי כל הראיות שמביא, אינם דומים כלל, כי מה שהאשה צריכה כפרה היינו משום דעכ"פ לרעתם עבדה איסור, וכן באוכל בשוגג חתיכה ספק איסור, בוראי שגג ועשה עבירה שלא התבונן בדרכי י"י כראוי, ואלו התבונן כראוי בוראי מהראוי ה' לו למנוע מאכילה זו מספק, והיינו טעמא דכל השוגגין דצריכין כפרה, ולהכי אף כי נודע בתד הכי דשומן אכל, לא הוי חולין בעזרה, שכבר כיפר על שגגת כונתו, משא"כ בזה, מה הוא הספק איסור שאוכל, דהא לצד האיסור הוא מבוטל, ולצד ההיתר לא צריך ביטול, ומדוע לא יאכלנו בכוונה רצוי'. והעיקר שהקושיא עדיין צ"ע.

סימן ע"א בסופו. וכיון שנבאר שכל אבר שיש לו חלל מבפנים והנקב פוסל בו אין חילוק בין שנעשה הנקב ע"י חולי או קוץ ובין שמתולדתו הוא כן, על כן הטרפתי האוואז ההיא שנמצא לה סדק בעצם הגלגולת, והי' נראה מענינו שהוא כן מתולדתו, אעפ"י שהי' אפשר לחלק ולומר הא דהחמירו האחרונים לומר ראוות דירן כעוף המים ריינינן להו למיטרף אפילו בנקב כל שהוא בעצם הגלגולת, היינו דוקא כשניכר שניקב ע"י קוץ או חולי משום דחיישינן שמא ניקב קרום של מוח, אבל בשנראה מענינו שהוא כן מתולדתו, אפשר דלא החמירו וכו'.

נ.ב. אין זה הטעם, אלא כמבואר ברש"י (חולין נ"ו ע"א) וקדמו רך, כי נשבר העצם תו לא קאי קרום.

סימן פ"ו ד"ה ואשה. ואשה שיש לה מכה וכו' לא תלינן במכתה, אלא אם כן שיודעת בודאי שרם זה עצמו מן המכה הוא.
נ.ב. ע' בזה בספר סדרי מהרהר [סי' קפ"ז] ס"ק ט"ו, משמע מיני' במכה הידועה מוציאה דם שפיר יש לסמוך על הרמ"א מטעם ספק ספיקא אפילו אינה יודעת שרם זה מן המכה.

שם ד"ה אמנם. אמנם לפי שאלתך שביארת שידוע הוא שרם מכתה משונה מרם נדתה וכו' א"כ צריך דקרוק גרול בכחינת מראה הרם וכו'.
נ.ב. ע' בזה תשו' חכם צבי סי' מ"ו בסופה.

סימן צ' בסופו. אלא שדברי מהרש"ל בתשובה סימן י"ז משמע באינה בדוקה אם ניסת לא תצא.
נ.ב. ע"ש כי לא משמע מירי, זולת בב' רובא כשרים.

סימן קכ"א ד"ה הרי. דחה הרב מהרש"ל לסברא זו, ואינו מחלק בין כבוש למבושל וכו', אלא שראיתי בדברי מכ"ת שכתב סברא זו בשם ב"י בסי' ק"ה שכתב כך על שם הרשב"א, ועיינתי שם ולא משמע לי כך כלל מדברי הרשב"א ההוא.

נ.ב. עיקר הדברים אמורים בב"י סי' ס"ט בשם תשו' מהר"ם, ע"ש סוף דיבור המתחיל כ' האגוד, שם מבואר כדעת התורת חטאת, דאינו כבישול אלא לענין בליעה ופליטה, ולא שיהי' כבישול גמור².

(2) עיין בשו"ת שואל ומשיב מהרד"ק ח"ג סי' ס' ד"ה והנה הב"י.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין קריאת המגילה למוקפין חומה בחו"ל

מהגאון מוה"ר יוסף יוזפא הלוי שטערן ראב"ד ק ואלקאווא זצ"ל⁽¹⁾

מה שאמרתי על פורים תקפ"ה לפ"ק.

במסכת מגילה דף ב' ע"א, כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו. וכתב הר"ן שם, דאיכא פלוגתא בין הפוסקים, יש דסברי דרוקא המוקפין חומה בארץ ישראל קורין בט"ו, הא המוקפין חומה בחוץ לארץ קורין בי"ד, והתוס' והרמב"ן סברי דאפילו המוקפין חומה בחוץ לארץ נמי קורין בט"ו, עכ"ל הר"ן שם.

ולפע"ד נראה להביא דאי' לדברי תוס' ורמב"ן, דהנה איתא במתניתין, חל י"ד להיות בערב שבת מוקפין חומה קורין בו ביום, ואמרינן בגמ' (דף ד' ע"ב), מ"ט לא קרינן בשבת, אמר רבה גזירה שמא ילך אצל חכם ללמוד ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו גבי שופר ולולב, עכ"ל הגמ'. והנה בסוכה (דף מ"ג) אמרינן דטעמא היא משום דספיקא היא, דאנן לא בקיאינן בקביעי דירחא, וקאמר בגמ' הא במשנה היו מקרשין החודש על פי הראיה, וא"כ לא היו ספק, ומשיב הגמ' כיון דלהו לא היו מקרשין החודש על פי הראיה, ולא בקיאינן בקביעי דירחא, גזרינן הא אטו להו, וקאמר דש"י, להו היינו בני בבל, והא הו ארץ ישראל.

וא"כ הכא נמי קשה, אמאי אין קורין בשבת, והא במתניתין היו מקרשין על פי ראיה, ועל כרחך צריכין לומר כמו שאמר הגמ', דגזרינן הא אטו להו, וא"כ מוכח כתוס' והרמב"ן, דאפילו מוקפין חומה בחוץ לארץ נמי קורין בט"ו, דאם לא כן אלא כהפוסקים דסברי דבחוץ לארץ אפילו מוקפין חומה קורין בי"ד, א"כ קשה אמאי כשחל י"ד בשבת קורין אפילו מוקפין חומה בארץ ישראל בו ביום, אמאי אין קורין בשבת, ולא שייך שמא ילך אצל בקי ללמוד ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שאמרו בגמ', דהא קשה, דהא אנן בקיאינן בקביעי דירחא, ולא שייך דגזרינן הא אטו להו, דהיינו אטו בני בבל, זה אינו, דהא התקנה לא הוי אלא בארץ ישראל, וא"כ לא שייך גזירה אטו חוץ לארץ, אלא ע"כ כסברת התוס' והרמב"ן, דאפילו מוקפין חומה בחוץ לארץ נמי קורין בט"ו, וא"כ שפיר שייך גזירה אטו בני בבל, כן נראה לי, ודו"ק כי דבר נכון הוא ער למאור.

(1) נולד בעיר ואלקאווא לאביו הרבני מוה"ר שמואל הלוי שטערן. למד הרבה שנים בקלויז המפורסם דק"ק בראד. בשנת תקס"ה לערך נתמנה לראב"ד דק"ק ואלקאווא, והעמיד שם הרבה תלמידים. נרפס ממנו ספר יד יוסף עמ"ס ב"מ, וספר יד יוסף על שו"ע יו"ד ח"א. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום כ"ב לחודש טבת שנת תקפ"ז לפ"ק, ומנ"כ בעיר ואלקאווא. — דבר זה הועתק מפנקס חידושיו שלא נרפסו עדיין. (כת"י ירושלים, מספר 4-61).

חידושים במס' כתובות דף י"א

מהנאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה, כתובות דף י"א ע"א. גענו"ם כ"י יחמד"ז⁽²⁾.

מתני'. הגיורת והשבויה והשפחה. ודקדק בספר שיטה מקובצת, מאי טעמא נקט גיורת, ולא גויה, כמו שפחה ושבויה, ותירץ משום דלא בעי למנקט לשון גנאי דאין אומרים לו זכור מעשיך הראשונים, עיי"ש. ולי העני נלע"ד דאפשר עוד לתרץ, דלדינא נקט הגיורת, והא קא משמע לן דאם עכשיו כשנתגיירה היא פחותה מג' שנים, אע"ג דקודם שנתגיירה היתה בת ג' שנים, כתר השתא אזלינן. הא כיצד, דלאחר שנתגיירה נתעבר השנה על פי בית דין, נמצאת היא פחותה מבת ג' ובתולי' חוזרין כמו שכתב בספר עשרה מאמרות בשם הירושלמי, ומייתי לוי' בש"ך הלכות נדה, ונפקא מקרא דאל גומר עלי, שהקב"ה ית"ש מסכים לבית דין שלמטה ומשנה הטבע על פיהם, ועיי' בהגהות הש"ס לאאמ"ו מאוה"ג זצ"ל במס' ברכות (דף ס"ג ע"א) בעובדא דר"י ב"ח התחיל הוא מטהר והם מטמאים הוא אוסר והם מתירין, עיי"ש. נמצא רבותא, אפילו תימא שנבעלה בגיורתה כשכבר היתה בת ג' שנים, כיון שנכנסה לדת ישראל, תשתנה טבעה ובתולי' חוזרין, כיון דעכשיו כשהיא גיורתה היא פחותה מבת ג' שנים. דלא תימא דוקא כבת ישראל דבשעת עקירת הכתולים הן עומדות לחזור לפי שכבר אינה תחת מנהג הטבע הכללית אלא בכלל מנהג התורה, ומושללת הטבע עפ"י ב"ד של ישראל, משא"כ גיורת זו, בשעת עקירת הסימנים עדיין היתה תחת מנהג הטבעי הכללית ואין בתולי' עומדות לחזור, קמ"ל⁽³⁾.

וג"ל דהיינו טעמא כיון דהשתא אתגיירי אנלאי מילתא למפרע דזו עומדת להתגייר, ובשעה שנעקרו הכתולים עמדו לחזור עפ"י בית דין של ישראל, כיון דאנלאי דפרידה טובה זו עתידה להתגייר ומשלנו היא. ובה יש לומר דרב הונא דאוקי לדינא דמטבילין אותו על דעת ב"ד ממתני', דהיינו כיון דאתאינן להך סברא, שפיר נוכל לומר דמטבילין את הגר קמן עפ"י דעת ב"ד, שהם נעשים לו כאפטרופסים וזכין לו וחבין לו ע"מ לזכות, דנפקא (קידושין מ"ב ע"א) מנשיא אחר למטה נשיא אחר למטה, כסברת הש"ך בנה"כ יר"ד סימן ש"ה סעיף י"א.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"ח. — חידושים הללו הועתקו מעצם כתי"ק שהגיע אלינו מאת נכדו הרבני החשוב הנכבד המנוח מוה"ר שמעון קארניטצער ע"ה. תנצב"ה.

(2) נוטריקון, גל עיני ואכיטה נפלאות מתורתך (תהלים קי"ט), כי י' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב').

(3) קטע זה נרפס כבר בספרו מכתב סופר בדף קל"ג ע"א, יעו"ש. — וראוי לציין בזה דברי אביו הנאון בעל חתם סופר זצ"ל, בחידושו למס' ע"ז דף ל"א ע"ב (ד"ה איירי), דשונה הוא גופם של בני ישראל מגופם של אומות העולם. (וע"ע בזה בכר"ש קונטרס נ"ז עמוד נ"ט).

אלא שאאמ"ז מאזה"ג זצ"ל [בחידושו למס' כתובות] טען עליו טענה חזקה, דאין הנידון דומה לדאי', דמי שם הב"ד של ישראל אפטרופס על קטני אומות העולם, דאפילו אין נשיא שבט אחר רשאי על יתומים של שבט אחר. אמנם לפי מה שהסברתי ז"ל כי כך היתה סברת הש"ך ז"ל, כל שסופו להתנייד איגלאי מילתא למפרע דמשלנו הוא. מ"מ אין לנו לדרוף אחר קטני אומות העולם ולהכניסם תחת כנפי השכינה, דמי יימר לן שזה הוא עומד להתנייד, על כן בעינן עכ"פ שהביאתו אמו להתנייד, דאיכא רגלים לדבר שיגדל ויעמוד בדת יהדות, ממילא מעכשיו אנו אפטרופסים שלו.

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה אאמ"ז מאזה"ג זצ"ל, מש"ס קידושין (מ"ב ע"א) דשם קי"ל כרב נחמן ריש פרק האיש מקדש, דהגדילו אינם יכולים למחות, והכא קאמר רב יוסף הגדילו יכולין, וקי"ל כוותי'. ולהנ"ל ניחא בעזה"י דכיון שמוחה הוברר הדבר למפרע דלא הויגן אפטרופס שלו ואין זה משלנו כלל. אמנם כשהגדיל ולא מיחה, שפיר נוכל לומר איגלאי מילתא למפרע דבית דין של ישראל היו אפטרופסין דילי', כסברת הש"ך הנ"ל.

גמרא. אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. ויש לדקדק למה קאמר גר קטן ולא אמר גוי קטן מגיירין אותו על דעת בית דין. מכאן נלע"ד הוכיח רש"י דאיירי דהביאתו אמו לגייר, על כן הוא נקרא גר קטן, על שם אמו שמביאתו עמה, וכמו שכתב השיטה מקובצת דאתי לאפוקי דלא מהדרין אחריו אם לא בא מעצמו. ועוד אפשר לומר, עפ"י מה דחזינא בספר הפלאה, דקאמר מטבילין דוקא, והיינו כשכבר מל אותו אביו, אלא שעדיין חסר טבילה לשם גירות, אבל לא מלין, דמילה חוב הוא לו, דכשהגדיל אינו יכול לבטל ולהסיר המילה, א"כ נקט גר קטן, דכבר התחיל תחילת גרותו ע"י מילה שמל אותו אביו לשם גירות.

ולכאורה הי' משמע לי מלישנא דרב הונא דאמר גר קטן, דאיירי בקטן בנו של גר תושב שהביאתו אמו לגיירו שיהי' גר צדק, על כן שפיר מטבילין אותו על דעת ב"ד, כיון שהוא בנו של גר תושב הרי הב"ד אפטרופסין שלו כסברת הש"ך והפני יהושע במס' קידושין שרמו עליו כאן. ובוה יתיישב בעל הלכות גדולות דלא מייתי הא דרב הונא, לפי שאין דין זה נוהג בזמנינו, שאין גר תושב נוהג אלא בארץ ישראל בזמן שישראל שרוים על אדמתם.

והנה הרי"ף ז"ל מייתי הא דרב הונא, ולא מייתי הא דהגדילו יכולין למחות. והנלע"ד דס"ל להרי"ף הא דהגדילו יכולין למחות, היינו טעמא, משום דאי תימא גם כשהגדילו אינם יכולין למחות, אין כאן זכות ברור, דכל גר הבא להתנייד מדעתו הוה אינו מצווה ועושה, נמצא זכותו גדול שהכניס צווארו בעול מצות מרצונו ואהבתו אל ה', וכשאנחנו מגיירים אותו בקטנותו ויגדל ביהדות ויתחייב במצות ככל בר ישראל, קפחנו ממנו אותו השכר, על כן אין לנו אלא להטבילו על מנת שלא ימחה, באופן שלא קפחנו ממנו רצונו וחפצו, וכשיגדל

ולא [מחה] הרי מרעתו ורצונו הכנים עצמו בעול מצות. אמנם כל זה תינח אם גדול אין מצווה ועושה ממצווה ועושה, אבל אם גדול המצווה עושה, והיינו טעמא דכל מה שאדם מקבל עצמו ברצונו וחפצו אין הדבר עול על ציורו ושכרו גדול על כל מצוה ומצוה. והנה במס' ב"ק דף ל"ח ובקדושין דף ל"א, איתא התם דר' יהודה מעיקרא קסבר דגדול שאינו מצווה ועושה, ולבסוף חזר בו וקסבר גדול מצווה ועושה, וכיון דגדול מצווה ועושה, זכות גמור הוא שיגיד אותו בקטנותו ויהי' מצווה ועושה ושכרו גדול, על כן אינו יכול למחות, וק"ל.

ובישוב בעל הלכות גדולות נלע"ד בדרך פלפול, דכפי הנראה לי מדברי הרשב"א דמיייתי בשיטה מקובצת, עיקר הגירות אין לו ענין בקטנותו, דלאו בר קבלת מצות הוא, אלא הטבילה של עכשיו וכן הסרת הערלה וברית המילה, מועלת לכשיגדיל, הגרות גדלה עמו. ולכאורה נלע"ד דהא מילתא תליא בפלוגתת רש"י ותוס' יבמות דף ק"ט, ובספיקתו של הרב בעל משנה למלך פ"ד מהל' אישות, אי קטן יכול לקדש לכשיגדיל, ולא הוה כמקנה לדבר שלא בא לעולם, כיון דזמן ממילא קאתי. אך המשנה למלך שם שדי ב' נרגי, דכיון דלא הוה גדול עד שיביא שתי שערות, א"כ מיקרי כפירות דקל דלא מיקרי אתי ממילא. א"כ לכאורה הכא נמי, כיון דלאו בר עונשין הוא עד שיביא שתי שערות, הוה כמקנה לדבר שלא בא לעולם, אפילו אית לי' זכי' לקטן מדאורייתא, מ"מ דוקא במידי דשייך בי', וכיון דקטן לאו בר קבלת מצוה הוא, דאפילו קטן שהגיע לחינוך, אין הוא בר קבולי מצות, אלא המצוה על אבותיו או על הב"ד לחנכו, אבל הקטן בעצמו לאו בר קבולי מצוה הוא, עד שיביא שתי שערות, א"כ הוה מקנה לדבר שלא בא לעולם, כמו מזכה לעיבור דלא קנה.

(ועלה ברעתי דאפשר לומר היינו טעמי' בנתנייר אביו עמו דכ"ע מורים דנתנייר עפ"י אביו, דומיא למה דאמרינן ב"ב דף ק"מ האומר אם תלד אשתי, ובגמרא שם דף קמ"ב, משום דרעת האב קרוב אצל בנו וגמר ומקנה, א"כ הכא נמי האב גומר ומזכה לבנו במילה וטבילה לכשיגדיל, וקמ"ל רב הונא רגם הבית דין מזכין לו דהם נעשים לו כאב. והוא דומה למצות חינוך שהוא על האב ועל הב"ד, וכיון דמצוה דידיו' הוא כדי שיהי' רגיל בעבודת ה' לכשיגדיל, ה"נ אמרינן גבי גר אעפ"י שאין מצוה על הגר לגייר את בנו, ומכש"כ שאין המצוה על הב"ד, מ"מ כיון דחוינן דרחמנא רמיא מצוה זו על אבות על הבנים, שפיר מסתבר לומר דהאב מזכה לו וגומר ומזכה לכשיגדיל, כמו שהאב מזכה לעובר).

אמנם רב הונא לשיטתי' דסבירא לי' בפרק יוצא דופן (נדה דף מ"ו) דמופלא סמוך לאיש דאורייתא, שאם הקריש ואכל לוקה, נמצא נעשה בר עונשין קודם שיביא שתי שערות, עפ"י מה שפסק הרמב"ם כיון שהגיע לכלל י"ג ויום א' אעפ"י שלא הביא שתי שערות הוי לי' דין מופלא סמוך לאיש, וכיון דלרב הונא נעשה בר עונשין לקצת מצות, רהיינו לנדרים והקדשות, שפיר שייך גבי' קבלת מצות כולן, אפילו כל מצוות שבתורה. וזה נראה לי, חדא אפשר

לומר אע"ג דקו"ל בחו"מ סימן ר"י סעיף ג' באומר קנה אתה ועובר, קנה הוא מחצה והעובר לא קנה, שאני הכא דהוה לגוף א' עדיף טפי, [וכן הוא] לרעת י"א שבמדרכי, (מיתי לי' רמ"א בסימן ד"ג), דהמקנה מעות ומטלטלין בקנין חליפין קנה הכלי, וכתב שם בספר אגודת אזור על המדרכי (ציון עליו הש"ך שם), דהיינו טעמא משום דהוה לגוף א' דהיינו לאדם א', עדיף מקני את וחמור דלא קנה אלא מחצה, ע"ש. א"כ ה"נ נימא כאן, דכיון דהוה לגוף א', מינו דוכי לנפשי' לאותן מצות דאיתנייהו בי' בהגיע לכלל שנים, וכי נמי בכולה לכשיביא שתי שערות.

ועוד נלע"ד כיון דעכ"פ אית' באזהרות אותן מצות כשיגיע לכלל שנים דממילא אתי, אין זה חסרון מה שאינו בר עונשין לשאר מצות. תדע, דכל גר גדול, אטו מחויב בכל המצוות, הא הרבה מצוות אינם מגיעים ליד אדם בשום זמן, כגון מצות פדיון בכור, והרבה מצות התלויות בארץ, וע"כ צ"ל עכ"פ כיון שנכנס לקבל עול מצוות מקצתם המוטלים עליו, מיד נגררים כולם אבתרייהו, א"כ ה"נ כיון שהגיע להיות מופלא סמוך לאיש, בר קבולי מצוות הוא, ושפיר קאמר רב הונא דמטבילין אותו על דעת בית דין.

בסוגיא דלשמה

מהגאון מוה"ר נחום ראובן פעלסקער אבר"ק רישא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. במסכת גיטין דף ב' ע"ב

בתוס' ד"ה לפי שאין בקיאי, וא"ת מאי שנא לשמה משאר הלכות גיטין, ומפרש ר"ת דוכתב לה לשמה אינה נראית להם עיקר דרשה, ואין בקיאי, פי' אין חוששין לדרשה דלשמה, אבל בכל הלכות גיטין בקיאי, והא דפירש הקונטרס דממילא שייליגן, אין נראה, דלא משתמיט בשום דוכתא דצריך לשאול, ועוד דא"כ לימא איכא בינייהו אם צריך לשאול, ואומר ד"י דסתמא לשמה קמסהיר, עכ"ל. ולבאורה אין קישור לקושייתם השניה עם תירוץ הראשון, וע' במהרש"א ומהר"ם שיש שכתבו לקשר הדברים, שתירוץ השני ואומר ד"י, לא שייך רק לתירוץ הראשון יעו"ש, ויותר ראוי לפרש שקושיא השניה יהיה מקושר עם תירוץ הראשון כידוע דרך הלימוד.

ובתוס' בריבור שאחריו (ד"ה לפי שאין בקיאי) הקשו, מאי שנא הוא משלוחו אי חיישינן אלשמה וטעמא דאמר לקמן (דף ה' ע"א) מינקט נקט ומערער עליו, למה לא יערער אם מתחלה לא ידע דבעי לשמה והשתא ידע,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ד עמוד י"ד. — חידו"ת הללו הועתקו מכתביו המונחים אצל נכדו הרב דוד ליכוש טייטלבוים שליט"א הרב מקאלבאסוב, והגיעו אלינו ע"י חתנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה שלמה אלטר צעהנווידטה נ"י חבר כולל זכרון חיים דבאבוב. הוד והודר פעלם וצדקתם עומרת לעד.

ואומר ר"י דמסקינן רוב בקיאיין וסתם ספרי גמירי וליכא אלא לעז בעלמא דודאי שלא כדון יערער וכשמביאו הבעל תו לא יערער דמינקט נקיט ליה בידה וכו' עכ"ל, והקשה במהרש"א, דאכתי להסלקא דעתך דמקשה ולבעי תרי, דלא ידע עדיין מרוב בקיאיין, והיה סבור דחשש גמור הוא, אכתי נשאר הקושיא מאי שנא הוא משלוחו, ותירץ המהרש"א דלסלקא דעתך לא ידע מבריייתא דבעל שהביא גיטו אין צריך לומר וכו', והקשה במהר"ם שיק (בגמ' ד"ה ולרבה דאמר) דאם לא ידע בהסלקא דעתך, אם כן לימא איכא בינייהו דלרבה צריך ולרבא לא צריך דמינקט נקיט ליה, והניח בצ"ע.

ונראה לתרץ כל זה, בהקדם לתרץ קושית הטיב גיטין מהנאבד"ק באנהרמט זללה"ה (בתוס' ד"ה לפי שאין בקיאיין), דהיאך השליח נאמן לפידוש ר"ת דאין חוששין לדרשה דלשמה, אם כן הוי כחשוד לאותו דבר אפילו שהיא על ידי טעות אינו נאמן כמו הקראים והכותים כמבואר בשלחן ערוך (יורה דעה סי' קי"ט), ומתירין דלמסקנא דליכא אלא חשש לעז ניהא, ולהסלקא דעתך צריך לומר מתני' כדבן שמעון בן גמליאל (בכורות דף ל"ה ע"א) דוקא, דסבור דחשוד על דבר דנו ומעידו, והדבר מוקשה ורחוק לומר כן דמתני' כרבן שמעון בן גמליאל, והנה הביא ז"ל קושיא זו איזה פעמים בהסוגיא אצל בעל עצמו שהביא גיטו, שנדונו כחשוד, יעו"ש.

ונראה לומר, ומקודם נתרץ קושית הפני יהושע (בפיסקא לפי שאין בקיאיין לשמה), דהיאך אנו שוקטים בגיטין הניתנין במדינת הים, ואיך אין אנו חוששין לבני מדינת הים בחשש ממזרות שמכשירין גיטי נשים שנכתבו שלא לשמה, (ואני מוסיף מדורת הקושיא, דגם בני מדינת הים שאינם סוברים דצריך לשמה, איך הם אינם חוששים לבני ארץ ישראל בחשש ממזרות, שכשמתרמי גט בארץ ישראל שהיה שלא לשמה וקבלה קדושין מאחר, פוסקין שם דהקידושין אינם חלים, ובאמת לפי דעת בני מדינת הים, קדושין האחר הוי קדושין), והפני יהושע תירץ דגם להסלקא דעתך רוב גיטין הם נעשים לשמה ולכך בגיטין שם סמכים ארובא יעו"ש, והקשה בטיב גיטין (ד"ה ולרבה ליבעי תרי וכו') דהיאך אפשר לומר כן דיהיה ברעת הסלקא דעתך דבגיטין הנגמדים במדינת הים נסמך ארוב גיטין ולא נבעי מירי, ובגיטין המובאין לכאן, לא יהיה די בעיני המקשן עד אחר, רק שיקשה ליבעי תרי, והדבר מוקשה מאוד.

ונ"ל בפשיטות קושית הפני יהושע, דודאי תורה אחת לכלנו, והענין לא הוי אלא כשאר מחלוקות הנמצאים בין התנאים והפוסקים, והנה בדף ל"ג בבבלי מבוטל וכו' אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה וכו', ועל דרך זה הוא בענין לשמה, רבארץ ישראל הגם שיודעין דבני מדינת הים אינם חוששין אלשמה, מ"מ אינם פוסלים הגיטין הניתנין במדינת הים, דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, (וכעין זה כתב ג"כ הנימוקי יוסף בענין דרישה וחקירה הובא בקצה"ח סי' ל'), דבאם ינתן גט לדעתם של הרבנים דשם, הגם שלא יהיה לשמה, יופקעו הקידושין מעיקרא, וכל זה בגיטין הניתנין שם, משא"כ

המובאין לכאן לפנינו, בודאי אין לסמוך אשום דבר, רק לראות שיהיה כדון בכל הענינים, וכמו כן בני מדינת הים אף שסוברים שאין צריך לשמה ושבני ארץ ישראל פוסלין הניטין שהם שלא לשמה, ומי שמקבלת קידושין מאחר, אחר שקבלה נט שלא לשמה, פוסקין שם בארץ ישראל שקידושין האחר אינם חלים, גם זה לא איכפת להו לבני מדינת הים, אחרי שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן וכו' והבן, וכל זה להסלקא דעתך, אבל למסקנא דרוב בקיאות, אין צריך לכל זה, כמו שכתב הפני יהושע גופיה (שם), דלמסקנא בודאי בלאו הכי נוחא, דבניטין הניתנין שם, באמת סמכינן ארובא והבן, ומתורץ היטב קושית הפני יהושע ז"ל, ודו"ק.

ואחרי שבאנו לזה, נראה ליישב גם כן קושית הגאון אבד"ק באנהארט ז"ל, ומקודם נעתיק דין השולחן ערוך שהביא הגאון הנ"ל והוא ביורה דעה סי' ק"ט ברמ"א סעיף ז' וז"ל, מי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה, לא מקרי חשוד, מיהו לאותו דבר אינו נאמן, עכ"ל. הנה מסתמא לזה הדין כיוון הגאון הנ"ל בקושיתו, ונתן לבני מדינת הים שם חשוד ברבר, דלא משמע להו שהוא עבירה, שדינא דאינא נאמנים לאותו דבר, כמבואר ברמ"א הנ"ל. אולם אשר אחזה אנכי לפענ"ד בס"ד, ומקודם נתנן דברי הרמ"א הנ"ל מקושית הט"ז בס"ק ט' והש"ך בס"ק י"ט, דהקשו ממה נפשך, דבשאר דברים אפילו עובר במזיד נאמן, ובאותו דבר הלא כתב הרמ"א דגם זה אינו נאמן, וא"כ לענין מה כתב הרמ"א דלא מקרי חשוד, והט"ז הניח בצ"ע, והש"ך דחיק לתרץ דהכי קאמר, דלא מקרי חשוד לענין שלא יהיה נאמן בשבועה, אבל עכ"פ אינו נאמן בלא שבועה. והנלענ"ד דאפשר ר"ל כך, דהנה אחר זה כתב הרמ"א וז"ל, מי שנוהג באיזה דבר איסור מכה שסובר שדינא הוא הכי או מכה חומרא שהחמיר על עצמו, מותר לאכול עם אחרים שנוהגים בו היתר, דודאי לא יאכילוהו דבר שהוא נוהג בו איסור. ופי' הש"ך ז"ל (שם ס"ק כ'), דודאי אלפני עור לא עברי, מיהו היינו דוקא שאחרים יודעים שהוא נוהג איסור ברבר. ולפי זה י"ל בפשוט, דהא דכתב הרמ"א הנ"ל דמי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהיא עבירה לא מיקרי חשוד מיהו לאותו דבר אינו נאמן, רצה לומר רבאם לא משמע להו שהוא עבירה וגם לא ידעי שאחרים מחזיקין זאת לעבירה, אז אינא נאמנים כיון שלא ידעו שאחרים מחזיקין זאת לאיסור, וכמ"ש הש"ך הנ"ל בס"ק כ' בזה"ל, דודאי לא עברי אלפני עור מיהו היינו דוקא שאחרים יודעים שהוא נוהג איסור וכו' עכ"ל, אבל כשיודעים שאחרים מחזיקין זאת לעבירה נאמנים. ולענין זה כתב הרמ"א דלא מקרי חשוד, והבן, דפירוש זה הוא בודאי מרווח יותר בדברי הרמ"א, מפירוש הנ"ל שבש"ך ז"ל, ודו"ק.

ועל פי זה נחזור להנ"ל לענין קושית הגאון [מכאנהארט] הנ"ל, שנתן לבני מדינת הים דין חשודין, דעל פי מה שביארנו, בודאי זה אינו, דאחרי שאנו רואין דאין אנו חוששים בהסלקא דעתך על בני מדינת הים שאינן בני תורה לענין שאר הלכות גיטין, כמו שכתבו בתוס', רק לענין לשמה מחמת

דאין נראות להם עיקר דרשה, א"כ מסתמא בוראי כיון שאין אנו חוששין לעמי הארץ, (כיון רמסתמא כל המצוין אצל גיטין מומחין, כמ"ש ברש"י סוף דף ה' ע"ב, רכל מי שאינו יודע בטיב גיטין וכו'), ואנו מחזיקין את המביא הגט, או שהיה אצל למדן שלמדו כל התנהגות שיש עליו בזה, ובאם לאו ודאי הוא גופיה יודע בטיב גיטין, ובוראי יודע שבני ארץ ישראל מקפידין שיהיה לשמה, ואף אם הוא עצמו אפשר סובר כבני מדינת הים דאין צריך לשמה, מ"מ דינו כדיון השני של הרמ"א, וגם הוא בעצמו דין הראשון של הרמ"א כפי פירושו הנ"ל, דכיון שיודע שבני ארץ ישראל נוהגין איסור בדבר, לא חשוד אלפני עור ונאמן אפילו לאותו דבר כנ"ל, ומתורץ קושית הגאון הנ"ל, ורו"ק היטב.

ואחרי שזכינו לזה, יומתק לנו ענין שכתבו [התוס'] דסתמא לשמה קמסחיר, עי' בפני יהושע (ברש"י ר"ה לפי שאין בקיאים לשמה) שעמר על זה. ולהנ"ל ניחא, דבדין הב' שברמ"א הנ"ל, דמי שנוהג באיזה דבר איסור מכח שסובר שדינא הכי מותר לאכול עם אחרים דוראי לא יעברו אלפני עור, משמע דאינו צריך לשאול כלל, רק מותר לו לסמוך על זה מסתמא, דוראי ליכא איסור בדבר שנותנין לו, דאם היה בו אותו דבר שהוא נוהג בו איסורא, לא הוי ספו ליה, רלא יעברו אלפני עור, וזה שכתבו כאן, דסתמא לשמה קמסחיר, כיון שאומר שהוא היה אצל הכתיבה והחתימה, נמצא דממילא יודע אם נכתב לשמה או לא, וגם זאת יודע שבני ארץ ישראל מצדיכין לשמה, מסתמא הוי כאלו אמר לשמה, דאם לא הוי נכתב לשמה לא היה נותן הגט, והבין.

והנה ודאי דין הב' שברמ"א הנ"ל שמותר למי שנוהג איסור באיזה דבר לאכול עם אחרים הנוהגים היתר כשהם יודעים שהוא נוהג איסור, היינו דוקא באם ברור לו שהנותן לו יודע בעצמו אם אותו דבר שנוהג בו איסור הוא תוך התבשיל, דאז ודאי מותר לו בסתמא לסמוך, כיון דהנותן התבשיל יודע התבשיל, וגם יודע שהוא נוהג איסור, מסתמא אם היה אותו הדבר בהתבשיל, ודאי לא היה נותן לו זאת לאכול, אבל אם יש לספוקי דאפשר הנותן גופא אינו יודע אם אותו הדבר בהתבשיל, ממילא אין לו לסמוך עליו רלא יעבור אלפני עור ומסתמא כיון דנותן לו הוא מותר, דזה אינו, כיון דאפשר לא אסיק הנותן ארעתיה לידע אם זאת הוא בהתבשיל או לא. ועפ"ז מצינו שפיר טעם לחלק בין הבעל עצמו ובין שלוחו, ולתרוץ קושית המהרש"א, לסלקא דעתך דהש"ס, דבשלמא השליח הגם דאין חוששין שהוא עם הארץ, רכל המצוין מומחין, דאל"כ היה לחשוש גם אשאר הלכות גיטין כנ"ל, וכיון שהוא מומחה, אף שאינו סובר דצריך לשמה, מ"מ יודע הוא שבני ארץ ישראל מצדיכין לשמה ולא יעבור אלפני עור, עכ"ז אעפ"כ צדיכין אנו לאמירתו בפני נכתב, דאל"כ יש לחשוש דלמא אינו יודע כלל אם נכתב לשמה או שלא לשמה, דאז לא שייך לסמוך דלא יעבור אלפני עור, דומיא דכתבנו בדין הנ"ל באם יש להסתפק שהנותן אינו יודע אם יש בהתבשיל אותו דבר שזה נוהג איסור בו, בוראי אסור לסמוך עליו כנ"ל, משא"כ בעל עצמו, דמסתמא ודאי יודע ענין כתיבת הגט וחתימתו

אם נכתב לשמה או לא, וכיון שאין אנו חוששין אותו לעם הארץ, שוב אינו צריך כלל לומר בפני נכתב, ומסתמא בלא שום אמירה אנו סומכין דודאי לא יעבור אלפני עור כבדין הרמ"א הנ"ל, והבן.

והנה כל זה להסלקא דעתך דאין חשש למיעוטא דמיעוטא, רק דסבר דהחשש מחמת דאין סוברין במדינת הים דרש דלשמה, אבל להמסקנא דרוב בקיאים וסתם ספרי דריינא מיגמר גמירי, ורק החשש אמיעוטא דמיעוטא דלא סבדי דרש דלשמה, וזוה מסתמא הפירוש הוא, דחוששין אמיעוטא דלא סבדי דרש דלשמה, וגם אינם יודעים כלל אם נמצא מי שסובר דרש דלשמה, דאל"כ רק שיוורע שרוב בקיאים וסתם ספרי דריינא וכו', האיך הוא עובר אלפני עור, כיון שבכל מקומות שבעולם הבתי דינין קיבלו עליהם חומרא דלשמה, וגם אם הוא יודע מדוב בקיאים וסתם ספרי דריינא וכו', הנה לא יהא דין זה רק כשאר פלוגתא דרבוותא, הלא יחיד ורבים הלכה כרבים, ומחויב גם היחיד לפסוק למעשה כרבים, ובפרט בענין דרש התלוי בקבלת חז"ל כמובן, אלא ודאי אין החשש להמסקנא, רק דילמא הוא ממיעוטא דמיעוטא דלא סבדי דרשה דלשמה וגם אינו יודע כלל מהרוב בקיאים וסתם ספרי דריינא וכו', (רק בההוא אמינא אין חשש זה, דבההוא אמינא לא סלקא דעתיה רניהוש אמיעוטא דמיעוטא, ודו"ק), ורק כשנצריכו לומר בפני נכתב, ידע שצריך לשמה, דישים לב למה נצטוו לומר בפני נכתב כמו שכתב המהר"ם שיף (בתוס' ד"ה לפי שאין בקיאים), ואזה שפיר מקשה התוס' להמסקנא מאי שנא הוא משלוחו, דאף דידוע דהבעל מסתמא יודע ענין כתיבת הגט אם היה לשמה או לא, מ"מ הלא להמסקנא החשש דלמא אינו יודע שאנו מצריכין כלל לשמה ואין כאן לפני עור אפילו אצל הבעל, אם לא כשנצריכו לומר בפירוש בפני נכתב, גם להבעל, דאז ישים לב למה יוצרך לומר כן, ויתן לב אלשמה והבן. ותיירצו התוס' דלמסקנא בלא"ה אין כאן אלא לעז בעלמא, וכשמיןקט נקיט ליה בידו לא יעדער, וא"ש היטב, ומתורץ קושית המהרש"א הנ"ל לנכון ודו"ק.

ועפ"ז מתורץ קישור דבדי התוס' שהתחלנו, בדרך זה, דאחרי שהעלו התוס' דאין שום חשש אעם הארץ, דא"כ בכל הלכות גיטין יש חשש, רק דחשש מחמת דלא סבדי דרש לשמה, אבל מסתמא הן מומחין דכל המצוין כנ"ל, וכיון שכן, בודאי יודעין שבני ארץ ישראל מצריכין לשמה, וא"כ שוב נוכל לסמוך דלא יעבור אלפני עור כבדין הב' של רמ"א הנ"ל, ועל זה קשה למה צריך לשואלו אלשמה, הלא הדין ברמ"א דמסתמא בלא שאלה נוכל לסמוך דלא עבר אלפני עור, ולכך כתבו התוס' והא דפירש"י דממילא שייליגן אם נכתב לשמה, זאת בלאו הכי אינו, דלא אשתמיט בשום דוכתא, וגם דא"כ לימא איכא בינייהו רק דסתמא לשמה, וא"כ שפיר יש לומר תירוץ התוס' בדווחא, דבקיאים, רק דלא סבדי דרש, ואתי שפיר ונכון מאוד ת"ל ודו"ק כי קצרתי מאוד.

בענין שיעבודא דרבי נתן

מהגאון מוה"ר ישראל הכהן ראפאפורט אבר"ק טארנא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה יום ב' תרומה תרכ"ב לפ"ק, טארנא.

לכבוד ידידי ה"ה הרב החריף המופלג הבקי וידא, כש"ת
מו"ה שלום גאלדבערג נ"י מו"ץ בק"ק קאלבאסוב יע"א.

יקרותיו שתים באו לידי ביום אתמול העבר, כי זה יותר משלשה שבועות
אשר לא הייתי בביתי, וביום ו' עש"ק אחר הצהרים כי באתי לשלום ת"ל לא
נתנוני מרדותי לעיין בם עד אתמול לעתותי ערב, ויען כי משונה בתוארה
וצביונה השאלה במכתבו האחרון מהראשון, ויצא מזה חילוק לדין, לזאת אחזתי
את דבריו האחרונים לעיקר, ואומר שאלתו בקיצור, והוא.

באחד שהחזיק אצלו את ב"א [בן אחיו?] יתום למשרת כמה שנים, ובהגיעו
לפרק הנישואין, עשה שירוך אתו, והתחייב עצמו בתנאים כנהוג לתת לו מאה
רייניש לנך, ולהכלה אשר ג"כ יתומה היא, נשאר לה מעזבון אבי' איזה סך
לנך אשר מונח בהאמט יד"ה עבודה, ובעת הנישואין מיאן החתן לישא אותה
עד כי יגבה המעות מהאמט, וכמעט שלא בא לידי פירוד, לולי כי איש אחר
הזרק לזה לשם מצוה, ואמר להחתן הנה דורך חייב לי סך מאה רייניש על
טראטע⁽²⁾, אחזיר אני את הטראטע לדורך, והוא יתן לך המאה רייניש המגיעים
לי, עבור מעות הכלה המונח בהאמט, והסכים החתן על זה כמעמד שלשתן,
ונגר זה הבטיח החתן לאיש עושה המצוה הלזו לתת לו חתימת ידי הכלה, למען
יוכל לגבות את המעות מהאמט, אחרי שהוא נתן עבורה מאה רייניש כנ"ל, וכן
עשה תיכף האיש הלזו ונתן את הטראטע תיכף לדוד החתן, וקדע אותו, ועשו
הנישואין.

וכעת אחרי הנישואין, איננה רוצית הכלה ליתן חתימתה לאיש הלזו,
באמרה שלא היתה בזה המעמד, ושלא ביריעתה נעשה, וגם דוד החתן לא
נתן לה המעות, וכן טוען גם החתן, שלא הי' לו רשות להבטיח ליתן חתימת
הכלה שלא ביריעתה, ושלא נתן לו דודו המעות, וזה הדוד טוען שנתן לו מאה
רייניש על החוב של האיש, ועל התחייבות התנאים אומר שאינו מחוייב ליתן
אף שחתם את עצמו על התנאים, והחתן אומר, שאף זו ההתחייבות בהתנאים

(1) נולד בשנת תק"ס בערך לאביו הגאון מוה"ר אברהם אכלי הכהן ראפאפורט
אבר"ק טארנא זצ"ל. בשנת תר"ך לערך נתמנה לאבר"ק טארנא. נרפס ממנו שו"ת
מהר"י הכהן (מהדו"ק ומהדו"ת), וספר חידושי מהר"י הכהן. נפטר ביום י"ז סיון שנת
תרמ"א לפ"ק, ומנ"כ בעיר טארנא. — תשובה זו הניעה אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד
הנכבד מוה"ר נתן שמואל כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות בכל טוב סלה.

(2) היינו משכון.

לא כחנם הו', כי מגיע לו שכירות מדורו מכמה שנים, ודורו מכחישו, וזה האיש הפועל טוב, עומד וצווח ממי אנבה את חובי, וכל אחר מרחק אותו לילך אל חבירו, זהו תורף השאלה.

הנה מ"ש כבודו שאף שהתחייבות שבתנאים ראשונים הם קנין אתן, זה דווקא בזמנם לפי נוסח הנחלת שבעה, לא כן בנוסח שלנו, שנהוג עלמא לכתוב בלשון חיוב, מועיל בוודאי, עכ"ל. נכון הוא כדבריו. אך מה שהמשיך מזה, שבנידון דירן יוכל האיש לתבוע חובו מן דוד החתן הנ"ל, אף שהדבר נגמר במעמד שלשתן, לפי משמעות חושן משפט סי' קכ"ו, לא ידעתי כוונתו, ומה ענין זה לזה.

ונבאר יותר, הנה להחתן אין לו תביעה על דורו מצד ההתחייבות, אחרי שהורה שמגיע לו ממנו שכירות כמו ההתחייבות, ועוד יותר מזה, ולפי דבריו ה' התחייבות דורו על סמך חיוב השכירות, ולא נוכל לומר שלשם מתנה ה' החיוב, כמ"ש הר"ן בשם הרשב"א בנדרים דף ל"ג ע"ב, ובכתובות פרק שני דיני גזירות, דכל הנותן לחבירו מסתמא שלא לשם מתנה מתכוון, וכיון שהורה החתן ששילם לו, שוב אין לו תביעה עליו מפאת התחייבות התנאים.

שמא תאמר דלא מהני הוראתו לחוב לזה האיש אשר נתן טראטע שלו, שיוכל לבא על דוד החתן מכח שעבודא דרבי נתן, הא ליתא משני טעמים, (א) דהרי חוינן בהוראתו שלא היתה לשם הוראה, אך נגד התובע לומר שלא קיבל חובו של זה האיש הנותן הטראטע, (ב) רבזה לא שייך כלל שעבודא דר"נ, דהנה מבואר בסמ"ע ריש סי' פ"ו סק"ב, דבהענקה דאין לעבר עברי מתורת חיוב, דק מתורת ויותור ומתנה ומתורת חנינה, לא שייך שעבודא דר"נ, וסברתו מבוארת, דלא אמרינן שעבודא דר"נ אלא בחיוב שבא בסיבת הלזה, וכיון דהוא נתחייב להמלוה שלו, א"כ כל חיוב שנמשך מסיבת הלזה ועצמותו שייך להמלוה שלו, כדמוכח מכל פלפול הש"ך בסי' פ"ו הנ"ל, אבל במתנה, שזכות הזה לא ממנו הוא, כי אם ממקום אחר, לא בהגרמתו ולא בשכירתו, אין זכות להמלוה שלו בזה.

ובסברא זאת נראה לי ליישב שיטת הרמב"ם אשר התעורר עליו המהרש"ך, ומובא בש"ך סי' פ"ו סק"ג, שבפ"ג מהל' עבדים פסק כת"ק דמוכר עצמו אין מעניקין לו, ובפ"ב מהל' מלוה פסק כרבי נתן, ובש"ס אמרינן בפ"ק דקרושין דת"ק לא ס"ל כר"נ, עכ"ל.

ונלענ"ד דהנה באמת מצד הסברא לא שייך בהענקה שעבודא דר"נ כמ"ש, כיון דהחיוב אינו בא בסיבת העבר, רק שהוא ממצות התורה להעניקהו מטוב ביתו, ואין להמלוה של העבר לזה כלום, אמנם כל זה לרבא דסבר מכאן ולהבא הוא גובה, וכל החיוב הוא ממשמעות דקרא, האיש אשר אתה נושה בו, כמבואר בריש פרק הניזקין (דף נ' ע"א), ומכאן זה אמרינן לדירי' שעבודא דאורייתא, כמ"ש תוס' שם, ע"כ כיון דעיקר החיוב הוא מכח הלזה, אין בכלל השיעבוד, חיוב הכא ממקום אחר שלא בסבתו, אבל לאביו דס"ל למפרע הוא

גובה, ובשביל ששיעבר עצמו לפרוע, הוי כמו שהתנה שבאם לא יפרע יהי' כל הנכסים משועבדים להמלוה למפרע, כמ"ש תוס' בפסחים באותו ענין, א"כ בכל ענין שייך שעבודא דר"נ, אחרי דכל החיוב הוא מצד מה שהוא מתחייב את עצמו, וכל אשר יש לו ואשר תבואיהו מאיזה צד יהיה, משועבר לבעל חוב, א"כ כל הסוגיא דקדושין שם אולא אליבא דאביי, ולרד"י צריכין הלימוד לו ולא לבעל חובו, דלולי זאת הי' שייך בו שעבודא דר"נ, אבל לדירן דקיי"ל כרבא דמכאן ולהבא הוא גובה, ולא שייך מצד הסברא שעבודא דר"נ, באם החיוב אינו בא מצד הלוה, מש"ה ס"ל שעבודא דר"נ, אף דסבר דהמוכר עצמו אין מעניקין לו, ודו"ק כי נכון הוא.

ואם נאמר להיפוך, דדור החתן בטענתו שאינו מגיע שכירות להחתן, הודה בעצמו שהתחייבותו בהתנאים לא הי' מצד חיוב מעלמא, רק שרצה להתחייב בעצמו, וממילא חל עליו החיוב נגד החתן, גם זה אינו, דלא מהני הודאתו נגד הוראת החתן להוציא ממנו, ובפרט שיוכל לתרץ דבריו שהתחייבותו הי' אחרי שירע שיש להחתן לסלק, והוא הי' אך העומד בעבורו כנהוג, והיכי שיוכל לתרץ דבריו לא אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, כמו דלא אמרינן שווא אנפשי' חתיכה דאיסורא, שהוא מטעם הודאת בעל דין לרוב הפוסקים, היכי שיש לו אמתלא, כמבואר בשו"ת מוהרח"ש בחלק שלישי סי' נ"ב.

והנה משטחיות הדברים כאשר הציץ כ"ת המעשה ברברותיו האחרונות, נראה שזה האיש הקנה להחתן במעמד שלשתן החוב של דור, וקנהו בקנין, ונגד זה התחייב החתן את עצמו לתת לו חתימת הכלה לנכות המעות מהאמט השייך להכלה, מזה נראה שבאמת התחייב החתן עצמו לשלם לו, רק שהתנה עמו שתשלומיו יהי' מהמעות הנה המונח בהאמט, וכמו באפותיקי, שלא יהי' לו פרעון אלא מזה, ואמרו בגיטין פרק השולח דאינו גובה משאר הנכסים, ועכ"פ אשר שיעבר לו בחובו, אינו יכול למנוע ממנו, ואף שבשעה ששיעבר לו, הי' החוב אצל החתן דבר שלא בא לעולם, משום דקודם הנישואין אין לו זכות בה, זה אינו, דלא מטעם קנין קאטיין עלה, כי אם מטעם פרעון, וזה האיש סילק עצמו מכל שאר אופני הפרעון, וסמך את עצמו על דברי החתן שיתפרע מזה המעות בהאמט, וכיון דעתה גבתה הכלה המעות אחרי הנישואין, ידו עדיפא מידה במעות, א"כ אין ספק שמחויב לשלם לזה האיש מזה המעות שנבתה הכלה היא אשתו, ועל זה הרוד [מוטל] שבועה שלא הי' חייב להחתן שכירות, ושאותן המאה רייניש שנתן הי' פרעון על חוב זה הטרמטע לבדו, ואך זה האיש בעל הטרמטע מראשונה, אין לו שום דין ודברים על דוד החתן, מאחר שנסתלק במעמד שלשתן מאתו.

ידירו אוה"נ, דו"ש בלוג"ח,

ישראל כ"ץ ראפאפורט

בסוגיא דאין מעבירין על המצות

מהנאון מוה"ר אהרן קוטנא אבר"ק טאטום זצ"ל⁽¹⁾

הנה הרב"ז בתשובה סימן י"ג פסק מי שהוא בתפיסה ואין לו רשות לצאת כי אם פעם אחת בשנה, מצוה ראשונה שבא לידו שיוכל לקיים יקיים, ולא צריך להמתין אולי יהי' בידו בזמן אחר מצוה חמורה ביותר, משום דאין מעבירין על המצוה. והקשה עליו הנאון חכם צבי בתשובה סימן ק"ו, לדבריו מה מספקא הנמרא במנחות דף מ"ט אם אין לו כי אם כבש אחד, או על מוסף דהיום או על תמיד דלמחר, הי מנייהו קודם, הא ווראי מוסף קודם, כיון דהוי הזמן היום ואין מעבירין על המצוה, אלא וודאי בב' מצוות לא אמרינן אין מעבירין על המצוה, ע"ש.

והנה ראיתי להנאון משנה למלך בפרק א' מהל' מגילה הל' י"א, שמבאר דברי הר"ן במקום שיש ספק אי מוקף חומה מימות יהושע בן נון, קורין ב"ד ובט"ו, והברכה אומרים ב"ד, והטעם, משום אין מעבירין על המצוה, והקשה מהך סוגיא הנ"ל, ומתרג' ג"כ רנבי שתי מצות לא אמרינן הך סברא, ע"ש. וכתב שם בהנהגה, רבוז מיושב נמי קושית החכם צבי על הרב"ז הנ"ל. ותמוה הלא דברי החכם צבי הן הן דברי הנאון בעל משנה למלך, רנבי ב' מצות לא אמרינן הך סברא דאין מעבירין על המצות, ואדרבה דברי הרב"ז הנ"ל מתנגדין לדברי המשנה למלך, וצע"ג.

אמנם הן על החכם צבי והן על המשנה למלך, יש להקשות מנמרא דיומא דף ל"ג, דאיתא שם, אביי הוי מסדר סדר מערכה, וקחשיב דישון מזבח פנימי קודם הטבת ה' נרות, והטעם אמר אביי נמרא נמירנא סברא לא ידענא, ורבא אמר הא מני ריש לקיש דסבר אין מעבירין על המצות. והרי התם הוי ב' מצות ואפ"ה סבר רבא אין מעבירין על המצות, וצע"ג.

לכן נ"ל דבר חדש, דהנה תמוה דהא חזינן במס' מגילה דף ו' דהוי סברא חיצונה דאין מעבירין על המצוה, עד שמקשה הגמרא על רשב"ג, וא"כ תימה האיך לא אסיק אביי הך סברא עד שבא רבא וחידש לנו זה. והנה בהשקפה ראשונה אמרתי, דהנה הא דאין מעבירין על המצות, יוצא מן מכילתא פ' בא (פרשה י"ב) על פסוק ושמרתם את המצות, אמר ר' ישעי' אל תקרא מצות כי אם מצוות, שישמור המצוות, מצוה שבא לידו יקיים ע"ש, וע"ש בהפירוש שמפרש שר' ישעי' סבר דעל גופא לא צריך פסוק, כיון דליכא מצוה לשמור המצות ע"ש, אכן רבה סבר בפסחים דף ל"ח דפסוק ושמרתם את המצות, בא על חיוב שמירת המצות ע"ש, וא"כ לרבה לא נדע כלל דאין מעבירין על המצוה, והרי ידוע שכל מה דעביד אביי עביד כרבה, וא"כ סבר אביי כרבה, ולפיכך אביי לשיטתו שפיר לא ידע הך סברא.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ה עמוד י"ח. — חידו"ת הללו הניעו אלינו מאת ידידנו האברך חוקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעמפלעך נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

אכן עתה נ"ל, רהנה עוד יש לתמוה על הרא"ש במנחות דף ל"ה, דאיתא שם במשנה, תפילין אין מעכבין זה את זה, וכתב הרא"ש דרב חסדא איירי שיש לו אונס שמוכרח לילך ממקומו ואין לו פנאי להניח ב' תפילין, ולפיכך יוכל להניח איזה שירצה, ועיין במחבר או"ח סימן כ"ו, וע"ש במגן אברהם. והנה רבא אמר ביומא ל"ג ע"ב, עבדי דרעא אטומפתא אסור, ופירש"י שצריך להניח של יד ואח"כ של ראש משום אין מעבירין על המצוה, ואיך שיהי', במצוה חדא הדין נותן שנייה של יד משום אין מעבירין על המצות.

לכן נ"ל ברור, רהנה רש"י במנחות שם (בר"ה מוספין) מפרש, דמוסף הוי יותר קדוש, כיון דמוסף בא בשבת, ולפיכך הוי יותר מקודש מתמיד שמוכח בחול, ועוד מפרש רש"י לישנא אחרינא כיון דמוסף זמנו היום, והתמידין יקרבו למחר, מש"ה נקרא מקודש ע"ש. והנה אמרתי הא דהוי מעלה שזמנו היום, דמשום דזמנו היום, הדין נותן דהוי קודם התמיד, משום דאין מעבירין על המצות. והנה חזינו בשמעתין אם יש סברא נגד אין מעבירין על המצות, כמו הכא במס' מגילה (דף ו' ע"ב) דסבר דשב"ג מסמיך גאולה לגאולה עריף, אז לא אמרינן אין מעבירין על המצות. וא"כ נוכל לומר דהנך ב' לשונות ברש"י פליגי בזה, לשון א' סבר בב' מצות לא אמרינן אין מעבירין על המצות, ולפיכך מפרש הקדושה, כיון דמוסף נקרב בשבת, ואין לומר כיון דלמוסף הוי מעלה שהוא קדוש, וגם מעלה דאין מעבירין על המצות, וא"כ יהי' קודם לתמיד, זה ליתא, כיון שהך לשון סבר גבי ב' מצות לא אמרינן אין מעבירין, אבל לשון ב' סבר דאף בב' מצות אמרינן אין מעבירין על המצות, ולפיכך מוכרח לפרש הקדושה שזמנו היום, ולא נוכל לפרש משום שבת, דא"כ הוי למוסף ב' מעלות, ופשיטא דיקדימה, מש"ה סבר דקדושה הוי כיון שזמנו היום, וא"כ ליכא גבי מוסף כי אם מעלה אחת, דהיינו הא דאין מעבירין על המצות, וגבי תמיד יש לנו כנגדו מעלה דתדיר, ולפיכך מספקא הגמרא.

וא"כ נוכל לומר שזה בעצמו פלוגתא ראביי ורבא, אביי סבר גבי ב' מצות לא אמרינן אין מעבירין על המצות, והרי התם איירי בב' מצות, ולפיכך אמר סברא לא ידענא, כיון דאיירי בב' מצות, אבל רבא סבר אף בב' מצות אמרינן אין מעבירין על המצות, ולפיכך מפרש הטעם משום אין מעבירין על המצות. והנה הלכה כרבא לגבי אביי, וא"כ גם בב' מצות אמרינן אין מעבירין על המצות, ושפיר פסק הרשב"ז רינו הנ"ל אם יש סברא להיפוך יוכל לעשות איזה מצוה שירצה, כמו התם במס' מנחות, דגבי מוסף הוי מעלה דאין מעבירין על המצות, וגבי תמיד יש מעלה דתדיר, ולפיכך הוי ספק השקול. ומיושב בזה דעת הרא"ש, דהא פסקינן בש"ע או"ח סימן כ"ח דאסור לעשות תפילין של יד מתפילין של ראש, כיון דמעלין בקודש ואין מורדין, ותפילין של ראש הוי קדושתו גדול משל יד, וכיון דלתפילין של ראש הוי מעלה ולתפילין של יד הוי מעלה, מש"ה שפיר פסק ריוכל לעשות מה שירצה, ואין לאחר קדימה מחבירו, ודו"ק היטב.

מכתב מהגאון מוה"ר יוסף צבי ווייס זצ"ל⁽¹⁾ אבר"ק ערלוי

שיל"ת. יום ג' פ' בהעלותך תרל"ז לפ"ק ערלוי יע"א.

שוכ"ט לכבוד אהובי ידיד ר' וידיד נפשי ה"ה הרב הגאון הגדול מעוז ומגדל חריף ובקי עה"י פה"ח נזר הרבנים פאר הגולה צדיק יסוד עולם המפורסים לשבח ולתהלה כקש"ת מ"ה משה שיק אב"ד ור"מ דק"ק חוסט י"ץ⁽²⁾.

אחד"ש הטוב. באתי להודיע להדר"ג נ"י מעמד ומצב בקהלתי, ואקוה בעה"י שימלא בקשתי לעמוד על ימיני, וגם למלאות רצון הרב הגאון דיארמוט נ"י⁽³⁾, שכתב לי שבוע העברה לכתוב להדר"ג נ"י להסכים עמו לאסור שחיטת שטאטסקווא, וגם המורה הוראה. — הגה חול המועד פסח העבר, הקהילו ראש הקהל והממונים את כל בני הקהלה עבור התקנות שנעשו על ידי נאטא"ר, אפיקורס שבא לכאן מאראד, אשר ברה מלבו, וגם לקט מזה ומזה, והוסיפו בני עוולה כרצונם נגד תוה"ק, ורצו ממוני הקהל שיקבלו בני הקהלה התקנות עליהם ועל זרעם. ועמדו היראים בכח ותוקף נגדם לעמוד בפרץ, ואז באותו מעמד היו חמשים אנשים, ואמרו להם שאם יקבלו חוקי שומרי הדת להיות הקהל ארטהאדאקסען, מוטב, ואם לא, יפרדו מהם ויהיו קהילה בפני עצמם. ובתוך הזמן הניע ערלאס מאדון קולטוסמיניסטער לקאממיטאט, ויפקרו שכל קהילה צריכה לציין את שמה, אחד מנ' שמות, ארטהאדאקס, קאנגרעס, או שטאטסקווא, והתאספו היראים ביום א' פ' נשא, והיו לערך שמונים איש, וחתמו את שמם שמקבלים עליהם ארגאניזאציאנס שטאטוטען של שומרי הדת, ואחר כן באו אלי ושאלו דעתי, ואמרתי להם חבר אני ליראי ד' לילך אתם באור החיים, וכעת באו על ההתחום עוד עשרים אנשים, וזה אינו רוב מנין, כי פה דרים לערך ב' מאות וחמשים איש, אכן אמרו החתומים, שאם לא יכתבו הרבנים איסור על שחיטת שטאטסקווא, מאין יבא עזרינו. ואנו צריכים ב' שוחטים לבדיקת הסכין, הריאה, והסימנים, לפי התקנה קבועה מכמה שנים, וזה אי אפשר לבטלו, ימחול לעי' חתם סופר חיו"ד סי' י"ג, וגם צריכים ליתן לי די סיפוקי לכל הפחות להחיות את נפשי וביתי, וגם יהיו צדיכים

(1) נולד בערך בשנת תק"ס לפ"ק בכפר פארולא (הסמוך לנייטרא). בשנת ת"ר לפ"ק נתקבל לאבר"ק ערלוי. נרפסה אליו תשובה בשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' כ"ר. נלב"ע ביום ב' לחודש תשרי שנת תר"מ לפ"ק. — מכתב זה הניע אלינו מנניי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ברך ר' חילו ופועל יריו תרצה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

(3) הוא הגאון מוה"ר אהרן דוד דייטש זצ"ל בעל גורן דוד.

לשכור מקום לתפלה עד שיבא ממקום גבוה משפט החלוקה. ואחר שראשי או רשעי הקהל אינם רוצים עדיין, ובעו"ה נמצאים בני תורה ואינם בעלי יראה, המסיתים את יושבי העיר, שלא יקבלו עליהם התקנות, כי שטאטוסקווא ג"כ כשר, אמרו היראים לקבץ מאיזה רבנים גדולים דעתם ששחיטת שטאטוסקווא הוא אסור, ואף אם יתרמי רבנים כמו דיאנדיאש וקאראלע שיתירו, מ"מ לא יזיזו היראים מקבלתם.

כתבתי להגאון דק"ק יארמוט ג"י, והשיב לי שהוא אוסר שחיטת שטאטוסקווא, ובו כתב מעוברא דנייטרא שהי' כנידון דידן, שהי' שם ג"כ קהל שקיבלו עליהם חוקי שומרי הדת, ועמדו נגדם שטאטוסקווא קהל, ואסרוהו הגאונים ה"ה הגאון רפ"ב זצ"ל, והגאון דסאלאש זצ"ל, והגאון דאוהעלי זצ"ל והבדלו החיים הדר"ג ג"י, וגם הוא הי' מן המגוים שאסרו שחיטת שטאטוסקווא . . . , וכן בעיר קאשוי אסרו שחיטת שטאטוסקווא, כי קאנגרעס ושטאטוסקווא הכל חד הוא, אלא שאלו כופרים בפה מלא כגולן, ואלו חותרים מקדש ד' בסתר כנגב שענשו גדול מגולן, וז"ל האיסור של הגאון דיארמוט ג"י אשר שלח לנו, ברור כשמש ששחיטת שטאטוסקווא אסורה, ואפילו אם יקבלו עליהם רב שהוא גדול בתורה ולא נודע עליו עד עתה שמץ פסול, אפילו הכי הוראתו פסולה . . . עכ"ל. וכתב לי לכתוב להדר"ג ג"י ולהגאון דאונגוואר ג"י ולהגאון דטערעבש ג"י ולהגאון דשוראן ג"י, ובוודאי יצאו הגאונים לאסור שטאטוסקווא. על כן אבקש את כבוד הדר"ג ג"י שימחול אלף פעמים על כבודו הרמה, ויתחבר עם הגאון דיארמוט לכתוב לנו בפירוש ששחיטת שטאטוסקווא אסורה, ורבים מצפים ומייחלים על האיסור של הדר"ג ג"י, ואם ח"ו תחדישו לעת כזאת, ח"ו יסוגו אחר מן החתומים, כי יאמרו, אם הרבנים אינם אוסרים שטאטוסקווא, מה לנו להפרד מהם. על כן אבקש שימהר לישע לנו ולהסכים עם הגאון דיארמוט בלי איחור כלל, כי נחוי' הוא מאודי).

ימחול הדר"ג ג"י שלא כתבתי בעצמי האגרת, על שבעו"ה יש לי יסורים ביד ימיני ל"א, בכל זה אנסתי את עצמי להודיע הדר"ג ג"י, אשר אקוה בעז"י קרוב לוודאי שיצמיח תועלת גדול ויבוא לידי שלום אם יסכים הדר"ג ג"י להגאון דיארמוט לאסור שטאטוסקווא, כי כת היראים וכשרים אשר המה עתה מאה חתומים על קבלת חוקי שומרי הדת, מהם קציני שווארץ, והתורני הקצין מו"ה אלעזר שטערן ג"י תלמיד של הגאון מיארמוט, והתורני הקצין מו"ה הרש ליב בינעט תלמיד של הדר"ג ג"י, עומדים בראש, ונלווים עמהם גם עשירים. וכת השני הוא בראשם ר' אלי' קאהן, הוא אחד מאוהבי והגיע לוקנה, דיברתי עמו ארוכות וקצרות שיקבל עליו חוקי שומרי הדת, וממילא יבואו הנלווים, והשיב לי שדעתו נוטה באמת לקבל חוקי שומרי הדת, אבל מה אעשה עם בניי שדעתם הוא לחדשים, ואמר בזה הלשון, איין זינקען העטטען געזאלט דיא שוהלען, כי

מן זה בא הקלקול, שבני הקהלה וגם בניי המה דור עקש, וגם אמר שזה לא יועיל לפני בניו אם אומר שמחויב אני לשמוע לדברי הרב, יאמרו לו בניו לטובת הרב עצמו הוא רוצה, כנודע שחדשים אומרים כן, אכן אמר לי, שאם יבוא איסור מג' גאונים ששטאטוסקווא הוא אסור, בזה יהי' לו התנצלות לפני בניו ויקבל חוקי שומרי הדת, והנלווים לו יעשו גם כן, ובזה יסתום פי חונף למדן אחד שמסית ומדיח, וגם זאת הבטיח לי, שלא ישמע להרב דיונדיש, ואף אם הרב דקראלי יעמוד על צדו, כי נודע ומפורסם שאינם חרידים. ידע הדר"ג נ"י שר' אלי' קאהן הוא תלמיד של הגאון בעמ"ח אמרי אש ביארמוט, ויש בו ניצוצי קדושה.

האיסור של הגאון דיארמוט עשה פעולה טובה שנתרככה לבם, ואם הדר"ג נ"י יכתוב לי להסכים עם הגאון דיארמוט, בטוח אני בעזה"י שהקצין ר' אלי' והנלווים, יקבלו חוקי שומרי הדת, ולא ישאר לנו כי אם כת ג' אשר נוטים לקאנגרעס, לערך ארבעים אנשים, ואפשר על ידי האיסור יכירו גם כן האמת וישובו אל ד', כי עד עתה אין להם מעמפעל וקאהר ולא פרעדינער, עד עתה לא הי' פה בקהלתי חופה כבהכ"נ, רק אותן ארבעים אנשים דעתם ורצונם לזה. אכן אם הכת ג' יעמדו במדרם לשום פניהם לקאנגרעס, טוב יותר שילכו לדרכם ויהיו בפני עצמם⁽⁵⁾.

הכ"ד למען האמת, ועיני מצפות שהכת הב' יכירו שהצלחתינו בקבלת הדת הקדושה והוא חיינו, וד' ברחמיו יגן עלינו, ויהי נועם ד' עליו ועל ביתו, כחפצו וחפץ ידידו וד"ש באהבה רבה,

הק' יוסף צבי הרש ווייס אבדק"ק ערלוי יע"א

ונא מאור שהדר"ג ימחול אלה פעמים על כבודו הרמה להשיבני מיד בלי

איחור.

(5) בספר מלחמת מצוה (סינעט תרמ"ט) ברף ל"ח, הועתקו ב' מכתבים מהגאון מיארמוט זצ"ל אל הגאון מערלוי זצ"ל, וכתוב שם שעלה ביד הגאון מערלוי זצ"ל להביא את קהלתו בברית שומרי הדת, יעו"ש.

אלון בכות

על הלקח מאתנו אחד מבני החבורה

הנה"ח מו"ה יעקב שבח האכבערגער ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו

בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין קשר של תפילין

מהרב הגאון מוה"ר צבי הירש כהנא אבד"ק סטרימטערע הי"ד⁽¹⁾

ב"ה. ל"ר בעומר ועש"ק לסדר אמור פה סטרימטערע יצ"ו.

בימי העומר, יצילוהו ד' מגזירת קל וחומר, לכבוד ידידי הרב האברך החו"ב יושב באהלה של תורה כו' מוה"ר משה שטראלי נ"י.

אחרשה"ט באה"ד. ראשית כל אבקשהו שאל יאשימני על שלא השבתי למע"כ תיכף על מכתבו, כי לא הי' לי עם מי להשיבהו, וכעת נזדמן לי ציר המלמד המוכ"ז שאמר לי שנוסע על שב"ק לביתו, גלל כן אמרתי כעת הגיע הזמן להשיבהו מ"ש בזה בעזהשי"ת בחרושי.

הנה אי בעינן קשר של קיימא בתפילין, לכאורה יש להביא דאי' מרש"י ז"ל עירובין דף צ"ז ע"א ד"ה והשתא רתני כו' רהאי חדשות כשיש בהן רצועות ואינן מקושרות כעין קשר של תפילין העשוי כעין אותיות וכן הוא „קבוע תמיד" כו', משמע פשוט לשון רש"י ז"ל דהקשר צריך להיות קבוע תמיד. וכן יש להוכיח קצת מלשון התוס' במס' מנחות דף ל"ו ע"א ד"ה משעת הנחה ועד שעת קשירה, דמחולקים שם עם רבינו אליהו, וכתבו באמצע דתפילין של ראש ווראי אין צריך לקשור בכל יום וקשר שלה הלכה למשה מסיני והכי גמירי דליהוי „קשורין תמיד". משמע ג"כ קצת מלשונם הזהב, דסבירא להו דהקשר של תפילין צריך להיות קשר של קיימא שיהא קבוע שם תמיד.

והנה אם כנים דברינו אלו, יתיישב בזה קושית בעל ערך ש"י באו"ח סי' שי"ז במה שהקשה ארבינו הטו"ז ז"ל במה שחידש דקשר שאינו של קיימא תלוי ברעתו של אדם להתירו. והקשה בערך ש"י שם דלפי"ז מאי מקשין התוס' ארבינו אליהו, דלדירהו תקשי ג"כ אמאי חדשות אסורים להכניס, הרי יכולין לעשות הקשר על מנת להתיר, ואז ליכא איסור גבי שבת לפי"ד הטו"ז. אבל לפי"ד אלו שכתבתי יתיישב בטוב בעזהשי"ת, דלק"מ אישית הט"ז, דלעולם הלכה כטו"ז גבי שבת, והא דחדשות אסורים להכניס, משום דלגבי תפילין בעינן ג"כ קשר של קיימא שיהא קבוע שם תמיד, גלל כן לא יכול לעשות בשבת קשר גבי תפילין על מנת להתיר, כיון דקשר כזה אינו מועיל גבי תפילין.

וכן יש להוכיח עוד בעזהשי"ת לפק"ד דלא כערך ש"י רק כשיטת רבינו הטו"ז ז"ל דקשר של קיימא תלוי ברעתו של אדם, מדברי התוס' עירובין דף צ"ז ע"ב ד"ה וכי אדם שורח לעשות קמיע כעין תפילין, דהקשו כיון דאין מקושרות האיך מכניסין, דבשבת אסור לקשור, ותירצו בתירוץ הב' א"נ אפי' לד' יהודה עונבין [אם דלר"י עניבה כקשירת] דס"ד דמסתמא דעתו להתיר עניבה ולעשות

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ג עמוד מ'. — מכתב הנוכחי הגיע אלינו מגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

קשירה גמורה ולא הוה של קיימא, עכ"ד התוס'. מבואר מדברי התוס' בפירוש כשיטת הטו"ז ז"ל דתלוי בדעתו של אדם. וכן יש להוכיח מדברי התוס' עירובין דף צ"ז ע"א ד"ה אמר ר"ח, בתירוץ הב', דכתבו בפשיטות דתלוי בדעתו של אדם. ודברי הערך ש"י ז"ל צ"ע לפק"ד.

נחזור לענין הראשון שהתחלנו, דאולם אחד העיון אי אפשר לומר כן דבעינן גבי תפילין אליבא דשיטת התוס' שיהא הקשר קבוע תמיד, ושיהא לו דמיון לקשר של שבת, דלפ"ז תקשי מאי פריך הש"ס עירובין דף צ"ז ע"א טעמא דעניבה מלאכה הא לאו הכי עניב להו, והא אמר ר"י כו', ומשני דעניב להו כעין קשר כו', יעו"ש בסוגיא. מבואר בפירוש דאם לא הו' מלאכה עניבה, והו' ס"ל דמותר לעשות עניבה בשבת, הו' מותר להביאם בשבת ועושה להם עניבה כעין קשר, הרי בפירוש, אע"ג דלענין שבת לא מחשב בכלל קשר, אפ"ה לענין תפילין מחשב לקשר. מבואר בפירוש לפק"ד בעזהשי"ת דקשר של תפילין אין לו דמיון לשבת.

ואי תקשה דלפ"ז יתעורר קושית הערך ש"י ז"ל על הטו"ז, דלפ"ז אמאי חדשות אסורים, הרי יכול לעשות קשר ע"מ להתירו, צ"ל לפק"ד, דהתירצן ס"ל דחיישינן דילמא יעשה קשר וישכח לחשוב בשעת הקשר ע"מ להתירה. וזה מדויק בלשון התוס' עירובין דף צ"ו ע"ב ד"ה וכי אדם מורה, שכתבו בתירוץ הב' דס"ד דמסתמא דעתו להתיר, דכוונת התוס' לפק"ד בעזהשי"ת, דהס"ד הו' דמסתמא דעתו להתיר, וגלל כן ליכא שום חשש דילמא ישכח, כיון דמסתמא דעתו להתיר, והתירצן לא ס"ל סברא זו דמסתמא דעתו להתיר, גלל כן אסור דחיישינן דילמא ישכח. [ועיין ש"ס פסחים במה שמפלפל הש"ס שם בשיטת ר"י אי חיישינן שמא ישכח, ועיי"ש אי גזרינן, ואין הזמן גרמא כעת], וא"כ לק"מ אשיטת הטו"ז ז"ל.

ומה שהעיר כ"ת מדברי תוס' אשיטות אבני נזר, גם אני בעזהשי"ת הערותי מדברי תוס' אלו בחדושי. ומה שהקשה כ"ת בדברי אחרונים במה שתירצו שיטת רבינו אליהו ז"ל, ימחול לעיין בשו"ת ערוגת הבושם או"ח סי' ה' סק"ב, ובסי' י' אות י"ג, ובעזהשי"ת ימצא שם כל רבריו במה שהעיר. ומחמת שהוא עש"ק אקצר אומר, ולהקוצרים אומרים יברכהו ד'. דברי ידירו דוש"ת באה"ר, המצפה להרמת קרן התורה ולומדי, ומברכו בברכת כהנים,

הק' צבי הירש כהנא

ימחול לצבוט בניני שרביט השלום לכבוד מחו' חמיו הרה"ג שליט"א. וימחול לעיין היטב בדברי שכתבתי, ואם ימצא איזה שגיאה ימחול נא בטובו להודיעני, כי מיני ומינך כו', ויוכל להראות מכתבי גם לחמיו הרה"ג שליט"א, כי הכל צריכין למרי דחיטי כו'.

בענין שכר שדרכנות

שמואל אליעזר שטערן
דומ"ץ כביר"ץ זכרון מאיר
ור"מ בישיבת חוג חתם סופר
בני ברק

ע"ד השדכן שפסקו לו בשכרו דמים מדוכים, ולאחר גמר השידוך חוזר בו ואינו רוצה ליתן לו אלא כפי השער שבשוק, האם מצי הדר ביה, או חייב הוא לפרוע לו כפי מה שקצץ לו מתחילה.

(א) הנה לקושטא דמילתא דבר זה שנוי בפלוגתא דרבוותא, ושורשו פתוח עלי דברי הגמרא בבבא קמא דף קט"ו ע"א, דתניא הרי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעבורת לפניו, ואמר לו טול דינר והעבירני, אין לו אלא שכרו, משום דמצי אמר ליה משטה אני בך, ובסיפא דההיא ברייתא תניא, ואם אמר לו טול דינר זה בשכרך והעבירני, נותן לו שכרו משלם, ומוקי לה התם בגמ' דהאי סיפא איירי בצייד השולה רגים מן הים, דכיון דקא מפסיד באותה שעה זוז, לכן דשאי הוא לקצוץ בסכום זה עבור פעולתו עתה, עיי"ש היטב. ומהתם מוכח לכאורה דפסיקת שדך לפועל יותר מן הראוי לו כפי עבודתו לא חיילא כלל, ואין מתחייבים לפרוע לו אלא שכרו בלבד, לבד מהיכא שעבודתו מביאתו לידי הפסד ממקום אחד כפי השכר שפסקו לו.

(ב) אמנם אשכחנא באור זרוע בפסקי בבא קמא סי' תנ"ז, שהביא מרבתינו גדולי הראשונים שנשאו ונתנו מסוגית הגמרא דהתם לענין שכר שדרכנות, וזה לשונו שם, מעשה באשה אחת שנדרה שכר לראובן שישדך לה את שמעון שישא אותה, ויש שהיו מדמין לה להא דשמעתא דאין לו אלא שכרו, ושאלו לרבינו שמשון [ב"ד אברהם] וצ"ל, והשיב וזה לשונו, ועוד שאלת על אשה שאמרה אליך לדבר לאיש אחד להנשא לו ושתתן לך מ' דינרין בשכרך, בין ירצה בין לא ירצה וכו', ויש שדוצים לדמות הדבר לטול דינר והעבירנו דאין לו אלא שכרו, וכיון דמנה אין כאן משכון אין כאן, לא דמיא לדחכא, דהדבר ידוע שיש בני אדם נשואי פנים ונשמעים איש לחברו זה יותר מזה, ואיכא אינשי דגייסי גבי הדרי ופעמים שנשמע לעצתו יותר מלגרול הימנו, וראוי זה לשכירות גדול יותר מאדם אחר שאין נשמע לו כמוהו, וגם היא אינה רוצה לגלות עצתה לכל אדם והאי צנוע לה טפי, גם אין אדם מתבזה לעסוק בדברים הללו בשכר מועט וקודם היה מדבר בחנם, שאדם מתבייש לטול שכר מועט על כן ומבזים אותם השומעים, ולא שייך כאן משטה אני בך, מירי דהוה אשכירים דעלמא וכו'. ונע"ע בשו"ת מהר"ח או"ז סי' ג', וכן בתשובות בעלי התוספות סי' קכ"ג קכ"ד.

ואחר כך הובאה שם תשובתו של רבינו שמחה בנירון זה וז"ל, וראי מעשים בכל יום להרבות בשכר השדכנים, וכן כל הסרסורים לפי חיבת המקח, והרי הוא ככל פועל ששכר טרחו עומד ונוטל, ואין כאן דין אסמכתא, כי קונה שכרו בפעולתו, דומיא הרי את מקורשת לי על מנת שאדבר עליך לשלמון, הדבר ידוע שאין קלקולו שוה פרוטה אם לא שיתפיים השלמון על ידו וכו', דמילי דמיודבני

בדינרי ומחמת חובת המקח מרבה שכר גדול לסרסור על דיבור וכו', עכ"ל. [וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רנ"ח בנדר"ז].

ג) מבואר מיהא מדברי הני אריותא, דיש מקום רב לחלק בין פועל דעלמא לשדכנים וסרסורים, דבפועל בעלמא כיון דהמלאכה יכולה להיעשות על ידי כל אחר, א"כ מהיכי תיתי ניקן ונימא דנתכוון באמת להעלות לו שכר טובא, כיון דבידו הוא למצוא פועלים בשכר הרגיל, משו"ה בודאי נקטינן דלא קצב לו שכר זה אלא לשטות בו, אבל לגבי שכר שדכנים וסרסורים, ראין כל אחר ראוי לאותה איצטלא, והכל תלוי בחשיבותו של השליח והסרסור, ככה"ג שפיר מצינן למימר דבודאי היה בדעתו באמת להתחייב בסכום התשלומין שקצב לו, ודו"ק.

ד) וכעין זה מצינו נמי בתורת האדם להרמב"ן ז"ל, בסוף ענין הסכנה, לענין שכר טרחה של רופא, דכתב שם הרמב"ן ז"ל, ושמעין מינה דכל דמתני בשכירות יותר מכרי דמים מפני האונס ודוחק השעה שלו, יכול לומר משטה אני כך, והוא הדין ללוקח סממנים ביותר מכרי דמיהן מפני דוחק החולי, דלא מתחייב אלא בדמיהן. אבל אם התנה בשכר הרופא הרכה, חייב ליתן לו, שחכמתו מכר לו ואין לה דמים. ויש מי שסבור דטעמא דבורח משום דחייב להצילו משום השבת אבידה, ולפיכך אין לו שכרו אלא כפועל בטל וכו' [עיי' להלן אות ה'] ולא מיסתברא וכו', עיי"ש ב"ב דבריו. והובא להלכה בשו"ע יו"ד סי' של"ו ס"ג, דאם התנה הרופא להוסיף על שכרו, חייבים ליתן לו, דחכמתו מכר ואין לה דמים, עיי"ש. [ברם לאמיתו של דבר יש מקום לחלק בין שכר רופאים לשכר שדכנים, ויבואר להלן בס"ד].

ה) והנה דעת רבי חזקיה [חתנו של הראב"ן] הובאה במדרכי שם בבבא קמא סי' קע"ד, ומדבריו שם מבואר דאיהו סבירא ליה דעיקר הטעם דבבורח אינו חייב לפרוע לו אלא שכרו בלבד, הוא משום דמצי אמר ליה משטה אני כך, וטעמא דהוא מסוכן וחייב הספן להצילו וליטול שכר טרחה, והכא נמי מצוה להביא רפואה לחולה, אבל בשאר מלאכות שאינן של מצוה, חייב לתת לו כל אשר התנהו. והובא דעתו בהגהות מיימוניות פ"ט מהל' שכירות, וכן כתב בשטמ"ק ב"ק שם בשם הרמ"ה בפרטיו, והיא השיטה שהובאה לעיל בתורת האדם להרמב"ן ז"ל, עיי"ש מה שתמה עליו, ולפי שיטה זו נמצא דבאמת אף ברופא נמי לא מצי הרופא ליטול יותר משכר טרחה, כיון דחובה עליו לרפאותו, [ומשמע בפשיטות דלאו דווקא בחולה שיש בו סכנה, דהא בכל גוונא איכא מצוה על הרופא לרפאות את החולים], משא"כ בשכר שדכנות וכן בכל שאר פועלים, מצי שפיר לתבוע ממנו יותר משכרו, וכפי שקצץ לו מתחילה, ולא מצי אמר בהו משטה אני כך, ודו"ק.

ו) ומיהו אנן נקטינן להדיא בשו"ע יו"ד שם בדעת הרמב"ן ז"ל, דלגבי שכרו של רופא מהני התנאות, וכיון שכן, נראה לכאורה דהוא הדין נמי בשכר טירחתו של שדכן, נמי אזלינן ב"ה תנאו, וצריך לשלם לפי מה שהתנה עמו השדכן. (ז) אמנם במדרכי שם הובאה דעתו של רבינו מהר"ם מרוטנבורג, דאיהו סבירא ליה דאין מחוייבים ליתן לשדכנים אלא שכר טורחם בלבד, וכן הוא בשו"ת מהר"ם ב"ב (פראג) סי' תצ"ח, והובאה דעה זו בקצרה בשו"ת הרא"ש כלל ק"ה סי'

א' וזה לשונו, ויש מרבתי שמרמין שכר שדכנין להיתה מעבורות לפניו, והיינו דלדירהו מצי למימר משטה אני כך אף לענין שכר שדכנין. ובאמת כן נקט לדניא ברמ"א חו"מ סי' רס"ד סעיף ז', ובשדכנות אין לו אלא שכרו, אע"פ שהתנה עמו לתת לו שכר הרבה, ומבואר ררבינו הרמ"א נקיט לדניא כדעת המהר"ם מר"ב, דאין צריך לפרוע לשדכן אלא כפי שכרו בלבד, ואף שהתנה עמו להריא ליתן לו שכר הרבה. – [ובאמת לפי דברי הרמ"א לכאורה היה נראה דאין חובה לפרוע לשדכן אלא כפי השירחא שהיה לו בביצוע השידוך ותו לא, דהכין איתא להריא ברברי המהר"ם מר"ב במקורם הנ"ל, דאין מחויב לתת לו אלא שכר טרחו, אלא שהרמ"א כתב, אין לו אלא שכרו. ועיין להלן אות י"ג במ"ש בשו"ת פנים מאירות בנדר"ז, וצ"ע].

ח) והנה באמת הרמ"א גופיה בשו"ע יו"ד שם אזיל כשיטת המחבר, ואית ליה דצריך ליתן לרופא כל מה שהתנה עמו, ולכאורה יש לתמוה בדעתו, רמאי שנא משדכן דאמרין דאין לו אלא שכרו. וצריך לומר בדעת הרמ"א, דאיהו סבירא ליה דיש לחלק לחלק בין רופא לפועל דעלמא, משום דגבי רופא איכא טעמא דחכמתו מכר לו, וכמבואר התם בדברי הטור והמחבר והש"ז סק"ג, ומשו"ה מתחייב ליתן לו כפי פסיקתו, משא"כ בפועל דעלמא, אין חל עליו חיוב לשלם אלא כפי שכרו הראוי לו, ומצי למימר ליה דמה שפסק לו יתר על כן הוא משום שהיה משטה בו, וכנ"ל.

ט) ברם לקושטא דמילתא מצאתי בשו"ת מהר"ם מר"ב גופיה תשובות נוספות בענין זה, ומדבריו נראה דלא פסיקא ליה הא מילתא. דהנה שם סי' תש"ז כתוב, „וגם שאלו לרב ז"ל והשיב לו דלא דמי, דהתם אנן סהדי בשכר המעבורות שאין אדם עשוי לתת דינר, ומשו"ה אין בכך כלום, ויאמר משטה אני כך, אבל הכא מאחר שיש אדם שבדברים וטורח מועט מרויחים הרבה בשכר פעולתם, ומעשים בכל יום בסרסורים דבטורח מעט מרויחים הרבה בשכר פעולתם וכו', ושאלו כמו כן לרבינו שמחה, ואמר ודאי מעשים בכל יום להרבות בשכר שדכנים, וכן בכל סרסרות לפי חיבת המקח". ולכאורה צריך עיון טובא בסתירת דברי רבינו המהר"ם מרוטנבורג בהא מילתא.

י) אמנם באמת בסי' תתקנ"ב שם מבואר מרבתי מהר"ם מר"ב דאיהו גופיה ספוקי מספקא ליה בהא מילתא ולא פסיקא ליה כלל, דמייתי התם להתיא גמרא דב"ק גבי מעבורת, וכתב עלה, מכאן נראה לי דהאומר לאותן שדכנים אני אתן כך וכך שפלוני יזווג לי או לבני או לבתי אין לו אלא שכרו שכר טרחו, ותו לא, אבל אם השדכן אומנתו בכך, שהולך במלכות תדיר ומוזוג וזיווגין, שמא זה ראוי לדמותו לסיפא, ציד השולה דגים מן הים, דאמר ליה אפסדתי כוורי בזווי, או שמא לא דמי, דהתם שמא הרייח ברור יותר, התעלה מצודה מן המים ולכוד לא תלכוד, אבל השדכנים פעמים רבות הולכים ואינם עושים, ורפיא בידי אי דמיא לסיפא, והבא להוציא צריך ראיה ברורה, לכן טוב שיעשו בקנין סודר מה שנודרים להם. והובאה תשובה זו בתשובות מיימוניות נזקין סי' כ"ב, בשם רבינו מאיר בחידושיו. ומבואר מדברות קדשו של רבינו המהר"ם מר"ב, דיש לחלק בין שדכן העוסק בכך בקביעות, לבין אדם שאין מלאכתו בשדכנות, אלא ששלחוהו לשדך

למאן דהו, דבאיניש דעלמא שאינו שדכן פשיטא דאין לו אלא שכר טרחו בלבר, אבל היכא דאומנתו היא עסק השדכנות יתכן דאם התנה צריך וחייב לשלם לו כפי תנאו. אלא רמ"מ מירי ספק לא נפקא, ולכן אם השדכן רוצה להבטיח את שכרו, צריך הלה להתחייב בקנין סודר על אותו הסכום, ואז פשיטא דיהא חייב לפרוע אותו הסכום משלם. ושוב ראיתי מ"ש בזה בשו"ת מהריב"ל ח"א כלל י' סי' צ"ט, עיי"ש. [ועיין עוד בתומים סי' פ"א סק"ה, ובנתיבות המשפט סי' רס"ד סק"ח, בענין קבלת קנין בנד"ז].

(יא) והנה בש"ך חו"מ סי' רס"ד סקט"ו הביא רהים של שלמה בפ"י דבבא קמא סי' ל"ח חולק על הדמ"א, ומסיק שם להדיא דכן היא רעת רוב הגאונים, דצריך לשלם לו כפי מה שהתנה, עיי"ש"ה. אמנם יש לתמוה בדברי היש"ש שם, דבסוף דבריו כתב להוכיח בדבריו ממה שכתוב בהנהגות מיימנות בפ"ט מהל' שכירות בשמו של רבינו חזקיה הנ"ל, דבכל שארי המלאכות חייבים לתת לו ככל אשר התנה, ומסיק שם ביש"ש, „ובעל הוראה הוא וראוי לסמוך עליו, וצורתה דשמעתתא מסייע לן מדאמר הבורח מבית האסורים" ואני שמעתי ולא אבין, דאיך יתכן למינקט לדינא כדעת רבי חזקיה הנ"ל, דהא לדידיה נתבאר לעיל דאף בשכר דופא נמי אינו משלם אלא שכרו בלבר, ומשום דמצוה קעביד וכנ"ל, והא אנן פסקינן להדיא לגבי שכר רופא ביו"ד הנ"ל כדעת הרמב"ן, דנותן לו כפי מה שהתנה עמו, וצ"ע טובא בדעת הים של שלמה בזה.

(יב) והנה מצינו בשו"ת הב"ח סי' כ"ח, שנשאל בנידון שדכן שהובטח לו בשכרו דמים מרובים, וחזר בו הלה ואינו רוצה לפרוע לשדכן אלא כפי מנהג המדינה, וכתב לו הב"ח, אדכרתך דעובדא כה"ג אתא לפני הרב הגדול כמותר"ר ליבא מפראג [המהר"ל ז"ל, וראיתי פסק שלו שפסק דחייב ליתן לשדכן כל מה שנדר, ותורף דבריו הם בסגנון זה, דמאחר דמנהג כל בתי דינין שבישראל אף במקום שאין תקנה קבועה, לחייבו לבעל הבית שישלם לשדכן יותר מכדי טרחו כפי ראות עיני בי"ד, על כן אי אפשר לומר דמנהג זה הוא ממנהגים הגרועים ולא אזלינן בתרייהו, שהדי הוקבע עפ"י חכמי הדור ובתי דינין שבישראל, וא"כ צריכין אנו לתת טעם למנהג זה, ואין זה אלא לפי שראו חכמי הדור שהכל דגילין לתת לשדכן מעצמם יתר על שכר טרחו כפי אשר יאות, דאע"ג שלא התנה, כמו שהתנה רמי, ובטלה דעת זה המסרב אצל כל ארס, ותו דאנן בי"ד סהדי, דאם היה מתנה עמו השדכן, היה נודר לו בערך זה.

והאריך שם טובא הב"ח להוכיח מדברי הראשונים ז"ל, דנקטו לדינא כדעת רבינו שמחה ודעיימיה, דלא כשיטתו של המהר"ם מר"ב הנ"ל, דשפיר מהניא התנאותו של השדכן ליטול יתר משכרו, דאי נימא דלא מהני תנאי בדבר זה, א"כ אמאי תקנו חכמי הדור להכריח ליתן יותר משכר שירחתו של השדכן אפילו בלא התנאה. ועוד כתב שם, דאיכא אומדנא דמוכח שבדואי רוצה הבעל הבית להרבות בשכרו של השדכן, כדי שיטרח בעבורו ביתר שאת ועוז, „שכך הוא ההנהגה בכל הדברים לתת שכר הרבה למי שטורח בעבור פלוני, להשתדל לו חפץ זה, שלא יקדימנו אחר, כי חפץ בו מאוד", עיי"ש עוד בזה. ומסיק שם בסיום דבריו, איברא דהרב בהנהגות שו"ע בחו"מ סוף סי' רס"ד פסק כדעת מהר"ם שבמרדכי,

דבשדכנות אין לו אלא שכרו אעפ"י שהתנה עמו לתת לו הרבה, נראה שדעתו דמאחר דאיכא פלונתא דרבוותא, זווי היכא דקיימו ליקו, גם בתשובת האשר"י (כלל ק"ה סוף דין א') זה לשונו, ויש מרבתי שמדמין שכר שדכנין להיתת מעבודת לפניו, עכ"ל, נראה דעל מהר"ם שהוא רבו אמר כן, אכן לפענ"ד נראה הלכה למעשה כדעת רוב רבותינו רבינו שמחה וסויעתו, וכהכרעת רבינו הגדול מהר"ל ז"ל מפראג, עכ"ל.

[והנה תשובתו של רבינו המהר"ל שהוזכרה בדברי הב"ח אינה מצויה בדינינו, אך זה עתה לאחרונה נתפרסמה תשובה מהמהר"ל [בספר הזכרון לר"ב זולטי סי' ג'], ובה הוא מתייחס לנושא זה, ומדבריו שם בהמשך התשובה נראה להדיא דפסיקא ליה מילתא בפשיטות דלא כהרמ"א, אלא דהכל לפי תנאו של השדכן, עיי"ש].

(ג) והלום אשכחנא בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' צ"ז שכתב לחלוק ע"ד הב"ח הנ"ל, ומעמו ונמוקו עמו הוא משום דלפי דעתו מה שנהגו להכריח לבעה"ב ליתן לו יותר מכדי טרחו אפילו בדלא התנה, י"ל משום דראו חכמי הדור דהכל רגילין לתת לשדכן מעצמם יתר על שכר טרחו כפי אשר יאות, וא"כ אע"ג דלא התנה כמי שהתנה דמי, כיון דרגילין בכך, ואף מהר"ם גופא נראה הא דכתב בשדכן דאין לו אלא שכרו, לאו שכר טירחא קאמר, אלא שכר הרגילין לתת לשדכן יותר משכר טרחו, אבל רבינו שמחה ס"ל דאם התנה ליתן לו שכר הרבה יותר מן הרגיל לתת לשדכן נמי חייב, כיון דרגילין ליתן לו שכר הרבה וכו', וע"ז חלק הר"מ ודימה אותו למי שכורח מבית האסורים, ואמר העבירני ואני נותן לך דינר, דאין לו אלא שכר הרגיל בו, וה"ה בשדכן, וע"ז דין מהר"ל מפראג במקום שלא הי' תקנה קבועה, והתנה עמו לתת יותר מכדי טרחו, אך היה בדרך הרגיל להוסיף לשדכן וכו', משא"כ במקום שיש תקנה שכבר אמדוהו חכמי הדור כמה ראוי להוסיף על שכר טירחא, י"ל דאין אחר התקנה כלום, וכל מה שמבטיח יותר אין רגילין ליתן שכר זה. [הנה מה דנקט הפנמ"א בדעת המהר"ם לא פסיקא לי, דנהי דבלשון הרמ"א לא נזכר כלל ענין שכר טירחת השדכן, אך בתשובתו של המהר"ם במקורה מוזכר להדיא שכר טרחו, וכמ"ש לעיל אות ז', וצ"ע].

ומסיק שם בעל פנים מאירות, „וא"כ בדין שדכנות אין לזוז מפסק הרמ"א, במקום דאיכא תקנה, אף שמבטיח לו ליתן יותר, אין לו אלא שכרו כפי התקנה וכו', אבל בלא נתינת משכון כבר קיימו וקבלו חכמי הדור כהכרעת דמ"א ותוא יתד שלא תמוש, בפרט במקום דאיכא תקנה". ומבואר מדברי הפנמ"א, דלמסקנא דמילתא נקטינן כדעת הרמ"א, דאף בפסקו עם השדכן יותר מן השכר הרגיל, אין חייב ליתן לו אלא שכרו בלבד, ובפרט היכא דאיכא תקנה חכמי הדור לפרוע שכר שדכנות קבועים, בודאי דלא מהני מידי תנאו של המתנה, ואין לו לשדכן אלא שכרו. [וצ"ע אם בזמנינו איכא תקנה קבוע של דמי שדכנות, דנהי דנהוג האידנא לשלם מחיר קבוע ומסויים, מ"מ כמדומה שאין זה מחמת תקנת חכמי הדור, אלא הוא מנהג שנהגו בני אדם מעצמם. אמנם בש"ך חו"מ שם סקט"ו נקט לישנא דיש לו קצבה, וצ"ע בזה. וראה בשו"ת בית מאיר סי' מ"ז, מה שהשיג ע"ד הפנים מאירות].

(יר) והיוצא מדברינו בזה, דרעת רוב רבותינו הראשונים היא, דמהני תנאו של השרכן, וצריך לשלם לו שכרו משלם כפי מה שהתנו, ואפילו לשיטת הרמ"א דפליג ואית ליה דאין לו אלא שכרו בלבד, מ"מ הרי כבר נתבאר לעיל דכל עיקר מקורו של הרמ"א הוא מדברי המהר"ם מד"ב, וחזונו להריא דאף לירידה נמי לא הוי פסיקא ליה מילתא בכל נוונא, וגבי השרכנים שאומנתם היא בכך ספוקי מספקא ליה, דשמא בכה"ג איהו נמי מודה דנוטלים שכר משלם. וכיון שכן נראה לענ"ד למסקנא דמילתא, דנהי דמספיקא לא מצינן לאפוקי בדינא ודיינא מן הנתבע נגד דעת הרמ"א והפנמ"א הנ"ל, מ"מ בוראי ראוי לכתחילה לכל ארם להחמיר בדבר זה לצאת ידי שמים, ולפרוע לשרכן כל הדמים שהבטיח לו, ובפרט אם הלה עוסק במקצוע השרכנות פשיטא ריש מקום טובא לחוש לדעת המחמירים, ולשלם לו הכל כפי תנאו, ודו"ק. [ועיין עוד בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קנ"ז. ועיין בפתחי תשובה סי' רס"ד סק"ח, ובפתחי חשן הל' שכירות פ"ח ופי"ב, שהביאו עוד מדברי האחרונים בזה].

(טו) ובר מן דין ה' נראה לענ"ד לרן ולומר, דאיכא גווני דמיחייב לפרוע את כל הסכום שהבטיח מעיקר הדין, דעיקר הטעם רמצינן לימפטרין מתשלומין הוא משום דאיהו מצי משמיט נפשיה בטענת משטה אני כך, וכיון שכן נראה דכל היכא דאיהו ידע בנפשיה רבשעה שהתנה היה בדעתו לשלם את כל הסכום במלואו, אלא דהשתא הוא דמהדר קא הרר ביה, בכה"ג מסתבר לענ"ד לחייבו בכל התשלומין, דהא כיון דאיהו גמד בלבו להתחייב בסכום זה, בוראי דנתחייב כך. ומצאתי בס"ד דהכי נקט בפשיטות המחנה אפרים בהלכות שכירות סי' ט"ז, וכן פסיקא ליה נמי לבעל קצות החושן סי' פ"א סק"ד, עיין היטב בדבריהם. ונהי דלדעת הש"ך שם אפילו אמר בפני עדים או אמר אתם עדים, נמי מצי אמר משטה אני כך, מ"מ היכא דידוע בעצמו שלא התכוון לשטות בו, בוראי דמי עליו לפרוע הכל. עיי"ש בדברי הקצות החושן. [ועיין היטב בחידושי רש"י ב"ק סי' י"ט, מ"ש בדברי הקצות ח"ה הנ"ל. וע"ע בשו"ת בית מאיר הנ"ל, דהיכא דנתן משכון או שטר חוב נמי לא מצי למימר משטה אני כך, עיי"ש].

(טז) [ועוד יש לרן בהאי ענינא מדברי הקצות החושן סי' רס"ד סק"ד, שכתב שם דשפיר יש מקום לחייב בשרכנות כפי התנאות, והוא עפ"י מה שהעלה שם דהא דאיתא בגמרא בב"ק דבגוונא דהיה צייר שצד דגים, או צריך המתחייב לפרוע כפי התנאות, אינו דוקא כשמטא ליה פסידא באותו שיעור, אלא אפילו אי מטיא ליה פסידא מועטת נמי חייל עליה חיובא לפרוע ככל מה שהתנו עמו, והוי כעין הא דאמרינן בבבא קמא דף כ: גבי זה נהנה וזה לא חסר, דכל היכא דאיכא חסרון מועט מגלגלין עליו תשלומי כל ההנאה, וקא מוכח לדברינו ממ"ש הרא"ש בפ"ב דבבא מציעא, וכן הוא דעת המערגי מלך בב"ק שם, וכפי שהאריך בזה הקצות ח"ה בסק"ב, ומתוך כך מסיק שם בסק"ג, א"כ בשרכנות כיון דרוב פעמים שמפסיד השרכן בביטול ימים ושעות, עכ"פ פרוטה שהיה יכול להרויח, מגלגלין עליו הכל ומחויב לשלם לו כל מה שפסק, אם לא שעשה השרכן פעולתו בריבוד בלי שום ביטול זמן, באופן שלא היה לו שום הפסד, עכ"ל הקצות ח"ה].

ולפי זה היה נראה דשפיר חייב לשלם ככל מה שהתנה עם השרדן, אפילו אם אינו עוסק במלאכת השרדנות, כל היכא שהשרדן הפסיד מעט על ידי עבודתו ופעולתו, ומסתבר לומר דאף הוצאות המעלעפאן ושל נסיעות וכדומה, גם כן חשיב כפסידא מועטת, שבגין כך מגלגלין עליו את הכל לדעת הקצוה"ח, וכנ"ל.

(יז) אמנם לקושטא דמילתא מדברי רבותינו הראשונים בסוגיא דבבא קמא הנ"ל, נראה להדיא דלדעתם אינו מתחייב לשלם לפועל אלא כנגד הפסדו בלבד, אבל מה שיותר מהפסדו מצי אמר ליה משטה אני בך, וכמבואר שם להדיא בשטמ"ק בשם הרמ"ה, וכן במאירי שם, ובמרדכי סי' קע"ד, עייש"ה. וכן מוכח נמי מהא דאיתא בטור יו"ד סי' של"ו, דבנשילת סממנין לחולה אינו נותן לו אלא שכרו, ולא כפי מה שפסק בדמיו, ומבואר בב"י שם דיליף לה מהא דבורח מבית האסורים, דאין לו אלא שכרו בלבד עיי"ש, אלמא דאף היכא שחסר המי הסממנין, מ"מ אינו מתחייב לשלם יתר מדמיה, ודלא כהקצוה"ח הנ"ל, ודו"ק. [וע"ע בריטב"א קידושין דף ח'. ומלבד זה מצאתי בספר חידושי רשי"ה עמ"ס קידושין סי' י"ח, ובבבא קמא סי' י"ט, שכתב לפקפק טובא בדבר הקצוה"ח, וכתב לפרש דברי הרא"ש הנ"ל באופן אחר, עייש"ה. וע"ע בשו"ת בית יצחק חח"מ סי' ע"ו].

(יח) העולה מדברינו להלכה ולמעשה: א] כל היכא שהיתה קבלת קנין על ההתחייבות להשרדן, צריך מן הדין לשלם כפי מה שהתנו ביניהם. ב] אם נתכוון המתחייב בשעת הפסיקה בלב שלם להתחייב את כל הסכום שפסק לשרדן, חייב לפרוע לו את הסכום במלואו. ג] אם התחייב בדברים בעלמא וטוען המתחייב טענת משטה אני בך, אין בית דין יכולים להוציא ממון ממנו יותר מדמי שדכות באותו מקום, משום דהוי ספיקא דדינא. ד] מ"מ ראוי לכתחילה לחוש לדעת המחמירים, ולפרוע לשרדן את כל הסכום שהבטיח לו, כדי לצאת ידי שמים, ובמיוחד בשרדן שעוסק במקצוע זה, בודאי דראוי יותר להחמיר בדבר זה. ה] ברופא, צריך מן הדין לשלם כל מה שפסק לו מתחילה. ו] במכירת סממנים ותרופות, אינו חייב לשלם אלא דמיהן, ולא כפי הפסיקה, [כשלא נתכוון בלב שלם להתחייב בשעתו, וכנ"ל]. כנלענ"ד אליבא דהלכתא.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין מיגו במקום עדים

אפרים כינדיגער
מאנסי, ניו יארק

בירור בדברי השו"ע חו"מ סוף סי' קמ"ו

בפרק חזקת הבתים (ב"ב ל"א ע"א), זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהרי דאבהתי' היא והאי אייתי סהרי דאכלה שני חזקה, אמר רבה מה לו לשקר אי בעי א"ל מינך זבינתה ואכלתי' שני חזקה, א"ל אביי מה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן, והקשו בתוס' (בד"ה מה), דבמה דטען של אבותי הרי טען שעכ"פ דרו שם חד יומא ונאמן בזה במיגו דמינך זבינתה, וכיון דאיתברר החד יומא, שוב נטען לי' אנן שאבותיו לקחוהו מאבותיו של האחר, (ואולי בזה לשיטתייהו לעיל דף ל' ע"א דטענינן לי' אף שלא איתברר החד יומא ע"י עדים, רק ע"י מיגו), ותירצו בתוס', דשל אבותי משמע שהיתה מעולם של אבותי, ולא שלקחוהו עד שיפרש בדבריו עכ"ד, פי' דמה שאמר של אבותי הוי כאילו הודה דלא לקחוהו מהאחר, ובאופן זה בודאי לא טענינן לי', ולפי"ז לכאורה גם בדאיכא עדים אחד יומא ג"כ לא טענינן לי', כיון שהודה שלא הוי כן.

ובטור וברמ"א סי' קמ"ו סעיף כ"ד כתבו, דאם טען של אבותי, משמע שר"ל שמעולם היתה של אבותיו, לפיכך אין מפרשים דבריו לומר שאבותיו לקחוהו מאבותיו של זה, אבל אי טען ירשתי' מאבותי, לשון שאינו משמע ממנו שהיתה של אבותיו מעולם, ודאי היינו שומעין לו, והיינו מפרשים דבריו שאבותיו לקחוהו מזה או מאבותיו, עכ"ל הטור. ובש"ך וכן בביאור הגר"א כתבו, רהוא אליבא דהתוס' הנ"ל, דהיכא דלא משמע מדבריו של עצמו שלא לקחוהו, אזי טענינן לי' שאבותיו לקחוהו, וכקושיית התוס', ולפי"ז הקשה הש"ך, דהטור סותר את דבריו, דפסק לעיל דלא טענינן לי' היכא דלא הוי עדים אחד יומא, והוי' נאמן במיגו, וא"כ לדירון לק"מ קושית התוס', וגם בירשתי' מאבותי לא טענינן לי', עכ"ק. וגם בנתיבות המשפט טרח ליישב קושיא זו.

עוד קשה לי כמה שכתב עוד שם בטור בשם הרמ"ה והובא ברמ"א, דאם הוי לו עדים שדר בה, אנן טענינן לי', וזהו אף בדטען של אבותי. ויש להקשות דאם נקטינן כדברי התוס', דאף דנאמן במיגו אחד יומא מ"מ לא טענינן לי', א"כ מה מועיל יותר כמה שהעידו עדים אחד יומא, הא מ"מ משמע מדבריו שלא לקחוהו אבותיו, ואז שוב לא טענינן לי' אנן, וכנ"ל.

והנלענ"ד ברור, שדברי הטור אינם נובעים מהתוס', אלא מדברי שאר הראשונים כאן, שלא הוי' למראה עיניהם של הש"ך ומפרשי השו"ע, ולפי"ז קושית הש"ך מעיקרא ליתא, וא"ש הכל. דהנה בחידושי הרשב"א הקשה, אמאי לא טענינן לי' שאבותיו לקחוהו, (דמוכיח שם רמירי הסוגיא בהיו עדים דדר בי' חד יומא), ותירץ בזה דבר חירוש, דלא טענינן לי' לאדם רק כשטוען בשמא

ולא כשהוא עצמו טוען טענת ברי, וכיון שטוען של אבותי בברי, לכן לא טענינן לי, והוא שלא כתירוצ' התוס'.

עוד הקשה הרשב"א דמאי טעמא של רבה דפשיטא לי' דמינו במקום עדים לא אמרינן, ותירץ נם בזה דבר חדש וז"ל, אלים מינו דכל היכא דאיהו מצי טעין ולתקן דיבורי' אנן ניקום וניטעני' ונתקן דיבורי', ונימא דסמכי עלה כדאבהתי' קאמר, א"נ של אבותי שלקחוהו מאבותיך, עכ"ד. פי' דכיון דיש לו מינו דמינך זבינתה, דמוכיח דאינו משקר, וגם בידו לפרש דיבורי', ויהא נאמן כדאיתא שם בסוגיא, לכן אע"נ דלא פי' מעצמו, מפרשינן לי' אנן באופן המועיל. שוב הקשה הרשב"א דא"כ מ"ט דאביי, ותירץ וז"ל, י"ל דלישנא דקאמר של אבותי ולא קאמר מאבותי ירשתי', מסתמא משמע של אבותי משנים קדמוניות, עכ"ל. וכ"כ בחידושי הר"ן, ובחי' הריטב"א. (אך לשון הגמ' דבמינו במקום עדים פליגי קשה לדבריהם, דהעיקר חסר מן הספר, דלדבריהם רק משום דלא מפרשינן דבריו, כמו שס"ל לרבה, לכן הוי מינו במקום עדים).

ומזה שפיר יצא פסק הטור והרמ"א כאביי, דבאמר של אבותי, אין מפרשים דבריו לומר שאבותיו לקחוהו מאבותיו של זה, וכרפי' הרשב"א שיטת אביי, משא"כ כשאמר ירשתי מאבותי, כתב הרמ"א דמפרשינן דבריו שד"ל שאבותיו לקחוהו, כמו שביאר הרשב"א בפירוש, דבאמר מאבותי ירשתי' הוי יכולין לפרש דבריו וכן"ל, והשתא לק"מ מה שהקשה הש"ך, דהטור פסק דלא טענינן לי' באין לו עדים רק נאמן במינו אחד יומא, כיון דדבריו אינם נובעים מהתוס', ולכן אינו בכלל משום דין טענינן, אלא דמפרשינן דבריו, ולזה לא בעינן החד יומא.

ומה שכתב עוד הרמ"א דבאיכא עדים אחד יומא טענינן לי' גם כשאמר של אבותי, צ"ל דלא ס"ל בזה תי' של הרשב"א בריש דבריו, שחידש דבטוען טענת ברי לא טענינן לי' אנן, ועל מה שהקשינו לעיל דמ"מ אמאי טענינן לי', הרי משמע מדבריו להיפוך דלא לקחוהו, בזה נאמר, ראשית, מבואר בדברי הרשב"א כן, דאע"פ דכתב סברא זו בדברי אביי, דמש"ה לא מפרשינן דבריו, מ"מ בריש דבריו הקשה כיון דאיכא עדים אחד יומא נימא טענינן, ולא תירץ משום דהודה בעצמו שלא לקחוהו. אך עדיין צריכין להבין טעמו של דבר, כיון דסברא זו מספיק שלא נפרש דבריו, לכאורה מספיק ג"כ דמשום זה לא נטען לי'.

איברא דהטור כתב דין זה דטענינן לי' בראיכא עדים אחד יומא כשם הרמ"ה, ועיינתי שם וראיתי שכתב חידוש נפלא בדין דטענינן, וז"ל שם, אע"נ דטעין מעיקרא של אבותי ולא של אבותיך ואכחשוה סהדי לא פקעה זכותי' בהכי וכו', וההוא טענה דטעין כמאן דלא טעין לה דמי, ודינא הוא דטענינן לי' אנן דילמא אבוה מאהבתי' דתובע היא דזבנה וכו', ע"כ. ובהיות כן, דברי השו"ע מאירים כשמש בצהרים, דאף דלא מפרשינן דבריו כשמשמע ממנו להיפוך, מ"מ בטענינן אינו כן, דלא איכפת לן כלל במה שאמר הוא. ומזה גופא שהביא

הטור רברי הרמ"ה מוכח בפירוש רלא ס"ל כהתוס', והש"ך והמפרשים לא ראו רברי הרמ"ה, רהלא הרמ"ה כתב בזה היפוך ממש מרברי התוס', רהתוס' כתבו רלא טענינן לי, אם משמע מרבירו להיפוך.

אך לפי' צריכין ליישב מה שהקשה הש"ך באמצע רבריו וז"ל, וליכא למימר דמ"מ נטען לי' ונאמר שכוונתו שאבותיו לקחה ממנו וכו', ועוד רא"כ גם בלוקח נטען לי' שכוונתו שהמוכר לקחו ממנו, ואמאי כתב הטור לעיל דכשטוען מפלניא זבינתי' דזבנה מינך רלא מהני אלא כשמוסיף ואומר קנאה ממך בפני, הא אפילו אינו מוסיף, נימא שכוונתו הי' כך, עכ"ק הש"ך. לתדץ קושיא זו י"ל עפי"ד הגרעק"א שכתב לעיל דף ל' ע"א, דיותר מסתבר להאמינו לפרש דבריו הכא באומר של אבותי, כיון דעדים מעידים שהיו של אבותיו דהאחר, ואם אינו מפרש דבריו הי' משקר אז, וכיון דיש לו מינו יש להאמינו, משא"כ באמר מפלניא זבינתי', דאין עדים מכחישים אותו בזה עש"ב, וכעין זה כתב בקצוה"ח סק"ב. וכמו כן י"ל בנוגע לפרש דבריו.

אלא דנשאר לנו סתירה אחת בדברי הרמ"א וגדולה היא, דבמה דפסק דבאיכא עדים אחד יומא טענינן לי', כבר כתבתי לעיל דמוכח דס"ל דלא כהרשב"א בזה, דאף שמעצמו טוען טענת ברי, עדיין טענינן לי', והא הרמ"א פסק לעיל בסי' ק"ח ס"ד כהרשב"א בזה, וכתב דרואין תחלה אם האפטרופס יטעון להם, שהוא מרברי הרשב"א הנ"ל, וצ"ע. ולא ראיתי מי שהעיר מכל זה מאומה, והרבירים מוכרחים מעצמם.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

האחים היקרים מו"ה אברהם נ"י ומו"ה מיכאל נ"י

למשפחת יוסט מלונדרון

בהלקח מאתם אמן ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שור ושבר בגבולינו, אמן.

המערכת

עולת שבת בשבתו

פורים

בגמרא מס' מגילה רף י"ג ע"א, לקחה מררכי לו לבת, תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת אלא לבית. ונראה לפרש רב ר' מאיר, שבא ליישב קושיא אחת שהיא חזקה מאוד, לפי מה ראיתא בש"ס לעיל, אשר הגלה מירושלים וכו' אמר רבא שגלה מעצמו, ופירש"י ד"ה שגלה מעצמו כו', שלא הי' כשאר ישראל שגלו על כרחן אלא שגלה מעצמו עכ"ל, ויש להקשות, כיון שלא הוגלה בעל כרחו, רק מררכי יצא מדעתו, איך הלך מררכי מארץ ישראל לחוץ לארץ, הלא איסורא איכא. איכרא הואיל והלך לישא אשה, נעשה לו היתר לילך מארץ ישראל לחוץ לארץ, כראיתא במס' ע"א דף י"ג ע"א דף י"ג ע"ש, ולכן תנא משמיו דר' מאיר, ותהי לו לבת, אל תקרי לבת אלא לבית, שניתנה לו לאשה, ולפי"ז בהיתר יצא מארץ ישראל לחוץ לארץ.

והן הן הרבדים בתרגום שני במגלת אסתר על הפסוק ויהי אומן את הרסה וכו', בנין אסתר גלה מררכי דאמר מוטב ראזיל בגלותא ואירבי לאסתר, דמן דאהי בארעא דישראל, עכ"ל. כוונתו, שהלך מארץ ישראל לחוץ לארץ, לישא אשה.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל)

תשא

ושמרו בני ישראל את השבת וגו'. הנה מבואר ביוה"ק פ' יתרו, כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין. ומבואר בספרים הקדושים בזכות שמירת שב"ק נמשך לעולם ברכה על בני חיי ומוזני. (עיין בספה"ק נועם אלימלך פ' תרומה ד"ה ועשו ארון, ובספה"ק זכרון זאת ריש פ' נח). וי"ל דשלש אלה מדומים בפסוקים שלפננו, ושמרו בני ישראל את השבת, פי' בזכות שישמרו בני"י את השבת, יזכו לעשות את השבת לדורות"ם, רמז על בני, דהיינו דורות, ביני ובין בני ישראל או"ת הוא לעולם, זהו רמז על חיי, ערה"כ וישם ד' לקין אות (בראשית ד'), שנתן לו אות חיים על מצחו (עי' שבת נ"ה ע"א), ואח"כ אמר, וביום השביעי שבת וינפ"ש, כאן נדמו מוזני, כאז"ל (ביצה ט"ז ע"א) דהפסוק וינפש קאי על נשמה יתירה שבאה לאדם בשבת קודש, והיא גודמת רוחב לב לאכול ולשתות, כמבואר שם ברש"י.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וחננתי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. י"ל רכוונת הקב"ה היא לומר, שאין מדותי כמדת בשר ודם, כי מדת בשר ודם, אם יחטא אדם לחבירו,

(1) הועתק מאחד מחיבוריו שעדיין לא נדפסו. — וראוי לציין דבכרם שלמה שנה א' קונס' ד' עמוד ל"ב, נדפס רבר זה מכת"י תלמיד אחד בשם הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. וכנראה שנתחלף לו לאותו תלמיד, שני רבנים ששמשו ברכנות בק"ק פראג.

ואח"כ מתחרט ורוצה לפייס ולרצות את חבירו, אם חבירו יודע כי במשך הזמן יעשה לו האדם שוב שנית כיוצא בזה, אז בוודאי לא ימחול לו. לא כן הקב"ה, אף אם גלוי וידוע לפניו, שהאדם החוטא יחטא עוד הפעם, אעפ"כ כשמתחרט עתה בלב שלם, הקב"ה מוחל לו. וזשה"כ, וחנותי את אשר אחון, כל' אעפ"י שאני יודע שאצטרך לתת לו חנינה עוד הפעם, אעפ"כ אני מוחל לו עתה, ואינני מביט על האדם רק באשר הוא שם, ורחמתי את אשר ארחם, ר"ל, אעפ"י שבמשך הזמן אצטרך לרחם עליו שוב שנית, אעפ"כ אני מרחם עליו כעת, בלי לעשות חשבונות על העתיד.

(הגאון מוה"ר מאיר אויערבאך אבר"ק קאליש זצ"ל²)

ויקהל

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. י"ל עפ"י דברי המקובל האלקי האר"י אשכנזי לוריא ז"ל בכתביו, כי בערב שבת אחר חצות הוא עת ביטול הקליפות, ודרכן לירר עד נוקבא דתהומא רבא. ונודע דהאי שחור אדום הוא אלא שלקה (חולין מ"ז ע"ב). ואם כן הרינים שהם אדום, כי מאדים כולו דין, גם שחור הוא כאמור. ולכן מדת הרחמים הוא בסוד הפסוק בכל עת יהיו בגדיך לבנים" (קהלת ח'), וכן הוא אומר (ישעי' א') אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. וזה יהי' סוד לא תבערו א"ש בכל מושבותיכם ביום השבת, סוד א"ש מקור הרינים א'דום ש'חור, שלא לעורר אותם ביום השבת שלישת הקדושה, בכל ד' העולמות (אצילות, בריאה, יצירה, עשייה).

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל³)

תעודות ופמיכות

קעב.

ב"ה.

מכאן מודעא רבא, איך בא לפנינו היקר הישיש כה"ר יוסף ארי' מודליאנו נר"ו ואמר לנו איך לימד את הבחור היקר כה"ר שם טוב ככ"ר יצחק בזקארא נר"ו שחיטת העוף בריקת הסכין השחזתו ותיקונו, עד שנעשה בקי ומומחה בהלכות שחיטת העוף כללותי' פרטותי' ודקדוקי', הן בהרגשת פנימת הסכין השחזתו ותיקונו, ונוסף עוד, כי גם חד מינן דחתים שני לתתא, דרש את הבחור כה"ר שם טוב הנזכר, בשבע דרישות וחקירות על כל הנזכר, ומצאו בקי ומומחה ברבר האמור, וגם שחט לפנינו באימון ידים גדול ובדריזות מבלי

(2) הובא בשמו בספר ילקוט אבנים (ירושלים תרל"ה) בהקדמת הספר, בר"ה ועתה,

ששמע דבר זה מפ"ק.

(3) הועתק מכת"ק.

שיתעלף כלל, ועיקר כי על כל אלה הרשות נתונה מאתנו להבחור ה"ר שם טוב הנ"ל לשחוט עופות לצורך עצמו ולצורך אנשי ביתו וכל הנלוים עמו בדרך, אך בתנאי שמירי בחדשו יחזור על לימודו בהלכות שחיטה וכל המסתעף אליה, ובעבור תהי' לו לערה לזכות ולראי', חתמנו שמותינו פה ליוורנו יע"א בשני ימים לחודש אב יה"ל שנת כ"ל הישר (תקס"ה) לפ"ק.

תולעת יעקב נונים ואים ס"ט

הצעיר מרדכי נסים ס"ט

הצעיר יעקב די מדינה ס"ט

קעג.

ב"ה.

מש"ה חיי"ם נתן לישראל, בזאת התורה אשר שם איל, ובתוכה שם שם כגזירה שוה, שאל יזיר איש להאכיל כשר תאוה, אם לא ידע דיני שחיטה כפרטי' ובדקדוקי', יקרה הוא מפנינים מאד הנ"ה. ולכן מאת ה' היתה זאת, כי תוך בית שער ומזוזות, הבחור הנכבד כמ' אליעזר שמואל חי, ואמרתם כה לחי, בן להיקר כמ' משה חיים נורצי המעולה, לכתם טהור לא יסולה, נכספה וגם כלתה נפשו, תוך ד' אמות של מדרשו, לשקוד על דלתות דינים הנ"ל, ובדקה מן הדקה שאול שאל, וביריו מלוכלכות כרם עופות בשחיטה, השכיל ועשה פרי ולא חט"א, במינים ומינים שונים, באומץ לב ובאונים, הכל כאשר לכל, כמו ענבים באשכול, ובפגם גדול וקטון, נותן טע"ם כאיש שלטון, כאשר העיד בעדות נאמנה כמהח"ר בניהו הכהן, תוך עירנו הוא שוכן, שוחט ובודק פה בקהלנו, יעידון וגידון כולם כאחד בני עמנו.

ובהיות שאני ח"מ [=חתום משה] בקשתיהו ול"ו מצאתיהו, וכמו שתאותי ראיתיהו, אל תמנע טוב מבעליו, בכל מוצאי"ו ובכל מוכאי"ו, בהורמנא דמלך מלכיא, מרי' דארעא ושמיא, אני נותן כח ורשות אל הבחור הנ"ל הנכבד, לשחוט בר בבר, כל מיני עופות לאלפים ולרבבות, וכל איש ישראל בנים ואבות, יאכלו וישבעו משחיטתו, ובקול לו קול אליו ולעומתו, כרוך שזה ילד כרוך שזה גידל יאמר, ובנות השיר אליו ישירו, אך בתנאי בני גר ובני ראובן בזאת יאות, כי אז יהי' לו להרר והוד, שיתמיד בדיני השחיטה בעד שנה אחת בכל שבוע ב' פעמים, למען לא יהיו ממנו נעלמים, וגם פעם אחד פעם אחד עבוד הזמן,

(1) הוא בנו של הנאון מוה"ר יצחק יוסף נונים ואים זצ"ל מח"ס שיח יצחק עמ"ס יומא וחגיגה, (ואמו היתה אחותו של הנאון מוה"ר ישמעאל הכהן ממדינא בעל זרע אמת זצ"ל). ה' תלמיד מובהק להנאון בעל שער המלך זצ"ל. שימש כמרא דאתרא דק"ק ליוורנו. נרפס ממנו קונטרס חרות יעקב הנספח לספר שיח יצחק עמ"ס חגיגה לאביו זצ"ל, ונשאר ממנו לפליטה בכת"י שו"ת זרע יעקב ועוד חיבורים. נלב"ע בערך בשנת תקע"ה לפ"ק. — תעודה זו הגיעה אלינו מאת ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן כהנא נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

כדי שיאמר עליו זה מעשה ידי אומן, ואחלי יכוננו שיפיץ מעי"ן אורו, ואלקי אברהם יהי' בעזרו.

ממני ומאתי יצאו הרברים ביום חמישי י"ב לחדש שבת פה פירארא לס' זהו יתן מעדני מלך (תקל"ב) לפ"ק.

שלמה בכמהר"ר והרופא יצחק חזקי' רפאל חיים עזרי' לאמפרוניטי צוק"ל²) מכתוב וחותרם כנ"ל

קער.

בע"ה.

ה"ה התורני הרבני המופלג השנון השלם במעלות מהו' חיים הכהן נ"י בהתו' מו"ה ישראל הכהן, בא לפנינו לנסות אותו בשחישות ובדיקות, והראה לנו סכיניו של שחישתו, וקלקלנו על מנת לתקן, ותיקן יפה יפה והרגיש פנימה דקה קלה כמו שהיא, גם שאלנו אותו בדיני שחישות ובדיקות והשיב כהוגן, על כן מותר לכל ישראל לאכול משחישתו כאחד השוחטים המומחים, אך מחויב הרבני המופלג מו"ה חיים הכהן הנ"ל להוציא הריאה לחוץ למראה עינו ישפוט, וח"ו להשיג גבול לשחוט במקום שיש שם שוחט על משמרתו, ושלא לשחוט בלא קויט, שלא יגיע שום היוק ח"ו לאלופי קהל, וכל השנה מחויב הרבני המופלג הנ"ל לבוא לנסות אצל הרב אב"ד אשר יהי' כפוף תחתיו, ועתה לאחר שיקיים הרבני הנ"ל התנאים הנ"ל, כולם מותרים לאכול משחישתו בלי שום פיקפוק כלל, ובפרט כי הוא מופלא בתורה, יכול לסמוך עליו שיקיים התנאים הנ"ל, ונוסף מזה, שנתן הרבני המופלג מו"ה חיים הכהן הנ"ל תקיעות כפ שלא ישחוט במקום שיש שוחט דמתא, חוץ מרשות אלופי קהל, וג"כ לא ישחוט בלי קויט.

המדבר לכבוד התורה ולומדי, נעשה פ"ק אסטראווע אור ליום וי"ו עש"ק גימ"ל מרחשון תר"ג לפ"ק.

הק' מנחם אויערבאך החפ"ק הנ"ל³) בהמנוח הצדיק רשכ"ה מו"ה חיים זצלה"ה

הק' יוסף דודי

בהגאון מהור"ל זצלה"ה תאומים

(2) הוא בנו של הגאון בעל פחר יצחק זצ"ל. שימש כרב בעיר פירארא, והעמיד שם הרבה תלמידים. קצת חידושים ממנו נרפס בספר פחד יצחק מאביו זצ"ל. נלב"ע בחודש סיון שנת תקמ"ב לפ"ק. — תעודה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד ט"ו. — תעודה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

(4) הוא בנו של הגאון מהר"ר ארי' יהודה ליב תאומים אבד"ק העלישוויא זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בת הרבני מו"ה יחיאל מיכל הכהן. שימש כדומ"ץ דק"ק העלישוויא, ואח"כ בק"ק אסטראווע. נלב"ע ביום ה' לחודש תשרי שנת תרכ"א לפ"ק, ומנ"כ בעיר אסטראווע.

מכתבים אל המערכת

לכבוד המערכת:

מידי עיוני בהקובץ רחדש שבט שנת תשנ"ד (בעמוד נ"ט) בנידון פולמס הרבנות, חשבתי להעיר איזה הערות קצרות בזה.

(א) הנה בשו"ת חתם סופר בחו"מ סי' קס"ב, וכן בתשובתו שנדפסה בכרם שלמה, מבוואר הטעם שהנביית עדות היתה שלא בפני בעל דין, מפני שסירב לעמוד בפני הב"ד, ובכה"ג קי"ל דמקבלין עדות שלא בפניו, ומבוואר מזה שהב"ד והחתם סופר זצ"ל נקטו להלכה כשיטת הפוסקים דדין זה הוא לאו דוקא בדיני ממונות, דהוא הדין אם הנביית עדות הוא על חזקת כשרותו של אדם, גובין ג"כ שלא בפניו, ובפרט היכא שהוא לאפשרשי מאיסורא. – עי' מה שמציין בזה בפתחי תשובה באה"ע סי' י"א סק"ח, ובדרכי תשובה סי' א' אות ר"ג, ובקובץ הפוסקים על חושן משפט סי' כ"ח סעיף ט"ו, ובמ"ש בספר בית רבי פרק י"ג, במכתב מבעל התניא זצ"ל, בנידון הגב"ע שעשו המתנגדים על החסידים שלא בפניהם.

(ב) עוד כ' החת"ס בתשובה הנ"ל בסי' קס"ב, דאם לא הכשיל רבים ועבר עבירות שנוגע רק לו לעצמו, אין מורדין אותו מגדולתו וכו', ועדים מאותה העיר אינם נאמנים לומר שהכשיל רבים בהוראה וכו', כדי להורידו מהתמנייתו של אותה העיר, דכולם נוגעים בעדות הם, וכתב בתשובת מהרש"ל סי' ל"ג, רשונא גמור כמו אלו, פסולים להעיד. – עי' בענין זה ג"כ בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' מ"א, ובשו"ת מהר"ם שיק חיו"ר סי' ר"כ, וסי' רכ"א, ועי' ג"כ בשו"ת מהר"י אסאד ח"א סי' ל"ה, וסי' ל"ז. – וסברת הישמח משה שהי' אחר מהגדולים שפסלוהו, ולא חש לשיטת המהרש"ל. יש לומר דלשיטתו אזיל, שכתב בשו"ת השיב משה חאו"ח סי' ד', דהלכה רווחת רשונא כשר לעדות עיי"ש. (ומבוואר שם ג"כ דס"ל כהנודע ביהודה בענין גביית עדות שלא בפניו), ועי' גם בדבריו בסי' ס"ה אות מ"ח, ובמ"ש בפתחי תשובה בחו"מ סי' ל"ג אות ב'.

(ג) ומה שכתב החתם סופר שמורדין אותו מגדולתו, מטעם שסירד גיטין לאחר שהגאון מסאנטוב אסר לו, ולזה לא צריך עדות כי המפורסם אין צריך ראי', מצורף לקלות ופחיתותי' הנ"ל וכו'. – עי' באגרות סופרים ח"ב במכתב כ"ג, שכתב שם מרן החת"ס זצ"ל בזה"ל, הפכתי בזכותו בכל כוחי, ואך בסידור גיטין לא יכולתי להצדיק, הגם שרברי זקן מסאנטא ודמיקלאש לא הי' דק דרך עצה, מ"מ לא הו"ל לקפוץ ולהורות מבלי שנמלך בגדולים ממנו, כאשר עשו כל קרמונינו וכו', ועכ"פ יפה עושים פר"מ להכניס את עצמן כפושרים לתווך שלום, לברור רבנים לקבל עדות בפניו וכו', האמנם על פי עיקר הדין לא יועיל העדות, כיון שהגידו אין חוזרים ומגידים, אע"פ שעדות הראשונה היתה שלא בפניו, הלא הי' שם באותו מעמד באותו ב"ד, וסירב ויצא ולא רצה שיקבלו עדות בפניו, ע"כ כדן קבלו שלא בפניו, אך בכל זה גדול השלום, עכ"ל.ק.

ולפום הדינא דבריו ז"ל צריכים ביאור מכמה טעמי, הא', דמה יועיל הגביית עדות עוד הפעם בפניו, אחרי שס"ל להחתם סופר דאותן העדים שהיו מאותה העיר פסולים להעיד, והב', הכי מפני לתווך שלום מותר לעבור על הדין של כיון שהגיד וכו', והג', דאחרי שנפסל משום שסירד גיטין נגד איסור של הגאון מסאנטוב, ולזה אין צריך עדות וכו', מה יתן ומה יוסיף הגביית עדות פעם שנית.

על כן נראה לומר בדעת מרן החת"ס, דס"ל דמה"ט שסירד גיטין וכו' לא היו מורדין אותו מגדולתו, כיון שהוראת הגאון מסאנטוב הי' רק דרך עצה, ובדיוק כתב בהתשובה כלשון קדשו הנ"ל, מצורף לקלות וכו', דהיינו שפסלו בצירוף פסק הגדולים שנב"ע על רוע מעלליו, אמנם כיון שפקפק על הגב"ע מפני שהי' עדות מאותה העיר, ע"כ הסכים החת"ס

למען השלום שיעידו העדים עכ"פ עוד הפעם בפניו, כיון שבלא"ה יש פוסקים דלפסול אדם מכשרותו אין גובין שלא בפניו, ולהנך פוסקים לא שייך הדין דאין חוזרים ומגידים, וכמ"ש הרמ"א בחו"מ סי' כ"ח סעיף ט"ו, ובט"ז שם, דהיכא שאין לקבל עדות שלא בפניו, וקבלו שלא בפניו, דחוזרין ומגידין בפניו, וי"ל שזהו כוונת החת"ס במכתבו באגרות סופרים, שכתב האמנם ע"פ עיקר הדין לא יועיל וכו', דהן אמת שע"פ עיקר הדין דבכה"ג שהוא סרבן, מקבלין עדות שלא בפניו אף לפסלו, ואין חוזרים ומגידים, מיהו כיון שיש פוסקים דאף בכה"ג אין מקבלין עדות שלא בפניו, ע"כ הסכים בכדי לתווך השלום שיחזרו ויעידו בפניו, וכשיטת הפוסקים רפליגי על המהרש"ל, וסבירא להו דאף שזנא גמור כשר לעדות, וכמשמעות פשוטת לשון השלחן ערוך בס' ל"ג, ולקיים דעת הגאונים שפסלו אותו מקודם על סמך גביית עדות דבני עירו.

ועי' בשו"ת שואל ומשיב מהר"ת ח"ד סי' ע"ד (רמז לדבריו בקובץ הפוסקים שם בס' כ"ח), בעוכרא שקבלו עדות על שו"כ שלא בפניו, והאריך בדין גביית עדות לפסול אדם מכשרותו, ומסיק לבסוף, שלרעתו העצה היעוצה שיחזרו ויקבלו העדות בפני השו"ב, עיי"ש.

הק' יעקב צבי גאלדשטיין
מח"ס קהלת יעקב על הל' רבית
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

א) ראיתי בספר מאור ושמש על פורים וז"ל, בנמרא מררכי מן התורה מנין, שנאמר ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור, ומתרגמינן מרי דכיא. ויש להבין וכו', גם צריך להבין מה הוא ענין שמררכי יתרמז בסממני הקטורת וכו', ומסביר שם אריכות מה שייך מררכי עם הקטורת. ולא הבנתי, הלא מר דרור הוא מסממני שמן המשחה, ומה ענין שמן המשחה לקטורת. ובספר עין יעקב בנמרא זו במס' חולין דף קל"ט ע"ב בהגהות עץ יוסף, מביא מספר אור חרש על מגילת אסתר וז"ל, מה שנזכר מררכי בלשון ואתה קח לך בשמים ראש, יש לך להבין בחכמה כי מררכי היפך המן, כי המן כחו מאדיו"ם, שהוא רוצה להשמיר ולהרוג הכל, ומספר המן מאדיו"ם, ומררכי כל ענינו היפך זה, להציל מן המות, כאשר עשה בענין זה, לכך נרמז מררכי בזה שאמר קח לך בשמים ראש, לפי שהקטורת מציל מן המיתה, ומן המגפה, ומן מלאך המות אשר הוא ממונה על המיתה, ולכך נרמז מררכי בקטורת, שהוא עוצר המיתה, וכך הו' ג"כ מררכי מכלה האברון והמיתה מן העולם, ולכך נרמז בו מררכי, עכ"ל. וכאן נמי יש פלא הנ"ל, מה הוא ענין שמן המשחה לקטורת. ורוחק גדול לתרץ שמר הוא כמו מור שהוא מסממני הקטורת, שאפילו אם תמצא לומר שכן הוא, הלא זה רק אחד מסממני הקטורת, ותערובת אחר לגמרי הוא, ושם אחר לגמרי הוא, וצע"ג.

ב) ומענין לענין באותו ענין, מצאתי בספר לקוטי תורה להרה"ק ר' מררכי משערנאביל זי"ע ברף ל"ב, שכתב וז"ל, מגילת אסתר הוא בחינת משיח והכנה לו, כי אנו בני ישראל בוודאי צריכים להאמין שבוודאי יבא במהרה בימינו, ובהאיך אנפין נחוי פניו הו"ך והבהיר, לכך נתן לנו השי"ת הכנה, כרי שנוכל לסבול אורו הו"ך בקריאת מגילה ומצותה, כי מגילת אסתר הוא התגלות אור הנרול, כי באמת בחינת משיח

ומרדכי הכל אחד, כי במרדכי כתיב מר דרור, הוא מרי דכיא, ובמשיח כתיב מורח וראין וכו', עכ"ל. ובאמת יש להסביר בפשטות אמאי מרדכי ומשיח הם אחד, דהלא מר דרור שהוא שורש מרדכי, הוא ראש וראשון לשמן המשחה, ובשמן המשחה מושחין מלכים, ומשיח נקרא על שם משיחה, וא"כ משיח ומרדכי הכל אחד, ודו"ק. וכימי מור והרם, בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים.

אברהם יצחק וואלפסאן
כולל אכרכים דשיכון סקווירא
ניו, יארק

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחרוה
נשגר כזה ברכת מזל טוב כמה ונאמנה
מול הדרת קורש

עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן ארוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
דומו"ץ דקהל שערי ציון רבאכוב

לרגלי נישואי נכד-רבנו
הרב מו"ה בן ציון ארי' ליבוש טויבער שליט"א

ויה"ר שהזווג יעלה יפה בבנין עדי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יחזקאל גרינפעלד נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלחנן הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון קליין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים אלישע אייון נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע צבי דעמביצער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יצחק אפרים לעמפל נ"י להולדת הבן
 להרב יצחק מרדכי שאהן נ"י מגיד שיעור בישיבת שיח יצחק להולדת הבן
 להרב ליבוש ראטטענבערג נ"י ראש הכולל שארית ישראל להולדת הבן
 להרב משה קעניגסבערג נ"י מגיד שיעור בישיבת כוונת הלב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל וועסט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נתן דוד ליפשיץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי יוסף שאהנבערגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רפאל יצחק גארדאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רפאל פרישוואסער נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
 להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום אברהם געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה צבי שלעפערניג נ"י להולדת הבן
 יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אליעזר לערנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אפרים זלמן שטיינזארצעל נ"י להולדת הבת
 להרב אשר ברוך לאנדא נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה דבאבוב להולדת
 הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון כלום נ"י להולדת התאומות
 להאברך היקר ר' יהודה קאפציעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל דוד געללער נ"י להולדת התאומות
 להאברך היקר ר' מרדכי גראסס נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יוסף גאלדפינגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל צבי אילאוויטש נ"י להולדת הבת
 יזכו לגרלן לבק"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים יהושע בניקיר נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל גערשאן נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמד
מאיר יחזקאל נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמד אליעזר לעווני נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים צבי קויפטייל נ"י מקריית באבוב לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק זאב פארסטער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק קאצנבערג נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר יצחק בוימוואלשפינער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה יצחק ראזענבערג נ"י ממאנסי לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה נחמן יצחק חיים נייגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב נפתלי ראובן קארנרייך שליט"א רב דקהל מקור ברוך בבני ברק לנישואי
בתו תחי'

להרב ראובן שמשון שארף נ"י מגיד שיעור בישיבת מחזיקי הדת לנישואי
בתו תחי'

להאברך היקר ר' אפרים בצלאל היימפעלד נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' ארי' חיים יהודה הלוי הורוויץ נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון הלוי בלומענבערג נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' זכרי' ארי' ליבוש הורוויץ נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' יוסף חיים בערגמאן נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' שמעון הכהן מאיער נ"י לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

Typography by:

Simcha Graphic Associates

4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

נרפס בדפוס האחים גרויס PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאונים וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ז קונטרס ה' (קס"ד) ניסן תשנ"ד

יוצא לאור ע"י תלמודי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

שביעי של פסח ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

כדין מראית העין ..... הגאון בעל אדמת קודש אב"ד ירושלים זצ"ל ו
בענין מרור ..... הגאון ר' גרשון קובלעניץ מביד"ר דק' מיץ זצ"ל ח
דבר נחמד על הגש"פ ..... הגאון ר' וואלף אוסטרליץ מביד"ר דק' פראג זצ"ל ט
בענין חמץ נוקשה ..... הגאון ר' עקיבא אינר אבד"ק פוזנא זצ"ל יא
חיוב נשים במצה ובק"פ ..... הגאון ר' שלמה קלנר ראב"ד בראד זצ"ל יב
דבר נחמד לשביעי ש"פ ..... הגאון ר' שלמה הכהן אב"ד צילץ זצ"ל יד
כדין ח"ע וחב"ח בק"פ ..... הגאון ר' יעקב ליב פאלק אב"ד ר"פ זצ"ל טז
אכילת מצה בע"פ שחל בשבת ..... הגאון ר' צבי מאגליר אב"ד סאנזרוהט זצ"ל יז
בענין מי פירות אין מחמיצין ..... הגאון ריא"צ וויינבערגער אב"ד מארנרעטען זצ"ל כ
בסוגיא דחזקי' ור' אבהו ..... הגאון רח"צ מאנהיימער אב"ד אונגוואר זצ"ל כה
כדין אין מאכילין איסור לקטן ..... הגאון ר' יעקב סניידערס אב"ד ראאב זצ"ל כז
בענין חצי שיעור בחמץ ..... הגאון ר' יששכר גרויבארט אב"ד בענדלין זצ"ל ל

מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון ר' דובעריש מייזלש אבד"ק קראקא-ווארשא זצ"ל ..... לב
מכתב מהגאון ר' עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא זצ"ל ..... לג

מדור זכרון לאחרונים

חביות של יי"ש בפסח ..... הג"ר מאיר אריק אב"ד טארנא ז"ל לה
במס' פסחים י"א ע"ב ..... הג"ר יהושע פנחס באמבאך אב"ד אושפצין ז"ל לו
בענין ע"פ שחל בשבת ..... הגה"צ ר' פנחס חיים טויב אב"ד ראזל ז"ל מא

מדור פלפול והלכה

במצות עונג ושמחה ביו"ט ..... הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א מד
בסוגיא רבני בתירא ..... הרב אברהם משה שאי אב"ד נ"י מז
בסוגיא רבני בתירא ..... ר' יצחק מאטצען נ"י מט
בענין מצה גזולה ..... ר' מרדכי ארי' גיפס נ"י נב

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים ..... המערכת נב

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים ..... נט

מדור תעודות וסמיכות

כתב „המלצה" ..... הגאון בעל אור חדש אב"ד קעלין זצ"ל ס
כתב „המלצה" ..... הגאון בעל תשובה מאהבה ראב"ד פראג זצ"ל ס

זכור ימות עולם

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ..... סא

מכתבים אל המערכת ..... סב

צילומי כתבי קודש ..... ז,לד

ברכות והודאות ..... סו

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי

הנה"ח מו"ה אברהם אביש בן מו"ה משה ע"ה פאנצער
אשר זכה להחיות נפשות רבות במחנה ההשמדה

נפטר בשם טוב

ביום ד' דחנוכה כ"ח כסלו תשנ"ד לפ"ק

דודתי האשה החשובה

מרת חנה בת מו"ה חיים מאיר ע"ה קליין

נפטרה בשם טוב

ביום י"א שבט תשנ"ד לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנו, ובן אחותה,

משה חיים מאיר פאנצער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שביעי של פסח

במדרש רבה פרשת בשלח, אז ישיר משה ה"ד ואני אשיר עוז וארנן לבוקר חסדך (תהלים נ"ט), ואני אשיר עוז, אימתי, בשעה שעמדו ישראל על הים ואמרו שירה, וארנן לבוקר חסדך, אותו בוקר של מתן תורה שנא' (שמות י"ט) ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר. וצ"ב להבין איזה שייכות יש לבוקרו של מתן תורה עם קריעת ים סוף.

אמנם יתבאר בהקדם דברי כ"ק אא"ז הגה"ק מוהר"ש מבאבוב זי"ע עה"פ (כפ' בשלח) ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה הרם את מטך ונסה את ירך על הים ובקעה ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה. ודקדק דלכאורה תיבת ואתה נראה כמיותר, והול"ל דבר אל בני ישראל ויסעו והרם את מטך. ואמר לפרש כונת הפסוק, עפ"י מה שאמרו חנני' מישאל ועזרי' לנבוכדנצר (דניאל ג') הן איתי אלקנא די אנחנא פלחין וכל לשויבותנא וגו' והן לא, יריע לך מלכא, די לאלהיך לא איתנא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא נסגוד. ואיתא בילקוט על זה, אי מציל אי לא מציל יריע להוי לך מלכא וגו'. והענין הוא, דבעת שמזדמן לאדם למסור נפשו עבור קדושת שמו ית', אין לו לחשוב אז שיעשו לו גם מן השמים להנצל ויסמוך על זה, רק מחויב למסור נפשו על קדושת שמו ית' בפועל ממש בלי שום מחשבה אחרת, וכמבואר להדיא ברש"י פ' אמור עה"פ ונקדשתי בתוך בני ישראל, כשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו על מנת למות, שכל המוסר עצמו על מנת הנס אין עושים לו נס שכן מצינו בחנני' מישאל ועזרי' שלא מסרו עצמן על מנת הנס. והנה ידוע מה דאיתא במדרש ילקוט דכשיצאו ישראל ממצרים לקראת הים, ירד שר של מצרים וקטרג הללו עובדי ע"ז וחללו עובדי ע"ז, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל שיהיו ראויים לנס קריעת ים סוף, לכן הביאם הקב"ה לידי מסירת נפש, שע"ז יזכו שיקרע הים לפניהם. וכן הי' באמת, שבני ישראל היו מוכנים למסור נפשם על קדושת שמו בעת שירדו אל הים, וכמבואר במדרש שוחר טוב (תהלים קי"ד) כשהגיעו ישראל לים היו עושין מלחמה זה עם זה על קדושת שמו איזה שבט ירד לים תחלה, עיי"ש. וזהו שאמר לו הקב"ה למשה רבינו, מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, היינו שיקבלו עליהם ציווי הקב"ה במסירת נפש ממש, ויהיו מוכנים לקפוץ אל תוך הים בלב שלם, ואם כה יעשו, אז בוודאי יהיו ראויים לנס. אמנם כדי שיהי' המסירת נפש בכוונה שלימה, מן הראוי שלא ידעו כלל שמוכן להם נס קריעת ים סוף, כדי שלא יסמכו על זה, ואז יהי' המס' בשלימות, לכן אמר לו הקב"ה למשה רבינו, דבר אל בני ישראל ויסעו, כי אל בני ישראל תאמר שישעו אל תוך הים ולא יותר, ואתה, פ' רק לך אני מגלה, הרם את מטך ונסה את ירך על הים ובקעהו ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, עכרה"ק.

ועפ"י דבריו הקדושים יתכן לומר כוונת הילקוט עה"פ עלמות אהבוך (שה"ש ה') איזה אומה בעולם שאמר לה הקב"ה רדו לים, וירדה, איזה אומה נכנסה לאש כחנני' מישאל ועזרי'. ולהנ"ל י"ל הטעם שהסמיק המדרש ב' עניני מסירת נפש הללו זל"ז, להורות כי בשתייהם לא סמכו עצמם על הנס, רק היו מוכנים כלב גמור ונפש חפיצה למסור נפשם על קדושת השם.

והנה גם קבלת התורה היתה בזכות מסירת נפש של בני ישראל, כאומרים ז"ל (שבת פ"ח ע"ב) עה"פ נפשי יצאה בדברו, שבכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתו של ישראל, ושוב נעשה נס שהקב"ה החי' אותם בטל של תחיית המתים. וזהו שאמרו במדרש, ואני אשיר עוז, זה קאי על בני ישראל שעמדו על הים ואמרו שירה, וארנן לבוקר חסדך, זהו בוקרו של מתן תורה, להורות כי שניהם עולים בקנה אחד, וכשם שזכו בני ישראל לנס קריעת ים סוף בזכות המסירת נפש, כן זכו לבוקרו של מתן תורה, ולנס של תחיית המתים, בזכות המסירת נפש.

ועפ"ז יתפרש דברי המדרש עה"פ א"לי א"לי למה עזבתני (תהלים כ"ב), שאמרה אסתר המלכה, א"לי בים וא"לי בסיני. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין מדוע הזכירה אסתר המלכה דוקא ב' זכותים הללו, קריעת ים סוף, ומתן תורה. ולהאמור אתי שפיר, דהנה אסתר המלכה בעת שהגיעה לחצר הפנימית של אחשורוש לבקש על עמה, מסרה נפשה למיתה, כמו שאמרה בעצמה אל מרדכי, כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת רתו להמית, רק שאסתר המלכה היתה מוכנת למסור נפשה עבור כלל ישראל, לכן צעקה ואמרה, א"לי בים וא"לי בסיני, כי בשתייהם זכו בני ישראל לנס בזכות המסירת נפש, והיתה כוונתה להזכיר בזה זכות אבות שמסרו נפשם על קידוש השם בעת קריעת ים סוף ומתן תורה, ולעורר בשמים שיגן זכותם עלי', מאחר שהיא הולכת בעקבותיהם במסירת נפש על קדושת שמו ית'.

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל נכדו

הרב מו"ה אליעזר שטערנבוך שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבינו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

בדין מראית העין

מהגאון מוה"ר נסים חיים משה מזרחי זצ"ל⁽¹⁾

אבר"ק ירושלים עיה"ק

ב"ה.

בן ואח אתה לי, בן לאותו צדיק החכם השלם סיני ועוקד הדים ה"י. חזרתי על כל המקרא, שמח לבי ויגל כבודי בדאותי דבדיך כי נעמו, במה שנצטערת למצוא דבר חפץ בכוחא דהיתרא לדבר בחבילות של ראיות מסיפרי הקרש ראשונים גם אחדונים בונה וסותר וכוונתך רצוי לעמוד על שורשן של דברים ולהגדיל תורה, יגדיל תורתך ויאדיר, וחפצי ורצוני היה להשתמש בדיברות קדשך, אכן מה נעשה כאשר עיניך הרואות כי אחזתני השבץ, זה לי ה' חדשים ניתק מחולי אל חולי, ולבסוף רגלי לנחושתים הונשו, לא זזו משם עד שעמדו על שלש, וירי אחזו רפיון יראה ורעד ולבי כל עמי, ולסיבה זו לא נתעמקתי בקדשים כאשר היה עם לבבי. ועוד זאת יתירה היא העולה ע"ג, כראותי את אחי המאירי אשר חשכו מאורות עינו לראות ברע אשר מצא אותו חולי רע וכבר, עד ישקף וירא ה' משמים השקפה לטובה וישלח רברו וירפאהו רפואה שלימה ברמ"ח אבריו ובשם"ה גידיו ויעמדהו על רגליו ונגילה ונשמחה בו ובתורתו כאשר היתה באמנה אתו בעגלה ובזמן קריב.

ויהי דברי אלה עולות בקנה, לאסור איסר הסארניג"א הכאה מח"ל ממקום הנוהגים היתר בנפיה, ומכ"ש שיש לאסור גם הפאסמורמה⁽²⁾ כאשר כוננו ידיך והסכמת לאסור באין אומר ואין דברים, ננותנים עליו חומרי מקום שהלך לשם תנן (פסחים נ' ע"א). אכן במה שרוצה להתיר לאיש אשר שלחו לו סארניג"א מבהמה דקה או הודיע לשולחו שהיא נוהג איסור בנפיה, כאשר התרת לבסוף. דע שאין דעתי נוחה בזה להתיר, דאיכא למיחש דהרואה אוכל סארניג"א רלא ידע שהוא מבהמה דקה, ואי נמי דלא ידע שהודיעו למשלח, ויבא לירי חשרא, וקילין שכל מה שאמרו רז"ל מפני מראית העין בחררי חדרים אסור, והכא נמי אסור. ותו לא מירי. וצור ישראל יצילני משגיאות.

כ"ר הטרוד בעוכרי הזמן נגוע ומוכה לב נשבר אף רוחי.

הצעיר נסים חיים משה מזרחי ס"ט

(1) הוא בנו של מוה"ר יוסף מזרחי. שנים רבות כיהן כרדיין בירושלים עיה"ק, ובשנת תק"ה בערך נתמנה לרבה של ירושלים עיה"ק. נדפס ממנו שו"ת ארמת קודש שני חלקים. נפטר בירושלים עיה"ק ר' לחודש תמוז שנת תק"ט לפ"ק ושם מנ"כ. — תשובה קצרה זו הגיעה אלינו מגנזי ירדנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. ברך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) היינו בשר כבוש ומשומר (הנקרא פריזערוו בלע"ז).

加

[illegible]

בענין מרור

מהגאון מוה"ר גרשון קובלענין חר מביר"ר דק"ק מיץ זצ"ל⁽¹⁾

בסי' תע"ג בבית יוסף בר"ה ומ"ש ואם אין לו חזרת יחזור אחר ראשון ראשון וכו' ובאגור כתב פסק מהרי"ל מי שאין לו חזרת יקח לענה שהוא מדור, ובאגודה כתב שיקח תמכא בלע"ז רפאנו וכו'. ועי' בדרכי משה שכתב, ותמיהני על דברי אגודה, שהרי יש לחזור אחר עולשין שהוא השנוי תחילה במשנה⁽²⁾, אבל על דברי האגור אין להקשות כן, דאפשר לומר דהאגור מיירי שאין לו הירקות השנויין במשנה כלל, וחזרת לאו דוקא, ולכך קאמר דיש ליקח לענה, עכ"ל.

וכמה לא חלי ולא מדגיש גברא דמדי צבי, דהא באגור כתב יקח מדור שהוא לענה, והוא ג"כ נזכר במשנה, והאיך כתב בדרכי משה שפרשושאם אין לו אותן הכתובים במשנה, והא לענה ג"כ מאותן הכתובים במשנה, ולמה תפס על האגודה יותר מעל האגור.

ונלע"ד דבלא"ה לק"מ על האגור, די"ל דאזיל בשיטת הרמב"ם דכתב שאין מצוה בהקדים במשנה, וכמו שכתב הב"י לפני זה, ותמה על הרמב"ם. ובאמת צ"ע שכל נושאי כליו של הרמב"ם ה"ה הראב"ד והרב המגיד לא הרגישו שכן כתב הב"י לפני זה בשם רי"ו. ואפשר לומר דס"ל דאין חילוק בין זה לזה, ובאמת בכדיייתא דבר קפרא נקט חזרת באחרונה, רק הא דקאמר מצוה בחזרת, הוא לאפוקי מהא דמהדר אמריתא, משום דחזרת איננה מרירה כל כך, ועל זה קאמר דמצוה ג"כ בחזרת אף ראינה מרה כל כך, ולא לאקדומי לאינה, ולזה באמת נקטו במתני' ברישא, לאפוקי שיהדרו על האחדים שמרים ביותר, ולכך הקדים חזרת לאשמעינן שאף שאינה מרה כל כך, מ"מ שזו"ל להאחרונים דמרים יותר, וא"כ גם על האגודה לק"מ, די"ל דס"ל לרבנותיו שאין חילוק, ולכך לכתחילה לקחו חזרת משום חסא או דתחילתו רך כדאיתא בש"ס, ואח"כ אם אין לו חזרת יקחו מערטי"ך דמרור טובא.

אך את זה צ"ע, לפי דעת הפוסקים דכל הקודם במשנה קודם לברכת מדור, ובמתני' נקט תמכא אחר חזרת מיד⁽³⁾, ובגמ' נקט עולשין אחר חזרת,

(1) נולד בשנת תנ"ז לפ"ק בעיר מיץ לאביו הרבני מו"ה יצחק ועליגמאן משה. (הגאון חיד"א זצ"ל בספרו שם הגדולים, כותב שהי' תלמיד הגאון בעל שבות יעקב). כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ד וואלף. אח"כ נתמנה לחר מבי רינא רבה דק"ק מיץ. נרפס ממנו ספר שו"ת קרית חנה. נפטר בשנת תק"ה לערך. — דבר זה הועתק מתוך חיבורו על או"ח שלא נרפס עדיין, והגיע לירידו ע"י ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י מלונדון. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) במס' פסחים דף ל"ט ע"א, נזכר במשנה, עולשין אחר תמכא, אולם במשניות פסחים פרק ב' משנה ו', נזכר עולשין תחילה.

שמע מינה דלא דקדק הש"ס בכך, וכן הוא בכל הפוסקים, עולשין אחר חזרת, ובאגודה עצמו סידר עולשין אחר חזרת. ועיין עוד באגודה שלא פי' כלום על תמכא, ואפשר שפי' עולשין מערטי"ך, ועיין בפי' הרע"ב מברמנורא שפי' על תמכא, סיב הגרל סביב הרקל, וכבר השיג עליו בתי"ט שם, ועיי' בב"י דנקט בדברי האגודה תמכא שקורין רפאנ"ו, וסיים עליו עכ"ל, כאלו כל זה הוא מדברי אגודה עצמו, ובאמת באגודה לא הזכיר זה רק מירטי"ך, ע"ש. אח"ז מצאתי באלפסים הקטנים הנדפסים בק"פ פ"פ שפי' על מרור מירטי"ך, וזה אינו לכ"ע, ולא ידעתי היכן הוציא פי' זה, ובריש הספר כתוב שזה הפירוש הוא פירש"י, וזה אינו כדמוכח שם בפירוש הנ"ל בדוכתי טובא, ועיין בפירש"י בחומש (פ' בא) שפי' על מרורים, כל ירק מר קרוי מרור, ועיין במגן אברהם, וזה שפירש"י (בפסחים ל"ט ע"א) מורפי"ל, הוא בלשון צרפ"ת עלי"ן מרים, ודו"ק.

דבר נחמד על הגדה של פסח

מהגאון מוה"ר וואלף אוסטרליץ מביד"ר דק"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

בהגדה. מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ וכו', שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עונות מצות כי לא חמץ. ויש לדרק שני דקדוקים, חדא, רתיבת זו מיותר, דמשמע כאילו מצה זו אוכלין ולא אחרת. ועוד לשון „שאנו" שפת יתר, הי' לו לשאול סתם, מצה שאוכלין על שום מה.

ונקדים מה דאיתא במשנה בפסחים (דף ל"ה ע"א) אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים ובשעורים וכו', ופריך הגמ', הני אין, אורז ודוחן לא, מנהני מילי, ומשני, אמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אורז ודוחן שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון. והנה שם לעיל ברף כ"ח ע"ב נפקא בגמ' מהך קרא דלא תאכל עליו חמץ וגו', לקובעו חובה אפי' בזמן הזה, דלא תימא אי איכא קרבן פסח מיחייב באכילת מצה ואי לא לא, לזה קאמר קרא לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דמקשינן אכילת מצה לאזהרת חמץ לקבוע אכילת מצה חובה לדורות כל זמן שמוזהרים על החמץ ואפילו בזמן שאין קרבן פסח, עיי"ש. ולכאורה קשה, דאם צריך הך קרא למילף לקובעו חובה בזמן הזה, איך ילפינן מיני' דצריך להיות דברים הבאים לידי חימוץ, עיי"ש במהרש"א.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קל"ז עמוד ו'. – רבר זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו המונח בנגיז ידורנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנשווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

ויש לתרץ קושיא זו בפשיטות, דאיתא שם להלן (ברף מ' ע"א) אמר רבא מצוה ללכות דכתיב ושמרתם את המצות כדי שלא יבא לידי חימוץ, עיי"ש כל הענין. לפ"ז לא צריך קרא דלא תאכל עליו חמץ למילף דאין יוצאין באורז ורוחן, דבלאו הכי קרא נמי ידעינן דאין יוצאין באורז ורוחן, מדכתיב ושמרתם את המצות שלא יבא לידי חימוץ, אבל אורז ורוחן אין באין לידי חימוץ. נמצא מוכח מהפסוק ושמרתם את המצות דאין יוצאין באורז ורוחן, ולמה לי לא תאכל עליו חמץ וגו', אלא ע"כ לקובעו חובה בזה"ז, ומתורץ שפיר קושיא הנ"ל. והשתא מתורצים נמי שני דקדוקים הנ"ל, דבעל הגדה מדריק ואמר תיבות מצה זו, דקאי על המשנה דמס' פסחים הנ"ל, ואמר דוקא במצה זו, דהיינו במינים הנזכרים במתני', יוצאין ידי חובת מצה, ולא באורז ורוחן, וקשה קושית הגמ' מנהני מילי, וצ"ל כתירוצה הגמ' דכתיב לא תאכל עליו חמץ וגו' דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח יצאו אורז ורוחן שאין באין לידי חימוץ אין יוצא בהן, וא"כ קשה „שאנו" אוכלין, כלו', בזמן הזה דליכא פסח, על שום מה, פי', מנלן לקובעו חובה בזמן הזה, הא הך קרא דלא תאכל עליו חמץ בעינן למילף דאין יוצאין באורז ורוחן, לזה מתרץ, שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ, והטעם הוא, דכתיב ושמרתם את המצות, שצריכין שימור שלא יבא לידי חימוץ, ואורז ורוחן אין באין לידי חימוץ, לכך אין יוצאין בהן, וא"כ מיותר הפסוק לא תאכל עליו חמץ וגו', כדי להורות לקובעו חובה בזמן הזה, ומתורץ הכל שפיר, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנדרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת דשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין חמץ נוקשה

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

הרמב"ם (בהל' מאכלות אסורות פ"ח הלכה ט"ז) פוסק, כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל אינו לוקה. ותמחו עליו כל נושאי כליו מאין הוציא רין זה. וי"ל דהרמב"ם הוכיח דין זה, מהא דמבואר במס' פסחים (כ"א ע"ב) רחוקי' סובר דכל מקום שנאמר לא יאכל איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע, ורבי אבהו סובר דגם איסור הנאה במשמע, ומקשה הגמרא (ברך כ"ג ע"ב) מאי בינייהו. והקשו שם התוס' בד"ה מאי בינייהו, תימא לרשב"א לימא דאיכא בינייהו חמץ נוקשה, דלחוקי' מותר בהנאה, ולרבי אבהו אסור, ע"ש.

ויש ליישב קושית התוס', בהקדם דברי הש"ס שם להלן (כ"ד ע"ב) מנין לבשר בחלב שהוא אסור, נאמר כאן כי עם קרוש אתה, ונאמר גבי טריפה ואנשי קורש תחיון לי, מה להלן אסור אף כאן אסור, ואין לי אלא באכילה, בהנאה מנין, אמרת קל וחומר מערלה, ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה, בשר בחלב שנעבדה בו עבירה אינו רין שיהא אסור בהנאה, מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר, חמץ בפסח יוכיח וכו'. והנה בריש פרק אלו עוברין (מ"ב ע"א) תנן, ואלו עוברין בפסח כותח הכבלי ושכר המדי וכו'. ופירש"י, עוברין עליהן בכל יראה ובכל ימצא, ותוס' פי' דעוברין מעל השולחן, אבל כל יראה ליכא. והנה אם נאמר כשיטת רש"י, דאיכא בחמץ נוקשה איסור כל יראה, א"כ אם שהה אותה בפסח נעבדה בה עבירה. ולפי"ז לא קשה קושית התוס' דנימא איכא בינייהו חמץ נוקשה, זה אינו, דגם לחוקי' אסור בהנאה מק"ו מערלה, ראם חמץ נוקשה הוא בכל יראה, א"כ נעבדה בה עבירה אם שהה אותה בפסח, ממילא אסור גם בהנאה אף דליכא פסוק, דילפינן לה מק"ו מערלה. והא דמקשים התוס' דנימא איכא בינייהו חמץ נוקשה, דאזלי לשיטתם דפירשו אלו עוברין מעל השולחן, ולא פירשו עוברין בכל יראה.

והנה הרמב"ם י"ל דמפרש כרש"י דאלו עוברין בכל יראה, דהי' קשה לו קושית התוס' דנימא איכא בינייהו חמץ נוקשה, דלחוקי' מותר ולרבי אבהו אסור, ומזה הוכיח דאלו עוברין בכל יראה, וא"כ גם לחוקי' אסור בהנאה מק"ו מערלה, אך עדיין קשה, ראף דלחוקי' אסור בהנאה, מ"מ אין לוקין עליו, דהרי הוא וליף לה מק"ו מערלה, וקו"ל ראין עונשין מן הדין, ולרבי אבהו דיליף לה מקרא, שפיר לוקין עליו, א"כ אכתי תיקשי נימא חמץ נוקשה איכא בינייהו, דלחוקי' אין לוקין ולרבי אבהו לוקין, אלא ע"כ מוכח מגמרא זו רעל כל איסורי הנאה אין לוקין עליהן, אף כשהאיסור מפורש בקרא, ומש"ה ליכא למימר חמץ נוקשה איכא בינייהו, ושפיר הוכיח הרמב"ם את דינו מסוגיית הש"ס דהכא, ודו"ק.

(1) דבר זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף מירושלים עיה"ק. יברכהו הש"ת בעון ותעצומות.

בענין חיוב נשים במצה ובקרבן פסח מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראב"ד קראד"צ זצ"ל

בהל' פסח סי' תע"ב סעיף י"ד, גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל מצות הנהוגות באותו לילה. הנה גרסינן בירושלמי פרק ח' דפסחים הלכה א', מתניתא מסייעתו לר' הילא לא תאכל עליו חמץ וכו' ונשים הואיל והן בבל תאכל חמץ הרי הן בקום אכול מצה, והא תנינן כל מצות עשה שהז"ג האנשים חייבין ונשים פטורות א"ר מנא חומר היא מצות עשה שהיא באה מכח לא תעשה ואתיא כמ"ד פסחון של נשים רשות, עכ"ל. ועיין בקרבן העדה שנדחק לפרש דמ"ש ואתיא, קאי לענין בפני עצמו, גם מ"ש חומר הוא, אם כי פירושו נכון, דזה הוי כלא תעשה, אכתי מחוסר הבנה למה לי לתרץ חומר הוא, לו יהא דאינו חומר, עכ"פ הרי גלי קרא מהיקשא, והו"ל לומר שאני זה דגלי קרא. ועוד הרי מה חידש המקשן, הרי מתחלה בע"כ נמי ידע הירושלמי זה דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג, דבלא"ה למ"ל ללמוד מלא תאכל עליו חמץ ומהיקשא, ולמה יגרע מכל התורה ומלאו דחמץ, דזה פשיטא לי' דנשים חייבות, ולמה הוצרך היקשא ולמ"ל כל זה, בע"כ דכבר ידע דמ"ע שהז"ג נשים פטורות ובל"ת חייבין, ולכך הוי ס"ד דיפטרו ממצה ג"כ, לכך יליף מהיקשא, וא"כ כבר נזהר לתרץ זה, ולמה חזר להקשות, ולתרץ מה שכבר נזהר בזה.

ולכך נראה לפרש כך, והנה בתחלה אומר שמכאן יהי' מוכח מה דפליגי הפוסקים גבי מאכילין אותו הקל הקל (יומא פ"ג ע"א), אם עשה חומר או ל"ת חומר, והנה כאן מפורש בירושלמי דל"ת חומר, דהרי קאמר חומר הוא בעשה הבאה מכח ל"ת, א"כ מוכח דל"ת חומר מעשה. והנה כוונת הירושלמי הוי כך, ידיע דשאני מצה דגלי קרא, רק דפריך, דאיך פסק ותני כל מ"ע שהז"ג נשים פטורות, הרי יש מצה דהוי הזמן גרמא וחייבות, והו"ל לפרוך אף ממצה, ולכך משני דחומר הוא, כלומר כמו דהוקש מצה לחמץ לענין חיוב מצה לנשים, כן הוקש עשה זו להיות בה חומר כלא תעשה, וא"כ אינה נקראת עשה רק הוי ככל לא תעשה, ולכך שפיר נקטה המשנה כל מ"ע שהז"ג נשים פטורות, אבל מצה אינה נקראת עשה, רק לא תעשה, ואינה בכלל סתם עשה, ולכך קאמר דתינח תירוצ' זה במצה, אבל בפסח דליכא ל"ת, א"כ הוי רק עשה, א"כ למה לא תנא פסח, בע"כ דהך משנה דכל מ"ע שהז"ג אתיא כמ"ד נשים בפסח רשות. ועיין בש"ס דילן קידושין דף ל"ד, דקאמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללות מכח קושיא הנ"ל, אבל הירושלמי לא ס"ל כן, והוי קושייתו למה לא תנא חוץ מפסח ומצה, ולכך מפרש כנ"ל, ודו"ק.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — חידו"ת הללו הועתקו מעצם

כת"י ק. (כת"י ירושלים, מספר 274-4).

ועוד י"ל מה שאמרו ואתיא כמ"ד נשים רשות, די"ל דלכאורה יהיו נשים חייבין בפסח מכח שאף הן היו באותו נס, ובע"כ מ"ר נשים בפסח רשות, לא ס"ל הך סברא שאף הן היו באותו נס, או דזה רק טעם דרבנן לא מן התורה, והנה מאן דיליף חיוב דנשים במצה מהיקשא, למה לי היקשא, הרי בלא זה אף הן היו באותו נס, בע"כ דלא ס"ל טעם זה, או דס"ל רק דרבנן⁽²⁾, וכמ"ש בתוס' בפסחים דף ק"ח ע"ב דבעשה דאורייתא לא מהני הך טעמא שאף הן היו וכו' יע"ש. וז"ש הירושלמי, כיון דהמשנה נקטא מצה שחייבת בה, בע"כ הטעם מכח דזה חמור כלא תעשה מכח היקשא והוי כלא תעשה, ולמ"ל היקשא, הרי בלא"ה הן היו באותו נס, בע"כ דלא ס"ל הך טעמא, או רהוי הך טעמא רק דרבנן, א"כ ממילא בפסח דליכא היקשא פטורין אף דהיו באותו נס, לכך אתיא כמ"ד נשים בפסח רשות, ודו"ק.

והנה מה דקאמר בירושלמי דזה הוי חמור כלא תעשה, לענין מה הוי חומרא, הרי אין לוקין עליו, ובע"כ ס"ל להירושלמי כמ"ד במנחות דף פ"ג רע"ל עשה לא מענשינן רק בעידן ריתחא, היינו אף בעשה שמחויב בה, ולא כדעת התוס', וכמ"ש בחדושינו למגלה וביו"ד סי' קנ"ז במהדרורא ה', ולכך לענין זה הוי חומרא דענשינן עליו מלמעלה כמו בלא תעשה, אף שלא בעידן ריתחא, ולכך בזה גם נשים חייבות, ודו"ק.

---

(2) לכאורה נעלם ממנו לפי שעה, שזהו קושית התוס', ותירוץ התוס', במגילה דף ד' ע"א ד"ה שאף.

דבר נחמד לשביעי של פסח

מהגאון מוה"ר שלמה הכהן אבר"ק צילץ זצ"ל⁽¹⁾

במדרש ילקוט, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם, חמה חסר כתיב, שה' חימה למדת הדין על ישראל. ויש לדקדק הלא לעיל כבר כתיב ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם, ולמה לא כתיב שם חמה חסר, רהא מקודם כבר כתיב ויסע מלאך אלקים וגו', ופי' רש"י בכל מקום הוא אומר מלאך ד', וכאן מלאך אלקים, אין אלקים בכל מקום אלא דין, שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה אם להציל אם לאבר עם מצרים, וא"כ מיד הוי למיכתב חמה חסר, לרמוז החימה על ישראל וכנ"ל.

ואמרתי ביאור על הא רכתיב לקמן חמה חסר, ולא לעיל, דבלא"ה מדרקין הרבה מפרשים למה לעיל כתיב ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, והרד כתיב להיפך, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, ועוד דקרקתי לפי מה שפי' רש"י לעיל הא רכתיב מלאך אלקים שהיו נתונים בדין כנ"ל, קשה הא אדרבה כתיב ויסע מלאך אלקים וגו' וילך מאחריהם, ופי' רש"י, להבריל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים, וא"כ אדרבה הרי בא להגין על ישראל.

ונ"ל לבאר הכל בעז"ה בדרך פשוט, דבלא"ה מדרקין הרבה מפרשים בהא רכתיב לעיל ויאמר ד' אל משה מה תצעק אלי דברי אל בני ישראל ויסעו, דקשה אל מי יצעק אם לא אל ד'. אמנם י"ל כך, רוודאי באותו פעם היו ישראל נתונים בדין אם להציל או לאברם ח"ו עם מצרים, כפי' רש"י הנ"ל, והנה עפ"י דין לא היו ראויים להציל, אך משה ה' סובר ורב חסר משה כלפי חסר (עי' ראש השנה י"ז ע"א), וד' ב"ה יתנהג עמהם במדת הרחמים על ידי שיכבשו רחמים את כעסו ויכנס עמהם לפנים משורת הדין כנודע, אך כל זה במחצה על מחצה, אז ורב חסר משה כלפי חסר, משא"כ ברוב עונות, כנודע מדברי רז"ל במס' ראש השנה (שם), וקטרוג הדין ה', הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, והמורה בע"ז ככופר בכל התורה (הוריות ח' ע"א, ברש"י), וממילא הוי רוב עונות, וקשה ה' לכבוש מרת הדין. אך בזאת ה' נאות להם לרצות גם מדת הדין, באם יקדשו שמו ית' כעת לקפוץ תוך הים, כאשר באמת עשו שבט בנימין ושבת יהודא כדאי' ברו"ל, ובזה יתקנו את אשר עוותו בעבדה זרה וחללו שמו ית', שוב יקדשו כעת שמו ית' בתוך הים, וכרכתיב (תהלים קי"ד) היתה יהודה לקדשו וכראיתא ברו"ל.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ו עמוד י"ג. — דבר זה הועתק מכתב"ק המונח באוצרו הטוב של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומד לעד.

וזהו רבני השי"ת ב"ה אל משה, שמשה הי' צועק אל מרת הרחמים שיכבשו רחמים את כעסו וכנ"ל, לכן, ויאמר ד' אל משה, ה' דייקא שהוא מרת הרחמים, מה תצעק אלי, אלי דייקא, שאנכי אכנס להם לפנים משורת הדין, זו בלתי אפשר, כי רובא עונות כנ"ל, אך ורק, דבר אל בני ישראל ויסעו, ר"ל אין תקנה כי אם בני ישראל יסעו מעצמם ויקרשו שמי כנסיעתם, עד, ואתה הרם את מטך וגו' ונטה את ירך על הים ובקעהו ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה, ר"ל שיסעו עד שיבואו תוך הים ויקרשו שמי, ואז אני מבטיח לך שיהי' ביבשה, שהים יהפך ליבשה, אבל מתחלה צריכין לקרש את שמי, ואם יקרשו שמי, אז ויסע מלאך אלקים וגו' וילך מאחריהם, כפי' דש"י, להגן מחצים ובליסטרות של מצרים, ור"ל שגם מלאך אלקים שהוא מרת הרין בעצמו הסכים להגן עליהם, ומשום הכי באמת הי' כך, ויש משה את ידו על הים וגו' ויבואו בני ישראל בתוך הים וגו', ר"ל רישאל קרשו השם ב"ה ובאו בתוך הים למען שמו, וכדרכיב היתה יהודא לקרשו וכדאיתא ברו"ל כנ"ל. וא"כ שפיר כתיב מתחלה בתוך הים, והרר זכו ביבשה, כי הים נהפך ליבשה, ומש"ה כתיב חומה מלא, כי כבר הוסר החימה מהם, באשר קרשו השם ית' כנ"ל.

והנה כאשר נעשה היבשה מחמת שקרשו השם כנ"ל, הי' גם בתוך נס, כי כאשר עורם בתוך הים נעשה להם יבשה כנ"ל, אבל המצריים שרדפו אחריהם, עליהם שבו המים מצר זה ומצר זה, ובתוכם הי' יבשה לישראל, וזהו דמקורם כתיב וישוּבו המים על מצרים וגו' וישוּבו המים ויכסו וגו' בים לא נשאר בהם עד אחר, ועל זה שפיר קסמין, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, ר"ל בתוך הים עצמו ששבו על המצריים, הלכו ישראל בו ביבשה כנ"ל, ומפרש, בתוך הים, לזה אמר והמים להם חמה מימינם ומשמאלם, חמה חסד כתיב, ר"ל מימינם ומשמאלם הי' המים להם חמה לשוב על המצרים, ואעפ"כ ישראל הלכו ביבשה בתוך הים עצמו וכנ"ל, והבן.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במקדם האפשרי כלי שום שחיות.

בדין חצי עבד וחצי ב"ח בקרבן פסח

מהגאון מוה"ר יעקב יהודא ליב פאלק אבד"ק דיהרנפורט זצ"ל⁽¹⁾

הרמב"ם פרק ב' מהל' קרבן פסח הלכה י"ג פסק, חצי עבד וחצי בן חורין לא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו. והנה בפסחים דף פ"ז הקשה הגמרא מתני' על ברייתא, דבמתני' נקט משל רבו לא יאכל אבל משל עצמו יאכל, ובברייתא נקט לא יאכל כלל, ומשני כאן במשנה ראשונה דהי' עובד רבו יום אחד ולעצמו יום אחד, וכאן במשנה אחרונה דהיו כופין לרבו לעשותו בן חורין. ובודאי למשנה אחרונה יפה כח עבד ומש"ה יאכל משל עצמו, ולמה פסק דלא יאכל כלל, וכן השיג [הראב"ד], והמפרשים נדחקו מאוד. וכן בהל' חגיגה פ"ב הלכה א' פסק חצי עבד וחצי בן חורין פטור מראי', ובגמ' אמרינן הכל חייבין, מרבה חצי עבד וחצי בן חורין, והקשה הא רבינא דייק מסיפא דחצי עבד וחצי בן חורין פטור, ומשני כאן במשנה ראשונה וכו', וקשה כנ"ל, ועי' בלח"מ שם. וכן בפרק י"א מהל' נזקי ממון הלכה ב' פסק, שור שהמית חצי עבד וחצי בן חורין משלם חצי קנס לרבו, ובהלכה א' שם פסק, מעוכב גט שחרור אין קנס לרבו, והקשה המ"מ דבגמ' גיטין מ"ב ע"ב בעי במעוכב גט שחרור אי שייך קנס כיון דכתיב יתן לאדוניו והאי לאו אדון, או דילמא כיון דמעוכב מיקרי אדון, וקאמר ת"ש דתניא מי שהמית חצי עבד וחצי בן חורין משלם חצי קנס, מאי לאו במשנה אחרונה דהוי מעוכב גט שחרור כיון דכופין לרבו, ומשני לא במשנה ראשונה, וכיון דהרמב"ם פסק במעוכב גט שחרור דאין משלם קנס, וקיי"ל במשנה אחרונה, למה פסק דמשלם חצי קנס לרבו. וכן בפרק ד' מהל' חובל ומזיק הלכה י"ג פסק מי שבייש חצי עבד וחצי בן חורין אם הי' ביום של רבו לרבו כו', וכתב המ"מ למשנה אחרונה אין חלוקת ימים.

ונלענ"ד לתרץ, רבחגיגה דף ד' ע"א אמר רב הונא מאי טעמא דחצי עבד פטור מן הראי' משום דכתיב אל פני אדון ה', מי שאין לו אלא אדון ה', והקשו התוס' שם ד"ה לא כו', א"כ משמע כאן למשנה אחרונה אין לו אלא אדון ה', ובגיטין דף מ"ה ע"ב בעי במעוכב גט שחרור אי מיקרי אדון, וחצי עבד למשנה אחרונה מעוכב גט שחרור מיקרי, כדמוכח בסוגיא הנ"ל, ושם הניח בתיקו, וכאן פשוט לי' דאין לו רק אדון ה'. לכן סבר הרמב"ם דלמשנה אחרונה לא אמרו רק כופין רבו לעשותו בן חורין, וכל זמן שלא שחררו עובד רבו יום אחד, וא"כ למשנה ראשונה דהי' הדין שאינו יכול לישא אשה, לא הי' חצי החירות אגיד כלל לרבו, משא"כ למשנה אחרונה דהי' עומד לישא אשה, הי' חצי החירות נמי מעוכב גט שחרור כדי לישא אשה.

ולפי זה פשוט, בגיטין מדתניא דמשלם חצי קנס, הא למשנה אחרונה גם החצי חירות הוא מעוכב גט שחרור, ה"ל לשלם כל הקנס, וא"כ לא קשה קושיית

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ג עמוד ס'.

התוס', דכאן חצי החירות הוא חירות גמור למשנה ראשונה, ואין לו רק ארון ה', ואף דחצי עבדות יש לו ארון אחר, מהיכי תיתי יהי' נגדר חצי החירות אחר חצי עבדות, דילמא להיפך, ואי' דיהי' קשה קושית התוס' אמאי למשנה אחרונה מיקרי יש לו ארון אחר, הא החצי לא הוה רק מעוכב גט שחרור, ובגישין מסופק אם יש לו שם אדנות, י"ל כיון דכאן בחצי יש עבדות גמור, ובחצי מעוכב גט שחרור, יותר י"ל דחצי חירות נגדר לחצי עבדות, כיון דאינו חירות גמור, וצר עבדות הוא עבדות גמור, והכל שפיר ודו"ק.

בדין אכילת מצה בערב פסח שחל בשבת מהגאון מוה"ר צבי מאגליד אבר"ק סאנגרוהט זצ"ל⁽¹⁾

נשאלתי מאיש ירא וחרד על דבר ה', בפרוס הפסח שחל ערב פסח להיות בשבת, איך ינהוג בסעודת שבת, כי מפלא תליא בי', ואין לו דק חדר אחר, ואם יצטרך לסעוד מאכלי חמץ, נפשו ענומה עליו, יען כבר ברק וביער, עד שאין בביתו וגבולו חמץ מאומה, ובניו ובנותיו הקטנים אשר אין בהם דעת להזהר מלהשליך ומלהרביק, ולכלכל את בגדיהם, ופן אח"כ בפסח, יטבלו בגדיהם אשר נתלכלכו, במאכלם, וכדומה חששות רבות. ואמרתי לו שיעדיך שלחנו בליל שבת בכלים ומאכלים של פסח, ויאכלו מצות, ובשבת שחרית יאכל הוא ובני ביתו הגדולים, בחצרו, חמץ המוצנע להם. ושמעתי מהנדזין בדבר, לכן שמתי מזכרת למשמרת בדברים האלו.

הרי"ף והרא"ש פרק אלו עובדים, הציגו דברי הירושלמי, כל האוכל מצה בערב פסח כאלו כו', וכתב הרז"ה דהא דאמר ר"מ שם במתני' מבערין את הכל מלפני השבת, משום שיכול לאכול בשבת מצה, אע"ג דאיתא בירושלמי כל האוכל מצה בערב פסח כו', היינו מזמן איסור חמץ ואילך, דייקא נמי דמדרמה לה לארוסה, ע"כ רצונו לומר דקודם ביאת זמן איסור החמץ לא הוויא כארוסה עדיין, וכן כתב הרא"ש ז"ל, יראה לי דאין אסור דק מזמן איסור חמץ, והרמב"ן ז"ל הביא דאי' מהירושלמי לאסור כל היום, והר"ן ז"ל דחה דאיתו והסכים להרז"ה, וכן דעת תרומת הרשן, כמו שהביא בדרכי משה סי' תע"א. והרב המגיד פ"ו מהל' חמץ ומצה כתב, מסתימת לשון הרמב"ם [נראה] דאוסר כל היום, ואולי מדכתב ערב פסח סתמא. ואולם גם המחבר סתם בדביו, ואסור כל היום.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ו עמוד ט"ו. — תשובה זו הועתקה מפנקסו המונח באוצרו הטוב של יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יעלהו השי"ת על נפי מרומי ההצלחות.

ואולם בכל אלה, אין זכר למו דין המצה בלילה של ערב פסח, ועי' היטב בסוף דברי רמב"ן במלחמות, והחק יעקב סי' תע"א סק"ב הסכים להב"ח, וכן משמעות הירושלמי, דבליילה מותר, ע"כ.

ונ"ל רא' נכונה, מהא דאיתא ביצה דף י"ט ע"ב ופסחים י"ג ע"ב אין מביאין תורה בחג המצות מפני חמץ שבה, ומסיק ב"ר קאמר. והקשה הצ"ח, א"כ לימא מפני מצה שבה דאסור לאכול בערב פסח, ותירץ דעיקר קפידא על סוף זמן אכילה, ומצה שבה יכול לאכול בליל פסח עד חצות עכ"ל, ועי' היטב בדבריו בפסחים. וקשה לי, א"כ גם ב"ג לא לייתי תורה, רהא ממעט באכילת מצה שבה בלילה, אלא ע"כ דבליילה מותר במצה, ועי' זכחים דף ע"ה ע"ב בתוס' ד"ה שביעית, ובדף ע"ו ע"א.

וממשמעות דברי המגן אברהם שכתב רביום י"ד מותר, משמע הא בליל י"ד אסור, ולכן בכגון זה, שלא יהי' לו מנוח ועונג שבת מדאגתו וחרדתו, גם המ"א מורה שאין להחמיר, בשגם רבו הרעות שגם בערב פסח מותר עד זמן איסור חמץ. ואמנם ירא אנכי לגשת הלום, להתיר דבר שמשמעות לשון המ"א מורה לאיסור.

לכן אמינא ליצא לידון בדבר חדש, דאיתא ריש פרק ערבי פסחים וכו' סמוך למנחה לא יאכל, והקשו תוס', לרב דאמר בצקות של נכרים ארם ממלא כרסו מהם, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, הא גם ממנחה ולמעלה אסור לאכול. ומאד תמהני על שלא הרגישו מפרשי הש"ס למה זה תפסו קושייתם על רב, ולא הקשו כן אברייא, דאיתא דף קי"ט ע"ב, הרובשנין והאסקריטין ארם ממלא כרסו מהם וכו' באחרונה, דאין לומר דהתם מצה עשירה היא ולא משיביע כולי האי, דהא כבר הוכיחו שם בדיובור הקודם, דהך מתני' דערבי פסחים לא יאכל, איירי במצה עשירה.

ונראה לומר, דהמהרש"א שם כתב, דהוי מצי לאוקים מתני' דערבי פסחים לא יאכל סמוך למנחה, במצה של כותי, דאין יוצא בה בלילה, וליכא משום איסורא דירושלמי רק במצה שיוצאין בה בלילה, ושוב כתב ואפשר כיון דיש בה טעם מצה גמורה, אסורה בערב פסח, ולא דמי למצה עשירה, עכ"ל. ונלענ"ד דגם התוס' גופייהו אסתפקו בזה, וכבר כתב המגן אברהם סי' תרמ"א, דמצה עשירה לא משיביע כולי האי, ולכן אברייא דרובשנין לא מצי להקשות, משום דאפשר לומר דמתני' דערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל, היינו מצת כותי, אבל מצה עשירה שפיר דמי, אבל רב דאמר מצת כותי ממלא כריסו, הקשו שפיר. הרי דגם התוס' ומהרש"א לא ברור להו הך דינא במצת כותי בערב פסח.

גם בפלוגתת הפוסקים הנ"ל, נראה לענ"ד דספקי מספקי להו לתוס', שכתבו שם וז"ל, אי מצה הא גם קודם לכן אסור, כדאיתא בירושלמי, מרכתבו קודם לכן, ר"ל קודם מנחה, ולא כתבו מתחלת היום, אלא ע"כ דלא פסיקא להו.

ומעתה הי' מקום להקל בערב פסח קודם חצות במצת כותי מספק ספיקא, דשמא העיקר כדעת גדולי הראשונים הנזכרים דלא אסר בירושלמי רק מזמן איסור חמץ, ואם תמצא לומר דמתחלת היום אסור, דלמא לא אסר רק מצה שיוצאין בה בלילה, ולא מצת כותי. ואולם חלילה להתיר, משום דלא מינכר, ואתי לאחלופי במצה המשומרת. ועי' במשנה למלך פ"ו מהל' חמץ ומצה.

והפרי חדש סי' תע"א כתב בשם הרוקח, דנפקא לי' איסורא דמצות בערב פסח מדכתיב בערב תאכלו מצות, ולא מבעוד יום, כדדרשינן ואכלו את הבשר בלילה, ולא מבעוד יום דעובר בעשה, נשמע מזה דרוקא במצה דשייך בה מצות בערב תאכל, ולא במצת כותי, דכה"ג אם אוכל בערב פסח מן קרבן פסח נא אינו עובר בעשה, וכמ"ש הרמב"ם בהל' קרבן פסח. אולם כבר הרעיש הפרי חדש שם על רברי הרוקח.

עוד י"ל, דס"ל לתוס' כרעת הרז"ה, וכרמשמע מלשונם שכתבו, קודם לכן, ר"ל קודם סמוך למנחה, והיינו משעת איסור החמץ, דהוי ליה המצה כארוסה בבית חמיו, וכמ"ש הרז"ה. והנה לרב שמעון רס"ל חמץ לפני זמנו אינו אסור מדאורייתא, ולדעת הרז"ה דלרבי שמעון מותר אפילו באכילה בערב פסח, וכיון דאיסורא רמזה לדעתו תליא באיסורא דחמץ, א"כ לרבי שמעון ולמאי דפסיק הרז"ה כוותי', נפל דינא דירושלמי בבירא, והא דהקשה ירושלמי, היינו לרבי מאיר רס"ל חמץ מו' שעות מדאורייתא אסור, וכדאיתא דף ד' ע"ב, ולכן מברייתא לא מצי להקשות, די"ל דברייתא כרבי שמעון ס"ל, ולרירי' שפיר י"ל דמתני' דערבי פסחים לא יאכל סמוך למנחה היינו מצה גמורה, דמשביע, אבל הרובשנין לא משביעי ומותרין. ולא קשה הא מצה גמורה בלא"ה אסור מפאת דינא דירושלמי, וכקושית תוס', י"ל לרבי שמעון לא אתיא הך דירושלמי כלל, אבל רב דפסק כרבי יהודה בלפני זמנו, ולרירי' איתא להא דירושלמי, קשה שפיר, דעכ"פ מתני' במצת כותי איירי, ואיך אמר רב רממלא כריסו מהם.

ואולם נלענ"ד ברור, דמאי רמספקא לי' למהרש"א פשיטא להו לתוס', דליתא דינא דירושלמי במצת כותי, רהא תירצו התוס' דרב ס"ל דוקא בערב פסח סמוך למנחה לא יאכל, אבל בלילה סמוך לאכילת מצת מצוה יהי' נזהר בעצמו לבלתי אכול לשבעה, וקשה טובא, נהי דמותר מפאת דינא דמתני' דיאכל מצה לתיאבון, עכ"פ הא אסור לטעום מצה בערב פסח קודם שיאכל מצת מצוה שמברך עליו, והוא דינא דירושלמי, מלכר דינא דמתני' כנודע, וכמ"ש התוס' גופייהו לעיל. אלא ע"כ דס"ל בהחלט רבמצת כותי ליתא דינא דירושלמי, ראין לומר דרב לית לי' הך דירושלמי, דא"כ למה זה הביאו הר"ף ורמב"ם וכל הפוסקים הך דירושלמי, ורב מפלג פליג עלי'.

ובלא"ה נראה לענ"ד דוראי רב ס"ל ג"כ דינא דירושלמי, דלכאורה יש להבין מנ"ל לרב להמציא דבר זה רבליה ובזמן סעודה מותר לאכול, ולא חיישינן שיאכל יותר מדאי, וכמו שתירצו התוס'. ונראה דהוקשה לו קושית

התוס' דיבור שאח"ז, מאי שנא הכא דקתני עד שתחשך, וגבי שבת ויו"ט לא קתני עד שתחשך, לכן נראה דמזה הוכיח רב סברתו דדוקא בשבת ויו"ט, דאותן הדברים שאסור לאכול מן המנחה ולמעלה, והן הן הדברים שאוכל בלילה, וכל עצמן אינן אסורין מן המנחה, רק בשביל אכילת הלילה שתהי' לתיאבון, פשיטא דלא צריך למתני עד שתחשך, אבל בערב פסח דבלא"ה אסור לאכול מצה גם קורם המנחה מפאת דינא דירושלמי, שפיר נקט עד שתחשך אסור באותן הדברים, דהוינו מצה עשירה ומצת כותי, אבל אם כבר חשכה, מותר בהן, אע"פ שעדיין אינו אוכל מצת מצוה, וכתירוץ התוס', וזה נכון בעה"י. הרי דס"ל לרב בהדיא דינא דירושלמי, וס"ל בהחלט דאינו אסור במצות כותי משום דינא דירושלמי.

ובעירינו פה רוב המצות נעשים ע"י כותים, ורק מצות המצות נעשים ע"י גדולי ישראל כדין ודת של תורה, לכן אם גם אין בידי להתיר בערב פסח כיום, מצת כותי, וכרעתיבנא משום דמחלפי, אבל בלילה, דבלא"ה רוב הראשונים והאחרונים [ס"ל] דגם מצת ישראל מותר, כמצת נכרי גם המגן אברהם יורה להתיר. גם מה שכתב הרב המגיד, דמרסתם הרמב"ם, ר"ל שכתב סתם ערב פסח, אין מובן, דהא גם במלאכה כתב סתם מקום שנהגו וכו' בערב פסח, ואפ"ה בלילה מותר, וכדאיתא סי' תס"ח, ובש"ס דף ר' ע"ב, והנלענ"ד כתבתי.

בסוגיא דמי פירות אין מחמיצין

מהגאון מוה"ר יהושע אהרן צבי וויינבערגער זצ"ל⁽¹⁾
אבד"ק מארגערעטען

במס' פסחים דף ל"ה ע"א, אמר ריש לקיש עיסה שנילושה ביין ושמן ורשב אין חייבין על חימוצה כרת, יתיב רב פפא ורב הונא ברי' רב יהושע קמי' רב אידי בר אבין ויתיב רב אידי בר אבין וקא מנמנמ, א"ל רב הונא ברי' רב יהושע לרב פפא מ"ט דריש לקיש, א"ל דאמר קדא לא תאכל עליו חמץ וגו', דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה חייבין על חימוצו כרת, והא הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו דהויא לי' מצה עשירה אין חייבין על חימוצו כרת, איתבי' רב הונא לרב פפא המחזהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח, והא הכא דאין אדם יוצא ידי מצה וחייבין על חימוצו כרת, איתער בהו רב אידי בר אבין אמר להו דרדקי היינו מעמא דריש לקיש משום דהוו מי פירות ומי פירות אין מחמיצין, ע"כ.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ז עמוד י"ט. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י בן בתו הרבני המופלג מו"ה יוסף ארי' גראס ע"ה מקראלי, אשר כנראה העתיקו מכת"י, והגיע אלינו מאת נכדו ר' נתן אשר גראס נ"י. טוב עין הוא יבורך.

והקשה הפני יהושע לשיטת רש"י דס"ל דסוגיין מיירי במי פירות בלא מים, א"כ תימה על רב הונא ורב פפא דלא אסקו אדעתיהו דטעמי' דריש לקיש משום דמי פירות אין מחמיצין, הרי הם תלמידי דרבא, ורבא ס"ל לקמן דף מ' נבי קמחא דאבישנא, רמי פירות אין מחמיצין. אולם לר"ת נחא, דרבא לקמן מיירי במי פירות לחוד, והכא בשמעתין מיירי במי פירות עם מים. אלא דבאמת יש להבין גם לשיטת ד"ת, אמאי לא אסקו אדעתיהו לחלק דבמי פירות לחוד מותר לנמרי, ובמי פירות עם מים אין בו כרת אבל איסורא איכא.

ונראה לפרש נמי לשון רב אירי בר אבין דקרא להו דרדקי, דאי משום דלא נפרש טעמי' דר"ל משום מי פירות, ראוי לקרותם דרדקי. ונראה, דהנה לכאורה קשה אמאי איצטרך לחם עוני למעט דאינו יוצא במצה עשירה שנילושה ביין ושמן, תיפוק ל' דאינו יוצא בה משום דאינה באה לידי חימוץ במי פירות, כמו דממעטין אורז ודוחן דאינו יוצא בו ממהיקש דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה וכל שאינו בבל תאכל חמץ אינו בקום אכול מצה. (ועיין ברמב"ן במלחמות בשמעתין, ובלחם משנה פ"ו מהל' חמץ ומצה, ובמנ"א סי' תע"א). אלא דזה אינו, דשפיר איצטרך קרא דלחם עוני היכא דמעורב מי פירות עם מים, דעכ"פ חמץ נוקשה הוא ואיכא בל תאכל חמץ.

אולם התינה אי חמץ נוקשה דאורייתא הוא, אבל לפי מה דקו"ל דנוקשה רק דרבנן, הדרא קושיא דלכותא, אמאי איצטרך לחם עוני למעט עשירה, תיפוק ל' משום דליתא בבל תאכל חמץ, (ועיין בצל"ח שעמד בזה). ולכאורה לפי"ז ע"כ מוכרח דעם מים הוה חמץ גמור וחייב עליו כרת, וכמו שהעלה באמת הפרי חדש.

ולפי"ז י"ל דמכח זה לא ס"ל לרב הונא ורב פפא דטעמי' דר"ל משום מי פירות אין מחמיצין, משום דקשה ממה נפשך, אי מיירי בלא מים, מותר לנמרי, כדרבא לקמן בקמחא דאבישנא, ור"ל משמע דס"ל דכרת אין בו אבל איסורא איכא, ואי מיירי עם מים, קשה, דמכח קושיא הנ"ל מוכח דעם מים איכא נמי כרת, ולהכי הוצרך ר"פ לומר דטעמי' דר"ל דמקשינן חמץ למצה, והא הואיל דאין אדם יוצא בו ירו מצה אין חייבין על חימוצו כרת.

אולם הקושיא הנ"ל, דלמאי איצטרך לחם עוני למעט מצה עשירה, תיפוק ל' דאינו יוצא במצה עשירה שנילושה במי פירות מטעם ההיקש כל שישנו בבל תאכל חמץ וכו', יש ליישב בלא"ה, משום דיש לחלק, דדוקא אורז ודוחן ממעטין ממהיקש משום דמין זה אין ראוי לבוא לידי חימוץ בשום אופן, משא"כ קמח שנילושה במי פירות, דראוי לבוא לידי חימוץ על ידי מים לחוד, לא ממעטין. וחילוק זה מבואר ברמב"ן, ובלח"מ פ"ו מהל' חמץ ומצה, ובמגן אברהם סי' תנ"ד. ולפי"ז ליכא הכרח דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור, אלא דר"ל דמי פירות עם מים אין חייבין על חימוצו כרת, ושפיר י"ל דטעמי' דר"ל משום דמי פירות אין מחמיצין, וכמסקנת רב אירי בר אבין, אלא דבהס"ד על כרחך לא הי' ס"ל חילוק זה כאשר אבאר.

דחנה הרי"ף לקמן הביא ראי' מר' יהושע בן לוי דמותר ללוש לכתחילה במי פירות עם מים כרבי עקיבא ולא כרבן גמליאל וחכמים, והקשה הבעל המאור עליו, דלמא ריב"ל מיירי במי פירות לחור דאין בו חימוץ כלל. אולם הרמב"ן במלחמותיו דחה דבריו, וכתב דראיית הרי"ף נכונה, משום דעכצ"ל דריב"ל מיירי עם מים, משום דאי לא הכי, אלא דמיירי במי פירות לחור, קשה האין מייתי הש"ס ראי' מריב"ל, דע"כ איכא חילוק בין יום ראשון לשאר ימים לענין מצה עשירה, דילמא הא דאסור ללוש יום ראשון בחלבא לאו מטעם מצה עשירה הוא, אלא טעמי' משום ההיקש כל שישנו בכל תאכל חמץ וכו', אלא ע"כ צריך לומר דס"ל להש"ס דריב"ל מיירי במים. וכתב עוד שם הרמב"ן וז"ל, וא"ת לשאר מינין נצרכה, הא ליתא כדאיתמר לעיל בדריש לקיש דברים שאין אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח כגון מצה עשירה אין חייבין על חימוצו כרת, ואעפ"י שיש במינן חמץ ומצה, ואע"ג דאירחי תך סברא במסקנא לומר שיש שחייבין על חימוצו כרת ואין יוצאין בה משום שאינו קרוי מצה, אבל אין לך דבר שאינו בא לידי חימוץ שיהי' יוצאין בו משום מצה, דהא איתקיש, עכ"ל. וכונתו, דמתחילה כתב דלכאורה יש לחלק כנ"ל, דרוקא שאר מינין כגון אורז ודוחן ממעטינן מההיקש משום דאינם באים לידי חימוץ בשום אופן, משא"כ במי פירות דיכול לבוא לידי חימוץ על ידי מים, לא ממעטינן מההיקש, ועל זה כתב, דזה ליתא, דהא בס"ד דרב פפא לעיל טעמי' דר"ל דאינו חייב בנילושו ביין ושמן הוא משום דאין יוצא בה משום מצה, ומקשינן חמץ למצה, אע"ג דמשכחת שיהי' מצה על ידי מים, אלא ע"כ דלא מחלקינן בהכי, אלא בכל גוונא מקשינן. ושוב כתב, אע"ג דאירחי תך סברא דר"פ מהא דהמחנה וגמעו, על זה כתב, דלא אירחי דק מטעם דלא מקשינן חמץ למצה, אבל לעולם מצה לחמץ מקשינן בכל גוונא, ולא מחלקינן בין אורז ודוחן ובין מי פירות אפילו למסקנא, ומכאן זה מדרחה הרמב"ן דברי בעל המאור, אלא כדעת הרי"ף, דריב"ל ע"כ מיירי נמי במי פירות עם מים, משום דאי לא הכי, קשה דלמא טעמי' דריב"ל דלא התיר ללוש ביומא קמא בחלבא, היינו טעמא דאינו יוצא בה ידי מצה, משום דמי פירות בלחור אין מחמיצין כלל, וכיון דאינו בא לידי חימוץ, אינו יוצא ידי מצה, מכאן ההיקש, אלא ע"כ מוכח דריב"ל ע"כ מיירי במי פירות עם מים, וכדעת הרי"ף ולא כדעת בעל המאור. — ובאמת קושיא עצומה היא על שיטת הרו"ה.

לכן נראה, דהרו"ה ס"ל באמת למסקנא דלענין מי פירות לא אמדינן ההיקש כמו שחלקנו, דק ודאי בהס"ד דרב פפא הי' ס"ל דבכל ענין אמרינן ההיקש, ורב הונא דאדתיב לי' מהמחנה וגמעו, כוונתו באמת להוכיח דלא אמדינן ההיקש ככה"ג משום חילוק הנ"ל, דהא ראוי להיות מצה על ידי מים, וסברא זו מוכח מהמחנה וגמעו, דהתם נמי טעמא דחייב כרת ולא מקשינן חמץ למצה משום דכבר הי' מצה קודם שהמחנה, ושפיר אמרינן למסקנא דלא ילפינן שלא יהי' יוצא ידי מצה בנילושו במי פירות מההיקש כל שישנו בכל תאכל חמץ

וכו', משום דעכ"פ ראוי ה' להיות חמץ על ידי מים, ולא דמיא לאורז ודוחן, והכי נמי דלא ילפינן להיפך כל שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ בנלושו בשמן ויין או בהמחהו וגמעו, משום דעכ"פ המין ראוי להיות מצה וחמץ.

ועפ"ז שפיר יש לפרש סוגית הש"ס, דלכאורה יש להבין מאי טעמא איתער בי' רב אידי בר אבין אחר דאותיב רב הונא לרב פפא מהמחהו וגמעו, ומאי טעמא לא איתער בהו מיד כשאמר רב פפא דטעמי' משום ההיקש. ולפי הנ"ל נראה, דבס"ד ה' ס"ל לרב פפא דילפינן מההיקש בכל ענין, וא"כ קשה אמאי איצטרך לחם עוני למעט מצה עשירה, תיפוק ל' דאינו יוצא בנלושו במי פירות מטעם ההיקש כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, ועכצ"ל דמי פירות עם מים מחמיצין חימוץ גמור לחייב עליו כרת כנ"ל, לפי דק"ל דנוקשה אינו אלא מדרבנן, ולהכי שפיר בהס"ד ליכא למימר דטעמי' דר"ל משום דמי פירות אין מחמיצין, אבל לאחר דאותיב רב הונא מהמחהו וגמעו, והוכיח משם דלא אמרינן בכה"ג ההיקש אלא דוקא אם המין אינו ראוי להיות חמץ או מצה כגון אורז ודוחן, א"כ לא קשה קושיא הנ"ל, דשפיר איצטרך לחם עוני למעט מצה שנילושה במי פירות, משום דמההיקש דכל שישנו וכו', לא ממעטינן, א"כ שפיר י"ל טעמי' דר"ל משום דמי פירות אין מחמיצין, ולהכי איתער בהו רב אידי בר אבין ואמר להו דרדקי, כלומר לפי דבריכם דהוכחתם מהמחהו וגמעו דבכה"ג דהמין ראוי להיות חמץ ומצה לא ילפינן ההיקש, א"כ שפיר י"ל דטעמי' דר"ל דאמר דעיסה שנילושה במי פירות אין חייבין על חימוצו כרת, היינו משום דמי פירות אין מחמיצין, משום דהשתא לא קשה קושיא הנ"ל.

עוד הקשה שם הרמב"ן על הרז"ה וכתב וז"ל, ועוד דהא בעינן שימור דלישה ואפייה דכתיב ושמרתם את המצות יצאה זו שאינה צריכה שימור לפי שאינה באה לידי חימוץ, וכיוצא בה אמרו בירושלמי יכול יצאו ידי חובתן ברבוכה תלמוד לומר ושמרתם את המצות מצה שצריכה שימור יצאה זו שאינה צריכה שימור, הא למדנו למצה שנילושה בלא מים שאפילו היתה עניי' אין יוצאין בה, מעתה ריב"ל שהביא דבריו ראי' לר"ע, על כרחינו כשנילושו במים קאמר, עכ"ל. מבואר מדרביו דכל עיסה שנילושה בלא מים מאחר דאינה באה לידי חימוץ ממעטינן מושמרתם דאינו יוצא בה ידי מצה משום דאין צריך שימור, והביא ראי' מן הירושלמי דממעט רבוכה מושמרתם, והוא הדין נלושה במי פירות לחוד.

אולם הרז"ה י"ל דס"ל דאין ראי' מן הירושלמי, דבשלמא רבוכה שפיר ממעטינן משום דאין יכולה לבוא בשום אופן לידי חימוץ, ואין צריך שום שימור כלל, משא"כ בנלושו במי פירות לחוד, אע"ג דהשתא אינה באה לידי חימוץ, מ"מ אם אח"כ יבואו מים על העיסה, ודאי יכול לבוא לידי חימוץ, וכמבואר בפוסקים דאין חילוק בין אם נלושו ביחד מי פירות עם מים או בזה אחר זה,

וא"כ שפיר דצריכה שימור שלא יבוא מים עליו, ולא ממעטין מושמרתם את המצות. ומצאתי זאת אחר כך להפר"ח שכתב כן, אלא שכתב שהוא דוחק, ולא נראה, דאין זה דוחק עכ"פ ליישב שיטת הרז"ה, ולהסיר מעליו קושית הרמב"ן. אולם דזה תליא בפלוגתא דר"ע ור"ג וחכמים, כלומר רבשלמא לר"ג וחכמים דמי פירות עם מים ממהר להחמיץ, ולר"ג אפילו בדיעבד תשרוף, ולחכמים עכ"פ לכתחילה אין לשין, ובדיעבד תאפה מיר, לפי"ז שפיר שייך לומר דצריכה שימור שלא יפול עליו כמון, ושפיר קרינן ושמרתם, משא"כ לר"ע דאפילו לכתחילה מותר ללוש מי פירות עם מים, ודאי לא שייך לומר דצריך שימור שלא יפול עליו כמון, דאדרבה לכתחילה מותר ללוש במי פירות עם מים, אלא דאח"כ אם יבואו מים עליו צריך שימור שלא יחמיץ כמו עם מים לחוד, אבל כל זמן שהוא בלא מים לא שייך שם שימור כלל, ושפיר ממעטין מושמרתם דאינו יוצא בו ידי מצה, וסברא נכונה היא.

ומעתה שפיר השיב הרז"ה על הר"ף, שהוא רצה להוכיח מריב"ל דהלכתא כד"ע דמי פירות עם מים אינם ממהרים להחמיץ ומותר ללוש בהם אפילו לכתחילה, ועל זה שפיר כתב הרז"ה, דמרדיב"ל אין ראי', דלמא במי פירות לחוד, כלומר דלמא הלכתא כרבנן דאסור ללוש במי פירות עם מים, וריב"ל מיירי במי פירות לחוד, ולא קשה קושית הרמב"ן, דאי במי פירות לחוד מאי מייתי ראי' למצה עשירה, דילמא טעמי' דריב"ל ביומא קמא משום דמעטין מושמרתם, דזה ליתא כיון דקיימינן כרבנן דאסור ללוש במי פירות עם מים משום דממהרים להחמיץ, א"כ שפיר שייך לומר דצריכה שימור שלא יבוא עליו מים אפילו אח"כ, וממילא לא ממעטין מושמרתם, ודו"ק היטב כי נכון הוא מאוד.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של יירדנו

האברך היקר מו"ה יצחק דוב דאוורדאוויטש נ"י

בהלקח ממנו אביו ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בסוגיא דחזקי' ורבי אבהו

מהגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר זצ"ל¹

בעזה"י. יום א' ח' ניסן תרל"ו.

צפרא טבא לי"נ הרב המאה"ג המפורסם כמו"ה שמואל
מאשקאוויטץ נ"י דיין מצויין בהלכה פה קהלתנו.

גו"ה הגיעני ויען כי אנכי מוכן אי"ה לאפות מצות היום, על כן לא אוכל
להאריך במכתבי, רק באתי בקיצור נמרץ, ועוד חזון למועד אי"ה לפלפל פא"פ
בכל ענין באר היטב . . .

ומה שהעיר על מה שדרשתי דטעמא [דר' יוחנן בחולין ק"ג ע"ב דס"ל]
רחייב על הנאת גרונו, דלא תאכל איסור הנאה במשמע כו"ע, והקשה מעלתו
א"כ לימא נפקא מינה בין חזקי' לרבי אבהו בזה, יפה העיר, אלא דיותר הו"ל
להקשות הלא כמו דק"ל כרבי יהודה דדברים כהויתן וככתבן, וא"כ אין ללמוד
מנבילה, רק מטריפה וממיעוט אותו וכו', אין לא תאכל במשמע הנאה, אלא
ממועט מאותו, ועיי' בזה תשו' אמרי אש חלק או"ח סי' [ל"א]. אולם מדברי
הרמב"ם משמע דלדינא למד מנבילה, וכבר נתקשו הרבה, עיי' בלח"מ פ"ח
ממאכלות אסורות הל' ט"ו, ואנכי במקומו הרביתי מילין בע"ה בכמה אנפאי
וכעת אין פנאי להעתיקם.

רק אמרתי להודיע לו מה שחידשתי זה זמן חורף ואמרתי בסעודה
שלישית בשבת, והוא, דכבר העיר רש"י [פסחים כ"ב ע"א ד"ה אותן] למה לא
ילפינן [איסור הנאה לכל איסורין שבתורה] מדאיצטרך היתר הנאה בטריפה,
וכתב רש"י דאיצטרך דאין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' עיי"ש, ולכאורה עדיין
צ"ע, אף אם נאמר כר' יהודה דדברים ככתבן, לנכרי במכירה ולגר בנתינה,
מ"מ מוכח דלא תאכל איסור הנאה במשמע, דלמה לא כתיב זה גבי טריפה
לכלב תשליכון או לנכרי תמכר או לגר בנתינה, ומדכתב זה גבי נבילה, ש"מ
דלא תאכל איסור הנאה במשמע³.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ד עמוד י"ז. — תשובה זו הגיע אלינו מגדולי
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא
ברכה מאת ד'. (מחמת שתשובה זו נכתבה בקיצור נמרץ, הי' מן ההכרח להוסיף באיזה
מקומות כמה תיבות, להבנת הענין).

(2) אולי כוונתו, דהנאת גרונו דומה לאיסור הנאה, משא"כ הנאת מעיו, וכיון
דילפינן איסור הנאה מלא יאכל, משמע דאיסור אכילה דומה לאיסור הנאה, ולכן ס"ל
לר' יוחנן דחייב על הנאת גרונו.

(3) רש"י נשמד מזה, שכתב בסוף דבריו וז"ל, לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו,
ונכבד שכר הכלב מן העובד כוכבים שהנבילה ימכור לנכרי וטריפה לכלב, עכ"ל. הרי
דבמכוון חילקן הכתוב, כלב בטריפה, ועכו"ם בנבילה.

וליישב הסוגיא הי' נראה על פי מה שהעיר רבינו הגדול בחתם סופר חלק ד' סי' י"ט, לרעת האחרונים אם נתנבלה בשחיטה אסורין הבני מעיים לנכרי משום אבר מן החי, א"כ היכי כתב בקרא דנבילה ומכור לנכרי, דמשמע אפי' נתנבלה בשחיטה, ורבינו הגדול כתב כיון דלא מכרו להדיא לאכילה ליכא חשש לפני עור ע"ש. וא"כ י"ל דזה רצה לאשמעינן קרא גבי נבילה, ומש"ה לא כתיב זה גבי טריפה, ואתי (הרמב"ם) [דש"י] על נכון.

אולם לר' יוחנן דסבירא לי' בחולין פרק גיר הנשה (ק"ב ע"ב) דבשר מן החי נפקא מקרא בשר בשדה טריפה, ודעת הרמב"ם דאפ"ה בב"ג ג"כ אסור, א"כ חידוש זה גם גבי טריפה יכול לאשמעינן דמותר למכור לו בשר מהחי, כיון דלא פירש להדיא לאכלה, ומדקאמר זה גבי נבילה מוכח דלא תאכל איסור הנאה במשמע, אלא הסוגיא לריש לקיש דפליג, והרמב"ם פסק כר' יוחנן, וא"כ ד' יוחנן וד"ל לטעמייהו אולי, [דפליגי בחולין דף ק"ג ע"ב, דר' יוחנן ס"ל דחייב על הנאת גרונו, וד"ל ס"ל דחייב על הנאת מעיו, דר' יוחנן דס"ל דחייב על הנאת גרונו, ס"ל דילפינן איסור הנאה מנבילה ולא מטריפה, וממילא יליף איסור הנאת גרונו, מלא תאכל דכתיב גבי נבילה, וכנ"ל] וא"ש הכל וקצרתו וסמכתי על רוחב בינתו.

וסמוכין לזה מצאתי בירושלמי [דיש] פרק כל שעה [דיליף] ד"א דלא תאכל איסור הנאה משמע, מנבילה ומאבד מן החי ואיתא שם דגבי אבר מן החי איכא היתר לכלב כו', וע"כ כוונת ירושלמי לבשר מהחי, וצ"ע דהרכיב נבילה וטריפה, וגם בשר מהחי, ולפי הנ"ל דברי ירושלמי כפתור ופרח⁽⁴⁾, וא"ש הכל. ומ"ש אודות החזן מסאלקא, הנה מכל הדברים שכתב שם לא נודע לי כלום ולא ידעתי מה שח, רק כוונתי הי', לא די שאנו צריכין לשמוע זה, למה לנו לילך ולסייע זה, ואין הדברים כדאי לדבר מזה. וזו"ז יהי' לו חיים ושלוש כאות נפשו ונפש אוה"נ דש"ת,

הק' חיים צבי מאנהיימער

(4) ויומתק ביותר, עפ"י הידוע דסתם ירושלמי ר' יוחנן הוא, א"כ ר' יוחנן לשיטתו ס"ל דילפינן מנבילה וטריפה ביחד וכנ"ל.

ברין אין מאכילין איסור לקמן בידים

מהגאון מוה"ר יעקב סניידערס אבד"ק ראאב-סיגעט זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ק"ק יערנן אור ליום ד' פרשת ויגש תרכ"ג לפ"ק.

יצו ד' את הברכה, ברבוי והמשכה, אל מעלת אמו"ר הרב המאור הגה"ג המפורסם לשם לתהלה ולתפארת, נר ישראל ע"ה פ"ה בוצינא קדישא חסידא ופרישא, נהירין לי' שבילי דכולי תלמודא, אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, שמן תורק כבוד קדושת שמו הטוב אב"ד ור"מ רק"ק חוסט⁽²⁾.

קוה קויתי אל ד' שהחיים והשלו' עם הדרת גאון אמו"ר ע"ר נר"ו וכל החסים בצלו, ובר' מבטחי שתרב ותגל תמיד שלות צדיק יסוד עולם, והיא שעמרה לנו לנחמנו מעצבונינו על אשר לא קבלנו מכתב מהדרת גאון זה זמן (לא) כביר, ומאתנו ת"ל חוט חסד א' לא נפסק, ואני יושב כעת בשלו' ובהשקט ומנוחה נכונה, מזג בריאתנו כמקדם, ולד' עינינו שאל יעזבנו ואל יטשנו להיות עמנו בקרב כל ישראל. ואתחנן בזה אל גאון אמו"ר נר"ו נא ימחול לשמחנו באיזה ימים במכתב יד קרשו להודיענו שלומו ושליו' תורתו ושליו' כל ביתו הנאמן לד', וד' עוז לאמו"ר נר"ו יתן ויברך אותו בשלו', כאות נפש הטהורה ונפש צעיר תלמידיו ומכבדיו, המשתחוה אפים ארצה מול הדרת כבודו, הק' יעקב סניידערס מאמ"ד

ד"ש מזוגתי תי' אל דורתה מחברתו הטהורה הצנועה וחסודה הרכנית, ד' עלי' תחי'.

אשאל בזה מגאון אמו"ר נר"ו שימחול אלף פעמים לאלפני דעת הלכה למעשה אם מותר לתת לתינוק שיש לו מיחוש, ולכל היותר חולי שאין בו סכנה, משקה לרפואה בשבת, או אם מותר לאמר לו שיקחהו הוא לברו, והתינוק ההוא לית בי' הבנה באופן שלא שייך בו חינוך, אם גם אמרינן שיש חינוך במצות לא תעשה, ושהחיוב בחינוך בלא תעשה מוקדם לעשה, וכדמוכח מהמג"א סי' שמ"ג שהחינוך בלא תעשה תיכף ומיד כשיהי' בר הבנה, והחינוך בעשה לא שייך רק כשיודע לאמנו^(?) ירו וגופו להמצוה כמו דאמרינן לענין ציצית ולולב ותפילין וכדומה. ומקום ספקתי הוא, אם שייך גזירת החכמים של שחיקת סממנים גם על נותן [הרפואה] שהוא יבוא לירי כך, וא"כ לא שייך זה לפלוגת הרמב"ם והרשב"א בסוגיא דקמן אוכל נבילות, דהא לפי"ז גוף הגזירה רמיא על הנותן,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"א עמוד נ"ד. — מכתב זה הגיע אלינו מגנוזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפען. מוכ עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מהר"ם שיק זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

או אם נימא דגזירת החכמים לא שייכת רק על האוכל או השותה המשקה, וכדמשמע פשטות לשון המשנה, וא"כ נוגע הרין לפלוגתא הנ"ל, אם מותר לספי בידים איסור דרבנן לתינוק שאינו בר הבנה.

והנה בפלוגתא זאת לא השגתי קושיה הרשב"א על הרמב"ם מה שהקשה עליו מקושיה הנמ' (שבת קל"ט ע"א) על רב משרשיא דיהיב פרוטה לתינוק נכרי לזרוע לי' כשותא, ומקשה הש"ס, וליתן לי' לתינוק ישראל, אלמא דמותר לתת בידים איסור דרבנן היכא דלא שייך גזירת דלמא אתא לאמשוכי, ולא הבנתי, דהנה השלטי גבודים (בשבת דף קכ"א) כתב לישב סתירת הרמב"ם בין פסקיו בהלכות שבת, דדוקא איסור דרבנן אין מצוים להפרישו, לשאר מקומות דגם בדאורייתא אין מצווין להפרישו, דבאיסור דרבנן אין חילוק בין עושה על דעת אביו או לא, מה שאין כן באיסור דאורייתא. ולכאורה קשה דהא הרמב"ם לא סביר נחתנינן דרגא. ונראה לי, דהא צריכין להבין כיון שראינו בש"ס סברה זאת לענין אי בית דין מצווין להפרישו, שגם אם יהי' הרין לקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו, מ"מ בדרבנן אין ב"ד מצווין להפרישו, מדוע לא נאמר כן לרידן לענין ספי בידים.

אך הדבר פשוט שאין זה דמיון, דבשלמא אי אמרינן ב"ד מצווין להפרישו נוכל לאמר שהטעם הוא מפני שדבר איסור פוגם נשמתו של הילד, וזה שייך דווקא בדאורייתא, מה שאין כן באיסור דרבנן שדבריהם רק משום גדר וסיג וגזירה, (ואין אנו אחראין כעת לדברי המקובלים וזכרונם לברכה בביאור דבר הלכה בפרט בדברי הרמב"ם ז"ל), א"כ אין כאן פגם, ושפיר קאמר הש"ס דאין ראי' מהבא לי חותם וכו', דאולי הטעם הוא משום פגם, וזה לא שייך בדרבנן, ונוכל לתרץ הברייתא בכרמלית דרבנן, מה שאין כן לענין איסור דספי בידים, דאולי הטעם שם הוא משום הרגל לדבר איסור כאשר מצינו באיזה מחברים, (באמת לא הבנתי דבריהם דהלא איסור דספי בידים שייך גם בתינוק דלית בי' הבנה, ושם לא שייך הרגל, וי"ל), וכיון שהטעם משום הרגל, וודאי לית לן לחלק בין דאורייתא לרבנן, ועכ"פ אין לנו ראי' ולא שייך כאן נחית חד דרגא. אך כל זה אם גוף האזהרה על האב הוא דאורייתא, כגון ענין דספי בידים דילפינן מדם ושרצים, והתורה חשיב ענין זה להרגל, אז אין חילוק אם האיסור דאורייתא או דרבנן, מה שאין כן אם אופן [האיסור] הוא מדרבנן כמו איסור דעושה לרעת אביו, שכתב הרב המגיד, הביאו מאור ישראל בעל ח"ס ז"ל, דסבר הרמב"ם שהוא רק דרבנן גם באיסור דאורייתא, שפיר נוכל לאמר אם איסור דרבנן הוא נחית דרגא. ונכונים דברי השלטי גבורים.

והנה הרמב"ם בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות כתב וז"ל, קטן שאוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל להאכילו בידים אסור אפי' באיסור של דבריהם וכו', וכן אסור להרגילו בחלול שבת ומועד אפי' בשבות, עכ"ל. ודבריו צריכין פירוש, מה זה הלשון אומר, וכן אסור להרגילו, מאיזה הרגל דיבר הרמב"ם ז"ל, וגם מדוע פרט דווקא חלול שבת ומועד, הלא בכלל האיסורים

שייך דבר זה. ונלפענ"ד דהנה מצינו בש"ס גם איסור אמירה לקטן, ואין זה נכלל באיסור דספי בידים, רהא חכמינו ז"ל לא פירשו איסורא דרם ושרצים רק לענין ספי בידים, מאין ה' הרין רגם אמירה לבר אסור, ה' לה לש"ס לאשמעינן חירוש יותר, אלא וודאי קים להו לחכמים דכל רז לא אניס להו בדרכי הלשון על בורי', רבפסוק זה לא נכלל רק ספי בידים, וא"כ מנ"ל להוסיף איסור אמירה. ונראה דהרמב"ם סובר דאיסור אמירה הוא מחמר ממש גבי קטן מדאורייתא, רכמו רגבי בהמה אם הבהמה הולכת ע"י גערתו יש כאן לאו דמחמר, כן אם התינוק עושה איזה איסור על פי אמירת האב עובר דאורייתא על לאו דמחמר, וכמו שפירש מרן הח"ס רברי הרשב"א לענין עושה לרעת אביו. אך בזה סביר הרמב"ם שהוא דרבנן, משא"כ איסור דאמירה שהוא מחמר ממש, ואיסור אמירה זה קרי הרמב"ם בלשונו הטהור הרגל לאיסור, וכיון שאמירה אסור מדאורייתא, אין חילוק בין דאורייתא לדרבנן, רהא הרמב"ם לא סביר נחית חד דרגא, ופשוט שאיסור מחמר שייך דווקא באיסור שבת ומוער, מה שאין כן בשאר איסורים הוא רק מדרבנן בעלמא משום הרגל, משא"כ אם גם האיסור הוא מדרבנן, כבר בירדנו דגם הרמב"ם מודה דנחתנין דרגא. וא"כ מיושב קושית הרשב"א, דגבי רב משרשיא הוי האיסור רק כלאים דרבנן, ושם היתה רק אמירה, גם הרמב"ם מודה דמותר, רהא רב משרשיא לא ה' נותן לתינוק רק הפרושה, ורק צוה לו לקחת הזרעונים, ע"ש, ושפיר פריך הש"ס דגם בתינוק ישראל מותר, אבל לענין איסור דספי בידים גם באיסור דרבנן אסור, וק"ל.

ואציע בזה לפני גאון אמו"ר נר"ו מה רקשה לי בענין זה בהש"ס דברי הגמ' בנדה (מ"ו ע"ב) לענין מופלא הסמוך לאיש, דקאמר הש"ס בעל מיפר לה ממ"נ, אם מופלא סמוך לאיש דרבנן אתי נשואין דרבנן ומבטלין נדרא דרבנן, ואם הוא דאורייתא קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו. וקשה לי, לפי הצר רמופלא סמוך לאיש דאורייתא, וכל ההיתר הוא משום קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, א"כ מה לן להפדת הבעל, הא גם בלא הפרתו היא מותרת, והפרתו לא מעלה ולא מוריד. והקשיתי זה להרבה בני תורה, ואין פותר לי.

ולפענ"ד נראה לישב בדקרוק זה קושית המשנה למלך (פי"ז מהל' מאכ"א בסופו). על התוס' מרוע לא הקשו התוס' קושית הרשב"א, כיון שהבעל מיפר הוי כמו ספי בידים. ואמדתי דקשיא להו לתוס' דקרוק הנ"ל, ותידצו דהתרת הבעל היא משום חינוך בעלמא שלא תרגיל עצמה לעבור על נדרה, והגם שאין זה חינוך ממש, מ"מ הוא סניף בעלמא, ובפרט לפי מאי דאמרינן כל המקיים נדרו כאלו בונה במה, וודאי מצוה על הבעל לחנך במצוה זאת להפר נדרה. ולפי"ז לא יוכלו התוס' להקשות, הא הוי ספי בידים, רהא התוס' כתבו בפסחים דף פ"ח כל היכא דמקיים מצות חינוך בעת שמאכיל האיסור ליכא למילף מדם ושרצים. ועל הרשב"א לא קשיא, דאולי סובר כשיטת הר"ן בנדרים דאין הכרח לתירוץ

התוס'. ואמו"ר הגאון נר"ו ימחול להאיר עיני בענינים הנ"ל, ובפרט בשאלתי הנ"ל ובדקדוקי בגמ' נרדה, כי הוא צריך להבנת דברי חכמים, ולמצות גדולה יחשב.

ואשאל בזה את גאון אמו"ר אודות הקרן קימת שיש כאן, וקצובים fs להרב, וחמשה זהובים לשאר לומדי תורה, למי הי' נותן אמו"ר החמשה זהובים*), אם לבחורים או לבני תורה של עיר אחרת כגון דליכא כאן לומדי תורה. והמשועבר אמר לי שאמו"ר הי' רגיל ליתן לו זהב אחד מזה הקרן קימת, ולא אאמין לו שרם יבוא דבר אמו"ר הגאון נר"ו.

גם ימחול אמו"ר נר"ו להודיע לי אם קיבל מכתבי עם דורן דרשה לבתו תי' על יום חתונתה, בשהדרך רחוק אולי נאבד, וכעת אוכל עוד לקבל אצל שררי הפאסט בלא עברו עוד שלש חרשים.

בענין חצי שיעור בחמץ

מהגאון מוה"ר יששכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין זצ"ל*)

ברמב"ם פרק א' מהל' חמץ ומצה דין ז' כתב, כל האוכל חמץ בפסח כל שהוא אסור מן התורה שנאמר לא יאכל. ותמה הכסף משנה דלמה לי קרא מיוחד בחמץ, הא בכל התורה כולה חצי שיעור אסור מה"ת. ונדאה ליישב זה, ובזה נראה ג"כ ליישב קושית התוס' ביומא ע"ד ד"ה כיון דחזי, דלמה לי טעמא דחזי לאיצטרופי הא קרא כתיב כל חלב. ונראה עפ"י מה שאמרו בגמרא דנזיר ל"ז, בשלמא לרידי דאמרינן משום דהותר מצטרף לאיסור, כגון דנפיש חולין, א"כ לא אמרינן צירוף אלא שיהי' המצורף פחות ממנו או עכ"פ לא יהי' יותר ממנו, א"כ נ"מ גדולה בזה, שחידש לנו ר' יוחנן בטעם דחזי לאיצטרופי, לומר, נהי דס"ל לר' יוחנן חצי שיעור אסור מה"ת, זהו רוקא בחצי שיעור, אבל בפחות מחצי שיעור, אין הכי נמי י"ל דאינו אסור מה"ת, דלא שייך חזי לאיצטרופי, כיון שהמצורף עמו יהי' יותר ממנו, וסתמא הוי ס"ד לומר דילפינן מכל חלב דאפילו בפחות ג"כ יהי' אסור מה"ת, וזהו רבותא גדולה.

וראי' לסברא זו דחצי שיעור לא אמרינן חזי לאיצטרופי אלא בשוה ולא ביותר, משבת רף צ"ד ע"ב, דנחלקו שם ר' נחמן ור' ששת בתולש אחת משלש, דר' נחמן מחייב ור' ששת פטור, ומייתי ר' ששת ראי' ממוציא כזית מן המת הא חצי זית פטור, והתניא חייב, וע"כ הא חצי זית מזית והא חצי זית מזית ומחצה, ור"נ אמר אורי ואורי חייב, והא דתניא פטור ראפיק חצי זית ממת

(*) הגאון מהר"ם שיק זצ"ל הי' רב בק"ק יערנין, לפניו.

(1) כתבנו אורותיו בכד"ש קונטרס קכ"ב עמוד י"ז. — חירות הללו הועתקו מכת"ק המונח בננוי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ר'.

גדול, וכתבו בתוס' ד"ה ממת, לאו דוקא גדול אלא הוא הדין מב' זיתים, ובאמת לכאורה קשה, דאם הוציא חצי זית מב' זיתים ונשארו כזית ומחצה, הלא חזי עכ"פ שאם יוציא יותר מעט מחצי זית ישאר פחות משיעור זית והרי הועיל הרבה, ועל כרחק דעל חצי זית לא אמרינן דחזי להוציא יותר מחצי זית, אלמא רלא אמרינן חזי לאיצטרופי [יותר] משיעור זה⁽²⁾.

ויתורץ בזה קושית דעק"א ז"ל על הר"ן בשבועות דף כ"ב ע"ב, דבעי רבא שם, שבועה שלא אוכל ואכל עפר בכמה, אי דעתי' אכזית או אפילו בכ"ש כיון רלאו בר אכילה הוא, וכתב הר"ן שם, וכיון דלא איפשטא בעיין, סתמא לחומרא. והרבב באמת פלא גדול, מאי נ"מ, דסוף סוף לענין מלקות ודאי דלא לקי מן חספס, ואי לאיסור הא חצי שיעור ג"כ אסור מה"ת, ולדברינו ניחא, דהתם דייק בגמ' כיון דלאו בר אכילה הוא בכל שהו, היינו דהאיבעיא בשני דברים, כיון דמשום חזי לאיצטרופי בעי עכ"פ חצי שיעור, אבל כיון דמירי דלאו בר אכילה היא, אסור מה"ת אפילו בכ"ש, וה"ת דחייב בכ"ש, וא"כ נ"מ גם לדין דאסור מראורייתא בכל שהוא.

ויש להוסיף דנפקא לי' לר' יוחנן דזה דוקא בחצי שיעור ולא בפחות, עפ"י מה שכתב הפרו"פ בס' ק"י בבית חספס, דכל חלב דרשינן לחצי שיעור, אף רילפינן מיני' ג"כ לכוי, אך דהברייתא ס"ל כחנני' דחוששין לזרע אב, וא"כ בכל זית וזית מן הכוי יש לעולם חצי זית היתר וחצי זית איסור, ומזה יליף ר' יוחנן דדוקא בחצי שיעור ולא בפחות מזה, וכל זה בשאר איסורים, אבל בחמץ דהתורה רבתה לא יאכל, פי' שלא יבוא לעולם לידי חיתר אכילה, וא"כ אפילו בפחות מזה, סוף סוף יוכל עכ"פ לפעמים לבוא לידי אכילה, או אפילו בפחות אסור מה"ת, וזה שדייק הרמב"ם וכתב בחמץ בכל שהוא, לא לשון חצי שיעור, כמו שכתב בפרק ב' מהל' שביית עשור, אעפ"י שהוא אסור מה"ת בחצי שיעור, רק בחמץ יש קרא מיוחד לאסור בכל שהוא.

(2) עיין בזה בספרו שו"ת דברי יששכר סי' מ"ד ד"ה וכמו דמשמע.

מכתב מהגאון מוה"ר דוב בעריש מייזלש זצ"ל אבד"ק קראקא-ווארשא

הנה ימי חג הפסח הבע"ל יקרבו ויאתיו, וקהלתינו יע"א עד כה נתרבה מאת ה' להיותה מרובה באוכלסי ישראל הי"ו, המונים המונים אלי' נהרו, ויהיו נצרכים קמח סכום מסויים לצורך החג הק' הנ"ל, ולא נעלם מעינינו שהחטים לא נעשו יפות בקיץ העבר מפאת ריבוי הגשמים, עד אשר חטים שאינם מצומחים מעט מעט נמצאים.

לזאת הנני נאלץ להעיד את כל בעלי הרחיים וסוחרי קמח, הרגילים למכור קמחא דפסחא פה קהלתינו שנה בשנה, שלא יקנו חטים לשם פסח, ולא יגשו אל המלאכה להכשיר הרחיים על מנת למכור הקמח בווארשא, כי אם על פי דיינים מובהקים דפה נ"י, הבקאים ויודעים היטב איך להכשיר כל המאשינען וכל כלי הרחיים הצריכים הכשר, וכן יעמידו נאמן שישגיח על החטים שיהיו כשרים למוחנן לשם פסח, ושיהא נעשה הכל ביתרון הכשר על פי דין, בכדי שלא יהי' שום חשש ופקפוק.

ומי מסוחר קמח אשר לא ישים לבו לדבריו המודעה הזאת, ויכין קמח לפסח שלא על פי הדיינים כנ"ל, אז כשלא יתקבל קמח שלו בפה ווארשא, לא יתרעם עלינו לאמר שנתגלגל לו הפסד, כי לא עלינו יהי' תלונתו, רק איהו דאפסיד אנפשי'. וכן יהי' נעשה הכשר הרחיים אשר בכפר זענרזא על ידי הדיינים המצויינים דפה, וע"י משגיח בקי ומבין על החטים, וכאשר נעשה כן אשתקד, שהשגיחו שמה הבר"צ בעינים פקוחות ובהשגחה נמרצה על כל הכלים והחטים כרצון כל יראי ה', וכמעט דוב כלי הטחינה נעשו חדשים ממש, ושאר תשמישי הרחיים נעשו כעין חדתא, וכן יעשה שנה זו אי"ה.

הבא עה"ח ביום ג' חו"ת טבת לטב ולחיין ולשלם (תרכ"ו) לפ"ק.

דובעריש מייזלש חופ"ק ווארשא יע"א

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ב עמוד י"ז. – העתק ממכתב הלז הגיע אלינו ע"י ידידנו האב"ד הקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

מכתב מהגאון מוה"ר עקיבא קארניטצער זצ"ל¹ אבד"ק קראקא

בעה"י. ר' בל"ב למב"י, חסדי ר' כי לא תמנו (תרמ"ג) לפ"ק קראקא יע"א.

משמי ערבות, ברכות רבבות, בחיים וחסד משולבות, למע"כ ידיר
ר' וידיד תבל ומלואה ה"ה הרה"ג והק' בוצינא דנהורא אילן הנושע
לרבים, פירותיו קלים וחרים, מזה בן מזה, אשר אומר עליו כי הוא
זה, כקש"ת מהו"ר אברהם כ"ץ, לקונה שמים וארץ, נ"י ויזרח,
כצאת השמש ממזרח.

אר"ש ושלוש תורתו כמשפט הראוי. הנה איקלן לאתרון כבוד רעי וחביבי
כנפשי איש בריתי ה"ה הרב הנדול צנא מלא ספרא צדיק מושל ביראת אלקים
כש"ת מהו"ר עקיבא יוסף נ"י² מוכ"ז דנא, חתן הה"ק ידיר ר' הג' אב"ד דק'
קאלאמעא יע"א שליט"א³, משמים נסבה שהוכרח לצאת מהקודש ירושלים
תב"א מקום משכן כבודו. והנה אחז צדיק דרכו, דרכי רבנו, לא ללמד על עצמו
כי אם על הכלל כולו, להטיב מעמד ומצב אחב"י תושבי ומחבבי אה"ק, וד'
מילא אותו רוח חכמה בינה ודעת לחשוב מחשבות לעשות לטובתם, כאשר פה
אל פה יציע לפני הדר"ג נ"י.

נא יפרוס כנפי חסדו עליו לקדונו בימין צדקו לאמץ ברכי רבנו הכושלת
להנחותו בעצתו הטובה איכה ידעה ואיכה ירביץ. והנני נשען בצדקתו וטובו
שיהי' בעוזו אומתו, לקיים לפניו, להורות לו הדרך אשר ילך, וד' ידים כסאו
כשמש נגדו וכירח יכון לעולם, לרום קרן התורה ושומרי' ולומדי' לשמה.
כנפשו הקוה"ט וכנפש הצעיר דש"ת בלונ"ח רחימא וחביבא, חותם בברכה
מרובה,

הק' עקיבא קארניטצער

חתן הג' מהר"ש סופר אב"ד רפה זצ"ל

(1) נולד בפרעשבורג בשנת תקצ"ט לאביו הרבני מו"ה אלי' קארניטצער, ולאמו
בתו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בגיל צעיר נתייתם מאביו, ונתגדל על ברכי אבי
חורנו הגאון מוה"ר זלמן שפיצער אבד"ק וויען זצ"ל. בשנת תרכ"ב לפ"ק נשא אשה
בת דודו הגאון מוה"ר שמעון סופר אבד"ק קראקא זצ"ל. אחר פטירת חותנו בשנת
תרמ"ג לפ"ק, נתקבל למלאות מקומו כאבד"ק קראקא. נרפס ממנו ספר שו"ת וחידושי
ר' עקיבא קארניטצער. נלב"ע ביום י"א לחודש טבת שנת תרנ"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר
קראקא. (ראה עוד אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ו' עמוד נ"ו). — מכתב הלז קבלנו
מננוי ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות,
בשפע ברכות והצלחות.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט.

(3) הוא הגאון מוה"ר הלל ליכטענשטיין זצ"ל.

בדין חביות של יי"ש לחג הפסח, ועוד

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' כ"ב אדר העת"ר לפ"ק וויען.

שוכט"ס לכבוד ידידי הרב הגאון החר"ף ובקי ירא ד'
מוה"ר משה ישראל פ"מ נ"י ראב"ד ברעזאן.

יקרתו הגיעני נכון, וכבר השבתי לכת"ה ע"י דילוג רב כי הרבר פשוט להתיר על ידי שיריקו היין לכלים שהוכשרו לפסח, ולטעום אח"כ כל חבית, ואם אין בהם טעם יי"ש כשרים בלי שום פקפוק כמ"ש הש"ך סי' צ"ו וצ"ח דסמכין על טעימת ישראל. והנה גם בלערי טעימה יש מקום להתיר עפ"י ד' תשו' חכם צבי (סי' ע"ה) דמתיר גם לענין פסח בישון י"ב חודש כמו קנקנים של נכדים, ואף להחולקים על הח"ץ וכתבו דהאי דינא היא רק ביין, מ"מ הרי כל עיקר הדין דיי"ש אינו נפגם במעת לעת, נובע מדברי טו"ז ומג"א סי' תמ"ב, ומעמם רמדמי זה לזין נסך דאינו נפגם, וא"כ כמו דביין נסך מהני ישון, הוא הדין לענין יי"ש. ועי' ... יו"ד סי' ק"מ ונוב"י מה"ת או"ח סי' ס"ז דאף ביין נסך גמור מקילין בישון י"ב חודש, והכא כבר עברו ב' שנים, ואף שבהמשך הזמן הנ"ל הי' יין בכלים, אין זה מגרע כלל, כמבואר ביו"ד סי' קל"ה מתשו' הסמ"ק דגם בנשתמשו בו בתוך משך י"ב חודש מים או יין שרי, כיון שעברו י"ב חודש מעת הבליעה. וגם יש לצרד היתר עפ"י ד' הפוסקים דכבוש אינו בולע רק כרי קליפה, והרב ז"ל בש"ע סמך על זה בהפסד מדובה כמבואר בדבריו באו"ח סי' תנ"א.

אבל יש לדון בזה דיי"ש בעין הוי מירי דעבירא לטעמא וכמו שכתב בתשו' פני יהושע, ובתשו' בית שלמה או"ח האריך בזה, אבל ההיתר עפ"י דברי החכם צבי היא שריר וקיים, דהא לאחר י"ב חודש ליכא טעמא כלל. ועכ"ז לא מלאני לבי להתיר הד' חביות הישינים בלי טעימה, כי על ידי טעימה ההיתר ברור בלי שום פקפוק, כי על דברי החכם צבי יש ג"כ חולקים, אך דלענין יי"ש נראה דאין לנשות מדברי הח"ץ, וכפי העולה בזכרוננו שבספר יד יהודה סי' ק"ג כתב ג"כ כן. על כן מחמת חומר עניני פסח, וגם הרי אפשר לברר על ידי טעימה, יש לעשות כן, ואם ירגישו טעם יי"ש, הרי נפלו כל התירים בבירא, ואך לח"ץ ע"כ נימא שהי' יי"ש בכלי תוך שנה. אך לענין אותן ט"ז [חביות] שנמכרו ואין ידוע אנה, יש לסמוך בפשיטות על דברי הח"ץ הנ"ל עפ"י דברי המוכר שזה ג' שנים שהי' בהם יי"ש.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז. — העתק מתשובה זו (בכת"י השואל), הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ז.

ועל דבר השטר מכירה כוללות, הנה גם אני נוהג כן מאז, ובגלילותינו ראיתי כי הוא תיקון טוב, אף שיש באמת בעניני שטר מכירה כוללות בכמה ענינים עקולי ופשוטי, אבל כשיעשה כל אחד שטר מכירה לעצמו, יהי ח"ו קלקול יותר, ובפרט לפי פירצת דורינו בגלילותינו, אמנם שם אין אני יודע עד מה, והדבר מסור ללב הרב ה' ר' פנחס צימטבוים נ"י דשם, וכפי ראות עיניו יעשה.

ובדבר השאלה לענין הגביות, הנה מאז נשאלתי על זה מהרב .. והוא חפש לצדד היתרים, ודרש חו"ד והסכמתי על זה. — והשבתי לו בארוכה כי לא מצאתי דבר ברור להשען להתיר החלב שחלבו נכרי בלי עומד על גביו, לזאת לא אוכל ליעץ כת"ר לזה. ולאשר ספריי אינם אתי פה, וגם חכתכים שלי אינם אתי, לא אוכל להאריך, ור' שנותיו יאריך, ויקבל חג הקדוש הבע"ל בשמחה וכושר. כנפש ידידו דוש"ת באהבה מצפה לישועת ד',

הק' מאיר אריק אבר"ק כוטשאטש

במס' פסחים דף י"א ע"ב

מהרב הגאון מוה"ר יהושע פנחס באמבאך ז"ל⁽¹⁾

אבר"ק אושפיץ

במס' פסחים י"א ע"ב במשנת, רבי מאיר אומר אוכלים כל חמש ושורפין בתחלת שש, רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. ובגמ', אמר אביו לכשתמצא לומר אליבא דרבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום, לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה כו', אמר רבא לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו ולדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו.

הנה בגוף פלוגתת רבי מאיר ורבי יהודה לפי שיטת רבא, דגם לר"מ אדם טועה בשתי שעות, ורק לר"מ לא חייש ליום המעונן, ובין חמש לשבע לא טעי אינשו, משא"כ ר"י חייש ליום המעונן, צריך לדעת טעם פלוגתתן, דלכאורה דעת רבי יהודה נכונה היא, דביום המעונן יש לחוש ולבוא לידי טעות. אך לענ"ד יש לומר דלשיטתייהו אולי בזה, דהנה בפני יהושע ז"ל העיר בהא דלרבי יהודה תולין כל חמש ולא אוכלין ולא שורפין רק שמאכיל לבהמתו ומוכרו לנכרי כמבואר ברש"י ובש"ס ריש פרק כל שעה ובפוסקים, ואמאי, כיון דחייש לידי טעות לאסור עי"ז באכילה, גם בהנאה הו"ל לאסור, כיון דיש לטעות בין חמש לשבע ויוכשל באיסור הנאה, ותירץ הפני יהושע ז"ל דרק בשעה ששית

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד ט"ז. — חידו"ת הללו הגיעו לידינו מעוזבון הרבני החסיד הנכבד מו"ה ברוך זועג ע"ה. יהא זכרו ברוך.

שהכל טועין, החמיר רבי יהודה לאסור בהנאה, אבל בחמש שאין הכל טועין, והיינו משום דבין חמש לשבע לא טעי, ורק משום יום המעונן, לא אחמיר בולי האי לאסור ג"כ בהנאה, שהוא הפסד מרובה, ולא החמירו רק באכילה דהוא הפסד מיעוט ולכתחילה הוא, יעו"ש בפנ"י שזה כוונת דבריו, וכ"כ הב"ח באו"ח סי' תמ"ג, יעו"ש.

אולם עדיין יש להעיר בזה, שעמדתי על המחבר כמה פעמים, בדבר שהוא מחלוקת הפוסקים שאחד אוסר אפילו בהנאה, ואחר מתיר אפילו באכילה, ואיפסקא הילכתא דבהפסד מרובה יש להתיר ולסמוך על המתיר, ויש לעיין היכא שהוא הפסד מרובה כשנאסר אף למוכרו לעכו"ם אבל אם נתיר למוכרו לעכו"ם ונאסור באכילה שוב אין כאן הפסד מרובה, האך להורות לחם הוראה כשיבא לפנינו, אם נומא שלא להתיר רק בהנאה, דבזה איבא הפסד מרובה, ונאסור אותו באכילה לחד לדעת האוסר, או דילמא דגם באכילה פותר, דמפ"נ אם ניוחש לדעת האוסר, הרי אוסרו גם בהנאה, ורק משום הפסד מרובה אתה סומך על דעת המתיר, והרי המתיר מתיר אף באכילה, והיא מקום עיון ומידי דאיתא כשאלה. — ולפ"י כיון דלרבי יהודה אדם טועה שתי שעות, אמאי לא גזר ג"כ על הנאה, דהיא היא, ואי דהוה הפסד מרובה ולא רצו לגזור, א"כ גם על איסור אכילה לא מצי לגזור, כיון דאם אסור באכילה משום חשש טעות, אסור גם בהנאה, והוא הפסד מרובה ולא גזרינן, אבל לחלק בין אכילה להנאה אינו ענין כלל.

(ואף רמצינו כעין זה גבי בשר בחלב דרבנן, דמותר בהנאה ואינו אסור רק באכילה, שם טעמא דמילתא דגזרו רבנן כדי שלא יבואו להתיר בשר בחלב דאורייתא, אבל כיון שאסרו בב"ח דרבנן באכילה, ממילא יתרחקו ממנו ולא יבואו לבשלו ג"כ, דמילתא דלא שכיח שיבשלו דק להסתחר בו, בפרט דהרי כל איסורי אכילה אין מסתחרין בהן, ואף באיסור דרבנן שיותר לסחור, מפ"מ מתרחקין ממנו בקביעות לבשל בכוונה על זה למכור, דחיישינן דילמא אתי לירי תקלה, וע"כ שוב מילתא דלא שכיח שיבואו לידי טעות, לכך לא גזרינן איסור הנאה, משא"כ כאן, דמשום טעות אסרו חכמים את האכילה והתירו לו למכור, והוא תרתי דסתרי אחרדי, ורק משום הפסד מרובה חשו שלא לאסור בהנאה, ממילא כדן הוא שלא נאסור ג"כ באכילה, ולא ניוחש לטעות, ובפ"י). והנה לפי שיטת הרמב"ם ז"ל (פרק ח' מהל' מאכלות אסורות הל' ט"ז) דאין לוקין על הנאה, וא"כ קל איסור הנאה מאכילה, שפיר שייך לומר דאף שגזרו על אכילה, היינו משום דחמיר שחיא במלקות, משא"כ בהנאה שאינה במלקות לא גזרו בה, ואף דבעלמא אמרינן, מה לי איסור לאו וכו', וגם התוס' במנחות דף ה' כתבו דגם באיסור עשה גזרינן גזירה לגזירה, מפ"י ו"ל דמשום הפסד מרובה לא גזרו בהנאה שאינה במלקות, אך לדעת הפוסקים שלוקין על הנאה ג"כ, א"כ שוב אין חילוק, ואמאי לא גזרו על הנאה, ואי משום הפסד מרובה, שוב גם באכילה נתיר וכו"ל.

והנראה לענ"ד דעפ"ז יש לומר ביאור פלוגתת רבי מאיר ורבי יהודה, דכל חד לשיטתו' אזיל. ותחלה אומר לתרץ מאי דלא גזרו על הנאה בשעה חמישית, ואומר אני דע"כ לא ה' באפשר לגזור איסור הנאה בשעה חמישית כמו שאבאר, דהנה הפרי חדש באו"ח סי' תל"א הביא בשם רבני ויניציאה שנסתפקו בביטול חמצו בשעה ששית שאסור מדרבנן, אם הוא עובר בבל יראה מדאורייתא, כיון מדרבנן לאו ברשותי' קאי מדאורייתא אינו שלו, או דאינו עובר רק מדרבנן. וכתב הפר"ח דגמרא ערוכה היא בפרק קמא דפסחים דף ו', וניבטלי' בשית כיון דאיסורא דרבנן עליו' כדאורייתא דמיא, ומבואר דעובר בבל יראה מדאורייתא משום דלאו ברשותי' קאי לבטלי' ע"י האיסור דרבנן, יעו"ש בפר"ח ובתשובות האחרונים מזה. והנה כבר כתבו האחרונים ז"ל, דלא מהני קנין ומכירה לנכרי בחמץ בפסח, משום דלאו ברשותי' קאי למוכרו. ומעתה לכאורה יש להעיר, דהאיך אסרו רבנן בהנאה בשעה ששית כדי שלא יבוא לידי טעות, הרי עתה שאסרו בהנאה יש חשש יותר שיבוא לידי טעות דימכור חמצו לנכרי בשעה ששית, דהוא יטעה לומר שהיא שעה חמישית, דאדם טועה בשעה, ובשעה חמישית אינו אסור בהנאה והוא ברשותו למוכרו, ובאמת הוא כבר שעה ששית ואין המכירה חל, דלאו ברשותי' קאי למוכרו, רק שהתורה עשאו כאילו הוי ברשותו ועובר עליו בב"י וב", משא"כ אם לא אסרו בששית בהנאה, ה' חל המכירה ולא עבר בב"י וב", וא"כ על ידי תקנתא עדיין יבוא לידי טעות ומכשול איסור תורה, ואמאי אסרו בהנאה.

אך זה לא קשה כלל, דודאי כל מה שיוכלו חכמים לתקן שלא יהי' מכשול, תקנו, מעתה בשלמא אם קודם התקנה לא היו נכשלים בזה הלאו דב"י וב"י על ידי טעות, שפיר לא שייך לתקן אשר יבואו לירי מכשול יותר, משא"כ בזה, הרי מכשול זה שייך גם בשעה ששית, אם לא היו מתקנים שישרפנו בתחלת שש, א"כ יטעה בין שש לשבע, וימכור חמצו בשבע שאסור מן התורה, ואין המכירה חל כלל, ויעבור בב"י וב", וא"כ גם בשעה ששית יש מכשול דב"י וב", ורק שיש עוד חשש ומכשול באיסור אכילה ואיסור הנאה עצמו שאסור מה"ת בשבע, והוא יטעה לאוכלו וליהנות ממנו, ולכך תיקנו חכמיו"ל עכ"פ להציל מכשול של איסור אכילה והנאה בשבע, ואסרו מתחלת שש, ושוב לא יהי' מכשול באיסור אכילה ואיסור הנאה ראורייתא, ואף אם יטעה בין חמש לשש, אין כאן מכשול באיסור של תורה של אכילה והנאה, ואי שיצמח מכשול עדיין בענין לאו דבל יראה, הרי זה אי אפשר לתקן, רגם אם נאסור בחמש עדיין יצמח מכשול הזה, ויצטרכו לאסור כל יום י"ד, וזה מקרא מפורש אך חלק, דאינו אסור כל היום, וגם היא גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד בו, לכך לא תיקנו דק מה שביכולתם להציל מאיסור אכילה והנאה דאורייתא, ובמה שאי אפשר לתקן, הניחו על דין תורה.

ומעתה, והו רק בשעה ששית, רבין שש לשבעי כולם טועים, וא"כ יש כל הני חששות, ומה שהיו יכולין לתקן תיקנו, אבל בשעה חמישית דאף לרבי

יהודה רסובר דארם טועה בשתי שעות, מ"מ הרי בין חמש לשבע לא טעי אינשי, ואף בין חמש לשש לא טעי אינשי, כמ"ש במק"א כשיטת הירושלמי (פסחים פ"א ה"ד) רכמו שאין למעות משש לסוף שבע, משום רבשבע חמה במערב, ובשש בי קרנתא קאי, ה"ה שאין למעות בין חמש לשש, משום רבחמש חמה במזרח, ובשש יומא בי קרנתא קאי, וא"כ ליכא למיטעי רק ביום המעונן, אבל ביום שאינו מעונן, לא אתי למיטעי, ובין רביעית לחמישית, זה כל ארם טועה אף ביום זריחת השמש, וא"כ האיך יתקנו חכמים לאסור בשעה חמישית משום גזירה דיום המעונן שיבואו לירי טעות בשביעית ויהי' מכשול, זה אינו, דהרי עתה יהי' מכשול יותר, דקורם התקנה לא שייך מכשול רק ביום המעונן, ועכשין על ירי תקנת חכמים יהי' מכשול גדול בכל יום י"ד שיבוא לירי איסור תורה לעבור בב"י וב"י, דהרי בין רביעית לחמישית טועים הם, (ואף דקאמר רבא רביעית זמן סעודה לכל הוא, מ"מ הרי כתבו התוס' בשמעתין רגבי ערות לא שייך זה, דאף שהוא זמן סעודה, טועים הם, ורק רכאן משום דזמן סעודה לכל הוא לא הי' ביכולת לגזור איסור מחשש טעות שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בו, כיון דזמן סעודה הוא, אבל טעות שייך, בפרט לענין מי שאינו עוסק באכילה רק במכירת החמץ, שפיר שייך טעות כמו גבי ערות, והבן). וא"כ כשיטעה על חמישית שהיא רביעית, וימכור החמץ לנכרי, ובאמת כבר היא שעה חמישית, ואינו ברשותו למוכרו לנכרי, מחמת איסור דרבנן שאסרו בהנאה, וא"כ עובר בב"י וב"י מדאורייתא, וא"כ האיך יוכלו חכמים לתקן איסור הנאה משום חשש דיום המעונן, שהיא לא שכיח, ויבוא עי"ז לירי טעות בתמירות ומכשול גדול יותר מכאשר הי'. לכך הניחו חכמים, ולא גזרו רק על איסור אכילה, ובהנאה הניחו על דין תורה, ושוב לא יצמח מכשול על ירי תקנתם, ראם ימכרנו, שפיר יחול המכירה, ולא יעבור על ב"י וכנ"ל, משא"כ בשעת ששית דליכא מכשול יותר מכאשר הי', שפיר יתקנו לאסור בין באכילה בן בהנאה, דעכ"פ מאיסור הנאה ינצל, ומתורץ קושית הפני יהושע ז"ל, והבן.

(ובאמת יש לפלפל ולומר רכאן אם יטעה לומר שהיא שעה רביעית, באמת חל המכירה, משום שירוע מה שכתב הגאון ז"ל מליסא בנתיבות המשפט סי' רל"ד, דשונג באיסור דרבנן אין צריך כפרה, וכתבתי בקונטרס „קנקן חרש" בשם מחברים, שביארו טעמו, משום דספיקא דרבנן לקולא, ולמי שהוא שונג באמת היתר נמזר הוא ולא גזרינן מספק דמותר יעו"ש, וא"כ הרי כאן באמת שלו הוא, רק ע"י האיסור אינו ברשותו, אבל כיון דשונג הוא, א"כ באותה שעה היתר הי', שפיר חל המכירה, דברשותו הוא, ושוב אינו עובר בב"י. וזכיתי שכעין זה כתב הרב אבני מילואים אה"ע סי' כ"ט לענין מקרש בעדלה בחוץ לארץ כשלא ידעה האשה, כיון דערלה בחוץ לארץ מותר, מותר לספק וליתן בידים, יעו"ש בדבריו. אך מ"מ אינו דומה לכאן, דשם ממש היתר הוא, וגם נראה דאף להסוברים דמחמת איסור דרבנן אינו חשוב להיות איסור תורה, מ"מ כאן לכ"ע אין המכירה חל, כיון שטעה דמכר בשעת היתר הנאה, ואולי

יתוודע לו אח"כ שטעה, הרי אסור לו ליהנות מהדמים, דרמי איסור הנאה שקיל, וא"כ פשיטא דהוי מקח טעות, שאילו ידע דאסור לו ליהנות ולמכור, לא הי' מוכר, והוה מקח טעות, וכעין שכתב החק יעקב בהל' פסח סימן תמ"ח גבי עכו"ם שהביא קמח מתבואה [לישראל] דהוה מקח טעות, דאיסורא לא ניחא לי' דליקני', יעו"ש ובמקור חיים, וה"ה בזה הוה מקח טעות ובטלה המכירה מראורייתא לקולא, כן יש לומר בזה, והרבה יש להאריך, ואקצר).

אך אמנם עדיין לא מיתרצתא מה שהעירותי למעלה, וארדבה יוקשה יותר, רכיון רעיקר החשש משום טעות, ומשום טעות יש לאסור אפילו בהנאה, וזה אינו באפשרות לאסור בהנאה, ממילא דאף באכילה לא נאסור, דאין חומרא בזה מבזה, וע"כ צריך לתרץ כרתיבנא למעלה, דיש חומרא באכילה יותר מבהנאה, דבהנאה אין לוקין ובאכילה לוקין, לכך אף שאין לאסור בהנאה, אסור באכילה, ולא הוי כתרתי רסתרי אהררי, שזה חמור מזה, אך להסוברין רלוקין על הנאה, שפיר ליכא למימר דאסור באכילה מחשש טעות, דא"כ ע"כ דאסרת לי' ג"כ בהנאה, ובהנאה אי אפשר לאוסרו, ריהוי' מכשול יותר, ומותר לגמרי גם באכילה. והנה כבר כתב הגאון הפני יהושע ז"ל בפסחים פרק כל שעה, דאף להסוברין רלוקין על הנאה, היינו רק למאן דנפקא לי' איסור הנאה מלא תאכלו או מלא יאכל, וא"כ פשיטא דקרא, היינו הנאה, ולוקה כמו באכילה, משא"כ למאן דיליף כל איסורין בהנאה מאותו, אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה, א"כ הוי לאו הבא מכלל עשה ואין לוקין עליו.

ומעתה שפיר נכון מאוד פלוגתת רבי מאיר ורבי יהודה רלשיטתם אזרי, דבריש פרק כל שעה (כ"ב ע"א) קאמר הש"ס רלר"מ רס"ל חולין שנשחטו בעזרה ראורייתא, צריך אותו לאי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה, ואיסור הנאה יליף מלא תאכלו מנבילה שהוצרך לפרוט היתר דמכירה ונתינה, ולר"י דסובר דלרבין ככתבם הוא דאתא, אין ראי' מנבילה, רק דנפקא לי' איסור הנאה מאותו אתה משליך וכו', וסובר חולין שנשחטו בעזרה לאו ראורייתא יעו"ש, וא"כ מובן רלר"י אין לוקין על הנאה, דהוי רק לאו הבא מכלל עשה, ולכך אף שאין באפשרות לגזור איסור הנאה בחמישית, מ"מ גזור על אכילה דחמיר יותר שהיא במלקות, משא"כ בהנאה, אבל לר"מ רלדירי' לוקין ג"כ בהנאה, א"כ הנאה חמיר כמו אכילה, רמחד קרא רלא תאכלו נפקא, א"כ כיון דבשעה חמישית אי אפשר לגזור איסור הנאה, משום דאתי לירי מכשול יותר, ע"כ דנתיב לגמרי גם באכילה, דמאי טעם לגזור באכילה יותר מבהנאה, ולכך מתיר ר"מ אף באכילה, ולא גזר משום יום המעונן, ולשיטתם אזלי, וזה נכון מאוד בביאור פלוגתתם.

בענין ע"פ שחל בשבת, וצוואת ר"י החסיד

מהרב הגה"צ מוה"ר פנחס חיים טויב אבד"ק ראזדל ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ג' לסדר וירא אליכם כבוד ה', ות"ן ברכ"ה (תרפ"ג) לפ"ק ראזדל.

שלום שלום מנכחי מרומים לידידות נהלינו הרב הגדול החריף סיני
ועוקר הרים גברא רבה בתורה וביראה הגביר המפורסים מו"ה
עקיבא בלויא שיחי' נצח.

לנכון קבלתי מכתבו שני ימים קודם החג הקדוש, ורבת שמחה וגילה
וחרדה ה' לי בראותי שגם עכשיו שאני ברחוק, לא כבה אצלו שביב נוגה
האהבה מאתי השפל, אשר גברא רבא דכוותי' לא צריך לדידי ולמטלטעת, רק
עגונותו תרבני במקום גדולתו אני מוצא ענותנותו.

כמה שכותב לי בשם רבו הגאון הקדוש וצ"ל⁽²⁾ שנסתפק אם כשחל ערב
פסח בשבת, אי שרי לצרף ללחם משנה מצה. מה אני נגד גאון וקדוש כמוהו
וצ"ל אשר אפי' שיחת חולין שלו אין די, רק לא ידעתי מקום הספק. דהרי
מבואר בפרי מגרים סי' תמ"ד באשל אברהם ס"ק א' כי בשבת ערב פסח המצות
הם מוקצה, א"כ האיך יצטרף דבר של מוקצה ללחם משנה. וכבודו הרמה
נ"י הביא דבר זה בשם הייטב פנים וצ"ל, הלא מבואר בפרמ"ג כן, דהמצות
הם מוקצה בשבת ערב פסח⁽³⁾, והלא בשבת לחם משנה היא מן התורה, כמו
שהביא ר' אבא במס' שבת פרק כל כתבי (דף ק"ג ע"ב) חייב אדם לבצוע

---

(1) נולד בעיר קאמארנא ביום שמיני עצרת שנת תרכ"ו לפ"ק לאביו הגה"צ
מוה"ר יהודא צבי טויב אבד"ק ראזלא וצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה, בת הגה"צ
מוה"ר אברהם חיים הורוויץ אבד"ק לינסק וצ"ל. בשנת תרמ"ו לפ"ק נתקבל למלאות
מקום אביו כאבד"ק ראזדל. אחר מלחמת העולם הראשונה נתיישב בעיר מארגערעטען,
ובשנת תרפ"ג לפ"ק חזר לעיר ראזדל. נדפסו ממנו כמה ספרים על חכמת הקבלה. נפטר
ביום י"א תשרי שנת תרצ"ו לפ"ק, ומנ"כ בעיר ראזדל. — ב' מכתבים הללו הגיעו
אלינו (בכת"י השואל) מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב דקהל יטב לב
דסאטמאר במאנטריאל. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הג"ר אליעזר זוסמאן סופר אבד"ק פאקש וצ"ל בעמח"ס עט סופר ועוד,
כרמוכח בשו"ת פרי השרה ח"ב סי' פ"ח, ובשו"ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי חיו"ד
סי' מ"ח אות ב', יעו"ש.

(3) מה שתמה על שהביא דבר זה בשם ספר ייטב פנים, והרי מבואר כן בפרי
מגרים. הנה בספר ייטב פנים מוזכר דבר זה באזהרות והנהגות לחג הפסח, בדיני ע"פ
שחל להיות בשבת (אות ז') וז"ל: שלא לאכול בשבת מצות השמורה של מצוה, כ"כ
בפר"ח, עכ"ל. — וכנראה שנפל טעות כדפוס בספר ייטב פנים, וצ"ל, כ"כ בפר"מ,
ולא נמצא דבר זה בפרי חדש, כי אם בפרי מגרים. (והמעייין בשו"ת פרי השרה הנ"ל
בסוד"ה ויש לכוון, ירגיש שגם הוא יצא לחפש דבר זה בפרי חדש, ולא מצא).

על שתי ככרות בשבת שנאמר לקטו לחם משנה, וכן הוא ברמב"ם ז"ל הלכות שבת פרק ג' ובמזמור או"ח וש"ע סי' רע"ח, א"כ כשהיא מן התורה, בוודאי אין לצרף המצה ללחם משנה לרעתי השפלה בזה.

גם אודיע לכת"ה נ"י כי אני הזהרתי את בני עירנו בהררשה שאמרתי בשבת הגדול פ' ויקרא, שלא יאכלו שום חמץ ביום ו' עש"ק פ' צו אחר שריפת חמץ עד הלילה ליל שבת"ג, משום גזירה ראשתקד, כמו שהתקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא יום הנפך כולו אסור אצל איסור עומר בחדש (סוכה מ"א ע"א). והנני בזה אוהבו הנאמן ידיר נפשו הרורש שלומו וטובו ושלום תורתו המברכו בישועה והצלחה גדולה,

הק' פנחס חיים טויב האב"ד ק"ק ראזל והגליל

ב"ה. אור יום ה' ואתחנן תרפ"ד לפ"ק ראזל.

ברכתי תעלה לראש משביר כבוד אהובי ידיר נפשו, הרב הגדול מעוז ומגדול, גדול בתורה ומופלג ביראת ה', איש אשכולות רב פעלים, המפורסם לתהלה, מו"ה עקיבא בלויא שליט"א אבן יקרה בק"ק קראסנא יצ"ו.

כן לנכון הגיעני מכתבו היקר, ועל של עתה באתי, הנה קבלתי מרבתי ואבותי הקדושים אודות צוואת רבינו יהודה החסיד ז"ל, אודות כלה וחמותה רשמותיהן שוין, מחמת שרבינו הגדול והקדוש במשנת חסידים (מס' חתונה ומילה) מחמיר בזה, לכן יש לנו להחמיר מאוד בזה, מחמת שהוא כותב תמיד בקבלה מפי רבינו האר"י הקדוש זצ"ל, ובשאר דברים אין להחמיר כל כך, וחתן וחמיו רשמותיהן שוין, ה' אבי זקני הגאון הקדוש רבי ד' הירש מזידיטשוב ז"ל עם אבי זקני הגאון הקדוש מו"ה ר' יהודה הירש ז"ל אב"ד דפה ק"ק ראזל שמותיהן שוין, אשר בצוואת ר"י החסיד ז"ל מחמיר בזה⁽⁴⁾. וגם במחותנים ששמותיהן שוין, עוברא ידענו מפי מורי הקדוש משינאווא ז"ל רבינו הגה"ק מ' יחזקאל שרגא ז"ל, אשר אביו של הרב מטשחוב נ"י הרב מ' יעקב שמשון

(4) בספר לב שמח החדש שחיבר בנו הג"ר יהודה יחיאל טויב אב"ד ק"ק ראזל ז"ל, בסוף פרק י"ז, הביא שגם אביו הגה"צ מראזלאל, כותב מכתב הלז, ה' שמו פנחס חיים, ושם חותנו אברהם חיים.

ובאמת יש מקילין אף בכלה וחמותה כשאין שמותיהן שוין ממש. ובספר מכתבי קודש ח"ב מכתב כ"ח נדפס מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד שכתב שם בזה"ל: ואשר שאל אודות השידוך בענין כלה וחמותה, לא שמעתי שכ"ק אדמו"ר הגה"ק וצללה"ה הכ"מ ה' מקיל באופן זה, רק כמדומה לי שבאם לא נקראה בשם האחר אז נוהגין היתר, וכן שמעתי שכ"ק דודי הגה"ק משינאווע וצללה"ה התיר באופן זה, עכלה"ק. ועיי"ש מה שהובא בזה בשם האחרונים.

שליט"א, ה' שמו ד' משה, ושם חותנו הה"צ מו"ה משה ז"ל אב"ד שינאווא, ה' שמותיקן ממש שוין, וצוה רבינו הקדוש משינאווא לשרך עצמם, וכן בזה אין קפידא, ויוכלו לעשות השידוך הזה מה שכת"ה שואל ממני, רק באופן הזה אני מסכים, שימחול על כבודו לשאול עוד לשני רבנים מובהקים, היינו לכבוד הרב הגה"צ אב"ד שאמלווא שליט"א⁵), ולהרב הגה"צ אב"ד קראלע שליט"א⁶), ואם גם הם יסכימו לזה, אז אני מצדק להם להתיר, ואם הרבנים האלו לא יסכימו, אזי גם רבדרי בטלים בזה, שעלי וראי לא יסמוך בזה, ובדברים כאלו אין מה לפלפל.

ומה שכתב במכתבו אודות מה שכתוב בתשובת הגאונים הצדיקים, יש לדבר בזה הרבה, אבל מה אני בזה לדבר בגבהי מדומים נגד הרים הרמים והנשאים, והעיקר בזה אם יסכימו שני הגדולים ההמה הנ"ל שליט"א, אז גם אני השפל מסכים לדבריהם בזה לעשות ולגמור השידוך בשעה טובה ומוצלחת. והנה הרבה והרבה פעמים באו לפני ענינים כאלו ב"ה, ועפ"י הסכמות שלשה גדולים יעצתי לעשות השידוכים בשעה טובה ומוצלחת, שכן קבלתי מאבותי ורבתי הגאונים וקרושים ז"ל. רבדי ידיד נפשו אוהבו הנאמן, המברכו בישועה גדולה בברכה והצלחה בכל מעשי ידיו,

הק' פנחס חיים טויב האבד"ק ראודל והגליל

(5) הוא הג"ר שלמה זלמן עהרענדייך ז"ל הי"ד.

(6) הוא הג"ר שאול בראך ז"ל.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

במצות עונג ושמחה ביו"ט

ברוך אברהם צבי הורוויץ
 ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאנוב
 חרב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
 ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' ביצה ט"ו: ת"ר מעשה ברבי אליעזר שהי' יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יו"ט, יצתה כת ראשונה וכו', נתן עיניו בתלמידים התחיל פניהם משתנים, אמר להם בני לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו שמניחים חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, בשעת פטירתן אמר להם לכו אכלו משמנים וכו', אמר מר שמניחים חיי עולם וכו', והא שמחת יו"ט מצוה היא, רבי אליעזר לטעמי' דאמר שמחת יו"ט רשות, דתניא ר"א אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה, דבי יהושע אומר חלקהו חציו לד' וחציו לכם וכו', ע"כ. ויש כמה הערות בסוגיא זו, ראשית, דלכאורה לר"א הרי נתנה תורה לאדם ברירה, או לקיים שמחת יו"ט, או יושב ושונה, והיינו דע"י הלימוד יכול להפקיע עצמו משמחת יו"ט, וא"כ היאך אמר ר"א שמניחין חיי עולם וכו', כיון שנתנה תורה ברירה זו, ובשלמא אם ע"י לימוד ה' יכול לקיים גם מצות שמחת יו"ט, אז ה' מובן מה שאמר שמניחין חיי עולם, שהרי אילו היו עוסקין בתורה, ה' להם מצות לימוד התורה, וגם מצות שמחת יו"ט, ועכשיו אין להם רק שמחת יו"ט, ובאמת כן כתב השאגת ארי' בס' ס"ט, דאפשר לקיים גם חלק לכם, דהיינו שמחת יו"ט, ע"י לימוד התורה. אבל לכאורה קשה מאד לומר כן, דהא ד"י אמר חלקהו חציו לד' וחציו לכם, הרי דע"י חלק לד' אינו מקיים שמחת יו"ט, וכן מוכח להדיא בדברי הרמב"ם פ"ו מהל' יו"ט שפסק כר"י, וז"ל (בהלכה י"ט), אע"פ שאכילה ושת' במועדות בכלל מצות עשה, לא יהי' אוכל ושותה כל היום כולו, אלא כך הוא הדת, בבוקר משכימין כל העם לביהכ"נ וכו', וחוזרין לבתיהן ואוכלין וכו', ע"כ. משמע בהדיא מדבריו דב' עניינים הם, דאכילה ושת' היא ענין של שמחת יו"ט, אלא דלא יעסוק בזה כל היום, אלא יקיים גם עצרת לד' אלווקן ע"י תורה ותפלה, וא"כ הרק"ל, למה אמר רבי אליעזר שמניחים חיי עולם ועוסקין בחיי שעה.

(ב) עוד קשה בנמ' פסחים דף ס"ח: אחרי שהובא מחלוקת ר"א ור"י הנ"ל, אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם, מ"ט וקראת לשבת עונג, ע"כ. וצ"ע להבין החילוק בין עונג לשמחה, דביו"ט דכתיב ב' שמחה פליגי ר"א ור"י, ובשבת דכתיב ב' עונג כולי עלמא מודי דבעינן נמי לכם. וכיותר קשה מאד על הרמב"ם שכתב (שם בהלכה ט"ז) וז"ל, כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל ימים טובים, שנאמר לקדוש ד' מכובד, וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש, וכבר ביארנו הכיבוד והעונג בהל' שבת עכ"ל, וכן כתב הטור סי' תקכ"ט

עיי"ש, ולכאורה צע"ג מסוניא דפסחים הנ"ל, דמכואר דבשבת כיון דכתיב ב' עונג משו"ה לא פליגי, א"כ משמע בהדיא דביו"ט ליכא מצות עונג.

עוד הקשו המפרשים, דהרי"ף (ריש פ"ב דביצה) הביא הך גמ' דפסחים, דהכל מודים דבשבת בעינן נמי לכם, ולכאורה צ"ע, דהא כל החידוש הוא רק לר"א, דאילו לר"י גם ביו"ט בעי לכם, והרי הלכה כר"י, ולמה הביא הרי"ף מימרא זו. ויש מביאין ראי' מכאן שהרי"ף פסק כר"א, אבל קשה מאד, דהרי אין הלכה כר"א דשמותי הוא, וא"כ למה הביאו הרי"ף.

(ג) ונראה עפי"ד הרמב"ם הנ"ל (פ"ו הלכה ט"ז), שכתב דביו"ט יש מצות כיבוד ועונג כמו בשבת, ואח"כ בהלכה י"ז כתב, ז' ימי הפסח וח' ימי החג עם שאר ימים טובים, כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו וב"ב וכו', עכ"ל. ודייק בשו"ת הגרע"א ז"ל (בהשמטות לס' א'), דתרי מילי נינהו, מצות כיבוד ועונג, ומצות שמחה, ובשבת יש רק מצות כיבוד ועונג, ובחול המועד יש דק מצות שמחה, וביו"ט יש שניהם. וכתב שם הגרע"א, דחייב פת בא מחמת כיבוד ועונג, דאילו שמחה יש לקיים בכשר ויין בלא פת, וע"כ בחול המועד ליכא חיוב פת, וע"כ כתב הגרע"א דנשים פטורין מאכילת פת ביו"ט, ואם שכחה יעלה ויבא א"צ לחזור ולברך, עיי"ש. (ועי' במס' סוכה כ"ז. ישרים במיני תרנימא, ובתוס' שם שחלקו בין שבת ליו"ט, ומשמע מרבריהם דחייב פת לאו משום כיבוד ועונג אלא משום דאיתקש למן, וצ"ע).

ונראה לכאור החילוק בין כיבוד ועונג לשמחה בדרך זה, רמזות שמחה היא דין בגברא, דהיינו שהאדם יהי' שמח וטוב לב ביו"ט, ויעשה דברים המעוררים שמחה, משא"כ מצות כיבוד ועונג הוא דין בהיום, דהיינו שצריך לכבד ולענג אותו היום יותר משאר ימים, וכן הוא בלשון חז"ל כל המענג את השבת וכו', ולא כתבו כל המענג עצמו בשבת, ובאמת כן הוא בלשון הקרא, וקראת לשבת עונג לקדוש ר' מכובר. ועי' ברמב"ם פרק ל' מהל' שבת, איזהו כבוד, זה שאמרו חכמים לרחוץ פניו וריו ורגליו בחמין בערב שבת וכו', ויושב בכוכר ראש מיחל לקבלת שבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך, וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמיריהן בערב שבת, ומתעטפין ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך, עכ"ל. ונראה דהא דרייק הרמב"ם לכתוב יוצא לקראת המלך, וכן לקראת שבת המלך, כוונתו רזהו עיקר מצות כיבוד, לעשות את יום השבת מכובד מעל שאר הימים, כמו שהמלך מכובד על כל בני מלכותו, וכן כל הענינים של כבוד ועונג, הם להראות חשיבות ליום שבת המלך, ומשו"ה יש חיוב פת, שזה מראה קביעות סעודה וחשיבות ליום זה. תמצית הדבר דמצות שמחה היא שהאדם יהי' שמח, וכיבוד ועונג הוא לכבד ולענג היום יותר משאר ימים.

והנה מצות לימור התורה, אף רפקודי ד' ישרים משמחי לב, ומעוררים שמחה, ועל כן אפשר לצאת בזה שמחת יו"ט (וכרברי השאנת ארי' הנ"ל), מכל מקום נראה, דכיבוד ועונג וראי דאי אפשר לקיים בזה, כי אין מראה בזה שום

חשיבות ליום זה יותר משאר ימים, כי הרי בכל יום יש חיוב של לימוד התורה, ופשוט.

(ד) ונלע"ד דאפשר לומר, דעיקר פלוגתא דר"א ור"י, אי או כולו לר' או כולו לכם, או חלקהו חציו לר' וחציו לכם, תלוי בזה אי יש ביו"ט חיוב כיבוד ועונג כמו בשבת, דר"א סבר דביו"ט יש רק חיוב שמחה ולא כיבוד ועונג, ודברי קבלה של כבוד ועונג נאמרו רק בשבת, וע"כ אמר ר"א או יושב ושונה, (ויקיים עי"ז מצות שמחה כדברי השאגת ארי'), או אוכל ושותה, ואולי ר"א ידע זה מהא דאמרה תורה עצרת לר' אלו קיד, הרי יש גילוי הקרא דיכול ללמוד כל היום, וא"כ בע"כ דליכא ביו"ט מצות כיבוד ועונג, רק מצות שמחה. אבל ר"י ס"ל, דגם ביו"ט יש מצות כיבוד ועונג, וכמש"כ הרמב"ם והטור, וע"כ אינו יכול ללמוד כל היום, דבזה אינו מקיים כיבוד ועונג, וא"כ מהו כוונת הכתוב עצרת לר' אלו קיד, חלקהו חציו לר' וגו'.

ונמצא דכולו לר' של ר"א, משונה מחציו לר' דר"י, דלר"א הוא דין ואופן של שמחת יו"ט, ולר"י הוא דין נפרד לגמרי, והיינו שחצי יום צריכים להקדיש לר'. ולענ"ד מדוקדק כן בלשון הגמ', דר"א אמר או אוכל ושותה או יושב ושונה, משמע דוקא לימוד התורה, אבל ר"י אמר סתם חציו לר', משמע דגם תפלה וכדומה נכלל בזה, וכמו שמבואר בהדריא ברמב"ם ושו"ע, דמה שמתפללין הוא בכלל חציו לר'. והחילוק פשוט, דלר"א דצריכין לקיים בזה שמחת יו"ט, א"כ דוקא לימוד התורה דמשמחי לב הוא בכלל זה, אבל לר"י שהוא ענין נפרד של חציו לר', א"כ כל עניני לר', כגון תפלה ואמירת תהלים וכדומה נכלל בזה.

ולפי"ז מיושב שפיר מה שאמר ר"א שמניחין חיי עולם וכו', דהא אפשר לצאת שמחת יו"ט גם ע"י לימוד התורה, ולעיל הקשינו דמדברי ר"י וכן מהרמב"ם רואין דאינו כן, אמנם לא קשה כלום, דלר"י דיש גם מצות כיבוד ועונג, ע"כ אי אפשר לצאת ע"י לימוד התורה, אבל לר"א דיש רק מצות שמחה, שפיר יכול לצאת גם בלימוד התורה.

(ה) ובזה מיושב גמ' פסחים הנ"ל, הכל מורים בשבת דבעינן נמי לכם דכתיב ב' עונג, והיינו דכל הפלוגתא הי' רק אי ביו"ט יש מצות עונג, אבל בשבת ודאי כתיב ב' עונג, וא"כ בודאי שאינו יכול לצאת בלימוד התורה, שבוה אינו מכבד ומענג היום. ומיושב שפיר דברי הרמב"ם, שכתב דגם ביו"ט יש מצות עונג, והקשינו לעיל דגמ' זו משמע דרק בשבת, דכונת הגמ' כאן דאף לר"א דליכא מצות עונג ביו"ט, מ"מ בשבת בודאי יש מצות עונג, אבל באמת להלכה לר"י יש מצות עונג גם ביו"ט, והרמב"ם כתב דלינא דקו"ל כר"י דחציו לר' וחציו לכם, ודו"ק. ואולי משו"ה הביא הר"ף מימרא זו, אף דעיקרה נאמרה אליבא דר"א, מ"מ מכאן רואין דהיכא שיש מצות עונג אי אפשר לקיימו ע"י אכילה ושת' (וכן בכיבוד, דוקא בבגדים נאים וכדומה), וזה נוגע דלינא אליבא דר"י, בין בשבת ובין ביו"ט, ודו"ק.

(נכתב לע"נ אאמו"ר הגה"צ ר' אלתר יחזקאל ב"ר אלישע זצ"ל, נלב"ע

ט"ז שבט תשנ"ד לפ"ק).

בסוגיא דבני בתירא

אברהם משה שאי

מני"ש בשיבת בית בנימין

סטעמפארד

במס' פסחים (דף ס"ו ע"א) ת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירא פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת ולא ירעו אם פסח רוחה את השבת אם לאו, אמרו כלום יש אדם שיוורע אם פסח רוחה את השבת אם לאו, אמרו להם ארם אחר יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ויורע אם פסח רוחה את השבת אם לאו, וקאמר שם שהלל הורה להם שפסח רוחה את השבת. ויש לדקדק בגמרא הנ"ל, (א) כמה הי' ספיקם תלוי אם פסח רוחה את השבת או לא, (ב) מנא ירעי שהלל יורע אם פסח רוחה את השבת, (ג) מדוע אמרו על הלל שעלה מבבל, מאי נ"מ בזה, (ד) עוד הקשו המפרשים, אמאי לא פשטו ספיקתם מפסח מדבר שעל פי חשבון חל בשבת ואפ"ה רחה את השבת. (עיי' בס' בית מאיר, ובהנהגות הגרא"מ הורוויץ הנרפס בש"ס ווילנא).

ונ"ל לתרץ עפ"י קושית הגאון ר' דוד דייטש זצ"ל (הובא בשו"ת חתם סופר חלק או"ח סי' קכ"ד) דלפי מה שכתבו התוס' בפסחים דף ג' ע"ב (ר"ה מאל"י) דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח כמו דפטור מראי', א"כ אמאי פסח וכל מכשיריו רוחין את השבת, הלא יכול להפקיר כל נכסיו ולא יהי' לו קרקע, וממילא יופטר מקרבן פסח, כמו שמצינו כי האי גונא במס' שבת (קל"א ע"א) דמש"ה ציצית אינו רוחה את השבת דיכול להפקיר את בגדו ויהי' פטור מציצית וכן במזוזה יכול להפקיר את ביתו, ע"ש.

ויש לתרץ, דהנה התוס' שם הוציאו דין זה דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, מהא דפטור מן הראי', וכמבואר בפסחים ח' ע"ב דאמר רב אמי מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. והנה בספר שפת אמת בריש חגיגה, וכן בספר מרומי שדה (להנצי"ב), כתבו לחדש, דמי שאין לו קרקע פטור רק מלעלות מביתו לרגל, דמזה מיעטה התורה, אבל אם הוא בירושלים חייב בראיית פנים בעזרה, דהתורה לא פטרו ממצות ראי' עצמה, עיי"ש. ולפי דבריהם אפשר לתרץ דקדוק לשון רב אמי, דאמר מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל, ולא קאמר פטור ממצות ראי', דאין הכי נמי דאינו פטור ממצות ראי', רק דפטור מלעלות לרגל. ומהאי טעמא נמי לא קחשיב במשנה בריש חגיגה בתוך שאר הפטורים ממצות ראי', מי שאין לו קרקע, דאין זה פטור נמור על מצות ראי' וכנ"ל. ולפי"ז י"ל, דמאחר שהתוס' השוו דין זה דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, להא דפטור מראי' אם אין לו קרקע, א"כ רמיא אהדדי, וכמו דלענין מצות ראי', אם הוא כבר בירושלים אינו פטור ממצות ראי', כמו כן לענין קרבן פסח, אם הוא כבר בירושלים שפיר חייב בקרבן פסח, אף אם אין לו קרקע.

ועפ"ז מיושב קושית הגאון ר' דוד דייטש הנ"ל, דפסח אינו דומה לציצית ומזוזה, דהתם אם מפקיר את בגדו או את ביתו, שפיר פטור מן המצוה לגמרי, משא"כ בקרבן פסח, אפילו אם מפקיר נכסיו, אין זה פטור גמור, ואם הוא בירושלים יש עליו חייב קרבן פסח, ומשו"ה דוחה את השבת, דאין בידו להפקיע את עצמו מן המצוה לגמרי.

ובזה יש להבין ספיקת בני בתירא אם פסח דוחה את השבת אם לאו, דמאחר שבידם להפקיר נכסיהם ואז יהיו פטורים מקרבן פסח א"כ לא לידחי את השבת, וכקושיית הגאון ר' דוד דייטש הנ"ל. ולפי זה לא יכלו לפשוט ספיקתם מפסח מדבר שדחה את השבת, רהא מבואר במפרשים דהרקע צריך להיות דרקע בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, (עיין בהגהות הגרא"מ הורוויץ בדף ג' ע"ב, ובספר בית פנחס עמ"ס תמורה, הביא דא"י לזה מהא דמבואר במס' ערכין פ"ט ע"א, דרקע חו"ל חשיבא כמטלטלין), ובפסח מדבר עדיין לא הי' להם קרקע בארץ ישראל, ואפ"ה היתה גזירת הכתוב להקריב הקרבן פסח, ושוב אי אפשר להביא דא"י מפסח מדבר שדוחה את השבת, או יש לתרץ, דלפי הנ"ל, אף מי שאין לו קרקע, מ"מ הוא בירושלים, חייב בקרבן פסח, ורק פטור מלעלות לירושלים, א"כ במדבר כיון דכל ישראל היו במחנה ישראל, אפשר דדינה בירושלים, ולא הי' שייך הדין לעלות מביתו, א"כ היו כולם חייבים בקרבן פסח, אע"פ שלא הי' להם קרקע, ומשו"ה דחה את השבת, ושוב אין יבוליס להביא דא"י מפסח שהקריבו במדבר.

ועפ"ז יש להוסיף ולומר רזה הי' המחלוקת בין בני בתירא והלל, דבני בתירא אזלי לשיטתם, דהנה מה שכתבו התוס' בדף ג' ע"ב דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, קאי על ר' יהודה בן בתירא, דלפיכך לא עלה מביתו להקריב הקרבן פסח, מפני שלא הי' לו קרקע, והנה אם ר' יהודה בן בתירא הי' סובר פדברינו הנ"ל דמי שאין לו קרקע אינו פטור לגמרי, רק שאינו מחויב לעלות מביתו לירושלים, אז בודאי הי' ר' יהודה בן בתירא משתדל עצמו לקיים המצוה, אלא ודאי דר' יהודה בן בתירא הי' סבך דמי שאין לו קרקע פטור לגמרי מן המצוה, וא"כ בני בתירא לשיטתם אזלי וסברי דאינו דוחה את השבת, דהרי לשיטתם, ויכלו להפקיר נכסיהם ולהיות פטור לגמרי, ובהו מוכן מה שאמרו על הלל, שעלה מבבל, דאפשר לומר דהלל עלה מבבל להקריב קרבן פסח אע"פ שלא הי' לו קרקע בארץ ישראל, ומ"מ עלה בידו לקיים המצוה, רסבך כאידך גיסא, דמי שאין לו קרקע אינו פטור לגמרי, ולשונם זו לא קשה קושיא הנ"ל דיוכל להפקיר נכסיו ויהי' פטור, וממילא לא ידחה את השבת, דהא אינו פטור לגמרי, וממילא לשיטתו שפיר דוחה קרבן פסח את השבת, וא"ש בס"ד.

בסוגיא דבני בתירא

יצחק מאטצען

ברוקלין, ניו יארק

(א) אמרינן בפסחים (דף ס"ו ע"א) תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירא, פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת, ולא ידעו אם פסח רוחה את השבת אם לאו, אמרו כלום יש ארם שיודע אם פסח רוחה את השבת אם לאו, אמרו להם ארם אחר יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הרור שמעי' ואבטליון, ויודע אם פסח רוחה את השבת אם לאו, שלחו וקראו לו, אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח רוחה את השבת אם לאו, אמר להם וכי פסח אחר יש לנו בשנה שרוחה את השבת, והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שרוחין את השבת, אמרו לו מנין לך, אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד, מה מועדו האמור בתמיד רוחה את השבת, אף מועדו האמור בפסח רוחה את השבת וכו', עיי"ש.

ומדרקקים העולם על לשון הכפול שכחו ולא ירעו, דסני באמרו שכחו לחוד או לא ידעו לחוד. והנראה בס"ד, דהנה הפני יהושע הקשה (בליקוטיו למס' פסחים דף ס"ט), הא אמרינן בגמ' (דף נ"ט ע"ב) רמי לי רב ספרא לרב, כתיב לא ילין לבוקר זבח חג הפסח, לבוקר הוא רלא ילין הא כל הלילה ילין, והכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט, ושני לי הכא בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן דחלבי שבת קריבין ביו"ט וכו', הרי לך מקרא מפורש דפסח רוחה שבת, ולמ"ל נזירה שוה דמועדו, עיי"ש.

וי"ל, דבירושלמי פסחים (פ"ו הל' א' הובא בתוס' ד"ה בארבעה), תירץ רב חיינא סתירת הפוסקים הנ"ל, אילו עבר והביא שמא אינו כשר, מאחר שאילו עבר והביא כשר עובר, ופי' בקרבן העדה, דאילו הקריב בשבת הקרבן כשר, קמ"ל קרא רעובר על האימורין משום לא ילין, יעיי"ש. וא"כ שוב אינו מוכח דקרא איירי בי"ד שחל בשבת, רחא י"ל דקמ"ל בעבר ושחט בשבת דאסור להקטיר אימורין.

אלא שזה אינו, רכבד הקשה בשירי קרבן על הירושלמי (שם), רחא קי"ל כרבא רכל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביר לא מהני, ולדירי' אם עבר והקריב החגיגה בשבת הקרבן פסול, וא"כ אי אפשר לאוקמי קרא בעבר ושחט בשבת, ועכ"ח מיירי בי"ד שחל להיות בשבת, והררא קושית הפני יהושע הנ"ל.

אמנם א"ש, דכבר ידוע חירוש המהרי"ט, בהא ראמרינן (חולין י"ד ע"א) השוחט בשבת וביום הכיפורים שחיטתו כשירה, וקשה דנימא כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביר לא מהני, ותי' המהרי"ט דרך היכי דיתוקן האיסור אמרינן אי עביר לא מהני, אבל בשוחט בשבת, הרי בהמה שחוט לפניך ואי אפשר לתקן האיסור, לכן אמרינן רלא מהני, ואין לומר דיתוקן האיסור אם נאמר רלא מהני, ויהי' חשוב מקלקל בשבת דפטור, דקדו תיקן להוציא מירי אבר מן החי לבני נח, ולכן אמרינן רלא מהני.

ולפי"ז יש לחרש דכל זה לא שייך בקרבן פסח, לפי מש"כ הסמ"ג (לאווין מצוה שנ"ד), רהקרא דתושב ושכיר לא יאכל בו, קאי על האוכל, דגוי עצמו מצווה שלא יאכל הקרבן פסח, עיי"ש. א"כ בעבר ושחט הקרבן פסח בשבת, אי אפשר לומר רתיקן להוציא מידי אבר מן החי לבני נח, דהא אסור לבן נח לאכול מהקרבן פסח, וא"כ שפיר יתוקן האיסור ע"י דאמרינן אי עביר לא מהני, ועכ"ח אי אפשר לאוקמי קרא בעבר ושחט בשבת, ועכ"ח דאיירי בי"ד שחל בשבת, ומוכח דפסח דוחה שבת, והדק"ל.

והנה המנחת חינוך (מצוה י"ד) הביא דא"י לדברי הסמ"ג הג"ל, ממה דאמרינן בגמ' פסחים (דף ג' ע"ב), ההוא ארמאה רסליק ואכיל פסחים וכו', ברקו בתרי' ואשכחוהו ארמאה וקטלוהו. וקשה לכאורה למה קטלוהו הא אינו מוזהר ע"ז, אבל לדעת הסמ"ג דגוי עצמו מוזהר ע"ז שלא יאכל מקרבן פסח, ואזהרתן לבני נח זו היא מיתתו, לכן קטלוהו, יעי"ש.

ולפי"ז מיושב הכל, דהא מרא דעובדא שם הוה בני בתירא, וכדאמרינן שם שלם לך ר' יהודה בן בתירא דאת בגציבין ומצורתך פרוסה בירושלים, עיי"ש. א"כ זהו כוונת הגמ' שכחו, היינו רשכחו דין עצמם דקטלוהו לההוא ארמאה משום ראכל מקרבן פסח, ועכ"ח דס"ל כמש"כ הסמ"ג דגוי עצמו מצווה שלא יאכל מקרבן פסח, וא"כ אי אפשר לאוקמי קרא דלא ילין בעבר ושחט, דהא אי עביר לא מהני והקרבן פסול, דאין לומר דיתוקן האיסור להוציא מידי אבר מן החי לבני נח, דהא אסור לבני נח לאוכלו, ועכ"ח רקרא איירי בי"ד שחל להיות בשבת, ומוכח דפסח דוחה שבת, וכיון דשכחו דין עצמם, לא ידעו ונפלו בספיקתם אי פסח דוחה שבת או לא, ורו"ק.

(ב) עור י"ל, בהקדם קושית העולם בהא דאמרינן בפסחים (דף ו' ע"ב), שואלין ודורשין בהלכות הפסח קורם הפסח שלושים יום, שהרי משה עומר בפסח ראשון ומוזהר על פסח שני, והקשו התוס', דרילמא ע"י שאילתן הוזקק להשיב להם, ותירצו דהו"ל למימר אל תעשו פסח ותו לא. ומקשים העולם, הא לקמן (דף פ"ה ע"א) יליף מרכתיב בפסח שני ועצם לא תשברו בו אחר עצם שיש בו מח ואחר עצם שאין בו מח, ולא אמרינן רעשה דואכלו את הבשר רוחה ל"ת דשבירת עצם, א"כ רילמא משו"ה אמר להם משה בפסח ראשון דיני פסח שני, ובכללם דין ועצם לא תשברו בו, כדי שידעו בפסח ראשון שלא ישברו גם עצם שיש בו מח.

והנראה בס"ד, דהנה השואל ומשיב (מהרו"ג ח"א סי' שס"ה) העיר בדבר חרש, דבשבירת עצמות אף דליכא משום מלאכת שבת, דבתלוש מותר לשבור עצמות בשבת ויו"ט, אמנם בהא דאמר דחמנא ועצם לא תשברו בו, הרי התורה אוסרתה אותה השבירה, וממילא נחשבת למלאכה האסורה, וכמש"כ רש"י במס' ביצה (דף כ"ז ע"ב) ד"ה חלה שנשמאה, דכל דהתורה אחשבה למלאכה דכתיב באש תשרף, אף כל דבר שעושה בו לזרוק לכלבים וכדומה, נחשב למלאכה עיי"ש, וא"כ כאן ג"כ כיון דהתורה אסרה השבירה, שוב נחשבת למלאכה

האסורה, והו"ל ככל מלאכות האסורות ביו"ט, וא"כ מאי פריך כגמ' דנימא דעשה ראוכלו את הבשר דוחה לל"ת דשבירת עצם, הא איכא ב' לאוין ועשה דשביתה, ואין עשה דוחה ב' לאוין ועשה, עיי"ש.

ובפשיטות י"ל, דבפסחים (דף פ"ד ע"ב) אמר רב פפא דשבירת עצם מבעור יום לכו"ע אסור, משום דלאורתא חזי לאכילה, וכן פסק הרמב"ם (פ"י מהל' קרבן פסח ה"א), אחר השובר את העצם בלילי חמשה עשר, או ששובר עצם מבעור יום, או ששובר אחר כמה ימים לוקה, ע"ש. וא"כ שפיר צריך קרא שלא ישבור עצם בערב פסח מבעור יום דעדיין חול הוא, והוי אמינא דעצם שיש בו מח יהי' מותר לשבור להוציא המח שבתוכו מטעם עדל"ת, דמבעור יום איכא דק חר ל"ת דלא תשכרו, קמ"ל קרא דאפילו מבעור יום אסור.

והנה איתא במס' שבת (דף פ"ז ע"ב), כאחר לחודש הוקם המשכן, תנא אותו היום נמל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית וכו', עיי"ש. ומוכח דראש חודש ניסן הי' ביום א', וערב פסח חל אז בשבת, וא"כ לא הי' אפשר לשבור מבעור יום, כיון דהי' בשבת, ואיכא ל"ת ועשה דשבת, דהתורה אחשבה למלאכה וכו"ל, וא"כ בלא"ה אי אפשר למעות בפסח מדבר לשבור עצם שיש בו מח מבעור יום משום עדל"ת, ולכן דייק שפיר רשואלין ודורשין קודם הפסח ל' יום, ראין לומר דהוצרך להזהירם על שבירת עצם, דלא נימא עדל"ת, דבלא"ה לא אמרינן עדל"ת, כיון דחל אז ערב פסח בשבת, והו"ל עשה ולא תעשה, ומיושב קושית העולם לנכון.

והנה מבואר בפסחים (דף כ"א ע"ב), ר' יהודה בן בתירא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם לפסח, ופירש"י (בר"ה שלשים), דהני שלשים יום משעה שחל עליו חובת ביעור, מששואלין בהל' פסח, עיי"ש. ועכ"ח רס"ל רשואלין ודורשין קודם הפסח ל' יום, ויליף להו נמי מדקאי משה בפסח ראשון ומוזהיר על פסח שני, וקשה דדילמא הוצרך לומר להם דיני פסח שני משום איסור שבירת עצם שיש בו מח, ועכ"ח צ"ל דכיון דערב פסח הי' בשבת, ולא הי' אפשר לשבור מבעור יום, א"כ לא הי' צריך להזהיר על דין שבירת עצם, א"כ הרי בני בתירא גופא ידעו מזה דפסח דוחה שבת, שהרי ס"ל רשואלין ודורשין קודם הפסח ל' יום וכו"ל, וזהו שמדריק שכחו היינו ששכחו דין עצמם, שאמרו כותח אסור למכור ל' יום, ומשו"ה לא ידעו אם פסח דוחה שבת אם לאו, ורו"ק בזה.

בענין מצה גזולה

מרדכי ארי' גיפס

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם בפ"ו מהל' חמץ ומצה הלכה ז' כתב, אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכל טבל או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו או שגזלה, עכ"ל. וכן פסק המחבר בס' תנ"ד סעיף ד', אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה, במה דברים אמורים כשגזל מצה אבל אם גזל חטים או קמח ועשאן מצה יוצא בה, שקנאה בשינוי, ודמים לבד הוא חייב לו, ע"כ. וברא"ש בפרק כל שעה כתב, דילפינן לה מגזירה שוה לחם לחם מחלה, והוא מגמ' סוכה דף ל"ה ע"א, ואח"כ הביא הירושלמי דפוסל גזולה מטעם מצוה הבא בעבירה, ומעם זה הביא ג"כ הרב המגיד שם, והשאגת ארי' בס' צ"ד ס"ל דטעם הירושלמי עיקר, עיי"ש.

והנה הגרעק"א בהגהותיו על הרמב"ם ובהגהותיו על השו"ע הקשה, אמאי אינו יוצא במצה גזולה, ולא אמרינן דכיון דלעסיה קנייה בשינוי מעשה, וכתב הגרע"א שמצא כן בחי' הריטב"א בסוכה דף ל"ה, שכתב כן לקושטא דמלתא ריוצאים במצה גזולה, דכיון דלעסיה קנייה. והוא מגמ' כתובות דף ל' ע"ב בסוגיא דקם ל' בדרבה מיני', דאמרינן דאף לשיטת ר' נחוניא בן הקנה, דהי' עושה יום הכיפורים כשבת לתשלומין, מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין, אף יוה"כ מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין, דס"ל דאף חייבי כריתות פטור מן התשלומין, ולא דוקא חייבי מיתות כ"ד, מ"מ מודה באם גנב חלבו של חבירו ואכלו, דחייב לשלם לו, דהחייב תשלומין והחייב כרת אינן באין כאחד, דחייב תשלומין בא בשעת הלעיסה, דמדלעסיה קנייה, וחייב כרת על אכילת חלב אינו אלא בשעת הבליעה, וא"כ גם בגזל מצה יקנה בלעיסה, וא"כ לא יהי' מצוה הבא בעבירה, כיון דקנאו והוי שלו קודם עשיית המצוה, דכה"ג כתבו התוס' בסוכה דף ל' בד"ה הא קניי', ובבבא קמא דף ס"ז ע"א בד"ה אמר, דאם גנב לולב ביו"ט שני אינו יוצא המצוה, דהו"ל מצוה הבא בעבירה, מ"מ היכא דקני ל' בשינוי קודם עשיית המצוה, לא חשיב מצוה הבא בעבירה, וזהו סוף דברי המחבר הנ"ל, דאם גזל חטים וכו', דיוצא בה.

והגרעק"א ציין לעיין במגן אברהם ריש סי' קצ"ו, דהמג"א הביא קושית התוס' שם במס' סוכה על דין זה, דהיכא דנעשה שלו קודם עשיית המצוה לא חשיב ל' מצוה הבא בעבירה, מהא דבבא קמא דף צ"ד, בההיא דגזל סאה חטין וטחנן ואפאן והפריש ממנו חלה, דפסק ראב"י דאינו מברך, דאין זה מברך אלא מנאץ, וע"ז נאמר ובוצע ברך נאץ ד', ואמר אביו שם, דמראב"י שפסק דאינו מברך, חזינן דס"ל דשינוי אינו קונה, דהא טחנן ואפאן, והו"ל שינוי מעשה, ואפ"ה פסק דאינו מברך, ואמר רבא ע"ז, ממאי, דאפשר דראב"י ס"ל

שינוי קונה, ועד כאן לא קאמר ראב"י אלא לענין ברכה, משום דהו"ל מצוה הבא בעבירה, ע"כ. חזינן מהבא דאף דקונה ע"י שינוי, מ"מ הו"ל מצוה הבא בעבירה. וע"ז תירצו בתוס' שני תירוצים, א' דהתם דיחויא בעלמא היא, ובאמת ס"ל לראב"י רשינוי אינו קונה, ואי נמי ברכה שאני, דאיכא נמי הזכרת השם, עכתו"ד התוס'. ולפי"ז פסק המחבר בשו"ע סי' תרמ"ט, דאינו יכול לברך, אף דקנה ע"י שינוי, מ"מ ברכה שאני. וע"ז כתב המגן אברהם, כיון דאכתי בספיקא קאי, דלפי תירוץ הא' שבתוס' אין נפק"מ בין המצוה להברכה, דאם פסקינן רשינוי קונה לא הוי מצוה הבא בעבירה, ואף הברכה יכול לברך, א"כ בברכת המזון היכא דגזל חישין וטחנן ואפאן, מחויב לברך, דספיקא דאורייתא לחומרא, וברכת המזון דאורייתא. והוסיף המגן אברהם, דאפשר דאפילו גזל "לחם", היינו דהי' כבר טחון ואפוי מקורם שננכה, מברך ברכת המזון, דכשאלה כבר קנאו בשינוי, ע"כ. והפירוש הוא, דאמרינן מדלעסיה קנייה, עיי"ש ביד אפרים. ובנתיב חיים שם הקשה על המגן אברהם, דמ"ש ברכת המזון מהא דגזל מצה דאינו יוצא, דלא אמרינן מדלעסיה קנייה, ולא קנאה בשינוי, והשאר בצ"ע, (וכן הקשה באריכות בקרבן נתנאל בפרק כל שעה הלכה י"ח אות פ').

ולענ"ד נראה לתרץ קושית הגרע"א הנ"ל, דלמה לא אמרינן במצה גזולה מדלעסיה קנייה, וגם קושית הגתיב חיים, דמאי שנא ברכת המזון דכתב המגן אברהם דיברך ברכת המזון, דמדלעסיה קנייה, ממצה גזולה רלא קנייה. ונקדים דברי הפרי מגרים בס' ר"י בא"א סק"א, וכן הוא שיטת הכנסת הגדולה הובא במג"א שם סק"א, דאף דבשאר איסורין רבעי כזית צריך שיהי' כזית בכרי אכילת פרס, וביותר מכדי אכילת פרס לא מצטרף, מ"מ לענין ברכת המזון רבשביעה תליא מילתא, דואכלת ושבעת כתיב, נראה דאף שאכל מעט מעט ושעה יותר מכדי אכילת פרס, חייב לברך אם שבע, עיי"ש.

ובמנחת חינוך מצוה שי"ג, הקשה על הפרי מגרים, מהא דאמרינן במס' יומא דף ע"ט ע"ב, דככותבת הנסה דהוא השיעור לחייב באכילת יוה"כ, רביתובי דעת' תליא מילתא, ובפחות מכותבת לא מיתבא דעת', דהוא פחות מכביצה, ודאי' לזה מהא דתנן, עד כמה מומנין, עד כזית רבוי ר"מ, ר' יהודה אומר עד כביצה, דר"מ סבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתי', ור' יהודה סבר ואכלת ושבעת אכילה שיש בה כדי שביעה, ואיזה זה ביצה, ואי ס"ד כותבת הנסה יתירה מכביצה, השתא כביצה שבועי משבעא דעתא לא מיתבא, אלא ש"מ דכותבת הנסה שאמרו הוה פחות מכביצה, כביצה שבועי משבעא, ככותבת מיתבא דעת', עכ"ד הגמ'. חזינן מגמ' זו, דיתבא דעת' בא קורם השביעה.

והנה ביוה"כ קי"ל דאם אבל ככותבת ביותר מכדי אכילת פרס לא מצטרף, ואינו חייב על אכילתו, דביותר מכדי אכילת פרס לא מיתבי דעת', וא"כ כ"ש דביותר מכדי אכילת פרס לא משבעא, כמו דאמרינן בגמ', שבועי משבעא דעתא לא מיתבא בתמי', אלא ע"פ כיון דביותר מכדי אכילת פרס לא מיתבא דעת', כ"ש דלא משבעא, וא"כ קשה על הפרי מגרים, דכתב דבברכת

המזון אף אם אכל ביותר מכדי אכילת פרס חייב לברך, כיון דבשביעה תליא מילתא, וכיון ששבע חייב לברך, הא מגמ' הנ"ל מוכח דאינו שבע. וע"כ פסק המנחת חינוך, דלא יברך ברכת המזון באם אכל יותר מכדי אכילת פרס. (והא דכתב במנ"ח דלא יברך ברכת המזון „אף ששבע“, ולכאורה איך שייך ששבע ביותר מכדי אכילת פרס, צ"ל כוונתו דאף שהאדם שבע, מ"מ אין זה השביעה שהתורה מחייבת לברך עלי', דהתורה אינה מחייבת רק על שביעה בתוך כדי אכילת פרס, וביותר מכדי אכילת פרס אף ששבע במציאות, מ"מ לגבי דינא דברכת המזון לא מקרי שביעה, כדמוכח בגמ').

מכל זה נראה, דאף לשיטת המנחת חינוך שחולק על הפרי מגדים, אינו חולק רק על הא דפסק דאף אם אכל כזית יותר מכא"פ חייב לברך כיון ששבע, ועל זה כתב דאי אפשר לומר כן, דביותר מכא"פ אינו שבע מאכילתו, אבל על עצם החידוש שחידש לן הפרמ"ג, דבברכהמ"ז בשביעה תליא, נראה שהסכים לזה. וכן כתב בשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' מ"ט, דאף דבכל התורה כל היכא דכתיב אכילה לא הוי פחות מכזית, מ"מ לגבי ברהמ"ז קרוב לוודאי דמן התורה אי שבע ל' בפחות מהכי, סגי, דהתורה תלי ל' בשביעה. [ועיי"ש מה שפי' בזה הא דאחז"ל דהם מדרקקים על עצמם עד כזית]. ועי' בשו"ת כתב סופר חאו"ח סי' ל"א, שציין להפנים יפות ריש פ' בחקותי שכתב כן, דאין צריך כזית אם שבע בפחות, וכתב ריש לפקפק על זה, ע"ש.

ובזה נראה לפשוט ספיקת הגרעק"א בהגהותיו על שו"ע או"ח סי' קפ"ו, שנסתפק בקטן שאכל ביום אחרון של שנת י"ב לעת ערב קודם הלילה, ובתחלת הלילה כשנעשה גדול, עדיין לא נתעכל המזון, אם מחוייב מדאורייתא לברך, ונפק"מ אם יוכל להוציא איש אחר שאכל כדי שביעה, דאם אינו אלא חיוב דרבנן, לא יוכל להוציא את האחרים, דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא, אבל אם הוא מחוייב מה"ת, שפיר יכול להוציא, וכן נפק"מ כשמשופק אי בדרך או לא, אם צריך לברך, דאם יהי' מחוייב דאורייתא, צריך לחזור ולברך, דספיקא דאורייתא לחומרא, עיי"ש שהעלה בצ"ע. אבל לפי מה שהבאנו מהאחרונים הנ"ל, דבברהמ"ז בשביעה לחוד תליא, הדעת נוטה שיהי' מחוייב לברך מה"ת, דאף שהאכילה היתה בעת שהי' קטן עדיין, מ"מ מה שמבדך ברהמ"ז אינו אלא על השביעה, ובעת שנעשה שבע, הרי הוא גדול, וא"כ מחוייב לברך מה"ת, ודו"ק.

ומעתה נתנה ראש ונשובה לתרץ קושית הגרעק"א והנתיב חיים, דהנה אף רבבליעה לחוד בלא לעיסה הו"ל כדרך אכילה [ודלא כמו שכתב התורת חיים במס' חולין דף ק"כ]. וראי' לזה מהא דבלע מצה יצא, ולא אמרינן דהו"ל שלא כדרך אכילתו, וכ"כ הנודע ביהודה במהרו"ק חיו"ד סי' ל"ה, מ"מ היכא דלועס, בודאי שייך להאכילה, ולא אמרינן כיון דסגי בבליעה ואין אנו צריכים את הלעיסה, א"כ אין הלעיסה שייכת להאכילה, דזה אינו, דרוקא היכא שאינו לועס אמרינן דסגי בבליעה, אבל היכא שלועס, אמרינן דהלעיסה היא חלק

מהאכילה. וכן כתבו האחרונים, אהא דכתב המגן אברהם בס' קס"ז סקט"ז בשם השל"ה, אהא דכתב המחבר ולא ישיח בין הברכה לאכילה, ועל זה כתב השל"ה לא ישיח עד שיכלע הפרוסה, מיהו אם שח בעורו לועס, א"צ לחזור ולברך, וציין על זה המג"א, עס"י ר"י רהלועס א"צ ברכה, א"כ עיקר הברכה על הבליעה, והשאייר בצ"ע, ובאמת כל זה הוא מרברי השל"ה. וכתבו האחרונים, דלא קשה כלל, ראין סתירה לזה מהא דסימן ר"י, דאף דהיכא שאינו בולע אלא לועס א"צ ברכה, דחכמים לא תקנו ברכה על הלעיסה, מ"מ היכא דבולע ולועס אמרינן דהלעיסה הוי בכלל האכילה, וכמ"ש המשנה ברורה שם בבב"ל, רלעיסה אתחלתא דאכילה, ולכן כיון שהתחיל ללעוס, כבר התחיל האכילה, וא"כ אפי' הפסיק קודם גמר האכילה א"צ לחזור ולברך. מכל זה נראה דאף הלעיסה היא מכלל האכילה.

וא"כ מתורץ שפיר קושית הנתיב חיים והגרעק"א, אמאי לא אמרינן במצה גזולה מדלעסי' קנייה, דכיון דהלעיסה היא מכלל האכילה, א"כ הו"ל מצוה הבא בעבירה, דרוקא היכא שקנה בשינוי קורם עשיית המצוה יצא ידי המצוה, משא"כ אם המצוה מסייע להקנין, לא מהני, ואכתי הוי מצהב"ע, וכן כתבו התוס' להדיא, וא"כ לא מהני מה שנעשה שלו בשעת הלעיסה, דהקנין הוי בשעת האכילה והוי מצהב"ע, דהמצוה מסייע להקנין, ומצאתי שכ"כ לתרץ במקו"ח שם.

ומתורץ היטב קושית הנתיב חיים, דזהו דוקא לגבי שאר מצות, דהמצוה נעשה ע"י בליעה, וא"כ גם הלעיסה בכלל, וכן לגבי חיובים דהוא על הבליעה, דהיינו הנאת גרון, א"כ גם הלעיסה בכלל האכילה, משא"כ בברהמ"ו, דלפי דעת האחרונים שהבאנו לעיל, דחייב ברהמ"ז אינו רק על השביעה, (והאכילה לא הוי רק כמו תנאי להשביעה, דהשביעה צריך שתהי' ע"י אכילה לפי רעת הכת"ס, ולפי דעת החת"ס לא צריך כלל אכילה בברהמ"ז), א"כ יש לחייב בברהמ"ז ולא הוי מצהב"ע, דבעת שהוא שבע, דאז בא החיוב של ברהמ"ז, כבר הוא שלו, וקנאו על ידי הלעיסה, ולכן אינו מצהב"ע, ודו"ק.

ואל תקשה מגמ' דכתובות דף ל' שהבאנו לעיל, דאמרינן שם בגמ', במחלוקת אביי ורבא אי מיתה בירי שמים פוטר מתשלומין, לאביי פוטר, ולרבא אינו פוטר, דרוקא מיתה ב"ר וכתר אליבא דר' נחוניא בן הקנה פוטר, אבל מיתה בירי שמים אינו פוטר מתשלומין, ואמרינן מאי נפק"מ בין אביי לרבא, ומשני איכא ביניהו זר שאכל תרומה, לאביי פוטר מתשלומין, ולרבא חייב, דזר שאכל תרומה אינו אלא במיתה בירי שמים ואינו פוטר. ומקשינן על זה בגמ', ולאביי פוטר, והאמר רב חסרא מודה ד' נחוניא בן הקנה בגונב חלבו של חברו ואכלו שהוא חייב, דכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לירי איסור חלב, אלא דמעידנא דאגבי' קנייה, מתחייב בנפשו לא הוי עד דאכיל ל', הכי נמי בעידנא דאגבי' קנייה, מתחייב בנפשו לא הוי עד דאכיל ל', ומשני הגמ' דאביי מיירי כגון שתחב לו חברו לתוך פיו ולא אגבי', ומקשינן סוף סוף כיון

רלעסיה קנייה, מתחייב כנפשו לא הוי ער רבלעה, ומתריך כגון שתחב לו חבירו לתוך בית הבליעה, עכ"ד הגמ'.

ולכאורה לפמ"ש לתריך הקושיא דלא שייך לומר במצה גזולה כיון רלעסיה קנייה, ולא הוי מצוה הבא בעבירה כיון רלעסיה היא אתחלתא דאכילה, נמצא דהמצוה מסייע להקנין, א"כ גם כאן מה מקשה בגמ' סוף סוף כיון רלעסי קנייה, הא כיון רלעסיה היא אתחלתא דאכילה, א"כ כבר התחילה העבירה, ואכתי שייך קם לי' בדרכה מיניה, ולא קשה מירי, דבקלב"מ צריך להיות ב' חיובים נגמרים בבת אחת, ולא שיהא חיוב תשלומין נגמדר קודם חיוב מיתה, אף שהחיוב תשלומין נגמדר בשעה שכבר התחיל החיוב (דהיינו הלעיסה), מ"מ צריך להיות נגמרים כאחד, ודוקא בסוגיא דלהלן שם (דף ל"א) בזרק חץ מתחילת ארבע לסוף ארבע וקדע שיראין של חבירו בהליכתו פטור, דאמרינן עקירה צורך הנחה, וללישנא קמא בגמ' שם צריך להיות דוקא אי בעי למיהדר לא מצי למיהדר, וללישנא בתרא חייב משום דאי אפשר להנחה בלא עקירה, משא"כ הכא בוד שאכל תרומה רמצי למיהדר בשעת הלעיסה, וגם שייך בליעה בלא לעיסה, א"כ אינן באין כאחד, ולכך לא שייך קלבד"מ, ושפיר פריך הגמ' סוף סוף כיון רלעסיה קנייה, משא"כ בהא דמצוה הבא בעבירה, דכרי שלא תהי' מצוה הבא בעבירה צריך שיקנה החפץ קודם התחלת המצוה, ולא תלוי בגמדר המצוה, דצריך שלא תהא המצוה מסייע להקנין. א"כ אף דבשעת הלעיסה לא נגמרה המצוה, מ"מ אתחלתא דמצוה הוי, ולכן לא שייך למימר דלא הוי מצוה הבא בעבירה, וזה פשוט.

עכ"פ נראה, דמה שכתבנו רלעסיה היא אתחלתא דאכילה, זה יהי' פלוגתא בין הרא"ה להתוס', דאהא דאמרינן בגמ' דף ל"א עקירה צורך הנחה, ללישנא קמא רק היכא דאי בעי לאהדורי לא מצי מהדר לה, וללישנא בתרא דוקא היכא דאי אפשר להנחה בלא עקירה, משא"כ הגבהה צורך אכילה לא אמרינן, כיון דאפשר לאכילה בלא הגבהה, מקשינן בגמ' מתיב דב ביבי בד אביי, הגונב כיס בשבת חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לירי איסור סקילה, ה' מגדר ויוצא פטור, שהרי איסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד, ואמאי, הכא נמי לימא הגבהה צורך הוצאה, ואמאי חייב, וכתבו התוס' שם (בר"ה הכא), ללישנא דאי בעי לאהדורי לא מצי למיהדר לא פריך מירי, (דהכא רמייירי במוציא ולא בזרק רמצי למיהדר, לא שייך לומר הגבהה צורך הוצאה), ודוקא ללישנא דאי אפשר להנחה בלא עקירה פריך, דהכא נמי אי אפשר להנחה בלא הגבהה.

אבל הרא"ה, הובא דבריו בפני יהושע, חולק על התוס', דהכא פריך אף ללישנא קמא, דהא רמחלק הגמ' בין מצי למיהדר או לא, הוא דק לגבי הא רגונב חלבו של חבירו ואכלו שהוא חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לירי איסור חלב, ולא אמרינן הגבהה צורך אכילה, כיון דמצי למיהדר, אבל בהגבהה צורך הוצאה, אף רמצי למיהדר אמרינן כן, דהכא הוי העקירה חלק מהעבירה,

א"כ לא איכפת לן בין מצי למיהדר או לא, ודוקא בהגבהת החלב דלא שייך כלל לאיסור חלב, צריך שיהא לא מצי למיהדר, וע"י כך נעשה חלק מהעבירה, משא"כ בעקירת שבת, דאף דמצי למיהדר אמרינן עקירה צורך הנחה, והגבהה צורך הוצאה, ושפיר פריך אף ללישנא קמא עיי"ש, (והאחרונים האריכו הרבה בדברי הרא"ה).

וא"כ לפי דברי הרא"ה, אכתי תקשי בסוגיא דזר שאכל תרומה, מאי פריך סוף סוף כיון דלעסייה קנייה, ואמאי לא אמרינן דהלעיסה צורך אכילה, וכתבנו דכיון דמצי למיהדר, ואפשר בבליעה בלא לעיסה, א"כ נתחייב בגניבה טרם שנתחייב מיתה, אבל להרא"ה דס"ל דהיכא דהגבהה היא חלק מהעבירה, אין חילוק בין מצי למיהדר או לא, ובין אי אפשר להנחה בלא עקירה, א"כ כיון דהלעיסה היא אתחלתא דעבירה, מה פריך סוף סוף כיון דלעסייה קנייה, הא אמרינן אף בכה"ג דהלעיסה היא צורך אכילה, ועכצ"ל דהרא"ה לא ס"ל דהלעיסה היא אתחלתא דעבירה, רק כיון דאם בלע בלא לעיסה יוצא ידי מצוה, א"כ לא איכפת לן בהלעיסה. ולפי"ז אפשר לומר דהריטב"א שהביא הגרע"א, דכתב דלא שייך לומר מדלעסייה קנייה, ס"ל בדברי הרא"ה דלעיסה לא שייך להאכילה, וא"כ כבר קנאו קודם עשיית המצוה, ותו לא הוי מצוה הבא בעבירה, ודר"ק.

עולת שבת בשבתו

ראש חודש ניסן

הצירוף של חודש ניסן יוצא מר"ת של הפסוק י'שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ. וי"ל הענין בזה, עפ"י המבואר בספה"ק ודע קודש ב' בשלח (ד"ה לא ימוש) עה"פ ישמחו השמים ותגל הארץ, ולכן נרמז אותיות י"ה בישמחו השמי"ם, ואותיות ו"ה נרמזו בתיבות ותגל האר"ץ, כי אותיות י"ה מורה על אתערותא דלעילא, ואותיות ו"ה על אתערותא דלתתא, יעו"ש. והנה במצרים היו בני ישראל בדיוטא התחתונה, כמאה"כ ואת ערום ועדי', ולכן נעשה הכל באתערותא דלעילא תחלה, וכמו שפי' הרה"ק מוה"ר ברוך ממעויבו זי"ע הפסוק ופסח ד' על הפתח (שמות י"ב), שלא המתין הקב"ה על פתחו לי תחלה פתח כפתחו של מחט, רק פסח הקב"ה על זה, ופתח להם פתח תחלה וגאלם ממ"ט שערי טומאה. ולזה, בחודש ניסן שהוא החודש אשר יצאו בני ישראל ממצרים, הצירוף של השם יוצא מר"ת י'שמחו ה'שמים ו'תגל ה'ארץ, לתורות שהיתה אתערותא דלעילא תחלה, דהיינו ישמחו השמי"ם, ואח"כ ותגל האר"ץ, שהיא אתערותא דלתתא.

(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

שביעי של פסח

מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה. דע כי יעקב ואלהיו עולה רל"ד, אותיות שלפני משה, וזהו, בוקע ים לפני משה, כי יעקב בקע הירדן במקלו, ואלי' באדרתו, ויחצו הנה והנה (מלכים"ב, ב').

(הגאון בעל הפלאה אבד"ק פפר"מ זצ"ל)

איתא בתיקונים, שמעו הרים את ריב ד' (מיכה ו'), מאן ריב ד', דא שכינתא, עיי"ש. הנה נודעת דבעת קריעת ים סוף הי' עיקר המלחמה נגד קדושה עליונה רזא דשכינתא עליונה בסוד ים, דאיהו רזא דמלכות כנודע, ויבא ישועתינו ועזרתינו בזכות האבות שנקראים הרים. וזהו, שמעו הרים, על ידי ההרים דאינן האבות, באה הישועה לבחי' ריב ד', דאיהו שכינתא כנ"ל. ולמעם זה אמרו שירה על הים, שכן המילוי של תיבת שיר"ה זולת אתון העיקרים (י"ן ו"ד י"ש ה') עולה בגימטריא שכינ"ה. ובזה יבואר הקרא, אשירה לד' כי גאה גאה, כי בהיות כוונת השירה על הישועה בבחי' ריב ד' בכח ההרים (האבות) כנ"ל, לכן מלת אשירה, נטריקון ש'מעו ה'רים את ריב י'.

והנה נודע סוד התגדלות קומת השכינה, הוא בסוד ועתה יגדל נא כח אדנ"י, ובחינה זו נעשה ע"י התעוררות זכות אבות כנ"ל, וזהו סוד שמע"ו הרי"ם גימט' שם אדנ"י במילואו, בסוד ועתה יגדל נא כח אדנ"י, דאיהו סוד התרוממות קומת השכינה, בחינת ריב ד', בזכות אבהן קדישין, אברהם יצחק ויעקב. ולמעם זה יהי' מספר שמע"ו הרי"ם א"ת דו"ב ד', עצם מנין ועת"ה יגדל נ"א כ"ח אדנ"י עם אברהם יצחק ויעקב.

(הרה"ק מוה"ר משה מראזוואדאב זצ"ל²)

במדרש רבה פ' בשלח (פרשה כ"א, ו') כשהלך משה לקרוע את הים לא קבל עליו להקרע, אמר לו הים מפניך אני נקרע אני גדול ממך שאני נבראתי בשלישי ואתה נבראת בששי, כיון ששמע משה כך, הלך ואמר להקב"ה אין הים דוצה להקרע, מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה. וי"ל הכוונה בזה, עפ"י מה דאיתא בגמ' (פסחים נ"ד ע"א) שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואחד מהם היא התורה שנא' (משלי ח') ר' קנני ראשית ררכו. והנה התוה"ק נקראת ימינו של הקב"ה, כמאה"כ מימינו אש דת למו (דברים ל"ג). וזהו כוונת המדרש, דכשטען הים שהוא גדול ממשה, שהים נברא בשלישי והאדם נברא בששי, נתן הקב"ה ימינו על ימינו של משה, להראות כי משה רבינו הוא עצמות התורה כנודע, והרי התורה קדמה לבריאת העולם, וא"כ שוב לא קדמה לבריאת הים לבריאתו של משה רבינו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(1) הועתק מכתיו"ק.

(2) על פי כתב יד א'.

תמיהות וישובים

שתי תמיהות בספר בניהו

בספר בניהו (להגאון בעל בן איש חי וצ"ל) במס' פסחים דף ח' ד"ה מפני מה אין חמי טבריא בירושלים, הקשה בא"ד, דלקמן דף מ"א ע"א אמר רב חסדא פסח שבשלו בחמי טבריא חייב, ואיך יש מציאות לדין זה בעולם, שהרי טבריא רחוק מירושלים הרבה, ופסח נשחט בארבעה עשר, [וא"כ אין פנאי ליסע ולהביא באותו יום לירושלים מים מחמי טבריא]. וכתב על זה וז"ל, ואמרתי אין זו קושיא, דאפשר להביא חמי טבריא לירושלים ברגע על ידי שד או יוליד השר בשר הפסח לטבריא ברגע, ויצלו אותו שם בני אדם, או על ידי שם, עי"ש באריכות. ופלא, דלכאורה משנה מפורשת היא בפרק כיצד צולין (פסחים פ"ב ע"א) הפסח „שיצא" או שנמאא ישרף מיד, וכן נפסק להלכה ברמב"ם פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג, עי"ש.

בספר הנ"ל בדף נ"ה ד"ה ולקח שני אבנים, בסוף דבריו כתב וז"ל, ומה שהביא ב' בהמות והרכיבם זה עם זה ויצא מהם הפרד שאינו מוליד, רמז לו בזה אפילו אם יוליד אדם בן עקר כמו פרד, יצא ידי חובת פרו ורבו, ע"כ. וצ"ע דפרו ורבו מקיים דוקא בזרע הראויים להוליד, כמבואר ברמב"ם פרק ט"ו מהל' אישות הלכה ד' ובשו"ע אהע"ז סי' א' סעיף ה'.

משולם זוסיא ווייסבלום

נכד הרה"צ אבר"ק שעניצא שליט"א
ברוקלין, ניו יארק

תעודות ומיכות

קעה.

ב"ה.

לבי לחוקקי ישראל, יודעיי ומכיריי ברוכים המה, להודיע שיבו של עובר זה, וכאן הוא ממשפחה אפרתי לבית אבותיו לוית חן לראשו, וזה שנים כמה אשר הלך מחיל אל חיל לכמה ישיבות לשכנם ידרשו, ואח"כ גם מזה אל תנח ידו ובשאר מדות מבוקשו, ולא נטה דרך עקלתון כי אם בדרך אבותיו, שדיא נופו בתר עיקרו ושרשו, ניהו הדא המשכיל כ"ה יהודא ליב בהקצין המפורסם כהר"ר שמואל סג"ל אשר הי' כמה שנים פ"ק יצ"ו, וכדין יהיב דעתו למיהדר

הדורי באתרא, אולי מקרה טהור ה' לפניו [יקרה], למען ישא איש גבר בעוז ואוקי גברא אחזקתו חזקת מתוקן, [אך] פן ידמוהו כאלו מרעתי עביר .. וזולת רצון אבותיו נדרשה, בכנון דא איכפלה הדין פרשה, פרשתו של אלעזר כפולה פרשת הכתב להינתן הדעת מצבתו ומעשהו יקרבהו וכנון זה ראוי לקרבו, ודבר זר לא נשמע ממנו עודנו באבו, והוא נכסף לבית אבו, חפץ מאוד בטובו, והוא יאיר את נתיבו, והמקום ב"ה ירחם מהרה על עם קרובו, ונוססה רוח ה' בקרבו, למען לבית אבינו שבשמים ישיבו, במהרה בימינו נשבע מטובו.
 ד"ה [=דברי הכותב] ער"ח ניסן דהאי שתא תקמ"ט לפ"ק.
 הק' אלעזר קאליר חפ"ק קעלין והגליל יצ"ו)

קעו.

בעה"י.

רואה אני את דברי ר' אלעזר הגדול אשר חזה על יהודה, לתורה ולתעודה, דבריו נאמרו בקהל ועדה, במשל ומליצה חידה. אף אני כמוהו כשר לעדות זה, שכן ביהודה נטע שעשועים, נחמד ונעים, כליל מרעים, כי בילדותו ה' סמוך על שולחני מפתי אכל ומכוסו שתה שתי כדת של תורה, ומצאתי בו קורת רוח דעת, עין רואה ואוזן שומעת, איזן וחקר ער מקום שידו מגעת, וילך יהודה הולך ונסוע הלוך וגדול שמו, ובהילוך קנה שם טוב לעצמו, עושה מעשה עמו, עוד בו טעמו, וריחו לא נמר, כבודו לא המר, הצדיקו הצדיק כתמר, ובדברי קרשו כתוב לאמר, לא נשמע ממנו דבר זר, ועתה רגלו נתן לפזר, ונכון לסעד ועזר, משום כבודו דר' אלעזר, כבוד רבו וכבוד אביו ומשום כבודו דיהודה כי לא קטלי קניא באגם, מעשה יהודה נקרא ומתרגם, ונאוה במעשה אבות, משפחה מפורסמת בכל מושבות, היא משפחה יקרה, מבית לוי לוית חן מליצה ישרה, אשרי איש יעשה זאת ליהודה, יקבלו בשמחה וחדה, וה' יצילנו מחרב חדה, ומכל התלאות, ויעשה עמנו לטובה אות, כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות.

נאם המדבר יום ה' כ"ב תמוז תקמ"ט לפ"ק פה פראג.

אלעזר פלעקלס⁽²⁾

(1) הוא הגאון בעל אור חדש זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י' עמוד י"א.

(2) הוא הגאון בעל תשובה מאהבה זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ' עמוד מ"ו.

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא ביום כ"ה לחודש ניסן)

א) בשו"ת רמ"ץ חלק או"ח סי' ל"ז ד"ה ולענין השאלה, כתב וז"ל: והרב הגאון החסיד מו"ה חיים נ"י האבד"ק צאנז, מחמיר בחטים כאלה משנה זו, עכ"ל. (כי באותה שנה, שנת ת"ר לפ"ק, ירדו הרבה גשמים על התבואות בעורן שטוחות על פני השרה, לכן החמיר לטחון לקימחא רפסחא, דוקא מחטים שנשארו משנה שעברה).

ב) בשו"ת תירוש ויצהר סי' קי"ז אות א', הועתק לשון השואל הרה"ג מוה"ר פנחס ליבוש תאומים-פרענקיל ראבד"ק וויעליטשקא הי"ד. שכתב וז"ל: ושמעתי שפ"א שלח זקני הרבני חיים זצ"ל שליח מיוחד מצאנז לעיר פעסט מהלך רב, לקנות שלאטין עבורו לפסח, עכ"ל.

ג) בספר דברי יצחק (מהגאון מוה"ר יצחק אייזיק אבד"ק סוואליווע זצ"ל) אות צ"ב כתב וז"ל: ושמעתי שכן נהג הרב הצדיק הגאון מצאנז זצוקלה"ה שהי' כולל תפלת הדרך בשומע תפלה, עכ"ל.

ד) בספר תשבי שנדפס עם הגהות רגלי מבשר (סינעט עת"ר) בערך „שטה" כותב וז"ל: שמעתי מאבי מורי ז"ל ששמע ששאלו פעם אחת את הגאון הקדוש רשכבה"ג מרן ר' חיים מסאנץ זצלה"ה, למה צריכין להיות שניהם, שיין שמאלית, וגם הסמ"ך, והשיב להם פסוק בתהלים, וכסילים מתי תשכילו, ודו"ק.

ה) בספר גדולת מרדכי (לקוטים מהרה"ק ר"מ מנאדבורנא זצ"ל) בעמוד ל"ג כתוב וז"ל: מרגלא בפומי דהרה"ק מצאנז זי"ע, אם הי' אדם שואל אם ליסע לאה"ק, השיב לו, אם זה אשר רוצה ליסע אינו ירא השם, מדוע יטמא ארמת קודש, ואם הוא צריק, צדיכים אנו לו בחוץ לארץ, עכ"ל*).

ו) בכתבי הרב הגאון מוה"ר שמואל אברהם זעלטענרייך אבד"ק שטשאקאווא ז"ל, כתוב וז"ל: שמעתי מאאמו"ר הקדוש הי"ד שאמר בשם זקני מזבארוב ז"ל שהי' אז בצאנז בשבועות כשהי' שמה הגה"ק בעל תפארת שלמה זצ"ל, והיו אז הרבה חסידים והי' שמחה גדולה. אחר השולחן דהג השבועות, עמד הגה"ק מרדאמסק ז"ל על הספסל ואמר, איתא בש"ס שהכל מודים בעצרת דבעינן לכם וכו', ואמר בהאי לישנא, א שיינעם לכם האבען יודען געהאט אין צאנז, פיעל האבען זיך נישט פערפליישיגט, און פיעל האבען קוים א כזית בעקומען, און ווי איז דער לכם. — ואמר להלאה, במתן תורה כתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם — עס זאל זיך יעדער אהיים נעמען דעם לכם, מען זאל זיך מיטנעמען וואס מען בערדארפט בני חיי ומזוני, ווירר זיין אנושער לכם. ואמרו כל העם אמן. עכ"ל.

* עיין עוד בזה בכר"ש קונטרס מ"ח עמוד כ"ו (ד"ה ובאמת), ובכר"ש קונטרס נ"א עמוד מ"ח (ד"ה ובמה).

ז) בספר תולדות אנשי מופת (אות פ"ד) כתוב וז"ל: שמעתי מזקני וצ"ל שאמר בסעודת שבת, ששמע בעצמו מפ"ק הגה"ק מצאנו וצ"ל, שאמר הנוסח באהבה רבה, והאר עינינו בתורתך ובמצותיך, ודבק לבינו במצותיך ובתורתך, ואמר כי גם למצות ה' צריכים מאירת עינים, וכמו כן דביקות הלב, צריכים גם לתורת ה', ודו"ק. ובס' זכרון יהושע מביא אותו להיפך, והאמת כאשר כתבתי, וכן שמעתי בפירוש כשהסביר, עכ"ל.

מכתבים אל המערכת

ב"ה. פרום הפסח תשנ"ד לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי לנכון להביא סמוכים למנהג המובא בס' ררכי חיים, שרבינו הגה"ק מצאנו זי"ע לא השתמש בכוס של כסף לר' כוסות כי אם בכוס של זכוכית דוקא. — ואמרת להעיר כי הנהגה זו עולה יפה עפ"י המבואר בשו"ע הל' פסח סי' תע"ב סעיף י"א, מצוה לחזור אחר יין אדום, והפרי מגדים שם (בא"א ס"ק י"ג) מביא הטעם, וזכר למכת דם במצרים כחרוסת זכר למיט, וגם בספר כף החיים הזכיר טעם זה. והנה הובא בשם ספר פני דוד עה"פ והי' הרם בכל ארץ מצרים בעצים ובאבנים, שהביא בשם הרוקח שכתב וז"ל, אבל לא ככלי מתכות, ולכן משימין ברזל במים בשעת התקופה, לפי שאין מצוי בכלי מתכות, ואז אין המזיק שולט בהם, עכ"ל. וכן הובא בספר ביאורי מהרי"א לבעל תרומת הדשן בפ' וארא, בשם יש מפרשים, והוא חולק עליו, עיי"ש. ומאחר ששמענו שמכת דם לא שלטה בכלי מתכות, א"כ אפשר ליתן טעם לשבח, לקיים מצות ד' כוסות, שהיא זכר למכת דם, רוקא בכוס שלא נעשה ממתכות.

והנה אם מתכות שוה לברזל, וגם אם כסף וזהב הוא בכלל מתכות, עיין בהגהות הגאון מברעזאן הנדפס בספר ארחות חיים (סי' תכ"ח סעיף ז') שהביא דברי הרמ"ג שכתב לענין שימת ברזל במים בעת התקופה, שלא ראה רק ברזל אבל לא שאר מתכות, וציין שם הגאון מברעזאן לספר חידושי הרוקח דגם שאר מתכיות הם בכלל ברזל ומסוגלים לענין התקופה. ובשו"ע או"ח סי' ק"פ סעיף ה' הובא המנהג לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, והפמ"ג (בא"א סק"ד) כתב, ואני העני מסופק אם ברזל דוקא או כל מיני מתכות בכלל, וציין לדברי הרמב"ם בהל' בית הבחירה שכתב, כשבונים ההיכל והעזרה בונים באבנים גדולות וכו', ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית וכו', ואומר ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנות, ע"כ. נמצינו למידין מדברי הרמב"ם, שכל מיני מתכיות הם בכלל ברזל, דלא היו רשאים לסתות את האבנים בהר הבית בשום אופן, וכן העלו ג"כ בעלי התוס' (כת' אוקספורד) בסוף פ' יתרו, ודלא כרברי הרמב"ן שם שרצה לחלק בזה, וכן הביא בספר פריס יוסף (בסוף פ' יתרו) מספר ישועות מלכו שציין לגמ' ע"ז נ"ב ע"ב, באבנים ששיקצו מלכי יון, היכי נעביר, דמשמע דאי אפשר למסריניהו בסכניו נחושת, עיי"ש. ובספר דעת קרושים סי' רפ"ט ס"א הביא צוואת הבעש"ט זי"ע שנכון לקבוע מזוזה בתיק שאינו של ברזל, ומסתפק שם אם הקפידא הוא גם על כל מיני מתכות, עיי"ש. (ועיין בזה בכרם שלמה קונטרס קכ"ד עמוד נ"ב אות פ"ה). עכ"פ נשמע מזה דלדעת כמה פוסקים מתכות הוא בכלל ברזל. והנה מדברי התוס' במס' נזיר (נ"ד ע"ב) ד"ה ת"ש, שמעינן דכלי כסף וזהב הם בכלל כלי מתכות, וכן מבואר במס' חגיגה

(כ"ו ע"ב). עיי"ש ברש"י ד"ה משום ציפוי. ולפי"ז שפיר מקום יש בראש לעשות סמוכין בידי הנוהגים כן לגבי ד' כוסות וכנ"ל.

חיים אלכסנדר יוסף פרייער
חבר כולל זכרון חיים רבאוב
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

א) בקובץ קנ"ז (תמוז תשנ"ג) עמוד ס"ב, העיר הרה"ג ר' נחום מאיר גערמאן שליט"א, על דברי החתם סופר שכתב טעם שנאמר „כאשר צוך" בפרשת ואתחנן אצל „שמור את יום השבת לקדשו", ולא אצל „זכור" לעיל בפרשת יתרו, דהיינו משום דעיקר מצות זכירת שבת הוא כדי לזכור שלא לעשות מלאכה בשבת, וא"כ במדבר שלא ירד המן בשבת, היו נזכרים מקדושת השבת, ולא היו צריכים למצות זכור עדיין, עכת"ד. ותמה על זה, דהרי נצטוו על מצות שבת במרה, כדמבאר ברש"י עה"פ שם שם לו חק ומשפט, והרי זה קודם שירד המן באלוש, וא"כ עדיין במרה לא הי' להם הסימן, מאחר שלא ירד המן, והי' חסר להם זכירת השבת, עכ"ד.

ונ"ל ליישב דברי החת"ס הנ"ל, דהנה איתא בסדר עולם דבה פ"ה, וז"ל: מים סוף נסעו למרה וכו', הוסיפו עליהן ישראל באותה שעה שבת ודינים וכיבוד אב ואם, ממרה נסעו לאילם וכו', ומאילם נסעו לאלוש וכו', ובאלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה, עכ"ל. והדברים לכאורה סותרים זא"ז, דקודם נאמר שהוסיפו מצות שבת במרה, ואח"כ נאמר שבאלוש נתנה להם השבת. אמנם הנר"א נראה שהרגיש בזה, וכתב שם באות י"ג וז"ל: ובאלוש נתנה להם השבת כו' שמשה לא אמר להם עד שבא לאלוש, עכ"ל. ומבואר מדבריו שפירוש הדברים כך, שאף שבני ישראל הוסיפו מעצמן מצות שבת במרה, עדיין לא נמסר להם בתורת ציווי עד שבאו לאלוש, ואז התחילו לקיים מצות שבת, וזהו המשך דברי הסדר עולם „ושם עשו שבת ראשונה".

ובאמת כבר כתבו הרמב"ן והמורח"י בפרשת בשלח שם, לדיוק בדברי רש"י שם שכתב „במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת פרה אדומה ודינין", ופירשו דכוונת רש"י שיתעסקו בהם בתורת לימוד הפרשיות הנ"ל, ולא בקיום מצותיהם, ובפרט מצות פרה אדומה, שלא היה בידם לקיימו עד שהוקם המשכן, יעו"ש. ובהכי מבואר שקיום מצות שבת התחיל אז באלוש, באותו עת שהתחיל ירידת המן, וא"כ דברי החת"ס שרירים וקיימים, ואין בהם תמיה כלל, שמאז שהתחילו לקיים מצות שבת, היה בהם זכירה לשבת ע"י שלא ירד המן באותו שבת, ושפיר לא הוצרכו למצות „זכור", וכך נאמר „כאשר צוך" רק אצל „שמור" בפרשת ואתחנן, ולא לעיל אצל „זכור" בפרשת יתרו, ודק.

ומה"ט ניתן להאמר למה נקרא שבת ראשונה באלוש ולא במרה, וכדקשה בתוס' שבת (פ"ז ע"ב ד"ה כאשר צוך, דכיון דבמרה איפקוד, היכי אמרינן בשבת (ק"ח ע"ב) אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון וכו', ונשארו בצ"ע. אמנם עפ"י הנ"ל מבואר בדברי הסדר עולם ששבת ראשונה של מצות שבת היינו באלוש, דבמרה עדיין לא היה קיום מצות שבת, וכדברי רש"י שיתעסקו בהם בתורת לימוד לבר, כדביארו הרמב"ן והמורח"י. וכ"כ היעב"ץ בהגהות לש"ס בשבת עפ"י דברי הסדר עולם הנ"ל.

ועפ"י הנ"ל אפשר ליישב מה שהקשו בנוסח סדר הגדה, אלו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו, ומקשים שהרי שבת ניתנה קודם במרה והמן באלוש, והסדר הפוך, (עי' בספר נאולת ישראל בשם הרה"ק ר' פנחס מקאריץ, ובהגדת בית לוי – בריסק). אמנם עפ"י הנ"ל יתיישב, שנתנית השבת היתה באלוש ולא במרה, והרי המן ירד ביום א' בכואם לאלוש, א"כ ניתן להם מצות שבת אח"כ, ודר"ק.

ואנב דאתא לידן נימא בי' מילתא, דהרי מ"מ נראה דהש"ס לא קאי בשיטת הסדר עולם, כרפשוטות לשון הנמרא בסנהדרין (נ"ו ע"ב), ובשבת (פ"ז ע"ב). ואפשר לומר ע"ד אחר קצת, דהנה בהא דאיתא בשבת שם דבמרה אתחומין לא אפקוד, ופי' בתום שם דתחומין לאו דוקא, דהיינו גם אהוצאה לא נצטוו, וברמב"ן וריטב"א כתבו עוד, דגם בלאו דמחמר לא נצטוו, ופי' דדוקא על מלאכת שבת דחייב בו כרת נצטוו ולא בלאו גרידא, יעו"ש.

ולפי"ז י"ל, דכמו דחוינן דבמרה לא נצטוו רק על ל"ט מלאכות שבת ולא בלאוין גרידא, כמו לאוין דתחומין ומחמר, ה"ה י"ל שלא נצטוו על מצות עשה גרידא של זכירת שבת, דרק על עיקר מצות שבת, כלומר הל"ט מלאכות נצטוו דיש בהן כרת. וא"כ שפיר י"ל דמשום הכי נאמר, "כאשר צוך" אצל "שמור" ולא אצל "זכור", ד"ל דבמרה לא נצטוו רק על שמירת השבת, כלומר הל"ט מלאכות לבד, ולא נצטוו אז על מצות זכירת השבת, כמו שלא נצטוו אז על תחומין ומחמר, ודר"ק.

(ב) בקובץ קנ"ח (מנחם-אב תשנ"ג) במדור תמיהות וישובים, העיר הרה"ג ר' שמחה רובין שליט"א על ספר קובץ הערות, שהביא קושיא בשם החפץ חיים, בסוגיא דאי עבד לא מהני, דלמה לא פריך הנמ' שם מפנינול, לפי דעת הרמב"ם דבמחשבת פינול הרי זה עובר בלאו דלא יחשב, והוי כמטיל מום בקדשים, נימא אי עבד לא מהני. והעיר ע"ז לפי דברי הגאון מהרימלוב בשו"ת כוכב מיעקב סי' קס"ח, שהביא ראי' מתום פסחים (ס"ג ע"א) בשם הריב"א, דהא דשוחט הפסח על החמץ כשר, דבקדשים צריך שינה עליו הכתוב לעכב, ומשמע דלא אמרינן בקדשים אי עבד לא מהני, עכ"ד. ולפי"ז העיר, דאין כאן מקום לקושיא הנ"ל.

הנה באמת מה שהביא בשם הגאון מהרימלוב, כבר קרמו גדולי האחרונים בסברא הנ"ל, עפ"י דברי התוס' הנ"ל, עי' בשער המלך בהל' קרבן פסח פ"א שנקט כן, וכבר פלפלו בדבריו שורה מליאה של אחרונים, עי' בשרי חמד ח"ג כלל ס"ג (עמ' דל"ט). ומקשים גם על דברי השער המלך מסוגיא דתמורה, דמקשה שם ממקדיש בעלי מומין למזבח וממקדיש תמימים לבדק הבית, לרבא נימא בי' אי עבד לא מהני, ועוד הביאו ראי' מתום תמורה שם (ר' ע"ב ד"ה רבא), שהקשו ג"כ משוחט הפסח על החמץ, דנימא אי עבד לא מהני, ותיצצו התוס' דבירושלמי יש קרא להפשיר, הרי מבואר דתוס' בתמורה לא ס"ל כריב"א, דבקדשים צריך שינה עליו הכתוב לעכב לענין אי עבד לא מהני, והדברים ארוכים, יעו"ש.

מ"מ חוינן רלאו מילתא דפשיטא היא, והקושיא עריין במקומה עומדת, בפרט לפי מה דקאי על הסוגיא דתמורה שם, דמקשה שם גם לענין מקדיש מומין למזבח, והיא היא קושיא הנ"ל, לשיטת הרמב"ם דמחשבת פינול הוי כמו מטיל מום בקדשים, ושערי תירוצים לא ננעלו, ודר"ק.

החותם ביקרא ראורייתא,

שלמה לעזענברוין
עיה"ק ירושלים תובב"א

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

יורשה לי להציע לנוטרי הכרם, את ההערות הבאות, בספר המהולל, יוסף הלל (על פירש"י עה"ת).

(א) בפרשת מקץ (בראשית מ', א') פירש"י: „והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה אלא בפת.“ וכ' בספר יוסף הלל: „צריך להבין מאי בעי רש"י בזה שכתב אין לשון אפייה אלא בפת.“ ועיי"ש מה שתיירץ בזה. ותמיהה על מחבר ספר יסודי זה, שעניני משושמות בכל דברי רש"י, שלא השווה את הכתוב כאן לדברי רש"י בפסוק את אשר תאפו אפו (שמות ט"ז, כ"ג): „לשון אפייה נופל בלחם, ולשון כישול בתבשיל“, ובמס' ביצה (ט"ז ב') אופן, פירש"י פת, מבשלין, פירש"י תבשיל, וכמה פעמים בש"ס מפרש רש"י מלת אופן, פת. – ויורשה לי להעיר שמאמרי כרבקון „צפונות“ (גליון ג', ניסן תשמ"ט, וזכיתי, למיטב ידיעתי, שלא קדמני אחר בזה), כתבתי שלדעתי כוונת רש"י בפירושים אלה, אינה ניתנת להכנה, בלי יריעת העובדה, שבלשון צרפת (גם העתיקה וגם המדוברת היום), אין פועל מיוחד לאפיית לחם, ואותו פועל משמש הן לאפיית לחם והן לכישול תבשיל, cuire בלע"ז. ורש"י הלא כתב את פירושו גם לשומעי וחושבי צרפתית, ויעידו על זה לעזי שבאים לא רק לתרגם מלים קשים ונדירות, אלא הרבה פעמים אך ורק לשם הסכרת שימוש לשון המקרא, ובכלל לא לתרגום מילולי, („פי' כמו שאומר בלשון לעז... כן יאמר ג"כ בלשוננו, ואין לתמוה“, אלה דברי רבינו אליהו מזרחי ריש פ' מקץ), והרבה לעזי רש"י מתפרשים רק לפי שיטה זו, ברמיון בשתי השפות, לכן, כשמגיע רש"י למלה ששימושה בצרפתית שונה מבעברית, הוא מעיר ומוזהיר את הלומד „החושב“ בצרפתית, והמתרגם את העברית לשפתו הוא, שלא יטעה, כי במקומות אלה לא כמלים הצרפתיות העבריות, כי אחרות הנה. ומי ש„מבשל את הלחם“, הלא יתרגם את מלת „האופה“ בלשון כישול, ומה יעשה בפסוק „את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשל“, הלא שניהם אותו דבר בלשוננו. לכן מלמדו רש"י במלת והאופה, שאין אפייה אלא בפת, ואין לה משמעות כישול, וכן בתלמוד, אופן – פירושו פת. ובפסוק בו מופיעים שני הפעלים, תאפו ותבשלו, מפרש רש"י שלשון אפיה נופל בלחם ולשון כישול בתבשיל, וכן במס' ביצה, אופן – פת, מבשלין – תבשיל. ואף צלי אש, קרוי כישול (רש"י דברים ט"ז, ז'), ומבשל קדרות נמי קרוי נחתום – (רש"י ביצה כ"ט א', בד"ה נחתום), ולכן לא פירש"י והאופה כמלת נחתום. במאמרי ביססתי את השיטה הזו בראיות ברורות, וארשה לעצמי להביא כאן את הכוללת והמפורשת בהן. בנמרא חולין (ח' א'), ליבן סכין, וברש"י: „באור. בלשון חכמים נקרא ליבן ובלשון הלועזים קורין באדמותי“. כי ברזל מלוהט נקרא בצרפתית ברזל אדום, והפעולה היא להאדים, ורש"י מזהיר ומעיר כאן על ההבדל בשימוש הלשון. (וראה מש"כ החת"ס בחידושי לחולין על דברי רש"י אלו).

(ב) בפרשת שלח, בפסוק וישבו וילינו עליו (במדבר י"ד, ל"ו), מביא בספר יוסף הלל, שתי גרסאות בדברי רש"י, ומסבירן בבחירות כדרכו בספר חשוב זה. לפי הגירסא בספרינו, „אותם אנשים וימותו“, מביא רש"י את המלה הכתובה בפסוק ל"ו, ופירושו „מתו“, כדפירש"י בפסוק והי לי לישועה (שמות ט"ו, כ'): „והאנשים אשר שלח משה נו' וימותו, מתו היה לו לומר“. ולפי גירסת הרפוס ראשון כתוב ברש"י „אותם אנשים מותו“, בלי וא", והפסוק נמשך למעלה, ימותו – בעתיד. וע"ז מקשה בספר יוסף

הלל, הרי „בפסוק ויהי לי לישועה נקט רש"י את הפסוק שלפנינו בהרי הנך פסוקים שמתפרשים על העבר, כמ"ש שם וימותו – מתו הול"ל, עכ"ל. והנה ברפוס ראשון לא גרס בפ' בשלח את הפסוק שלפנינו בהרי הנך פסוקים, והנירסא שם רק שני פסוקים אחרים, וממילא לק"מ. וגירסת הרפוס ראשון, מופיעה גם בקונטרס שינויי נוסחאות שבספר יוסף הלל. (והערתי ע"ז במאמרי „באור תיבת רבח" ברבעון „צפונות" גליון י"ח עמ' נ"ט).

ג) בפרשת דברים (ב', ד') כתב בספר יוסף הלל: „כתב הרשב"ם וז"ל: היושבים, לא אלה הם אותן אדום וכו' ז"ה פירו"ש רבינו", אבל לי הצעיר אין נראין דבריו בזה וכו' עכ"ל, הנה ברש"י לפנינו לא נזכר כלום מפירוש זה, אדרבה וכו', עכ"ד היוסף הלל. חשב ש„רבינו" כאן הוא רש"י, וה„צעיר" הוא הרשב"ם, אבל רבינו הוא הרשב"ם והצעיר הוא תלמיד שהוסיף את הרברים האלה, (גם הנרשיים בתוך המלים מורים ע"ז). ואת הצעיר הזה אנו מוצאים למעלה בפסוק אחר עשר יום מחורב (שם א', ב'): „כל זה פירשתי אני הצעיר פירוש כתב ידו של רבינו, כי ר"א מבליינצי העמידנו על האמת, ועתה אשוב לפרש דבריו רבינו שמואל זצ"ל וכן הורה לי הרב וכו'". הרי לך מפורש שרבינו הוא הרשב"ם. כמו כן הוסיף למטה בפסוק, שהוא יקרא ארץ רפאים (שם ג', י"ג): „ואני שמעתי וכו'", וכן בפסוק רב [עוד יוסף בני חין] (בראשית מ"ה, כ"ח): „ואני הצעיר שמעתי וכו'".

בהוקרה ובברכה,

אברהם מאיר גלאנצער
אנטווערפן

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אליעזר בצלאל גרינפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אלישע הלוי יונגרייז נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה בן ציון אברהם הלברשטאם שליט"א רב דקהל בית אברהם
בפלעטבוש נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים צבי קויפטייל נ"י מקרית באבוב להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזיק סג"ל לנדא נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
להנה"ח מו"ה ישראל יוסף זיידמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק בענעש נ"י להולדת הבן
להרב מרדכי ברוך בלום נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה זלמן מייזעלס נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחת הרעת לאוי"ט.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן אוהר נ"י משיקאנא להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שלמה שווימער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע גליק נ"י להולדת התאומות
להאברך היקר ר' יעקב ארי' איינהארן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישעי' דוד עקשטיין נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' מנחם מענדל זילבער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה שלום אליעזר הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
וצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלמה בן ציון ליעבער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבעל תורה ולחופה ולמעש"ם ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם שלמה מיללער נ"י ממאנסי ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן
דניאל נ"י ולחונתנו הנה"ח מו"ה יעקב שאי נ"י לאירוסים בתרנכרתם

תחי'

להנה"ח מו"ה אליהו באכנער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף מנחם נ"י לאירוסים
בגרינכדו הב' החתן הנעלה כמר חיים יחזקאל נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה אפרים פישל ווישליצקי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ליבוש נ"י
לאירוסים בתרנכרתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה מנחם מענדל ריינער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יהודה נ"י
לאירוסים בגרינכדו הב' החתן הנעלה כמר יוחנן נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב פסח הלוי מיללער נ"י ולחונתנו הנה"ח מו"ה יצחק הכהן ראזענגארטען
נ"י לאירוסים בגרינכדו הב' החתן הנעלה כמר אליעזר ליפא הלוי נ"י

תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שאול סג"ל לנדא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אפרים נ"י לאירוסים
בתרנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלום יוסף דייטש נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר ראובן
חיים נ"י תלמיד ישיבתנו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב ארי' ליבוש יצחק רובין נ"י מנהל דשיבת אמרי יוסף לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל בראדי נ"י לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' מנשה יחזקאל לעזער נ"י מאנטווערפען לנישואיו

להאברך היקר ר' משה אהרן חיים יצחק זייאנץ נ"י מטאראנטא תלמיד
ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל שמעלקא לייפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא

מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי רחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמר הי"ו.

שנה י"ז קונטרס ו' (קס"ה) אייר-סיון תשנ"ד

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת בחקותי ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז גליון ס' זרע אברהם והר הכרמל .. הגאון בעל ברוך טעם אבר"ק לייפניק זצ"ל
 ח במס' כתובות דף ע"ב ..... הגה"ק בעל ישמח משה אבר"ק אוהעל זצ"ל
 ט חרושים על מס' כתובות ..... הגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל
 כא בענין חילוף כתב, וזמן כגיטין .. הגאון ר' אשר אנשיל ניימאן אבר"ק ווייצען זצ"ל
 כד בענין כתיבת שם העיר בגט, ועוד .... הגאון ר' פנחס כהן אבר"ק סעלע זצ"ל

מדור אגרות קודש

כז מכתב מהגאון בעל בית שמואל אחרון אבר"ק פוזנא זצ"ל .....
 כח מכתב מהגאון ר' גרשון חיות אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל .....

מדור זכרון לאחרונים

ל בענין חיוב תפלה בזמנה ..... הגה"צ ר' שלמה איגר מלובלין הי"ד
 לא חידושים והערות בענינים שונים .. הג"ר עזרא אלטשולער אבר"ק וואינוטא ז"ל

מדור מלפול והלכה

לד בביאור מלאכת מכה בפטיש .... הרב מוח"ר אברהם חיים שפיטצער שליט"א
 מא ברין כסא עם גלגלים בשבת ..... ר' מיכאל משה העללער נ"י

עולת שבת בשבתו

מז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים ..... המערכת

זכור ימות עולם

נא תקנות לחברה ביקור חולים דק"ק שטייניץ (תקנ"א לפ"ק) .....
 נה מכתבים אל המערכת .....
 סו צילומי כתבי קודש .....
 ס ברכות והודאות .....

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1994

by Cong. Shaare Zion

Typography by:

Simcha Graphic Associates

4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תחינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שכתי ישעי' הלוי שטורם

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד הנכבד

מו"ה מנחם בן מו"ה צבי נוימאן ע"ה מוויען
יליד ווייטצען

נכד של הגאון מוה"ר אשר אנשיל ניימאן זצ"ל
אבד"ק ווייטצען

נפטר בשם טוב

ט' ימים לחודש אייר שנת תשנ"ד לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו,

דוד צבי נוימאן

וויען

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בחקותי

אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם וגו' ורדפתם את אויביכם ונפלו לפניכם לחרב. וכבר דקדקו המפרשים על כפל הלשון אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו, ועוד יל"ד על אומרו ונפלו לפניכם לחרב, דהול"ל ונפלו לפניכם בחרב. גם נודע קושיית המפרשים, דתחלה אמר הכתוב, וחרב לא תעבור בארצכם, ותיכף אח"כ אמר הכתוב, ונפלו לפניכם לחרב.

אמנם יתבאר, בהקדם מש"כ בספה"ק נועם אלימלך (פ' ויצא) לפרש הפסוק בפרשת בשלח, ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, דהנה סיבת שליטת עשו הרשע על עם בני ישראל, הוא הכל בשביל שקיים מצות כיבוד אב, ועיקר מצות כיבוד אב קיים בחרבו, שהי' מביא ציד לפיו של יצחק, ולזה בירך אותו אביו, על חרבך תחיו, כל' שהחיות שלך הוא בשביל חרבך, דהיינו מצות כיבוד אב שקיים על ידי חרבו. אמנם באמת יכולין בני ישראל להחליש ולהקטין את השליטה של עשו, שהרי כל כחו הוא רק מחמת מצות כיבוד אב, ובאמת גם מצוה זו לא קיים כראוי, כמבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל עה"פ ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו, שבאותו יום עיכב הקב"ה בידו מלצוד בהמות טהורות, ומצא כלב אחד והרגו ועשה ממנו מטעמים להאכילו לאביו, ואדרבה יעקב כיבר את אביו יותר מעשו, נמצא דלקושטא דמילתא אין מגיע לעשו שום שליטה על בני ישראל. וזשה"כ, ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, פי' לפי הכח של חרבו, אשר חשב עמלק ללחום בו עם בני ישראל, בזה עצמו החליש אותו יהושע, כי באמת לא קיים בחרבו המצוה כתיקונה, שהרי רצה להאכיל דברים אסורים לאביו יצחק, ע"כ.

אולם עדיין צריכים להתבונן בדבר, כי אף שבאותו יום שבירך יצחק את יעקב, הביא עשו מאכלות אסורות, כדברי התרגום הנ"ל, (ויצחק אבינו לא אכלם, כי כבר אכל ממה שהביא אליו יעקב), אבל הרי במשך כל השנים אכל יצחק מצירו, ובודאי לא נכשל יצחק אבינו ח"ו במאכלות אסורות, כאו"ל (גיטין ז' ע"א) צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם, (ועיי"ש בתוס' דהיינו במירי דאכילה, דננאי הוא לצריק שאוכל דבר איסור), ובשם שחט עבדו בהמות טהורות, וא"כ עדיין יש זכות המצוה בידו של עשו.

אמנם באמת גם זה אינו, דהנה הנאון בעל קצות החושן זצ"ל אמר להסביר דברי הגמרא במס' קידושין (ל"א ע"א) בדמא בן נתינה שבקשו ממנו חכמים אבנים לאפור בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני בשמנים ריבוא שכר, והי' מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו, לשנה האחרת נתן לו הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה ארומה בעדרו, ונכנסו חכמי ישראל אצלו, ואמר להם

יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבקולם אתם נותנים לי, אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. ואמר הגאון הנ"ל הטעם שנתן לו הקב"ה שכרו רוקא באופן זה, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו, דהנה בשעת שדמא בן נתינה לא הקיץ את אביו, והפסיד הרבה ממון, נעשה דעש גדול בשמים, והמקטריגים הסמינו נגד בני ישראל, באומרם, הביטו וראו איך ערל אחר קיים מצות כיבוד אב בהידור רב כזה, על כן נודמן מן השמים שנולדה לו לאותו ערל פרה בעדרו, כי רצה הקב"ה להשקות הקטיגוריא ולהראות שבחן של ישראל, כי דמא בן נתינה הי' מוכן להפסיד ממון רק בשביל מצות כיבוד אב שהיא מצוה שכלית, אבל בני ישראל מוכנים לפזר הרבה ממון אף כדי לקיים מצות פרה אדומה שהיא מצוה חוקית, עכ"ל. (הובא בשמו בספר דברי שאל על אנדרות הש"ס במס' קידושין דף ל"א, ובמס' ע"ז דף כ"ד).

העולה מזה, כי עשו קיבל הכרכה על חרבך תחי', בזכות מצות כיבוד אב, אמנם יש להחליש כחו של עשו, שהרי רצה להאכיל את אביו מאכלות אסורות, והשנית, שעשו לא קיים מצות כיבוד אב רק בשביל שהיא מצוה שכלית, אבל בני ישראל מקיימים כל המצות, אף מצוות חוקיות, ועי"ז אין להשטן כח לקטרג עליהם, ועל דרך זה הביא בספה"ק בני יששכר (במאמרי חודש תשרי מאמר ג' דרוש ב') בשם הרה"ק ר"ר זושא זי"ע, רבעת שהשי"ת רואה כביכול מענת המקטריגים ח"ו נגד בני ישראל, רוצה השי"ת להושיע את ישראל ולדונם לכף זכות, אולם הלא מלך כמשפט יעמיד ארץ, והמקטריגים שואלים, מה טעם יש בדבר להושיע לישראל, אזי עונה להם השי"ת, כתורה וכמשפט הוא, כיון שישראל מקיימים מצות שהם חוקים בלא טעם, לכן מגיע להם מדה כנגד מדה לזכותם מבלי טעם, עכ"ל.

ומעתה נבוא לביאור הכתובים, אם בחקותי תלכו, היינו שתקיימו מצות חוקיים מבלי להבין הטעם, אז תזכו ואת מצותי תשמרו, שתקיימו גם מצות שכליות בבחי' חוקים, שלא לכוון בעת קיומם טעמי המצות, רק כמו מצות חוקיים, (וכמבואר בספה"ק זרע קודש בפרשתן), ועי"ז תזכו להשתיק דברי הקטיגור שלא יוכל להסמין עליכם, וזהו, ורדתם את אויביכם, היינו את שונאי נפשכם המקטריגים עליכם, ונפלו לפניכם לחרב, שיפלו ויתבטלו מענות המקטריגים, לחרב דייקא, שהם מזכירים את זכותו של עשו שקיים מצות כיבוד אב בחרבו, והרי תכרא בצידה, ראשית, שהוא רצה להכשיל ח"ו את אביו במאכלות אסורות, והשנית, שהוא רצה לקיים רק מצות כיבוד אב, שהיא מצוה שכלית, לא כן אתם בני ישראל, מקיימים מצות חוקיות, ואף המצות שכליות, אתם מקיימים רק כדי לקיים רצון הבורא ית"ש.

גליון ספר זרע אברהם וספר הר הכרמל מהגאון בעל ברוך טעם אבר"ק לייפניק זצ"ל¹⁾

בספר זרע אברהם חלק חו"מ סי' י"ב ר"ה מעתה. התוס' בפרק לא יחפור (דף כ"ב ע"ב) ד"ה זאת אומרת, כתבו שם וז"ל, ונראה לריצב"א דרינא דגרמי הוי מטעם קנס וכו' יע"ש, וקשה דהא מהך סוגיא דכתיבנא (ב"ק דף קט"ז) משמע דרינא דגרמי לאו משום קנסא הוא אלא מדינא דוקא, דהא רב הונא בר חייא קאמר לרב נחמן דינא או קנסא, והשיב רב נחמן מתני' היא, וכתבו התוס' וז"ל דחייב משום דינא דגרמי יע"ש, הרי דמאן דדאין דינא דגרמי לאו מטעם קנסא הוא אלא מדינא דוקא, ואיך כתב ריצב"א וז"ל דהוי מטעם קנס. נ.ב. כבר האריך בזה הרב ש"ך בחו"מ סי' שפ"ו ס"ק א' ומביא כל הדברים הללו, ומסיק שהוא מטעם קנס יעו"ש ובספ"ה שם.

שם ד"ה ועוד נלע"ר. וכיוצא בזה כתב הרב פנים מאירות וז"ל בחלק א' סי' כ"ז בסוף התשובה וז"ל, הרי שצריך שיהי' ברי היוזקא ובנ"ד אי הי' מכחיש לדברי העד הוה מיפטר ולא היו מחייבין אותו ממון נמצא ע"י עדות העד א' לא הוי ברי היוזקא, דאם הי' מכחיש הוה מיפטר, עכ"ל. נ.ב. בסו' כ"ז לא נמצא שום דבר מזה, ואולי כוונתו על מה שכתוב שם סי' פ"ב.

בשו"ת הר הכרמל חלק או"ח סי' א' ד"ה שאלה. מבואר בש"ע סי' רנ"ב סוף סעיף ה' בהג"ה, מותר להעמיד כלי משקולת שקורין זינגר מערב שבת, אע"פ שמשמיע הקול להודיע השעות, כי הכל יודעין שדרכן להעמידו מאתמול. נ.ב. יעוין תשו' פנים מאירות חלק ב' סי' קכ"ג.

שם חלק יו"ד סי' ט' (בא"ד). ואין לומר בנ"ד כיון שנשפך הפרש והולך במעים מא' לחבירו הרי חזינן שכח פעולת המעים לא נשתנה מכל שאר בני מעים, וכמו כן כתב הגאון בכרתי ופילתי בשם חכמי הדופאים בחסר הלב, דאעפ"י שלפעמים נחסר הלב בעוף, יש שם במקום הלב תלתל בשר קטן, ויש בתלתל זה כח לב לעשות פעולתה של הלב ויכולה לחיות. יש לומר על זה, חדא אין לך אלא מה שאמרנו, והבו דלא לוסוף, כי אין מדרמין בטריפות (ובאמת היא סברא דחוקה, דבשלמא בראינו תלתל בשר לפנינו דבוק בעוף במקום הלב אשר אין

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח'. — הגהות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר זרע אברהם (קושטאנדינא תצ"ב), ובגליון ספר שו"ת הר הכרמל (פ"פ דאדר תקמ"ב), המונחים בנגזי ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה צבי שפיץ נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

דרך להיות כן, שפיר י"ל כן, משא"כ דנימא כן מצד הסברא, מנא לן, דא"כ למה נטריף כל החסרים השנוי במשנה, נימא מסתמא יש דבר אחר במקומה העושה פעולתה), עוד אררבה, משם ראי' להיפך, רבעינן דבר אחר העושה פעולתה, ואין כיניהם אלא חילוק התמונה, משא"כ נידן רידן אין כאן דבר אחר, דק אותן המעים, וכיון שיש שינוי בהן אשר מוסיף לעינינו פעולת המעים, יש ריעותא.

נ.ב. שנג מאוד, עיין בכרתי ופלתי⁽²⁾.

במס' כתובות דף ע"ב

מהנה"ק בעל ישמח משה אבד"ק אוהעל זצ"ל⁽³⁾

במס' כתובות דף ע"ב ע"ב, איתמר קירשה על תנאי וכנסה סתם, אמר רב צדיכה ממנו גט, ושמואל אמר אין צדיכה ממנו גט, אמר אביי וכו' טעמא דרב לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. – נראה לומר דשמואל בשיטת אבוב קאי, דסובר (כתובות נ"א ע"ב) באשת ישראל שנאנסה ראסורה משום תחלה באונס וסופה ברצון, וא"כ לא דריש והיא לא נתפשה למשרי תחלתה באונס, וא"כ והיא מותרת, וע"כ דריש כר' ישמעאל להורות שאף שבנה מורכב על כתפה מותרת אף בלא נתפשה אם היו קרושי טעות, ולא אמדינן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר וקרשה ולא היו קרושי טעות, ולכך לדירן דקיי"ל דלא כאבוב דשמואל, וא"כ והיא לא מיתר, א"כ לא קיי"ל כר' ישמעאל, כנ"ב [=כן נראה בעינינו]. משה.

עי' ביבמות (נ"ו ע"ב) דריש להאי קרא לאשת כהן שנאנסה ראסורה, א"כ לא מיתר⁽⁴⁾.

(2) כוונת הנאון בעל ברוך טעם זצ"ל, דהן אמת דמבואר בכרתי ופלתי (סי' מ' סק"ד) דלפעמים נחסר הלב בעוף, ויש במקומו תלתל קטן שעל ידו חי העוף, אבל הרי פסקינן שם, נישל הלב שריפה, דאעפ"י שייכול לחיות זמן רב ע"י אותו תלתל בשר קטן, עכ"ז העוף שריפה, וא"כ אין להבין מש"כ בהד הכרמל.

(3) דבר זה הועתק מעצם כתי"ק בגליון הרי"ף על מס' כתובות, המונח אצל האבד"ק היקר החשוב והנעלה מו"ה יחזקאל לנדא נ"י מלונדון, והגיע אלינו בהשתדלות ידידנו האבד"ק היקר החשוב והנעלה מו"ה מנחם מענדל סג"ל לנדא נ"י מלונדון, הוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

(4) כפי הנראה, אחד שרשם הנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל דבר זה על הגליון, ואף חתם שמו, הרגיש ריש לשדות בו נרנא, דאפשר לדרוש הך קרא לאשת כהן שנאנסה.

חידושים על מס' כתובות

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל^(*)

דף ב' ע"ב. תור"ה לפיכך חלה. עי' במהרש"א דלא הקשה כן על הפשיטות [דרב אחאי] דלמא מיירי שהעכוב הוא מצדה שהיתה אונס, אלא דמיירי שחלתה אחר שהגיע זמן, [ואז] לא שייך תירוץ המהרש"א. ויש ללמוד מזה לכאורה דלפי הסברא דהא קאמינא, [סברא] זו שייך אף בחלתה אח"כ דסוף סוף מוען הוא שעתה העיכוב ממנה, וא"כ יש לומר דפשיטת דרב אחאי היינו דלאותו צד דחלה הוא חייב גם חלתה היא חייב, [וכוונת דב אחאי היא] לסתור סברת הא קאמינא.

ואולי יצמח מזה דין חדש, דאף דלפי דקיימ"ל שקרו, ספיקא דדינא בחלתה היא אח"ז. ומלישנא דש"ס את"ל חלה הוא מעלה לה, משמע ראי אין מעלה לה ליכא למיבעי דכל שכן חלתה, [וקשה] דהוה מצי אכתי מיבעי בחלתה היא אח"ז. ואפשר דכוונת מהרש"א דאם אמרינן דלא נישאו דמעכבו אינהו, משמע דלא מיירי כלל מעכובא דבעל, רק מעכובא דירה, ומשום הכי דוחק לומר דמיירי בחלתה היא אחר זמן, והיינו דבהגיע זמן עיכב הוא, ואח"כ עיכבתה היא באונס, וק"ל^(*).

שם. תור"ה ודלמא לאפוקי מדרבונתו. יש לעיין דרלמא גם סיפא דמכאן ועד י"ב חודש מיירי בלא זמן, ואי דלישנא דמכאן לא משתמע בלא זמן, הא בגיטין [דף ע"ב ע"ב] מבואר בהך תנאי, דמיירי הכל דאמר כן בעל פה, ושייך שפיר לישנא דמכאן, וצריך לרחוק דמיתורא ילפינן לה הכי דבלא זמן היינו רישא, ודוחק.

דף ט' ע"א. רש"י ד"ה האומר, וטענת דמים אין לו כגון שהי' ממשפחת דורקטי וכו'. וקשה אמאי צריך רש"י למימר כגון שהיא ממשפחת דורקטי וכו', אמאי לא קאמר דרם אינו הוכחה, כי יכול להיות שהוא דם ד' לילות, אלא על כרחך צריך לומר דס"ל לרש"י דאם הוה דם ד' לילות הוי פירצה דחוקה, ור' אלעזר הא אמר פתח פתוח מצאתי נאמן. אך קשה מנא לי' לרש"י זה [דרם ד' לילות הוי פירצה דחוקה, ולכן א"א לפרש שמצא דם ותלינן בר' לילות], ונראה דמוכח מגמ', דמסקינן לקמן [נ"ז ע"א] נותנין לבתולה י"ב חודש, ודם ד' לילות נמשכים עד י"ב חודש, [ולא יותר, כדמשמע במס' נדה דף ס"ד ע"ב, דרבי נתן לה ד' לילות מתוך י"ב חודש], וא"כ אמאי הקשה הגמרא והא הוי ספק ספיקא,

(*) חידושים הללו הועתקו מכת"י א' מתלמידיו, שהגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידירנו הרכני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. כפי הנראה, העתיק קצת מהחידושים בלשון רבו הגרעק"א זצ"ל, ורובם כתב בלשון עצמו. הרפסנו כאן רק דברים חדשים שלא נכללו עדיין בספרים שנרפסו מאת הגרעק"א זצ"ל. — מחמת שהרבה קטעים הם מקושי הבנה, הוספנו ביאורים בכמה מקומות, ונרפסו בין חצאי דיבוע, וכמה פעמים שיפרנו הלשון בלי שום סימן, כדי להקל על המעיין.

ספק תחתיו ספק אין תחתיו, הא בווראי תחתיו הוא, כי לא יכול להיות אינו תחתיו כי דם בתולים אינו נמשך כל כך, אלא ודאי מוכח דלא יכול לתלות בר' לילות משום פירצה רחוקה, והוא [ר' אלעזר] אמר פתח פתוח מצאתי, ולא פירצה רחוקה, וק"ל⁽²⁾.

שם ע"ב. תורה לא רקא טעין, בא"ד וניהמנא במיגו וכו', ושמא חזקה רהכא עדיפא. ולכאורה קשה הא תירוץ זה שמא חזקה רהכא עדיפא הוא רחוק מאוד. ונראה לתרץ, דדלמא אזיל האיבעיא התם בבבא בתרא [רף ה' ע"ב] אי אמרינן מיגו במקום חזקה, ולא אם מיגו עדיפא טפי מחזקה, אך רק אם מיגו הוי כמו חזקה או דלמא חזקה עדיף ממיגו, אבל מיגו בווראי לא עדיפא טפי מחזקה, וא"כ הא רבעיא התם הוא לאחר זמן פרעון, וטעין הוא פרעתיך תוך זמנו, אינו נאמן משום חזקה אין אדם פורע תוך זמנו, והיה נאמן במיגו דאי בעי אמר פרעתיך היום אחר זמנו, וא"כ אי אמרינן מיגו כחזקה לא יוכל להוציא ממון משום דמיגו כחזקה והוי הוא המוחזק. אבל הכא [האשה רוצה להוציא ממון מבעלה] משום מיגו⁽³⁾.

אבל לא זכיתי להבין, הא הגמרא אזיל הכא אדר' נחמן אמר שמואל משום ר' שמעון בן אלעזר, חכמים תיקנו לכתולה מאתים ולא למנה מנה והם הימניהו וכו', א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם, אמר רבא חזקה אין אדם שורח בסעודה בסעודה ומפסידה, אבל מבלערי חזקה אין אדם שורח היתה נאמנת, וא"כ אי אמרינן דמיגו כחזקה ושווים, [א"כ נעשה] ככראשונה, וכראשונה קורם החזקה הוי היא נאמנת, וק"ל.

דף י"א ע"א. מתני' הגיורת והשבוי וכו', גמ' אמר ד' הונא גר קטן וכו' אביי מ"ט לא אמר כרבא וכו', עיי"ש. [ולכאורה קשה דלקמן דף ע"ה ע"ב איתא, רבא אמר רישא כאן נמצאו וכאן היו סיפא נמי כאן נמצאו כאן היו, איתביי' אביי וכו', עיי"ש כל הסוגיא], וא"כ רבא סבר כאן נמצאו וכאן היו, ואביי לא סבירא ל' כאן נמצאו כאן היו, וא"כ מאי פריך הגמ' רבא מ"ט לא הקשה כאביי ממתניתין רהכא, הא רבא לשיטתו על כרחך מוכרח לאוקמי מתני' כשגדלה, משום דבמתניתין נקט כתובתן מאתים ויש להן טענת בתולים, ולכאורה קשה אמאי יש להן טענת בתולים, הא בווראי תחתיו היה משום כאן נמצא כאן הי', ותחתיו באונס יש לה כתובתה, ואפילו את"ל תחתיו ברצון, הא פיתוי קטנה אונס הוא, אלא על כרחך צריך לאוקמי כשגדלה, וא"כ רבא לשיטתו אינו יכול

(1) עי' בספר חידושי רעק"א עמ"ס כתובות שנרפס מחדש מש"כ על דברי התוס'.

(2) עי' היטב שיטה מקובצת דף ט' ע"א ר"ה וז"ל שיטה ישנה.

(3) ברמב"ן ורשב"א ושאר ראשונים תירצו קושיית התוס', דאף דבעי אי אמרינן מיגו במקום חזקה, הני מילי לאוקמי ממונא, אבל לאפוקי ממונא במקום חזקה, בהא ליכא מאן דאמר, עיי"ש. ואולי נתכוון הגרעק"א להסביר רביריהם, וא"ש המשך הלשון אח"כ, ולא זכיתי להבין.

להקשות ממתני' דהכא, אבל אביי דלא סבר לקמן כאן נמצא כאן היה, פריך שפיר ממתני' דהכא.

ואע"ג רמתני' דאלו נערות גם כן ע"כ מיירי כשגדלה מדקתני יש להם קנס, וזהו קושיית תוס' [ד"ה לכו גרלה], ותירצו לכו גדלה ונהנה מנהג יהודית, [וא"כ לכאורה א"ש, דאף דלרבא על כדחך מיירי מתני' בגדלה, אבל עדיין לא נהנה מנהג יהודית, ז"א] דהתם שייך התירוץ הזה, אבל הכא הוא גופא מנהג יהודית שנשאה איש מישראל, וק"ל. ותירץ דהגמרא מסיק לקמן דף י"ב ע"א [א"ר שרביא מתני' מיירין כשקורש ובעל לאלתר, וא"כ לר' שרביא לא יוכל להיות שתחתיו נבעלה, וק"ל].

דף י"ב ע"ב. ער כאן לא קאמר ר"ג התם אלא דאוקמה אחזקה. וקשה רמה תועלת איכא בהך חזקה, דנהי דחזקה מועלת לזינתה תחתיו, אכתי איכא למיחש דלמא זינתה ברצון ואין לה כתובה, וכן הקשה במהר"ם שיף, [ותירץ] דכיון דעל ידי החזקה נתברר שזינתה תחתיו, א"כ אנו דנין שהבעל נתחייב לה כתובה בשעת אירוסין, והוי רק ספק אם נפטר לשלם לה משום חששא דזינתה ברצון, והוי כמו איני יודע אם פרעתיק, עכ"ל. ודבריו נגד תוס' לעיל בסוגיא דפתח פתוח ד"ה דאי למיתב לה כתובה וכו', דמוכיח תוס' שם ממתני' דהכא דבספק ספיקא מוציאין ממון, דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה מנה, עיי"ש. ואי כדברי המהר"ם שיף האך מוכח מהכא דבספק ספיקא מוציאין ממון, הא משום הכי אינו יכול להפסיד לה מנה, מכח הספק רצון, משום דהוי איני יודע אם פרעתיק, וכן הקשו המפרשים.⁽⁴⁾

ונראה לתרץ דנוכל לחדש להך לישנא דמשני א"ג אוקמא אחזקה, לא הדר בי' לגמרי מתירוצא דמוכת עץ, וא"כ ניהא, דהגמ' רצה לומר מעיקרא דנאמנת לומר משארסתני משום מגו דמוכת עץ, ואף דאי טוענת מוכת עץ נמי לא היתה נאמנת ולא הוי מיגו מעליא, אפ"ה נאמנת משום דמוכת עץ הוי טענה מעולה, ומזה הדר עכשיו דמיגו כהאי לא אמרינן, ומשני דמשום הכי נאמנת משום חזקה, דהיינו לקמן במעכת עץ משום חזקת שלא זינתה, דהיינו חזקת כשרות כמ"ש הר"ן, וא"כ הכא גבי משארסתני נאנסתי, אף דאי באה לומר דזינתה תחתיו ברצון, מכל מקום נאמנת משום דאי הוה טוענת הכי נאמנת משום חזקה, ואז הוי מיגו מעליא, ודו"ק.

דף י"ג ע"א. מתני' איש פלוני וכהן הוא. ולכאורה קשה למה לי' למיתני איש פלוני וכהן הוא. ונ"ל לתרץ ראשמועינן בהא רבותא דר' יהושע, דאע"פ

(4) קטע זה נכתב בשני נוסחאות בואח"ז, והורכבו כאן שניהם.

(5) עי' ררוש וחירוש (חולין) ררוש ה' למס' כתובות אות י"א שכתב וז"ל, ועי' בתוס' סוגיא דפתח פתוח, שהקשו למ"ד מקח טעות ממאתים אבל מנה אית לה, אמאי לא יוכל לטעון שמה תחתיו ברצון עיי"ש, ולמה שכתב מהר"ם שיף בסוגיא דמשארסתני נאנסתי ניהא, דלענין זה הוי איני יודע אם פרעתיק כיון דהשעבוד חל כבר עיי"ש, עכ"ל.

שהיא אומרת שזה האיש כשר וגם הוא בכאן אינה נאמנת, ומורה דאפ"ה אמרינן מראפקרה נפשה לגבי אפקרי נמי לגבי אחר, ופשוט הוא, וק"ל⁶.

דף י"ט ע"א. אמר רבא לעולם דקאמר ליה וכדרב הונא דא"ר הונא אמר רב מורה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. ובתור"ה וכדרב הונא [הקשון] וא"ת ואמאי לא קאמר נמי דקאמרי עדים וכו'. ונראה לתרץ קושית התוס', דמשו"ה לא קאמר רבא לעולם דקאמרי עדים, דרבא סבר כמר בר רב אשי לקמן [י"ט ע"ב] ראמנה עולה הוא, וגם סבר כר' מאיר דלא אמרינן אלימי עדים, והשתא על כרחך לא מצי רבא לאוקמי בעדים, דקשיא לי' אי ר' יהודה אמר רב מיירי בעדים אמאי נקט אמנה דפסול אפילו באין כתב ידן יוצא ממקום אחר משום דהוי עולה, לנקוט פסול אחר דהיינו מודעא, אע"כ קסבר דבא דר"י אמר רב מיירי בלוה, ובלוה אין חילוק בין אמנה לפסול אחר, ודו"ק.

שם. בתור"ה וכדרב הונא אמר רב, וא"ת תרתי מילי דרב למה לי וכו'. ונ"ל דלק"מ, דאי לא קתני רק מימרא הראשונה, הו"א דדוקא בפרוע אינו נאמן משום שטרך בידי מה בעי, אבל באמנה באמת נאמן, וכדברי המהרש"א ז"ל אתוס' לעיל ד"ה מורה בשטר שכתבו, עיי"ש. ואי לא קתני אלא אחרינא דשטר אמנה, הו"א כר' נחמן [י"ט ע"ב] דדוקא שטר אמנה אינו נאמן אבל פרוע נאמן. ואם כן על כרחך צריך לומר דקושית תוס' קאי לפי תירוצם דלעיל [תור"ה אימא], דתירצו רב הונא אמר רב סתם קאמר לה ולא מפליג, ומשום הכי קסבר ר' נחמן לעיל דר' הונא מיירי גם בפרוע, ועפ"י הקשו הכא תרתי מילי דרב למה לי, פירוש דליתני הראשונה, וממילא ידעינן אמנה נמי, אפילו אי ליכא טעמא דשטרך בידי מה בעי כמו בפרוע, מרקאמר סתם ולא מפליג⁷.

ולא הבנתי מי דחקם לתירוצם דלעיל, דתירצו דר"ה אמר רב סתם קאמר לה, ועי"ז הקשו קושיא שניה, תרתי מילי דרב למה לי. דהא קושיתם הראשונה בלא תירוצם נמי לק"מ, דנוכל לומר דר' נחמן ידע דר' הונא אמר רב תרתי קאמר, וא"כ על כרחך לעיל לא מצי איירי באמנה, דהא אמנה כבר אמר רב הונא אמר רב לקמן דאינו נאמן, אע"כ דלעיל מיירי בפרוע, וע"ז אמר ר' הונא אמר רב דאינו נאמן, ושפיר אמר ר' נחמן, אי סבירא לך כר"מ אימא הלכה כר"מ, ואין אנו צריכים לתירוצם דר' הונא סתם קאמר לה. וממילא קושיתם השניה ג"כ לק"מ, דאי לא קתני רק מימרא הראשונה, הו"א דדוקא בפרוע מיירי וכדפרישית לעיל, ומימרא האחרונה לחוד בוודאי לא מצי למיתני וכדכתיבנא, ומיושבים שני הקושיות בקנה א', ודו"ק.

שם. עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנין מאי טעמא כיון דעולה הוא אעולה לא חתמי. קשה דיהיו נאמנים לומר אמנה משום דאין נעשים רשעים [דבאים] לעשות תשובה ולתקן רבר זה, כדאיתא במס' בבא מציעא [דף ג' ע"ב]

(6) עי' שו"ת הריב"ש סי' רל"א, הובא בשיטה מקובצת כאן.

(7) וכן העיר בזה בהגהות הרש"ש, דקושית תוס' היא לשיטתם דלעיל, עיי"ש.

תור"ה ומה אם ירצה] גבי אכלתי חלב במזיד. וצריך לומר דאפשר היה להם לתקן זאת בטענה אחרת במה שאינם רשעים, דהיינו שיכולין לומר דכתבוהו למסרו ללוה דמותר לכותבו בכה"ג, כמו שכתבו התוס' [ר"ה אעולה], ולא כמו שטענו שכתבוהו למסרו למלוה דנעשים רשעים עי"ז, ודו"ק.

דף ע' ע"ב. גמ', במספקת לדברים גדולים וכו'. ואפילו הכי צריך לומר דהרירה מכל מאכלים, דאם הרירה רק מדברים קטנים מצי לחול הנדר, דעודה מחויבת לגלגל בהרירה⁽⁸⁾.

שם. בגמ', שהרירה כשהיא ארוסה וניסת, ופריך בגמ', הא סברה וקיבלה. וקשה דלמא מיירי [שהרירה] שלא בפניה⁽⁹⁾.

שם. תור"ה אלא לא תימא נעשה. הקשו תוס' אמאי לא משני דאתיא כר' מאיר דאית לי' אין אדם מוציא דבריו לבטלה [לעיל דף נ"ח ע"ב]. ונראה ליישב קצת, דבעל פלוגתא דר"מ הוא ר' יהודה, וס"ל דאדם מוציא דבריו לבטלה, ולר' יהודה אכתי צריך לאוקמי בשאומר, דלדריה נמי קשה קושית הגמרא, [משום דר' יהודה אמר במתני' בחדש אחר יקיים וכו'], וק"ל.

שם. תור"ה טפי לא עבד שליח שליחותיה. והקשו תוס' יתן לאחר והלה יתן לה. קשה, מה מקשי תוס', ממה נפשך, אי האחר יתן לה בסתם, יזכה בו בעלה, ואלא על כרחך רנותן לה על מנת שאין לבעלה רשות בו, א"כ מה הועיל, הא אכתי מחויב לזונה, ואפשר רנותן לה האחר על מנת שאין לבעלה רשות בו, וע"מ שיפטור בו הבעל.

שם. בא"ד, [תירצו דאין רגילות ליתן בכי האי גוונא, דכל שעה ירא שיחזיק בהן המקבל]. וקשה ללישנא דסעודתו מוכחת עליו [נדרים דף מ"ח ע"א] ולהכי אסור במעשה דבית חורון בקני על מנת להקנות, אבל בלא זה בסעודתו מוכחת עליו שרי מדינא, א"כ ליקני על מנת להקנות, וק"ל.

שם. בא"ד, וא"ת ויפקיר. קצת קשה מה מועיל הפקר, דכיון דהיא זוכה ממילא הוא זוכה במציאתה, ואפשר דיפקיר על תנאי דלא יזכה הוא, ואפילו הכי פטור לזונה כיון דאית לה מאכל, וק"ל.

דף ע"ב ע"ב. מתני' המקדש את האשה על מנת שאין עלי' נדרים וכו' אינה מקודשת. לרב מיירי דוקא בקידשה על תנאי בלא כנסה, אבל בכנסה סתם צריכה גמ', ולשמאל אף בכנסה סתם אינה צריכה גמ', ומדוקדק הלשון במתני' דאם קדשה על תנאי, [בירדו] לעשות עם הכניסה מה שירצה, ובכל עת שירצה אינה מקודשת [דהיינו שלא יכנסה], אבל לר' אלעזר [ע"ד ע"א] אינו מדוקדק הלשון, דהא אם בועל מקודשת, ודוקא בלא בועל אינה מקודשת, ובמתני' אינו נזכר מהבעילה כלל.

שם. רש"י ד"ה אסיפא, פי' רש"י דר' פפא ס"ל כמ"ד דלא קאי ארישא, וסיפא מיירי בקידשה סתם וכנסה סתם. ונראה דלעולם מצי קאי ארישא, אך

(8) עי' בדרוש וחידוש ד"ה במספקת.

(9) עי' בספר בית יעקב עמ"ס כתובות כאן.

כיון דכנסה סתם סבר כמ"ד אחולי לתנאי' [היינו רב אליבא דר' אלעזר, כמבואר בתוס' ע"ד ע"א ד"ה דבדי הכל] וספק הוא, [וכדרכא דאמר ע"ג ע"ב תנא ספוקי מספקא לי'], לכן אינו נותן לה הכתובה, אבל בשאר נדרים נקטינן דוודאי אחלי לתנאי ולכן יתן לה כתובה⁽¹⁰⁾.

שם. תור"ה ע"מ שאין עלי' נדרים, הקשו מהא דאמרין לעיל [נ"ז ע"ב] דאין ארוסה אוכלת בתרומה משום דאמרין דוודאי קפיד, וא"כ הכא נמי בקידשה סתם נמי לא תהא צריכה גמ'. וקשה הא לקמן [ע"ג ע"ב] מתרין הנמ' ספוקא מספקא לי' אי קפיד או לא⁽¹¹⁾.

וצריך לומר דתוס' סבירא להו דדוקא קידשה סתם וכנסה סתם הוא דאמרין דספק קפידא הוא, אבל לעיל בקידשה לחורא וודאי קפיד, והוכחה לזה מנמ' דהתם דאמרין דארוסה אינה אוכלת בתרומה, ואי אמרין דאפילו בקידשה לחורי' ספק הוא אם קפיד, א"כ אמאי לא אכלי, הא הוי ספק ספיקא, חרא דלמא לא יהי' בה סימפון, ואת"ל דיהי' בה דלמא לא קפדי, אלא וודאי קפדי. אך עדיין קשה מהא דפריך התם בגמ' נכנסה לחופה ולא נבעלה נמי, הא התם הוי קידשה וכנסה והוי ספק ספיקא כנ"ל, וכדאמרין לקמן בגמרא דצריכא גמ' מספק, אך לא קשה, רגמרא דהתם אזלי אליבא דמ"ד דצריכה גמ' מדבריהם, וא"כ פריך הנמ' שפיר אמאי תאכל בתרומה הא מדאורייתא וודאי קפדי.

ולפי זה, בתירוצם הראשון ס"ל לתוס' דוודאי קפדי אינשי, דק דהספק הוא אם מחלי, אף דשמואל לית לי' סברא זו, מ"מ הכא דהוי תדי סתמי [דהיינו קידשה סתם וכנסה סתם] מודה דספק הוא. ובתירוצם השני סבירא להו דהגמ' לקמן איירי אפילו בקידשה לחורי', [וגם בהאי גוונא] לא קפדי, ואפ"ה לא תאכל בתרומה שמא ימצא בה סמפון והוי ספק קידושין.

דף ע"ג ע"א. גמ', קטנה שלא מיאנה וכו' שמואל אמר אינה צריכה גמ'. עיין (בהרא"ה) [ריב"ש, הובא בשיטה מקובצת ד"ה וכתב ריב"ש] שהקשה הא אשת איש שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה גמ' [דחיישין שמא גירשה בעלה הראשון]. ונראה דנפקא מינה טובא איכא היכא דקדשה אחיו, רממ"נ אינה צריכה גמ', דקידושין אינן תופסין בה.

שם. ברש"י ד"ה אלא מעמא דרב, דקסבר אין ארם עושה בעילתו בעילת זנות, אבל לענין ממון בתנאי' קאי. והקשה הר"ן, למה לי' לפרש בתנאי' קאי, תיפוק לי' דרש"י פירש דעושה קידושין חדשים, וממילא ביאה אירוסין עושה, ולכן אין לה כתובה. ונ"ל דהר"ן הקשה (על הרשב"א דמפרש דהכתובה הנ"מ) הא כיון דאינו נותן לה כתובה ממילא הוי בעילת זנות, ותיירץ כיון דמפרש

(10) עי' בדרוש וחידוש ד"ה ומרווח בזה, שכתב באופן אחר כעין זה.

(11) באמת כן תירצו התוס' בתירוצם השני, דק כוונת הגרעק"א ליישב למה לא תירצו התוס' כן בתי' הראשון. ועי' בספר בית יעקב עמ"ס כתובות כאן.

רעושה קירושין חרשים, וממילא אין לה כתובה, [בכה"ג לא הוי בעילתו בעילת זנות, ובעילת זנות הוא רק באופן שכבר קירשה, ועדיין אין לה כתובה]. ואם כן י"ל דה"פ בדברי רש"י, דכיון דלענין ממון בתנאי קאי אינו רוצה ליתן לה כתובה, להכי עושה קירושין חרשים, דהא אם יעשה קירושין ישנים [באופן שימחול התנאי, עי' תוד"ה אלא טעמא], ממילא צריך ליתן לה כתובה [דאל"כ, אכתי יהא בעילת זנות, וכקושיית הר"ן].

שם. תוד"ה לא תימא טעמא דרב. כא"ד וקשה דביבמות פרק כ"ש וכו' עד סוף הדיבור. ומסקנת התוס' דהתם גרסינן רב ואליבא דר' אלעזר. והא דתני התם נכנסה לחופה ולא נבעלה [רבית הלל פליגי, משום] דמירע ידעי, אבל באמת אין תנאי בחופה, ולא קשה לאביי דסבר דבלא בעל מודה רב ריש תנאי, דלאביי נתרץ על קושיא זו כדמתרצינן בגמ' התם על קושיא אחרינא [מסר האב לשלוחי הבעל מאי איכא למימר] דלא פלוג רבנן. וסוגיא דהתם [דלא תירצו לא פלוג על קושיא דנכנסה לחופה, רק משום דאין תנאי בחופה] לר' אלעזר אליבא דרב, ואף בלא בעל סבר דאין תנאי, ודו"ק⁽¹²⁾.

שם. תוד"ה אלא טעמא דרב. כתבו דאין לפרש דמחמת דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות מחל לה התנאי ונשארו קירושין הראשונים, דא"כ מה פריך בגמ' והא איפלגא בה חרא זימנא וכו'. ולכאורה קשה הא למאי דס"ל להגמ' אחלי' לתנאי ע"כ סבר דקירושין ישנים נשארו לשיטת תוס' ד"ה לא תימא, ווא"כ הא גופא קשיא על הגמ', מנא להו לפרש דאין אדם עושה בעילתו זנות ומקדש קירושין חרשים, נפרש דאאעב"ז ומוחל תנאו וחלו קירושין הישנים, וכבר"ל סברא זו מעיקרא, ולא תקשי והא פליגי בה חרא זימנא.

ונראה לפרש דברי התוס', דהר"ן הקשה כיון דלית לה כתובה ממילא הוי עדיין ביאת זנות, ותיירץ כיון דעושה קירושין חרשים וממילא ביאה אידוסין עושה, וארוסה אין לה כתובה, לא הוי בעילת זנות. וא"כ מקשי הגמ' שפיר כיון דאין לה כתובה [כדמפרש במתני'] על כרחך עושה קירושין חרשים, דאי חלו קירושין ישנים, א"כ אם אינו נותן לה הכתובה ממילא הוי ביאת זנות, דבשלמא לסברא דאחולי אחלי' לתנאי, מצינן למימר דנשארו קירושין ישנים, ובאמת אינו נותן לה כתובה, ולבעילת זנות אינו חושש, אבל לסברא דאאעב"ז על כרחך עושה קירושין חרשים, דאי חלו קירושין ישנים כיון דאינו נותן לה הכתובה ממילא הוי ביאת זנות.

והא דלא נקטו תוס' בעצמם הוכחה זו [דאי אפשר לומר דחלו קירושין ישנים, דא"כ הוי בעילת זנות], דאפשר לתדץ תירוץ אחר [על קושיית הר"ן], דלבעילה דעשאו מדרבנן ביאת זנות אינו חושש, וא"כ אינו מוכח כלום [אם חלו קירושין ישנים, או שעושה קירושין חרשים], ולכן הביאו ראיה דהש"ס על כרחך לא ניחא להו לחלק כסברא זו [בין ביאת זנות מדרבנן לדאורייתא].

(12) עי' במהר"ם שיף כאן, ובמהרש"א ובמהרש"ל במס' יבמות דף ק"ז ע"א.

דאל"כ מה מקשי הש"ס והא פליגי, וזה וודאי מצינו לפרש דהנמרא לא סבירא להו לחלק כסברא זו, ודו"ק.

דף פ"ה ע"א. בש"ך חו"מ סי' נ"ח [ס"ק כ"ג] הקשה על (תוס' כתובות) [הר"ן במס' כתובות, ותוס' בבא בתרא דף ל"ד ע"א] שכתבו דהא ראמרין דמהימן למעון סיטראי במיגו דלהד"מ היינו דוקא אחר דתיקנו רבנן שבועת היסט, משא"כ קודם דתיקנו רבנן שבועת היסט הוי שליח ער, והוי מתוך שאינו יכול לישבע משלם. והקשה בש"ך הא לא הוי אלא שבועה דרבנן, ובדרבנן לא אמרין מתוך שאל"מ, והכא הוי דרבנן דער אחר מעידה שהוא פרוע אינו אלא מדרבנן, עיי"ש בש"ך ותמצא. ונראה ליישב, דהנה איתא בבעל התרומות⁽¹³⁾ שהמלוה מעות לחבירו על זמן ובתוך זמן פרעו הלוח למלוה בעדים, יכול לומר הלוח למלוה, הואיל רזמן הפרעון לא היה עדיין, וא"כ המעות שנתתי לך הוא חוב, וא"כ הוי דינא דזה גובה וזה גובה [כמבואר בחו"מ סי' פ"ה]. ולפי"ז יש לומר דהכא כל זמן שלא נתן המלוה ללוה השטר אינו חייב ליתן לו החוב, דאף אם הלוח אמר תן לי השטר ואפרע לך [וא"כ המלוה חושש שמא כשיתן להלוח השטר לא יפרענו], ישליש השטר, וא"כ כל זמן שלא נתן לו השטר הוי כתוך זמנו, וא"כ הוי מעות שנתן לו השליח כחוב, כמו שכתבתי לעיל בשם בעל התרומות, ומיושב קושית הש"ך היטב, [דהוי כער אחר מעיד על ההלואה, והוי שבועה דאורייתא], ודו"ק.

דף צ"ג ע"א. גמ', משהחזיק אינו יכול לחזור בו⁽¹⁴⁾. עי' תוס' במס' בבא קמא [דף ט' ע"א ד"ה משהחזיק] שהקשו ולימא לי' שקול ארעא בזוזך. וכוונתם דאע"ג דאית לי' מעות לא מצי לסלק ברכב אחר, מ"מ היכא דאית לי' פסידא מצי לסלק לי', [וכמו שכתבו תוס' דף צ"ב ע"א ד"ה אי פיקח], והכא נמי אית לי' [פסידא⁽¹⁵⁾]. אבל תוס' במס' בבא מציעא [דף י"ד ע"א ד"ה עד שלא החזיק] הקשו רק לפי המפרשים דאפילו אית לי' זוזי מצי לסלק וכו', עיי"ש. וקצת קשה אמאי לא הקשו תוס' אפילו להמפרשים דלא מצי לסלק, דהכא אית לי' פסידא. ונראה ליישב, דאי יאמר הלוקח להמוכר שיקבל ארעא, יאמר לו המוכר ללוקח תקבל עליך אחריות, וא"כ אינו מועיל ללוקח מה שיתן לו קרקע, ולא מצי אמר הלוקח דאחריות דנפשי' לא קיבל עלי' [וכמבואר דף צ"ב ע"א], דזה אינו, דזו לא הוי אחריות דנפשי', דאחריות דנפשי' לא הוה אלא במקום שבא הבעל חוב למרוף מחמתי', אבל הכא שבא מחמת שהיתה גזולה אינו בא מחמת המוכר.

ולפי זה לא קשה קושית תוס'⁽¹⁶⁾, רק לאיכא דאמרי דאפילו באחריות אינו חוזר, [דללישנא קמא דשלא באחריות יכול לחזור, לק"מ לימא לי' שקול ארעא,

(13) לעת עתה לא מצאנו מקומו.

(14) עי' בשו"ת רעק"א ח"א סי' קמ"ח, וספר אותיות דרעק"א, ונתוסף כאן תוספת מרובה על העיקר.

(15) כן כתב ג"כ בפני יהושע שם, ועי' במהר"ם שיף שם.

(16) כן תירץ בתוס' הרא"ש, הובא בשיטה מקובצת במס' בבא קמא, עיי"ש.

דהא המוכר יאמר תקבל אחריות, וכנ"ל, וא"כ לא ירויח הלוקח כלום, אבל ללישנא בתרא לא יאמר המוכר תקבל אחריות, ראינו מועיל לו מה שהלוקח יקבל אחריות, דהא יחזור הלוקח עליו, דהא באחריות מכרה לו, וא"כ לא הוי פסידא ללוקח אם יסלקו בזויו, ולא יוכל לסלקו בדבר אחר, ועל כן מקשי התוס' במס' בבא מציעא רק להמפרשים ריכול לסלקו אפילו בראית לי' זויו, וקושייתם הוא רק על איכא דאמרי דאפילו באחריות אינו חוזר, וע"ז הקשו לימא לי' שקול ארעא. אבל תוס' במס' בבא קמא סברי דגזילה הוי אחריות דנפשי' ואין הלוקח צריך לקבל עליו, וא"כ שפיר הקשו תוס' שם גם על לישנא קמא דשלא באחריות חוזר, דכיון דהוי פסידא ללוקח במה שמסלקו בזויו, [קשה אף להמפרשים דלא מצי לסלקו בדבר אחר], וע"ז תירצו בבבא קמא בתירוצם הראשון כגון דהוולו הקרקעות, אבל אם יתן לוקח המעות שנפחתו מערך הקרקעות דוילו, על כרחך יקבל המוכר.

ואם כן [דלפי מה שנתבאר קושית תוס' במס' ב"ק סובב גם על הלישנא קמא, וא"כ ע"כ גם ללישנא קמא צריך לאוקמי בהוולו קרקעות] קשה לפירוש רש"י ללישנא קמא דבאחריות יכול לחזור אפילו בהחזיק בו, וטעמא ריכול הלוקח לעכב המעות בשביל שקיבל המוכר אחריות⁽¹⁷⁾, ולשיטת הפוסקים דאין המוכר צריך להחזיר ללוקח רק כפי מה ששוה עכשיו אפילו בנמצאת שאינה שלו [כמבואר בחושן משפט סי' קמ"ז סעיף א' פלוגתת הראשונים בזה], א"כ צריך הלוקח לשלם להמוכר שיווי השרה מה שהוול עכשיו, [דהא הסיבה שהלוקח מעכב המעות הוא מטעם שהמוכר מחויב באחריות, והרי המוכר אינו מחויב לשלם רק כפי שיווי השרה עכשיו, נמצא דהלוקח עדיין חייב לשלם השתנות השער בין שעת מכירה לשעת טורפא], ובכחאי גוונא מה איריא דבאחריות יכול לחזור בו, הא אפילו שלא באחריות יכול לסלקו, [דהיינו הלוקח להמוכר בארעא, רק דהקרקעות הוולו, ויצטרך לשלם העודף במעות] כנ"ל, וא"כ ליכא נפקא מינה בין קיבל המוכר אחריות או לא, דבשניהם יכול לסלקו בארעא, ובשניהם צריך הלוקח לשלם העודף ממה שהוול⁽¹⁸⁾.

ואם כן לפירוש צריך לומר כתירוצ' השני של תוס' [במס' בבא קמא, דלתירוצם השני א"ש, דכיון דהשרה הוול מחמת שיצאו עליו עוררין, א"כ יכול הלוקח לעכב כל המעות בידו, דאם יטרפו השרה מידו יתחייב המוכר לשלם

(17) עי' בחירושי תלמיד רעק"א שנרפסו בהשמטות לספר חי' רעק"א עמ"ס כתובות [ירושלים - תשנ"ב] ד"ה עד שלא החזיק, שביאר בארוכה שיטת רש"י.

(18) כן הקשה בקצות החושן סי' קמ"ז סק"ב, עיי"ש. והנרעק"א הקשה כן רק לאחר שביאר דקושית התוס' במס' בבא קמא קאי גם על לישנא קמא, דלפי מה שביאר דהתוס' במס' בבא מציעא הקשו רק על לישנא בתרא לק"מ, דללישנא קמא אין שום צורך לאוקמי בהוולו כיון דלא קשה קושית תוס', וללישנא בתרא ליכא שום נפקא מינה בין אחריות לשלא באחריות. ומה שכתב רעק"א דמוכר צריך להחזיר ללוקח כמו ששוה עכשיו אפילו בנמצאת שאינה שלו, כוונתו לאפוקי ממה שתירץ בשער משפט סי' קמ"ז סק"א על קושיא זו, עיי"ש.

כפי שיווי השדה בשעת המכירה, משום דהוול רק מחמת העוררין]. או אפשר דרש"י ס"ל כתיורין הראשון, ורש"י סובר כהפוסקים דצריך להחזיר כפי שעת מכירה. אבל לפירוש תוס' לקמן [ד"ה איכא דאמרי] ללישנא קמא, [דהטעם דלוקח אינו משלם הוא משום דחוזר בו מהמכירה כיון דיצאו עוררין], אתיא שפיר אפילו אי אמרינן דאין צריך להחזיר רק כפי שיווי של עכשיו כמובן, [משום דלשיטת התוס' אין הלוקח צריך לשלם העודף ממה שהוולו השרות כיון דהמכירה במלה], ודו"ק.

שם. תור"ה איכא דאמרי אפילו באחריות. בא"ד, ללישנא קמא באחריות אמרינן שמסתמא אין ברעתו לקנות אלא נכסים משופים מכל ערעור. ולכך פירשו תוס' בר"ה משהחזיק בו אפילו למאן דאמר חוזר עליו, הכא [בשלא קיבל אחריות] כל זמן שלא טרפוה מודה שאין יכול לחזור, ויתן לו תיכף מעות, אבל באחריות מצי להחזיר תיכף⁽¹⁹⁾.

שם. בתוס' הנ"ל. יש נפקא מינה בין שיטת רש"י לפירוש תוס' לדינא, דלרש"י מוכח מהגמ' [ללישנא בתרא דפסקינן כוותי] דצריך ליתן המעות, ואפילו אם עריין לא נתן המעות אינו יכול לעכב אותם בעד אחריות, אבל לתוס' מיירי הגמ' דווקא בנתן מעות, אבל בלא נתן מעות יכול להיות דאף איכא דאמרי מורי ראינו צריך ליתן.

ועוד נפ"מ בין רש"י לתוס', דהא אנן פסקינן אחריות טעות סופר, וטעמא משום דלא שרי איניש זוזי בכרי. והנה יש דסבירי להו דאמרינן דמסתמא פירש לו אחריות, אבל אי ידעינן בוודאי דלא פירש לו אחריות לא אמרינן אחריות טעות סופר, ויש דסבירי דאפילו בכה"ג נמי אמרינן אחריות ט"ס, דאמרינן מסתמא דעתו לאחריית אפילו לא פירש בהדיא [עי' בחו"מ סי' ל"ט ש"ך סקי"ד]. ולפירוש תוס' ללישנא קמא, אמרינן דרעתו רק על נכסים משופים, והיכא דלא פירש בהדיא דמכר לו שלא באחריות, לכאורה יש לומר דהא דקיי"ל אחריות טעות סופר, ואמרינן דעתו על אחריות זו, זהו דווקא על אחריות, דאמדינן דעתו, אבל על נכסים משופים לא אמדינן דעתו. אבל לדעת הסוברים דטעמא משום דוודאי התנה בפירוש, א"כ אפילו על נכסים משופים מועיל ויכול לחזור ללישנא קמא. וא"כ על כרחך צריך לומר אליבא דכל הדיעות, דסוגיין מיירי בפירש בהדיא דמקבל אחריות. [וכל זה רק לדעת התוס', אבל לפי פירש"י דהטעם דיכול לחזור בו, משום דמעכב המעות בעד האחריות, א"כ להסוברים דאפילו בלא פירש אמרינן דמסתמא נתכוון לאחריות, סוגיין מצי מיירי גם בכה"ג שלא פירש אחריות, וזהו הנפ"מ בין רש"י לתוס'].

שם. אמר שמואל בכותבת וכו' אי הכי אימא סיפא וכו'. לכאורה קשה לימא בעלת שלש מאות לבעלת מאתים, את לא תטול כלום מאותם החמשים דינרים, דהא היכא דאין דין קרימה לאחרים מהן, וודאי אמרינן מה שגבה גבה. [נראה כוונתו, דרש"י בר"ה דין ודברים כתב וז"ל, הלכך היא [דהיינו בעלת

(19) כוונתו דתוס' אולי לשיטתם, לאפוקי רש"י, עי' בחידושי תלמיד רעק"א שהובא

לעיל (הערה 17).

מנה] ובעלת שלש מאות חולקות אותו, עכ"ל. משמע דקורם גבתה בעלת שלש מאות החמשים דינרים, ולאחר מכן תבעה בעלת מאתים חלקה מחמשים. וכן הוא להריא ברש"י מהדרורא קמא. הובא בשיטה מקובצת ד"ה אמר שמואל וז"ל, ואזלת בעלת מנה ובעלת ש' לדינא ופלגי אהרדי להחיא מנה בשוה וכו' עכ"ל. ולפי"ז קשה, דאף דקיי"ל דבעל חוב מאוחר מה שגבה לא גבה, והו דווקא במאוחר, אבל בשניהם שוים קיי"ל מה שגבה גבה, כמבואר בחו"מ סי' ק"ד, וא"כ קשה דכיון דבעלת שלש מאות תפסה ג' אין ביד בעלת מאתים לתבוע חלקה, דבעלת ג' מאות תאמר תפסה לעצמה].

ונראה ליישב, דיש ספק²⁰, היכא דיש שני בעלי חוב, ולכל אחד מהן יש לו חוב של שתי מאות, והלוה אין לו רק ב' מאות, וקדם אחד ותפס מנה, ובמטלטלין הא אמרינן מה שגבה גבה, אם יש לו להתופס חלק במנה השני, דהא מנה זו זוכה בו מכח התפיסה, ולא שייכא למנה השני, או דלא הוי תפיסה היכא דיש מותר, דהא דתפס הוי כמי שנטל מה שמגיע לחלקו. ולצר זה אתי שפיר, [רתפיסת בעלת שלש מאות] לא הוי תפיסה, דהא נשאר ק' דינרים ולא הוי תפיסה. ואם אמרינן דהוי תפיסה צריך לומר שבית דין אינם נותנים לה שכר מהמנה ראשונה. [נראה הכוונה, דאם הוי תפיסה, על כרחך צריך לומר דלא כרש"י, רק דבית דין אין מניחין בעלת שלש מאות ליקח הג' דינרים, רק שחולקין אותן בשוה בין בעלת שלש מאות, ובעלת מאתים].

שם. בגמ', דכותבת בעלת מאתים דין ודברים אין לי עמך. אע"ג דלקמן דף צ"ה ע"א מסקינן דצריך קנין באומר דין ודברים אין לי עמך, [יש לומר דהכא אין צריך קנין]. דעיינן שם בתוס' ד"ה וכי כתבה לי, שכתבו דבארוסה כיון שאם מכרה קיים לכך אין צריך קנין, אבל בנשואה אין יכול למכור, עיי"ש. א"כ גם הכא הוי כמו ארוסה, דהא אם מכרה הבעלת מנה מכרה קיים, ולכך אין צריך קנין²¹. [נראה כוונתו משום דאם בעלת מנה תתפוס השדה ותמכרנה יהא מכרה קיים].

שם. תוס' ד"ה דאמרה לה וכו', לא איתפרש טעמא דהא מילתא. פירוש דמחייבי תיתי יכולה בעלת מאתים להפסיד בעלת ג' מאות, דהא בלא זה מגיע לחלקה שליש מהמנה, ועל ידי שכתבה לראשונה דין ודברים אין לי עמך הפסידה. ויש לומר לפירוש ר"ת לקמן [צ"ד ע"א ד"ה לימא], דבשני בעלי חוב היוצאים ביום אחד נמי שייך שורא, דאי ידעינן בוודאי שמסר לאחר מהם תחילה היה הדין דנותנין לה כל המנה, אלא דמשעס ספק [דאינו ידוע איזו מהם היה הראשונה], חלוקה עדיפא. ולפי זה כאן אומרת בעלת מאתים לבעל ג' מאות, את לא הפסדת, דיכול להיות שהיא [הבעלת מנה] הקודמת, וקמי שמיא גליא דהראשונה קרמה וכל המנה שלה²²].

(20) עי' בספר אורים ותומים סי' ק"ד אורים ס"ק ט"ו, שכתב דהוי תפיסה, ועי' בס' פתחי חושן בהל' הלואה פ"ד אות פ'.

(21) עי' בהפלאה בר"ה אמר שמואל, שכתב כעין זה.

(22) עי' בפני יהושע ובהפלאה על תוס' הג"ל.

שם. ברש"י ד"ה רבינא אמר וכו'. עיין בר"ן ריש פרק אלמנה ניוזנת ור"ה מה שתפסה).

שם. תוס' ד"ה רבי אמר וכו', בא"ד ותו גרסינן ביש נוחלין וכו' ויש לחלק דלא דמי וכו'. וקשה דתוס' הוה מצי להקשות יותר טובא, דלא דמי, דהתם הוא דהבכור נוטל פי שנים, דהוי מדאורייתא שהתורה אמרה ליתן לו פי שנים, א"כ הוא הדין בשבת, אבל לעולם בכל מקום אמרינן חולקין בשוה. אך [לק"מ]. דראייתם הוי מרבנן דסברי [בבא בתרא דף קכ"ד ע"א] שאין הבכור נוטל בשבת כלל אפילו בשבתא דממילא, רק דאם מיחה הבכור נוטל פי שנים, [כמבואר שם דף קכ"ז ע"א], דזו אינה מדאורייתא, וא"כ על כרחך צריך לומר דהחלוקה היא לפי ערך.

שם. באותו דיבור. עיין מהרש"א דהקשה למאי דלא ידע תוס' לחלק בין שבת [לשעבוד, אמאי לא מייתי ראי' מגוף מתני' דקתני ג' שהטילו לכיס וכו']. וקשה דהא לקמן מוקים הגמרא הותירו זוזי חדתי וכו', ולכך שפיר אינו נוטל רק כמה דיהיב, כמו שפירש רש"י [בר"ה זוזי חרתא, ותור"ה הותידן].

דף צ"ג ע"ב. דרש"י ד"ה לקח זה בשלו, שוורים בריאים במאתים, וזה שוורים כחוששים במנה. לכאורה קשה אמאי לא פירש רש"י דאחד לקח ב' שוורים שכל אחד מהן שוה מנה, וזה שור אחד במנה. ונראה לומר, דבכה"ג הוי אמרינן השכר לאמצע, דאמרינן דבעל הב' שוורים יש לו בכל שור ב' חלקים וזה חלק א', כמו בנשתתפו במעות ולקחו שוורים.

שם. גמ', לקח זה בשלו, פירש רש"י, אין עבודתו דומה וכו'. ובגמ' נעשה כמי שלקח וכו'. יש להסתפק אם לקח זה בשלו וזה בשלו והשור עומד לחרישה, ריש לומר דהשכר לאמצע, [ורק בעומד לטביחה יהי' הדין דכל אחד נוטל לפי מעותיו]. אף דנראה מפ' רש"י שכתב אין עבודתו דומה, דנראה מדבריו דאפילו עומד לחרישה כל אחד נוטל לפי מעותיו, אינו ראייה, דרש"י כתב כן דק לפי המקשן דסבר דברייטא איירי בעומד לחרישה, וא"כ קשה סיפא דלקח זה בשלו אמאי אינו נוטל לאמצע, ואם כן על כרחך צריך לומר דאפילו עומד לחרישה נוטל לפי מעותיו. אבל לפי האמת, דסיפא בעומד לטביחה ונעשה כמי שלקח, א"כ יש לומר דלקח זה בשלו וזה בשלו ועומד לחרישה, נמי השכר לאמצע. ולפי זה אתי שפיר לשון נעשה, כלומר לקח זה בשלו ועומד לטביחה ווראי הוי החלוקה לפי ערך, והוא הדין לחרישה ועומד לטביחה בשלו נמי הוי החלוקה לפי ערך.

פני' דחומה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין חילוף כתב, ובענין זמן בגיטין

מהגאון מוה"ר אשר אנשיל ניימאן אבד"ק ווייטצען זצ"ל⁽¹⁾

שר התורה, תל תלפיות, קרן תושיה, רב תבונות, פרי יפפיה, צל המחנות, סובל עול מסובלה, עורך מערכה, מגלה תעלומות, נצפן במצפונות, כולל תפארה, לוכב לכבות, יושר הליכות, דר המקהלת, חוקר עמוקות, הגורר נדירות, ועומד בפדצות, גדול דעה, דורך על כמות, אשל ברמות, בחרר המשכיות, ה"ה רבינו הגדול צדיק אדיר מופת הרור, רשכב"ה מו"ה משה סופר נ"י⁽²⁾.

לדבר אל אדוני הוואלתי, ות"ל הצלחתי, כי היו לי דברי קדשו כמענה אלקים, היו לי לשמחת לבב, ולכבוד ולתפארת לעיני בני עמי. ועתה אדון לפני רבינו בקרקע עוד בדבר הזה, וחלילה לי לחקות על שרשי דברי אדוני, כי מי אנכי כלב מת לחפש אחר מלך ישראל עין הערה, אך מפני שראיתי מכותלי מכתבו הטהור שחשדני לטועה בדבר, להיות דעתי אף אם טוען כנגדו השבע לי דלא פרעתיך, דיהי' נאמן, ומתוך זה דייק בדברי קדשו וכתב מפורש, דאם טוען השבע לי, דצריך לישבע. זה לא עלה על דעתי הקלושה החלושה, וכי יפה כחו של חילוף כתב, משטר בעדים שיכול לטעון כך, אך זה נ"ל, דאם לא נתקיים הכתב יד, דיש לטעון דנפרע שלא בפניו או מיתומים מזויף [כמבואר בתוס' גיטין ב' ע"א ד"ה ואם], דעד כאן לא החליטו התוס' בכמה מקומות שאין טוענין מזויף, משום שהוא לא שכיח⁽³⁾, והטעם כמ"ש רש"י ז"ל בסוגיא דאנוסים היינו⁽⁴⁾, דלא חציף אינש לזיוף. וי"ל דוקא הזיוף של ב' עדים, דאם יכחישו אותו הוחזק לשקרן נגד עדים, וגם קשה יותר לאמן ידיו לכתוב כתב ב' בני ארם, אבל נגד אחד לא הוחזק לשקרן, וגם קל לזיוף חתימת יד ער אחד, ע"כ יש לטעון מזויף ליתומים, וכל דברי רבינו לא נאמרו אלא במקוויים כתב יד בב"ד.

אמנם יש לפקפק סברת הגאון בעל התומים, דעל מה סמך להניח כתב יד ביד המלוה, דילמא ימכור, רי"ל כיון דמטובו של הח"כ דהמלוה השני חוזר על האינדיציאנט שהוא המלוה הראשון, ואם יש לו צריך לשלם, וכן משמע בתשו' חכם צבי סי' קמ"ז וקמ"ח, לכן יכול הלוה לומר לא חששתי ליקח ממך הח"כ,

(1) נולד בשנת תקנ"ט בעיר קיצע לאביו הרב מו"ה שמואל משה ניימאן. בשנת תקצ"ג לפ"ק נבחר לאבד"ק ווייטצען, ובשנת תרכ"ג לפ"ק עלה לאה"ק. נפס ממנו ספר כרם בן שמן, וספר שמן לאשר על הש"ס. נפטר ביום כ' לחודש אייר שנת תרמ"ב לפ"ק ומנ"כ בהר הזיתים בירושלים ע"ה ק. — תשובה זו (בהוספת איזה הערות) קבלנו מאת נכדו הרבני הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה דוד צבי ניימאן נ"י מווינען, זכרה לו אלקי לטובה.

(2) הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל.

(3) עי' תוס' כתובות צ"ב ע"ב ד"ה דינא, ובחי' כתב סופר גיטין ב' ע"א ד"ה ונחזור.

(4) סוגיא דאנוסים, הוא בכתובות י"ח ע"ב, ושם לא מוזכר ברש"י מזה כלל. אבל רש"י פי' כן בריש מס' גיטין נ' ע"א ד"ה נעשה, דלא חציף אינש לזיופי, ועיי"ש בפני יהושע ד"ה בדין הוא, מש"כ בבבאור דברי רש"י, וכ"כ בחי' כתובות כ"ח ע"א ד"ה קיום שטרות, וע"ע באחרונים מש"כ בזה.

שאף אם תמכור, יש ויש לך לשלם, ולא יבוא לגבות ממני, ואם שזה רחוק קצת, לא נוכל להוציא ממון מיד המוחזק. איברא דסברת הח"צ הוא דוקא באם נתן המלוה הראשון הבטחתו בחתימת ירו, ולא בסתם מכירה, וע"כ לא דמיתי בזה לחלוק ע"ד רבינו, הלא מי כהחכם היודע פשר דבר, וזה ודאי ררך הנועם.

ומה שסיים רום-הדרת כבודו, וציין רבינו דברי התוס' בבא בתרא מ"ב ע"א ד"ה מלוה, לענין השוואה יתומים ולקוחות, כן הוא נמי בתוס' ב"ק דף י"א ד"ה כגון שעשאו אפותקאי, ודברים מוכרחים הם בפשט הסוגיא. אבל לי הפעוט נראה, דלכאורה קשה ממה שכתבו התוס' בכתובות דף פ"ו ע"א ד"ה לאשה לא יהבינן, בשם ר"ת, דלא שייך נעילת דלת ביתומים, דלא מסיק אדעת' דמלוה דמית לזה, וראייתם נכונה מפרק הניזקין דף ג' ע"א. ולכאורה הם דברים סותרים זא"ז, וצ"ל דקשה נמי דהא דברי ד"ת הם נגד מה שאמר דב פפא סוף גט פשוט (ב"ב קע"ו ע"א), מלוה על פה גובה מן היורשין משום נעילת דלת, אלמא נעילת [דלת] שייך גבי יתומים.

ונ"ל דהנה הרי"ף והרא"ש (שם במס' ב"ב) הקשו, וגם התוס' (שם ד"ה גובה), דרב פפא סובר בקירושיין (י"ג ע"ב) שיעבודא דאורייתא, ומה צריך כאן לנעילת דלת, ותרצו, דקאמר למה אוקמוה אדאורייתא משום נעילת דלת, א"כ י"ל דודאי לעשות תקנה חרשה לגבי יתומים צריך נעילת דלת גדול, אבל התם הוא רק לאוקמי' אדאורייתא, אמרינן אף דאין כאן נעילת דלת כ"כ מוקמינן אדאורייתא, וא"כ י"ל דר"ת סובר שיעבודא דאורייתא, וכן הוכיח לשיטתו בתומים סי' ל"ט סק"ב, ע"כ סובר לענין לרחות כתובת אשה צריך נעילת דלת גדול, ולאחר מיתה לא שייך נעילת דלת כזה, משום דלא מסיק אדעת' דמלוה דמית לזה. ולפ"ז י"ל דהתוס' בבבא בתרא וב"ק קאי אליבי' דרב דסובר שעבודא לאו דאורייתא, ולדידו' ע"כ עשו תקנה משום נעילת דלת אף ביורשים, וא"כ כיון דקיי"ל שיעבודא דאורייתא, אין לחוש ביתומים משום נעילת דלת כ"כ לפי סברת ר"ת, אם לא לאוקמי' אדאורייתא. אולם נסתבכתי בספק גדול, איך נמצא מקום לתקנת הגאונים שעשו תקנה לגבות מיתומים משלמלין, והטעם משום נעילת דלת, והלא לפי הנ"ל לא שייך נעילת דלת ביתומים. וצ"ל דאף רבזמן הש"ס לא עשו תקנה משום נעילת דלת, מ"מ הם חששו יותר ועשו תקנה.

ועוד יש ליישב, דדוקא אם כל הגבי' מהיתומים הוא מכח נעילת דלת, אמרינן דאין החשד גדול כ"כ לגבות מהיתומים, אבל לפי תקנות הגאונים ז"ל, י"ל דסומך המלוה על המשלמלין כמו על הקרקע, וא"כ הגבי' אינה מצד נעילת דלת רק מדינא דאורייתא, כמ"ש השור בסי' ק"ז ובסי' תי"ט בשם הרא"ש, דמדאורייתא משלמלי משעבדי כמו מקדקעי, רק דאין סמיכת הלוח עליהם, ואוקמוה הם ז"ל אדאורייתא, וממילא מלוה סומך עליהם. ובזה נסמך ג"כ דעת הש"ך בסי' ק"ז ס"ק ג', דבעל חוב גובה מלוה דלוח משלמלין מצד שעבודא דר' נתן, כיון דגביית משלמלין מיתומים הוא דאורייתא.

ובעסקי בסוגיא דשמא יחפה (גיטין י"ז ע"א), עשיתי עוד סמוכים לדין זה, ממה שפסק הרמב"ם בפ"א מהל' גירושין (הלכה כ"ה), דגט מאוחר פסול, והקשו עליו מגט פשוט (ב"ב ק"ס ע"א), ומתוספתא דחולין, דכשר. ונ"ל לכאורה להקשות למאי דתקנו זמן בגיטין, והקושיא היא משום דלא לגוביינא עומד, הא הר"ן כתב בכתובות (י"ט ע"א) להך דעה דסובר דשיעבודא דר' נתן דאינו יכול למחול, הא אמרינן (ב"ק פ"ט ע"א) כל לגבי בעלה ודאי מחלה, הא הבעל הוא אישתעבד לניזק מצד שיעבודא דר' נתן, ואין האשה יכולה למחול. ותירץ דשיעבודא דר"נ לא שייך בהגיע זמן הפרעון ופקדי' דחמנא ללוה לשלם למלוה דהאיך, אבל מקודם לא חל השיעבוד, וא"כ הכא דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, א"כ עדיין אין הבעל משועבד מדר"נ ויכולה למחול. ולפ"ז י"ל דצריך תיקון הזמן כגון שיש לבעל, בעל חוב שלוח ממנו וחייב לאשה מצד שיעבודא דר"נ, ואם פרע לבעל מחייבין לו לפרוע פעם שנית להאשה, וכל זה אם גטה קודם שהגיע זמן הפרעון המלוה ואז בעת החיוב משועבד לה, אבל פרע קודם שנתגרשה לא משתעבד לה מדר"נ, ולזה צריך זמן בגט לידע אם גטה קודם. אמנם זה ליתא ממ"נ, אם הלוח פרע לבעל מעות אין זה משתעבד דמשלמלי לא משעבדי לכתובה, ואי [נתן] קרקע כגון שלא היו לו משלמלין א"כ [אין] לה הפסד, דעדיין יכולה לגבות מבעל שגבה ממנו, וא"כ לדירן לאחר תקנות הגאונים דמשלמלי משעבדי לבעל חוב ולכתובה שייך דר' נתן בכתובה כמ"ש הרי"ף בפ' האשה בכתובות, א"כ אף במקום דלא שייך חשש דמחפה ופירות, מ"מ פסול בלא זמן מטעם הנזכר, וכ"ש במאוחר דאיכא חשש דהלוח יפרע לבעל משלמלין לאחר גירושין ויאמר דגטה ניתן לה לאחר הפרעון, ועדיין לא חל עליו שיעבודא דר"נ מטעם הר"ן הנ"ל. וזה טעם הרמב"ם דפוסל בגט [מאוחר], ובפ' גט פשוט, ובחלין התוספתא, שפיר איתא דכשר, דהוא קודם תקנת הגאונים, דמשלמלי לא משתעבדי לכתובה, והרמב"ם פוסק לפי זמנו, והארכתי בזה יותר מדאי.

ואבקש ואתנפל לפני כבוד הדרת אדונינו שלא יהיו דברי עליו לשורח חלילה, ועם כ"ז לא פגעתי ולא ננעתי בעיקר דברי שאלתי, כי שם במכתבי הראשון כתבתי אם יכול לגבות בח"כ ממקבל מתנת שכיב מרע, כי התומים בסי' ק"ז סק"ה הניח דבר זה בספיקא דדינא, ויכול לומר קים לי, והטור והמחבר החליטו דגובה ממתנת ש"מ ולא הביאו דעת החולקים, ורמ"א ג"כ לא הגיה כלום, ובעל התומים בעצמו הכריע בסי' כ"ה דמה שלא נשנה במשנת המחבר ורמ"א ו"ל אינה משנה ולא יכול לשעון קים לי כאותה דעה, לכן צ"ע. וד' יאריך ימי רבינו, וימים על ימי מלך יוסף ימי הצלחה ושלום. כעתירת הדיוט ורש קל ונקלה המתאבק בעפר דגלי אדוני.

(מקום החתימה)

בדין כתיבת שם העיר בגט, ובענין רובא וחזקה מהגאון מוה"ר פנחס כהן אבד"ק סעלע זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. יום ב' מ"ג למב"י תקס"א לפ"ק סעלע.

אלהא דמאיד יענה את שלומו, ויעלה שיאו למעלה ויארדך יומו, ה"ה ידידי וידיר ה' האלוף הראש והק' המפורסם התו' הרבני המופלא והמושלם, אוצר בלום, כש"ת כמהור"ר מאיר ליב נרו יאיר, יהי כזית הודו, ורוח קדים לא תמעידו, ולחתנו הרב המופלא והמופלא, שוד על עז ומבליג, החריף והבקי, קב ונקי, געץ היוצא מתחת הפטיש החזק, מחזיק כל בדק, נ"י פ"ה כש"ת מהור"ר געץ נרו יאיר, לא יקרהו קרי, ולא ימיש מעשות פרי.

מפאת חלישות הבנין ודל ההרכבה ל"ע, לא אוכל לתארם במחוגה המתוארת כראוי למכ"ת הרמה והנשאה, ונוסף לזה עסקי בלימודי ההכרחי, אי לזאת אחל, אל נא ישימו עלי חטאת כי באתי מול תכונתם להרקיץ, ומטובם להשביע, כי הלחץ השיאני ועצור במילין מי יוכל, כאשר עיניהם לנוכח יביטו העתק כתב אות באות מהרב שלכם נר"ו אשר הגיעני יום אתמול העבר, ואמנם מן הראוי הי' לשום מחסום לפי ולא להשיב, לא דבר ולא חצי דבר, וכאשר נדר נדרתי בעדי מיום בואי פה שלא להשיב, כי המורים מרובים והיודעים מועטים וכל הנשים דיין בעו"ה, אך לרוב גודל חילול השם בעיני המון שעשה הרב שלכם לפי דעתו להבאישני ביושבי הארץ, לזאת הוכרחתי לצאת חוץ מגדרו, ובפרט שהרב שלכם כותב שאני מרבה ממזרים ע"י גט זה ח"ו, ולו יהבי' לי טעותי ושטותא לסבא, הלא ניכר מתוך כתבו העלובה שהנחתום מעיד על עצמו, שאינו יודע בין ימין לשמאל בטיב גיטין, ומעולם לא למד טור אה"ע או המחבר, ויעיין במ"ש הטור והב"י ריש סי' קכ"ה, ועכ"פ הבנים אינם ממזרים, והב"ש שם הניח בצ"ע, ולדעת המחבר אם נשאת לא תצא, חדא ועוד קאמינא, דאפי' אם יהי' ממש בדבריו דשם העיר דפה הי' נקרא מקדם סעלגרא, ועכשיו נשתקע שמה ומתקריא סעלע, זיל קרי בי' רב הוא, יעיין מ"ש הדרכי משה בסי' קכ"ה ס"ק ט"ז והובא דבריו בב"ש סי' קכ"ה ס"ק יו"ד וז"ל, עיר שנשתקע ממנה שמה הראשון אין צריך לכתוב רק שם השני, וא"כ כיון שגם הרב שלכם שהי' פה כמה שנים, כתב כתובות ושטרות בשם העיר סעלע, וכבר כתבו האחרונים בסי' קכ"ט דיכולים לסמוך על הכתבים הראשונים של חכמים אפי' באגרת שלומים,

(1) תשובה זו הגיעה אלינו מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרומם מו"ה שאל הוטטרערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות, בכל מיני הצלחות.

ומוקמינן אחזקתי' שדקדקו אחר האמת, וא"כ איך לא חש הרב שלכם לכבוד עצמו להרחיק מדבר שקר לחתום את עצמו על שטרות כאלו.

והנה כל זה אני כותב לפי סכלות ורוע לב קנאה וגאון של הרב שלכם נר"ו, אמנם האמת עד לעצמו והוא האהוב מן הכל, כי ת"ל יודע אני בטיב גיטין, ויותר מחמישים גיטין הישנו תחת ידי אשר סדרתי, חוץ מה ששלחתי למדינות אחרים, ובע"ה שפתי כהן שמרו דעת ולא עולתה בי, וצור ישראל יצילני משנאות. וטרם שסדרתי פה גט הזה, הייתי אצל האדון הגדול דפה הנקרא ראבריוויצקי, והראה לי פריטיקאל שלהם מכמה מאות שנים ובנו נכתב שם העיר הוא טאפאי סעלע, ומעולם לא הי' לו שם אחר, ובאשר כי בשם ישראל נקרא סעלע, לכן הנחתי לכתוב בגט סעלע דמתקריא טאפאי סעלע, וכפי רין תורה הקרושה, למי שבקי בה. והנה כדי להתכבד בקלוני, כותב הרב שלכם כי השטאט־האלמריי הראו שם המקום סעלאנדא, הנה בדבר שקר יש בו אמת בתחלתו, כי ישנו בארץ הגר איזה מקומות ששמש כך, והאדון הגדול הנ"ל הראה אותי שיש בארץ הגר ד' מקומות ששמש סעלע, אמנם לכל א' וא' יש שם כינוי וסימן אחר, ואם יאמר הרב שלכם כי כעת נקרא לו אות שם חדש, גם זה הבל הוא, והקוויטונג מהקונציליום ומן הקומיראט יר"ה יתנו עדיהן, כי כולם כותבין טאפאי סעלע, ולא יזכר מעולם שם סעלאנדא. והנה יש פה זקנים קרוב ע' שנה ה' יאריך ימיהם, וערלים להבדיל קרוב למאה שנים, כולם עונים ואומרים שמעולם לא הי' לו שם אחר רק טאפאי סעלע, וחי הכותב כי זה ברור ואמת גמור, אמנם זרזן לבו השיאו לזה, כי זה ב' שנים אשר עבר דרך פה לחזור על פתחי נדיבים, ות"ל לא הורגלתי בכך, כי זה כ"ב שנים אשר עול הוראה עלי, ובאלה מסעי לא נסיתי מימי, ואני מסתפק את נפש ביתי במועט כפי רצונו ית"ש, ובביאה ראשונה שבא לכאן נתעבר עלי על שלא באתי אליו לקבלו פנים, וחתר חתירה תחתי להרבה בעלי בתים מפה יצ"ו שרצונו לחזור ולבא לכאן על מכונו הראשון כי אין לו שלום בעירו עם הת"ח המרבים שלום, ואוי לו לאב"ד שחוזר לרבו הראשון, וכאשר סיפרו לי דבריו, נענעתי להם דאשם, ואמרתי מי יתן והי' ליתן מקום האמור בזה לזה, ויהא רעוא שאזכה לדור במקום תורה ללמוד וללמד כאשר הורגלתי מקדם, אמנם לא הועילו דבריו ולא עשו שום רושם כלל, כי האנשים האלה שלימים הם אתי ויותר מיכלתם עושים עמדי, יוסף ה' להם שפע ברכה והצלחה, ויום טוב היו עושים ביום נסיעתו מפה, לזאת תיקד נא נפשי בעיניכם, להראות מכתבי הלז להרב שלכם נר"ו, ולדבר על לבו שלא להוציא מהיום והלאה שום לעז על הגט, כי לא יהי' לו לתפארת, פן בחרף אצא לקראתו, ובע"ה איני צריך לא לסברתו ולא להסכמתו, כי כבר סמכו עלי ידיהם גאונים רבים ומפורסמים נ"י, וסהדי בשחק כי צעד לי מאד על מכתבי זאת, כי מעולם לא ששתי בתקלות שום בן תורה, אך מדוב שיחי וכעסי דברתי כה, וכאשר עשה כן יעשה לו, וה' הטוב יכפר בעדינו, להסיר הקנאה ומסך הסכלות מלבינו, ולעבדו בלב שלם, עד בכנין בית הבחירה יראו עינינו.

וכדי שלא לבלות הנייר בפטומי מילי בעלמא, אודיע לרום פ"מ נר"ו פלפלת כ"ש אשר נתחדש לי בשבת שעבר, והי' אצלי בן אחותי הרבני המופלא מהור"ר מתת' נר"ו מק"ק אורשע, וכל היום הי' תהלתו דמר בפיו, והוא רבשו"ת צ"צ סי' קכ"ה כתב שנשאל על ילדה אחת שבאה מארץ מרחק עם ארחי ופרחי, ונתגדלה ונשאת לאיש והמליטה זכר, והאשה אינה יודעת אם אבי' הי' כהן [ואו] לוי, אי מחוייבין לפדותו. והשיב דהמוציא מחברו עליו הראי', אעפ"י דרובא דעלמא שהוא רובא דאיתא קמן הם ישראלים, ולא כהנים ולוים, מ"מ לא אזלינן בתר רוב להוציא ממון מהמוחזק, דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר רוב, ע"כ תוכן דבריו בקצרה. ודבריו תמוהים לי מגמ' דחולין (דף קל"ד ע"א) דרמי' התם תרי מתני' אהדרו, ומשני כמה בחזקת חיובא קיימי כו', הרי היכא דאיכא חזקה מחייב בממון עניים, ומכ"ש היכא דאיכא רובא, דרובא וחזקה רובא עדיף⁽²⁾. והי' נ"ל ליישב עפ"מ ש' התוס' והרא"ש במס' בכורות (דף כ' ע"א) בד"ה ור"י סבר כו', וק"ל. וישבתי בזה קושית תפארת ישראל בקונטרס הספיקות סעיף ח"י דף סמ"ך ע"ג, שהקשה שם על תוס' מעילה (דף כ"א ע"ב) בד"ה פרוטה כו', תימא וליבטלי' כו'. והק' הנ"ל הא קיי"ל אין הולכין בממון אחר רוב. ולפי דבריו תוס' דבכורות הנ"ל לא קשה מידי, וק"ל.

ואגב אודיע שדבריו המדרכי בהאי ענינא בחולין פרק הזרוע סי' תשל"ז והובא דבריו במשנה למלך בהל' מתנות עניים פ"ד דין ט', ובהל' שאר אבות הטומאה, צלע"ג, כי הביא שם שרבינו משלם הקשה לר"ב מ"ט חורי הנמלים הכל לעניים, ולמה לא ניזול בתר רוב, והרוב לאו של לקט הוא, והשיב משום דכתיב עני ורש הצדיקו כו', יע"ש. וצ"ע דהא אי איכא חזקה לפטור פטרינן לי, וכרמסיק הגמ' שם פרה בחזקת פטור קיימי, ומכ"ש רוב דעדיף מחזקה, ולא אתרבי מהאי קרא עני ורש גו' אלא ספק השקול, וצ"ע⁽³⁾. ולדעתי צריכה נגד ובר נגר לפרקינ' ואומן חשוב יקרא, ונא אם יחוננו ה' באיזה תירוצ' יודיעני ויהי' לי למשיבת נפש.

קצרתי מאד כי סמכתי על עוצם בינתו ובקיאתו בעזה"י, והנה נפשי בשאלתי לכתוב לי תשובה בבי דואר הסמוך, ואענדם דברי קדשו עטרה ראשי, וידינני לכף זכות, כי מר לי מאד ורע עלי מעשה, ובזה ינוח נפשם

(2) כן הקשה גם בקונטרס הספיקות כלל ו' אות ה', יעו"ש. ובספר ליקוטי פנחס על הל' פריון הבן (כסופו) הביא מה שמפלפל הגאון מוה"ר שמואל פיהרער אבר"ק קראס הי"ד, בדברי הצמח צדק הללו, וכתב בתוך הדברים, דאדרבה, מהך סוגיא דחולין, יש ראי' לדברי הצמח צדק, דהרי אמרינן התם פרה בחזקת פטורה קיימא, ולכך מספק פטורה ממתנות כהונה, וכמו כן י"ל לגבי פריון הבן, דכיון דכל ל' יום פטור מפריון, א"כ הבן הבכור בחזקת פטור קיימא, עיי"ש.

(3) גם קישיא זו הקשה בקונטרס הספיקות כלל א' אות ט' ד"ה ודע, והניח בצ"ע, יעו"ש. וע"ע בשו"ת חת"ס חיו"ר סי' ש"ט (ד"ה ואעתיק), שהקשה כן, וכתב שם שכבר עמד בזה באכני מילואים בסוף ספר טורי אבן, בראש השנה דף י"ד, עיי"ש.

נפש חכמים בהשקט ושאנו, כזית רענן, עד ביאת ינון, מנאי זעיר וקטין, עבר לכל יורעי דת ודין, מורנא ולא גברא, חלא בר חמרא, הרש"ת, הק' פינחס בהרב מהור"ר בענרט כהן זצ"ל מסעטשליק חפ"ק סעלע ותשואת חן חן לה"ה הרב המאה"ג מהור"ר ישעי' כ"ץ נר"ו, בטחתי בו בכשר שיתחרט על מה שעשה ויורה על האמת כמדת החכמים האמתיים ואת והב בסופה. ממני דש"ת, הק' הנ"ל

מכתב מהגאון בעל בית שמואל אחרון זצ"ל¹ אבד"ק פוזנא

ב"ה. יום ג' טו"ב טבת תקס"ו לפ"ק.

שלו' לכבוד אהו' אוה"נ ירירי הרב המאה"ג המופלג בתורה ויראה מוהר"ר יעקב נר"ו אב"ד דק' עיר חרש.

אד"ש הטוב. אף שמעט קורבה יש בינינו, כי לא ראיתי אותו דק פעם אחר בשעה שנפעתי דרך קהלתם לק' ברלין, אך כי הנופות רחוקות, הנשמות שכל הלומדים המה משורש אחת, ובקשתי ממנו לטרוח עצמו ברבר מצוה, היות שחתני הרב המאה"ג מ' יחיאל מיכל אב"ד דק' זאנדימיסלע זה שלשה שנים, וקורם ראש השנה העבר, השוחט של ק' הנ"ל אשר הוא חתן רע מעללים, מיכאל פרנס דק' זאנדימיסלע, עבר שבועה אשר נשבע לק' הנ"ל שלא ישחוט שום דבר בלתי קוויט מקהל או ממונה שלהם, ועבר השוחט כמה פעמים ושחט כמה פעמים בלתי קוויט, ואח"ז נתן המעות לממונה, ואסרתי את השוחט², ומחמת זה איש רע מעללים מיכאל וסייעתו קשר של רשעים, מריבים עם חתני, והנה רעתי נוטה, שיעקור חתני הרב דירה מאתם, והנה כעת טעשדירל סמוך לקהלתו, אשר אין להם רב כעת, והנה בקשתי ממעל' ימחול ליסע לק' טעשטרייל ולרבר עם פרנסים ומנהיגים דשם שיקבלו לרב את חתני הרב מ' מיכל, ואף שאין האב נאמן על בנו, מילתא רעבידי לגלוייא הוא, וגם ברבר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ה עמוד מ"ו. — מכתב זה בכת"ק הניע אלינו מאת נכדו האב"ד היקר החשוב והנעלה כנש"ק מו"ה עקיבא לודמיר נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) בשו"ת בית שמואל אחרון חיו"ד סי' ג', נרפסה תשובה בנר"ו, אל חתנו הנ"ר יחיאל מיכל דנן, יעו"ש.

תורה, להכשיל ח"ו להורות ולרון שלא כהלכה, מי החשוד ברבר לשקר. והנה מעיד אני על חתני הרב הנ"ל, שהוא בקי בש"ס ופוסקים לרון ולהורות כהלכה, וגם הוא חכם ומבין לחדש חידושי תורה בהלכות ופוסקים ובאגרות למשון לב עם לעבודת הכורא ית"ש, ות"ל חננו ד' וכי יש לו כל, ואין צריך להטיל משא פרנסתו על הצבור, ובקשתי ממעל' ימחול ליסע לק' טעשטיריל ולדבר על לבם שטוב מאד לפניהם שיקבלו את חתני שמה לרב, ומה שיוציא הוצאות נסיעה לשם, אחזיר לו במיטב אם ירצה ד'.

בטוח אני בגודל אהבה אשר בין לומדי תורה, יעשה זאת למעני, ויסע שמה בזריזות, ואני אם ירצה ד' מוכן אני לטרוח עבוד כל לומדי תורה, ובתוכם עבור מעל', לטרוח ולדלג שוד באהבתי אותם. כ"ד המדבר ורש"ת ומתפלל בעד כל חכמי ישראל ובתוכם מתפלל עבורו. נאם שמואל הק' החו' פק"ק פוזנא יצ"ו

מכתב מהגאון מוה"ר גרשון חיות זצ"ל⁽¹⁾ אבד"ק ניקלשבורג

בע"ה. יום ג' כ"א אלול תקמ"ד לפ"ק פה ג"ש.

אל השרים הרמים, הנוטרים את הכרמים, לעם ה' אשר המה בגלות טמונים, וזאת לפנים בישראל כל הימים, להתנהג עדרי צאן קרשים, ה"ה מנהיגי עדת ישורון קצינים, פרנסי הרור כולם יעמדו לברכה בברכת השנים, מול שוכן עולמים.

ארשת שפתי יערב לבם להיות עושה דברי לשמוע בקולי המדבר לכבוד התורה ולומדי', על דברי האגרת שבא אלי מכבוד רב המאה"ג הגאון המפורסם מו"ה ירמיה' גר"ו אב"ד ור"מ דק"ק מאטרסדארף⁽²⁾ מעין המאורע, שקמו אנשי

(1) נולד בשנת תע"ב בעיר באקשטאט לאביו מו"ה אברהם חיות חוטר מגזע הגאון בעל צמח צדק זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק האציפלאק, ומשם נתמנה לאבד"ק מאטרסדארף, ואח"כ עלה ונתעלה על כסא הרבנות בק"ק ניקלשבורג בשנת תק"מ לפ"ק. (כסוף ימיו נתוסף לו שם יוסף, שכן בהסכמותיו משנת תקמ"ח נרפסה חתימתו, יוסף גרשון). נפטר עש"ק שושן פורים שנת תקמ"ט לפ"ק ומנ"כ בעיר ניקלשבורג. – העתק ממכתב הלז הניע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אורי בלום נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) הוא בנו של הגאון מוה"ר יצחק אייזיק אבד"ק אושפצין זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק חענטשין, ואח"כ נתקבל לאבד"ק מאטרסדארף, ובשנת תקנ"ח לפ"ק נתמנה לאבד"ק סאנטוב. (ממכתב הנוכחי נראה כי בשנת תקמ"ד נתקבל לאבד"ק מיץ). נרפס ממנו ספר מורעא רבה על דיני מורעה ואונס. נפטר בעיר דעברעצין ביום ד' לחודש אב שנת תקס"ה לפ"ק ומנ"כ בעיר שאמשאן.

דלא מעליא וארכו לו וכתבו עליו שטנה לעיד ואם בישדאל ק"ק מיץ יע"א כדי להפסיק חוט של חסד המושך עליו שמה ולרתוק חבל הכוסף, וזרזן לכם השיאם לכתוב דברים אשר תצילנה אוזן משמוע.

והנה כל מי שיראת ה' נוגע בלבבו, מוטל עליו לקנא קנאת ה' צבאות על גודל חילול השם ובזיון התורה, לדבר על צדיק עתק כגאוה וכוז אשר לא כדת, רת תורה ודעת נוטה לרדפם ברדיפה מלאה עד חרמ"ה, אך ידינו אסורות ואפקעתא דמלכא. אך כבר כרתם דוד ברוח הקודש, יכרת ה' כו', ומי שבידו להרים דגל התורה, עליו מוטל לאזור כגבור חלציו נגד אנשי בליעל. ומצאתי חובתי בדבר להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשעים אשר רוצים להטיל מום בקודש קדוש יאמר לו נאה לברך בשמו ידי"ם י"ה לכבוד הרב הגאון מו"ה ירמיה, אשר לפניו ה' אב"ד ור"מ בק"ק הענטשין והגליל במדינת פולין, ושמו הטוב ה' הולך למרחוק עד שנתקבל להרב ומורה בק"ק מד"ד, והנה זה שנים עשרה שנה לא נפק נפשי' לבר מהלכתא, ואסיק שמעתי' אליבא דהלכתא עם תלמידים מופלגי תורה ומרבה ישיבה שיש בו סמיכה סמיכת חכמים חכמת אדם תאיר פניו פני זקנים ל"ו נהדרו הדור בלבושו לבוש מרו ליישר את העם בדברי אלדי"ם חיים ודבריו נשמעים ורוח הבריות נוחה הימנו ויליף נפשי' בניחותא נח"ת ינח"ת בו אשר ידבר דבר בשמו לעמוד לימינו לרדוף אחר רודפו שכתבו עליו מרורות כזבים הם לכל דבריהם ויסכר פי דוברי שקר, וה' יענה את שלומנו ואת שלו' אוהביו.

ואליכם אישים אקרא בקריאה של חיבה חביב עדיף להקדים לברכה בכרכת השב"ח שבח המגיע לכתבי"ם כתב יושר דברי אמת ולבסוף רוב חסד חסדי ה' כי לא תמו ולא כלו רחמיו ירחם עליכם להטיב אתכם, ליסגא שלוותכם, וירבו ימיכם ושנותיכם, ולא ישמע שוד ושבר בגבוליכם, וימלא משאלותיכם. וכבר הקדמתי לספר בשבחו וכתבתי אגרת שלומים לפדנסים בק' מיץ יע"א, וזה היום מגיד משנה להשיב לביצרון הבוצרים במהרה.

הכ"ד הד"ש ולכל אשר יבקשו תורה, חותם פה ק"ק הנ"ל.

נאו' הק' גרשון במ"א חיות זללה"ה מב"ש

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין חיוב תפלה בזמנה

מהגה"צ מוה"ר שלמה איגר מלובלין הי"ד

ב"ה. ה' מצו' ח' ניסן תרצ"ה.

שובע שמחות, ורב ברכות, לכבוד רב האי גאון הגאונים שר התורה
תהלתו מי ימלא אשכול הכופר גן הדסים ערונת הבושם וכו' וכו'
כש"ת ה"ר יוסף שליט"א ראזין האב"ד ברוינסק².

תשובתו על הא דשאלנא קדמיכון בענין זמן תפלה הגיעני, אבל אחרי
אשר עור לא מצאתי בו רי סיפוקי לרוות בו צמאוני פתרון שאלתי, אמרתי
להציע הרבר לפני כ"ת הדר"ג שליט"א עוד הפעם בקיצור אמרים הנוגע להלכה.
לפי מנהגיני שאומרים בבוקר בזמן ק"ש בקשה יהי רצון מלפניך וכו'
שתרגילנו בתורתך וכו' ותגמלנו חסדים טובים וכו' יה"ר מלפניך וגו' שתצילני
היום וכו', גם אומרים הלל ושבח מלפניו ומלאחריו, ארון עולם וכו' מלפניו,
אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' מלאחריו, אם יוצאין בזה ידי חובת תפלה
בזמנה, ושמונה עשרה ברכות שהוא תיקון חכמים אחר, יכולין להתפלל אימת
שירצה, גם אחר הזמן תפלה, או רלמא חובת תפלה בזמנה הוא דייקא תפלת
שמונה עשרה ברכות.

לדעתי הנמוכה מאור נראה שאפשר כל שהתפלל כל שהוא בזמנה, יוצא
ירי חובתו, כפי שאיתא ברמב"ם הל' תפלה פרק א', רתפלה כל שהוא באמירת
שבח מלפניו ומלאחריו יוצאין חובת תפלה דאורייתא, ובפ"ג שם לשונו הזהוב,
שכשם וכו' מצוה מן התורה כך מצוה מדבריהם להתפלל אות"ה בזמנה, תיבת
אותה מורה על התפלה שיוצאין בה מה"ת, שהיא תפלה כל שהוא, כנזכר לעיל
בפרק א'. וכן נראה גם מדברי הירושלמי סוף פרק תפלת השחר (הלכה ד')
לדעת רב חסדא שם שגם בתפלה קצרה אומר ג' ראשונות וג' אחרונות, אי הדר
לביתו לא בעי מיד לאצלו שמונה עשרה ברכות, משא"כ לש"ס דילן דבתפלה
קצרה אינו אומר לא ג' ראשונות ולא ג' אחרונות אי הדר לביתו באמת בעי
לאצלו, וכן מצאתי מפורש בפירוש של בעל ספר החרדים על הירושלמי שם,
עיי"ש. הצעתי הדבר כמו שהוא, ובמטו מנייכו לכברני בתשובתו הרמתה באר
היטב כיד ד' הטובה עליו אשר כל רז לא אניס לי' וכו"ב.

(1) נולד י"א מרחשון שנת תרל"ב לפ"ק לאביו הגה"צ מוה"ר אברהם איגר מלובלין
וצ"ל. כשנפטר אביו בשנת תרע"ז לפ"ק, המשיך לנהל את ערת אביו בעיר לובלין.
בשנות הזעם גלה לעיר ווארשא, ונפטר שם ביום ה' לחודש תמוז שנת ת"ש לפ"ק ושם
מנ"כ. — מכתב הלז קבלנו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם
מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד כ"ג.

וממעמקי לבבי אברך את כ"ת הדר"ג שליט"א בברכת החג, יחוגגהו ברב שמחה ויתרון הכשר, וכימי צאתנו מאמ"צ יראנו נפלאות להיות ישראל נושע בר' תשועת עולמים.

ידידו בלתי מכירו הרוש"ת באהבה רבה ובאהבת עולם.

שלמה בן לאאמו"ר מהר"א איגר ע"ה מלובלין

חידושים והערות בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר עזרא אלטשולער אבר"ק וואינוטא ז"ל¹

בשור"ע או"ח סימן קנ"ח יש מחלוקת הפוסקים אם פחות מכביצה אסור נטילת ידים, וזה תליא בהמחלוקת אם פחות מכביצה מקבל טומאה, אכן הרי גם לר"ת ראינו מקבל טומאה מה"ת, אבל עכ"פ מדרבנן מקבל טומאה, והמל"מ פ"ד מהל' טומאת אוכלין הביא דעת הרשב"א דאף מדרבנן אינו מקבל טומאה. ולכאורה תימה על הרשב"א ממשנה ד' פרק ג' דטבול יום, עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות ונגע בהן טבול יום, ראב"י איש ברתותא משום ר' יהושע פוסל את כולה, ר"ע אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו. משום דמי פירות אין מחברין ולא הוה כביצה, ולהרשב"א אמאי פסל אפי' מקום מגעו. הרי אינו מקבל טומאה כלל אפי' מדרבנן. וגם הישועות יעקב הקשה על הרשב"א קושיא נאה, מהא דאמר ר"ע בעירובין דף כ"א ע"ב מוטב אמות מיתת עצמי ולא אוכל בלי נטילה, וקשה רה"י לו לאכול פחות פחות מכביצה אם פחות מכביצה אינה מקבלת טומאה אפי' מדרבנן וא"צ נטילת ידים.

ולכאורה יש ליישב זה על דרך החידור הישר, דהפני יהושע בפסחים דף ל"ד כתב, דלמ"ד אין שני עושה שלישי בחולין, וקרא דאוכל אשר יאכל דמיירי בשני לטומאה קאי לטומאת עצמן. הרי דגם לטומאת עצמן בעי אוכל הנאכל בבת אחת, דהיינו כביצה, ובפחות, גם לטומאת עצמן ליכא, אבל ר"ע דס"ל שני עושה שלישי בחולין מן התורה, קרא לטומאת אחרים קאי, אבל לטומאת עצמן לא בעי שיעור כלל. וא"כ אין קושיא להרשב"א מר"ע במס' טבול יום הנ"ל, ומר"ע במס' עירובין הנ"ל, דרק לר"ע לא בעינן שיעור לטומאת עצמן. דר"ע לשיטתי, אבל חכמים פליגי עליו, והלכה כר"ע רק מחבירו, ולא מחבירי.

לענין קול באשה פנוי, שהובא במג"א (סי' ע"ה סק"ו) בשם הבאר שבע. אין בידי הבאר שבע לעיין בו אותיות מחכימות, וכשאני לעצמי יש לדעתי לרדק דלא כל הפנויות שוות ברין זה, ואבאר דברי בקצרה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ו עמוד ל"ג. חידו"ת הללו הועתקו מתוך כתביו המונחים בגנזי ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

הדרישה ופדישה הביא בשם הכלבו דקול באשתו ובפנוי' אין איסור, דפנוי' בלא קדושין אין איסור להיות עמה רק מדרבנן, כן ס"ל, ע"כ. אמנם זה נראה דוקא בבתולת דמים שלא ראתה עדיין נידות, אבל פנוי' גדולה שכבר יש לה אורח כנשים, הרי כל זמן שלא טבלה היא ערוה מחייבי כריתות, וכל הפנויות בזמה"ז הרי אינן טובלות לנידותן, ודאי דאיסור גמור יש בקול אשה פנוי' כמו בקול אשת איש, ואולי י"ל על פי זה, דהבאר שבע נמי מחלק כן, ויש פנוי' דאסורה, ויש דמותרת, אבל כבר כתבתי דאין לי ספק זה לראות מש"כ שם, אבל עכ"פ הדין הוא דין אמת לענ"ד.

ובשעת תפלה ועסק בשבחו של מקום, בכל אופן אסור אפילו בפנוי', והכתוב אומר „בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים יהללו" וגומר, לא אמר בחורים עם בתולות כמו שאמר זקנים עם נערים, אלא אמר בחורים וגם בתולות, ולא עם בתולות, וכן אמר הנביא „אז תשמח בתולה במחול, ובחורים וזקנים יחדיו", בחורים וזקנים יחדיו, ולא בתולה ובחורים וזקנים יחדיו, כן נראה ברור לדינא.

ראיתי בפמ"ג באו"ח סי' ל"ב במשבצות ס"ק כ"ז שכתב בדבדיו אין שייד לומר כל העומר לשרוף כשרוף רמי, דאין זה כי אם צבע שחור, ע"ש. ודבריו לכאורה תמוהין מאוד, שהם נגד הגמ' מפורשת (כ"ק ק"א ע"א), כגד שצבעו בקליפי ערלה או שביעית ידלק, ואיתא זה מפורש גם במשניות פ"ג דערלה, ולכאורה צע"ג ליישב דבריו.

הנה כל המקלקלים פטורין בשבת. ואע"ג דשיטת רש"י בב"ק (דף ל"ה ע"א) דגם במקלקל יש איסור מה"ת, ומשו"ה לתירוצו רבא שם דאף אם אינו צריך אפרו והוה מקלקל גמור, מ"מ פטור המזיק מרחוקי, ע"ש, והרי הגרע"א בשו"ת סי' ח' העלה דבמתעסק נמי יש איסור מה"ת, ומזיק דמתעסק פטור, משום הא דחזקי, יעו"ש, וה"ה במקלקל לשיטת רש"י. וכוז' יתיישב דברי רש"י בפירושו ליחזקאל (כ"ג, ל"ח) את שבתותי חללו, שהיו שוחטים בניהם בשבת, והרי זהו מקלקל בחבורה, ולמה הוה זה חילול שבת. אבל לרש"י לשיטתי' אתי שפיר, דס"ל דבמקלקל נמי יש איסור תורה, והוה מחלל שבת. ואם נניח דגם הרמב"ם ס"ל כזה כרש"י, אתי שפיר הא דכתב בפירוש המשניות בחולין (דף י"ד) רשוחט בשבת כמזיד נעשה מומר בתחילת השחיטה ושחיטתו פסולה, ע"כ. והקשו עליו מהא דמקשה הש"ס שם (ט"ו ע"א) ונוקמי במזיד ור"מ. ולפי הנ"ל אתי שפיר, דהרי באמת בתחילת השחיטה הרי הוא מקלקל כמש"כ שם המפרשים, והפמ"ג בהקדמה לאו"ח (באיגרת השני' אות ה') כתב דזה תליא

בפלוגתא דר"י ור"ש, דלר"י דס"ל דמחייב במלאכה שא"צ לגופה, במקלקל אף שאינו חייב, איסור תורה יש, ולר"ש דפוטר במשאצ"ג, במקלקל ליכא איסור תורה, וא"כ הרמב"ם דפוסק כר"י רחייב על מלאכה שאצ"ג, שפיר כתב בפירוש המשניות שם רנעשה מומר בתחילת השחיטה, ומ"מ מקשה שפיר הש"ס ונוקמי כר"מ, דאיהו מסתמא בר פלוגתא דר"י, ומסתמא ס"ל דפטור על מלאכה שאינה צריכה לגופה, וא"כ במקלקל ליכא איסור תורה כלל, ודו"ק שקיצרתי בזה מאוד.

בספר פנים יפות ריש פרשת שמיני הקשה בהא דהקים משה רבינו ע"ה את המשכן בכל ז' ימי המילואים, איך הקים את המשכן בשבת, ותירץ דאפשר שעשה על ידי שנים, ושנים שעשו פטורים, עכ"ד⁽²⁾. ופלא בעיני, דמלבד שהתירוץ הוא דוחק גדול, שכמעט אין להעלותו על הדעת כלל, מלבד זה מעיקרא לא קשה מיד, דהרי רש"י ז"ל בספר שמות (פ' ל"ט פסוק י"ג) הביא המדרש תנחומא בזה"ל, אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם [שהקרשים כבדים שאי אפשר לאדם לזקפם], אמר לו עסוק אתה בדרך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שאמר הוקם המשכן, הוקם מאליו, עכ"ל. הרי מפורש דמשה רק עסק להקימו, אבל עיקר ההקמה היתה בידי שמים, והוה זה יכול וזה אינו יכול, שהאינו יכול אין עליו איסור כלל, והדבר פלא גדול על הגאון הנפלא בעל פנים יפות זצ"ל.

(2) לפי מה שהעלה בשו"ת בית שער חיו"ד סוף סי' ט', דהא דאמרינן בשבת שנים שעשאוהו פטורים, היינו רוקא במלאכות שיש להן שיעור כגון הוצאה וכיוצ"ב, אבל מלאכה שאין לה שיעור כגון הבונה, אפילו עשאוהו שנים חייבים יעו"ש, א"כ לא שייך בהקמת המשכן הפטור דשנים שעשאוהו.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בביאור מלאכת מכה בפטיש

אברהם חיים שפיטצער

רב דקהל אור חיים, מח"ס חיי אברהם

ברוקלין, ניו יארק

אן לבאר בס"ד ברין מכה בפטיש, אי שייך ברבר שררכו לסתרו אח"כ ויצטרך לסתרו עוד הפעם, או דלא שייך מכה בפטיש כי אם ברבר שנמר אחת ולתמיד, ולא ברבר שהדרך לסתרו ולהחזירו. בן אם נאמר ששייך מכה בפטיש אף בכה"ג, אם יש חילוק בין דבר הנסתר בכל פעם מעצמו, אחר זמן מסוים, או שאינו נסתר מעצמו, כי אם צריכים לסתרו בידים, וכן הוא הדרך, ועוד נקודות נחוצות שיתבארו בס"ד.

א) הנה לכאורה הרבר מוכרע ממקורו ממש, שהרי רש"י כתב על המשנה דל"ט מלאכות ברף ע"ג ע"א ד"ה מכה בפטיש, כלשון הזה: הוא גמר כל מלאכה, שכן אומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה, ומתניתין נמי לא מחייב אלא בגמר מלאכה, עכ"ל. והנה ירוע שמדרך הקורנס שצריכים להחליקו בכל פעם, אחר זמן קצר שמשתמשים בו, וכמו שמפורש לקמן במשנה דף ק"ב ע"ב, רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת גמר מלאכה חייב, מפני שהוא כמתקן מלאכה, ופירש"י שם בר"ה מפני שהוא כמתקן, ואעפ"י שאינו מכה על הפעולה אלא על הסדן, ובגמרא מפרש מאי מתקן. ואמרו שם בגמרא דף ק"ג ע"א, אביי ורבא דאמרי תרווייהו, שכן מרדכי טסי משכן עושין כן, תניא נמי הכי רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב, שכן מרדכי טסי משכן עושין כן, ופירש"י בר"ה עושין כן, מכין ג' על הטס ואחת על הסדן, להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק, ובעלי מטבע במקומינו ראיתי עושין כן, עכ"ל. מבואר מכל זה בהדיא, שאף דבר המתהווה בכל פעם עוד ועוד, אעפ"י שייך בו מכה בפטיש. ואף הר"ן, אעפ"י שלמעלה במשנה דל"ט מלאכות חולק על פירש"י, כמו שאביא לשונו לקמן, אבל שם בפ' הבונה העתיק דברי רש"י אות באות, ודברי רש"י שברף ק"ג העתיק תיכף על המשנה. וא"כ נפשוט לכאורה, שעכ"פ במקום שהדרך הוא לסתור בידים את הגמר שעושה עכשיו, כמו בקורנס, שמאליו אינו נפגם מה שהחליקו מקודם, רק כשמעקמו עוד הפעם על ידי פעולתו בידים, חייב הוא משום מכה בפטיש בכל פעם שמתקנו וגומרו שיהי' ראוי לעשות מלאכה עוד הפעם.

ועוד יש רא' לפשוט הספק, מדברי רש"י בפ' כירה מ"ז ע"א, שאמרו שם, שהמחזיר מטה של טרסיים חייב חטאת לרב ושמואל, ופירש"י, שמטה של טרסיים היינו מטה של פרקים, וחייב משום מכה בפטיש כשמחזירו, וכן דימו לזה קנה של מנורה, ועוד כלים כהאי גוונא, ובכולן ס"ל לרש"י שהחובב הוא משום מכה בפטיש, אעפ"י שהדרך הוא לפרקם ולהחזירם, וכן קנה של סידרין

שהזכירו שם בנמרא, אעפ"כ כשמחזירים חייב משום מכה בפטיש, למרות שהוא יודע שיחזור ויסתרים.

ואעפ"י שכתב הר"ן במשנה דכלל גרול בזה הלשון: ולא מיחזור, רהא בפרק הבונה תנן, המסתת והמכה בפטיש, ועלה קתני בסיפא, ר"ג אומר אף המכה בקורנס על הסרן בשעת גמר מלאכה, אלמא רלאו היינו מכה בפטיש, אלא עיקרן של דברים כפיר"ח ז"ל, שפי' שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותו, וכן על האבן שבכנין להשוות לחברותי, וכי האי גוונא אע"ג רלא הוי מלאכה מצד עצמה, מיהייב בה משום גמר מלאכה, עכ"ל הר"ן. הרי לכאורה שהר"ן חולק על רש"י בזה, וסובר שהפי' הוא שמשווה עקמומיותו של הכלי, ודבר זה שפיר נשאר לעולם, אולם אין הדבר כן, וכבר הבאתי למעלה את דברי הר"ן במשנה של פרק הבונה, ששם אדרבא, הסכים לפרש המשנה כרעת רש"י, וכל מחלוקתו של הר"ן על רש"י הוא דק בזה, שרש"י פי' כן בכוונת המשנה כאן כמה שאמרו מכה בפטיש, שהפידוש הוא על אותה הכאה שמכה על הקורנס להשוות הקורנס, ועל זה כתב הר"ן שאין כוונת מכה בפטיש במשנה זו על זה האופן, כי אם כפי' ר"ח, אבל בעיקר הדין מורה הר"ן, שחייב משום מכה בפטיש על הכאת הקורנס על הסרין.

סיכום: לרש"י והר"ן מבואר לכאורה שחייב משום מכה בפטיש אפילו בנמר כזה שסופו להקלקל, וליתקן עוד הפעם, כמו השוואת הקורנס.

(ב) וז"ל המשנה ק"ב ע"ב: והמסתת והמכה בפטיש, ופירש"י שם, לאחר שחצב את האבן מסכים ומבריל מן ההר קצת, הוא מכה בפטיש מכה גרולה, והיא מתפרקת ונופלת, וזהו גמר מלאכה של חוצבי אבן, וכל הגומר בשבת מלאכה, תולדה מכה בפטיש היא, עכ"ל. ובתורה מכה בפטיש כתבו, ואין נראה לר"י, דבמשכן לא הוי בנין אבנים, ולא שביק תנא גמר מלאכה דכלים דהוה במשכן, ונקט מכה בפטיש ראבן דלא הוי במשכן, אלא נראה לר"י דהאי מכה בפטיש היינו מכוש אחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה, עכ"ל. ושם אמרו בסיפא רמתני', רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על הסרן בשעת גמר מלאכה חייב מפני שהוא מתקן מלאכה, ופירש"י ר"ה מפני, ואעפ"י שאינו מכה על הפעולה אלא על הסרן, ובנמרא מפרש מאי מתקן, עכ"ל. ועל זה פירשו בנמרא, שמכין אחר כל ג' הכאות על הטס, אחת על הסרין, כרי להחליק הקורנס, כמו שהבאתי דברי רש"י הללו למעלה באות א'.

ונמצא לכאורה שיש כאן מחלוקת בין ת"ק ורשב"ג, שאותה הכאה שמחייב עלי' רשב"ג משום מכה בפטיש, על אותה הכאה אין ת"ק מחייב. וצריכים אנו לברר עכשיו שורש מחלוקתן, וזה יסייע לנו בבירור כל הספיקות במלאכת מכה בפטיש, כי הנה לכאורה נראה שבוה גופא פליגי ת"ק ורשב"ג, שרשב"ג סובר שגם זה נקרא מכה בפטיש מה שמחליק את הקורנס, ואעפ"י שאחר מספר הכאות יצטרך להחליקו עוד הפעם, ות"ק פליג על זה וסובר דזה לא מיקרי מכה בפטיש, כי אם הכאה אחרונה שמכה על הכלי להחליקו כמו שכתבו התוספות שהבאתי למעלה.

ג) אולם יש לפרש מחלוקתן גם באופן אחר, היינו דלכאורה כפי מה שפירש"י דף ק"ג, הכאות הללו שהוא מכה על הקורנס, הוא עושה זאת באמצע המלאכה, ואעפ"כ, מכיון שעכשיו אינו יכול לעבוד עבודתו הלאה מחשש שיבקע הטס, ומוכרח הוא להכות בקורנס על הסדן, ממילא נקרא זה מכה בפטיש, כי בלי תיקון זה אי אפשר לו עכשיו לעבוד הלאה, ורבנן פליגי עלי', וסוברים דלא שייך מכה בפטיש כי אם בגמר המלאכה, אבל אם הי' עושה זאת בגמר המלאכה, אז הי' חייב באמת אעפ"י שעושה זאת בקורנס ולא בטס, ויצטרך לעשות תיקון זה בקורנס עוד הפעם, באמצע מלאכה אחרת. ולאור כל הנ"ל צריכים אנו לברר היטב שיטתן של ראשונים בפירוש מחלוקתן של רשב"ג ורבנן, וגם לברר אי הלכתא כרשב"ג או כרבנן.

והנה גירסת הרי"ף אינו כגירסא שלנו, שבמשנה שלנו הגירסא, רשב"ג אומר אף המכה בסדן על הקורנס „בשעת מלאכה“, ואין הגירסא בשעת „גמר“ מלאכה, והוא לכאורה נכון מאוד, כפי שביררנו למעלה, שלרשב"ג עושה כל ההכאות על הקורנס באמצע מלאכה ולא בגמר מלאכה. אולם הרי"ף גורס במשנה, אף המכה בקורנס על הסדן בשעת „גמר“ מלאכה, ומשמע להרי"ף שאף רשב"ג אינו מחייב כי אם כשעושה זאת בשעת גמר מלאכה, ולא באמצע מלאכה, ואעפ"כ חולקים עליו חכמים.

אולם אי אפשר לומר כן, שכבר הבאתי למעלה שהר"ן על המשנה רריש פרק הבונה על רברי רשב"ג, פירש כרברי הש"ס, שמרדכי טסי המשכן מכין שלש על הטס ואחת על הסדן כדי להחליק הקורנס, ואם הי' הר"ן סובר שדעת הרי"ף שאין רשב"ג מחייב כי אם כשעושה כן בגמר מלאכה, אם כן איך אפשר לו לפרש על לשון הרי"ף שהכוונה על ההכאה על הסדן באמצע המלאכה, אם לא שנפרש הענין בא' משני פנים, או שנאמר שגם שם בש"ס ק"ג הכוונה, שעושה זאת בשעה שנמר טס אחת, ונתעקם הקורנס, ורוצה לררר טס שני, אז מכה מקודם בקורנס על הסדן, כדי לפשוט העקמומית שלא יבקע הטס השני שהוא מדרר, ונמצא ששפיר נקרא זה גמר מלאכה, מכיון שנמר עכשיו טס זה, או שנאמר שבאמת עושה זאת באמצע מלאכתו, רק מכיון שאי אפשר לו עכשיו להמשיך מלאכתו אם לא יתקן העקמומית, נמצא שזה הוי גמר מלאכה, כיון שאינו יכול לעבוד עוד בקורנס בצורה זו.

ופירוש זה השני נראה יותר אמיתי, אף שהוא רוחק בעצם הלשון „גמר“ מלאכה, אולם מצד השני נראה עוד יותר רוחק לפרש לשון הר"ן שהוא גם מלשון רש"י, כמה שאמרו המכה שלש על הטס ואחת על הסדן, שהכוונה שגומר טס אחת ורוצה להתחיל אחרת, דאם כן מה ענין שלש הכאות לכאן, ומהו המספר, בפשטות הי' להם לומר שנמר טס אחת, ומתקן העקמומית כדי להתחיל טס שני, אלא ודאי הפירוש הוא שעושה כן באמצע המלאכה, ואז אפשר שכן הי' הסדר, שאחר ג' הכאות נתעקם הקורנס והוצרכו ליישרו. וכמובן כפי מה שנפרש מחלוקתן, כן יתבאר גם ההלכה. אבל אחת ברור הוא, שלדברי

הרי"ף, באמצע מלאכה ממש, היינו באופן שאי אפשר לתת עליו שם „גמר“, בוראי אינו שייך לחייבו משום מכה בפטיש אפילו לרשב"ג.

(ד) וז"ל הרמב"ם בפ" המשניות, ורשב"ג סובר כי המכה בקורנס על הסדן, אעפ"י שלא הכה על שום דבר מהדברים שהוא רוצה לרקען או להחליקן, שהוא חייב, לפי שכך עושים הנפחים, והם חרשי הברזל, פעמים רבות יכו על הברזל הכאות הרבה, ועל הסדן הכאה או שתיים, כאילו אותה ההכאה מתקנת אותן ההכאות כולן, ואין הלכה כמותו, עכ"ל הרמב"ם. פתח רבינו לפרש שעיקר חידושו של רשב"ג הוא, שאינו עושה התיקון בכלי גופה שהוא עושה, כי אם בהקורנס, ושוב בסוף דבריו משמע שהחידוש הוא, שאעפ"י שבכל פעם הוא צריך לתקן את ההכאות הרבות שנעשו בתוך הקורנס, אעפ"י כ נקרא זה מכה בפטיש, ואין הלכה כרשב"ג.

ולא נתבאר היטב כוונת הרמב"ם, כמה שכתב „כאילו אותה ההכאה מתקנת אותן ההכאות כולן“, מהו הלשון „כאילו“ שכתב הרמב"ם, אם הפי' הוא שבאמת הלא אינו מתקן, מכיון שיצטרך תיכף להכות על הסדן עוד הפעם כשיתעקם הקורנס ויצטרך להחליקו, ונמצא שאינו מתקן גמור, ואם נאמר כן, אז הי' אפשר לומר, שאם הי' הוא מתקן גמור, אז אף רבנן היו מורים שהוא חייב, או שיש כאן כוונה אחרת בדברי הרמב"ם ואנחנו לא נדע, או שיש כאן איזה ט"ם, [נוכחו שקבלתי ממו"ד מרן מו"ה חיים מיכאל רוב ווייסמאנדעל זצ"ל, שאין להעמיר יסוד על דיוק הלשון בדברי הרמב"ם בפ" המשניות, שהועתק מלשון ערבי, ולפעמים אין ההעתק מדויק, ומו"ד הי' בקי גדול באותן לשונות]. על כל פנים נתברר לן מדברי הרמב"ם, שאין הלכה בדברי רשב"ג, ויצא לנו ג"כ מדברי הרמב"ם, מתחלת דבריו, שרשב"ג סובר, שאין צורך שיכה על הכלי שהוא עושה כרי שיתחייב משום מכה בפטיש, ואפילו כשמכה על הקורנס גם כן חייב, ואפשר שגם רבנן מורים בזה, ולא פליגי רבנן עלי' כי אם בצירוף מה שכתב שם עוד הרמב"ם, שדרך הקורנס להתעקם עוד הפעם, אבל אם לא מטעם זה, אז גם רבנן היו מחייבים אותו, אעפ"י שאינו מכה על הכלי רק על הקורנס. עוד יש להתלמד שם בלשון הרמב"ם, שכתב „ובתנאי שתהי' ההכאה בשעת מלאכה“, מהו הכוונה בדברים אלו, ואם יהי' לו להנפח קורנס שיתעקם, ויתקנו שלא בשעת מלאכה, וכי יעלה על הדעת שאז לא יתחייב כלל משום מכה בפטיש, הלא סוף כל סוף תיקן את הקורנס, והחליק את העקמומית וכמובן, ועד שלא נדע ברור כוונת הרמב"ם לא נוכל ללמוד מדבריו להלכה ולמעשה. ומצאתי במאירי שהעתיק לשון הרמב"ם בפ" המשנה, ואעפ"י כ כתב שהלכה כרשב"ג.

(ה) וזה לשון הרמב"ן בהשגתו על רש"י שבת ע"ג, ואיני יודע טעם לזה (כלומר, שיתחייב על מה שמכה בקורנס על הסדן באמצע המלאכה), שאין זה גמר מלאכה, אלא אימון ידיו של אומן הוא, וכה"ג לאו מלאכה, כראיתא בהדיא בריש פרק הכונה, אלא מכה בפטיש, היינו שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמיותו, וכן על האבן שבבנין להשוותה לחברותי, והיינו גמר

מלאכה, כך פיר"ח ז"ל, עכ"ל הרמב"ן. והדברים היו לפלא בעיני, מה ענין אימון ידיו של בעל המלאכה לכאן, ולמה לא כתב הרמב"ן כלשון שאר הראשונים בהשגתם על רש"י, שמכיון שאינו מכה על הכלי, אין זה נקרא מכה בפטיש כי אם לרשב"ג, כמו שרמזו על זה הרמב"ן במ"ש שכן מבואר בפרק הבונה.

עד שעיינתי בדברי הרשב"א שם בפרק הבונה דף ק"ג ע"ב, בפירוש דברי אביו ורבא, שאמרו שכוונת רשב"ג למה שהיו עושים מרדרי מסי המשכן, וכתב שם הרשב"א בזה הלשון, אבל רבינו האי גאון ז"ל פירש, דאביו ורבא לפירוש דברי רבי יוסף אתו, דאינו כמו שאתה סובר שמאמן את ידו לעשות מלאכה (פי'), שאינו עושה שום פעולה, דק מוליך את ידו אילך ואילך בלי שום הכאה, כמו שהבינו שם בש"ס תחלה דברי דבה ודב יוסף), אלא מפני שמאמן את ידו לכיון להכות באותה מלאכה עצמה שהוא עושה, וזה מכלל המלאכה היא, כדי שיעשה מלאכתו בתיקון, ואינו דומה לנוטל את המגל ואינו קוצר, אלא התחלת המלאכה היא כראמרו, ע"כ לשונו הנצרך.

נתגלה לנו עכשיו פי' חדש בדברי רשב"ג בשם רבותינו הגאונים, שאין הכאות אלו נעשים כלל כחלק מן המלאכה, ואינם באים לפשט שום עקמומיות שבקורנס או בכלי, אלא שמאמן ידיו בהכאות אלו שיוכל לכיון ההכאה הנצרכת כשמרדר את הטסין, ולעשות הכלי שהוא עושה על נכון, ואין זה נעשה כלל בשעת גמר המלאכה, כי אם בשעת התחלת המלאכה, עד שנצטרך בכלל להבין מה ענין מכה בפטיש לכאן אפילו לרשב"ג, עכ"פ זה ברור. שעל זה כיון הרמב"ן שם במשנה דל"ט מלאכות, בהשגתו על פירש"י, שההכאות שמכה בהם בקורנס על הסדר, אין עליהם דין מכה בפטיש כי אם דין אימון יד, שאין חייב עליהן אפילו לאביו ורבא, כי אם לרשב"ג ולא לרבנן, ועל זה רמז הרמב"ן במ"ש כמבואר בפרק הבונה, וממילא אי אפשר לפרש פירוש זה בסתם משנה לכולי עלמא, ואף שבדברי רש"י מבואר בהדיא שעושה זאת בשעת גמר מלאכה, ס"ל לרמב"ן שאין כאן נפק"מ בזה, מכיון שאין על זה שם של מלאכה לרבנן, כי אם של אימון יד.

וכן מבוארים הדברים בהדיא בפיר"ח שם בדף ק"ג, שכתב שם, ולרשב"ג מלאכה גמורה היא, ולא דמי לנוטל מגל לקצור ולא קצר, ולנוטל קורנס לרדר ולא רדר, אלא אותה הכאה מלאכה חשובה היא, עכ"ל ר"ח. ובאמת עדיין יש לברר את כוונתו, אם נחשב זה לרשב"ג כמכה בפטיש או כמלאכה אחרת, ועכ"פ דברי רמב"ן נתבארו בפשיטות. ולפי פירוש זה אין הכוונה כאן כלל מפני שאינו עושה התיקון בטס כי אם בקורנס, שהרי אם יעשה באמת התיקון בקורנס, אולי יהי' זה מלאכה לכולי עלמא, ומצד השני אולי לכולי עלמא לא תחשב זאת למלאכה, כי אולי אין על ההכאות אלו חשיבות של מלאכה כי אם כשעל כל פנים נתאמנו ידיו על ידי ההכאות הללו בצמצום הכאות הנצרכות לרדר הטס ולעשות הכלי.

סיכום כל הנ"ל: אן לרעת כל הראשונים יש כאן מחלוקת בין רשב"ג ורבנן דמשנה, במכה בקורנס בשעת דירוד טסין ודומיהן, שרשב"ג מחייב,

ורבנן פוטריין. ב] דעת הרמב"ם שאין הלכה כרשב"ג, ודעת המאירי שהלכה כמותו. ג] בטעם מחלקותן, משמע מהרמב"ם ובפרט מדברי הר"ן במשנה דכלל גדול, שהטעם הוא מפני שאינו מכה על הכלי כי אם על הקורנס, ואין זה מכה בפטיש לרבנן. ד] בטעמן של רבנן יש לפרש, או מפני שאינו עושה זאת בשעת נמר מלאכה, או מפני שיצטרך לעשות תיקון זה עוד הפעם כשיתעקם הקורנס, ולכאורה רש"י והר"ן לא סבירא להו שיהי' זה חסרון, כמו"ש בסוף אות א', אפילו לרבנן. ה] ואם נאמר בטעם מחלקותן כאופן הראשון, אז אם יתקן עקמומית הקורנס בשעת נמר מלאכה, יתחייב לכאורה אליבא דכו"ע, חוץ אם נגרום כג' הרי"ף, שגם רשב"ג אינו מחייב כי אם בנמר המלאכה, ואז נצטרך לפרש כדרך השני, שהטעם הוא מפני שהקורנס מתקלקל בכל פעם, ואין על זה שם מכה בפטיש לרבנן. ו] דעת רב האי גאון ורמב"ן והרשב"א שטעמן של רבנן מפני שבכלל אין על זה שם מלאכה, כי אם אימון ידיו של בעל המלאכה, ולדבריהם אין מכאן שום ראי' לעצם דין מכה בפטיש שאנו דנים עליו.

ו] והי' הדבר פלא בעיני, שלא מצאתי מי שיעיר על שינוי הנירסאות, בין נירסא שלנו שרשב"ג מיירי באמצע המלאכה, ולג' הרי"ף מיירי רשב"ג בנמר מלאכה, וכבר כתבתי למעלה באריכות, וגם בסיכום הדברים אות ה'. וגם יש כאן לכאורה סתירה עצומה בדברי רש"י, שהרי לדעת כל הראשונים מפרש רש"י משנה דכלל גדול כרשב"ג, וכמו שהקשה הר"ן, ואם כן לדעת רש"י בפרק הבונה, שמפרש בהדיא שרבי שמעון ב"ג מיירי באמצע המלאכה, גבי מרדרי ססין, וא"כ למה כתב רש"י במשנה דכלל גדול דמיירי בנמר מלאכה, כיון דלרשב"ג אף באמצע המלאכה חייב. (ובאמת לולא דברי קדשם של הראשונים, הי' מיושב זה בפשוט, שבודאי אין כוונת רש"י לומר שרשב"ג איירי בנמר מלאכה, שאי אפשר לומר כן, אלא כוונתו להעמיד משנה דכלל גדול לכו"ע, אפילו לרבנן, ולפיכך כתב דמתני' איירי בנמר מלאכה, ואז כו"ע מודו לרשב"ג שחייב אף שאינו מכה על הטס כי אם על הקורנס).

והנה אורו עיני תל"ת, כי מצאתי בדברי מרן נ"ע בחתם סופר ריש פרק הבונה, שכתב כמעט כל מה שכתבנו למעלה בקיצור נמרץ, כדרכו בקודש הקדשים. ואעתיק ד"ק הנצרך לענינינו, וממנו נקח לעבוד את ד', וזל"ק בתחלת פרק הבונה, המכה בפטיש, יפה כתב בתוס' יו"ט דרש"י לא קאי הכא אמכה בפטיש דמלאכת המשכן, אלא אהאי נכרא דאיירינן בי', הבונה ומסתת, אבל במשכן הי' בודאי נמר מלאכת כלים, ולא בפטיש המפוצץ סלע, כי אם במעצד שהוא לכלי מתכות כפירש"י, ולפי זה אין כאן סתירת רש"י עם מ"ש לעיל במתני' דאבות מלאכות, דהתם מפרש האמת לאיזה צורך הי' במלאכת המשכן, ופי' בנמר כלים, ואין כאן סתירה, עכל"ק. וכמובן שמחתי לראות שגם מרן עמד בסתירת דברי רש"י, ומתרץ ששם כתב רש"י האמת, ואליבא דכולי עלמא בין לרשב"ג ובין לרבנן, שזו היתה מלאכת מכה בפטיש שבמשכן, שגמרו את הכלי, וכאן בפרק הבונה מפרש רש"י שכל ארס אפילו באמצע מלאכתו חייב לרשב"ג, כמו מרדרי ססין.

אלא שיש להתבונן, שלד"ק של מרן החת"ס נ"ע, שרש"י במשנה מפרש מלאכת מכה בפטיש שהי' במשכן, אם כן למה פירש"י שהמלאכה היתה מה שהכה על הקורנס, ולמה לא כתב רש"י בפשיטות, שהמלאכה היתה מה שנמר את הכלי, והוא לכאורה עיקר המלאכה, והוא קושיא עצומה לכאורה. לכן נלפענ"ר ברור בס"ד ברעת רש"י ובדקדוק לשון קרשו, שכוונתו כדלהלן, שהי' קשה לו למה קרא התנא גמר מלאכת הכלי בשם מכה בפטיש, ולמה לא אמר פשוט, גומר את הכלי, ולמה תלה גמר הכלי בשם מכה בפטיש, ועל זה תירץ רש"י, דכאן מיירי בתיקון שעושה בכלי נופה על ידי הכאת הקורנס, היינו שמשוה עקמומיתה של הכלי, והכאה זו עושים בשעת גמר המלאכה שהכלי נגמרת, ואם ישוה העקמומיות שישנם בכלי מרם יוגמר הכלי לא יהא חייב, כי עדיין יתהוו עקמומיות עד גמר המלאכה, ונמצא שאין הכלי נגמרת עדיין, ולפיכך אמרו במשנה המכה בפטיש, שיש הכאה מסוימת שעושה בפטיש, שאין חייבין עלי' כי אם בגמר הכלי.

ומדויק מאוד לשון רש"י שכתב, מכה בפטיש הוא „גמר כל מלאכה” (פי'), בכל פעם שהוא גומר מלאכה, הוא חייב משום גמר המלאכה, ומה שקראו זה בשם מכה בפטיש, על זה כתב רש"י, „שכן אומן מכה בקורנס על הסרן להחליקו בגמר מלאכה” (פי'), ומכיון שהאומן עושה כן בכל פעם כשגומר הכלי, לכן נתנו על גמר הכלי שם מכה בפטיש, ללמד אותנו שעל ההכאה שהוא מכה בשעת גמר הכלי, הוא חייב, ועל זה מסיים רש"י, „ומתניתין נמי לא מיירי אלא בגמר מלאכה” (פי'), וכיון שעושה כן בכל פעם, לכן גם כוונת התנא על מה שעושה כן בכלי בשעת גמר מלאכה, לפשט עקמומיותו, ולפי זה מדויקים דברי רש"י על דרכו של מרן בחת"ס, שאותה ההכאה שהוא עושה בכלי בשעת גמר מלאכה ומפשט עקמומיתה, על אותה ההכאה הוא חייב, אבל רק בשעת גמר מלאכה, כי באמצע אין הוא מרויח כלום, כי עדיין יצטרך להשוותה עד גמר הכלי, משא"כ מאותן הכאות שהוא מכה על הקורנס באמצע המלאכה, מזה אין המרובר כאן כלל, כי על אותן ההכאות אינו חייב כי אם לרשב"ג, ומתני' אתיין לכולי עלמא, הכל כמו שנתבאר למעלה.

(ז) ושוב כתב מרן נ"ע בח"ס בזה הלשון, והנה בתירוץ דקדקו [כוונתו על דברי תוס' ק"ב ע"ב ד"ה מכה בפטיש] וכתבו, מכוש אחרון שמכה על הכלי, רלא כפירש"י לעיל ע"ג ע"א במשנת מ' מלאכות, שהוא מכה בקורנס על הסרן, והיינו, משום שהר"ן שם הקשה על זה, הא רשב"ג הוא ראומר הכי במתני' לבתר הכי, ועדיין לא נזכר זה במשנתינו ע"ש, ונ"ל שהוא גרס [כוונתו על הר"ן] כגירסת הר"ף, בררשב"ג, על הסרן בשעת גמר מלאכה, ומשום הכי קשיא לי, אך בש"ס רילן הגירסא בשעת מלאכה, ומיירי תנא קמא מהכאה על הסרן בשעת גמר מלאכה, ובהא מודים כולי עלמא, ורשב"ג פליג וחייב אפילו באמצע מלאכה, מכה ב' על הכלי וא' על הסרן, עי' תוס' יו"ט, וכן בפ' משנה להרמב"ם, ופסקו רלא כרשב"ג ע"ש ולא קשה מירי, עכ"ל של מרן החת"ס נ"ע.

ש"ש אשיש בד' כי תלי"ת כוונתי ממש לכל דברי קדשו, שרש"י אינו גורס כאן במשנה דהבונה, בשעת גמר מלאכה, ומחלוקותן של רשב"ג ורבנן הוא באמצע המלאכה, וכאן במשנה דאבות מלאכות איירינן בגמר מלאכה, ושם שפיר חייב לכולי עלמא הן על ההכאה שעושה בכלי, והן על מה שעושה בקורנס, ולגירסת הרי"ף אי אפשר לומר כן כמו"ש למעלה, אם לא שנאמר כמוש"ל, שבאמת גם להרי"ף מודים כו"ע שאם משהו הקורנס בשעת גמר מלאכה הוא חייב, וגמר מלאכה שנקט רשב"ג שם בפ' הבונה, כוונתו על אמצע המלאכה, רק שהוא קורא אותו גמר, משום שעכשיו אי אפשר לו לעשות מלאכתו אם לא יפשיט עקמומיותן של הקורנס. ועכ"פ נתברר לדברי מרן נ"ע דלכולי עלמא, בין לרבנן ובין לרשב"ג כשמכה בקורנס על הסדן בשעת גמר מלאכה, אז הוא חייב לכו"ע משום מכה בפטיש, אעפ"י שאינו מכה בכלי כי אם בקורנס.

(ההמשך יודפס ברצ"ה בקובץ הבא)

בדין יציאה על כסא עם גלגלים בשבת

מיכאל משה העללער

חבר כולל עמק הלכה

קרית באבוב, בת"ם

יש לעיין, באדם זקן או חולה או נכה ברגלו ל"ע, שאינו יכול להלך ברגליו, אלא מוליך עצמו ע"י כסא עם גלגלים המצוי כיום, או אחדים מסיעים אותו על הכסא, אי מותר לו לצאת כך לרה"ר בשבת במקום שאין עירוב, ע"י עצמו או ע"י ישראל אחד, ואם אסור, האם יכול גוי להסיע אותו, ומה דינו כשיכול לילך ברגליו, רק קשה עליו ההליכה, ועל כן יושב על כסא עם גלגלים.

(א) הנה בפשיטות יש לדמות ענין זה לדין המפורש במשנה (שבת ס"ז ע"א) כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת, ופירש"י, כסא, יש קטע שיבישו וכוצו גיגי שוקיו ואפי' על ארכבותיו אינו יכול לילך ועושין כמין כסא נמוך ויושב עליו, וכשהוא מהלך נסמך על ידיו כספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדרף לפניו וחוזר ונח על אחוריו והכסא קשור לו מאחוריו, עכ"ל. והא תנן דאין יוצאין בהן בשבת, היינו מפני הסמוכות, כדפירש"י טעמא, דאיירי דתלו ולא מנחי אארעא וימנין דמשתלפי, אבל מפני הכסא עצמו והספסלים שאוחז בידיו, אין איסור. ומזה דייקו התוס' שם, וכיומא ע"ח ע"ב, דחיגר שאינו יכול לילך בלא מקל, שרי לצאת בו בשבת. והטעם, שכיון שא"י לילך בלא זה, הו"ל כמנעל ידיו, כלשון הרא"ש בביצה כ"ה ע"ב, דאינו יכול לילך כלל בלא מקל וכמנעלים ידיו, הו", עכ"ל. ומכאן מזה, שגם הכסא כיון שאינו יכול לילך מבלעדו, הו"ל כמנעלו ושרי. ונפסק כן להלכה בטור ובשו"ע סי' ש"א

סעיף ט"ז, רבכסא וספסלים הקמנים שבידיו מותר לצאת. וא"כ י"ל דה"נ בכסא עם גלגלים, באופן שהנכה או הזקן אינם יכולים לילך בלי הכסא, הו"ל הכסא כמלבושו וכנעלו ויהי' מותר לכתחילה לצאת בו בשבת ע"י עצמו. וכן נקטו בפשיטות כמה פוסקים להלכה למעשה, דמותר לו לצאת כן בשבת, ואין בזה משום זילותא בשבת, כיון דאינו יכול לילך בלא זה. (וכל זה ע"י עצמו, אבל ע"י אחר, אה"נ מחמת הכסא אין איסור, אבל יש איסור מפני הנכה עצמו, דהו"ל ככפות ולא שייך בו חי נושא את עצמו והוי איסור דאורייתא, ויהי' אסור לפי"ז גם ע"י נכרי).

אלא דרנו הפוסקים טובא בהיתר זה, עיין בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' קי"ד אות ח', ובשו"ת הר צבי או"ח סי' ק"ע, ובשו"ת איש מצליח סי' ל"ה, ובס' שמירת שבת כהלכתה סי' ל"ד הערה ק"ג בשם הגרש"ז אויערבאך שליט"א, ריש לחלק ולומר דרוקא היכא שהאדם מהלך ברגליו רק נסמך על הקב או מקלו, בכה"נ שייך לומר דהמקל הו"ל כמנעלו, דהו"ל דומיא דמנעל שהוא עצמו הולך והמנעל משמש אותו בהליכתו וטפל אליו, וכן בכסא וסמוכות שלו, מתבאר מדברי רש"י בפירושו, שהקישע מתקדם ע"י גופו שסומך ידיו בספסלים ומרים גופו ופעמים שנסמך קצת גם על רגליו, (כמבואר בתוס' יומא), אלא כשמפסיק להתקדם סומך א"ע על הכסא שקשור אליו, וע"כ שייך לומר דנחשב הכסא כמנעלו, משא"כ היכא שהאדם יושב על הכסא ואינו עושה שום פעולת הליכה בגופו, רק שמסיע את העגלה והוא נוסע עמה, י"ל דלא נחשב זה כמנעלו, וממילא יהי' חייב על הוצאת העגלה.

ב) הנה כל זה כתבנו באופן שאינו יכול לילך בעצמו בלי הכסא, אבל באופן שיכול לילך גם בלי העגלה, רק שקשה ההליכה עליו, י"ל דאיסור דאורייתא אין כאן, שהרי שנינו במשנה (דף צ"ג ע"ב) המוציא את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו, ומבואר בחי' הרשב"א (דף קמ"א ע"ב), דהכלל הוא, דמה שמשמש את האדם הרי הוא טפל אליו ובטל לגבי. ועי' ב"י בס"י ש"א, שכ' דלהוציא אדם בכסא דלה"ר לא מיתסר אלא מדרבנן כיון דקי"ל דחי נושא א"ע, והיינו שאין חיוב על הוצאת האדם, ומה דלא חייב על הוצאת הכסא, צ"ל דבטל אליו כמטה. וא"כ ה"ה העגלה לכאורה טפלה היא אל האדם, והאדם הרי הוא חי דנושא א"ע, דאין איסור רק מדרבנן. [דהא דחי נושא א"ע הוא רק פטור, אבל אסור מדרבנן, כמבואר בחי' הרשב"א דף ק"ל ע"א בשם התוס', ובמהרש"א שם הוכיח כן מסוגיא דף קכ"ח ע"ב, וכן מבואר בב"י הנ"ל, ובמג"א סי' ש"ה ס"ק ט"ז]. וע"כ כה"ג אסור לישראל אחר להוליכו רק מדרבנן, ולכאור' ה"ה הוא עצמו. ועל ידי נכרי, עי' פמ"ג מש"ז ס"ק י"ב שהתיר לת"ח לנושא בכסא ע"י גוי דהוי שבות רשבות לצורך מצוה, וא"כ ה"ה כאן לצורך מצוה, יהי' מותר ע"י גוי. [ועי' בפמ"ג דמשמע שהיקל רק כשרבים צריכים לו, ועי' מנחת יצחק ח"ב סי' קי"ד אות י', אמנם בתשו' רב פעלים שנזכיר להלן, ס"ל דלאו דוקא, אלא ה"ה ש"ץ לעבור לפני התיבה או אפי' לשמוע קריש וקרושה].

(ג) ועתה נבוא לרון אם יש להתיר מטעם זה לכתחלה שיסיע את עצמו בעגלה, כיון דהאיסור דרבנן בחי נושא א"ע שייך רק כשאחד נשאים אותו, אבל מה שהאדם נושא א"ע, ודאי אין בזה איסור כלל, וא"כ כיון שהעגלה טפלה אליו, יהי' מותר בזה לכתחילה. אולם נקדים תחלה יסודי הרבדים בזה.

הנה במשנה (דף צ"ג ע"ב) איתא, המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי, שהכלי טפלה לו, את החי במטה פטור אף על המטה, שהמטה טפלה לו. והיינו פטור מן התורה, וגרר הפטור הוא, דכיון דהכלי טפל להאוכלין והמטה לחי, ע"כ פעולת ההוצאה מתייחסת רק להאדם ולאכלין ולא להמטה והכלי, ולא חשוב כלל שהוציא את המטה ואת הכלי. אמנם אעפ"י שפטור, מ"מ אסור. ובשפת אמת (שבת קמ"א ע"ב) כתב, דהאיסור דרבנן הוא משום המטה, והיינו דרק מדאורייתא אמרינן דהמטה טפלה להחי, ורבנן אמרו שאין המטה טפלה, ע"כ אסרו משום המטה. והוא הכריח כן, כיון דס"ל דמשום האדם מותר לכתחילה דחי נושא א"ע, וע"כ דהאיסור דרבנן הוא מפני המטה. וחתנו הג"ר יעקב מאיר בידערמאן זצ"ל ביאר שם בהג"ה דבריו, דכוונתו דלדברי התוס' דף ק"ל ע"א חי נושא א"ע הוא היתר לכתחילה, מדהקשו שיביא התינוק אצל האומל, ראין בזה איסור דחי נושא א"ע, וכיון שכן, ע"כ איסורא הוא רק מפני המטה. [אמנם עי' מהרש"א שם, שפי' דודאי גם התוס' מורו והיו שבות יעו"ש, ובחי' הרשב"א מפורש בשם התוס' כמהרש"א, עי"ש], והוסיף שם חתנו הג"ל, דאמנם לפי מש"כ הרשב"א דבחי נושא א"ע נמי איכא שבות, אין הכרח לומר דהאיסור מפני המטה, די"ל דבאמת רבנן לא אסרו כלל את נשיאת המטה, דטפלה לגמרי להחי, והא דפטור אבל אסור, הוא מפני החי עצמו, שנשיאתו הוי איסור שבות. אולם אע"פ שאין הכרח לזה לפי דברי הרשב"א, אפ"ה מסברא ודאי י"ל כן, דמרבנן המטה אינה טפלה, ויש איסור מחמת המטה, עי"ש]. ולפי דברי השפת אמת, ודאי כשהאדם נושא א"ע בעגלה, אע"פ שאין איסור מחמת זה שנושא א"ע, אפ"ה אסור מפני שנושא את העגלה, דרבנן אמרו שהעגלה אינה טפלה אליו.

אמנם מצינו בראשונים ולא כשפת אמת הג"ל, דהנה בדף צ"ד ע"ב איתא, גבי ההוא שכבא דהוה בדוקרא, שרא ר' נחמן לאפוקי' לכרמלית, משום כבוד הבריות. והנה בדף מ"ג ע"ב איתא, כמת המוטל בחמה, דאסור לטלטלו משום מוקצה, מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. ונחלקו הראשונים בהא דהתיר ר"נ לאפוקי' לכרמלית והתיר בזה איסור דרבנן דהוצאה משום כבוד הבריות, אם בכה"ג נ"כ בעינן ככר או תינוק כדי להתיר איסור מוקצה, דרש"י פי' שם, שהתיר לטלטל ע"י ככר או תינוק, ופי' הראשונים, דרק איסור הוצאה שא"א בענין אחר הותר לגמרי משום כבוד הבריות, משא"כ איסור מוקצה דאפשר ע"י ככר או תינוק לא הותר לגמרי, והרמב"ן חולק עליו, וס"ל דעדיף כאן להוציא את המת בלא ככר או תינוק, דדוקא על המת יש היתר להוציא משום כבוד הבריות, אבל על הככר או תינוק אין היתר, וע"כ עדיף שלא להרבות

בהוצאה מאשר לתקן את האיסור מוקצה. ואח"כ הביא הרמב"ן, ויש מי שאומר, הטלטול ע"י ככר הי', ולא ע"י תינוק, שא"כ אפי' לרה"ר ליכא בהוצאת תינוק אלא איסורא דרבנן בעלמא כדאמרן, (כוונתו, רחי נושא א"ע), וכין לרה"ר ליכא בהוצאת התינוק אלא איסורא, מותר לכרמלית לכתחילה ואפי' בלא כבוד הבריות, וכיון שמותר להוציא התינוק לכרמלית, המת עם התינוק נמי מותר, כדחזינו ב' במה אשה (ס"ב ע"א) דכובלת וצלוחית של פייטון מותר לכתחילה, דכיון שהבושם מותר, הכלי נמי שמוציאין אגב הבושם מותר, וזו היא דעת ה"ר יצחק בר אבא מרי ז"ל, ואינו נכון כלל, דהתם עיקר הוצאה לבושם וצלוחית עמה הואיל ויש בו בושם נעשית כתכשיט, דומיא דרחי במטה שפטור כיון שצריכה לו וטפלה לו וכו', אבל הכא עיקר הוצאה בשביל המת, שאין התינוק צריך למת ולא מסייעו בהוצאתו, משא"כ במטה שנעשית טפילה למי שמוטל בה מפני שמסייעת בהוצאה והיא צריכה לו, עכ"ל הרמב"ן.

הנה חזינו מפורש, דרעת היש מי שאומר הוא, דכיון דמותר להוציא את התינוק לכתחילה לכרמלית, הוי המת טפל להתינוק, ומותר להוציא גם את המת. ונתבאר בהמשך דברי הרמב"ן, שזהו מאותו הדין שהמטה טפלה להחי, ומה שחלק עליו הרמב"ן, הוא רק משום דס"ל דהמת אינו טפל להתינוק, אולם ביסוד דבריו לא חלק עליו, שאם הי' טפל, הי' מותר לכתחילה, הרי מפורש דלא כד' השפת אמת הנ"ל.

אלא דעתה צריך למודעי, אמאי במטה אסור מדרבנן, אם נאמר דבאמת המטה טפלה להחי לגמרי, וכמו בדאורייתא, והיינו דל"ח כלל שמוציא את המטה רק את החי, והאיסור דרבנן הוא רק משום הוצאת החי שאסור מדרבנן וכמושנ"ת, או נאמר דמדרבנן יש איסור גם משום הוצאת המטה, והגרר בזה יהי' דאה"נ דמטה טפלה להחי, אפ"ה מדרבנן לא עדיף הטפל מן העיקר, וכמו שהעיקר אסור מדרבנן, ה"נ הטפל אסור דרבנן. ויהי' בזה נפק"מ לדניא, כגון חולה שיש בו סכנה וצריך להביאו לבית חולים, ובאופן דל"ח ככפות, ושייך ב' חי נושא א"ע, וזה נדאי שבגדיו טפלים אליו ומותר להוציאו בבגדיו, אך יש להסתפק אי שרי להוציאו במטה [באופן ששייך להעבירו בלא מטה], וזה תלוי בב' הצדדים הנ"ל, ראי טפלה המטה לגמרי, יהי' מותר, משא"כ אי יש איסור מחמת המטה ג"כ, לא מסתבר לומר שכיון שמותר להוציאו מותר להוציא גם את המטה, דעליו יש היתר צדדי משום פיקו"נ, והיתר זה אין על המטה. (ועיין בס' שמירת שבת כהלכתה פ"ח סנ"א, לענין ילד בעגלה, שנקט בפשיטות דמותר להוציאו כה"ג עם המטה, משום שהמטה טפלה לו, אמנם לכאורה זה תלוי בב' הצדדים הנ"ל).

איברא דנראה מדברי הר"ן דבאמת מותר כה"ג, דהר"ן ב' המצניע (דף ל"ה ע"ב מרפי הרי"ף) חולק על הרמב"ן הנ"ל, וסובר דעדיף להוציא את המת לכרמלית עם ככר, מאשר בלא ככר, דכלא ככר צריכים להתיר ב' איסורים. הוצאה וטלטול, משא"כ עכשיו מתירים רק הוצאה. והוסיף ע"ז וז"ל, ולא עוד, אלא בהוצאת הככר אין בו שום הוצאה, שכיון שהתחלנו לטלטל המת ברה"י

ע"י ככר, נעשה ככר טפל למת לפי שהוא צריך לטלטלו, ואף ברה"ר טפל לו מפני שהוא מתיר לטלטלו, הלכך אין בו משום הוצאה, דהו"ל כמוציא את החי במטה דפטור אף על המטה, אלמא כל הנטפל לדבר לאו הוצאה מיקריא, הילכך איכא תיקונא בטלטול וליכא אפוישי איסורא בהוצאה, עכ"ל. הרי חזינן בדבריו, דאע"פ שההיתר על הוצאת המת הוא היתר צדדי מחמת כבוד הבריות, והיתר זה ל"ש על הככר, אפ"ה אמרינן שהככר טפל למת כמטה לחי והוצאת הככר לאו הוצאה היא. ומפורש בדבריו, דאף אם יש רק היתר צדדי לטלטל החי, אפ"ה אין איסור מחמת המטה.

שוב מצאתי במחשש"ק סי' ש"ל דמוכח כן בדבריו, דהמ"א כ' שם בסק"ג וז"ל, ואם צריכה לשמן לא תשים שמן בשערה ותבא אצלה ותסחט אותה, אלא תביא בכלי תלוי בשערה, דמוטב לעשות הוצאה ע"י שינוי מבלי איסור אחר, מלהוסיף איסור סחיטה, עכ"ל. וביאר שם המחשש"ק דאע"פ דלכאור' הוא מרבה עכשיו בהוצאה דמוציא גם את השמן וגם את הכלי, זה אינו, כמבואר במשנה צ"ג ע"ב, וכוונתו, דהכלי טפל להשמן ואין איסור מחמתו. והיינו ג"כ בדברינו, שאע"פ שהוצאת השמן בעצם אסורה, אלא שמתירין ע"י שינוי לצורך היולדת, וא"כ לכאור' צריך היתר ג"כ על הכלי, וע"כ דהכלי טפל לגמרי להשמן ולא חשוב כלל שמוציאו. אולם בפמ"ג שם נראה דלא ס"ל כן, שכ' שם וז"ל, מ"מ טוב להרבות בהוצאת שמן וכלי ע"י שינוי, מאיסור חדש סחיטה בשער, עכ"ל. חזינן רס"ל דאע"פ שהכלי בטל להשמן מדאורייתא, אפ"ה מדרבנן יש איסור גם משום הכלי, אלא דאפ"ה כ' דעדיף להרבות בהוצאה מאשר לעבור על ב' איסורים. ורבירי הם לכאורה דלא כהר"ן הנ"ל, וגם אם לא נקשה מסברא, קשה מדינא, דלפי ד' הר"ן ריכא שיש היתר צדדי משום כבוד הבריות, ממילא מותרת גם המטה, א"כ ה"נ מאחר שיש היתר צדדי לצורך יולדת, א"צ היתר מיוחד על הוצאת הכלי. — והשאלה הנ"ל לענין חולה במטה, יהי' תלוי במחלוקת זו.

ונראה דאותו ספק שייך גם בחולה שדינו ככפות ואין בו היתר דחי נושא א"ע דאסור להוציאו מדאורייתא, ויש להסתפק אי המטה טפלה אליו לגמרי כמו בגדיו, וע"כ חיוב ההוצאה הוא רק משום החולה עצמו ולא משום המטה, או דיש איסור גם מצד המטה. ולפי מה שנתבאר, מדאורייתא ודאי אין איסור משום המטה, רק הספק הוא אם יש איסור דרבנן. [ונפק"מ בחולה שיש בו סכנה שצריך להעבירו לבית חולים, ואפשר להעבירו בלי המטה, אי מחוייבים להעבירו כך, אלא רבזה י"ל דודאי מותר, אף להצד שיש איסור דרבנן מחמת המטה, עפ"י המבואר בס' שכ"ח ס"ד, דעושים לו כל מה שרגילים לעשות בחול, ומשמע שם במ"ב סק"ד דבאיסור דרבנן ודאי יש להקל כהרמב"ן].

ומצאתי את שאהבה נפשי במתני' דר"ה (כ"ב ע"א), מי שראה את החורש ואינו יכול להלך מוליכים אותו על החמור אפי' במטה וכו', ופי' בתו"ט, דהתנא חירש לנו, דאע"ג דתנן דהנושא את החי במטה פטור אף על המטה, ה"מ חי שאינו כפות, אבל חולה ככפות דמי וחייב, והלכך מטה נמי משוי' הוא על הכהמה וקמ"ל דאפ"ה מחללין, עכ"ל. חזינן דס"ל להתו"ט דלא אמרינן שהמטה

טפלה, רק צריך היתר גם על המטה, והוא כר' הפמ"ג הנ"ל. (וג' דמה שכתב מטה נמי משוי הוא, כונתו רק מדרבנן, לפי מה שביארנו מדאורייתא לכאור' וראי טפלה הא, וצ"ע בזה. שוב מצאתי בהפירוש על הל' קיה"ח להרמב"ם פ"ג הלכה ר', שכ' רלנבי בהמה הנושאת ליתא להאי דינא דהמטה טפלה לו יעו"ש. וחידוש הוא, ואולי זהו כוונת התו"ט. ולפי"ז באמת כונתו דהוי משוי מדאורייתא, ואין מזה הוכחה לענינינו).

והנה בשו"ת רב פעלים ח"א סי' כ"ה, נשאל אי שרי לרכוב על אפניים בשבת, וכ' להתיר בעיר שיש בה עירוב דלית בזה משום זילותא דשבת, ובסוף דבריו כ' להתיר אף בעיר שאין בה עירוב, והוא עפ"י מה שפסק הרמב"ם בפט"ו מהל' שבת רכח כחו אף ברה"ד שרי, יען דהיושב בזה הגאר"י (אפניים) אינו רוחה הגלגלים עצמם ברגליו, אלא הוא דורס בשתי חתיכות המחוברים שם, והם רוחים את הגלגלים, והגלגלים מושכים ומהלכין לזה הגאר"י שהארם יושב בו, והרי זה נעשה בכח כחו רמותר אף לכתחלה ברה"ו, ואף רמהלך הגלגלים הוא מכחו, אין לנו לחוש על מהלך הגלגלים דהם בטלי לגבי הגאר"י, וכמו שאמו דהמטה טפלה לו, עכ"ד יעו"ש. וועי' בס' כף החיים סי' ת"ד סק"ח שיש להחמיר בזה אף כשיש עירוב מפני שרוב העם אינם בני תורה ויבואו להקל, וכן בס' ישכיל עברי (ח"ג או"ח סי' י"ב) כ' שהרב פעלים חזר בו מפסקו ואסר מפני קול ההמון, וע"ע השמטה שבתחילת הס' רב פעלים מש"כ בזה. והנה היתר כח כחו, הוא משום דמלאכת הוצאה של גוף האפניים לא מתייחסת אליו, אבל אינו היתר על הוצאה, ואי הוה ס"ל כר' הפמ"ג הנ"ל שיש איסור עצמי על הנטפל, א"כ לא שייך ע"ז היתר דטפל, דהרי את הגלגלים הוא מוציא בכחו, ומוכח דס"ל להלכה ג"כ כנ"ל, דטפל הוא לגמרי, ולא חשוב כלל הוצאה על הרבר הנטפל. (אלא דזה לא מסתבר לו לומר שכל האפניים בטלים להארם, ועי' גם במנחת יצחק סי' ק"ז שר"ל גבי העגלה, שהגלגלים לא בטלים להארם ויהי' אסור).

ועתה נתנה ראש ונשובה לענין הראשון, כשהנכה מסיע את עצמו בכסא עם גלגלים, רבמנחת יצחק סי' קי"ד כתב סברא להתיר מחמת דהעגלה טפלה להארם, וכמו שהמטה טפלה להארם, אלא דבארם חי עדיין יש איסור, כיון שגם הוצאת הארם אסורה מדרבנן, וכ"ז שייך היכא שאחר נושא, אבל כשהוא נושא א"ע, לא שייך לאסור על אדם לנשוא עצמו, וא"כ ליכא כאן כלל פעולת הוצאה, וממילא גם העגלה שטפלה לו, מותרת לכתחילה. אולם כל זה הוא עפ"י הנ"ל, רגם מדרבנן, המטה טפלה לו ורלא כהשפ"א, ועפ"י הר"ן הנ"ל והמחשה"ק והרב פעלים, דלא חשוב כלל הוצאה על הכסא כיון שטפל אליו, אמנם לפי"ד הפמ"ג הנ"ל דיש איסור עצמי על המטה, יש לרדן, ראפשר לומר דרק היכא שיש היתר לכתחילה על הארם לא אסרו גם את המטה, משא"כ הכא שאין כאן היתר, רק דאת עצמו אינו נושא, אבל את העגלה שהוא נושא יש מקום לאסור, או נאמר דגם זה חשיב היתר, דהתורה לא אסרה את עצמו, ע"כ יש היתר גם על העגלה

שטפלה לו. (דבאמת כאן אולי נחשב כנושא את עצמו, שהרי יושב על העגלה ונושא את עצמו ע"י העגלה).

ר) אמנם בס' שמירת שבת כהלכתה פ' ל"ד הערה ק"ג הביא ד' הגרש"ז אויערבאך שליט"א רס"ל דרוקא כלפי אחר הנושא אדם עם מטה שייד לומר שעיקר ההוצאה היא הוצאת האדם והמטה טפלה לו, משא"כ אדם המוליך א"ע בעגלה, הרי כל הוצאתו היא העגלה, א"כ ל"ש לומר שהעגלה טפלה. ניעו"ש שעירב את ב' סברות, דהו"ל כמנעלו, והמטה טפלה לו, ועשאן כאחת, ובאמת הן ב' סברות, דהו"ל כמנעלו הוא דק כשאינו יכול לילך בל"ו, משא"כ שהמטה טפלה לו, זהו גם כשיכול לילך בל"ו ולא חשוב ממש כבגרו וכמנעלו, אפ"ה כיון שטפל אליו, מותר.

ונראה שסברתו מוכרחת היא, דמצינו גבי קב הקיטע, ראי יכול לילך בלא זה, ולפי הצד שמנעל של עץ ל"ה מנעל, הו"ל כמשאוי וחייב אע"פ שוראי הקב משמש את האדם במהלכו, ולא גרע ממטה ועגלה וכדו', וא"כ נאמר, שכיון שאין איסור לישא א"ע, והקב טפל אליו, יהי מותר לישא את הקב, ומוכח רכיון רכל ההוצאה כאן היא הוצאת הקב, ל"ש לומר שבטלה וטפלה להוצאת גופו וכסברת הגרש"ז הנ"ל, ורק אם הו"ל כמנעלו ומלבושו, אז הו"ל כגופו ממש ומותר. ונ' יותר, שזהו כל מה שנתחרש במטה יותר ממלבושו, דמטה אינה כגופו ממש, וע"כ רק כלפי אחר שייד פטור זה, כיון שעיקר ההוצאה מתייחסת אל האדם, ולא להמטה, ודו"ק היטב.

עולת שבת בשבתו

קדושים

הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. י"ל על דרך שכתב בס' בינה לעתים כמאמר התנא במס' אבות (פ"ב מ"ח), רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהליל ושמאי הוא הי' אומר אם למרת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, ר"ל כי לכך נוצרת שלא תחזיק התורה לעצמך רק תשפיע בתורתך לזולתך יע"ש, וכ"כ בס' מדרש שמואל. וכבר נודע מה שכתבו החוקרים שאם חסר בפעולה איזה דבר לא נקרא פעולה שלימה, וכמו כן אם יש איזה דבר יתרון אשר הוא שלא לצורך לא נקרא פעולת חכם, וידוע שפעולה מעיר על שלימות הפועל, ועל כן כל פעולת הבריאה היא לתכלית שלא יהי' חסרון, כי אם יהי' איזה דבר שאין לו תכלית, הוא חסרון בבריאה. וידוע דתיבת חטא פירושו לפעמים מלשון חסרון, וכמו שאמר הכתוב, קולע אל השערה ולא יחטא, וכן כתיב, והייתי אני ובני שלמה חטאים, ואם האדם אינו מוכיח לזולתו, אז בריאתו הוא שלא לתכלית, ויש חסרון בבריאה (כלשון המשנה הנ"ל, כי לכך נוצרת). וזה שאמר, הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא, תיבת עליו

קאי כביכול על הקב"ה, שלא תשא עליו חסרון, שאם לא תוכיח יהי' חסרון
בבריאה, משא"כ כשתוכיח תהי' הפעולה שלימה, והבן.
(הגאון בעל שערי תורה אבד"ק ווערכוי זצ"ל)

אמור

ואיש כי יקריב זבח שלמים לד' וגו'. הנה תיכת ואיש מיותר הוא, דהו"ל
לכתוב וכי יקריב, והוי קאי אלעיל מיני', דכתיב איש איש מבית ישראל וגו' אשר
יקריב קרבנו וגו'. והנראה, דהנה דרשינן (מנחות ע"ג ע"ב) איש איש, מלמד
שגוים נודרים נדרים ונדרות כישראל, וקיי"ל להלכתא דנכרים אין נודרין אלא
עולות דוקא, אבל לא שלמים, כמבואר במנחות דף ע"א ע"ב, וכדי לאשמועינן
זאת, אמר הכא בפרשת שלמים, ואיש כי יקריב וגו', דבשלמים דוקא חר איש
יקריב, דהיינו ישראל ולא גוי, ואי הוי כתיב וכי יקריב וגו', הוי אמינא דקאי
אלעיל מיני' דכתיב איש איש אפילו גוי. (ואף דלאותו מ"ד כבר נפקא לי' דין
זה שם במנחות, מדכתיב לעיל אשר יקריבון לה' לעולה, מ"מ אי הוי כתיב
הכא וכי יקריב, בהכרח הוי אמרינן דקאי אלעיל מיני', והוי מוקמינן האי קרא
דלעולה לדרשא אחרינא, כמו שמוקים באמת התם למ"ד דאף שלמים מותרים
גוים להקריב).

(הגאון מוה"ר נתן מאז ראבד"ק פפד"מ זצ"ל²)

בהר

ובשנה השביעית שבת שבתון יהי' לארץ. כתבו הקדמונים טעם על מצות
שמטה, דאיתא בגמ' (ברכות ל"ה ע"ב) רבא אמר לרבנן, במטותא מינייכו לא
תתחזו קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומא תשרי כי היכי דלא תטרדו במזונייכו
כולא שתא. הרי שהיו רבנן עוסקין בפרנסה ב' חדשים בשנה, ואז לא היו
עוסקין בתורה, לכן עושין שנה אחת שמטה אחר שש שנים, כדי להשלים
י"ב חדשים בלימוד התורה בשנה השביעית, נגד שש פעמים ב' חדשים שהיו
מבטלין מלימוד התורה. ומקשים העולם, הלא בשנה השביעית גופה יש חיוב
לימוד התורה, ואיך יכולים להשלים בה בשביל ביטול תורה של אותן שש שנים
שעברו.

ויש ליישב, דמבואר ברמב"ם, דצריך האדם לשלש כ"ד שעות של היום
לשלשה חלקים, ח' שעות לתורה ומצות, ח' שעות למשא ומתן ושאר צורכי
הגוף, וח' שעות לשינה. לפי"ז לא בטלו באותן ב' חדשים של ששת השנים, רק
ח' שעות בכל יום, וא"כ י"ל דבשנה השביעית שנת השמטה, עוסקים בתורה
ט"ז שעות בכל יום, ח' שעות בשביל שנה השביעית עצמה, וח' שעות לתשלומין
עבור י"ב חדשים של ששת השנים שעברו, והכל עולה יפה.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל³)

(1) עפ"י כתי"ק.

(2) עפ"י כתי"ק.

(3) הובא בשמו בספר תעודות שלמה (אופיבאך תע"ח) ברף כ"ח.

בחקותי

והשבתי חי' רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם. ובתרגום אונקלוס, ורקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון. ודקדקו המפרשים בלשון התרגום שהוא לכאורה היפך משמעות הפסוק, רמלשון התרגום משמע שלא יסיר חרב רקטלא בארצכם ח'ו, והרי הכתוב אומר וחרב לא תעבור בארצכם. וי"ל כוונת התרגום, דהנה אמרו חכמז"ל בענין מלחמת היצה"ר, אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו (קידושין ל' ע"ב), אמנם כדי לזכות לנצוח את היצר הרע צריכין להרבות בתפלה, וכמו שכתוב בספח"ק יושר דברי אמת להרה"ק מוה"ר משולם פייבוש מזבאריו זי"ע (קונט' השני אות א') דענין המלחמה עם היצה"ר עיקרה היא בעבודה שבלב זו תפלה, כי כל היום קשה להלחם כנגדו כי אין בידנו כלי זין, אבל בתפלה האדם לבוש שלית ומוכתר בתפילין, והם בגדי מלחמה נגד השטן, ובזה אזור את עצמו בנבוכה לכבוש את יצרו, לכיין נפשו להכינה במחשבה טהורה לבוראה על ידי חרב פיפיות, דהיינו הריבודים הקדושים מקרבנות ופסוקי דזמרה, ולוקח רומ"ח בידו, רמ"ח תיבין דקריאת שמע, עד שמפיל חיל הרבה מהם, עכ"ד. וזשה"כ, והשבתי חי' רעה מן הארץ, זהו הבטחת הקב"ה שיעזור לכם ללחום נגד היצר הרע הנמשל לחי' רעה, אמנם צריכים אתם לידע ולזכור, וחרב לא תעבור בארצכם, וכתרגומו, ורקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון, שלא יסיר מארצכם ענין התפלה שהיא חרב פיפיות לקטול את היצה"ר, כי רק אז תזכו לנצח את היצה"ר.

(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

במדבר

ובנסוע המשכן יורדו אותו הלויים ובחנות המשכן יקימו אותו הלויים. י"ל הכוונה בזה, דהנה אמרו חכמז"ל (ערכין י"ז ע"א) עה"פ זה דור דורשיו, דפרנס לפי דורו. והכוונה בפשטות, דמדריגת המנהיגים היא לפי מדריגת העם, ועל דרך שאמר הגה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע (הובא בספח"ק באר משה פרשת בראשית) עה"פ טוב מעט לצדיק מהמון רשעים רבים (תהלים ל"ז), דהכי פירושו, שלפעמים מצאנו גם ראינו שהטוב העליון הוא בחינת מעט אצל הצדיק, זהו מהמון רשעים רבים, שהם בגודל רשעתם מונעים ומעכבים השפע עליון מהצדיק, והם מקררים אותו מעוצם קדושתו, עכרה"ק. והנה משבט לוי עמדו המנהיגים בישראל, כמאה"כ בשבט לוי, יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל (דברים ל"ג), וכן הוא במדרש דבה פ' ויצא, דמהאי טעמא נקרא שמו לוי, כי שבט לוי עתידים ללות את הבנים לאביהם שבשמים. גם מבואר בספרים הקדושים דבני ישראל נקראים בשם משכן כי הם משכן ד', ערה"כ ושכנתי בתוכם, וכן הוא אומר (במדבר כ"ד) משכנותך ישראל.

וזה"ש"כ, ובנסוע המשכן, כל' בעת שבני ישראל הנקראים משכן, מתרחקים ונוסעים מקדמונו של עולם ח'ו, אז יורדו אותו הלויים, שגם המנהיגים שהם משבט לוי, יורדים עמהם ונופלים ממדרגתם, אבל ובחנות המשכן, פי' בעת

שבני ישראל יש להם חניי' ועומרים כמעמרם לעשות רצון קונם, אז יקימו אותם הלויים, שיש להם תקומה להצריקים, ומתעלים במררנות גבוהות.
(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

בהעלותך

וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות. והקשה בספר פענח רזא, מרוע כשצרו בני ישראל על יריחו (יהושע ו'), לא מצינו להם כי אם שופרות ולא חצוצרות. וי"ל בדרך צחות רמבואר בברייתא במס' שבת (ל"ה ע"ב) שופר מיטלטל, חצוצרות אינם מיטלטלים, ופירש"י, לפי ששופר ראשו כפוף וראוי לשאוב בו מים ולשתות התינוק, (וכן הוא בגמרא שם, הואיל וראוי לגמוע בו מים לתינוק), אבל חצוצרות פשוטים הם ואינם ראויים אלא לתקוע א"כ הו"ל דבר שמלאכתו לאיסור ואסור משום מוקצה. והנה איתא במס' שבת (רף י"ט ע"א) ת"ר אין צרין על עיירות של נכרים פחות משלשה ימים קודם לשבת. לפי"ז יש לומר, דהא דכתוב בתורה, וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם, על כרחך דמיידי ג' ימים קודם השבת, שהרי אין צרין על עיירות של נכרים פחות משלשה ימים קודם לשבת, לכן באה המצוה, והרעותם בחצוצרות, אבל במלחמת יריחו שנצחו ביום השביעי, ופירש רש"י דשבת ה', ואז אסור לטלטל חצוצרות, לכן תקעו בשופרות ולא בחצוצרות.

(הגאון מוה"ר יהודה אסאד אבר"ק סעדראהעל זצ"ל)

שלה

במדרש שלה לך אנשים הה"ר לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם (ישעי' מ"ד). י"ל הכוונה בזה, דהנה המרגלים היו להם ללמוד ק"ו ממרים שלא ריברה אלא על אחי' משה ונענשה, כ"ש המה שדיברו כביכול על הקב"ה באומרים כי חזק הוא ממנו. אמנם באמת ק"ו פריכא הוא, דהנה איתא במס' קידושין (ל"ב ע"א) הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר וד' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם, ודחה בגמרא הכי השתא, בשלמא הקב"ה כולי עלמא דילי' הוא ומחיל לי' ליקרי', אבל תלמיד חכם אטו תורה דילי' הוא, לכן אינו יכול למחול על כבוד התורה, עיי"ש. ולפי"ז יש לדחות גם הק"ו ממרים, דבשלמא מרים נענשה, משום דמשה דבינו לא הי' יכול למחול על כבוד התורה, כי התורה לאו דילי' הוא, אבל הקב"ה כולי עלמא דילי' הוא, שפיר מחיל לי' ליקרי'. אמנם איתא במדרש דעמוד האש לא הי' מאיר לרשעים כיון דהענן הי' פולטן. נמצא דרשעים אין להם הוכחה דהקב"ה מחיל לי' ליקרי'. ולפי"ז אתי שפיר רברי המדרש, דקאמר לא ידעו ולא יבינו,

כל' שלא ידעו ולא הבינו למילף הק"ו ממרים, וכדי שלא תאמר, ממאי דמצד חסרון ידיעה והבנה לא ילפי הק"ו, דילמא משום פירכא הנ"ל, דהקב"ה מחיל ליקרי', על זה סיים, כי טח מראות עיניהם, שאותן הרשעים אשר פלטה הענן, לא האיר להם הקב"ה בעמוד האש, א"כ שוב אין הוכחה דהקב"ה מחיל לי' ליקרי', וא"כ שפיר הי' להם למילף הק"ו ממרים, ומדלא ילפי, ע"כ דלא ידעו ולא יבינו.

(הנאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל)

תקנות לחברה ביקור חולים דק"ק שטייניץ

אני הגבר ראה עני כשבט מוסר מן המאסר בחבלים ידים אסורות ורגלים נחושטים המוטלים על ערש דוי, ערש אשר תחסר כל בה מרוב התלאה אשר מצאתם תלאה על גבי התלאה, אם איש עני הוא וביתו ריקן, על זה ירוה קול הדווים באמרם מאין יבוא עזרי, חבל דלא משתכחין להמציא להם מזון ושרף טורף יוסף על אלה מכה רבה עד אשר הורד פלאים הפלא ופלא אין כל ואין כסף מכנים ומוציא לצרכי רפואה בחוליו, ויהי כהרימי קולי ואקרא, העיר ד' את רוח האנשים השלימים האלה כי נדבה רוחם והתאספו יחד יחידיו סגולה מפז נבחר בבחירה ייסרנה לחברא קרישא ביקור חולים, ברוך שבחר בהם לירע ולהודיע ידיעת התומה בחיבורין חוברי חבר ודורשים אל המעשים הנעשה בכל מאורם ובכל נפשם כמבואר באר היטב בתוך התקנות המבוארים להלן. והנה אחרי רואי כל אלה אמרתי אף ירי תאמצנו ולהסכים דעתי עמהם, יהי חלקי מחלק גבוה קא זכו אשריהם וטוב להם. נעשה ונגמר היום יום א' ט"ז מרחשוון שנת את נאקת בני ישראל שמעתי לפ"ק.

אלה דברי,

יעקב הרש פיילבאגין'
חפ"ק שטייניץ יע"א

ואלה הנה התקנות שנתקנו ביניהם אחרי העיון היטב

וזה יצא ראשונה:

- (א) כל אחד מבני החברא יתן מידי חורש בחדשו א' פג, אמנם הנבאים מחויבים לגבות מעות שבוע הנ"ל בכל ערב שבת, ולכל היותר לשני שבתות.
- (ב) מהמעות החברא יסתפקו בני אדם עניים החולים המוטלין על ערש דוי,

(1) הוא בנו של הנאון מוה"ר משה ארי' ליב ב"ח פיילבאגין דיין דק"ק ניקלשבורג זצ"ל, וחתנו של הנאון מוה"ר יוסף פרייאשטאט אבד"ק העלישוויא זצ"ל. בשנת תקמ"ז לפ"ק נתקבל לאבד"ק שטייניץ. נדפס ממנו ספר חשרת מים (דרשות). נלב"ע ביום ט' לחורש שבת שנת תקצ"ב לפ"ק.

הן צרכי אכילה ורפואתן, והן הוצאות הרופא, ורשאים הגבאים להוציא הוצאות על החולה מעצמם סך ארבעה זהו. אמנם בהיות ההכרח להוציא הוצאות יותר, יהי' הכל בידיעת הרב אב"ד בצירוף עוד שני בני החברה, יהי' מי שיהי', ועל פיהם יהי' כל הוצאות היתירים הנ"ל ע"י הגבאים, ובאופן שיסכימו גם המה.

(ג) לא יהי' רשות ליתן ממעות החברא לשום עני הבריא, הן בני עיר הן אנשים מארץ נכרי, כי אם כל ההוצאות החברא יעלו דווקא לצרכי חולים ורפואות, הן לבני עיר או הבאים מעיר אחרת. ובכלל הדבר שיהי' תמיד מוכן בכל שבת ושבת אצל הגבאי מכנים ומוצא הטע, אולי יקרה מקרה שתהי' יולדת אשה בשבת, או שיהי' חולה ר"ל, להספיקו כל צרכיו בטע, וכדי שלא יצטרך לחילול שבת עבודו ע"י נכרים.

(ד) בכל ז' אדר יתחדשו הגבאים ע"י שלש כוררים הכשרים, והגבאים יהיו שנים, ובני החברא יתענו עד חצות היום, ובשעת ההתחדשות קאנין בני החברא בהסכמת כולם דיא זיך אהן מעלדן טוהין לתוך החברא איין נעהמין, באופן שיתנו אייך-קוף געלד שני פעמים ח"י, ולא יותר. אמנם לא יהי' רשות בירם ליקח תוך החברא מידי שנה בשנה כי אם ארבעה אנשים ולא יותר.

(ה) ביום הנ"ל אחר התחדשות, יהי' אסיפה, ורשות ביד הגבאים להוציא הוצאות סך שלשה זהו ממעות החברא ולא יותר, והרב אב"ד יאמר חידושי תורה קודם התחלת אכילה, והחידושים יהי' בענין מיתת משה רבינו ז"ל.

(ו) כל ההוצאות יהי' מה שיהי' שיוציא הגבאי ראשון, יהי' הכל בידיעת הגבאי השני, אמנם אם הגבאי שני לא יהי' בביתו, אזי יעמדו תחתיו שני בני החברה ויסכימו על הדבר, והיינו מפי כתבם ולא מפיהם, ומידי שנה בשנה קודם התחדשות, יוחשבו כל החשבונות דאשתקד הדק היטב, על צד היותר טוב, כפני בני החברה באסיפה ובמעמד כולם.

(ז) יהי' תמיד בהחברא מלאטשע אחד או שנים, ואותן יפרעו רק שני גרעשליך מידי חודש בחדשו עד עת חתונתם, שיהי' אז הפעם כחר משארי בני החברא לפרוע א' פג לחודש. אמנם קודם חתונתם לא יבואו לשום התכנות ולא לתוך הקלפי אצל הברירה.

(ח) הגבאים ישימו עיניהם על מי ומי מבני קהלתנו שלא יהי' בשבת שחרית בבה"כ, ויש עליהם לחקור הרבר ע"י מלאטשע שלהם אולי מקרה הוא. ואם אמנם אותו המלאטשע ישיב להם אמריו שאותו האיש הוא חולה ומוטל על ערש דוי, אזי מחוייבים הגבאים לבקרו בחלוו הן לעני הן לעשיר תיכף ומיד באותו יום בשעת מנחה אחרי צאתם מבה"כ.

(ט) מי ומי מבני החברא דאתרע מזלי' ר"ל כי יפול הנופל על מטתו באיזה חולי שיש לחוש לכלל סכנה, אזי הגבאים מחוייבים להודיע הדבר ע"י מלאטשע שלהם לבני החבורה, ויתאספו יחד לבקש רחמים ולומר מזמורי תהלים עבורו.

(י) מוטל על הגבאים אשר יהי' בכל עת זמן לקיטת הפירות, לתקן פירות מטוגנים כדבש וויינקסל או ריבצעל ולהוציא עליו הוצאות שני זהו, ומזה יותן

להלאים לעני ולעשיר בחינם בלי שום כסף, הן מעיר הלזה או הבאים הנה מעיר אחרת ומוטלים על ערש דוי פה קהלתינו, ובתנאי כפול שלא יהי' רשות ביד הנבאים לקבל דמים בעדו כי אם דווקא בחינם.

יא) מי ומי שיתקבל מחדש לתוך החברה לא יבוא להתמנות תוך שלשה שנים רצופים מעת הקבלה, אבל לתוך הברירה יבוא מיר אחר שנה תמימה, והיינו אם הוא מאחד בני החברה, ולא המלאמשע כמבואר לעיל בתקנה זו. אמנם המלאמשע אחד נישואין אם יתקבל לתוך החברה, וכבר עברו שלש שנים שהי' מלאמשע קודם הנישואין, בזה הותר הרצועה לבוא להתמנות תיכף בכלות שנה ראשונה אל הברירה, ואף אל התמנויות להיות נבאי כאחד העם, כיון ששימש שלשה שנים קודם החתונה, לכן מהראוי קאמינא שיהי' מותר בשנה א' אחר החתונה.

יב) בשעת ההתחדשות מוזין כל בני החברה עד פרוטה האחרונה אויז צאהלין, ומי ומי שיעבור על זה, וישאר חייב יהי' מה שיהי' הן מעט או הרבה, אוי לא יבוא אותו האיש תוך הקלפי אל הברירה, ומכל שכן שלא יבוא להתמנות להיות נבאי. ודא תהי למיקם לכל יעבור על זה, אם לא שיתרצו כל בני החברה, ואפי' אחד יכול לעכב.

יג) כל אחד מבני החברה שהוא מוהל יהא מחוייב בכל פעם אחר המילה ליתן לתוך החברה א' פג, ונגד זה יהי' להם יתר שאת, באם המצא ימצא אחד מבני העיר עניים שימלמו נשותיהן זכר ולא יוכלו למצוא הסנדק, קן הסנדקאות לתוך החברה הניין געבען, באופן ע"פ הקלפי הרוים גצוגין זאל ווערדין ויהי' חוזר חלילה, זוא זאלל ממועות החברה להסנדק הנ"ל גיגעבען ווירדען, סך א' ר"ט, והמותרות מזו אותו הסנדק משם מוציא הוצאות זיין. אמנם זה בעל הברית מזו מוהל אחד לתוך החברה געבן, וגם יהי' המוהלשאפט ע"פ הקלפי, ויהי' חוזר חלילה, הקלפי הן ממוהלים והן מסנדקאות, זאל בערב שבת או לכל הפחות שני ימים קודם הברית געצוגין ווערדן. גם הרבר הזה יהי' לחוק, וואן אחד מבעלי החברה יאהר-צייט אותו יום האט, זא זאלל ער להמוהל או לסנדק בלי הקלפי אנן גשטעלט ווירדן, הן ער וועהר שוהן בגורל גוועזן אונד מתוך הקלפי הרוים קומין, אדר ער נאך אין דא קלפי איזט. כל התקנות הנ"ל יהי' בתוקפו. דלא למיהדר ביי, כי כולם נעשו בתום וביושר אחרי העיון היטב.

נעשה ונגמר יום א' ט"ז מרחשון תקנ"א לפ"ק.

לראי' באתי עה"ח,

יעקב הרש פיילבאגען חפ"ק הנ"ל יע"א

הק' מענדל בר"מ זצ"ל מוועסיל

הק' יצחק בכ"א ז"ל

הק' רובער רייף

הק' יורא בר"א ווינטר מהולקין

הק' יחיאל מיכל בר"ש שטערין

הק' אברהם יצחק ווינטר

הק' משה במא"ז ווינטר

הק' שמחה בר"מ זצ"ל

הק' יוסף כהן בר"פ יצ"ו	הק' אהרן בהרב אב"ר מ' פנחס זצ"ל
הק' יוסף בר"ז	הק' יורא ליב בהר"ר משה זינגער
הק' ליב ברמ"ס ז"ל האהן	הק' מאיר ב"מ העשל ז"ל זולצבעק
הק' רוד הרש בכש"ל ז"ל	הק' יעקב ב"ה שמעי' זצ"ל אדלער
הק' יוסף ברמ"ב זצ"ל	הק' קלמן ראבטעק
הק' אהרן בר"ד זצ"ל	הק' שלום ווינטר
הק' זנוויל בהר"י ברימ"ף	

נדרשתי לאשר לי שאלוני להסכים לדבר מצוה רבה שקיימו וקיבלו עליהם אנשים שלימים ספונים רוזני ומנהיגי הקהילה ויחירי סגולה שבק"ק שטייניץ הסמוכה לקהלינו, לחדש בקהילתם חברה קדישא של ביקור חולים ולהתנהג א"ע בתקנות ישרות כמבואר לעיל בכתיבת וחתומת יד של הרב המאה"ג אב"ר רקהלתם, אשר צבי וחמיר ורגני לחדש ח"ק הנ"ל, ורשם בכתב אמת התקנות הנ"ל כולם נכוחים למבין, וכדי להחזיק הרבדים הנאמרים באמת ויושר להיות נוהג כן תדיר, ולא יעדר, באתי הלום להיות סניף למצוה רבה זו, ואף ידי תיכון עמהם וזרועי תאמצם כי יפה עשו עשי' לשמה לשם מצוה גוררת מצוה, וכה יקום בקימה שיש בו הירור, הדורא דתקנתא, ובזכות זה, הרופא חולים, ישמרם לדור דורים, מיגון ואנחות, ויזכו לשובע שמחות, ורב ברכות. הלא כה דברי כעת לקצר בקצירת האומר, לראי' מהימנא באתי עה"ח היום יום ו' עש"ק כ"א אדר ראשון שנת תקנ"א לציון קנאה גדולה לפ"ק.

הק' זאב וואלף מע'
החונה פה ק"ק ביזעניץ יע"א

מלפנים בישראל זה הדרך אשר ילכו בה זו עשיית חסדים וביקור חולים, עין האדם להעלות אדוכה ומוזר לעצובת רוח נכאה וראבון נפש וחוסר כל הרעבים גם צמאים ונפשם בהם מעוטף בראש ולענה המקובצי פארור פלמם וכסוי חרולים, הן הנה תענה עיניהם נשואות אל הנשיאים בעם ומצדיקי הרבים ככוכבים המזהירים ומשכילים, מהם ומהמונם מצבת קודש בם יושבי יעבץ מוכתמים אנשי ק"ק שטייניץ, התבוננו קרמוניות, ויזרו דעת להבין ולהשכיל אלי דלים העניים ואומללים רבים עשו חיל לחזק ידיהם הרפות ולאמץ כושלים, למלטם מעבור בשלח בעת רעה, ויתנו ברוחם להשיב נפש כי בזאת יתהללו המתהללים. לזה עניתי מה טובו מורי אהלות אהלי שם שמו להם חק ותקנות קבועות ותקנות גדולים רבדי חכמים כררבוניות נטועים מעץ הדעת התורה ויראה יעלו בלולים ויד חרוצים החלו לייסר יסודותם בהררי קודש ע"פ ראש המרברים יצאו ויבואו במחנותם קדוש מדבר מעלת עדי עדים וצבי תפארתם ה"ה הרב הגדול המופל' מוהר"ר צ"ה נר"ו המה העולים, עשר מעלות יעלו לשמים שיאם וינבההו לנצח, יהי' כזית הודם והדרם לדור דורים, וגבוה על

גבוה שומר עליהם יראה להצץ ציצם ופרח מטותם עם מטה ישראל העומדים על הפקודים, המחכים ומייחלים תמצא בקץ ירם בגופם ומאורם לדרוף צדקה וחסד בחיים למשמרת עולם.

נאום העונה אמן וישר לכל אשר קדמו וקיימו לקבל דברי חבירות, ותחת ישמרו מצוה לא יגור במגורם דע, אך שלום יהי' בהשקט ובטח כי כן יבורכו בעז ותעצומות ושלום.

היום יום ד' ג' א"ש [=אדר שני] אשרי משכיל אל דל לפ"ק פה נ"ש.

הק' מרדכי בנעט?

החונה פק"ק נ"ש והמרינה יע"א

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

הנני להציע בזה הערות על קובצי כרם שלמה.

א) בקונט' ק"א עמוד נ"א אות א', הובא בשם ספר מושב זקנים רבן אסור לספר את אביו. – העירני הב' דוד קורץ נ"י תלמיד ושיבתנו רפה, שכן הוא גם בספר לקט היושר יו"ד עמוד 37.

ב) בקונט' ק"ו עמוד נ"ה אות מ"ג ומ"ד, ובקונט' קל"ג עמוד מ"ה אות ב', בענין לומר דבר בשם אומרו. – יש להוסיף בענין זה מש"כ בספר מגיד תעלומה במס' ברכות דף כ' ע"ב, דאף רמחוייב הארם לומר דבר בשם אומרו, אם שמע הלכה ביחד משני חכמים, אין מחויב להזכיר שניהם ביחד.

ג) בקונט' ק"ט עמוד ס"א אות א' בהערה על דברי התרגום יונתן שאברהם אבינו קרא את הגר, "אמתא", והרי שרה כבר שיחררה – יעוין בספר עבודת ישראל פרשת וירא עה"פ ותאמר לאברהם, ולפי דבריו שם, הכל עולה על נכון.

ד) שם באותו עמוד אות ג', בענין שחיטת ואכילת קרבן פסח במצרים. – יעוין עוד בנחל קרומים להגאון חיד"א בפרשת כי תבא אות ט', שהביא מהר"י מולכו שהאכילה היתה בבית המקדש, וכן בספר מדרש תלפיות ענף אברהם בסופו כתב, שאכלו הקרבן פסח בארץ ישראל.

ה) שם בעמוד ס"ב אות י"א, בענין אם הי' פעם תחיית המתים לפני אליהו הנביא, ונכתב על זה בקובץ קי"א עמוד ס"א. – בילקוט ראובני פרשת ויגש עה"פ ויאמר יוסף, הביא בשם מדרש תנחומא שפרחה נשמתו ועשה הקב"ה גם וחזרה נשמתו.

ו) בקונט' קמ"ו עמוד נ"ח אות ו', בענין מצוות ששקולין ככל התורה, ונכתב על זה בכר"ש קונט' קכ"ו עמוד מ"ו אות ה', ובקונט' קמ"מ עמוד מ"ה אות ב', ובקונט' קנ"א עמוד ס"א אות ג'. – יעוין עוד בספר צרור המור עה"ת בפרשת בהר (כ"ו, א') שכתב כי השמיטה ככל המצוות, ובילקוט שמעוני פרשת שלח עה"פ וראיתם אותו, כתב שכל המצוות שבתורה שקולין ככל התורה.

ז) שם באותו עמוד אות ט', בענין ישראלי למנוע מלהסתכל במקום הרב. – יעוין ברמב"ן פרשת וירא (י"ט, ז') שכתב שאפילו מחשבה של רבך מזיק.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י' עמוד נ"ו.

(ח) שם בעמוד נ"ט אות י"ב הבאתי פי' מהרה"ק בעל בית אהרן מקארלין זצ"ל על נוסח התפלה, שמאהבתך שאהבת אותו וכו'. – הן הראה לי הב' חיים שלמה נאלרמאן נ"י משיבת קדושת ציון דפה קריתנו, שכן הובא בספר פנינים יקרים (בעמוד קל"ז) בשם ספר מרגניתא דרב.

(ט) בקונט' ק"ל עמוד נ"ז, בתמיתה הנאב"ד ירושלים עיה"ק הנרי"י ווייס ז"ל, על המדרש תנחומא פדרשת שמות, דמשה רבינו לא הי' עוד בן עשרים, דכתיב מי שמך לאיש, והרי איש הוי ב"ג שנה. וכתבתי בזה בכר"ש קונט' קמ"ח עמוד מ"ד אות א'. – עתה מצאתי שכבר עמד בזה בספר זית רענן על הילקוט שמעוני בפרשת שמות, ותידיץ דאע"ג רלענין עונשים מקרי איש בהגיעו לשנת י"ג, מ"מ לא מקרי איש נמור.

(י) בקונט' ק"מ עמוד מ"א כתב לתמוה על מש"כ בבעל הטורים שאלכסנדרוס שיער לבוא בעשרה ימים ובא ביום אחד, דהרי מכואר במס' סוכה דף נ"א שבא בחמשה ימים. – עיין בספר צרור המוד פדרשת תבוא שהביא הנירסא, ב' ימים. (וכבר העירו עליו שם בהערות, שבמקורות שלפנינו ליתא).

(יא) שם בעמוד מ"ו אות א', בענין אם ארץ גושן הוא חלק מארץ ישראל. – יעוין בספר תפארת יהונתן פדרשת ויחי עה"פ ויאמר לו, שכתב בא"ד בזה"ל, הקשו על החכם הכוזרי שהשיב למלך הכוזרי דגושן היא מא"י וכו'.

(יב) בקונט' קמ"א עמוד נ"ד, בענין אם עשו נימול. ונכתב בזה בכר"ש קונט' קמ"ז עמוד נ"ז אות נ', ובקונט' קמ"ח עמוד מ"ה אות י"ד, ובקונט' ק"נ עמוד ל"א. – הנה בילקוט שמעוני פדרשת ויצא רמז ק"ל עה"פ אסף אלקים את חרפתי, מכואר דעשו הי' עדל. ויעוין עוד בילקוט פדרשת וישלח סוף רמז קל"א. ובזית רענן על הילקוט פדרשת ויצא אות ו', כתב שמקצת מפרשים כתבו שלא מל יצחק את עשו.

(יג) בקונט' קמ"ה עמוד ס"ד, הובא דברי המאור ושמש רמי ששומר פיו ולשונו, אף אם מרבך בשארי לשונות, הרי זה נחשב כלשון הקודש. – יעוין עוד בזה בספר תפארת שלמה פדרשת ויגש סוף קטע השני, שכתב רמי שכל דיבוריו תמיד בקדושה, כל דיבוריו נקראים לשון הקודש.

(יד) בקונט' קמ"ז עמוד ל' אות ט', העיר על דברי הרא"ש שכתב רבנשים לא שייך ערבות, ממנ' בע"ז דף י"ח. – יעוין מש"כ על זה הגאון חיד"א בספרו מראית העין במס' ע"ז דף י"ז.

(טו) שם עמוד נ"ח אות ה', הביא דא"י שדיברו במצרים תיבה אחת כלשון מצרי, דאיתא בילקוט שתיבת אנכי הוא לשון מצרי. – הנה משם אין רא"י, כי תיבת אנכי הקב"ה אמרו, ולא בני ישראל.

(טז) שם באתו עמוד אות ו', כתב ליישב דברי המהרש"א במס' סנהדרין, עפ"מש"כ בספר שפת אמת, דנח שתה יין לפני המבול כמו לאחר המבול, רק שנשתנו הרוחות, ומש"ה רק אחר המבול נשתכר משיעור זה. – לכאורה תירוצו אינו מוכן, רא"כ לא הי' שייך שאנשי דור המבול יקנטרו לנח על קלקול היין, שהרי לא נשתכר וממילא לא קלקל.

(יז) בקונט' קנ"א עמוד י"א כתב הגאון יעב"ץ (בר"ה למה), מפני האיסטנסיין שנפשם קצה באכילה הרבה, ברכו שיוכלו לקיים ג' סעודות ולא יזונו כו. – יעוין ברש"י ביצה דף ט"ז ע"א, שכתב דנשמה יתירה בשבת היא דוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו.

(יח) שם בעמוד מ"ט, הובא דברי הים של שלמה, שכתב ראסור לשנות דבר הלכה ממה שהוא כאמת, אף אם אינו נוגע להלכה למעשה. והעיר עליו ר' אברהם משה שא"י נ"י מדברי הגמ' במס' ב"מ ק"ט ע"א דאמר רב יוסף שיוכל לסלקם ואח"כ קאמר ולאו מילתא הוא עיי"ש. – הנה הפי' בנמ' שם הוא, רסילוק בשבת הוא עפ"י רין, ומה שאמר ולאו מילתא הוא, כי רצה להפחידם בסילוק בלא שבת, וזה מותר, כמכואר בתוס' שם,

אבל הים של שלמה מיירי בשינוי בעצם הדין, וזה אסור אפילו להפחידו, אבל להפחידו ע"י דין אחר מותר לשנות. – ובר מן דין העירני ירדני ר' משה בריקמאן נ"י חבר כולל עמק הלכה פה בקרית באבוב, דיתכן לומר דרב יוסף בעצמו סבירא לי' דמותר לסלק אפי' בלא שבה, רק הגמרא הוא דקאמר דלאו מילתא היא, ודר"ק.

(יט) שם בעמוד ס"ב אות ח' הובא בשם ספר חמדת ישראל, בהא דעקרו חכמים מצוה משום גזירה, דהיינו דוקא בשופר לולב ומגילה, דאינו נוהג בנשים, וא"כ אף כשעקרו מצוה זו, לא נעקרה לגמרי, דעדיין נשאר חלק הלימוד שבה, משא"כ מצות אכילת מצה, דגם נשים חייבות בה, ובהם לא שייך חלק הלימוד, א"כ אם נבוא לגזור גזירה יתעקרו מהנשים המצוה לגמרי, וזה לא רצו חכמים. – לכאורה זה אינו, רכל מצוה שאשה חייבת בה, שייך בה חובת הלימוד, כמבואר בב"י סוף סי' מ"ז בשם הסמ"ג.

(כ) בקונט' קנ"ז עמוד מ"ה, עה"פ קדושים תהיו, בשם הגאון ר' יעקב פיננו זצ"ל. – יעוין בספר פני דוד להגאון חיד"א בפרשת קדושים אות י', שהביא כן בשם כת קדמונים. (כא) שם עמוד נ"ז אות ד', הובא שאלת הגר"א מנין שקיים אברהם אבינו מצות סוכה, והעיר על זה מרברי המדרש בפרשת נשא, שעשה אברהם אבינו סוכה להמלאכים. – יתכן לומר שהגר"א ביקש מקור שאברהם אבינו קיים בעצמו מצות סוכה, ומרברי המדרש הנ"ל, מוכח רק שהוא עשה סוכה עבור המלאכים.

(כב) שם באותו עמוד אות ה', בדברי החרוז בתפלת הגשם, על הסלע הק' ויצאו מים, בצדקו חון חשרת מים. – שמעתי על זה דבר נכון מאחד מחשובי תושבי קרייתנו קרית באבוב, ה"ה הרב החסיד ר' שלמה בידערמאן ז"ל (בן הרה"צ ר' ירחמיאל יוסף בנו של הרה"ק ר' אלעזר מענדל מלעלוב זצ"ל), דהנה הטעם שמשה רבינו לא דצה לרבר אל הסלע, כדי שלא יצא ח"ו קטרוג על כלל ישראל, שדומם מקיים ציווי השי"ת, ובני ישראל אינם שומעים לציווי השי"ת. נמצא שמשה רבינו הי' מוכן למסור נפשו, ולעבור על ציווי השי"ת, כדי למנוע קטרוג מעל בני ישראל, ורבר זה היא צדקות נפלאה ממה רבינו. וזהו כוונת הפייטן, על הסלע הק', שלא דיבר, רק הכה, וכוונתו היתה לטובת ישראל, לכן אנו מתפללים, בצדקו חון חשרת מים, עכ"ד. (ואולי הובא דבר זה בספרים).

(כג) בקונט' קנ"ז עמוד נ"ד, במדור הנאהבים והנעימים, הובא פי' על דברי הגמ' במס' יומא דהרהורי עבירה קשין מעבירה, דהכוונה על הרהורים רבים נגר עבירה אחת. – יעוין במהרש"א שם בחידושי אגדות, דמשמע דמיירי אף בהרהור עבירה אחת.

(כד) שם בעמוד נ"ה, הובא בשם הירושלמי דנתינת מעשר היא סגולה להישמר מכל מיני ניוזקין. – אולי יתכן לפרש בזה דברי יעקב אבינו בפרשת ויצא, וידר יעקב נדר וגו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, היות שיעקב אבינו הי' אז בשעת סכנה, כי אליפז לקח הכל ממנו ולא נשאר כי אם במקלו, על כן נדר ליתן מעשר, כדי להיות שמור מן המזיקין. (כה) בקונט' קנ"ט עמוד מ"ד הערה א', הובא שני מקומות שנוכר רב חמא כרי' דרבה בר אבוב. – בסדר הרהרות הביא עוד מקום, והוא כמס' ב"מ ק"ה ע"ב.

(כו) שם עמוד מ"ח אות ג', כתב רמה"ט אומר השליח ציבור אמן יהא שמי' רבה בלחש, שלא יהי' ספק אם לענות אמן אחר תיבת יתברך. – הנה לפי דבריו הי' מן הראוי לומר אף תיבת יתברך בלחש, וכמרומני שאין מנהג העולם כן.

בגמרא מכתבי אעלה איזה הערות.

(כז) במהרש"א במס' ברכות (דף נ"ח ע"א) בר"ה כחלינהו לעיניה, פירש"י נקרו לעיניו, עכ"ל. ובכולי תלמודא משמע דכחול לעין, לשון יפוי ורפואה לעין, ע"כ. – יעוין במס' יומא (דף ס"ט ע"ב) וכחלינהו לעיניה, ופירש"י, סימו את עיניו ע"י כחול.

כח) במהרש"א במס' חגיגה (דף י"ד ע"א) בר"ה ח"י קללות, כתב בסופו, ועוי"ל שקורא למלך קוסם שהוא מותר לידע בכשפים כמו שאמרו בפ"ק דסנהדרין ראין מושיבין בסנהדרין וכו' ובעלי כשפים ויודעים בע' לשון, ע"כ. – ולכאורה קשה, דשם במס' סנהדרין מדובר אודות סנהדרין ולא אודות מלך.

כט) בהגהות יעב"ץ על מס' יומא דף ע"ה ע"ב, על רש"י ד"ה אלא לאחריהם, דיוודעים הם שלא יחזירו לאחוריהם. כתב הנאון יעב"ץ, משנתקנו דגלים, כי בצאתם ממצרים נצטוו להשיב לאחוריהם, עכ"ל. ולכאורה קשה, דהרי גם בשנת הארבעים במיתת אהרן חזרו, כמו שהובא ברש"י פרשת חקת (כ"א, ד').

ל) בספר מאור ושמש פרשת חקת (בר"ה או יאמר זאת חקת) בתוך הרברים כתוב בזה"ל, ראיאתא בגמ' עה"פ כנחלים נטיו וגו' כאהלים נטע, מה ענין אהלים אצל נחלים אלא לומר לך מה נחלים מביאין את האדם מידי טומאה לירי טהרה אף אהלים מביאין את האדם לירי טהרה. – שמעתי מחותני שיחי' להעיר, דמאמר זה נמצא במס' ברכות דף ט"ז ע"א, ושם איתא, מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה, אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות.

לא) בספר אוהב ישראל פרשת וישב (עה"פ ויאמר הלא אחיך וגו') הביא דברי הגמרא וז"ל, עתידין הצדיקים שיקראו קרוש כי השתא נקרא הקב"ה קרוש ולעתיד יהיו נקראים כל הצדיקים בשם קרוש, ומקשה הגמ' האיך יהי' נקרא הקב"ה לעתיד, ומשני שם, שהקב"ה יהי' נקרא קרוש לעולם ועד. – שמעתי מחותני שיחי' להעיר, דגמרא זו היא במס' בב"ב ע"ה ע"ב, ושם ליתא דהך קושיא ותירוץ המובא באוהב ישראל.

לב) בספר גליוני הש"ס למס' גיטין דף נ"ב ע"א (בר"ה אבא שאול אומר) כתב וז"ל: במ' הפרדס לרש"י סי' ר"צ העיר ר' יוסף כי הי' זקינו אומר הלכה כאבא שאול באפטרופוס שמינהו אבי יתומים ואעפ"י שרבי אליעזר הי' בעל פלוגתא וכו'. מ"ש אעפ"י שר"א הי' בעל פלוגתא, לא ידעתי מנ"ל, וגם קשה דמאי אעפ"י, אדרבה מחמת זה יש להיות הלכה כמותו, דר"א שמותי ואין הלכה כמותו, וצ"ע. – לכאורה אין להבין דבריו, דהרי מה דאמרין ר"א שמותי הוא, קאי על רבי אליעזר בן הורקנוס, ושם במס' גיטין, המדובר ברבי אליעזר בן יעקב אשר משנתו קב ונקי, ולכן שפיר אשמעינן דהלכה כאבא שאול נדרו, וכמבואר בתוס' שם ד"ה הלכה כאבא שאול.

בכבוד רב,

דפאל אהרן כץ

קרית כאבוב, כתיים

בס"ד.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

בכר"ש קובץ קנ"ז, במדור מכתבים אל המערכת ראיתי מכתבו של ר' חיים דוד אונגאר נ"ו שרצה ליישב ההערה מהג"ד יחיאל יוסף בוקסבוים ז"ל מגאלאנטא, בענין תוכחה, למה הרגו את אשתו של ר' חנינא בן תרדיון על שלא מיחה בו, הא ליתנייהו ככלל ערבות, ומתרג' שם, ריש ענין ערבות, ויש ענין של תוכחה, דילפינן לה מהפסוק הוכח תוכיח את עמיתך, ואה"נ דערבות ליכא בנשים, אבל מצות עשה של הוכח תוכיח, שייך גם בנשים, ומשו"ה נענשה, עכת"ד.

אולם יש לומר דדעת הרה"ג מגאלאנטא הנ"ל הוא כמו שמבואר בשו"ת כתב סופר

האו"ח סי' ז"ן, ראה"נ שהם שני דברים נפרדים (וכמו שהביא שם הכת"ס ראי' מהנמ' ביצה ל' ע"א, וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ש"ג), ונשים ליתנייהו בכלל ערבות, וחייבות מטעם הוכיח תוכיח, אבל עונש אין מענשין על חיוב תוכחה רק על חיוב ערבות, וכיון דנשים אינן בכלל ערבות, א"כ אין מענשים אותן, ולפי"ז שפיר הקשה, מדוע הניע עונש לאשתו של ר' חנינא בן תרדיון. (וע"ע בספר קובץ שיעורים עמ"ס ביצה אות ס"ו).

יוסף מנחם באב"ד
כולל אמת ואמונה וויזניץ
מאנסי, ניו יארק

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברנשי כבוד וכלב מלא שמחה וחרוה
נשגד כזה ברכת מזל טוב כמה ונאמנה
מול הדרת קודש

**עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א**

ולחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א
ראש הכולל זכרון חיים דבאכוב

לרגלי נישואי נכד-רבנו
הרב מו"ה שמעון גאלדבערגער שליט"א

ויה"ר שהזוג יעלה יפה בבנין ערי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"ר.

המערכת

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרוה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
דומו"ץ דקהל שערי ציון דבאבוב
לרגלי אירוסי נכדו־בנו
הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר שלום יצחק טויבער שליט"א
עב"ג תחי'
ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.
כעתירת וברכת,

המערכת

בלב מלא גיל ורגשי שמחה וחרוה
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני
עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולחתנא רבי נשיאה
הרב מו"ה יעקב ישראל ישורון מייזליש שליט"א
מרא דאתרא בקרית באבוב
לרגלי אירוסי נכדו־בנו
הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לגאון ולתפארת
כמר בן ציון ארי' ליבוש מייזליש שליט"א
עב"ג תחי'
ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.
כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ברוך הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן עם הבת
 להאברך היקר ר' אברהם אבא הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם מאיר לענסקי נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם שלום הלוי לנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן יהודה שטיינבערג נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן יחיאל הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אורי בלום נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה אלי' (בר"ש) באכנער נ"י להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה אלעזר אלימלך באקאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אפרים לנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ווייס נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון חיים סטעמפיל נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבן
 להרב ברוך שלמה קעססלער נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד ווייזער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים בראדט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים שלמה בייגעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים אייזיק רעטעק נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע רודאלף נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוחנן פאללמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף דוד העניג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף נחמן בראווער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף צבי קליין נ"י מקרית טאהש להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב קאפיל שטראהלי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב שרגא סטעמפיל נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן עם הבת
 להאברך היקר ר' יעקב ראסקאל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק צבי בלום נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' היילפרין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' לוי יצחק ראזען נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה מאיר חיים גרינבוים נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל שפירא נ"י מבני ברק להולדת הבן

להאברך היקר ר' מרדכי משולם זושא געללער נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה דוד געטץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להנה"ח מו"ה נתן גליק נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי יהודה פאללמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי ליעבער נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' שאול יחזקאל וואלדנער נ"י להולדת הבן עם הבת
להאברך היקר ר' שלום דוד (בר"ש) געללער נ"י להולדת הבן
להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה יוסף איינהארן נ"י ממאנסי להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שמואל זיינוויל שארף נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל שלום רוקח נ"י להולדת הבן
יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יונתן הלוי מאסבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם ישעי' זיענער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם גליק נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אהרן נח קנאבלאך נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה אלטר אליעזר הורוויץ נ"י להולדת הנכרה
להנה"ח מו"ה אלי' (בר"ש) באכנער נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' בן ציון כ"ץ נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' בנימין פרעיוער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוב בערל שטייער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שלמה הכהן האללענדער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים מאיר סעגאל נ"י מבני ברק להולדת הבת
להרב חיים יהושע הלברשטאם שליט"א ר"מ רישיבת ויואל משה במאנסי נכד
כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יעקב מאיר הלוי שלעפעריג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק שטראלבערג נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה לייבל מאנדלבוים נ"י להולדת הנכרה
להנה"ח מו"ה מנחם מענדל ריינער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל גוטמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה היימפעלר נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' פנחס ראזענבלום נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס מאיר דעמביצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי אליעזר מינצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל עקיבא שאלאמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון ריינהאלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון אליעזר קליין נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבעל תורה ולחופה ולמעש"ט ולשבוע הן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אביש ריינהאלד נ"י לנישואי בתו תחי'
 להרב אברהם חיים קנאבלאך נ"י מנהל רישיבת אור ישראל לנישואי בתו
 תחי'

להנה"ח מו"ה אליהו יהודה שפיצלמאן נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים דוד שמעון טראפא נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים שמעון כרוינפעלד נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק קאצנבערג נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישראל ליכט נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל שטראס נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל פריעדמאן נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י לנישואי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה צבי אייזיק הלוי מאסבערג נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה רפאל אליהו דעמביצער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה פערל נ"י לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם בראהן נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' אברהם ברוך עדעלמאן נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' אלחנן זאב ריינהאלד נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' בן ציון הלוי פאזנער נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' דניאל יצחק ברוך מאלין נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' יהושע הכהן האללענדער נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' יחיאל ברוך יהודה הערבסט נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק הילל בראננער נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק הלוי לנדא נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' מרדכי ארי' סג"ל לנדא נ"י מבני ברק לנישואיו

להאברך היקר ר' משה אהרן שיף נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' שלמה זלמן ברייננער נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' שמואל וואן-מעסעל נ"י לנישואיו

להאברך היקר ר' שמואל וואונעסט נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' שלמה אלי' שמילאוויטש נ"י לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ניסן נ"י לאירוסיו
 בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר ישראל מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אברהם אבא מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי שלום נ"י
 לאירוסיו בנרנכרו הב' החתן הנעלה כמר חיים יהושע נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אברהם נחמי' הכהן כ"ץ ולאביו הנה"ח מו"ה שמעון הכהן נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה חיים הערבסט נ"י לאירוסיו בתרנכרתם תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם זילבערשטיין נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפפלער נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן
 הנעלה כמר רפאל אהרן נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אלעזר צייגער נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר מנחם
 מענדל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה אלעזר אלימלך באקאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פנחס נ"י לאירוסיו
 בתרנכרתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים איינהארן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה מאיר נ"י לאירוסיו
 בתרנכרתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים אברהם יהושע אייזין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יהודה נ"י
 ולחותנו הנה"ח מו"ה אברהם דעמביצער נ"י לאירוסיו בתרנכרתם תחי'
 להרב חיים שווערסקי נ"י מגיד שיעור בישיבת ביהמ"ד לתורה בשיקאגא ולאביו
 הרב מרדכי דוב שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסיו
 בתרנכרתו תחי'
 להרב חיים ארי' ליפשיץ נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון לאירוסיו
 בנו הב' החתן הנעלה כמר בנימין אפרים פישל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים קאהן נ"י מקרית באבוב לאירוסיו בנוי הב' החתן הנעלה
 כמר שמחה נ"י והב' החתן הנעלה כמר אברהם נ"י תלמידי ישיבתנו
 רשם

להנה"ח מו"ה טובי' יוסף פרעזער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהודה קינדערמאן נ"י לאירוסיו נכרתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע באדנער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יוסף הערבסט נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י לאירוסיו בנרנכרו
 הב' החתן הנעלה כמר ישראל מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יוסף הלל (בהרב מנחם) בראכפעלד נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן
 הנעלה כמר צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב הלוי ראטטענבערג נ"י ממאנסי לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר אהרן נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י לאירוסים נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק פליישער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה פירער נ"י לאירוסים בתורנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק אפרים לעמעל נ"י לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק שטענגעל נ"י לאירוסים בנו הב' החתן הנעלה כמר צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יצחק געללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהודה אייזין נ"י לאירוסים בתורנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק אליעזר ריינהאלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב חיים נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה קלאנסכאלד נ"י לאירוסים בתורנכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק יהודה ליכוש הלוי לנדא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אפרים נ"י לאירוסים בתורנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה ישכר הערשקאוויץ נ"י מקרית באבוב לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מנשה טייטלבוים נ"י ולאביו הנה"ח בנש"ק מו"ה טובי' נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה צבי אלימלך גאלדקלאנג נ"י ולחו"ז הנה"ח מו"ה

ישראל אהרן קעסלער נ"י לאירוסים בתורנכרם הב' החתן הנעלה כמר ארי' ליכוש נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה זאב ראזענבערג נ"י לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה ארי' ליב לויפער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה ראובן נ"י לאירוסים בתורנכרם הב' החתן הנעלה כמר ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה יהושע צוויבעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שמואל צבי נ"י לאירוסים בתורנכרם הב' החתן הנעלה כמר יצחק אלטר נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה נתן גליק נ"י לאירוסים בתו תחי'

להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים רבאבוב לאירוסים בתו תחי'

להרב שלום קעסלער נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל אהרן נ"י לאירוסים בתורנכרם הב' החתן הנעלה כמר יצחק אייזיק

נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסים בתורנכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י לאירוסים בתו תחי'

להרב שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל קורץ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל נ"י לאירוסים בתורנכרם הב' החתן הנעלה כמר יצחק טובי' נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לאירוסו בנו
נכדם הב' החתן הנעלה כמר יהודה דוד נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב המפורסם מו"ה ר שמחה רובין שליט"א אבר"ק מאמאשוב לאירוסו נכדתו
תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון ווייספעלד נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר זאב
נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שרגא דוד קליין נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר אברהם
אשר נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה כמר חיים יקותיאל ליכטענשטאטער נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר יעקב יהודה גאנצפריד נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר נתנאל ראזענבלאט נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר צבי דוב אבראמאוויץ נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

וְעַתָּה (אֵלֶּיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
שְׁמִי (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)
אֵלֶּיךָ (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ) וְעַתָּה (אֵלֶיךָ)

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו הנכבדים והחשובים

האחים היקרים מו"ה יהושע יחזקאל נ"י ומו"ה ברוך בענדיט נ"י
למשפחת אייזענבערג
בהלקח מאתם אביהם ע"ה

האחים היקרים מו"ה יעקב נ"י ומו"ה שמואל עקיבא נ"י
למשפחת שאלאמאן
בהלקח מאתם אביהם ע"ה

האברך היקר מו"ה משה פאריזער נ"י מאנטווערפן
בהלקח מאתו אביו ע"ה

הנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה אהרן ע"ה

האחים היקרים מו"ה יצחק נ"י ומו"ה שמאי נ"י
למשפחת פארסטער
בהלקח מאתם אביהם הנה"ח מו"ה מרדכי גימפל ע"ה

הנה"ח מו"ה מנחם מענדל ריינער נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה יהודה ע"ה

הנה"ח מו"ה יהושע הענענבערג נ"י
בהלקח מאתו אחיו הנה"ח מו"ה שלמה ע"ה

האברך היקר ר' שמשון גאלדשטיין נ"י
בהלקח מאתו אביו הנה"ח מו"ה משה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4606 נדפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל
פרישוואסער

חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע כיום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק
(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני הנה"ח הנכבד

מו"ה אהרן יעקב בן מו"ה משה זאב וואלקאוויטש ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשמ"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישעי' אלעזר וואלקאוויטש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בין המצרים

איתא במס' יומא (ט' ע"ב) מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצות וגמילות חסדים, מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם. וכבר חתרו בזה קמאי דקמאי, להבין איך גדלה כל כך עונשה של שנאת חנם, אשר בשבילה נחתם הגזר דין שיחרב ביהמ"ק, אף שהיו עוסקים בתורה ובמצות ובגמ"ח.

ונקדים לבאר הפסוקים בפרשת ויצא, ויזכור אלקים את רחל וגו' ותהר ותלד בן וגו' ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ד' לי בן אחר. ותמהו המפרשים, מדוע הזכירה רחל בעת לידת יוסף, ענין לידת בנימין.

אמנם יתבאר על נכון, בהקדם דברי כ"ק זקני מבאבוב זי"ע בספה"ק עטרת שלמה, לפרש הפסוק נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים (שמואל"ב, א'), דהנה פסוק זה לפי פשוטו קשה להבין, כי איך יתכן שרוד המלך בקוננו על יהונתן, ירמה את אהבתם שהיתה אהבה קדושה שאינה תלוי' בדבר כאו"ל במס' אבות (פ"ה משנה ט"ז), לאהבת נשים. ואמר כ"ק זקני זי"ע בזה, דהנה לכאורה נפלאת בעינינו ענין אהבת דוד ויהונתן איך נקשרו כל כך בעבותות האהבה, הלא עפ"י דרך הטבע הי' יהונתן צריך להיות שונא מוחלט לדוד, כמו שאמר לו שאל אביו, כי כל הימים אשר בן ישי חי על האדמה לא תכון אתה ומלכותיך (שמואל"א, כ'), נמצא שרוד הי' יורד עמו לחייו, ואעפ"כ מצינו שהיתה נפשו קשורה בנפשו באהבה רבה עד שאמר לו יהונתן, ואתה תמלוך על ישראל ואנכי אהי לך למשנה (שם כ"ג). אמנם הענין הוא, כי באמת דבר כזה מצינו עוד הפעם אצל האמהות הקדושות, דאמרו חכמז"ל (מגילה י"ג ע"ב) שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו את לאה, אמרה עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (הובא ברש"י פ' ויצא). והנה גם בזה יש להפליא איך מסרה רחל הסימנים ללאה, הלא אין אשה מתקנאת אלא בירך חבירתה (שם י"ג ע"א), ובפרט שהיתה מזומנת להנשא ליעקב אבינו מובחר שבאבות, ובדרך הטבע היתה צריכה לעשות כל המצדקאות שבעולם שלא יגזלו את יעקב ממנה. אך טעם הדבר הוא, שאהבת רחל ללאה אחותה היתה אהבה קדושה למעלה מן הטבע, על כן כבשה והתגברה על טבעה ומסרה הסימנים ללאה שלא תצא אחותה בחרפה, ודבר זה הוריש לבני', וירש בן בנה יהונתן מדה הקדושה הזאת, ע"ד או"ל (שם במגילה) שבשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאל שהי' ג"כ צנוע, ולכן כמו שעשתה רחל ללאה, כן עשה בן בנה יהונתן, לדוד בן בנה של לאה, כי אהבו זה את זה ג"כ חוץ לדרך הטבע. והיו שאמר דוד על יהונתן, נפלאתה אהבתך לי, כלו' פליאה דעת ממני להבין איך גדלה אהבתך לי כל כך, הלא עפ"י דרך הטבע הי' לך לשנוא אותי, והתירון הוא, מאהבת נשים, שאהבה הזאת נובעת ממקור קדוש, מאהבת רחל ולאה, ודין גרמא לנכריהם אהבה נפלאה למעלה מן הטבע, עכרפ"ח. ויש להוסיף לפרש בזה דברי התרגום שם, מפרשא רחימתך לי מרחימת תרתין נשין, ודקדקו המפרשים מה כוונתו בזה שכתב תרתי"ן נשין (ועיין ברד"ק שנרחק), אך להאמור יתפרשו דברי התרגום על רחל ולאה, שהן הנה התרתין נשין שגרמו לאהבת דוד ויונתן.

אמנם עדיין צריכין להבין, הלא אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי', ואיזה שכר קיבלה רחל על גודל אהבתה ללאה עד שמסרה לה הסימנים. אך יתכן לומר שקיבלה מתן שכרה בצידה, כמה שנולדו לה שני בנים יוסף ובנימין, אשר בחלקו של יוסף הי' בנוי משכן שילה כמבואר במס' זבחים (ק"ח ע"ב), והבית המקדש נבנה בחלקו של בנימין כדילפינן במס' מנחות (נ"ג ע"ב) מן הפסוק לבנימין אמר ידיד ד' ישכון לבטח עליו חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן (דברים ל"ג). ושכר הזה, הוא באמת מדה כנגד מדה, דהיינו לפי שהיא נתקשרה בעבותות האהבה עם אחותה לאה, בחיבה יתירה ואהבה מופלגת אשר אין דוגמתה, לכן בשכר זאת נבנה בחלקו של זרעה יוסף ובנימין, משכן שילה ובית המקדש, אשר תוכם רצוף אהבה, כמאה"כ (שה"ש ג') אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון וגו' תוכו רצוף אהב"ה, וקאי שם על משכן שילה ועל בית המקדש (עיי"ש במדרש, וברש"י).

ובזה יתיישב היטב המשך הפסוקים הנ"ל, ויזכור אלקים את רחל וגו', והביא רש"י בשם המדרש, שזכר לה שמסרה הסימנים לאחותה, ולכן זכתה ותהר ותלד בן וגו' ותקרא את שמו יוסף לאמר יוסף ד' לי בן אחר, הזכירה כאן לידת יוסף וגם לידת בנימין, כי בחלקם נבנה משכן שילה ובית עולמים, אשר תוכם רצוף אהבה, והיא מדה כנגד מדה עבור גודל מדת אהבתה שהיתה למעלה מדרך הטבע.

ולברינו הנ"ל יומתק ביותר סיומא דקרא הנ"ל, תוכו רצוף אהבה מבנו"ת ירושלים, כלו', שסגולת תוכו רצוף אהב"ה אשר מצאה קן לה במשכן ובביתמ"ק, נובע ממקור קדוש, מאהבת בנות ירושלים, זהו כינוי על רחל ולאה, אשר רשפי אהבתם לא ידעה גבול כנ"ל.

ובזה יתפרש ג"כ מה שאמרו כל העם והזקנים אל בועז (רות ד') יתן ד' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל. ולהנ"ל יתכן שרמזו ברבריהם באומרים אשר בנו שתיהם את בית ישראל, על משכן שילה ובית המקדש, אשר נבנו בזכות אהבת רחל ולאה.

ומעתה יובן מאליו כוונת אומרים ז"ל הנ"ל, כי בעון שנאת חנם נחרב הבית, דמאחר שכל יסוד בנין בית המקדש נשתכלל על מרת האהבה, לכן כשגברה מדת שנאת חנם בישראל, נהרס היסוד ונפל הבנין בעוה"ר.

ויש להוסיף נופך בזה, לבאר הענין שאמרו חכמו"ל במדרש פ' ויצא עה"פ ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו', מסורת היא שאין עשו נופל אלא ביר בני' של רחל. וי"ל שהוא ע"ד אוז"ל בילקוט עה"פ ויאמר משה אל יהושע צא והלחם בעמלק, ולמה אמר ליהושע, מפני שבא משבטו של יוסף, בעמלק כתיב בו ולא ירא אלקים, וביוסף כתיב בו את אלקים אני ירא, יבא זה ויפול ביד זה, ע"כ. כמו כן י"ל בכוונת דברי חכמו"ל הנ"ל, כי עשו הוא מקור השנאה ואיבה כמאה"כ וישטום עשו את יעקב (בראשית כ"ז), ולעומת זה רחל אמנו היא סמל מדת האהבה ורחמנות כנ"ל, ולכן יבא זה ויפול ביד זה.

דברים יקרים ונחמדים

מהגאון מוה"ר חנוך העניך אבד"ק בעלזין וצ"ל⁽¹⁾

במיכה (ז, ח') אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחושך ה' אור לי. וכבר כתבתי בכמה אופנים פי' על הפסוק הנ"ל, ונראה עוד, בהקדים גמ' דגישין (מ"ד ע"א) המוכר עבדו לעכו"ם היכי דביטלו מתורה ומצות חייב לפרותו עד (עשרה) [מאה] בדמים. והוא הדין בנדרין רידן, דהקב"ה מכר אותנו לאומות העולם וביטל אותנו מתורה ומצות, כראמרינן במדרש דישאל לא חטאו בגלות אלא מתוך הלחץ ומתוך השיעבוד, וכן מצינו כמה פעמים שנגזר עליהם שמד בגלות על ביטול תורה ומצות, וא"כ מאחר שהקב"ה מכר אותנו לאומות העולם וביטל אותנו ממצות, אז חייב כביכול לחזור ולגאול אותנו, כמו שאמר הקב"ה, מלך בשר ודם גזיר וזהו בעצמו אין מקיים, אבל אני כתבתי בתורה מפני שיבה תקום וקיימתי וכו'.

ולע"ד לכך איתא במדרש וחושך על פני תהום, זו גלות. למה נמשל לחושך, משום דתורה נקראת אור, ומצוה נקראת נר, [כדכתיב נר מצוה ותורה אור], ובגלות מבטל אותנו מן תורה ומן מצות שנקראים אור ונר, ולכך נקרא גלות חושך. ונודע דבשעת מתן תורה זרח משעיר והופיע, מלמד שהי' מחזיר הקב"ה על כל האומות ולא קיבלוה עד שבא לישראל וקיבלוה שנאמר קמתי אני לפתוח לדודי, קמתי אני לפתוח לדודי זה הקב"ה, לקבל התורה.

ובזה יובן הפסוק הנ"ל, אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי, אף שנפלתי לגלות, בטוח אני שהקב"ה יגאול אותנו, משום קמתי, פי' שכבר קמתי אני לפתוח לדודי לקבל תורה, ולכך, כי אשב בחושך, פי' אם אשב בגלות שנקרא חושך בשביל שמבטל מתורה ומצות שנקרא נר ואור, אזי ה' אור לי, דעל פי דין ודת יגאל אותנו הקב"ה כדי שיהי' אור לי, לקיים התורה ומצות, וק"ל.

נראה לע"ד ליתן מעם לשבח איך אמרו חז"ל מיום שחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, הלא כבר נודע דברי חז"ל (גיטין ח' ע"ב) שגזרו חכמים טומאה על ארץ עמים, לחד מ"ד על גושה ועל אוירה גזרו, ולחד מ"ד על גושה ולא על אוירה, וא"כ קשה איך משרה הקב"ה

(1) נולד בשנת ת"מ בערך. שימש כמו"ץ בק"ק קאזמין (פלך פאראליע), ובק"ק עציץ, ואח"כ בשנת תע"ג לפ"ק עלה על כסא הרבנות רק"ק בעלזין, וגם נתמנה למוכח דר' ארצות. חיבר ספר עיר חנוך (דרושים), ולא נדפס. נפטר לעולמו בשנת תק"כ בערך. — חידושי אנדה הללו הועתקו מכת"ק בחלק שלישי מספרו עיר חנוך שנשאיר לפליטה ומונח בגנזי ירידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה טובי' פּעקעטע נ"י מקרית יואל בעיר מאנדא, ניו יארק. טוב עין הוא יבורך.

שכינה בחוצה לארץ בארץ העמים. ונראה בהקדים גמרא דחולין (כ"ד ע"ב) שהור בכלי חרס טמא בכל הכלים, שהור בכל הכלים טהור ונבן טמא, נמצא שהור בכלי חרס טמא בכל הכלים, שהור בכל הכלים טמא בכלי חרס, מנא הני מילי, רת"ר תוכו ואעפ"י שלא נגע בכלי חרש כתיב וכל אשר יפול מהם אל תוכו, אתה אומר אעפ"י שלא נגע או אינו אלא א"כ נגע, ר"י אומר נאמר תוכו לשמא כשהכלי משמא אוכלין שבתוכו דכתיב כל אשר בתוכו יטמא ונאמר תוכו לטמא כשהכלי מקבל טומאה מן השרץ, מה כשכלי משמא אוכלין שבתוכו אעפ"י שלא נגע שהרי התורה העירה על כלי חרס אפילו מלא חרדל וכו'.

ובזה מבואר מאלו הקושיא הנ"ל, באשר דנודע לב נשבר ונדרה אלקים לא תבזה (תהלים נ"א), וכלי חרס שבירתן היא שהרתן, וכבר נודע (תענית ז' ע"א) שבת קיסר אמרה לר' יהושע בן חנני' תורה מפוארת בכלי מכוער, עד שאמר לה שיתן אביה הקיסר יין בתוך כלי זהב והוי חלא, הכלל כמו יין אין לו שמירה אלא רוקא בכלי חרס, כך התורה אין לה שמירה שלא תשכח ממנו, אם לא כשמים עצמו ככלי חרס בלב נשבר, כמבואר בעירובין (נ"ד ע"א) ממדבר מתנה אם משים עצמו כמדבר שהכל רשין עליו התורה ניתנה לו במתנה. ואפשר לומר, לכך מדויק הפסוק, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכ"ם רייקא, כי אצל כלי חרס דכתיב אצלו, וכל אשר יפול מהם אל תוכו, להורות תוכו מטמא ולא מגבו, כך אצל אדם שיש אצלו ענוה יתירה, לב נשבר כמו כלי חרס, אז זוכה לתורה, כי התורה נמשלה ליין כנודע, ויין אין לו שמירה אלא בכלי חרס, וא"כ אצל אדם כזה דמשים עצמו ככלי חרס, אז אשכון את דכא ושפל רוח (ישעי' נ"ז), א"ת רכ"א, לרמו ראשי תיבות א"ל תוכו ד'ירה נאה כלי נאה א'שה נאה, פי', שהקב"ה משרה שכינתו בתוך לבו, וא"כ אף גם שארץ עמים הוא ארץ טמאה, אעפ"י כן אדם כזה שנמשל לכלי חרס אין מקבל טומאה מגבו, כי כלי חרס אין מקבל טומאה מגבו, ולכן מרמז הפסוק (תהלים ק"א) גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אותו לא אוכל, שאין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה (ב"ב צ"ח ע"א), ואמר הקב"ה אין אני והוא יכול לדור בעולם אחת (סוטה ה' ע"א), באשר שאם אצלו הוא גאון, ומשים עצמו ככלי זהב, אז התורה שנמשלה ליין אין לה שמירה אצלו, וכלי זהב מקבל טומאה מגבו, ואז אין השכינה שורה אצלו, כי הוא טמא, שמקבל טומאה מגבו, וק"ל.

עני רוכב על החמור (מנהדרין צ"ח ע"א). פי' דנודע שיצר טוב נקרא ילד מסכן והוא עדיף ממלך זקן וכסיל זו יצה"ר, ואיתא במדרש בהר, אשרי משכיל אל דל, זה שממליך יצר טוב על יצר הרע, וס"ם הוא שר של עשו, וכבר נודע שאומות העולם נקראים חמורים, כמא"כ שבו לכם פה עם החמור, עם הרומה

לחמור (כתובות קי"א ע"א). וזה שמרמוז, עני, זו יצר טוב, רוכב על החמור, זו יצה"ר זו ס"ם שר של עשו הדומה לחמור. ולכך תלמידי חכמים נקראים רוכבי אתונות (עירובין נ"ד ע"ב), שהמה רוכבים על החמור ומושלים על יצה"ר.

שמעתי מן מ"ו חד מבני ישיבה דק' פוזנן ה"ה נ"י מהור"ר זנוויל זצ"ל פי' נכון על מה שפי' רש"י (דברים א') חכמים, כסופים. משום דאיוה חכם הלומד מכל אדם, מכל אדם מדייק אפילו מן הקטן ממנו, ולכאורה הוא מכוּוּש מדבר זה לשמוע מן הקטן ממנו, אעפ"י כן לא סגי בלא הכי, כי כך אמרו חז"ל, שלא נקרא חכם אלא במי שלומד מכל אדם. וזה שפי' רש"י, חכמים, כסופים, שלא נקראו חכמים אם לא כסופים, לשון ביוש, שלומדים מכל אדם כנ"ל, דפח"ח.

איתא בראשית חכמה בשער הקדושה (דף רל"ה ע"ב) וז"ל, אמר דוד המלך ע"ה לשלמה בנו (דברי הימים א', כ"ח), ואתה שלמה בני רע את אלקי אביך ועבדהו בלב ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לער. ומפרש המחבר הנ"ל פי' הפסוק הנ"ל באריכות עיין שם, והכלל תוכן דבריו הכוונה, ועבדהו בלב שלם, ע"ד ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ביצר טוב וביצר הרע ששניהם שורים בלב בשני בתי הלב, ובהיות היצר הרע השורה בלב לצד שמאל נכנע תחת היצר טוב, אז הוא לב שלם, ששני לבבות נעשה לב אחד, אבל אם יצר טוב רוצה לכוון הקדושה, ויצר הרע מקטרגו, הם שני לבבות נפרדות, ואינם שלימות, עכ"ל. ולע"ד נראה פירוש הפסוק באופן זה, ע"ד שכתב האלשיך פי' הפסוק (שמות ט"ו) אלקי אבי, אם הוא עובר הקב"ה בשביל שהוא אלקי אביו, וכמו שאמר הנביא (ישעי' כ"ט) מצות אנשים מלומדה, אז ארוממנהו, פורש הקב"ה שכינתו ממנו, אבל זה אל"י, דייקא, שהוא מתעורר בלב אהבת הקב"ה כמו אברהם אבינו שהי' בנו של תרח, והוא בעצמו מכיר את בוראו, אז ואנוהו, אנ"י והי', הקב"ה משרה שכינתו אצלו. וזה שמרמוז ג"כ פסוק הנ"ל, רע את אלקי אביך, ואתה ג"כ עבדהו בלב שלם בהתעוררות לב מעצמך, ואם תאמר מי יודע זה, לזה מתרגם כי כל לבבות ה' דורש, הקב"ה מבין מחשבות הלב אם כוונתו במצוה מה שעשה, מלבנו, אז שהוא רק מה שראה אצל אביו, ואם תדרשנו ימצא לך, תדרשנו דייקא, שאתה בעצמך צריך לך דרישה וחקירה אחר גדולת ורוממת הקב"ה, אבל אם תעזבנו, לא אמר כאשר התחיל בתחלת הפסוק, שהתחיל רע את אלקי אביך, והי' לו לומר ג"כ אם תעזוב אלקי אביך, אלא בא להורות, אף גם שלא תעזוב אלקי אביך, רק שהוא בעצמו אינו מתעורר

לדרוש אחר הקב"ה, או יזניחך לעד ח"ו, על דרך שכתב האלשיך הנ"ל עה"פ אלקי אבי ואדוממנהו כנ"ל.

איתא בשבת פרק כל כתבי (שבת קי"ט ע"ב) אמר מר עוקבא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם ומניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר, תניא ר' יוסי ב"ד יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר רלוק ושולחן ערוך ומסתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ע"כ. וקשה למה דוקא בערב שבת שני מלאכי השרת מלוין לו. ועור קשה למה אמר שמלאך רע עונה אמן בעל כרחו, כי מי הכריחו לזה שיענה אמן, או מי הכריח למלאך טוב שיענה אמן בעל כרחו. ונראה לבאר בהקדים שיש עור קשיא על הא דאמרו חז"ל (אבות פ"ד) אל תהי דן יחירי שאין דן יחירי אלא אחד, ובאמת רין מבואר בגמרא ובפוסקים שאם יש מומחה דן אפילו ביחירי, וכבר הרגיש בקושיא זו המאור הגדול בעל ת"י ומתרץ בדוחק ע"ש.

ולע"ד נראה לתרץ שלא קשה כלל, רק רע שכל אדם הוא בית דין, דהיינו כל אדם יש לו שני מלאכים המלוין לו, אחד רע ואחד טוב, והאדם בעצמו הוא שלישי. וכבר נורע ריני ממונות בשלשה אחד אומר חייב ושנים אומרים זכאי הוא זכאי, ולהיפך הוא חייב. וכבר נודע שאל יאמר דין אחד אני הייתי מזכה אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי, על זה נאמר הולך רכיל מגלה סוד, רק אחרי רבים להטות כתיב, ואם הרוב אומרים זכאי או חייב, אזי השלישי הוא בטל אצלם ובעל כרחו צריך להטות דעתו אחרי רבים לזכות או לחייב. וכבר נורע אם נאמר כבש למה נאמר אחד אלא אחד המיוחד (מגילה כ"ח ע"א). וא"כ אם האדם הולך בדרכי היצר טוב, אזי הוא עושה הרוב לטובה ולזכות, כי אדם עם יצר טוב המה רוב כנגד יצר הרע זו מלאך רע.

ואז שפיר מבואר הגמ' הנ"ל שהתחלנו, שמלאך רע בעל כרחו יענה אמן, משא"כ להיפוך ח"ו אם אדם הולך אחד יצה"ר וא"כ היצה"ר רוב נגד יצ"ט, ואז אחרי רבים להטות כתיב, ובע"כ יענה יצ"ט אמן, כי כל דרכיו של הקב"ה הוא משפט, ואחרי רבים להטות כתיב, וא"כ אותו אדם שהוא איש טוב והולך אחרי דרכו של יצ"ט, אזי הוא בודאי אחד מיוחד נגד אותם אנשים שאינם הולכים אחד יצ"ט, ואפילו שאינם עושים רע ואינם עושים טוב, אעפ"י כן המה אינם נחשבים לכלום, כי סור מרע ועשה טוב כתיב, משא"כ אם סור מרע לבד ואין עושה טוב, בזה הוא רק יחיד. ולזה מדויק שאין יחירי, אם הוא סור מרע לבד, ואין עושה טוב, אז באדם זה המה שלשה דעות, יצ"ט דעתו לעשות טוב, ויצה"ר דעתו לעשות רע, ואדם הזה ממוצע שלא לעשות רע ולא לעשות טוב,

וא"כ הוא יחיד, ולזה אמר שדיין כזה אין רשאי לישב בדין אלא אחד אחר, דייקא מיוחד כנ"ל, פי' אותו אדם שהוא עושה טוב ג"כ, ואז אחרי רבים להטות כתיב, ומלאך רע יענה אמן בעל כרחו, וא"כ אדם זה הוא דינו כשלשה דיינים מומחים ואז שפיר הוא ראוי לדון, וא"כ אפילו אחד אם הוא צדיק דינו כשלשה לסוד הנ"ל, ודוק היטיב כי נכון הוא.

שמעתי בשם הגאון מהר"ר הירץ ז"ל שהי' אב"ד בק' לבוב והגליל על הגמ' דמסכת חולין דף צ"א ע"ב, ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לו יעקב וכי נגב אתה או קוביוססם אתה שמתירא מן השחר, אמר לו מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו, מסייע לרב חננאל אמר רב דא"ר חננאל אמר רב שלש כתות של מלאכי השרת אומרות שירה בכל יום וכו'. וקשה למה לא אמר המלאך בקיצור הגיע זמני לומר שירה, ומה הי' מדויק באמרו מיום שנבראתי לא הגיע זמני עד עכשיו, וביותר קשה ופליאה נשגבה מה שאמר מסייע לרב חננאל, ולכאורה לא מצינו שום סיוע בדברי המלאך הנ"ל לר' חננאל. רק בהקדים גמ' דחגיגה דף י"ג ע"ב, כתיב אחד אומר אלף אלפים ישמשוני, וכתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו, ומשני אלף אלפים הוא מספר של גדוד אחר, ולגדודיו אין מספר, פי' אין מספר כמה גדודים יש. אך י"ל תירוץ אחר, שיש אלף אלפים כתות ובכל כת וכת אין מספר למלאכים. ונודע דאותו הפעם שביקש המלאך הנ"ל לומר שירה הי' שני אלפים ות"ס לבריאת עולם*), ומלאך הנ"ל הי' רוצה להוכיח שתירוץ הנ"ל הוא אמת שבכל כת יש מספר אלף אלפים, וא"כ בהכרח יעקב להניח למלאך הנ"ל לומר שירה בתוך הכת שלו כדי שלא יהי' חסר מן הכת כפי הקצוב הנ"ל, אך דילמא התירוץ השני הוא אמת שבכל כת אין מספר למלאכים וא"כ אין צריכין למלאך הנ"ל למספר של הכת, כי אין מספר כמה מלאכים שיהי' בכת, רק המספר הוא שיש רק אלף אלפים כתות, ולזה בא בהוכחה, ואמר מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה, ואם יהי' רק אלף אלפים כתות אז עפ"י החשבון הי' מהראוי להגיע הזמן לכל הכתות, אך התינה אם ג' כתות אומרים בכל יום אזי עפ"י החשבון אפי' באלף שנים חוזר חלילה, ומכ"ש בזמן הנ"ל שהי' כבר מבריאת העולם ב' אלפים ט"ו, אבל אם רק כת א' אומרת בכל יום, אזי עפ"י החשבון לא מגיע לאלף אלפים, פי' לכל אלף אלפים כתות בחזור חלילה, וא"כ י"ל תירוץ הנ"ל שיש רק אלף אלפים כתות ובכל כת אין מספר למלאכים, וא"כ אין הכת שאומרת שירה צריכין למלאך הזה, כי אין מספר כמה מלאכים צריכים להיות, וא"כ קשה על יעקב למה הניח למלאך הנ"ל, ולכך שפיר אמר מסייע לר' חננאל

(*) להלן כתב, שזה הי' ב' אלפים ט"ו לבריאת העולם.

שאמר ג' כתות אומרות שירה בכל יום, וא"כ אם ג' כתות אומרות בכל יום, אזי עפ"י חשבון לשני אלפים ט"ו שנים מהראוי להיות חוזר חלילה בכל הכתות אם יהי' רק אלף אלפים כתות, ולמה לא הגיע הזמן של המלאך לומר עוד שירה, אלא מוכח שתירוץ הזה הוא אמת ויציב, שאין מספר לכתות ובכל כת יש מספר אלף אלפים, וא"כ צריכין הכת שאומרים שירה למלאך הזה למנן שלהם, וא"כ שפיר מסייע לר' חננאל, ודו"ק דפח"ח.

חידושים וביאורים על הל' שחיטה והל' טריפות

מהגאון מוה"ר משה ראפא ראב"ד קפד"מ זצ"ל⁽¹⁾

טור יו"ד סי' א' בב"י (ד"ה זכיון). וכתב רבינו ירוחם ראם הי' רוב ציידים ישראל ששוחטין מיר כשצדיק, מהני לגבי פרגיות, ונראה מדרביו שהראב"ד חולק על זה, ואינו נ"ל, אלא הראב"ד יורה בזה, עכ"ל. והקשה הכנסת הגדולה על הב"י הא לכאורה הוכחה גמורה היא דהראב"ד פליג ע"ז, דא' בבבא מציעא הביאו הרא"ש בשם הראב"ד דלגבי רב אמי שמצא פרגיות דליכא לשנויי הכא כמו דמשני גבי ר' חנינא דמצא גדי, דאיכא רוב גוים ורוב טבחי ישראל, דלגבי פרגיות לא מהני רוב טבחי ישראל, אלא ע"כ מוכח דהלכה כר"ש בן אליעזר אפי' ברוב ישראל, עכ"ל, ע"ש בפרק אלו מציאות. ואי אמרת דהראב"ד סובר דרוב ציירי ישראל מהני גבי פרגיות, א"כ גבי פרגיות נמי יכול תוס' לשנויי גבי ר"א כמו גבי ר"ח, וא"כ אינו מוכח דהלכה כר"ש בן אליעזר, אלא ע"כ דהראב"ד פליג על רבינו ירוחם, ודו"ק. ויש לתרץ דודאי הב"י סבר דמה לי רוב טבחי ישראל או רוב ציירי ישראל, וזה ודאי סברא חזקה היא (ועיין בכנה"ג), ואפ"ה הוכחת הראב"ד בטוב טעם, דע"כ מוכח דהלכה כר"ש בן אליעזר, ראל"כ קשה, הא איתא שם בב"מ רר' חנינא מצא גדי שחוט והתירוהו לו, אמר ר' אמי התירוהו לו משום שחיטה וכו'. ולפ"ז למה הי' מסופק ר' אמי דמצא פרגיות אי מותרין, דמהיכי תיתי יהיו אסורין, רמה לי רוב טבחי ישראל או רוב ציירי ישראל, אלא ע"כ דשאלתו דר' אמי הי' בעירו שהי' דרין רוב ישראל, אם הלכה כר"ש בן אליעזר ברוב ישראל או לא, ועל זה השיבו לו בבהמ"ד דמותר, וא"כ

(1) נולד בשנת ת"נ בערך לאביו מוה"ר אברהם. שימש כראש ב"ד דק"ק פראנקפורט דמיין. נפטר ביום כ"ז לחודש אדר שנת תקכ"ב לפ"ק, ומנ"כ בעיר פפד"מ. הגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל כותב אודותיו בהספרו הנדפס בספרו יערות דבש: זקן הדור מובהק בתורה, ממש לא הניח בימיו כמותו בכל גלילות אשכנז, עכ"ל.

חידושים הללו כתובים הם על ניירות שנכרכו בתוך טור יו"ד (ברלין תס"ב), והם בכת"י בנו הגאון מוה"ר דוד ראפא אבד"ק מארקברייט זצ"ל, בשם אביו הגאון זצ"ל. — אפרוין נמט' להרבני הגניד הנכבד מו"ה ישראל יהודה סעפטימוס נ"י, אשר באוצר ספריו נמצא טור הנ"ל, והמציאו לנו להדפיס החידושים בקובצנו, לעילוי נשמות אביו ר' אברהם חיים ב"ר יוסף דוב סעפטימוס ע"ה, וחוננתו מרת רבקה מארק בת ד' נתן רוב ע"ה. תנצב"ה.

שפיר מוכרח להלכה כר"ש בן אליעזר ברוב ישראל, אבל לעולם הראב"ד לא פליג ארבינו ירוחם, ודו"ק.

שם בב"י (ד"ה וקטן). וכתבו התוס', משמע מפירש"י דאם אינו יודע לאמן ידיו לשחוטת אעפ"י שראוהו גדול מתחלה ועד סוף אסור לאכול משחיטתו, ע"כ. ופי' הב"ח וגם שאר האחרונים, דתוס' סברי אליבא דרש"י דהאי מותר, פי' דיעבד. ולכאורה יש לדקדק מנ"ל לתוס' אליבא דרש"י זאת. וי"ל דהוכחת התוס' היא, דע"כ רש"י סבר דהכל תלוי באימון יד, ובאימון יד דוקא בדיעבד, דאל"כ, קשה מנ"ל לרש"י לפרש דהאי היודע לשחוט, פירושו אימון יד, דלמא פירושו דהוא מומחה, וא"ת למה לי יודע לשחוט, כקושית הר"ן, אפשר לומר כתידוצא דהר"ן, אלא ע"כ רש"י סבר דהאי מותר פירושו דיעבד, ומתניתין דהכל שוחטין מיירי באימון יד מסתמא, אבל מומחה לא מעלה ולא מוריד בקטן, ומש"ה פי' תוס' דאם אינו יודע לאמן ידיו אסור לאכול משחיטתו, ופי' אפי' בדיעבד, ודו"ק.

סי' ב' בטור. כתב הרשב"א במומר אוכל נבילות להכעיס שאין מוסרין לו בתחלה לשחוט אפי' בשישראל עומד על גביו, ואם שחט בדיעבד כשר, ע"כ. לפום ריהטא יש לדקדק מנ"ל להרשב"א דאין מוסרין לו לכתחלה לשחוט אפי' בשישראל עומד על גביו, אעפ"י דכתב ב"י דטעמו מפני שהוא מכון לקלקל ושמא לא יתנו לב עכ"ל, אפ"ה יש לדקדק מנ"ל להרשב"א סברא זו ומאין יצא לו, בשלמא להרא"ש לק"מ, דסבר דהוי דינו כגוי, דכתיב וזבחת ואכלת, וקאי נמי אמומר להכעיס, אבל להרשב"א דסבר בדיעבד כשר, קשה.

ויש לתרץ דהוכחת הרשב"א היא מש"ס דחולין דף ד' ע"ב, דאמר הש"ס אהאי דרבא, לימא מסייע לי' הכל שוחטין ואפי' כותי ואפי' ישראל מומר וכו', האי מומר היכי דמי, אי מומר לדבר אחד היינו מומר לערלות, אלא לאו מומר לאותו דבר. ויש להקשות דלמא האי מומר פי' במומר להכעיס ובשאר עומד על גביו, ואת"ל מאי למימרא, דהא אליבא דהרשב"א, וזבחת ואכלת לא קאי אמומר להכעיס, י"ל דלמא ברייתא אתי לאשמעינן דבין במומר להכעיס ובין במומר לתיאבון דוקא בישראל עומד על גביו שרי, הא לאו הכי לא, ודלא כרבא, אלא ע"כ מוכח דבמומר להכעיס אפי' בישראל עומד על גביו אסור לכתחלה, וא"כ הוכחת הש"ס היא כעמוד החזק, דברייתא מסייע לרבא, ואין לומר דמיירי בישראל עומד על גביו, זה אינו, דא"כ מאי למימרא, דפשיטא בעומד על גביו דשרי, דבשלמא אי י"ל דמיירי במומר להכעיס, שפיר י"ל דברייתא אתי לאשמעינן דוקא בישראל עומד על גביו שרי אפי' במומר לתיאבון, דמומר פי' בין להכעיס ובין לתיאבון, ובמומר להכעיס ודאי לא שרי אלא א"כ ישראל עומד על גביו, וא"כ שפיר מוכח דפי' דברייתא דוקא בישראל עומד על גביו, אבל אי אמרינן דברייתא מיירי דוקא במומר לתיאבון, אין לומר דברייתא אתי לאשמעינן דוקא בישראל עומד על גביו, זה אינו, דהיכי מוכח זה מברייתא,

דהא אפשר לומר איפכא דאפי' באין ישראל עומד על גביו שרי, ושפיר מסייע לי' לרבא, ודו"ק.

סי' ב' ריש הסי' בב' (ד"ה ומ"ש בשם). ר"י פי' משום דכתיב וזבחת ואכלת אותו שהוא בד זביחה אכול מזבחו. וכתב הב"ח דהחילוק הוא בין פי' הרמב"ם לפי' ר"י, נכרי שאינו עובר ע"ז, דלהרמב"ם נכרי דאינו עובר ע"א אינו אסור מן התורה לאכול משחיטתו, דהאי קרא דוקרא לך ואכלת מזבחו, מיירי בע"א, אבל לפי' ר"י אפי' אינו עובר ע"א אסור מן התורה, דהא לאו בר זביחה הוא, עכ"ל ע"ש. ויש להקשות לפי' ר"י האך מוכיח ש"ס דחולין (דף י"ג ע"א) אמתניתין דקתני שחיטת נכרי נבלה, דמתני' דלא כרבי אליעזר, דאי כר"א האמר סתם מחשבת כותי לע"א, דלמא לעולם מתני' כר"א, ומתני' מיירי בנכרי דירענין בודאי שאינו עובר ע"א, דבשלמא להרמב"ם לק"מ, דע"כ מתני' מיירי בנכרי דעובר ע"א, דאי באינו ע"א, קשה היכא דמי, אי באין אחד עומד על גביו, פשיטא דאסור, ומאי קמל"ן מתני', ואי באחרים רואין אותו, באמת מותר לאכול משחיטתו להרמב"ם, אבל לר"י קשה.

ולי השפלה נראה לתרץ, דאיתא שם (דף קט"ז ע"ב) אטו קיבת נכרי לאו נבילה היא, ומסיק שמואל אמר חדא קתני קיבת שחיטת נכרי נבילה. ובתוס' ד"ה חדא, תימא מאי קמל"ן דקיבת נכרי נבילה, הא שמעינן מפ"ק במתני' ולא הו"ל למתני' הכא אלא קיבת נכרי אסורה, ע"כ. ולפ"ז א"ש, דש"ס הוכיח דע"כ סתמא דמתני' דלא כר"א, דאי כר"א קשה קושית הש"ס (בכל הבשר) אטו קיבת נכרי לאו נבילה היא, ואת"ל כתירוץ שמואל דחדא קתני, אפ"ה קשה קושית התוס' מאי קמל"ן, אלא ע"כ מוכרחין לתרץ קושית התוס', דאי ממתני' מפ"ק הוי אמינא דוקא בנכרי שאינו עובר ע"א הוי נבילה אבל אסורה בהנאה לא, אבל בנכרי שעובר ע"א הוי אמינא דסתם מחשבת כותי לע"א, ואסורה בהנאה, ולכך קתני קיבת שחיטת נכרי נבילה, דאפי' בסתם כותי, אפ"ה נבילה אין, אסורה בהנאה לא, ודלא כר"א, וק"ל.

סי' ד' בטור. כתב בשם הרמב"ם ראם אינו מכון לעברם אלא לרפואה וכו' מותרת בהנאה. ופי' הב"י דהרמב"ם מפרש מתני' דהשוחט לשם הרים, במכון לרפואה. ולפום ריהטא יש להקשות מנ"ל להרמב"ם דין זה ומאין יצא לו. ויש לתרץ דהרמב"ם פסק בהרשב"א (הביאו ב"י ריש הסי') דהקשה לו בפלוגתא דר"י ור"ל בשוחט בהמה לזרוק דמה לע"ז, ותיפוק לי' דשחיטת מומר הוא, ע"כ. ומוכח מיני' דהרשב"א סבר דמומר אפי' בפעם א' הוי מומר, דאל"כ מאי קמ"ל (עיין בב"ח). ועל זה קשה קושית התוס' דף י"ד ע"א (ד"ה השוחט), אהא דאיתא שם דף מ"א ע"א אהא דשנים אוחזין בסכין וכו' הכא במאי עסקינן בישראל

(2) כנראה שתירוץ זה הוא מהכותב, בנו הג"ר דוד ראפף אבד"ק מארקברייט

מומר, והשתא כיון דמומר הוא, אפי' בלא שום א' מאלו, תיפוק לי' דפסול, ומה שתירץ הב"ח דמש"ה תני תנא שנים אוחזין בסכין וכו', להורות דאפ"ה פסולה אין, זבחי מתים לא, ומותר בהנאה, ע"ש, אינו שוה לו להרמב"ם, דהא רישא דמתני' דהשוחט לשם הדים לבר, דאין כח כשר מעורב בו, אפ"ה פסולה אין, זבחי מתים לא, מכ"ש היכא דשנים שוחטין, דמעורב בו כח כשר, דיהא מותר בהנאה, ומש"ה כתב הרמב"ם דהאי מתני' דהשוחט לשם הרים מיירי ראינו אומר בפ"י לשם ע"א, דאם אמר בפ"י לשם הרים ודאי אסורה בהנאה, אלא מתני' מיירי בסתמא, ובסתם אמרינן דרעתו לא לשם ע"א אלא כוונתו לשם דפואה, ומש"ה מותר בהנאה, ולכך קתני מתני' דשנים אוחזין בסכין, להורות דאפי' מיירי במומר, וה"א דמסתמא כיון דמומר הוא, כוונתו לשם ע"א, והוי אמינא דאסורה בהנאה, קמל"ן דאפ"ה פסולה אין, זבחי מתים לא, ודר"ק.

ס' ה' כב"י בריש הסי'. אבל מרכרי רבינו נראה שהוא מפרש רבנדר ונירב חיישינן שמא עכשיו מקדישין וה"ל קדשים בחוץ ולא משום מראית העין בלחוד מתסרי, ומרכרי הרמב"ם נראה כדברי הראשונים, ע"כ. לכאורה יש להקשות מה ראה הטור לחלוק על כל הראשונים ומאין לו, ולא מצינו בשום מקום שיחלוק הטור על הראשונים אם לא שיש לו על מה לסמוך. ויש לתרץ דהוכחת הטור הוא כעמוד החזק, דהטור הוקשה לו למה לי' לתנא למיתני האי דין דשנים אוחזין גבי נדר ונדרה דפסולה, הא כבר תנא בע"ז דפסולה, ומאי שנא, אלא ע"כ מוכרחין לומר דהאי דשוחט לשם נדר ונדרה לאו מטעם מראית העין לחוד מתסרי, אלא ג"כ מטעם שמא הקדישו, ולכך קתני עוד הפעם האי ב' אוחזין בסכין, לאשמעינן דרוקא פסולה, אבל אסורה בהנאה לא, דה"א דאסורה בהנאה מטעם שמא הקדישו (עיין בב"ח ובב"י), קמל"ן דגבי ב' אוחזין בסכין לא קאי שמא הקדישו דלצעורי קא מיכוין ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפי' גבי שותף, ואת"ל הא קתני ברישא דמתני' פסולה, דמשמע דאינו אסורה בהנאה, ו"ל איירי דתנא ר"ש מכשיר, תנא ת"ק פסולה, אבל ה"ה דאפי' אסורה בהנאה מטעם שמא הקדישו, (עיין בדף ל"ח ע"ב בתוס' ד"ה פסולה), ואת"ל דלמא מש"ה תני תנא גבי נדר ונדרה האי דין דשנים אוחזין בסכין לגופי', דהוי אמינא דאפי' אית בי' שותפות לא פסלה מטעם דלצעורי קא מיכוין, קמל"ן בדבר שאסורו מפני מראית העין, (כדאי' בב"י בסוף הסי' אליבי' דהרא"ש), ו"ל דזה ע"כ אינו, דא"כ ל"ל לתנא למיתני האי דין דשנים אוחזין בסכין גבי ע"ז, הא מצינן למילף מנדר ונדרה, אלא ע"כ להכי קתני תנא דמתני' האי דינא דשנים אוחזין גבי ע"ז, להורות דהאי שנים אוחזין גבי נדר, ל"צ לגופי', אלא להורות דטעמא משום שמא עתה הקדישו כדלעיל, ודר"ק.

ס' ה' כב"י בסוף הסי'. והרמב"ם אע"ג דמשמע דאיהו נמי לא אסר בהני אלא מפני מראית העין וכו' מ"מ סבר דאם אין לו כה שותפות אינה אסורה, דכל ששוחט בהמה שאינו שלו לשם דבר פסול קלא אית לי', עכ"ל. ולפום ריהטא

יש להקשות מנ"ל להרמב"ם זה ומהיכי תיתי לחלק. ונ"ל דהוכחת הרמב"ם היא, דהקשה לו מהא דאיתא בש"ס דף מ"א ע"א קושית התוס' בד"ה בישראל מומר, דמקשה לפי' דש"י דאם יש לו שותפות בגוי' לא אמרינן לצעודי קא מיכוין, וכך פסק הרמב"ם גופי' לעיל סי' ד', דא"כ אמאי חזר והקשה קושיות שכבר תירץ לעיל, אלא ע"כ מוכרחין לומר דקושית הש"ס היא מסיפא דמתני' דשנים אוחזין בסכין גבי נדר ונדרה, דקשה למה לי' למיתני ב' פעמים האי דין דשנים אוחזין בסכין, הא כבר תני לי' תנא לעיל גבי ע"ז, אלא ע"כ דסיפא דמתני' אתי לאשמעינן דאפי' לית לי' שותפות בגוי' אפ"ה אסורה, דזה לא אשמעינן מרישא דמתני' דמיירי ביש לו שותפות, וא"כ שפיר מקשה ארב עמרם ורב יצחק, וע"ז משני הש"ס הב"ע בישראל מומר, פי' לעולם סיפא דמתני' גבי נדר ונדרה, מיירי ביש לו שותפות בגוי', ואת"ל זה כבר אשמעינן תנא מרישא דמתני', י"ל דרישא דמתני' מיירי בישראל מומר, ואי אמרת דהדין עם הרא"ש דגבי נדר ונדרה דאיסורו מפני מראית העין, אפי' לית לי' שותפות בגוי' אסורה, א"כ קושית התוס' במקומה עומדת, ואת"ל דקושיא דש"ס תרתי למה לי' כדלעיל, דהא י"ל גבי נדר ונדרה שאני דאיסורו מפני מראית העין, אלא ע"כ דאפי' גבי נדר ונדרה לא אסורה אלא א"כ יש לו שותפות בגוי', וזה הוא הוכחתו דהרמב"ם, ודו"ק.

סי' ו' בב"י (ד"ה אין שוחטין). והרשב"א כתב בעיא דרבא בתלוש ולבסוף חיברו ובטלו, ולענין פסק הלכה, כיון דאוקימתא דלעיל הוא לישנא דגמ' וכו' לא שבקינן מאי דאיפשטא לי' לגמ' וכו', ע"כ. וי"ל דהרשב"א סבר כהר"ף הביאו ב"י בסמוך, דלא חילק בתלוש ולבסוף חיברו, דמשמע לי' דאין שחיטתו פסולה, אלא דומי' דקנה עולה מאיליו וכו'. ומ"ש הרא"ש עליו הביאו הב"י ג"כ שם, די"ל מרישא איפכא, דוקא סכין דלא מבטל לי' הוא דאמדינן שחיטתו כשרה, סבר הרשב"א כדכתב רש"י בש"ס, דסכין קתני לרבנות דאפי' סכין דלא מבטל לי', דוקא בדיעבר שחיטתו כשרה, אבל לא לכתחלה, ע"ש. ולפ"ז מוכיח הרשב"א שפיר מלישנא דש"ס דאין חילוק בין ביטלו ללא ביטלו ודלא כרבא, דאיתא בש"ס שם (דף ט"ו ע"ב) ומנא תימרא דשני לן בין מחובר מעיקרא לתלוש ולבסוף חיברו דתניא ה' צור יוצא וכו', ע"כ. ומקשין העולם למה לי' לש"ס להביא דיש חילוק בין מחובר מעיקרו וכו', הא ממילא מוכח דיש חילוק, כדרייק הש"ס מעיקרא דמקשה מתני' אברייתא אהרדי, ע"ש, אלא ע"כ דפי' דש"ס הוא, ומנא תימרא דשני לן בין מחובר מעיקרא לתלוש ולבסוף חיברו, דכל תלוש ולבסוף חיברו ואפי' בטלו, כשר בדיעבר, דזה לא מוכח, וע"ז מביא הברייתא דה' צור וכו' כדרייק מינ' כדרייק הרי"ף דדוקא קנה עולה מאיליו שחיטתו פסולה, אבל כל שאר תלוש ולסוף חיברו ואפי' בטלו כשר, וק"ל.

סי' ו' בטור. והרמב"ם מתיר בשן קבוע בלחי אפילו לכתחלה, ולא נהירא, ע"כ. והב"י וגם שאר האחרונים צווחו עליו ככדוכיא דלא כדאי לכתוב על

הרמב"ם דלא נהירא, דהא רש"י ארוכה היא כדברי הרמב"ם ומנ"ל לחלוק עליו. ויש לתרץ דהוכחת הטור הוא כעמוד החזק, דאי ס"ד דהדין עם הרמב"ם, קשה אהא דאמר רבא במס' חולין דף י"ז ע"א ככל שוחטין בין בצור בין בזכוית וכו', מנ"ל, דלמא האי בכל שוחטין אתי לרבות שן תלושה וצפורן תלושה, וליכא למיפרך מאי למימרא דמהיכי תיתי פסולה, זה אינו, דא"כ מאי אתא רבה בר אבוח לאשמעינן דשן תלושה מותר לכתחלה, אע"כ דרבה בר אבוח אתי לאשמעינן דאפי' מחוברת ללחי מותר לכתחלה, וא"כ אמתניתין י"ל דאתי לאשמעינן דאפי' מחוברת ללחי וכו', אלא ע"כ מוכח דשן תלושה המחוברת בלחי לכתחלה אסור לשחוט, וזה נופא אתא רבא לאשמעינן, דוקא שן תלושה, פי' דצריך לתלוש אפי' מלחי נמי, ואז מותר לכתחלה, אבל אי מחוברת ללחי אסור לכתחלה. ולפ"ו אין לומר אמתני' דאתי לאשמעינן דוקא שן תלושה, דזה לא אשמעינן ממתני' דקתני בכל שוחטין, ולכך מוכרח רבא לומר דמתני' דבכל שוחטין אתא לאשמעינן דבין בצור וכו', ודר"ק.

סי' י' בטור. ואם שחט בו בלא הרהר ידיה בית השחיטה, ע"כ. וכתב ב"י עליו דפשוט הוא דכיון דסכין גופי' סני לי' בהרחה, השתא נמי דשחט בהרחת בית השחיטה סני לי', עכ"ל. ורבים מהאחרונים הקשו על הטור, דכיון דלא הורחה הסכין, א"כ בלע הסכין השמנונית של טרפה, וא"כ יהא צריך דוקא קליפה, כמו נבי סכין של כותי וכו', ע"ש, (עיין בש"ך ובב"ח ובט"ז). ועל הב"י דכתב דפשוט הוא, הקשו ג"כ מאי פשיטא הוא זה, ואפכא מסתברא, וי"ל דהדין עם הטור וב"י, דכיון דנבי סכין סני לי' בהרחה, ובית השחיטה אינו בולע כי אם בגמר השחיטה (כדאי' בש"ס), א"כ האי ששחט, קודם גמר השחיטה מריח הסכין בבית השחיטה עצמו קודם גמר השחיטה, דהוי כמו בליטא דפרסי, ומש"ה סני לי' בהרחת בית השחיטה, וק"ל.

סי' י"ג בב"י בריש הסי'. ועוד יליף לה מדכתיב אשר יצור ציד חי' או עוף ושפך את דמו, מלמד ששפיכת דם העוף כשפיכת דם חי'. וכ' הכנסת הגדולה דצ"ל, והרמב"ם יליף לה מדכתיב וכו', וכן אי' ברמב"ם דיש הלכות שחיטה. והנה נתחבטו עליו כל הבאים אחריו, מנ"ל להרמב"ם למידרש דרשות שלא מצינו בש"ס.

וי"ל דהדין עם הרמב"ם, דהרמב"ם הוקשה לו, לרבי דסבר דשחיטת עוף מן התורה, דהלכה למשה מסיני היא, מוזכחת כאשר צויתך, א"כ למה לי היקישא דצבי ואיל, הא כלל הוא דחי' בכלל בהמה, ואת"ל דהוי אמינא דושפך קאי אחי' ולהורות דשפיכה בעלמא סני, (כדאי' שם דף כ"ד ע"ב), זה אינו, דהא גבי עוף הלכה למשה מסיני היא דצריך שחיטה, וא"כ ע"כ ושפך לאו דוקא, דמה גבי עוף דכתיב ב' ושפך דסליק מיני' כדאי' שם, צריך שחיטה, מכ"ש גבי חי', וא"כ היקישא דצבי ואיל למה לי, אלא ע"כ מוכרחין לומר דאי לאו דכתב דחמנא היקישא דצבי ואיל לפסולי המוקדשין, הוי אמינא דמקשינן חי'

לעוף מהיקישא (דהרמב"ם), דהא חי' לאו הלכה למשה מסיני היא, מה דינו, ררבי לא נקט בלישנא כלל חי', וא"כ הוי אמינא דכמו עוף סגי בסימן א' אף חי' סגי בסימן א', ולכך כתב רחמנא היקישא דצבי ואיל לפסולי המוקדשין, מה פסולי המוקדשין בב' סימנים, אף חי', והיקישא דחי' ועוף בא להורות דלכתחילה בעינן בעוף ב' סימנים כמו גבי חי', והלכה למשה מסיני דבעוף בסימן א' הוא דוקא בדיעבד, (ועיין בכסף משנה שם). וכל זה הוא דוקא לרבי, אבל לבר קפרא (דף כ"ז ע"ב) כל הבנין נופלת, דאי לאו היקישא דצבי ואיל, הוי אמינא דבחי' וכן בעוף בשפיכה בעלמא סגי, והיקישא דזאת תורת הבהמה ועוף, בא להורות רשעיטת מן הצואר, כדסבר ר' יצחק בן פנחס (שם), ולכך כתב רחמנא היקישא דצבי ואיל לפסולי המוקדשין, וא"כ כי היכא דגבי חי', ושפך לאו דוקא, ה"נ בעוף, והאי סברא דמסתברא דושפך קאי אעוף משום דסליק מיני', לא ס"ל לבר קפרא, ודלא כר"י בן פנחס. ולפ"ז א"ש האי דקאמר הש"ס (דף כ"ח ע"א) מאן תנא דפליג אר"א הקפד רבי הוא, וכתבו התוס' דה"ה דהוי מצי למימר בר קפרא הוא, אבל לפי מאי דכתבנו לעיל שפיר דמי, דהאי דקאמר הש"ס מאן תנא, קאי אתנא דמתני' דסבר דגבי עוף לכתחילה בב' סימנים (כדאי' דף כ"ז ע"א, לחד שינויא), ומש"ה קאמר רבי הוא, דאליבא דרבי מוכח דלכתחילה בב' סימנים כדלעיל, אבל לבר קפרא זה אינו מוכרח כדלעיל, ודו"ק.

סי' י"ח בב"י (ד"ה ומ"ש רבינו). ומ"ש רבינו בשם בעל העיטור שאם הם מסוכסכות כשרה וכו' אלא מיירי שהן אונרות, איכא למידק, א"כ מאי אדיא הרבה, אפי' אחר נמי, עכ"ל. ויש לתרץ, דאיתא בחולין דף יו"ד בתור"ה סכין, ועי' וכו' דאיכא ספיקא טובא, שמא בעצם נפגמה, ואפי' בעור נפגמה, שמא לא נשחטו הסימנים כנגד הפגימה וכו', ע"ש. וא"כ לפ"ז ודאי אפי' אליב' דרב הונא דהלכתא כוותי' בשלא שיבר בה העצם, אינו אלא איסור לבר, אבל ספק נבילה לא הוי, דהא איכא ספיקא טובא, ואעפ"י דר"ה אזל לשיטתו דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת, ואפי' היכא דאיכא ספיקא טובא, אפ"ה בחזקת איסור אמרינן, בחזקת טומאה לא אמרינן (כדאיתא דף ט' ע"א). ולפ"ז א"ש, דלהכי תני התנא סכין שיש בו פגימות הרבה, מיירי כגון דבדק הסכין קודם שחיטה, ולאחר שחיטה מצא הסכין שיש בו פגימות הרבה, קאמר התם דתרון כמגירה, דהוי נבילה כמו מגירה (כדאי' שם במתני' דף י"ח ע"א), דאם יש בו פגימות הרבה לא הוי אלא חד ספיקא, דלמא בעור נפגמה או בעצם המפרקת נפגמה, אבל האי ספיקא שמא לא נשחטו הסימנים כנגד הפגימה ליתא, וא"כ הוי ספק נבילה, (ועיין בפרישה סוף הסי'), ודו"ק.

סי' כ"א בב"י (ד"ה ומ"ש א' קנה). ומ"ש בכל בו שיש פוסקים דוקא ושט ולא קנה, תמהני האין אפשר שנמצא מי שפוסק כן, דהא בגמ' אותיבנא למ"ד הכי, ואסיקנא כמ"ד או ושט או קנה, ע"כ. ויש לומר, דהאי דכתב הכל בו בשם פוסקים דוקא ושט, קאי דוקא אאם שחט רוב הסימן, דאז דוקא בושט

דנפיש חיותי, כשר, אבל לא בקנה, והא דמסיק הש"ס או קנה או ושט, היינו דוקא באם שחט כל הסימן. וראי' לזה, דהב"י מביא הכל בו, אהא דכתב הטור שחט רובו של כל א' וא' וכו'. ואת"ל דכל זה מנ"ל להפוסקים לחלק בכך, י"ל דהפוסקים שמביא הכל בו הוא דרש"י וסייעתו, דרש"י פ' (בפרק ב' דחולין דף ל' ע"ב) בד"ה תיקו, ולחומרא וכו' בין שחט שני שלישי' והגרים שלישי מספקא לן דלמא ס"ל כרבנן טריפאי דמיטרפי וכו' ועברין לחומרא, ע"כ, והיינו דמספקא לן דלמא הלכה כרבנן דפליגי עלי' דריב"ז לרבנן דטריפאי, וסברי רבנן דלא אולינן בתר רוב, וע"ז קשה הא באמת פסקין במתני' דתנן ורובו של א' כמוהו כקושית הש"ס דף י"ט ע"א, וא"כ לכאורה לר"ש קשה הלכתא אהלכתא, אלא ע"כ מוכרחין לתרץ דרש"י סבר כקושית התוס' (שם) תימא דלא משני רובו של א' היינו וושט וכו', וא"כ מוכח דרש"י סבר באמת דרובו של סימן אינה כשרה כי אם בושט דוקא, וק"ל. ומש"ה דקרק הטור וכתב גבי אם שחט כל הסימן בין בקנה בין בושט, וגבי רוב הסימן דבין בקנה בין בושט, לאפוקי מרעת הפוסקים דמביא הכל בו, וק"ל.

ס' ל"ג בב"י (ד"ה ודע). ודע דבפרק השוחט (ל"ב ע"ב) אסיקנא דנקובת הושט נבילה היא ולא טריפה, וכן כתב בפ"ג מהל' שחיטה, עכ"ל. באמת שהכ"ג וכן שאר פוסקים אחרונים תירצו דהטור מיירי בחיים, ע"ש, אבל על הרמב"ם עונים כולם כאחד שכתב בפ"ג מהל' שחיטה נקיבת הושט היא נבילה מחיים, והקשו הא גמ' ערוכה היא בפרק השוחט (דף ל"ב ע"ב) דמשני הש"ס כי קתני נבילה דלא מטמאה מחיים, אבל נבילה דמטמאה מחיים לא קתני, ע"כ. דמשמע דנקיבת הושט לאו נבילה מחיים היא. ויש לתרץ דהרמב"ם דקאמר דניקב הושט נבילה היא מחיים, היינו לענין זה דלוקין משום לאו נבילה באכילת כזית, אבל זה מורה הרמב"ם דלא מטמאה מחיים כמו נבילה ממש, רודאי אינה מטמאה כי אם במתה ממש, וכדאיתא במתני' בהריא בריש פרק העור והרוטב, השוחט בהמה טמאה לנכרי ומפרכסת וכו' אבל לא טומאת נבילות, ופירש"י, דכתיב וכי ימות מן הבהמה, דמשמע מיתה ממש, (ועיין פרי חדש), דמשמע משם דאפי' שחט כל הושט אלא דעדיין מפרכסת אינה מטמאה טומאת נבילה, מכ"ש בניקב הושט לחוד רלא מטמאה מחיים, זאת ועוד אחרת, דאי ס"ד דמטמאה מחיים, קשה קושית הש"ס בפ"ק דחולין (כ' ע"ב) וכי מתה עומד ומולק, ופירש"י, אי אמרת בשלמא טרפה בעלמא הוי וכו', אבל לזעירי דמתה היא וכי מתה עומד ומולק, וא"כ קשה, אי ס"ד דבניקב הושט הוי כמו מתה ממש דמטמאה מחיים, בשחיטה נמי קשה, וכי מתה עומד ושוחט, (עיין בחדושי הרשב"א בריש פרק אלו טריפות), אלא ע"כ מוכח דלאו מתה ממש היא. והוכחתו דהרמב"ם, רבזה דינו כמו נבילה דלוקין על אכילתו, הוא, דהרמב"ם קשה לו קושית התוס' בפרק השוחט (שם) על הא דפריך הש"ס ודמינהי אלו טריפות, מקשים, וא"ת דנקט איסור טריפה לאשמעינן דאם חתך כזית בשר מחיים דלקי משום טריפה, ותירצו מה שתירצו, ע"ש. אבל להרמב"ם

לא ניהא לי' תירוצא דתוס', והוכיח דע"כ בניקב הושט נמי לוקין על אכילת כזית אפי' מחיים, וא"כ שפיר פריך הש"ס, וקושית התוס' אינו, ומשני הש"ס, כי קתני נבילה דלא מטמאה מחיים, אבל נבילה דמטמאה מחיים לא קתני, ומדייק הש"ס תיבת מטמאה מחיים, פי', אעפ"י דבענין זה הוי ניקב הושט כמו נבילה דלוקין על אכילתו, אפ"ה לא הוי מתא ממש דלא מטמאה מחיים, אבל נבילה דמטמאה מחיים, כגון גיסטרא או ניטל ירך וחלל שלה דהוי כמו נשברה מפרקת דהיא נבילה ממש דמטמאה מחיים, לא קתני, וק"ל.

סי' ל"ה בב"י (ד"ה ומ"ש ויש). ומ"ש המרדכי דהמיימוני פסק כרש"י דתרי עינוניתא טריפה, עכ"ל. רבים הקשו על המרדכי דכתב שהרמב"ם פסק כרש"י דב' עינוניתא טריפה, והוא מטעם יותרת, הא הרמב"ם פסק, הביאו הטור, דכל יותרת מקמא כשר. ויש לתרץ, דהמרדכי אליבא דהרמב"ם הוכיח דע"כ יש חילוק בין עינוניתא ליותרת, דהמרדכי אליבא דהרמב"ם סבר דהאי דקאמר הש"ס וה"מ מגואי אבל אנבה אפי' כטרפא דאסא טריפה, לא קאי אעינוניתא, אלא קאי אלעיל איותרת (ועיין בב"ח), וא"כ לפ"ז קשה האיך ס"ד דרב אשי דסבר למטרפא מטעם יותרת, הא יותרת מקמא כשר, אלא ע"כ דיש חילוק בין צורת עינוניתא לצורת יותרת, (כדאי' ברף מ"ז ע"א בתוס' ד"ה כל הני עיזי ברייתא וכו' ע"ש), ובצורת עינוניתא, סבר רב אשי למיטרפא, ואת"ל דכל זה קשה מנ"ל להרמב"ם דהאי והני מילי מגואי לא קאי אעינוניתא, י"ל דלהרמב"ם הי' מקובל דאם עינוניתא שינתה מקומה טריפה (כמ"ש התוס' שם ע"ב בד"ה אבל מגבה וכו', ע"ש).

נמצא לפ"ז מוכח ע"כ דהאי דקאמר הש"ס וה"מ מגואי לא קאי אעינוניתא, דאי ס"ד דקאי אעינוניתא, קשה מאי קמל"ן דאנבה אפי' כטרפא דאסא טריפה, הא פשיטא דהוי שינתה מקומה (כדאי' בתוס' שם), דבשלמא אי שינתה מקומה כשר א"ש, (דל"ק דמאי אתי לאשמעינן דאנבה אפי' כטרפא דאסא טריפה, הא פשיטא דהוי יותרת, י"ל דה"פ רש"ס, וה"מ מגואי אבל אנבה אפי' כטרפא וכו'), כלומר דאתא לאשמעינן רכמו דאנבה בכל מקום בין בצד ימין ובין בצד שמאל טריפה, כך מגואי בכל מקום כשר אפי' שינתה מקומה), אלא ע"כ דקאי איותרת, וא"כ מוכח דיותרת מקמא כשר, ואת"ל דהא הרמב"ם כמו שפי' המרדכי אליבא, פסק דאם אין לה כלל כשר כרש"י, ומהיכי תיתי יהא שינתה מקומה טריפה, דהא אפי' אין לה כלל כשר, י"ל, רע"כ דהא בהא אינו תליא, דהא איתא שם בתוס', דכתבו דשינתה מקומה הי' נראה להתיר וכו', ואף כי רבינו שלמה מטריף בתרי עינוניתא אע"פ שהאחר אינו עומדת במקומה לא הי' אוסר אם לאו דאית שנים, עכ"ל ע"ש. נמצא אי ס"ד דהא בהא תליא, קשה האיך הוכיחו תוס' מרש"י דשינתה מקומה כשר, דלמא לשיטת רש"י דסבר דאפי' אין לה כלל כשר, מש"ה סבר נמי אפי' אי שינתה מקומה כשר, דהא בהא תליא, אבל לשיטת תוס' דסבר דאין לה כלל טריפה, א"כ דלמא שינתה מקומה נמי טריפה,

אלא ע"כ דהא בהא לא תליא, ומש"ה שפיר הוכיחו תוס' מרש"י, וא"כ הדין עם המרדכי לפי מ"ש אליבא דהרמב"ם, ודו"ק.

ס' ל"ז בב"י (ד"ה וכתוב). כתוב בס' אוהל מועד, נלע"ד דיותר מרביעית הוי טרפה וכו', ע"כ. והקשה ט"ז (בס"ק י"ד) לפ"ז מאי פריך הש"ס דחולין (דף מ"ז ע"ב) על הא דאמר ר"י ריאה שנשפכה כקיתון כשרה, ממתני' דקתני הריאה שניקבה או שחסרה, מאי חסרה אילימא מבחוץ היינו ניקבה, אלא לאו חסרון מפנים וכו', ע"כ, לישני דמייירי בחסרון מבפנים, ומתני' הכי קאמר, ריאה שניקבה בכל נווני, אבל חסרון מבפנים אינו חסרון כי אם יותר מרביעית, עכ"ל. ויש לתרץ, דבל"ז יש להקשות מאי פריך הש"ס, דלמא האי דחסרון מבפנים דטריפה, מייירי בנקב הסמפונות דטריפה, אלא ע"כ מוכרחין לומר דהאי לא מיקרי חסרון הריאה ולא משום ריאה טריפה אלא משום ניקב הסמפונות, לפ"ז אוהל מועד נמי לק"מ, דהא דמטריף האוהל מועד בחסרון יותר מרביעית, היינו מטעמא דמסתמא אי חסרה יותר מרביעית, ודאי ניקבו הסימפונות, (כדאי' בב"ח דמחלק מה"ט למה בנשפכה כקיתון כשר בבדיקה אפי' יותר מרביעית, וגבי חסרון יותר מרביעית הוי טרפה, ע"ש באורך). וא"כ לפ"ז נמי לק"מ לישני דמייירי בחסרון יותר מרביעית, דבזה לא טרפה משום חסרון הריאה, אלא משום ניקבו הסימפונות, וזה לאו חסרון הריאה מקרי, וק"ל.

עוד הקשה הט"ז על האוהל מועד מדאיתא בגמ' אמר ר"נ ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים כשרה, תניא נמי הכי ריאה שנימוקה וכו' אפי' מחזקת רביעית כשרה, ואם איתא דנתכוון תנא דברייתא להשמעינו דיותר מרביעית הוי טריפה, אמאי אמר ר"נ סתם כשירה, והא קי"ל אמורא צריך לפרש בדביו, ותנא אין צריך לפרש דבריו, וכאן היתה איפכא וכו', עכ"ל. ויש לתרץ, דהאוהל מועד פסק כהרמב"ם (מביאו הטור בסמוך), דאם חסר מגוף הריאה, אעפ"י שלא ניקבו הרי הוא כמי שחסר מנין האונות, עכ"ל, והוכחת הרמב"ם נ"ל דהיא מדקאמר רב נחמן ריאה דנימוקה וקרום שלה קיים כשירה, ופירש"י, נימוקה, נתרקנה מאילי' מקצת, (והיינו חסרון בפנים), וא"כ מוכח דחסרון מבחוץ טריפה, דאי ס"ד דחסרון מבחוץ היא כשירה, מאי קמל"ן דחסרון מבפנים היא כשירה, הא ק"ו הוא מחסרון מבחוץ. לפ"ז א"ש, דמש"ה לא אמר ר"נ בדבריו, אפי' מחזקת רביעית כשירה, דאי אמר ר"נ אפי' מחזקת רביעית, הוי אמינא דלעולם חסרון מבחוץ הוי כשרה, והא דקתני ריאה שנימוקה וכו' כשרה, להורות דחסרון מבפנים הוא דכשר במחזקת רביעית, אבל בחסרון מגוף הריאה יותר מרביעית כשרה, ולכך קתני סתמא ריאה שנימוקה וכו' כשירה, לדיוקא דחסר מגוף הריאה היא טריפה כהרמב"ם. ובזה נסתלק קושית התוס' שהקשו שם בד"ה אבל וכו', על יש שרוצין לאסור כשנדרית הריאה חסרה וכו', דא"כ הו"ל לשנויי הכי וכדבריו הכל, ולא הו"ל לאוקמי כר"ש, דהרמב"ם רפסק כיש שאוסרין, סובר דר"נ דאמר ריאה שנימוקה וכו' כשירה, פליג אעולא דמשני ל"צ לר"ש, ודו"ק היטב.

גליון שו"ת חכם צבי

מהגאון מוה"ר ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלא זצ"ל¹

סי' כ"ח. ילמדנו דין נשברה המפרקת ורוב בשר עמו והחוט קיים, מה דינו, דלא נזכר דינו בשום פוסק וכו'.

נ.ב. ע' שבות יעקב ח"ב סוף סי' ס"ג.

סי' ע"ז. וטבע כ"ף הרמיון כך הוא, שאינו שוה ממש, כמה שכתוב אצלי במקום אחר, וזה מבואר מאוד בכמה מקומות בתלמוד ובזוהר, על פסוק רמות כמראה ארם, ועור פסוקים אחרים רבים, וכן באיכה רבתי על פסוק היתה כאלמנה וכו' מייתי טובא ע"ש.

נ.ב. וכן בתענית כ. כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך וכו'.

סי' פ"ו. ומזה תמה אני על מ"ש מהרא"י בפסקיו סי' קס"ד בתרנגולת שנמצאת בה חטה בפסת, דע כי מנהג הוא לשורפה, כדכתב המדרכי פ"ק דפסחים בשם ר"י דחטה בתרנגולת צריך כפיית כלי לשורפה בחול המועד, ואין נראה, ראחטה נופא קאי דפחות מכזית אין צריך ביעור כראיתא בפרק אלו עוברין, ור"י מייתי רא"י משום דקיי"ל אין ביעור חמץ אלא שרפה עכ"ל, ודבריו תמוהין וכו'.

נ.ב. ע' חק יעקב סי' תמ"ז ס"ק ב'.

סי' צ"ז בסופו. והלכה למעשה מגילה צריכה שירטוט בכל השורות. נ.ב. וכן איתא להדיא בדרכי משה א"ח רס"י תרצ"א ומשיג על הב"י שכתב בשם א"ח דאין צריך לשרטט אלא שיטה העליונה, והאריך להוכיח דמגילה צריך שרטוט בכל השורות.

סי' קנ"ד. פרק טרף בקלפי דף מ"ג ע"א תוס' ד"ה הכל כשרים לקרש וכו', והא דכתיב ונתן עליו מים חיים, יש לפרש ונתן עליו בשבילו, עכ"ל. תמה אנכי דאישתמיט להו תלמוד ערוך פ"ב דסוטה דף י"ו ע"ב וכו' וצ"ע.

נ.ב. ע' מוהרש"א סוטה ט"ז: ד"ה ורבנן כו' שהקשה כזאת, וכן ע' תי"ט פ"א מ"ה דתמורה ד"ה אין מי חטאת כו'.

סי' קנ"ה. פרק הוציאו לו דף ס"ג ע"א ד"ה שלא תתחיל, לא ידענא מאי קאמר וכו' רילמא האי ברייתא איהו נמי תני לה וכו' א"נ י"ל הנך תרי ברייתות לא מתניא בי' ר"ח ור"א ומייתי מהא דמיתני' בי' ר' חייא עכ"ל. ותימא לי דאישתמיט להו דמשנה היא כפ' ששי דמס' תמיר, ובזה אין צורך לכל מה שכתבו בדיובר זה, וכו' וצ"ע.

נ.ב. ע' תי"ט תמיר פ"ו מ"ג ד"ה שלא תתחיל כו', שהערה בזה.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ד עמוד ט'. — הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון שו"ת חכם צבי שה' שייך אליו, ועתה מונח בגנזי ידידנו הרב יצחק פערמאן שליט"א ר"מ בישיבה הגדולה דפילארעלפא. ישא ברכה מאת ד'.

סי' קנ"ז. ביומא פ"ק דף י"ד א"ל רב ארא בר אהבה לרבא ומי גזר ר' יהורא שמא יאכל וכו' ופירש"י ובקדשים בעינן שמחה וגדולה וכו' עכ"ל. ואני תמה על רבנו, לפי דבריו מי שנפל ביתו או שטבעה ספינתו בים יהא אסור לאכול בקדשים וזה לא שמענו. ועור מאי קשיא לי' לרב ארא בר אהבה, וכי לא ידע שאין אסור לינע באוכלין ע"י ביה"כ.

נ.ב. ע' תוס' ישנים.

נ.ב. ע' מג"א סי' תרי"ב.

סי' קפ"ח. והכי אמרינן בפ' ערבי פסחים ע"ג דרבין מקצרין ימיו של אדם מי שנותנין לו כוס של ברכה לברך וכו'.
נ.ב. בפסחים ליתא, ואמנם הוא בברכות נ"ה.

שאלה צו צח צט

דכריו עולין כהונן וכלה למעשה מעילה נחיה
שירשע ככל האורות נלעך
צבי אשכנזי סט :

שאלה צח

ביר סי' ש"ט כתב בכ"י ל"ה היה לשו קדשים
ונחתכו כו' ואמאי דלר"ת ואין פודין עליה
פירש"י אם בהמת שאר קדשים שאינה בכור אינה
נפדית בכך כו' ונראה מדבריו דבכור היו מוס נטלן
קדשות וחברותן עוהין אע"ג דאיהו אינומי אבל
מדברי הרמב"ם כל נהדיא כל ע"כ :
חמירי מהר"ו י"ז שכל לחנוק עלינו את השוין
ואי בדבריו חקצי ומל"ל לרש"י הא ואי
מזוס דלמר רב חסדא נפדין ואין נפדין. רבותא
אשמועינן דלפילי שאר פסולי המוקדשין ראיין נאכלין
אל ע"י פדיון אין פודין וכו' שכבוד שגבול ביומו בלי
פדיון. ומלילה לומר שיהא שום מילוק כמומין בין
בכור לשאר קדשים ופשוט הוא דשוין הן לכל דבריה.
ורש"י ארבע חסדא קלי דקאמר אין נפדין והוכרך לפרש
דמיירי כשאר קדשים דאינו בכור אין בו פדיון :

שאלה צו

בענין שירשע המגילה

בחידושי דא"ס על הסמ"ג בסוף הל' פורים
הקשה על הסמ"ג שנהג לסייע
דברי הרמב"ם שאמר אין מעילה נחיה עיבוד לשמה
מה דהקדש במעילה הכתובה בין הכתובים כיחיד
ינא דמסתמא אינה מעובדת לשמה כדרך הכתובים
דא"ס לענין שרשע ומפיריג דין ודיו נמי נימא הכי
כו' ע"ש :

ונלעך דלק"מ דבשאלא שירשע ואין דכוותיה
דמילתא דמינכר הוא וכו' קמוי ליה חי חית
כיה שירשע ודיו אז לא וכוין דבהדיא אמרינן דגריכה
שירשע וגדין מהיבא חיתי להכשיר בין הכתובים
יותר מכשהיא לבדה. ובודאי יראה אם היא כתובה
דכיה. אבל לענין עיבוד לשמה הוא מירי דלא
מינכר ואעפ"כ איהא מכשיר לקדושה בין הכתובים.
מסתמא כשר אפי' בלא עיבוד לשמה דומיא דכתובי'.

ואין מעילה נחיה עיבוד לשמה
דא"ס על הסמ"ג בסוף הל' פורים
הקשה על הסמ"ג שנהג לסייע
דברי הרמב"ם שאמר אין מעילה נחיה עיבוד לשמה
מה דהקדש במעילה הכתובה בין הכתובים כיחיד
ינא דמסתמא אינה מעובדת לשמה כדרך הכתובים
דא"ס לענין שרשע ומפיריג דין ודיו נמי נימא הכי
כו' ע"ש :

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר ישעי' ברלין אבד"ק ברעסלא זצ"ל בגליון שו"ת
חכם צבי.

חידושים על מס' כתובות

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל

(המשך מקובץ שלפני זה)

דף צ"ג ע"ב. רש"י ד"ה הראשונה נשבעת, אם שניה טוענת השבע לי וכו'. בתוס' יו"ט הקשה, אמאי לא פירש רש"י דהבית דין טוענין, כמו דטענינן בשביל נכסים משועבדים. ותירץ בפני יהושע, דהכא לא הוי כמשועבדים לרב האי גאון דסבירא לי' מלוה על פה מוקדם ומלוה בשטר מאוחר, מלוה ע"פ עדיף, ועל כרחק צריך לומר דמלוה בשטר לא הוי כמשועבדים. ואף להר"ף דסבר דמלוה בשטר עדיף והוי כמשועבדים, מודה כאן דאין בית דין טוענין להם, דהכא לא הוה וודאי פסידא, דיכול להיות רישאר לה כשיעור הכתובה, אבל אם השניה טוענת, משיעין אותה, עכ"ר הפנ"י. אבל לכאורה מנא לי' לרש"י סברא זו, [דבית דין אין משיעין על ספק, רק אם היא טוענת]. ונראה ליישב [דראית רש"י הוא] מהנמ' לקמן, אמר להו מתני' היא וכו' מי דמי התם שבועה לאחר שבועה למאה, ואם איתא דבי"ד טוענין, למה לן סברא זו דשבועה לאחר שבועה למאה, דילמא לעולם לא אמרינן שבועה לאחר שבועה למאה היכא שיש שני טובעים, ובמתני' לכן אינה נשבעת הראשונה לשלישית, דהא כבר נשבעה לבית דין, אלא ע"כ צריך לומר דהשני' טוענת, ולכן נשבעת הראשונה.

שם. תוס' ד"ה מי שהיה נשוי וכו', וקשה אמאי לא נקט בג' נשים וכו'. [להכנת דברי הגרעק"א, נעתיק לשונו בספרו דרוש וחדוש על התוס' הנ"ל וז"ל, עי' בפנ"י שכתב להקשות כיון דעל כרחק מוכח דתוספות ס"ל כמו שכתב רש"י משום דשמא לא תמצא לגבות הכל לכן נשבעת, א"כ בלא"ה הו"ל לתרץ קושייתם דאי הוה תני בג' נשים, הו"א דמיירי דהשנייה לא נטלה כל כתובתה, ומשונה נשבעת הא'. ולזה נקט בד' נשים כיון דהג' נוטלת ע"כ השנייה נטלה כל חלקה וידעינן מזה רמ"מ הראשונה נשבעת לשנייה משום ספק דשמא לא יספיק לה לגבות הכל. וכתב הפנ"י לתרץ דגם בג' נשים מוכח כן כיון דקתני דהג' נפרעת שלא בשבועה, א"כ מיירי דהג' נוטלת וממילא השנייה נטלה כל חלקה, עיי"ש. ולענ"ד רמ"מ יש ליישב קושיית תוס' ע"ד הנ"ל וכו'. והגרעק"א האריך שם ליישב, דאף דקתני דהג' נפרעת, אכתי לא הוה מוכח דהשני' נטלה כל חלקה, וממילא צריך למיתני ד' נשים. והקטע דלהלן מוסב על דברי הפנ"י הנ"ל, ולבאר באופן אחר ממש"כ בדרוש וחדוש, דמהא דקתני דהג' נפרעת לא מוכח מידין].

ותירץ דאי הוה נקט ג' נשים לא הוה מוכח דנשבעין על הספק, [קודם שנודע אם ישתירו נכסים לשלם להשנית בשלימות], ולכן נקט ד' נשים, רעל כרחק חזינן השתא דנשאר כשיעור כתובה, א"כ ע"כ מוכח דנשבעין על הספק, [ואין להקשות דגם בג' ע"כ מיירי שהשנייה נטלה כל חלקה מדקתני הג' נפרעת שלא בשבועה, ואם לא היו נכסים לפרוע השנית בשלימות איך לקחה הג' וכמו

שכתב בפנ"י, זה אינו], דלמא איירי בכהאי גוונא דגבה הראשונה מנכסים שכבר קנה קודם הנישואין, ונשאר לשנייה גם כן מנכסים שכבר קנה על חצי כתובתה, ועל זה החצי, השנייה קודמת לשלישית, ולכן צריכה לישבע להשלישית, וחצי אחרת מכתובתה אין לה מהיכן לגבות רק מנכסים דאקנה [נכסים שקנאן לאחר שנשא הג' נשים], ועל זה החצי, השנייה והשלישית שוים, [כמבואר במס' בבא בתרא דף קנ"ז ע"ב דבנכסים דאיקני, יחלוקו לזה קמא ולזה בתרא], והשלישית אינה צריכה לישבע להשנית, אע"ג דהשנית מפסידה על ידה, דהא בדאיקני אין בו דין קדימה ולא שייך בו שם שיעבוד כלל, ולכן אינה צריכה שבועה. אבל בר' נשים על כרחך מוכח דנשבועין על הספק, דהא חזינן השתא דנשאר להשלישית לגבות דהא היא קודמת לרביעית, ואי כל הנכסים שהשלישית ורביעית גובין ממנה הוי דאיקני, אמאי קדמה השלישית, הא אין בו דין קדימה, אלא ע"כ ריש כאן נכסים שכבר קנה קודם נישואין, ולכך יש לה להשלישית דין קדימה, וממילא מוכרח שגם השנית גבתה מנכסים שקנה קודם נישואין, ואפילו הכי צריכה הראשונה לישבע להשנית, א"כ מוכח דנשבועין על הספק.

דף צ"ד ע"א. גמ', ת"ק סבר מה שנבה לא גבה, וכן ננס סבר מה שנבה גבה. לכאורה קשה אמאי צריכה השתא שבועה, ימתינו עד שיטרוף הנגזל השרה, ואי תיהדר עליה נצריכה שבועה. ונראה ליישב לשיטת הרי"ף ז"ל [פרק הכותב, דף מ"ח ע"א מרפי הרי"ף], דס"ל דהיכא דנשבעת ונמלת, אם נמלה בלא שבועה לא נחתנין לנכסיה, א"כ אח"כ [כשיטרוף הנגזל שדהו] לא תשבוע הרביעית דתהוי מוחזקת ולא נחתנין לנכסיה. ואפשר דאפילו לשיטת הפוסקים [עי' בשו"ע אהע"ז סי' צ"ז סעיף י"א וב"ש שם], דסברי דנחתנין באופן שנמלה בלי שבועה, דוקא היכי דלמפרע היתה גבייתה במעות הוא דאמרינן דנחתנין, אבל כאן כשגבתה לא היתה מחויבת שבועה, א"כ הני פוסקים מודי נמי דלא נחתנין לנכסיה.

ולפי"ז קשה מה הקשו בתוס' ד"ה שנמצאת, דא"כ כל בעל חוב יושבע, דשמא יכסיף, אמאי לא הקשו התוס' אף לאוקימתא הראשונה, דהכי נמי קשה, יושבע כל בעל חוב דשמא יבא בעל חוב מוקדם ממנו ויפסיד המוקדם, דהא לכן ננס מה שנבה גבה ואח"כ לא ירצה לישבע [ולא נחתנין לנכסיו] וכנ"ל, ואפילו לת"ק דסבר מה שנבה לא גבה, קשה אמאי לא יושבע, דשמא יבוא בעל חוב מאוחר ויפסיד, דהא בזו מה שנבה גבה⁽¹⁾.

שם. רש"י ד"ה כר' מאיר, ע"ש. אבל תוס' פירשו דהואיל לר' מאיר עדי חתימה כרתי, א"כ השטר העיקר גמר קנין, ובשטר אינו ניכר שקדם קנין, עיי"ש. ונפקא מינה [בין פי' רש"י לפי' תוס'], במקום שכותבין שעות רק בזה

(1) כן הקשה בספרו ררוש וחרוש, ולכאורה אין לקושיא זו קשר למה שכתב הנרעק"א בתחילת דבריו, ובדרו"ח הקשה קושיא זו בסתמא, וצ"ב.

השטר לא כתבו, לפי רש"י העיקר משום דאין מקפידים, אבל במקום שכותבין וודאי קפדי, רק ששכחו לכתוב שעות, א"כ אי ידעינן בוודאי שמסר לאחר מהם תחילה נותנים לזה, א"כ ממילא אמרינן שורא [שבי"ד דנין באומר רעתם למי נמסר השטר תחילה], אבל לפי תוס' דהטעם משום אינו ניכר, א"כ אפילו במקום שכותבין, רק דבשטר זה לא כתב, א"כ ממילא אינו ניכר ואמרינן יחלוקין⁽²⁾.

ועוד נפקא מינה, במקום שאין כותבין ובשטר המאוחר כתב בו שעות ובמוקדם לא כתב בו שעות. לפי רש"י דטעמא משום דאין מקפידים, א"כ כאן נמי אמרינן יחלוקו דבמוקדם לא עדיף, דהא מגלי דעת' ראין מקפידים, אבל לפי התוס' הוא משום שאינו ניכר, אם כן אינו מתחיל [חלות שטר המוקדם] רק מבערב, והמאוחר מתחיל משעה שנכתב בתוכו.

שם. תוד"ה לימא רב וכו', והכי מוכח בגיטין וכו', ע"ש. וקשה הא נראה מתוס' דמדמי להתם אע"ג דהתם אינו ניכר בשטר אם גרשה בעלה כלל, אבל הכא ניכר עכ"פ שמסר לו, רק שאינו ניכר הזמן, אפילו הכי תוס' מדמי אותם אהדרי. ואם כן קשה מנא שזין בו זמן רכשר אליב' דר"מ⁽³⁾, ואמאי הא אינו ניכר מתוכו הזמן, ואינו גט כלל.

שם. בא"ד, ונראה דאיירי במקום שקנו בשטר, רבמקום שקנו בכסף כולי עלמא מודי דאמרינן שורא. לפי דברי התוס' אתי שפיר דברי רש"י בעמוד ב' ר"ה רכולי עלמא כר' אלעזר, שכתב דקיי"ל כוותי, ולכאורה קצת קשה אמאי צריך לפרש [והא ראמרו בגמ' כו"ע כר' אלעזר הוא משום דהוין אליבא דהלכתא, הא לר' מאיר בלא זה לא משכחת שורא, ולכך צריך לומר דכו"ע כר' אלעזר. אבל לפי מה שפירשו תוס' יכול להיות דאיירי במקום שקנו בכסף, וא"כ אף לר"מ משכחת שורא, ולכך פירש רש"י דנקט דכו"ע כר' אלעזר משום דהוה אליבא דהלכתא, ורב סבר חלוקה עדיפא⁽⁴⁾. ופריך בגמ' והאמר רב הלכה כר"א בגיטין ולא בשטרות, א"כ ממילא רב שלא אליבא דהלכתא, א"כ אמאי צריך לדחוקי רפליגי אי חלוקה עדיפא, הא יותר טוב לומר דלא פליגי בהא, רק רב כר' מאיר ושמואל כר' אלעזר.

שם. בא"ד, ור"ת פירש בענין אחר וכו'. וצריך לומר דרבינו תם סובר דבמלוה על פה נמי איכא דין קדימה, [ולכן א"א לומר דהטעם דחולקות בשוה משום דהשעבוד חל רק משעה שמוכח מתוך השטר, דגם בלי השטר כבר חל המלוה ע"פ, וגם במלוה ע"פ איכא דין קדימה]. או דסבר דבשטר מתחיל

(2) עי' בספר חידושי רעק"א עמ"ס כתובות בהשמטות לרף צ"ד ע"ב דש"י ד"ה משום דסבר כר"מ, ומה שנרפס שם בפנים מספר דרוש וחרוש מכת"י, ד"ה ואמרתיה דהרמב"ם לשיטתו.

(3) לכאורה כוונתו, דהוולד כשר אבל הנאט פסול. עי' מס' גיטין דף פ"ו ע"א, ובתוס' שם, ותוס' דף ג' ע"ב ד"ה שלשה.

(4) כוונתו לבאר, דלכאורה קשה לפי דבריו דהוה מצי לאוקמי רב ושמואל אליבא דר"מ ובאופן שקנו בכסף, א"כ אף דרב פליג על ר"א בשטרות, אכתי הוה מצי לאוקמי אליבא דר"מ ופליגי אי שורא עדיפא או חלוקה. וע"ז כתב הנדעק"א ופריך בגמ' וכו'.

השעבוד מיד כשמסר לו אפילו אינו מוכח מתוכו, ואם כן היה צריך להיות שורא [בשני שטרי מלוה היוצאות ביום אחד] כמו בשטר מכר, ולהכי מוכרח לפרש בענין אחר, מטעם דשניהם אמת, והחלוקה אינו מטעם ספק, רק החלוקה הוא באמת. וזה אתי שפיר הגמרא [במס' בבא בתרא דף ל"ה ע"א, גבין המחליף דאמרינן יחלוקן אמאי לא אמרינן שורא, ולפי זה ניהא דהכא נמי אמרינן יחלוקן דהא שניהם אמת⁵].

דף ק"א ע"ב. מתני', הפקחים היו כותבין כל זמן שאת עמי וכו'. לכאורה י"ל דאינם טורפים מן המשועבדים, אף דהשעבוד מתחיל תיכף על כל הזמן שלא יגרש אמה, אפ"ה אינה טורפת למאן דאמר דהטעם דאין מוציאים למזון אשה ובנות, לפי שאין קצובים, והא נמי אין קצובים דשמא יגרשה או שתמות [אמה] ולא יהיה מחויב ליתן להבת מזונות. אבל מ"מ מוכח דטרפי ממשעבדי, דהא איתא בר"ן [ד"ה מתן], דאי מתה הבת אין צריך ליתן ליורשיה מזונות, ואעפ"כ טרפה ממשעבדי, ועכצ"ל רזה לא הוי בגדר דאין לו קצבה, דהכא אינה עומדת לכך, דבשלמא מזון בנות דהיא עומדת לנישואין, משום הכי הוי אין לו קצבה, אבל הכא אינה עומדת לכך למיתה, וא"כ אפילו בפיקחין נמי טורפין ממשעבדי⁶].

שם. תור"ה אי דלא אמר וכו'. לכאורה צריך לומר דתוס' סברי כדיעה זו דסברי דסברת שלא להשביע את עצמו שייך אפילו בפניו [של התובע], והובא בחו"מ סי' פ"ב [סעיף י"ד], דאל"כ מה מקשה בגמרא מ"ט דר' יוחנן דאי בתבעו הא שייך משטה ואי באין תבעו שייך שלא להשביע⁷, הא אי אמרינן דבפניו לא שייך לומר סברת שלא להשביע, הא הכא קתני דאמר חייב אני לך מנה, משמע לכאורה דמייירי בפניו, וא"כ לא שייך שלא להשביע, [וא"כ מה הקשו בגמרא על ר' יוחנן, הא כיון דלא שייך שלא להשביע] משום הכי חייב. ואולי לשיטת הרמב"ם דסבר דמשטה שייך אפילו באינו תובעו [ע' סי' פ"א ש"ך ס"ק נ"ב] אתי הכא שפיר, דממה נפשך, אי לא שייך שלא להשביע הא שייך משטה, [ולכן שפיר הקשו בגמרא] ואמאי חייב, וא"כ יש לומר דאותם הסוברים דבפניו לא שייך שלא להשביע, על כרחך סברי כדעת הרמב"ם הנ"ל דאפילו באין תובעו שייך משטה.

דף ק"ב ע"א. רש"י ד"ה לא בשטרי פסיקתא וכו', והערים חותמים עדות גמורה וכו'. וצריך לומר דרש"י סבר דאפילו בשטר גמור אינן יכולין לחייב את עצמם, דאל"כ מה צריך לדרב גידל, הא בלא ר' גידל נמי יכול לחייב את עצמו בשטר, אלא על כרחך, דאינו יכול לחייב את עצמו בשטר, ולכך צריך לכדרב גידל, דמשום הכי יכול לחייב את עצמו, רק דמטעם הזה [דרב גידל] אינו יכול לטרוף ממשועבדים דהא אין לו קול, משום הכי צריך שטר להיות קול.

(5) דבריו מתומים, וצריכין ביאור לכאורה.

(6) עי' בספרו דרוש וחדוש ד"ה הפקחים.

(7) עי' מהר"ם שיק על תוס' הנ"ל.

שם. תוד"ה לברור לו כהן וכו', והא מצי לשנויי דלא לימא פרעתין וכו'. וקשה דבשלמא אם היה מחויב ליתן לו, משום הכי מועיל לו הכתיבה דלא ליטעון פרעתין, אבל כאן מה מועיל השטר, הא [כשיתבענו הכהן] יוכל לומר שנתן אותו לכהן אחר, ולכך צריך לומר שכתבו כדי לברר לו כהן, ויש לומר דהא במס' בבא מציעא דף ו' ע"ב כתבו בתוד"ה והא, דהיכא דתפס כהן אינו יכול להוציא מידו, וא"כ מועיל הכתיבה כגון היכא דתפס כהן, דאינו יכול להוציא, ובלא כתיבה יכול לטעון פרעתין, וא"כ מועיל לו הכתיבה.

אבל מ"מ יש סברא לומר דבכהאי גוונא ווראי נאמן לומר פרעתין אפילו היכא דתפס, דמה טעמא אינו יכול לטעון פרעתין, משום דאמר ל' הכהן שטרך בידי מה בעי, אבל כאן יכול לומר לא איכפת לי מה שנשאר בידך, דהא אוכל לומר אתן לכהן אחר.

שם. תוד"ה אליבא דבן ננס, ותימא לר"י וכו' ונראה לי וכו'. וקשה הא אפילו אי פלוגי בהודאה אכתי קשה מה מסייע ל' [לר' יוחנן], דבשלמא גבי ערב הוי שיעבודא דאורייתא, אך במלוה לא הוי שיעבודא דאורייתא, כמבואר במהר"ם ש"ף על תירוץ הגמ', עיי"ש. ונראה לתרץ, דהא משמע בתוס' דאפילו היכי דלא מצי לשעבד מ"מ מחמת הודאה מחייב, [רכן משמע מדרקט ר' ישמעאל דינו על ערב היוצא אחר חיתום שטרות, דמיירי אפילו בגוונא דאינו מחייב עצמו מטעם שעבוד רק מטעם הודאה], והלשון משמע בתוס' כן, דכתבו, התם דלא מחייב⁽⁸⁾, וק"ל.

שם. בא"ד, ואין לתמוה וכו', וא"ת אמאי לא הוי שעבודא בזה השטר וכו'. וקשה מה תקשו בתוס', לפי תמיהתם לעיל דלא ליהני השטר משום דמטלטלין אינן ניקנין בשטר, א"כ לפי זה יש לומר לשיטת רש"י הסברא [דמטלטלין אינן ניקנין בשטר] הוא אליבא דכולי עלמא, [אף אליבא דר' יוחנן, ולא ס"ל לר' יוחנן ור"ל כתיורין תוס' דלעיל, דמטלטלין נקנין בשטר כון דטרח גמר ומשעבד נפשי⁽⁹⁾].

שם. בא"ד, וקשה לפירוש ר"ת, ולפי' מהרש"ל דגרים לפי' רש"י אתי שפיר שטר גמור [לרש"י ע"כ מיירי במסרו בפני עדים, משא"כ לר"ת מצי מיירי בלי עדי מסירה, ועי' מהרש"א], וקשה הא אפילו לרש"י קשה [דלא הוי שטר גמור], דהא ר' יוחנן גופא סבר [במס' גיטין דף פ"ו ע"ב] הלכה כר' אלעזר בניטין אבל לא בשאר שטרות, דבשאר שטרות עדי חתימה כרתי, א"כ לא מהני השטר.

דף ק"ב ע"ב. גמ', ניתנו לכתוב, ופירש"י אם באו שנים לכתוב וכו'. משמע מרש"י [דלחצור דלא ניתנו לכתוב] אפילו אם כתבו אינו טורף ממשעבדי⁽¹⁰⁾. ונראה דרש"י לשיטתו דסבר לעיל דלא מצי לחייב עצמו בשטר⁽¹⁰⁾, ומשום הכי אינו

(8) כוונתו למה שכתבו התוס' בא"ד וז"ל, אלא הא קמשמע לן דאפילו תמצי לומר דלא מחייב משום רלא משעבד נפשי' מ"מ מחמת הודאה מחייב.

(9) עי' בפני יהושע כאן.

(10) עי' מה שכתב הגרעק"א לעיל דף ק"ב ע"א על רש"י ד"ה לא בשטרי פסיקתא.

טורף [אפילו אם כתבו], דבמאי משעבר הנכסים. וקשה דמשמע במס' גיטין [דף נ' ע"ב] דלמאן דאמר [דמוזן הבת אינה ננבית ממשועבדים] לפי שאין קצובין, הא אי הוי קצובין טרפי ממשעבדי אפילו אין כתובין כדמשמע התם, [וא"כ איך אפשר לפרש שיטת רש"י דגם בכתבו אינו גובה ממשועבדים משום דאינו יכול לשעבר עצמו בשטר, הא כיון דקצובין ואין כתובין גובין ממשועבדים על כרחך דהשעבוד חל גם בלי כתיבה, והא דבעי כתיבה הוא להוציא קול, וא"כ בכתבו הסברא נותנת שיגבו ממשועבדים].

ועל כרחך צריך לומר דלמאן דאמר אין קצובין, כיון דאית ליה קול בשעת נישואין אפילו בלא כתיבה, וודאי יכול לטרוף ממשעבדי [משא"כ למאן דאמר לפי שאין כתובין], והסברא כך הוא, דבשלמא למאן דאמר לפי שאין כתובין איבעיא להו אי אמרינן דניתנו לכתוב, דזה וודאי דכשם שיכול לחייב עצמו באמירה בעלמא משום דרב גידל, הכי נמי יכול לשעבר נכסיו משום דרב גידל, אלא שאין לו קול לטרוף ומשום הכי צריך כתיבה, או דלמא לא ניתנו לכתוב, דלו יהא דיכול לשעבר נכסיו מכח דרב גידל, הא אינו מועיל בשעת אמירה דהא אין לו קול אז, אלא עתה בשעת כתיבה, ועתה אינו יכול לשעבר דלא שייך עכשיו סברת רב גידל דבההוא הנאה וכו', דהא הוא לאחר אמירה. אבל למאן דאמר לפי שאין קצובין, מהני לשעבר נכסיו מכח רב גידל ואינו צריך כתיבה הואיל ויודעין שיטרוף, ולהכי משעבר תיכף נכסיו. ולפי"ז קושית הגמרא ממתינת דמתו בנוותיהן אולי רק אליבא דמ"ד לפי שאין כתובין. אבל תוס' לשיטתייהו אולי דסברי לעיל [ד"ה אליבא] דיכול לחייב עצמו בשטר, משום הכי פירשו בענין אחר.

שם. תור"ה הכא במאי עסקינן בשקנו מירו וכו' וד"ת פי' וכו'. וקשה לכאורה מה פריך מהא דאין כותבין שטרי אירוסין וכו', דלמא התם הוי הכתיבה לטרוף ממשעבדי, אבל מבני חרי אפילו בלא כתיבה נמי גובה¹¹. ועל כרחך צריך לומר דקושית הגמ' אולי למאן דאמר לפי שאין קצובין, נמצא דאף בלי כתיבה נמי טרפי ממשעבדי, וא"כ למה צריך כתיבה, אע"כ דלא מהני בלא כתיבה דניתן לכתוב, ומשני הגמרא בשטרי אירוסין. ולפי זה יש לתרץ קושית תוס' ד"ה רבה ורבינא וכו', דיש לומר דלעולם לא ניתן לכתוב אלא [דרבה] ורבינא סבדי לפי שאין כתובין, והוי התם הכתיבה כדי שיטרוף ממשעבדי.

ולפי זה [דסוגית הגמרא אולי אליבא דמאן דאמר לפי שאין קצובין] נראה ליישב, דלכאורה קשה לפירוש ד"ת [דהאיבעיא הוא אם צריך לכתוב], תפשוט מברייטא דלעיל [דף נ"א ע"ב] דחמשה גובין מן המחודדין וכו' והמקבל עליו לזון בת אשתו וכו', דלא ניתנו לכתוב, דאל"כ מה הנפקא מינה, דאי כתבו א"כ גובין אפילו ממשעבדי, ואי לא כתבו אפילו מבני חרי אינו גובה, אלא על כרחך שלא ניתנו לכתוב, ואיירי בלא כתיבה, ומשום הכי אינו טורף ממשעבדי. אבל

(11) כן הקשה הגרעק"א בספרו קושיות עצומות, וסיים וד' יאיר עיני.

לפי זה יש לומר דהברייתא דלעיל אתיא כמאן דאמר לפי שאין קצובין, ומיירי בכתיבה, ולא טרפי ממשעבדי לפי שאין לו קצבה.

שם. גמ', אי הכי אפילו בנות נמי וכו'. לפי' רש"י הכי פירושא, דבשלמא אי אמדינן נתנו לכתוב ולא צריך לאוקמי בקנו מידו אלא בשטר, ובבנות לא מהני כתיבה דלא הוי בעולם, כמבואר במס' גיטין [דף נ' ע"ב תוד"ה לפי], אבל אי קנו מידו, א"כ ליהני אפילו בבנות דקנין אלים טפי מכתיבה, וכמו שכתבו תוס' שם [דף נ"א ע"א ד"ה בשקנו]. ולפירוש ר"ת הכי פירושא, בשלמא אי נתנו לכתוב, לא קשה אפילו בנות נמי, דהא עיקר קושייתם הוא אמאי פסקא, וא"כ [אי נתנו לכתוב] אתי שפיר, דבת אשתו צדיקה כתיבה ולא מהני באמירה בעלמא, אבל בבנות אין צריך כתיבה, דהא מחויב מחמת תנאי בי"ד, אבל אי אמרת לא ניתנו לכתוב וא"כ גם בת אשתו לא צריך כתיבה אלא דאיירי בכתב לה, [שפיר] הקשו בגמרא מאי פסקא.

שם. גמ', אי הכי אפילו בנות נמי וכו'. עיין בחושן משפט סי' פ"א בש"ך סק"ק? הא דמהני קנין בהוראה, היינו שקנו מידו שיתן לו חובו על זמן פלוני, אבל אי אמר סתם אני מודה לך הקנין בפני עדים שאני חייב לך, לא ידעתי על מה יחול הקנין הואיל ואינו מקנה לו עתה שום דבר, ע"כ. וקשה דא"כ מה מקשה בגמרא הכא, אי הכי אפילו בנות נמי, דבשלמא בנות לא מהני הקנין דעל ההתחייבות אין צריך קנין, דהא חייב מכבר מתנאי בי"ד ומשום הכי אינו מועיל הקנין, אבל בת אשתו דמהני לענין התחייבות דמחויב השתא לזון את בת אשתו, הגם שגם בבת אשתו מחויב מדרב גידל, ואין צריך קנין לענין התחייבות, מ"מ לא רצה לשעבר מדרב גידל אלא בקנין, ומה קושיא.

ויש לדחוק, דאי אמרת שיעבודא דאורייתא, וראי אתי שפיר, דהתם אף בלא קנין מכבר משעבד נכסיו מטעם שיעבודא דאורייתא, אלא שאין יכול לטרוף מלקוחות דלית לי קול, ולענין זה לא מהני קנין. ואף אי אמרת שיעבודא דאורייתא, [א"ש], דמ"מ השתא חכמים עשאו שעבוד נכסיו, רק דאינו יכול לטרוף מטעם הנ"ל, ועל זה לא מהני קנין, אבל הכא גבי בנות לא הוי שום שעבוד נכסיו רק דמחויב לזון מתנאי בי"ד, ואמרינן במס' גיטין [דף נ"ו ע"ב] כתובין הן אצל בני חורין ואין כתובין הן אצל משועבדים, ועל זה וודאי מהני קנין.

ולפי זה [דלגבי בנות ליכא שעבוד נכסים, רק תנאי בי"ד, אינו] מוכרח מה שהכריחו לעיל [הרמב"ן הובא בר"ן ריש פרק מי שהי' נשוי, מהאן דפרק אלמנה ניוזנית (דף צ"ז ע"א) מאשה שמכרה למזונות שתחזור וטרוף לכתובה, דמלוה על פה מוקדם ומלוה בשטר מאוחר, מלוה בשטר עריך, ע"כ. דלעולם יש לומר דמלוה על פה עריך, דבשלמא התם [דף צ"ז ע"א] במזונות ליכא שיעבוד על נכסים, ומש"ה מלוה בשטר עריך, אבל במלוה על פה דאיכא שיעבוד על נכסיו, כדפסקינן [בחו"מ סי' ק"ז] דגובין מן היורשין, בזה י"ל דמלוה על פה עריך, דמלוה בשטר לא הוי כמשועבדים [לגבי מלוה על פה], וצ"ע.

דף ק"ז ע"א. תוד"ה כששמעו בו, בא"ד, ולבי מגמגם לפירושו דפריך

בסמוך וכו'. וקשה דא"כ [דהוי מוקי להא דתניא מי שהלך וכו' היכי דפסקיה מברא או אונס אחר], אמאי אם בא ואמר פסקתי נאמן, הא אליבין אין פוסקין. אלא היכא דליכא שום הוכחה מורה דפוסקין, וא"כ לא יהי' נאמן, דבשלמא לרב דסבר פוסקין [מסתבר] דמדינא יהי' שאין פוסקין [בכהאי גוונא], רמ"מ איכא חשש צדרי [דאיכא הוכחה מרלא שב לביתו], ומש"ה אם בא נאמן [לומר פסקתי]. אבל לשמואל אמאי נאמן, אי איירי באונס דליכא שום הוכחה לא יהי' נאמן, ומש"ה צריך לאסוקי דמיירי בשמעו בו שמת ומורה דפוסקין, אבל אם בא נאמן, [דכיון דבא, אכתי איכא הוכחה שאתפסה צדרי, מרלא חזר עד עכשיו].

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה יעקב פיהרער נ"י

ואחיו הרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל דחסידי באבוב בטאראנטא
בהלקח מאתם אביהם הנה"ח מו"ה משה פיהרער ע"ה

הב' היוקר והנעלה כמר ישראל מינצער נ"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בנבולינו, אמן.

המערכת

בענין קדושת גגין ועליות

מהגאון מוה"ר קלונימוס קלמן מענגיבוריג זצ"ל⁽¹⁾

אבד"ק דארמשטאט

בע"ה. דארמשטאט כ' סיון תקס"א לפ"ק.

החיים והשלום לא ימושו מאהובי ידירי התורני ורבני, העדני העצני,
זית שופכני וביישני, המופלג בתורה וביראה חריף ובקי כמהו"ר
גומפל נר"ו וכאל"ש יא"ק.

גי"ה קיבלתי לנכון . . . , ובענין ההפרשות שבינינו בענין קדושת גגות
ועליות, תפסתי המועט בדברי הקדומים, ובעבור שאני רואה בו שהחזיק את
דבריו שוב שנית מדברי התוס' שבועות דף י"ז (ד"ה ואין שוחטין), לכן ארחיב
לו הדיבור בזה קצת. ומריש אמינא לי', שאפילו לפי דבריו דכל גגין ועליות
דין אחד להם ולא נתקדשו כלל, אין מזה קושיא למ"ד (פסחים י"ג ע"ב) חלות
תורה כשרות היו, איך לא נפסלו ביוצא לגג האיצטבא⁽²⁾, ושתי תשובות בדבר,
חדא לפי מה דא' בפסחים פ"ו ע"א דגגי עזרה השוים לקרקע עזרה הן קודש,
וזה אפשר ע"י שפוע ההר כמו שכתב הרמב"ם בפ' המשנה במס' מעשר
שני, והיינו ע"י המעלות שהיו שם, ומאחר שאותו שפוע והמעלות היו גם בכל
שטח ההר מצפון לדרום, כפירש"י ביומא דף ט"ו, א"כ מצינו כה"ג בגגי הר
הבית שבצר האחד היו שווים לקרקע במקום המעלות, ע"ד משל גגי האיצטבא
שבצפון ודרום, לצד מזרח, הן שווין לקרקע הר הבית לצד מערב במקום המעלות
שמשפע ועולה, ובוודאי יש עליהם קדושת וזר הבית כמו גגי העזרה השווין
לקרקע במקום הגבוה לענין קדושת עזרה.

והשנית יש לדון בחלות תורה שלא נשחט עליהן הזבח שהן קדושת דמים
כפירש"י (ד"ה כשרות היו), ויוצאין לחולין ע"י פדיון, א"כ לר"ג דתרומה נאכל
כל חמש, גם הם נאכלין כל חמש ע"י פדיון, משום דהן קודש ודמיא לתרומה
כמ"ש התוס' שם (ד"ה כשרות היו). ואם נפשו לומר דתיכף אחר פדיון הן
חולין ולא דמיא לתרומה, זה אינו, דניזל בתר טעמא, דתרומה נאכל כל חמש

(1) נולד בשנת תקי"ג לפ"ק לאביו הרבני מוה"ר ישראל זצ"ל מעיר בינגא. שם
בעיר בינגא נתגדל, ושם הרביץ תורה לתלמידים שנים רבות. בשנת תקנ"ט לפ"ק
נתמנה לאבד"ק דארמשטאט. נדפסה תשובה אליו בספר תורי זהב (להג"ר נפתלי הירץ
שייאר זצ"ל) בעמוד שכ"ח, ונשאר לפליטה חיבור ממנו על סוגיות הש"ס ודרושים,
שלא נדפסו עדיין. נפטר ביום עש"ק כ"ז לחודש סיון שנת תקצ"ג לפ"ק, ומנ"כ בעיר
דארמשטאט. — מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד
הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) גם בספר זרע אברהם (על סדר האותיות) סי' ז' אות נ', העיר בזה, יעו"ש מה
שתירץ.

משום שלא להפסיד קודש, א"כ אי חלות תורה אסורין באכילה אחר פדיון ולא אישתרי רק בהנאה כחולין, ממילא אסור לפדות, משום דאין פודין קדשים לאכילת כלבים כדאי' בפסחים כ"ט לענין חמץ של הקדש, ומכש"כ כדי שלא להפסיד מותר לאוכלן כל חמש ע"י פדיון. ולפ"ד כך כוונת התוס' בד"ה כשרות הי', וא"ת וכו' וי"ל דהיינו כרשב"ג כו' והיו נוטלין האחרונה בסוף חמש, רצונם לומר דכשרות היו שלא נשחט עליהן הזבח ונאכלות בסוף חמש ע"י פדיון כנ"ל. ומעתה לפ"ז לא נפסלו ביוצא כל זמן שלא נשחט עליהן הזבח, ואם שמסתימת דברי התוס' לא משמע כן לכאו', אבל ההכרח הביאני לזה, דלעיל מיני' בתוס' ד"ה אלא לעולם, אומר ריב"א דהשתא הדר בי' ממה דאמר כשרות היו דבי"ג איירי, כדאמר לעיל אין מביאין תורה בי"ד וכו', וזה דוחק עצום שנכנסו בו כדי דלא נימא דפליג ר' יהורא דמתניתין על תנא דברייתא דאין מביאין תורה בי"ד, משום דלא נראה לומר דאיכא מאן דפליג בהאי, וא"כ מאי הועילו בתקנתן, וכי כעורה זו ששנה ר"א בדרייתא דכשרות היו, וע"כ שנשחט בי"ד ופליג אתנא דלעיל, וכה"ג מצי ר' ינאי למסבר אליבא דר' יהורא, אלא ודאי דבאמת ר"א דברייתא דאמר כשרות היו, היינו שלא נשחט עליהן הזבח ולא פליג, ואפי' לפירש"י, אלא לעולם כנ"ל דס"ל בנשחט בי"ד מיירי ופליג אתנא דלעיל, וכ"כ הפני יהושע, אבל אליבא דר"א דברייתא, גם רש"י אפשר דמפרש כשרות היו, היינו שלא נשחט עליהן הזבח ונאכלין ע"י פדיון כנ"ל.

אמנם לפענ"ד אין כאן שום מחלוקת, ולכ"ע נגות ועליות לא נחתו רק חדר דרגא, וגני העזרה יש להן קדושת הר הבית, וכן גני הר הבית יש להן דין קדושת ירושלים, וכפשוטן של דברי רש"י בפסחים. והרמב"ם בפ' המשנה פ"ג ממעשר שני בלשכות הפתוחות לחול וגנותיהן קודש, כתב שם, ואלו היו חול אז הי' דינן כירושלים, (ולאו דוקא, אלא כהר הבית), הרי דאילו לא נתקדשו יש להן דין הר הבית או ירושלים, וכן מסתבר. ומה שנראה לו דוחק דנתקדשו במקצת, גדולה מזו מצינו בזבחים נ"ו, וכן פסק הרמב"ם, דלשכות פתוחות לקודש אוכלים שם קדשי קדשים, אבל לא שוחטין ואין חייבין משום טומאה, הרי שיש בהן קרושה לחצאין. (ובאמת בהא מלתא איכא למידק ממתניתין דכלים, אמאי לא קחשיב שם י"א קרושות, ויש לדחות, ואין כאן מקומו).

ומה שנדמה בעיניו שלא ראיתי דברי התוס' בשבועות י"ז, ושנראה מדבריהם דנגות עזרה לא נתקדשו כלל, אין הדבר כן, שהרי חבירו מלמד עליו בתירוצם, שתירצו שם דלא נקט אכילה משום דאכילת קדשים קלים לא שייכא בעזרה, ולפי דעת מכ"ת דברי התוס' הן מחוסרין הבנה, וכי לא היו רשאים לאכול קדשים קלים בעזרה, ובוודאי הכהנים שבמקדש אכלו שם קדשים קלים, וגמרא ערוכה היא שם (דף ט"ז) אטו לחמי תורה לא מתאכלי בעזרה, אף גם בוודאי לפעמים חובה לאכול שם קדשים קלים, לפי מה דאי' בזמן שאכילת קדשי קדשים מועטת אוכלין עמהן חולין כדי שיאכלו על השובע, וכתבו התוס' בכמה דוכתי דאע"ג דאסור להביא חולין לעזרה, מ"מ בכה"ג שרי לתיקון אכילת

קדשי קדשים, וא"כ במקום שיש קדשים קלים וודאי עדיף מחולין. ואפי' אם ירצה לרחוק עצמו יותר מדאי בכוונת התוס', דאכילת קדשים קלים לא שייכא בעזרה, היינו שאין רגילות לאכול שם קדשים קלים, אף אני אאמור לו אטו רגילות הוא לשחוט ק"ק על הגנות, והלא הי' בית המטבחים קבוע שם בעזרה, אלא ע"כ דרינא אתי ברייתא לאשמעינן.

אך באמת ממקום שהוא מחמיר אני מקיל, מדברי התוס' האלו, וביאור דבריהם כך הוא, דסתמא קתני גנות הללו כו', וכתבו על זה, וה"ה דאין אוכלין, היינו בנגי ירושלים עכ"פ כדאיתא בפסחים, אלא באמת מיירי הכא מנגי עזרה, ובעזרה אכילת קדשי קדשים לא שייכא, כלומר שאין חובה לאכול שם קדשים קלים, רנאכלין בכל העיר, ולכך לא מצי למתני אין אוכלין, דהא לא צריכי עזרה, וגנות הללו לא גריעי מתוכה של העיר, והן הן הדברים שאנו דנין עליהן, ואני בוחר בפירוש הזה מאוד כרי להבין את דבריהם בתירוץ, שלא לעשות מחלוקת בין רש"י ותוס'.

ומ"ש מדברי רש"י בפסחים נראין כרברי, אבל אינו מוכרח, לא ידעתי שום פנים לזוז מפשוטו של דבר, שהרי כתב שם בין נגי לשכות עזרה לקדושת עזרה, הרי דדוקא לענין קדושת עזרה לא נתקדשו, אם לא שנאמר כיון רמיירי מלשכות הפתוחות לקודש וגנותיהן חול והן בנויין בחול כדאי' במס' מעשר שני, א"כ משכחת לה באותן גנות שיש מהן ששווין לקרקע הר הבית מבחוץ וכמש"ל, ובה אין כאן פקפוק שדינן כקדושת הר הבית, ולכן נקט רש"י בלשונו מלתא פסיקתא, לא נתקדשו לקדושת עזרה, אבל אותן לשכות שאין גנותיהן שוות לקרקע הר הבית, אפשר לצרר רגם רש"י ס"ל דאין עליהן קדושה כלל, כמו שעלה ע"ד אהו' שי'. אך באמת פשוטין דברי רש"י ז"ל אין מורין כן. אף גם לפ"ו לא יתכנו כלל דברי התוס' דשכועות י"ו, לפי מה שהבין הוא, רמה שהקשו וה"ה דאין אוכלין, היינו בנגי עזרה, ומאי קושיא, ותיפוק לי' רלא מצי למנקט אין אוכלין משום אותן גנות השווין לקרקע הר הבית, ולכך נקט התנא לישנא פסיקא אין שוחטין.

ויש להביא קצת ראי' לדברי, שקדושת גנות ועליות לא נחתו רק חד דרגא, וגני עזרה יש להן קדושת הר הבית, מהא דאי' בפסחים (רף ס"ח) תני תנא קמי' דר' יצחק בר אברימי ויצא אל מחוץ למחנה, זו מחנה שכינה, ואל יבוא אל תוך המחנה, זו מחנה לוי', א"ל אכתי לא עיילתי' אפיקתי', לישנא אחרינא, אכתי לא אפיקתי' עיילתי', אלא ויצא מחוץ למחנה, זה מחנה לוי', ואל יבוא, זו מחנה שכינה, ופירש"י, כשיצא מן מחנה לוי' אל יבוא למחנה שכינה, ודבר תימה הוא, וכי סד"א לומר כן דנתרחק ממחנה לוי' ויכנס למחנה שכינה, ועכצ"ל רקרא רחיק ומוקי אנפשי' מאור, ובוודאי אי איכא לאוכוחי אפי' בדרך רחוק שיצא ממחנה שכינה, ואפ"ה לא יבוא למחנה לוי', מפי עריף לקיים קרא כדכתיב, ולפי דברי מכ"ת שפיר משכחת לה, באופן שעולה במעלות על חומת עזרה ועובי החומה לא נתקדש דרמיה לנגין ועליות כדאיתא שם בפסחים, ושם

בעובי החומה הי' בית הטבילה על שער המים כנודע, ונמצא יוצא ממחנה שכינה, ואל יבוא אל מחנה לוי' כלל עד שיטבול שם, ואח"כ מותר ליכנס למחנה לוי' כדאמר ר' יוחנן בזבחים וביבמות, דבר תורה אפי' עשה אין בו בטבול יום ליכנס למחנה לוי'. ואף שלא מצאתי להריא שהיו מעלות קבועות בעזרה לחומת עזרה או לבית הטבילה שבשער המים, דוודאי ע"כ מחוץ לעזרה הי' מעלות לבית הטבילה הנ"ל, כדמשמע ביומא דטבילה ראשונה של כה"ג ביה"כ הי' שם בחול מטעם שאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול, וא"כ ע"כ מבחוץ הי' עולה, מ"מ מאי קשיא לי' לרב יצחק בר אבדימי אכתי לא אפיקתי' כו', והוצרך להגי' הברייתא ולתרץ קרא בדרך מוקשה מאור כנ"ל, דילמא באמת היו גם בעזרה מעלות ומדרגות לעלות על החומה ובית הטבילה מבפנים, והא מצינו בכמה דוכתי דאמוראי לא קים להו כל צורת הבנין בקבלה, ולפעמים יצא להם מצד הוכחה, כדאמרינן ש"מ לשכת הגזית חצי' בחול וחצי' בקודש וכו'. (ואפשר דאפי' אם לא היו מעלות קבועות בעזרה מבפנים, יש לשאול, וליעבר הכי, כדמקשינן בזבחים דף ל"ג וליעבר פשפש, וליכא לתרוצי כדמתרצינן התם הכל בכתב מיר ה' השכיל וכו', דהיכא דאיכא למדרש קרא דרשינן כמ"ש התוס', וא"כ גם בזה אשכחן קרא ויצא מן המחנה כג"ל), אבל לפי מה שכתבתי ניהא, דהא גם נגות נתקדשו עכ"פ לענין מחנה לוי', וא"כ שפיר מקשינן אכתי לא אפיקתי' וכו', דאפי' אם יעלה על החומה נמי הוא במחנה לוי', אבל לפי דעת מכ"ת שפיר איכא לאשכוחי שיוצא ממחנה שכינה ולא בא למחנה לוי' כלל, ואע"ג דזה לא משכחת לה אלא בבית עולמים ולא במדבר, מ"מ אפשר לקיים מקרא שכתוב לענין בית עולמים כנ"ל, ומצינו כיוצא בזה בתורה.

ואם יאמר דכמו דאמדינן הנכנס דרך גנין להיכל פטור משום דלא מקרי ביאה בכה"ג, א"כ לא מקרי נמי יציאה, ואיך כתיב ויצא מן המחנה באופן שיוצא דרך גנין ועובי החומה, זה אינו, חדא דכיון דלא אפשר ליצא ממחנה שכינה ושלא יבוא למחנה לוי' אלא בדרך הנ"ל, א"כ שפיר מקרי יציאה בכה"ג, ועוד דדוקא בנכנס דרך גנין ע"י סולמות וזכרומה אז לא מקרי ביאה ויציאה, אבל בהולך דרך מעלות ומדרגות, וודאי מסתבר דמקרי יציאה וביאה, באופן שהדרך קבוע שם לעלי' וירידה. ואדרבה היא הנותנת דאי' נכונה למ"ש לעיל, דע"כ היו מעלות קבועות בעזרה בפנים לעלות לעובי החומה, משום דקשיא לי ברייתא דתני גנין הללו אין אוכלין וכו' והנכנס להיכל דרך גנין פטור, פתח בעזרות וסיים בהיכל, דהא גם בעזרה חייב כרת כמו בהיכל, ומאי רבותא בהיכל לענין הפטור, דעזרה והיכל רין אחר להם לענין טומאה, וה"ל למתני והנכנס לעזרה או הנכנס למקדש דרך גנין פטור, אלא ודאי דגם בעזרה היו מעלות קבועין לעלות לבית הטבילה או על החומה כמו שהי' קבועין מבחוץ כנ"ל, ולכך לא מצי למתני הנכנס לעזרה דרך גנין פטור, דשפיר משכחת לה שיתחייב בעולה דרך מעלות מבחוץ ויורר דרך מעלות מבפנים, ולכך תני היכל דוקא, דלא היו מעלות מבחוץ לגני היכל.

ויורדע לו דלהרמב"ם ררך אחרת בזה לפענ"ד, דבפ"ו מהל' בית הבחירה בחומת עזרה, השינו הראב"ד דלא חילק בבר שורא, יע"ש שהכ"מ הליץ בעדו שממך ארלעיל מיני'. גם בפ"ט מהל' קרבן פסח דלא הביא בר שורא, אפשר לומר דסמך ארלעיל מיני' דמייתי דעליות וגנין אין אוכלין שם, וממילא נמי ע"כ עובי החומה היינו בר שורא. אך תמי' לי דבהל' מעשר שני ובפרק י' מהל' מעשה קרבנות לא זו שלא הביא בר שורא, אף זו שלא הזכיר שם כלל דין דגנין ועליות לא נתקדשו לאכילת מעשר שני וקרשים קלים, והוא פלאי. ולכך אני אומר דלהרמב"ם הא דאמר רב גנין ועליות לא נתקדשו, היינו לענין שאינם בכלל בית וחצר אוהל מועד לקדושת היכל ועזרה, אבל ודאי לענין קדושת העיר, גם גני ירושלים נתקדשו, והן בכלל תוכה של עיר, והיינו טעמא דלא הביא דין גנין ועליות בהל' מעשה קרבנות ומעשר שני, דבאמת ס"ל דהוכשרו לאכילת קרשים קלים ומעשר שני, דעכ"פ הן בכלל העיר, ודלא כפירש"י בפסחים⁽³⁾.

והא דמקשה הש"ס בפסחים (פ"ה ע"ב) לרב מהלילא דפסחא דפקע איגרא, דמרמי' לי' אכילת פסחים לאסור בגנין, אע"ג דנאכלין בכל העיר כמו קרשים קלים, י"ל דשאני פסח דכתיב בו' לא תוציא מן הבית וגו', ותליא לי' רחמנא לאכילת פסח בבית, וא"כ כמו בבית עולמים גנין ועליות אינן בכלל בית ולא נתקדשו, כן ס"ל להש"ס לענין אכילת פסח גנין ועליות אינן בכלל בית. וזה מדוקדק מאור ונראה בעליל מרבדי הרמב"ם בהל' קרבן פסח, שהביא בתחלה קרא דלא תוציא מן הבית, ובתר הכי דעליות אינן בכלל בית, ומה ענין זה אצל זה, דעליות אינן בכלל העיר, הוי לי' למימר, אלא ודאי דבאמת הן בכלל עיר כנ"ל, אבל בכלל בית אינן כמו במקדש⁽⁴⁾.

ויש דאי' גדולה לזה, מהא דלא לשתמיט בשום דוכתא דמצורעין מותרין להיות בירושלים בגנין ועליות, ובוודאי היו דיודין בעליות שהיו יכולין מצורעין לדור שם כל ימי ספורן וחלוטין, ולא הוצרכו להשתלח חוץ מעיר, ובכל דוכתא

(3) גם בספר מנחת חינוך מצוה שס"ר עמד בזה על דברי הרמב"ם בהל' מעשר שני ובהל' מעשה הקרבנות, והעלה ג"כ דרך קדושת העזרה אין על הנגין והעליות, אבל עכ"פ קדושת הר הבית יש עליהם, יעו"ש בארוכה. ועיין עוד בזה בספר אור שמח על הרמב"ם פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ז', ובספר זרע אברהם (שאלות ותשובות) סי' ח' אות כ'.

(4) לכאורה יש להעיר דמבואר בת"כ פ' מצודע עה"פ כנגע נראה לי בבית, להביא את העלי'. הרי דלא נתמעט עליי' מתיבת בית. (ועיין בנדרים נ"ו ע"א שנחלקו ר"מ ורבנן לענין נדרים אם העלי' היא בכלל הבית). אמנם באמת כוונת הרמב"ם, דאף דעלי' נקרא בית, אבל אינה בכלל הבית, וא"כ העזרה והעלי' נחשבינן כשני מקומות, ונ"מ לענין שאם התחיל לאכול בעזרה, אסור להמשיך לאכול בעלי', וכן להיפך, שנאמר בבית אחד יאכל. — ועיין במנחת חינוך מצוה שס"ד, שהעמים כן ככוונת הרמב"ם, שכתב, דבקרבן פסח תלוי בבית אחד, ומבית לבית ג"כ אסור. וכ"כ הגאון בעל מנ"ח בהגהותיו שנדפסו על הרמב"ם שם בריש פ"ט מהל' קרבן פסח. וע"ע בזה בס' אור שמח פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ז'.

נאמר שמצורעין משתלחין חוץ לעיר. ומעתה לפי מאי דאיתא בפרק איזהו מקומן דקדשים קלים נאכלין בכל העיר מדכתיב בהו במקום טהור, והיינו במקום שמצורעין משתלחין, וכיון דמצורעין משתלחין מגנות ועליות כנ"ל, אמאי לא הוכשרו לאכול שם קדשים קלים, דהא לא כתיב בהו מקום קדוש, רק מקום טהור כנ"ל, אלא ע"כ דבאמת מותר לאכול בעליות, ושאיני פסח דכתיב ב' בית, ואע"ג דמצורעין משתלחין נמי משאר עיירות המוקפין ואפ"ה אסור לאכול שם ק"ק, היינו מדכתיב לא תוכל לאכול בשעריך, וזה לא שייך בנגין ועליות של ירושלים. ועוד יש קצת ראי' לזה ממתני' דתני הבכור והמעשר והפסח כו' שינה באכילתן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם ונאכלין בכל העיר הפסח אינו נאכל וכו', ואמאי לא כייל נמי פסח בהדי בכור ומעשר לענין דנאכלין בכל העיר, אלא ודאי דיש חילוק לענין נגין ועליות כנ"ל.

כ"ד אה"נ,

הק' קלמן מענגיבוריג מביננא

מכתב מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע*

ב"ה.

הן למישרים יחזו עיני, המפעל הטוב הנערץ בקודש אשר כוננו החסידים ואנשי מעשה בארצנו הק' תובב"א, לייסד ישיבה במקום הנאדר בקודש משכן מנוחתו כבוד התנא האלקי הרשב"י ז"ל זי"ע ועכ"ו, ולהחזיק על המח' ועל הכלכלה תלמידי חכמים וקנים עם נערים אשר יבואו שמה לעסוק בתורה ויראת ה' טהורה, ואמרתי להמנות גם אני בל"נ בין העוסקים בהמצוה ולסייע להם בכל שנה עם איזה סך בעזהש"י, וגם נמסר בירי מאיש אחר סך חמשים רי"כ [=רייניש כסף] לטובת הרעיון הנשגב הלזה, ובטח יתרבו אנשים אשר יתנו ידם לסייע לזה כאשר תשיג ידם, וזכות המצוה יגן בעדם להתברך עם כל טוב מן השמים, ונזכה לעלות ברנה במהרה לירושלים.

דברי הכותב למען המצוה ג' לסדר בזאת יבא אהרן אל הקודש כ"ג למסב"י תרס"ג לפ"ק פה באבוב יע"א.

הק' שלמה הלברשטאם

(*) מכתב זה הועתק מקונטרס „ספר השני" משיבת כר יוחאי זי"ע"א, שנדפס בעיה"ק צפת בשנת תרס"ד לפ"ק. — קונטרס זה הגיע לידינו מאוצר הספרים של הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם שליט"א בן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א. זכות המצוה יגן בעדו בזה ובכא.

מכתב מהגאון בעל שדה חמד זצ"ל⁽¹⁾ אל כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע

ב"ה. יום שהכפיל בו כי טוב כ"ח לירח אשר מרבי"ם ב"ה בשמח"ה (תרנ"ד) לפ"ק.

אספקלריא המאירה, רבן של ישראל שר התורה, הגאון הנדול מעוז ומגדול עוטה כשלמה אורה, כקש"ת מוהר"ר שלמה האלברשטאם אבד"ק וישניצא והגליל שליט"א⁽²⁾.

אחרי דרך מבוא השלום באהבה כמשפט לגברא רבא כוותיה דמני"ר שיחל"א [=דמר ניהו רבה שיחי' לעד אמן]. הנני באלפי תורה לכבוד גאונו אשר פנה אל האזוב ויכבדני במכתבו היקר (בצירוף תשעה ריינעש), תיכף לנטילה ברכה, ואתחנן אל ה', יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים משב"ע ועומד שובע שמחות, ולראש צדיק יחולו כל הברכות, אשר בתורה ערוכות, וכסו ממנו כל מיני אנחות, ותחזנה עיני קרשו ביאת משיחנו, ובנין בית מקדשנו, ונחמת ציון במהרה בימינו.

כנפשו הרמה וכנפשו תדרשנו לטובה,

(מקום החתימה)

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ט עמוד ט"ו. — העתק ממכתב זה קבלנו מאת ה' החתן היקר והנעלה כמר ישעי' ציטראנענבוים נ"י תלמיד במתיבתא עץ חיים באבוב. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) בשנת תרנ"ד לפ"ק כבר לא שימש כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע כאבד"ק ווישניצא, כי בתחלת שנת תרנ"ג לפ"ק עזב את מקום מושבו בעיר ווישניצא, וקבע דירתו בעיר באבוב, אמנם כנראה, אשר זמן מסוים אחרי בואו לעיר באבוב, עדיין חתם את עצמו כאבד"ק ווישניצא. (ולדוגמא, עיין בהסכמתו אשר נדפס בראש ספר תורת אליהו להגאון מוה"ר אלי' לייכטאג אבד"ק קלאסני זצ"ל, כתוב בזה"ל: היום יום ה' לסדר ויברך אותו שם תרנ"ג ל"ק באבוב, הק' שלמה אלברשטאם אבד"ק ווישניצא יצ"ו ולע"ע בק' הנ"ל. ועיין עוד בספר מכתבי קודש חלק ראשון מכתב נ"ד).

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים והערות

מהרב הגאון מוה"ר דוד דוב מייזליש אבד"ק אוהעל הי"ד⁽¹⁾

(א) במס' פסחים דף מ"ד ע"ב פריך הגמ', לרבי עקיבא דיליף ממשרת להיתר מצטרף לאיסור, נימא מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה, ומשני רב אשי משום דהו"ל נזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, נזיר הא דאמרן, וחטאת דתניא כל אשר יגע בכשרה יקדש, להיות כמוה, ע"ש. ומקשים העולם, מהא דאמרינן בזבחים (דף צ"ז ע"ב) יקדש להיות כמוה וכו', אמאי נימא ונתיי עשה ולירחי את לא תעשה (פי' דעשה דאכילת קדשים הכשרים תרחה איסור אכילת קדשים פסולים שנבלעו בהכשרים), ומשני רב אשי יקדש עשה היא, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. ולפי זה קשה איך משני רב אשי דהו"ל שני כתובים הבאים כאחד, הא יקדש איצטריך כי היכי דלא נימא עשה דוחה ל"ת, ותו לא הוי שני כתובים הבאים כאחד.

ויש לתרץ קושית העולם בפשיטות, דבאמת מאי פריך נימא עשה דוחה ל"ת, הא הוה עשה דפשיעה, אולם באמת לא קשה, דהא דעשה דפשיעה אינה דוחה, היא כיון דילפינן דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, ובכלאים בציצית לא הוה פשיעה, אבל היכא דקיל דוחה אף ברלא הוה בעידנא, כמו שכתבו התוס', א"כ הכא נמי הוה קיל, דהא ישנו בשאלה. אולם התוס' בפרק המפקיד (דף ל"ז ע"ב), גבי פלוגתא דרבי טרפון ורבי עקיבא, רצו לומר דר' עקיבא מתלמידי בית שמאי הוא, וב"ש ס"ל אין שאלה בהקדש, וא"כ לא צריך קרא דיקדש, ומש"ה אמרינן בפסחים דף מ"ד, דהוי שני כתובים, דהתם אזלי אליבא דר' עקיבא, ודר"ק כי קצדתי, והבן.

(ב) בספר ע' פנים לתורה (אופן ל"ט) כתב, דאפילו לדעות הסוברים דאסור לבטל איסור מן התורה, זהו רק בשיעור שלם, אבל איסור חצי שיעור שפיר שרי לבטל, וזהו לפי מה שכתב בשו"ת חכם צבי דחצי שיעור אסור דק מטעמא דאחשבי' ע"ש, א"כ זה האיסור הרי הוא רק בשעת אכילה, שאז הוא שמחשיב את החצי שיעור כמה שאוכל אותו, משא"כ קודם האכילה, איננו איסור כלל, ושפיר שרי לבטלו.

ולפי"ז יש ליישב קושית המפורשים במס' ביצה דף י"ב, המבשל גיר הנשה בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש וכו', הא מני בית שמאי, והקשו אמאי לא קאמר הא מני ר' עקיבא, דג"כ לית ליה מתוך. ולפי זה ניחא, דבאמת קשה, הלא יכול לבטל חצי שיעור ולא יעבור, ויהי' לצורך, אבל יש לומר, דהא הטעם דאחשבי' הוא, משום דדרשינן טעמא דקרא, וא"כ י"ל דהברייתא סוברת דלא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס נ"ז עמוד כ"ג. — חידושים והערות הללו הועתקו ממה שרשם בגליון ספר ע' פנים לתורה להרב הגאון מוה"ר יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא זצ"ל, והגיעו אלינו ע"י נכדו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה אלעזר מנחם מענדל מייזליש נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

דרשינן טעמא דקרא, אבל ר' עקיבא, דס"ל דדרשינן טעמא דקרא בגיטין דף מ"ט, אין לוקין, ומתורץ קושית המפורשים.

(ג) בספר ע' פנים לתורה (אופן נ"ב) כתב, דהא דבאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה ל"ת, יש לומר דזהו דק לכתחלה, דאמדינן דמוטב שיקיים שניהם כיון שאפשר, אבל בעבר וקיים, שפיר דוחה.

ובזה יש לתרץ קושית המפורשים בגיטין דף מ"ג, דמיבעיא אי חציו עבד וחציו בן חורין שקידש אי קידושין תופסין, והקשה האבני מילואים ובטיב גיטין, הלא הוה קידושין שאין מסורין לביאה, ולפי זה נוחא, דהא התוס' מקשים (חגיגה ב' ע"ב), נימא עשה דוחה הל"ת, ותירצו דאפשר לקיים שניהם על ידי כפיו, אבל בדיעבד אמרינן עשה דוחה, וא"כ אינו עובר, וא"כ הוי מסורין לביאה, דבדיעבד יהי' ראוי לביאה, כמו שכתבו האחרונים, דהיכא דראוי בדיעבד מיקרי ראוי מה"ת.

וגם יש לפלפל לפי"ז, דבאמת מקשים הלא הוה קידושין שאין מסורין לביאה, ותירצו דיכול לקדש בביאה, דאמרינן קידושין שאין מסורין לביאה הוה קידושין, כמו שכתב המקנה מדברי רש"י. אולם קשה, הא הנודע ביהודה סימן נ' הקשה, האיך קידושין תופסין בחייבי לאוין, נימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ותירץ, דכיון דמשכחת לה בכסף, ויכול לקדש בהיתר, א"כ לא אמרינן כל מילתא וכו', וא"כ הכא קשה, האיך מהני, נימא כל מילתא וכו', ואין לומר כדברי הנוב"י דמשכחת לה בכסף, זה אינו, דהא בכסף הוה קידושין שאין מסורין לביאה, ולפי הנ"ל נוחא, דבדיעבד ליכא איסור, דאמרינן עשה דוחה ל"ת, וליכא שום איסור.

(ד) בספר ע' פנים לתורה (אופן נ"ז) הקשה, מאי פריך הש"ס דנימא עדל"ת, הא לפי מ"ש בספר הכריתות דאין עשה דוחה ב' לאוין, א"כ גם כאן מהראוי שלא נאמר עדל"ת, וזה בהצעת מה שהקשה המשנה למלך בהל' יסודי התורה, דלמ"ד דלוקין על הנאה, א"כ באכל איסורי הנאה ילקה שמונים, שהרי האוכל נהנה באכילתו, וא"כ איכא תרתין, אכילה והנאה. ותירץ דאיסור אכילה הרי הוא רק מפאת הרגש הנאת האכילה, וא"כ באוכל איסור הנאה, הרי אין כאן רק איסור אחד, הנאת אכילה שהוא אסורה מכח הלאו דאכילה, ורק שאר הנאות כמכירה ומתנה וכדומה, הם האסורים מכח הכתוב האוסר ההנאה, משא"כ הנאת האכילה הרי היא היא איסור האכילה, עכת"ד. ולפי"ז בנידון דידן, דאמרינן היתר מצטרף לאיסור ונהפך החצי זית קודש כשר לאיסור כחצי זית פסול הנבלע בו, א"כ הוא אסור גם בהנאה, כיון שקדשים פסולים אסורים בהנאה וכמבואר בפסחים דף כ"ד ע"א, וא"כ כשיאכלנו שפיר עבד תרתי כיון שבקודש הכשר הרי מקיים מצוה באכילתו, וא"כ שוב איכא הנאת אכילה והנאת קיום מצוה, ושוב שפיר הוי שני לאוין אכילה והנאה וכמובן, וא"כ הרי אין עשה דוחה ב' איסורים.

ולפי דעתי לא קשה מירי, דהא אף ראינו דוחה שני לאוין, מ"מ חד

לאו נדחה לשיטת הריב"א, א"כ אם מותר לאכילה ליכא איסור הנאה. וממילא מתורץ קושית התורת חסד דמקשה דהא דמשני ר' אשי (ובחים צ"ז ע"ב) יקדש עשה ולא תעשה, הלא חצי שיעור בלא"ה אסור ומלקות אין לוקין לשיטת הריב"א, ולפי"ז ניהא שפיר, דכיון דאיכא איסור עשה א"כ איכא איסור הנאה, א"כ לא דחי אף הלא, ודו"ק היטיב כי קצרת.

(ה) עיין במלא הרועים שכתב דרבי עקיבא סובר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא. ובוה יש לתרץ קושית המפרשים ביצה דף י"ב, אמאי לא אמרינן הא מני רבי עקיבא דסובר דלא אמרינן מתוך. ולפי הנ"ל ניהא, דבאמת הקשה הטורי אבן אמאי לוקה נימא הואיל אי בעי מיתשיל, ותירץ דיהי' חולין שנשחטו בעזרה, א"כ זה ניהא לבית שמאי, אבל רבי עקיבא סובר דלא אמרינן חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא, א"כ אמרינן הואיל אי בעי מיתשיל, ואין לוקין.

בדין הקריאה של ראש חודש

מהרב הגאון מוה"ר בן ציון בלום אבר"ק אויפאלוי ז"ל⁽¹⁾

בעזה"ת. יום ועש"ק לס' נח א' דר"ח חשוון ה'תת"ר לפ"ג פה סארוואש יע"א.

גם ברכות יעטה מורה ע"ד אהובי ידידי הרבני המופלג בתובי' מורג חרוץ וכו' כ"ש מו"ה יקותיאל צבי לאווי נ"י, פה העירה.

כהיום בשובי לביתי מביהכנ"ס, ראיתי ונתון אל לבי אשר העיר בצדק בקריאת התורה בראש חודש אם אין לוי בבית הכנסת רק כהן, ואם יקראו הכהן במקום לוי, יהי' ברכתו ברכה לבטלה, שהרי פסוק ג' ואמרת להם וגו' שנקרא בראשון, נכפל גם בשני, וא"כ יהי' ברכתו השני' רק על ב' פסוקים, דפסוק א' מהני מילתא שנקרא ללוי, כבר קרא בראשונה, ויפה העיר. אבל פוק חזי מה עמא דבר, שקורין בר"ח לכהן במקום לוי באין פוצה פה ומצפצף, ובאמת שיש להעיר כן במ"ש המחבר או"ח סימן תרס"ג ס"א, דבארץ ישראל ראין שם ספיא דיומא אין קורין בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום ב' הוא א' לחוהמ"ס, קורא כהן וביום השני, והג' העולים אחריו חוזרים וקורין אותה פרשה עצמה, ועל דרך זה בכל יום משאר ימים ע"ש, ומה נעשה אם אין כאן לוי, ונקרא כהן במקום לוי, ומברך וקורא אותם פסוקים בעצמם שקרא בראשונה. וכן יש להעיר, בהא דקיי"ל סימן קמ"ג ס"ה ביהכנ"ס שאין בהם מי שיודע לקרות אלא אחר, יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם ויחזור לברך תחילה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ד עמוד כ"ד. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת בנו ירדנו הרבני הנגיד הנכבד והמזומם מו"ה יוסף דוב בלום נ"י. זכרה לו אלי לטובה.

וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם, וכך יעשה כמה פעמים, כמספר העולים של אותו היום ע"ש, ומה יעשה הלה בר"ח ובחזהמ"ס בא"י בכה"ג שאין בביהכ"נ מי שיודע לקרות זולתו. ועוד יש להעיר ממ"ש מג"א סימן רפ"ב סקט"ו בשם מ"כ, דאם קראוהו לביהכ"ס אחרת ונודמנה לו הקריאה באותו פרשה שכבר קרא, צריך לחזור ולברך ע"ש, הרי שמברך על אותן פסוקים שכבר בירך עליהם. אבל הדבר פשוט, דהיינו שעמא, דכיון שיברך לאחר הקריאה, תו אודא לה ברכתו הראשונה לגמרי, שפיר מברך שנית על מה שקרא בראשונה, וה"נ בר"ח דכוותי, וכש"כ הוא, דבר"ח עכ"פ מוסיף ב' פסוקים שלא קרא עדיין, שיכול לברך שנית. ובעכ"ח צ"ל כן, שהרי העלה טו"ז סימן ק"מ סק"ד וא"ר שם, שאם עלה לקרות בתורה והראו לו מקום למעלה ובירך, וצריך לקרות למטה, א"צ לחזור ולברך שנית, דיוצא בברכתו על כל מה שפתוח לפניו ע"ש, וא"כ בשאר יומא נמי תקשי, אם עלה כהן במקום לוי, האין חוזר ומברך שנית, הא יוצא בברכתו הראשונה, אלא ודאי כדכתיבנא, שכיון שבירך אחריו אודא לה ברכתו הראשונה, ושפיר מברך שנית.

וגדולה מזו הביא הטור סימן קל"ט שאם איחר אדם לבא לביהכ"ס עד קריאת התורה והתחיל בברכות וכשסיים ברכת התורה קודם שיתחיל פרשת הקרבנות קראוהו לתורה, עלה ונסתפק אחי ה"ר יחיאל אם נאמר הואיל ותקנו ברכה זו אשר בחר בנו על קריאתה בציבור, יש לו לברך אע"פ שכבר בירך, או דילמא ווראי אחת מהנה לבטלה, דהאיך יברך ברכה אחת ב"פ בזאח"ז בלי הפסק בנתיים, ואביו הרא"ש ז"ל השיב לו דוודאי יש לו לברך שלא חלקו חכמים, וכן פסק השו"ע שם סעיף ח' דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בציבור כמ"ש הטור, והרב"י שם הוסיף בשם התוס' ר"ה ל"ג, ותדע דבמקום שאין לוי, כהן קורא במקום לוי ומברך אע"פ שכבר בירך בקריאה ראשונה, עכ"ל. והוא סיוע גדולה לדברינו, ועיין פרי חדש סימן הנ"ל.

ונ"ל עוד טעם עפי"מ דקיי"ל או"ח סימן תע"ר דמברכין בפה"ג על כל כוס וכוס של ד' כוסות. וכתב מג"א הטעם הואיל וכל חרא וחרא מצוה בפני עצמה, ע"ש. וה"ה נמי כאן כיון שתקנו על כל קריאה וקריאה ברכה בפ"ע משום כבוד התורה, חשיב כל חד וחד מצוה בפ"ע ושפיר חוזר ומברך. לכן נ"ל דשפיר דמי למיעבד הכי שיקרא כהן במקום לוי אפילו בר"ח, וא"צ שיצא הכהן לחוץ, ותהי' להיפך, שאין לבטל בשפיל זה מ"ע דוקדשתו שלרעת הרבה פוסקים הוא מ"ע דאורייתא, ועכ"פ תקנת חכמים שכהן קורא ראשון, ומצאתי בחפשיה בספר הקובץ על הרמב"ם פי"ב מהל' תפלה הי"ט שהביא בשם תשו' מקור ברוך סימן א' שהגם דיודע הכהן מתחילה שאין לוי בבית הכנסת וגם לא יבא לוי בשעת הקריאה אפ"ה צריך לברך שנית, או משום דתקינו רבנן ברכה לכל אחד לא חלקו, או משום תורת ה' תמימה, וסיים מ"מ נ"ל טוב שיאמר הכהן אחר ברכה שנית בשכמל"ו, יע"ש.

ובאמת לולא רמסתפינא לעשות חדשות בארץ, יותר נכון לפק"ד בכה"ג דליכא לוי בביהכנ"ס וכהן קורא במקום לוי, לקרות כדעת הגר"א בביאורו סי' תכ"ג סק"ג ע"פ מסכת סופרים שהשלישי ידלג, דהיינו שהראשון קורא וידבר, צו, ואמרת, והשני קורא את הכבש אחד, ועשירית, עולת, ונסכו, ואת הכבש, והשלישי חוזר למעלה וקורא עולת תמיד וגו' עד ובראשי חדשיכם, והרביעי קורא ובראשי חדשיכם, וכ"כ במעשה רב סימן קנ"ה ע"ש, ולזה נוטה גם דעת הגרעק"א, ואף שכבר העיר בנו זה האיש משה מרן בחת"ס או"ח סימן ק"א שלא לשנות ממנהג שלנו, וסיים וכל המשנה ירו על התחתונה, אולי כבנ"ד אף משה בהסכמה עלה לדעת גאון זי"ע, אבל מה נעשה ודברי גאון זי"ע קודש הם ואינו לנו רשות להשתמש בהן, ובזה תנוח דעתו ...²) והנני חותם בכל חותמי ברכות, ידידו"ש הנאמן,

בנציון כלום בק"ק הנ"ל

(2) בשו"ת שואל ומשיב מהרורא ו' סי' כ"ט הובא בשם הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל, דכשה"י מזדמן שבביהכנ"ס לא הי' לוי בעת הקריאה, (אף אם לא הי' ראש חודש), הי' פוסק שיצא הכהן מביהכנ"ס כדי שלא יצטרך הכהן לברך ב' פעמים, יעו"ש. ובקובץ אוהל מועד ח"ב סי' קנ"ז (אות ד'), כתב הגאון מוה"ר שמעון צבי וויינער אבד"ק קריפטש זצ"ל, דאף שאין מורין כן, אבל עכ"פ בראש חודש כשאירע כן, ברור שצריך הכהן לצאת מביהכנ"ס. אמנם הגאון מוה"ר מאיר אריק אבד"ק טארנא זצ"ל, פסק בספרו שו"ת אמרי יושר ח"ב (סי' ט' אות ג'), דאף בראש חודש אין צריך לצאת, ראין חשש כמה שחוזר וקורא מה שקרא כבר, יעו"ש.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כדכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו
המחיר הוא: שלשה ועשרים דאללער בער כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

ביאור מלאכת מכה בפטיש

אברהם חיים שפיצער

רב דקהל אור חיים, מח"ס חיי אברהם
ברוקלין, ניו יארק

(המשך מקובץ שלפני זה)

(ח) עכשיו עלינו לברר את הסוגיא בפרק כירה, ומשם יתברר פסק ההלכה בכל הנ"ל. וז"ל הש"ס בדף מ"ו ע"א: לוי בר שמואל אשכחינהו לרב אבא ור"ה בר חייא דהוו קיימי אפיתחא דבי רב הונא, אמר להו מהו להחזיר מטה של טרסיים בשבת, אמרו לי' שפיר דמי, אתא לקמי' דרב יורא, אמר, הא רב ושמואל דאמרו תרווייהו, המחזיר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת, מיתבי, המחזיר קנה מנורה בשבת חייב חטאת, קנה סיידין לא יחזור, ואם החזיר פטור אבל אסור, רב סימאי אומר, קרן עגולה חייב, קרן פשוטה פטור, אינהו דאמור כי האי תנא, דתניא, מלבנות המטה, ולווחים של סקיבס, לא יחזור, ואם החזיר פטור אבל אסור, ולא יתקע, ואם תקע חייב חטאת, רשב"ג אומר, אם הי' רפוי מותר, עכ"ל הגמרא. ורש"י פי' שם על מה שאמרו לרב ושמואל דמחזיר מטה של טרסיים חייב חטאת פי' רש"י בזה"ל: הוא תחלתו וגמרו, ונמצא עושה כלי, וחייב משום מכה בפטיש, אבל לכל גומרי מלאכות, ולא משום בנין דאין בנין בכלים, עכ"ל ק.

והנה בסוגיא שהבאתי למעלה ישנם ג' דברים נפרדים לכאורה, כפי המתבאר למעין שם. א] קנה מנורה, חייב חטאת אליבא דכו"ע בכל אופן. ב] קנה של סיידין פטור אליבא דכו"ע. ג] קרן עגולה וקרן פשוטה דומה למטה של טרסיים שנחלקו בה אמוראי, והוא מוכרח כן, דאם לא כן, מה קשיא לי' לש"ס על רב אבא ורב הונא בר חייא שפטרו והתירו במטה של טרסיים, לימא דמטה של טרסיים דומה לקנה של סיידין שאמרו בברייתא בסתם שהוא פטור אבל אסור, אלא ודאי בקנה של סיידין לכולי עלמא פטור.

והחילוק בין אלו נראה פשוט, שקנה של סיידין אי אפשר כלל להניחו באופן אחד והוא מוכרח להחליפו ממש בכל פעם, שהרי כשמתחיל לסיד את הכותל, והולך למעלה, מוכרח הוא להחליף ולתת קנה אחרת יותר ארוכה, כמובן, וכן להיפוך, ובאופן כזה פשיטא שכן הוא דרך תשמישו להחליפו בתמידות, ואין לתת על חילופים כאלה שם מכה בפטיש. וכן להיפוך, בקנה של מנורה, שכ' שם רש"י בד"ה קנה מנורה, שהדרך הוא לתת קנים יתירים בכל פעם שהוא מרבה בנירות, וכשהוא פותח מספר הנירות נוטל מן הקנים, אבל פשיטא שאין על זה שום הכרח שיעשה כן, ואין כאן שום מניעה לפחות מספר הנירות אף אם יהיו שם קנים יותר ממספר הנירות, ופשיטא שאין לדרון משם על מטה של טרסיים, ששם בהכרח לפרק המטה ממקום למקום, ועיקר הקושיא הוא מקרן עגולה שהוא ג"כ כלי בדומה למטה של טרסיים שאינו מחליפו כל כך בתדירות כמו קנה של סיידין, ואעפ"כ בהכרח לו להחליפו לצורך אומנותו דחייב, כן הי' נראה לכאורה בפשיטות בפירוש דברי הש"ס.

אולם מה נעשה, ורש"י לא פירש כן, ובר"ה קרן עגולה וקרן פשוטה, כתב בזה"ל: קתני מיהת בקנה מנורה דחייב, והוא הדין למטה של טרסיים, עכל"ק. ולכאורה קשה מאוד שהרי החילוק פשוט מאוד, כמו שכתבנו, דבקנה מנורה אם ירצה יוכל להניח הקנה שם לעולם, ובמטה, בהכרח לו לפרק המטה כשרוצה לילך ממקום למקום, ומטות אלו מיוחדים לאנשים אלו שנוסעים תמיד ממקום למקום. והנה אעפ"י שלכאורה אין לנו מה לומר, מכיון שרש"י פי' שהקושיא הוא מקנה מנורה, אעפ"י"כ לא מנעתי לכתוב כל הנ"ל, כי מכאן נתבאר שדעת רש"י, ששייך מכה בפטיש אפילו בדבר שמחליפין אותו בתדירות כמו מטה של טרסיים ואין לחלק בינו לבין קנה של מנורה. וא"כ, צריכים אנו להבין החילוק בין קנה של מנורה ומטה של טרסיים, שדימו אותם בגמרא דילן [לשיטת רש"י] ובין קנה של סידין שאמרו בסתם שהוא פטור אבל אסור, ובעל כרחך לומר כמו שחילקנו למעלה, ששם, היינו בקנה של סידין ההכרח לצורך ההשתמשות גופא להחליף הקנים בכל פעם, וממילא אין על החזרה והפירוק שום חשיבות של בנין וסתירה והתחלה וגמר, משא"כ במטה של טרסיים, הלא מטה עשוי לישן בה, וזו היא השתמשותה, וכשמעמיר המטה, הלא עושה כלי לצורך השתמשות של המטה, ושפיר חייב, ואמת הוא שאחר כך כשירצה לילך לדרכו יפרק את המטה, אבל אותו פירוק לא יסייע לו להשתמש עם המטה, כי אם העמדת המטה, ולכן אי אפשר לפוטרו כשמעמיד המטה ומכשירו להשתמש בו, בשביל שאח"כ יסתור את המטה, כשם שאי אפשר לפטור אם יעשה אדם כלי, אם יהי' כוונתו בשעת עשיית הכלי, לשברו אחר גמר תשמישו, משא"כ בקנה של סידין, פירוק הקנים כך הוא נצרך לצורך ההשתמשות כמו החזרה, כדי שיוכל לסייד הכותל למעלה ממקום זה או למטה, ולכן אין בהכנסת הקנים שום מלאכה, מכיון שסופו לפרקן, ואותו פירוק הוא צורך השתמשות, ועוד נשוב לחילוק זה בהמשך דברינו, בעזה"י. [ומצאתי בחידושי הרמב"ן כאן, שפי' באמת שקושיית הש"ס מקנה של סידין, וקנה של סידין דומה ממש למטה של טרסיים, ע"ש, ושמתתי מאורן].

ט) ומסקנת הסוגיא לכאורה, דבעצם הענין, היינו אם תקע בחזק במטה של טרסיים, ומכל שכן בקני מנורה ודומיהן, אין כאן מחלוקת כלל בין תנא קמא לרשב"ג, וכולהו מודים שהוא חייב חטאת, וכל מחלוקת הוא רק כשהחזירן כשהן רפוי, ומפורש בתוס' מ"ז ע"ב ד"ה רבן, שרשב"ג אינו גוזר רפוי אטו אינו רפוי, ותנא קמא גזר, וכ"כ הרא"ש והר"ן וכל הפוסקים, וכן הוא בשו"ע סי' שי"ג, וכמו שנביא להלן דברי הפוסקים והשו"ע, בס"ד. ואם כן, נתבאר לכאורה באר היטב, דלפי מה שפירש"י, שהאיסור הוא כאן משום מכה בפטיש, ואם תקע באמת, או שהדביק את החתיכות בחזק, או לכו"ע חייב, מפורש אם כן דלכולי עלמא, בין לת"ק ובין לרשב"ג, שייך מכה בפטיש, אפילו בדברים שדרכם לחברם ולפרקם בתדירות, כמו מטה של טרסיים וקרן עגולה וקרן פשוטה, וא"כ ראי' ברורה מכאן למה שכתבנו למעלה כמה פעמים דלדברי רבי שמעון בן גמליאל בודאי שייך מכה בפטיש אפילו בדבר שידוע בשעת חיבורו, שהוא בעצמו יסתור חיבורו בקרוב, ואעפ"י"כ, כיון שלצורך השתמשותו עכשיו נצרך לו לחבר

הקנים, חייב הוא משום מכה בפטיש, ות"ק דברייתא בוראי ס"ל כוותי, וא"כ ראי' ברורה לכאורה מכאן לשיטת המאירי שהבאנו למעלה שהלכה כרשב"ג דמתני' דהבונה, שחייב משום מכה בפטיש אף על הכאה שמכה על הקורנס בסדן, ולא רק על הכאה שמכה על הכלי לפשוט עקמומיתו.

וכל זה כמובן, הוא רק לרש"י, שפי' את כל הברייתא שהאיסור הוא משום מכה בפטיש ולא משום בונה, ואף אי אפשר לי' לרש"י לפרש שהאיסור משום בונה, שהרי שיטת רש"י שאין חייבין משום בונה כלל אפילו בעושה כלי חדשה, ומכל שכן כשמתקן כלי ישן, כי אם משום מכה בפטיש. אבל מדברי תוס' משמע שהאיסור הוא כאן משום בונה, שהרי אחת מהקושיות שהקשו שם בדף מ"ז שהבאתי למעלה, וכן הקשו כמעט כל הפוסקים, הוא, ממה דקי"ל דאין בנין וסתירה בכלים, הרי שפשוט להם שהאיסור כאן, להאוסרים, הוא משום איסור בונה, ולא משום איסור מכה בפטיש, [וראיתי בשפת אמת כאן, שהעיר באמת על זה, שלרש"י לא קשה מירי, שהוא פי' שהאיסור הוא משום מכה בפטיש, ולא משום בונה, ע"ש בר"ק]. ולכאורה יש לומר שהטעם באמת שלא רצו לומר כאן שיח' האיסור משום מכה בפטיש הוא, מרסבירא להו דלא שייך מכה בפטיש בכי האי גוונא שהוא עומד לסתור את בנינו בכל פעם, וכיון ששם לא סוברים כרשב"ג, כדעת הרמב"ם שם, ממילא גם כאן לא רצו לפסוק שהוא מטעם מכה בפטיש, שהרי כאן אדרבא קי"ל כרשב"ג. ועוד יותר מזה, והוא אמת ויציב, שאם אין אנו פוסקים שם כרשב"ג, ברין מכה בפטיש שלמעלה, אז אי אפשר לנו כלל לומר שהטעם הוא כאן משום מכה בפטיש, שאז יהיו הדברים סותרים זה את זה, שהרי כאן הכל מודים שיש איסור תורה, עכ"פ כשאינו דפוי.

שוב ראיתי במאירי כאן שפירש כל הסוגיא שהטעם הוא משום מכה בפטיש, ולא הזכיר בזה שום מחלוקת כלל, והוא לשיטתו כמובן, שפוסק גם בפרק הבונה כרשב"ג, כמו שהבאנו למעלה, אלא שראה זה מצאתי הערה חדשה בענין זה, שהרא"ש, שהוא גם כן מן החולקים על שיטת רש"י בענין בנין וסתירה בכלים, וסובר כשיטת התוס', שבכלי חדשה, ואפילו בישנה, כל שעושה בה תיקון גמור, שפיר חייב משום בונה, כמבואר כל זה באריכות בבית יוסף ריש סימן שי"ד, אעפ"כ כתב בפ' כל הכלים סימן א', דרלת שידה תיבה ומגדל, כשמחזירן, חייב משום מכה בפטיש אם יתקע הרלת בחוזק, ע"ש, אף כי כן הדרך בשידה תיבה ומגדל, ליטול ולהחזיר, ואעפ"כ כתב הרא"ש שחייב משום מכה בפטיש, אף ששאר הפוסקים פסקו שם שהטעם הוא משום בונה, כמו"ש הרמב"ם בפכ"ב הלכה כ"ה, ע"ש.

(י) ועיינתי בפירוש הרמב"ן כאן וכן בריש פרק הבונה, ומצאתי שם ברמב"ן, שאחר שפי' דברי הש"ס על דרכן של הראשונים שהטעם הוא משום בנין וסתירה, כתב שם שבספר המלחמות יש לו פי' יותר טוב מזה, ועיינתי בר"ק שם בספר המלחמות, ואורו עיני, כי הרמב"ן פי' שם כל הסוגיא לענין מכה בפטיש, והסב לזה גם שיטת הרי"ף. וז"ל הרמב"ן שם הנוגע לעניננו, ואפרש

ג"כ ד"ק בהעתיקי דבריו: ומכאן (פי' מדברי הירושלמי שהעתיק שם הרמב"ן מקודם) נלמד דרך הסוגיא שבגמרא שלנו, דלרב ושמואל דמחייבי במטה של תרסיים, יש בנין בכלים, ויש סתירה בכלים, הלכך אפי' ברפוי אסור, כי ההיא דאמרינן התם, מי איכא מירי דבכלים חייב חטאת, וביד מותר לכתחלה, ולתנא דמלבנות המטה דאמר פטור אבל אסור, אין בנין בכלים, ואם תקע חייב חטאת, משום דתקונן היא גמר מלאכה, וחייב משום מכה בפטיש, וכן לרשב"ג, וקיי"ל כוותי' [כוונת הרמב"ן], דאם אמרינן שיש בנין וסתירה בכלים, אז אפילו לא תקע רק שהכנים החלקים זה בזה בלא רפיון, גם כן חייב, אעפ"י שסופו לתקוע במסמרות, מכיון שאין אנו דנין עכשיו מצד מכה בפטיש, שהוא גמר מלאכה, כי אם מצד בנין, וגם על זה יש שם בנין, ולפיכך החמירו גם ברפוי, וכן מפורש שם בדברי הגאון רידב"ז ז"ל בירושלמי שבת פ"ב הלכה א' ע"ש ד"ה תמן דרכן, ולכן החמיר רבי יוחנן ורב ושמואל גם ברפוי, משום דס"ל יש בנין בכלים, אבל אי ס"ל אין בנין בכלים, אז אין כאן איסור משום בנין כי אם משום מכה בפטיש, ומכה בפטיש לא שייך כי אם בגמר מלאכה, והיינו תוקע, ואם כן, מכיון שאפילו הכנים את החלקים בלא רפיון, רק שלא יתקע, אין כאן איסור דאורייתא, ולכן הקילו ברפוי, והו' דרכו של הרמב"ן כאן, ודרך הוה נראה בעינינו כמו"ש בעצמו בחידושו, שהעתיקתי למעלה] מעתה אין הלכה כרבי יוחנן במנורה של חליות, דהא אפילו להחזיר ברפוי מותר וכו' ורבא נמי הכי אסיק בפרק כל הכלים דאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים.

ואלמלא שכתב רבינו ז"ל. אותה ברייתא, דלת של שידה תיבה ומגדל [כוונת הרמב"ן על מה שהעתיק הרי"ף בריש כל הכלים הברייתא דרלת שידה תיבה ומגדל נוטלין אבל לא מחזירין, ועל זה כתב הרמב"ן, שאם לא הו' הרי"ף מעתיק אותה ברייתא, אז הו' הרמב"ן אומר דלא קיי"ל כאותה ברייתא, דאותה ברייתא סוברת כמ"ד יש בנין וסתירה בכלים, ואנן לא קיי"ל כאותה ברייתא, מכיון דאנן קיי"ל אין בנין וסתירה בכלים] הייתי אומר, אתיא כת"ק דמלבנות המטה, אבל לרשב"ג, אם הו' רפוי מותר, עכשיו שכתבה הוא, למדנו שגזרו בדלתות משום שדרכו ליתקע, וכן אמרו בתריסי חנויות שיש להם ציר מן הצד אסור, וזו שאמרו שם ביו"ט [ביצה י"א ע"ב] הותרו סופן משום תחילתן, דחנויות אין, דבתים לא, משום גזירה אטו מן הצד הוא, והיא גופא גזירה משום שמא יתקע [כוונתו, דבשידה תיבה ומגדל ובתריסין שאין להם ציר מן הצד, לא שייך בהם כלל משום בנין, ואעפ"כ אסרו גזרה בכולם, גזירה משום אותם שיש להם ציר מן הצד, ובהם עצמם איסור החזרה הוא רק מטעם דגזרינן שמא יתקע, שאז חייב משום בנין, למה דקיימא לן עכשיו שדעת הרי"ף שכשתוקע, אז יש כאן איסור בנין, שהרמב"ן מפרש כל ההלכות לדעתו, אעפ"י שהוא בעצמו לא הו' סובר כן, כמו"ש למעלה] גם זו הסברה נרמזת שם בהלכות [פי' שהרי"ף בפ"ק דביצה י"א ע"ב, על המשנה של סילוק תריסין, העתיק שם כל החילוקים של יש להם ציר מן הצד או לא, ע"ש, ומתבאר שם מדבריו, ככל דברי הרמב"ן כאן].

יא) ביארתי דברי הרמב"ן במלחמות, כדי להראות עד כמה הי' מחבב הרמב"ן לפרש כל הסוגיא משום מכה בפטיש, ולהורות הלכה כרשב"ג שמחלוק בין רפוי לאינו רפוי, שמכיון שאין בנין וסתירה בכלים, שוב אין כאן איסור כי אם כשתקע ממש, שאז יש עליו שם גמר מלאכה, והי' הרמב"ן דוחה מכה פירוש זה דברי כל האמוראים שסוברים שיש בנין וסתירה בכלים, כמ"ש מפורש בדבריו במלחמות, ואעפ"י שביטל דעתו מפני דעת הרי"ף, עכ"פ הרווחנו לראות שפירש דברי רשב"ג שהוא מטעם מכה בפטיש, ואין איסור ברפוי, וכל האמוראים שם שהתירו מטה של תרסיים, כולם סוברים כרשב"ג שאין איסור ברפוי, וממילא סוברים שיש מכה בפטיש בדברים העשויים לסתור ולהחזיר בכל פעם, וא"כ בעצם דין מכה בפטיש, שפיר סובר הרמב"ן אליבא דאמת ששייך מכה בפטיש אף בכהאי גוונא.

אלא שחילוק אחד יש כאן בין דברי רמב"ן לדברי רש"י, והוא מה שרמזתי למעלה באות ה', שרש"י פי' שקושיות הש"ס על המתירין מטה של תרסיים הי', מקני מנורה, וכבר הערנו, דבקני מנורה לכאורה יש כאן מכה בפטיש יותר ממטה של תרסיים, ששם, אם רק רוצה, יכול הוא להניח את הקנים כפי רצונו, ואין כאן שום סתירה להשתמשותו בקני המנורה אם מעט ואם הרבה, ואפילו אם יהיו שם הרבה קנים יכול הוא להדליק בהם כפי רצונו, מבלי שישתמש עם כולם, משא"כ במטה של תרסיים שעשויים לטלטלם ממקום למקום, בהכרח הוא שיקפלים כשהולך ממקום למקום, וכתבנו שם, שדעת רש"י, שאעפ"י שיש לחלק כן בין קני מנורה למטה של תרסיים, אעפ"כ אי אפשר לדמות מטה של תרסיים לקנה של סיידים, כי בקנה של סיידים, נצרך לו לפרק הקנים ולהכרם, לעצם ההשתמשות, שבכל פעם שמעלה ומוריד כלי הסידור, בהכרח לו להחליף הקנים, וא"כ מה ענין מכה בפטיש כאן, אטו אם יניח האומן מידו כלי אומנות אחת באמצע מלאכתו, ויקח אחרת, כדרך כל אומן באמצע כל מלאכה, שמשתמש בכמה כלי אומניות, אטו יתחייב בכל פעם משום מכה בפטיש, וכן הוא הדבר בקנה של סיידים, משא"כ במטה של תרסיים, אמת הוא שכשהולך ממקום למקום הוא מפרק מטתו, אבל אין הפירוק נוגע לעצם ההשתמשות במטה, כמובן, ולפיכך שפיר שייך כאן מכה בפטיש כשמפרק ואח"כ פותחו, ודומה זה לקנה של מנורה, שגם שם עצם נתינת הקנים ופירוקם אינו נוגע לעצם ההשתמשות במנורה, ואעפ"כ יש בהם מכה בפטיש, ושפיר דימו זה לזה, כל זה הוא שיטת רש"י, והמה דברים ברורים, תל"ת, בהסבר שיטתו.

אבל דעת הרמב"ן שם שאי אפשר לדמות מטה של תרסיים לקני מנורה, כי אם לקנה של סיידים, שדומים ממש זה לזה, ולהשתמשותו של עכשיו, היינו סתם השתמשות שמשתמש בו בכל פעם, אין צורך לתקוע במסמרות, או לתקוע בחזקה כעין מסמרות, כמו שעושים בקני מנורה ובמלבנות המטה, וא"כ, מכיון שגם בקנה של סיידים יש כאן איסור לכתחלה, כן צריך להיות הדין גם במטה של תרסיים, ועל זה תירצו דאיירי ברפוי, אלו תוכן דברי הרמב"ן בתוספת קצת ביאור. ולדברי הרמב"ן שפיר יש לומר כמו שחלקנו למעלה בין קנה מנורה לקנה של סיידים ומטה של תרסיים.

סיכום היוצא מכל הנ"ל: א] דעת רש"י והרמב"ן שסוגית הש"ס דפרק כירה איירי במכה בפטיש, וכן דעת המאירי שם, ע"ש, וא"כ נתברר מדבריהם, ששייך מכה בפטיש מן התורה [כשתוקע במסמרות, או שמחזק כעין מסמרות] אפילו בדברים שעשוי לפרקם אח"כ ולהחזירם עוד הפעם. ב] אפשר, שיש כאן מחלוקת בין רש"י ורמב"ן בפרט אחד, היינו, שלדעת רש"י, בדבר שהפירוק והחזרה שבכל פעם נצרך לעצם ההשתמשות בכלי, כמו קנה של סידרין, או בכלל לא שייך מכה בפטיש בזה, ולדעת הרמב"ן שפיר שייך גם בכה"ג. ד] דעת התוס' שלא שייך מכה בפטיש בשום אופן כי אם בגמר כלי, שהרי הם פירשו הסוגיא משום בונה וסותר, ולא משום מכה בפטיש, וביארנו למעלה באות ט', שטעמם, משום שלא סוברים כרשב"ג שיהי' שייך בכה"ג משום מכה בפטיש, אם כי אין זה מוכרח לכאורה כלל, שהרי רבי שמעון בן גמליאל הוא מרא דשמעתא כאן בסוף פרק כירה, והני אמוראי דשרי מטה של תרסיים קיימי כוותי', והוא סובר ג"כ שאם תקע, חייב, ואעפ"כ הוא הוא הסובר בפרק בונה ששייך מכה בפטיש בכל אופן, אפילו כשסופו לפרק את החיבור, וסופו לסתור את אשר תיקן עכשיו, וא"כ פשיטא שלדידי' יותר הי' נראה לפרש הסוגיא משום מכה בפטיש.

יב] אלא, שלענ"ד נראה לומר שדעת התוס' שלא רצו כאן לומר שהטעם הוא משום מכה בפטיש, הוא, מתרי טעמא, חדא, שדעת התוס' כדעת הפוסקים הסוברים דלא שייך מכה בפטיש רק כשאין כאן שום מלאכה אחרת כמעשה, שאנו רוצים לחייבו עליה משום מכה בפטיש [וע' על זה באריכות בדברי מו"ז ג"ע בפני יהושע שבת ע"ד ע"ב ד"ה בתוס', ובמאירי שבת ק"ד ע"ב, ובלחם משנה פרק י' מהלכות שבת, הי"ד, ובמנחת חינוך במוסף השבת המלאכת בונה ומלאכת מכה בפטיש, ובנצי"ב שבת ק"ב ע"ב ד"ה רב אמר] אבל מכיון שהם סוברים דבכה"ג כשהוא תוקע הפרקים ביחד, יש כאן משום בונה אף בכלים, שוב לא שייך לחייבו משום מכה בפטיש.

ועוד, והוא העיקר, כי נלענ"ד לומר שהתוס' סוברים דעד כאן לא אמר רשב"ג דשייך מכה בפטיש כי אם במכה בקורנס על הסדן, שאעפ"י שסוף כל סוף יצטרך לעשות כן עוד הפעם, וגם כי אינו מכה על הכלי להשוות הכלי, רק את הקורנס, אעפ"כ סובר רשב"ג שכיון שסוף כל סוף הוא עושה „שינוי“ בקורנס, שמקורם הי' הקורנס מעוקם ועכשיו השווה את העקמומיות, נתחייב משום מכה בפטיש לרשב"ג, ובכה"ג אין כאן חסרון מה שיצטרך להשוות הקורנס עוד הפעם, משא"כ הכלים המנוים כאן סוף פרק כירה, כגון קני מנורה, קנה של סידרין, מטה של תרסיים, וממש כל המנוין כאן, הלא חוץ מה שיצטרך לכל זה עוד הפעם, הלא אינו עושה שום שינוי בפרקי הכלי שהוא מחזיר ומעמידם יחד, ואיך יהי' נקרא זה מכה בפטיש, ואיזה רמיון יש בזה למכה בפטיש שהי' במשכן, ולפיכך לא רצו תוס' לפרש הסוגיא משום מכה בפטיש, אפילו לרשב"ג, אבל אליבא דאמת, במקום שניכר שינוי בפעולתו שהוא עושה עכשיו, שפיר יודו תוס' ששייך מכה בפטיש, עכ"פ לרשב"ג, ואולי אף לרבנן דירי', על הדרך שכתבנו למעלה, וזה נראה נכון מאוד בס"ד, ולא נצטרך לעשות מחלוקת בין הפוסקים.

יג) והנה פסקי הרמב"ם בענינים אלו מפורטים במקומות שונות, ואציין אותם: בפ"י הי"ג כתב: המכנים יד הקורדם בתוך העץ שלו הרי זה תולדת בונה, וכן כל כיוצא בו. וכן התוקע עץ בעץ, בין שתקע במסמר, בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד, הרי זה תולדת בונה עכ"ל. ק. וכ' שם במגיד משנה, שמה שכתב הרמב"ם בתוקע עץ בעץ, נלמד ממה שאמרו סוף כירה לחייב במלבנות המטה, שגם שם אינו משתמש במסמרות, כי אם תוקע עץ אחד בחבירו, בחזק. שוב כתב הרמב"ם בפכ"ב הלכה כ"ה: התוקע חייב משום בונה, ושוב שם בהלכה כ"ו כתב: ואין מחזירין מנורה של חוליות ולא כסא המפוצל ולא שולחן המפוצל וכיוצא בהן מפני שנראה כבונה, ואם החזיר פטור שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים ואם הי' רפוי מותר להחזירו. וגם על זה כתב הרב המגיד שנלמד מסוף כידה, וכוונתו, שהאמוראים שהתירו מטה של תרסיים אמרו, שסוכרים כרשב"ג שהתיר אם הי' רפוי. ובפ"ד מה' יום טוב הלכה י"ג כ': כלים שהם מפוצלין כגון מנורה של חוליות, וכסא ושולחן שהן חתיכות חתיכות, מעמידין אותן ביום טוב והוא שלא יתקע, לפי שאין בנין בכלים, עכ"ל. ולא חילק הרמב"ם לענין יום טוב בין דרכו להיות רפוי או לא, כמו שכתבו תוס' שם בביצה כ"ב בתירוצם הראשון, כמבואר בגושאי כלי הרמב"ם.

ועל כל פנים מבואר בכל המקומות שזכרנו שרעת הרמב"ם לחייב בכל תוקע משום בונה ולא משום מכה בפטיש, והולך בשיטת הרי"ף רבו בזה, וכמו שפסק הוא עצמו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה שלא שייך מכה בפטיש כי אם במשווה עקמומיות הכלים ולא המכה בקורנס על הסדן. אולם, אם נאמר שגם הרמב"ם מורה למ"ש למעלה באות י"ב להשוות שיטת תוס' לשיטת שאר הראשונים, אז לא נצטרך לומר שהרמב"ם פליג על כל זה, ומה שפסק שלא כרשב"ג, אינו מטעם שאינו מורה לעצם הסברה ששייך מכה בפטיש גם כן בתיקון שעומד לסתרו ולהחזירו עוד הפעם, כי אם מטעם שאינו עושה התיקון בכלי שעושה עכשיו, כי אם בקורנס שעושה בו את הכלי, ובעצם הכלי שעושה לא ניכר שום שינוי, ואם עושה הפעולה בכלי, וניכר שינוי בהכלי על ידי פעולתו, יורה גם הרמב"ם. ששייך מכה בפטיש אעפ"י שפעולה זו עומדת להיות נסתד אחר זמן.

יד) והטור העתיק בסימן שי"ג דין מטה של פרקים שאסור להחזירה ולהרקה, ואם תקע חייב חטאת, ואם היתה רפוי', מותר לכתחלה עכ"ל. ומדהעתיק זה בין שאר דברים שחובנם משום בונה, משמע בהדיא שרעתו, שהחוב הוא משום בונה, ולא משום מכה בפטיש, אם כי לא ביאר הטור בהדיא כן. והמחבר שם בסימן שי"ג סעיף ו' כתב: מטה של פרקים, אסור להחזירה ולהרקה, ואם תקע חייב חטאת, ואם היא דרכה להיות רפוי', מותר לכתחלה, ובלבד שלא יתקע, עכ"ל הנצרך. וכתב שם בטורי זהב סק"ו: אסור להחזירה, הטעם, דהוי גמר מלאכה, וחייב משום מכה בפטיש, עכ"ל. ק. והוא צריך ביאור מאוד, שהרי המחבר עצמו כתב שם בסעיף ט': התוקע עץ בעץ, בין שתקע במסמר, בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד, הרי זה תולדת בונה, עכ"ל. והוא מדברי הרמב"ם שהעתיקנו למעלה באות י"ג, שרעת

הרמב"ם כרעת הרי"ף והתוס', שכל אותה סוגיא מתפרשת לענין בונה ולא לענין מכה בפטיש ואם כן למה כתב רבינו הטורי זהב על מטה של פרקים, שהיא מטה של תרסיים הנידונת באותה סוגיא שם, שאיסורה הוא משום מכה בפטיש, ולא מסתבר כלל שהמחבר יחלוק על הרי"ף והרמב"ם שפירשו שהטעם שם משום בונה.

וראיתי לרבינו הרב נ"ע בסעיף י"ט, כ', כ"א, כפל ושילש שם שהמהדק כלים של פרקים, חייב משום בונה, ולא הזכיר כלל משום מכה בפטיש, ובמראה מקומות שלו מן הצד, ציין על דברי מג"א סימן ש"ח ס"ק כ"ה שכתב טעם האיסור משום בונה, ולא משום מכה בפטיש, והטורי זהב כתב גם שם בסימן ש"ח ס"ט שהטעם הוא משום מכה בפטיש, ע"ש היטב, וכבר העיר שם על זה בלבושי שרר. ובמ"ב ס"ק מ"א העתיק שני הדעות, בין משום בונה, ובין משום מכה בפטיש, ע"ש. ובערוך השולחן כאן בסעיף ל', העתיק בפשיטות הטעם הוא משום מכה בפטיש, למטה של פרקים. ויש לתמוה על דברי הגאון בעל ערוך השולחן זצ"ל בסימן ש"ח סעיף כ"ה, כתב שם בפשיטות ברליות הכלים שאסור להחזיר שמא יתקע, ואם יתקע אז יתחייב חטאת משום מכה בפטיש, ומציין על זה לדברי רש"י, ושוב כתב לתמוה על דברי מג"א, שכתב בפשיטות הטעם משום בונה, היפך מדברי רש"י, ואדרבא, עליו יש לתמוה, במחכתה"ג, שהרי רוב הפוסקים לא ס"ל כרש"י בזה, וס"ל שהטעם הוא משום בונה לא משום מכה בפטיש, וכמו שביאר הוא עצמו שיטת הרמב"ם והתוס' ריש סימן שי"ד, ע"ש. וכן העיר על זה בפרי מגדים באשל אברהם ש"ח כ"א, ובמשבצות שי"ג ס"ו, שדברי רש"י שונים במחלוקת. אבל עכ"פ הרווחנו מדברי טו"ז כאן בסימן שי"ג שהעתיק על מטה של פרקים הטעם של מכה בפטיש, שדעתו, ששייך איסור מכה בפטיש בדברים העומדים להתפרק עוד הפעם, כמטה של תרסיים, וכן הוא דעת הגאון בעל ערוך השולחן ז"ל, כמו שהבאנו בדבריו כאן.

סיכום הדברים: א] לדעת רש"י ודמב"ן ומאירי [ולכאורה כן הוא גם לדעת הרא"ש, כמו שהבאתי למעלה סוף אות ט'] בודאי יש איסור מכה בפטיש אפילו ברבר שעומד לחבר ולפרוק בכל פעם. ב] מדברי השו"ע אין הכרח לומר להיפוך, אדרבא, דעת הטו"ז והערוה"ש לפרש גם דברי המחבר שיש כאן מכה בפטיש בענין זה. ג] לפי מ"ש למעלה כמה פעמים, יש להשוות לזה גם שיטתם של תוס' והרמב"ם, באופן שניכר בצורת פעולתו איזה שינוי ברבר שעשה בו הפעולה, וגם עושה פעולתו בכלי שמשמש בו, ולא בקורנס שעושה בו התיקון בכלי, הכל, כמבואר למעלה, באות י"א י"ב בשיטת תוס', ובאות י"ג בשיטת הרמב"ם.

טו) ועד כה לא דברנו לענין מכה בפטיש כי אם כשהוא עומד לסתור תיקונו אחר זמן, אבל אם תיקון זה שהוא עושה עכשיו עומד להסתר מעצמו, מזה לא דברנו, כי הלא כל הדברים הללו, היינו מטה של תרסיים, וקני מנורה ודומיהן השונים שם בבדייתא, כולם עומדים להסתר על ידי מעשה האדם שתיקנם, כמובן, וצריכים אנו לידע דין השני, כשתיקונו יסתר מעצמו, והנה ישנם כאן כמה צדדים

בענין זה, האחר: הלא הדברים קל וחומר, ומה התם שהוא בעצמו עומד לסתור תיקונו כגון מטה של תרסיים, שכשעה שהוא מעמיד את המטה, כבר הוא חושב על זה, שהוא עצמו יסתור מטתו לטלטלו ממקום למקום, ואעפ"כ שייך כאן לומר מכה בפטיש, מכל שכן כשהוא אינו עומד לסתור תיקונו, והסתירה נעשית מאל"י, ומצדו הוא עושה רק תיקון, אז לכאורה, בודאי שייך ב' מכה בפטיש, אולם יש גם צד שני להיפוך, שכשהוא עושה עכשיו תיקון, ותיקונו מצד עצמו הלא יעמדו ימים רבים אם לא יעשה בהם מעשה של סתירה, לכן אף אם לבסוף יסתרם, כיון שבמעשה שלו של עכשיו יש בו כח קיום עד שיעשה מעשה הסתירה, שפיר נחשב מעשה זו כמלאכה, משא"כ כשעכשיו בשעת מעשה של התיקון כבר שוברו בצדו, וכבר ידוע שלא יעמוד תיקונו ומאליו יסתר, אז אין על זה חשיבות של מלאכה, אלה המה צררי הספק.

ומצאתי אחר העיון שני מלכים שניבאו בסגנון אחד, בחיי אדם כלל מ"ד סעיף י"ט הביא שם מדברי רש"י עירובין ק"ג ע"א ד"ה אף היא, וד"ה משלשל, ששם מבואר שאם משלשל החוטין שבכנור שע"ז המה משמיעים קול, זה נקרא תיקון כלי, וכן הביא ראי' מדברי רש"י הללו הגאון מהרש"ם ז"ל בהגהותיו בספר רעת תורה סימן של"ח סעיף ג', דף רס"ו מדפי הספר, ד"ה ואם כבר פסק, ושניהם פסקו מכה זה שכשהמורה שעות, זייגע"ר, פסק מלילך, והוא משלשל האופנים הקטנים המניעים את החושים המורים את השעות, על ידי הכפתור שבראש הזייגע"ר, עד שהזייגע"ר מתחיל לפעול, שיש על זה משום מכה בפטיש מן התורה, ע"ש היטב בדבריהם. ושם צריכים לסבב את הכפתור בכל כ"ד שעות, או פחות או יותר כפי טבע הזייגער [כמובן, אין המדובר כאן מזייגע"ר הפועל על ידי זרם הנקרא באטער"ן] וכשאינם מסבכים הכפתור, אז הזייגער פוסק מלפעול מעצמו, ואעפ"כ יש כאן מכה בפטיש לפירושם בדברי רש"י.

(טז) וראיתי בחזון איש חאו"ח סימן ג' סק"ט, וכן בדברי המג"י בדעת תורה שם, שתמחו על דברי החיי אדם, מה ראי' יש מדברי רש"י הללו, הלא שם מיירי שנפסקה נימת הכנור, והוא מתקנה על ידי תיקון זה, ושם בודאי יש על זה שם תיקון, ומה ראי' משם על הזייגער שפסק מלעבוד, ולא קשה מירי, ודברי הגאונים נכונים מאוד, והמעיון שם הטיב בדברי רש"י יראה לעינים שדעת רש"י לומר בכל כנור שמשלשלים החושים כדי להעמידם על מכוונם, אפילו לא נקדע, גם כן יש איסור מלאכה, וזה לשון רש"י שם סוף ד"ה משלשל: ולרבנן עריפא למישרי קשירה, דהא משלשל נמי מלאכה היא, דמתקן כלי כהלכתו, וכיון שרשי לכתחלה, מחליף ואתי נמי להתיר נימין בכנור חדש לכתחלה, הלכך קשירה עריפא, עכ"ל רש"י.

וכוונתו פשוטה, שלדעת רבנן, אעפ"י שיש לפניו דרך אחרת, שלא לקשור כי אם לשלשל הנימין ועי"ז יתוקן הכנור, אולם כיון שמשלשל הוא אב מלאכה [פי', כיון ששלשול נימין בכלל הוא אב מלאכה, ואין המדובר דוקא בפרט זה שנקרע החוט, כי אם בדרך כלל, בכל פעם שמשלשל הנימין כדי שיפעול הכינור כרצונו, הוא

עושה מלאכה] אם כן יותר טוב שיקשור הנימא, שאז אין כאן חשש שיעשה כן גם בפעם אחר, משנתיר לו לשלשל הנימא, שאז יש לחוש שגם בפעם אחר יעשה כן לשלשל החוט בכנור חדש, ויעשה אב מלאכה, וכל זה פשוט ומבואר בכזוונת רש"י, ואם כן אדרבא, מבואר מדברי רש"י שאף בחוט שלא נקרע יש בו מלאכה על ידי שלשול החוטין, וכן הוא, ועוד מכל שכן שכן הוא בזייגע"ר, שהרי בזייגע"ר, תיכף כשסובב הכפתור למעלה, התחיל הזייגע"ר לפעול פעולתו, משא"כ שם בשלשול החוטין, שרק הכשיר החוטין על ידי השלשול, ואין החוטין פועלין כלל מעצמן על ידי השלשול, כ"א אם כשיפעול אח"כ עמהן, וכל זה פשוט מאוד למעיין שם ברש"י, ולא הוצרכתי להאריך רק מפני שעשו את הגאונים ז"ל כטועים בדבר פשוט, ששם בעירובין נקרע הנימא, על כן הראיתי לדעת, שאדרבא, ראייתם ברורה.

ובאמת תמהתי מאוד על המג' שם בדעת תורה שלא הירד פני זקינן מרן רשכבה"ג מהרש"ם ז"ל וכתב שם דברים רחוקים, שכאן אצל הזייגע"ר לא נתקלקל הכלי רק שצריכים לגלגל שיחזור למהלכו ואין זה תיקון בעצם הכלי, ודברים רחוקים המה ולא ניתנו לכתוב כלל, שפשוט וברור כדברי הגאון ז"ל, שכיון שתפקידו של הזייגע"ר הוא להורות השעות, ואחר שנפסק כח הכפתור שהעריכו אותו מאתמול, שוב אין הגלגלים עושים פעולתם, והוא מסבב הכפתור כדי שהגלגלים יניעו עוד הפעם את האצבעות שמסבבים ומורים את השעות, הלא הוא מכשיר את הזייגע"ר עוד הפעם שיעשה את תפקידו, ואין לך לכאורה מכה בפטיש יותר מזה, ומה לי אם נשבר או לא נשבר, אם רק שמכה בפטיש שייך אפילו כשאח"כ יצטרך לעשות פעולה זו עוד הפעם.

(ז) ולעצם השאלה, אם שייך מכה בפטיש בדבר שעומד לסותרו אחר זמן, יש לי לכאורה רא"י ברורה משמעתתא דצירוף שבת מ"א מ"ב, שמבואר שם, שמיחם שפינה ממנו מים חמים ומלאו מים צוננים יש כאן איסור דאורייתא מחמת צירוף, וע"ש בתוס' מ"א ע"ב ד"ה והלא מצרף, שכתבו, שסתם מיחם כשנתחמם, נקרא הניע לצירוף, ורש"י כאן מ"א ע"ב ד"ה והלא מצרף, דעתו דאיסור הצירוף היא משום מכה בפטיש, וכן הוא דעת הראב"ד פ"ב ה"א, והנה במיחם, פשיטא, שכשיחמם עוד הפעם, יצטרך לצרפו עוד הפעם, ואעפ"כ חייב עכשיו משום מכה בפטיש, אעפ"י שפשוט מאוד שעתיד להשתמש עם הכלי עוד הפעם כדרך כל המשתמשים בכלי מתכות, ואעפ"כ יש שם חיוב של מכה בפטיש.

וראיתי בדברי הרב המגיד שם שכתב שם על דברי רש"י: וזה תימה, שאין עושין כן בגמר מלאכה, עכ"ל הנצרך. והנה רש"י כתב בפירוש במסכת שבת, שרמזתי עליו למעלה, בזה הלשון: כשהכלי מתכות חס, ונותן לתוכו צונן, מחזקים את הכלי, וזו היא גמר מלאכת הצורפין, שרתיחת האור מפעפעתו, וקרוב להשבר, והמים מצרפין פעפועיו עכ"ל, ונראה בהריא שרוצה לתרץ רברי ההמ"ג בקושיותו, שאין עושה כן בגמר המלאכה, ואיך יקרא לזה צירוף, על זה כתב רש"י, שמכיון שהברזל קרוב הוא להשבר על ידי האור, שפיר נקרא זה כגמר מלאכה, שהרי אם לא יתן עכשיו מים צוננים לתוך הכלי, תשבר הכלי.

יח) שוב נזכרתי, שהרבר מבואר, ויוצא מפורש מתורת רבינו משה, מרן
 החתם"ו בתשובתו בחאו"ח סי' ע"א, שהשיב שם לגדול אחד שנסתפק אם מותר
 למוהל לומר לעכו"ם שיתקן צפרנו בשבת כרי שיוכל לעשות את הפריעה, ומרן
 נ"ע השיב לו שיש בזה מלאכה ראורייתא משום מכה בפטיש, שתיקון צפורן
 כדי לעשות פריעה נקרא מכה בפטיש, ואין כאן נפק"מ אם מתקן כלי או מתקן
 גופו של אדם כדי שיוכל לעשות מלאכת אומן עיי"ש בנועם דברי קדשו. והנה
 פשוט שצפורן זה מתגדל אח"כ עוד הפעם מעצמו, ויצטרך המוהל אח"כ לעשות
 תיקון זה עוד הפעם ועוד הפעם, ואעפ"כ כ' מרן נ"ע שיש בזה משום מכה
 בפטיש, ומה נבדוק עוד מן המזבח ולמעלה, מכיון שנפסק הדבר על ידי מרן נ"ע.
 ועיינתי עכשיו בשעת הכתיבה בליקוטי הערות על תשו' חתם"ו שנסדרו ע"י הגאון
 מוה"ד ישכר בער גולרשטיין זצ"ל, וראיתי שהביא בשם תשובת משיב רברים
 [מחברו ה' מגאוני בתראי, בנו של הגאון הנורא בעל מתא דירושלים שה' ראב"ד
 בפרעסבורג] שהעיר על דברי מרן נ"ע מכה מה שאין הצפורן מתקיים בצורה זו,
 ולכשיתגדל יצטרכו לתקנו עוד הפעם, אלא שכפי הנראה הוא עורך שם מצד אחר,
 היינו, משום שאינו עומד להתקיים בצורה זו אין עליו שם כלי, וזה נוגע לענין
 של מלאכתו אינו מתקיים, כמו שכתב הה"ג מו"ה י"ד ז"ל, אבל אין זה נוגע למה
 שאנו דנין בו כעת, כי ענין של מכה בפטיש שאנו דנים אם שייך בדבר שעומד
 להסתד ויצטרכו לעשותו עוד הפעם, הוא ספק אפילו בדבר שיוכל להתקיים בצורה
 זו לעולם, כמו קנה של סיידין וכרומה, אך מכיון שבעל כרחך יסתרנו לצורכו, אולי
 אין זה מכה בפטיש, כי אין זה גמר המלאכה, כי לא שייך שם גמר על דבר העומד
 להסתד, וזה שפיר נפשט מדברי מרן נ"ע, כמובן.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה יעקב פיהרער ג"י

ואחיו הרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל רחסידי באבוב במאראנמא
 בהלקח מאתם אביהם הנה"ח מו"ה משה פיהרער ע"ה

הב' היקר והנעלה כמר ישראל מינצער ג"י

בהלקח מאתו אמו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
 ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, אמן.

המערכת

ברמב"ם הל' ברכות, ובתוס' קידושין דף מ"ז

ארי' לייב ריינמאן

ברוקלין, ניו יארק

(א) כתב הרמב"ם בהל' ברכות פרק ג' הלכה ה': כיצד היא הטפילה המעורבת, כגון לפת או כרוב שבשלו ועירב בו קמח של אחד מחמשת המינין כדי לדבוק, אינו מברך עליו בורא מיני מזונות, שהלפת הוא העיקר וקמח טפלה, שכל דבר שמערבין אותו לרבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע את התבשיל הרי זו טפלה, אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר, לפיכך מיני דבש שמבשלים אותו ונותנין בהם חלב חטה כדי לדבוק ועושין מהן מיני מתיקה, אינו מברך עליו בורא מיני מזונות מפני שהדבש הוא העיקר, עכ"ל. וכתב הכסף משנה שם וז"ל: ומ"ש אם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר, הוא מדאמרינן בפרק משילין (ביצה ל"ח:) מירי דעבירא לטעמא לא בטל, ומ"ש לפיכך מיני דבש וכו', נראה מדברי רבנו שאם לא היו נותנין החלב חטה ברבש ה' מברך בורא מיני מזונות, ולפי"ז הוא הדין לכל דברים המרוקחים בדבש שמרקחים אותם כדי לאכלן ברבש שמברכין על דבר המרוקח שהוא עיקר והרבש טפלה וכדברי החולקים על הטור בסימן ר"ד. ואיכא למידק הרי כתב שאם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר, והרבש כיון שבא ליתן טעם בתערובות הוא עיקר, ועליו יש לבדוק, עכ"ל הכסף משנה.

ולענ"ד נראה דכוונת הרמב"ם במה שכתב כדי ליתן טעם בתערובות, היינו שיהא נרגש טעם הקמח בתבשיל, ומשום הכי הוא עיקר, כלומר „רגם" הוא עיקר, ושאר התבשיל הוא ג"כ עיקר, אבל מברכין עליו בורא מיני מזונות, משום דחמש מינין הוא דבר חשוב. ולזה דייק הרמב"ם בלשונו וכתב, הרי הוא עיקר, ולא כתב הרי הוא העיקר, כמו שכתב להלן גבי דבש, מפני שהרבש הוא העיקר, דשם הקמח הוא טפל, אבל אין כאן ענין של לטעמא עבירא.

ואחר העיון מצאתי בשיטת ריב"ב על רבינו יונה במס' ברכות ריש פרק כיצד מברכין שכתב שם: והלכתא כוותי' דרב כהנא ולא מטעמי' דאמר סמירא עיקר דאע"ג דרובשא עיקר מברכין עליו בורא מיני מזונות והני מילי כשאותו מין מחמשת המינין מעורב בתבשיל ליתן טעם אבל אם הוא נתון בתבשיל לשאר דברים ושלא ליתן טעם בתבשיל, מברך על העיקר, כהאי דאמרינן לקמן הרי רשרו ב' קמחא לדבוקי בעלמא הוא דעביר לי, וקשיא לי לסברא זו הא דתנן הביאו לפנינו מליח ופת עמו מברך על המליח ופוטרי את הפת, זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטרי את הטפילה, ואם המליח שהוא עיקר פוטרי את הפת שהיא טפילה לו כל שכן שיש לפטור מין מחמשת המינין שהוא מעורב בתבשיל אם טפלה למין אחר, אלא יש לומר זה שבאו רב ושמואל ללמדנו, שכל תבשיל שמעורב בהן מין מחמשת המינין הוא חשוב לעיקר מפני חשיבותו ומברך עליו אם הוא נתון בתבשיל לשאר דברים, ושלא

ליתן טעם בתבשיל אינו חשוב כעיקר ומברך על המין האחר שהוא עיקר, ובהכי סלקן כולהו שמעתתא שפיר, וכן מצינו כתוב לרבינו משה בן מימון ז"ל עכ"ל. הרי להדיא כמו שכתבתי בדברי הרמב"ם.

(ב) בקידושין דף מ"ו ע"ב, א"ר אלעאי מנין לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה, שנאמר ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלב, אם אינו קדוש נשיאות חטא למה, מכאן לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה. ובתוס' שם כתבו דלמ"ד (תמורה דף ד' ע"ב) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, דאי לא מהני אמאי לקי, ניחא מאי דקאמר דהתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה, דאי אינן קדוש נשיאות חטא למה, אבל למ"ד התם דאי עביד לא מהני, והא דלקי משום דעבר אמירא דרחמנא, א"כ קשה מאי קאמר הכא בגמרא אם אינו קדוש נשיאות חטא למה, דילמא לעולם אימא לך דאינו קדוש, ואפ"ה איכא נשיאות חטא דעבר אמילתא דקאמר רחמנא. ויש לומר דדאי בעלמא לא מהני, והכא מהני, והיינו דקאמר גמרא אם אינו קדוש נשיאות חטא למה כתוב, כלומר אי משום דעבר אמילתא דקאמר רחמנא כיון דבקרא כתיב בהרימכם את חלב ממנו כל חלב דגן ותירוש ויצהר, רמשמע שיש לו לאדם לתורם מן היפה, ואם לא הביא מחלבו פשיטא דעבר, וא"כ למה כתב האי קרא ולא תשאו עליו חטא, אלא ש"מ דלהכי כתביה לומר לך דהתורם מן הרעה על היפה דאיכא שני חטאות, חטא שעבר על מה דאמר רחמנא, וחטא על תרומתו דהויא תרומה מן הרעה, והיינו דקאמר מכאן לתורם מן הרעה על היפה וכו', עכ"ל.

והקשה בני הרב הגדול בתורה ר' שלום זאב שליט"א קושיא עצומה, על מה שכתבו שם התוס' דלאבוי ניחא, הא בתמורה דף ה' מבואר דרק רבא ס"ל הא דרבי אלעאי דמכאן לתורם מן הרעה על היפה דתרומתו תרומה, אבל לאבוי אתי קרא לאשמעינן דמיקרי חוטא, עיי"ש היטב, והיא לכאורה פליאה עצומה. ונראה לתרץ, ואקדים דברי הרמב"ם ז"ל בספר המצות מצוה קכ"ט וז"ל, היא שצונו ללוים להוציא מעשר מן המעשר שיקחו מישראל ויתנו לכהנים, והוא אומרו ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מבני ישראל את המעשר וגו', וביאר הכתוב שזה המעשר נקרא תרומת מעשר וינתן לכהן, וביאר הכתוב שזה המעשר ילקח אם מן הטוב שבו ראש מן היפה שבו באמרו מכל חלב, שהם חוטאים אם יוציאוהו מן הטוב, והוא אומרו יתברך ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלב ממנו, וזה הלאו שלילת החיוב הוא אומרו לא תשאו עליו חטא כשיוציאוהו מן היפה, ויורה זה כשיוציאו מן הרע יחטאו, וזה ענינו בענין לאו הבא מכלל עשה שאינו נמנה עם הלאוין, כלומר אחר שהוא ציוה להוציא מן היפה הורה שלא נוציאוהו מן הרע, ולשון ספרי, מנין אתה אומר שאם הוציאו אותו שלא מן היפה שהם בנשיאות עון, תלמוד לומר ולא תשאו עליו חטא וכו', עיי"ש.

ולכאורה קשה, ראמאי לא הביא הרמב"ם הלימוד רגמרא תמורה רף ה', חלבו אין גירועין לא. ונראה לומר רבזה מחולק הרמב"ם עם רש"י, דרש"י פירש רבין רבא ובין אבוי ס"ל הלימוד של חלבו אין גירועין לא, ואיסור נלמד מחלבו אין גירועין לא, ונשיאת חטא מולא תשאו עליו חטא, והרמב"ם ס"ל דרך רבא אית ליה הלימוד של חלבו אין גירועין לא, אבל אבוי לא ס"ל כן, והכי פירושא, ולאבוי אי לאו דאמר רחמנא ולא תשאו עליו חטא, הוה אמינא הכי אמר רחמנא עביר מצות, כלומר מצות הרמה מן היפה, ואי לא עביר, חוטא לא מיקרי, כלומר דאין כאן איסור אלא מצות, קמ"ל הקרא דולא תשאו עליו חטא דיש כאן איסור, ומיכן ילפינן תרומתו תרומה כרבי אלעאי דאם אינו קרוש נשיאת חטא למה, כלומר דמה דאמר אבוי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר מהני דאי לא מהני אמאי לקי, לאו דוקא מלקות, אלא גם איסור ליכא, וברבר זה נסתפקו גאוני האחרונים, והרמב"ם ס"ל דלאבוי ליכא אפילו איסורא היכא דהדין הוא דלא מהני, אבל רש"י לא ס"ל הכי, דבר"ה איסורא הוא דעבר, כתב, אבל מילקא לא לקי, נשמע דס"ל דלאבוי יש כאן איסורא, אבל הרמב"ם לא מפרש כן, אלא דמה דאמר הגמרא איסורא הוא דעבר, היינו דיש גם מלקות, ודו"ק בזה.

והשתא נראה דגם התוס' בקירושין ס"ל כמו הרמב"ם, דלאבוי ליכא אפילו איסורא היכא דלא מהני, ושפיר כתבו דלאבוי ניהא מה דאמר אם אינו קרוש נשיאת חטא למה, דכיון דלא מהני ליכא שום איסור, ושפיר ניהא דקאמר אם אינו קרוש נשיאת חטא למה, ואבוי לא חולק כלל על דבי אלעאי, ודו"ק היטב בזה.

ג) ומרבדי הרמב"ם בספר המצות הנ"ל, נפשט לי מה שנסתפקו האחרונים ברעת הרמב"ם בפלוגתא דאבוי ורבא לענין אי עביר לא מהני. דמבואר היטב מרבדי הרמב"ם, מרלא הביא הלימוד של חלבו אין גירועין לא, ומביא רק הלימוד של אבוי מולא תשאו עליו חטא, הרי דפוסק כאבוי דאי עביר מהני.

פני' דחופה

הקוראים שלא שלמו עריין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

עזלת שבת בשבתו

חקת

ויואמר אליו אדום לא תעבור כי פן כחרב אצא לקראתך. וברש"י, אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם ואמרתם ונצעק אל ד' וישמע קולנו, ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי, ועל חרבך תחי', ע"ב. ואח"כ עה"פ, ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה, פירש"י, בהבטחת זקננו, והידים ידי עשו. ויל"ד איך התפאר עצמו בברכת אביו, ועל חרבך תחי', והידים ידי עשו, הלא נודע או"ל בזמן שהקול קול יעקב אין הרים ידי עשו. אך י"ל, דשפיר ידע אדום רבזמן שהקול קול יעקב אין הרים ידי עשו, אלא כך אמר אדום, אתם מתגאים בקול שהורישכם אביכם, שאין אתם לומרים לשמה רק להתנאות, ולכן הזהיר אותם פן בחרב אצא לקראתך, דודאי ברכת אביהם היתה רק על לימוד התורה לשמה.

(הגאון ר' יוסף הויכנעלערנמער אבד"ק זאמושטש זצ"ל)

בלק

כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו, הן עם לבדר ישכון ובגוים לא יתחשב. י"ל בזה, רנודע מה שהאריכו בספרים במעלת בני ישראל כשאינם מתחברים עם אומות העולם כדי שלא יהיו נשפעים ח"ו ממעשיהם המגונים, ומקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים ק"ו) ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם. והנה רבר זה נוכל ללמוד מהאבות הקדושים, שכל אחד מהם עשה משמרת למשמרת לבל יתערב בגוים, רהנה אברהם אבינו אמר ללוט, הפרר נא מעלי אם השמאל ואימינה ואם הימין ואשמאילה (בראשית י"ג), וביצחק אבינו מצינו שאמר לאבימלך ופיכול שר צבאו, מרוע באתם אלי (בראשית כ"ו), ויעקב אבינו אמר לעשו (בראשית ל"ג) יעבר נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאמי לרגל המלאכה אשר לפני, וכשאמר לו עשו, אציגה נא עמך מן העם אשר אתי, אמר לו יעקב, למה זה אמצא חן בעיני אדוני. הרי דשלשת אבות הורו לנו את הדרך אשר נלך בה, לבלתי התקרב עם אומות העולם, ואדרבה צריכים להתרחק מהם כמטחוי קשת. וזשה"כ, כי מראש צורים אראנו, ופירש"י אלו האבות, שהם סללו את הדרך עבורנו, ומעשה אבות סימן לבנים, כי הן עם לבד"ר ישכון ובגוים לא יתחשב.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

פנחס

בני גר למשפחותם, לצפון משפחת הצפוני, לחגי משפחת החגי. הנה בספה"ק מאור ושמש כתב, דתיבת ג"ד רומז על מצות צדקה, שהוא נומדיקון

(1) עפ"י מה שכתב בספרו משנת חכמים על הרמב"ם כהל' תלמוד תורה (דף מ"ה

ע"א), ד"ה ובביאורי.

ג'זמל ד'לים, עיי"ש לפי דרכו. ועפי"ז י"ל כוונת הפסוק, דהנה במצות צדקה יש שתי בחינות, (א) המקיים מצות צדקה בצנעה, לבל יודע לשום בר נש שמפזר מהונו לדלים ואביונים, (ב) הגומל דלים בפומבי ובפרהסיא, והכל יודעים מגודל צדקת פזרונו וטוב לבבו. והנה בשני אופנים הללו, יש בכל אחד מהם מעלה וחסרון, בדרך הראשון יש בו מעלה כמאה"כ והצנע לכת עם ד' אלקיך (מיכה ו'), ולעומת זה יש בו חסרון, כי מאחר שאין בני אדם יודעים ממדת טובו וחסדו, אין בני אדם למדים ממנו לעשות דוגמתו ולעסוק במדת החסד. ובדרך השני יש בו מעלה, כי מאחר שעושה צדקה בפרהסיא, ממנו ילמדו וכן יעשו שאר אנשים לעשות צדקה וחסד, וכנודע מתשובת הרשב"א (הובא במג"א סוף סי' קנ"ד) שהתורה כותבת ומפרסמת העושה מצוה, אמנם לעומת זה יש בו חסרון, כי מאחר שעושה המצוה בפירסום ובפומבי הרי עליל שיעלה במחשבתו שמץ של גאות וכדו'.

וזשה"כ, בני ג"ד למשפחותם, פי' שיש במדת גומלי דלים מדריגות שונות, ומונה אותן הכתוב, לצפון משפחת הצפוני, (מלשון צפון וגנוז), היינו אותם המקיימים מצות צדקה בהסתר ובהצנע, לחגי משפחת החגי, קאי על אותם הנותנים צדקה בפומבי ובחגיגה, עדה"כ המון חוגג (תהלים מ"ב). והנה אף שלכאורה שניהם שווים כי יש בכל אחד מהם מעלה וחסרון, עכ"ז מקדים הכתוב תחלה, משפחת הצפוני, להורות כי דרך זה הוא המובחר, כאו"ל במדרש תנחומא (פ' תשא), אין לך יפה מן הצניעות.

ויש להוסיף בזה לפרש המסורה, ב' פעמים הצפוני, לצפון משפחת הצפוני, ואירך, ואת הצפוני ארחיק מעליכם (יואל ב'). שאם יקשה לך מה טעם הקדים הכתוב מדריגת הצפוני, לפני מדריגת החגי, לזה באה המסורה כמשיב, ואת הצפוני ארחיק מעליכם, שע"י הצניעות וההסתר, ירחק מעליכם החשש של פניות ויוהרא של היצה"ר הנקרא צפוני כאו"ל במס' סוכה (נ"ב ע"א).

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

מטות

ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דיבר ד' אל עבדיך כן נעשה. הקדים כאן בני גד, לומר שגם הם מעצמם נתעוררו בדבר זה, לא מפני המשכם אחר עצת בני ראובן, אלא שווים היו בעצה אחת, כענין שאמרו רז"ל (בראשית רבה סוף פ"א) פעם מקדים הכתוב אהרן ללמדך ששקולים הם משה ואהרן. (הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)

(2) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים של הבריטיש מוזיאום בלונדון, והניע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

דקדוקי סופרים

בספר דמעת אפרים - דרושי מהרזא"מ (לבוב תר"ס) מאת הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד, נדפסה הסכמה מהג"ר יצחק חיות אבר"ק בראד, ובתוך הדברים כותב, שדברי ההספר שנדפס שם מרף י"ט ע"ב והלאה, „כנראה שהוא הספר על מרן הגאון מוהר"ר מאיר ק"פ [=קריסנאפאלער] זצ"ל בעמח"ס יד המאיר שהי' אב"ד בעירינו, עכ"ל. - הנה לא ידע, כי הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל, הדפיס בחייו בלבוב בשנת תקע"ה לפ"ק קונטרס בשם „מספר רב" (י"ז דפים), ובו דברי ההספר אשר נשא על הגאון מוה"ר מאיר קריסנאפאלער אבר"ק בראד זצ"ל. והם דברים אחרים לגמרי, ממה שנדפס בספר דמעת אפרים הנ"ל.

איקלע לידינו קטע ממכתבו של הרב הגאון מוה"ר מאיר דן פלאצקי אבר"ק דוואהרט ז"ל בעמח"ס כלי חמדה, וז"ל: מה שנוגע להסיפור מהגולם, ערבים עלי דברי אחד מיוחד מנאוני וקדושי הדור שליט"א שיותר תפארת להמהר"ל ז"ל שעשה מגולמים אנשים של צורה על ידי ספריו הנשגבים. - אמנם לא אוכל להמנע מלרשום בזה דבר מענינא, כי בזמנינו קם רב אחד והדפיס ספורי הגולם למהר"ל ז"ל, וזייף כמה דברים על שם הגאון ר' יצחק ז"ל חתן המהר"ל, וכמה אנשים תמימים יאמינו לכל ההבלים שנמצאו שם. והנה כל בר דעת ומבין בלשח"ק יראה זיופם של דברים מתוכם, כי כתב שם על שם הג' ר' יצחק ז"ל כי הי' להם כרטיס הכתיבה מהקיסר רודאלף, ולשון זה הוא חדש, וכיו"ב כמה דברים אשר ניכר לעין כל כי נכתב בזמנינו. וכבר חיבר א' מהחכמים להראות שקרים של ספר הנז', ואני כתבתי לו מכתב תורה על זה, מפני דבר אחד אשר מצאתי בו אשר נוכל לבוא על ידו לידי מכשול, כי מסופר בו מהמהר"ל ז"ל איך שני אנשים שהיו מוחזקין מילדיהן לאח ואחות, התיר אותן להנשא זה עם זה, על ידי חלום ועל ידי פנקס שמצאו אח"כ מהמילדות שהחליפה אותן בילדיהן. וזה נגד הלכה, ששורפין על החזקות, וח"ו שיצא כן מהמהר"ל ז"ל להתיר עפ"י חלומות ואומדנות כאלה למוחזקין מילדיהן לאח ואחות, להנשא זה עם זה. לכן אמרתי לעורר גם בזה להיות לזכרון לדור אחרון, כי כל הסיפור הזה, וכן ספרים אחרים אשר כתב הרב הנ"ל בשם חכמות מהר"ל, וכיו"ב, כולם מזויפים ואין בהם קורטב של אמת, עכ"ל.

בספר שפתי מהר"ש פרשת בשלח (ד"ה וירא ישראל) כתב, מצינו בש"ס שבת (ל"א ע"א) בגר שבא לשמאי ללמדו כל התורה על רגל אחד ורחפו באמת הבנין, דהנה אהב"ה בנימטדיא י"ג כמספר תיבת אח"ד, והגר רצה ללמוד תורה

בבחינת אהב"ה לחוד, והיינו רגל אח"ד, לכן רחפו באמת הבנין, כי שמאי הי' מדתו מדת יראה, עיי"ש. — הנה לשון הגמרא הוא, על דגל אח"ת, ולא אח"ד. (ואף שהובא בספר דקדוקי סופרים, ריש גורסין אח"ד, אבל אין זה נכון, כי תיבת רגל, היא לשון נקבה, וכמאה"כ ורגליהם רגל ישרה, ולא רגל ישר*).

תעודות ומיכות

קעז.

בעזה"י.

איכלע לאתרן האי גברא יקרא הוא ניהו הרב הגדול בתורה ויראה כמו"ה אברהם קעלנער סג"ל רב בק"ק קיוועשט, והראה לי את חיבורו אשר רוצה להדפיס, וביקש ממני ליתן לו הסכמה, אם אמנם שדרכי מעולם לברוח מליתן הסכמה על ספרים חדשים מכמה טעמים, אמנם האי גברא רבא מכירו הייתי גם לשעבר, והוא לומד לש"ש בלחץ זו הדחק, וכל דבריו נאמרים בהשכל ודעת להלביב את אחינו ב"י לתורה וליראה, כי ראיתי כמה דברים נכונים שם, ע"כ אמרתי אולי יצא לו איזה טובה לתלמיד חכם מהסכמתי, ע"כ מצאתי א"ע קצת כמחויב בדבר לבוא על הספר להסכים על חיבורו כי ראוי להדפיסו, ומצוה רבה להיות לו לעזר שיצא הדבר מכח אל הפועל.

כ"ד הכותב וחותם באהבה רבה, פה אונגוואר יום ג' פ' בלק תרמ"ג.

הק' חיים צבי הירש מאנהיימער חונה פה הג"ל¹

קעה.

ב"ה.

הנה כבוד ידידי הגביר האברך, שלשלת היחוס והמעלה מו"ה יוסף שיינבלאם מפה"ק רישא, בא לפני ובירדו ספר בגדי כהונה כת"י מאת דו"ז הרב הגאון החרוף ובקי מו"ה אליעזר זוסיא אבר"ק דינאוויץ, ולאשר ידעתי זה קרוב לעשרים שנה, בצוותא חדא ישבנו, בעסק משפט עצום בק"ק קאמיניץ, וגם משפחתו מקור מחצבתם מק"ק סטנאב, מכמה וכמה דורות המה ת"ח עצומים, ובין הרים הרמים הררי נחושת וברזל, ושני התלמודיים והפוסקים שם לא-ל חי נפשם תשתוחח, ע"כ הה"ג רא"ז הג"ל שלח ירו בשלומי, ומבקש ממני להכידהו, ולהודיע לבני אדם גבורתו בש"ס ופוסקים, והגם כי הימים האלו יומי רחושבנא נינהו, שיחשוב הארם בינו ובין המקום, ואין עתותי בירי לעיין הרבה

(*) הערה זו הגיע אלינו מאת ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה חיים ישעי' שווימער נ"י.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ד עמוד י"ז. — מכתב הסכמה הלז קבלנו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. טוב עין הוא יבורך.

בספר הנ"ל, עכ"ז פניתו על שעתא חרא לעיין בו, וראיתי כי ראויים הדברים להעלותם על מכבש הרפוס, כי קולע אל השערה אליבא רחלכתא ולא יחטיא, והלומדים והמורים ישתו בצמא את דבריו רפח"ח, וירוממוהו בקהל עם. ומצוה רבה להחזיק ביד הרב הנ' מוהרא"ז נ"י הנ"ל להוציא מחשבתו לפועל, ומה יקרו בזמנינו אלה האיש אשר יקריש עתותיו לתורה ולתעורה. כ"ר המדבר באמת למען אהבת תוה"ק ולומדיה, כותב וחותם ז"ך אלול תרמ"ט רישא.

נא' חיים זאב בר"א ז"ל²
מלפנים בישראל אבר"ק טשהאן
וק"ק סטנאב בארץ רוסיא
וכעת חופ"ק רישא ואנפיה

קצט.

בעה"י. סעמיהאלי יום ב' לסדר פינחס תרפ"ו.
לאשר כי בני המנוח הרב הגאון החו"ב מו"ה בן ציון ז"ל שהי' אב"ד רק"ק נאנאש, רוצים לעשות נחת רוח לנשמת אביהם הגאון המנוח, שיהי' שפתותיו דובבת, ולהרפס ממנו פלפולים וח"ת אשר חירש בהלכה ובהגדה, וגם לרבות בנו הרב המאה"ג וכו' מו"ה יוסף צבי נ"י דיין בק"ק שאמקוש רוצה למלאות באיזה פרשיות שלא מצא מחידושי תורה של אביו ז"ל, ורוצה כברא מזכה אבא להשלים משלו וברא כרעא ראבוה. והנה לאשר כי בענותנותם רוצים שגם אנכי אסכים בדבר, באתי בזה לומר כי הייתי מכיר את אביהם ז"ל שהי' מפלפל בסברא ישרה וזכה, ובפרט בדבריו אגדה הי' דרשן נפלא פה מפיך מרגליות, כל השומע דבריו הי' מקבל תענוג נפלא, באופן שכל דבריו ראויים הם להפיצם על פני תבל, וכל אשר יקנה ספרו ויהגה בו ימצא בו נחת.
וע"ז באעה"ח למען התורה ולומדיה יום הנ"ל ובחרת בחיים לפ"ק, פה סעמיהאלי יע"א.

שמעון גרינפעלד³

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס צ"ו עמוד י"ח. — מכתב הסכמה הלז, והבא אחריו, קבלנו מגניו ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.
(3) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ה עמוד ט"ו.

פאקסימיליא מבתי"ק הגאון מוה"ר חנוך העניך אבד"ק בעלזין וצ"ל, הנדפס לעיל עמוד ט'.

מאקסימיליא מבתי"ק הגאון מוה"ר קלמן אבד"ק דארמשטאט וצ"ל, הנדפס לעיל עמוד ל"ו.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. ריש שתא תרש"ן לפ"ק שנת השבע פה ירושלים תובב"א.

כבוד מערכת כרם שלמה כל אחד בשמו יבורך.

אחרש"ט כיאות. בעת לימודי נתקשה לי בדברי הרמב"ם בפירוש המשניות, אשר לפענ"ד נראה לי להגיה בדבריו, וכבר שאלתי איזה ת"ח ולא קיבלתי מענה נכונה על זה, לכן החלטתי אולי כדאי לפרסמו בירחונכם הנפוץ מאוד ואשר מעיינים בה הרבה תלמידי חכמים, אולי מי שהוא יעורר על זה.

בפירוש המשניות להרמב"ם במס' מכות פרק שלישי סוף משנה א', איתא כהאי לישנא: „ועדים זוממין חשב להם דבריהם מעשה לפי שהם נצרכים להגיד עדותן בבית דין". — לכאורה סוגית הנמרא במכות ב' ע"ב היא, דעדים זוממין הוי לאו שאין בו מעשה, כמבואר שם, ותיפוק לי' מלא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה. וכן היא סוגית הנמרא בסנהדרין ס"ה ע"ב, יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה, ועי' שם במסקנת הנמרא, שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה. ועי' שבועות כ"א ע"א תור"ה חוץ (השני). וכן הרמב"ם גופי' בהל' עדות פ"כ ה"ט יליף מועשיתם לו כאשר זמם, ולא יליף מלא תענה. א"כ איך יחלוק הרמב"ם על סוגיות מפורשות, ויאמר דעדים זוממין הוי מעשה.

ועוד צ"ע, שכתב, לפי שהם נצרכים להגיד עדותן בב"ד. — ראשית מה סברא היא זו שמכח זה יהי' נחשב למעשה, ועוד, דלכאורה איפכא מסתברא, דמכח זה אין בריבורם מעשה, דכיון דאין העדות נממרת עד שיבוא לב"ד, א"כ אין עיקר החיוב בשביל עקימת שפתי העדים, רק בשביל שמיעת הב"ד את הקולם. (עי' כעין זה בהנהגות מלא הרועים סנהדרין ס"ה ע"ב). ועי' עוד בפירש"י סנהדרין ס"ה ע"ב, שכתב דעיקר חיובא בא ע"י הראי' שמעידין שראו וראיי' לית בה מעשה. וא"כ אפילו נאמר רבוה שנצרכים להגיד עדותן בב"ד הוי מעשה (מאיזה סברא שיהי'), מ"מ מעידין על הראי', והראי' אין בה מעשה. ועי' במנחת חינוך מצוה ל"ו בראש המצוה. — לכן אולי יש להגיה בדברי הרמב"ם, ולהוסיף תיבת „לא" — וצ"ל, ועדים זוממין לא חשב להם דבריהם מעשה וכו'.

גדלי' דניאל באב"ד

ירושלים ת"ו

בעזרהי"ת. יום ד' אח"ק תשנ"ד לפ"ק פה ווילאמסבורג יצ"ו.

שלום וישע רב, יבא ויקרב, אל כבוד מערכת „כרם שלמה",
שלומכון יסני לעלם.

א) בספר תפארת שלמה על מועדים בתחלת הספר (בקטע הראשון). כתב על מה דאיתא במס' ביצה (ט"ו ע"ב) דקפיד ר' אליעזר על אותם שיצאו כשהי' יושב ודורש כל היום כולו, שזה הי' בחג השבועות. וצע"ג, דהא בגמ' שם מוקי רבי אליעזר לשיטתו דס"ל או כולו לר' או כולו לכם, ובחג השבועות כולי עלמא מודי דבעינן לכם, כמבואר בפסחים ס"ה ע"ב, דבעצרת הכל מודים דבעינן נמי לכם, וא"כ ע"כ לא הי' בחג השבועות. וד' יאיר עיננו במאור תורתו.

ב) בספר תפארת שלמה עה"ת בסוף הספר בליקוטים על ספר שמואל, מביא מאמר חז"ל כי שמואל הנביא אחרי פטירתו לא נסתלק למדורתו כבוד לג"ע, רק תמיד עומד על

מזוזת היכל ה' למעלה להתפלל על ישראל. אבקש מהקוראים להודיע איה מקום כבודו של מאמר חז"ל הזה. (בספר הנ"ל בפ' זכור, מביאו בשם ספרים).
הכו"ח בברכה,

הק' יודא הכהן לאנדוי
וויליאמסבורג, ניו יארק

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחרוה
נשגר בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
מול הדרת קודש

**עטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א**

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א

ולנכרו הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

לרגלי שמחת נישואי נכרתם־בתו תחי'
עב"ג

הרב מו"ה מאיר יוסף אייכענשטיין שליט"א

ויה"ר שהזיווג יעלה יפה לבנין עדי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכי"ר.

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זינגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון איתמר לעזער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון הכהן (ב"ר יצחק) קוואדראט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ברוך מרדכי קליין נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב יהושע הלוי שטרום נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע ברוך גיפס נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף יצחק הכהן פרנס נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף יצחק שפריי נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף האכמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' ישכר בעריש רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי טערקלטויב נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה משה יהושע צאנגער נ"י להולדת הנכד
 יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם חיים שניטצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים לאנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף היימפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף פליישער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ישכר דוב בעריש לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה חיים פאנצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נחום העפטלער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה פישל באטניק נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' פסח דוד מיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' רפאל ארי' הלוי מאסבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה צבי זינגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמשון פרייער נ"י להולדת הבן
 יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשכוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אביש רייכבערג נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלום יצחק
 נ"י לאירוסים בנרנכדו הב' החתן הנעלה כמר צבי מרדכי נ"י תלמיד
 ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יהודה לייבוש שפיעלמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חיים נ"י
 לאירוסים בתרנכדו תחי'

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ז קונטרס ח' (קס"ז) מנחם אב תשנ"ד

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ד פרשת ואתחנן ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ה בדין כתובת מפותה ..... הגאון בעל נודע ביהודה אבד"ק פראג זצ"ל
ו גליון ספר הרוקח ..... הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל
ז בענין תקנה לכבוד המתים .. הגאון ר' שבתי וינטורה אבד"ק איספאלטרו זצ"ל
ח הערות במס' ברכות ..... הגאון ר' מיכל קיצע מפרעשבורג זצ"ל
י בדין אמירת אב הרחמים ..... הגאון ר' צבי מאגליד אבד"ק סאנגרוהט זצ"ל
יא בדין חלה ..... הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל
יב שתי הערות ..... הגאון ר' בנימין שאכטער אבד"ק פעזינג זצ"ל
יג ביאור בדברי השאילתות .... הגאון ר' אברהם גרינבוים אבד"ק האסאסא זצ"ל

מדור אגרות קודש

טו מכתב מהגאון בעל כתב סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל .....

מדור זכרון לאחרונים

טז בענין איסור אינו זכוח ..... הג"ר חיים געלערנטער אבד"ק קוטב ז"ל

מדור פלפול והלכה

כא בדין איסור כתובת קעקע .... הרב מוה"ר שרגא פייוויש שנעעבאלג שליט"א
כד כסוגיא דאנוסים היינו ..... ר' יהושע יוסף שפריי נ"י

עולת שבת בשבתו

כה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים ..... המערכת

מדור תמיהות וישושים

ל הערות קצרות בענינים שונים .....

מדור תעודות וסמיכות

לב כתב „הורמנא" ..... הגאון ר' יעקב גינצבורג מפראג זצ"ל
לב כתב „מורנו" ..... הגאון ר' נחום טריביטש אבד"ק נ"ש זצ"ל

זכור ימות עולם

לג קול קורא אודות שריפה בק"ק גראסווארדיין בשנת תקצ"ו לפ"ק .....

ט צילומי כתבי קודש .....

לד ברכות והודאות .....

אזהרה חמורה

הגנו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה במו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נהרג עקה"ש

כיום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

שמואל יהודה סטעמפיל

לונדון יע"א

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ואתחנן

ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו וגו'. בבעל הטורים כתב, ותח"ת ב' במסורה, הכא, ואירך, ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגו' (שמות כ"ד). כרי לקשר את המסורה, נקרים לתרץ מה שיש לדקדק במקרא קודש שלפנינו, שמתחיל בלשון רבים, כי אהב את אבותיך, וסיים בלשון יחיד, ויבחר בזרעו אחריו. ועור יקשה לכאורה במה שאמר הכתוב שבסבת אהבתו את אבותינו אברהם יצחק ויעקב, בחר בזרעו אחריו, הלא גם בני ישמעאל גם בני עשו מזרע אבותינו הם (עיין ט"ז או"ח סי' תקצ"א ס"ק נ'), ולא בחר ר' באלה. אמנם יתכן לומר, כי על כן סיים הכתוב, ויבחר בזרעו אחריו בלשון יחיד, להורות שקאי אך ורק על זרע יעקב אבינו שמטתו שלימה, כי כל זרע יעקב יכברו את רבר המלך ורתו ולא נמצא פסול ביניהם, ואין הכי נמי שאת אבותינו אברהם יצחק ויעקב חשק ר' בכולם לאהבה אותם, אבל מזרעם אחריהם חשק רק בבני ישראל ויבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה בזכות יעקב אבינו שתיקן עמוד התורה. ויומתק הלשון, ויבחר בזרעו אחריו, בו ירמוז על התורה הקדושה, שבזכות יעקב אבינו מובחר שבאבות, בח"ר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו מורשה קהלת יעקב, כאומרם ז"ל במדרש תנחומא (פרשת תולדות) אין לך ארם שהי' יגע בתורה כיעקב אבינו.

ועפ"ז נבוא לקשר המסורה, ותח"ת כי אהב את אבותיך, היינו אברהם יצחק ויעקב, שהיו כולם אהובים לפני המקום, אבל ויבחר בזרעו אחריו, בלשון יחיד, להורות כי רק בזרע יעקב בחר לו ר', ולזה באה המסורה להוסיף, ותח"ת רגליו כמעשה לבנת הספיר, ותרגומו, ותחת כורסי דיקרי', כי ידוע שצורת יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד, וכמו שכתב הבעל הטורים שם בסוף פרשת משפטים, עה"פ ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו, מלמד שראו דמות יעקב תחת כסא הכבוד, והוא מטעם הנ"ל, בשביל שהוא עמוד התורה, לפיכך נחקקה צורתו בכסא הכבוד.

ויש להוסיף עוד בדרך רמז, רי"ל רתיבת ותח"ת פירושו מלשון סוף ותחתית, והיינו הסופי תיבות של רגליו כמעשה לבנת הספיר, הם ו' ת' ה' ר', אותיות תורה, לרמז על רבדינו הנ"ל, שיעקב אבינו הוא מובחר שבאבות וצורתו חקוקה בכסא הכבוד בשביל שהוא תיקן עמוד התורה, ובזכותו בחר ר' בנו להיות לו לעם סגולה מכל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש.

בדין כתובת מפותה

מהגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. פראג ג' וי"ו תמוז תקמט"ת לפ"ק.

שלו' לכבוד אהו' האלוף הרבני המופל' בתורה ויראה
כבוד מו"ה יוזל נר"ו מו"צ דק' ש"ה.

מכתבו קבלתי, ואשר שאל במי שפיתה בתולה ונשאה, כמה הוא כתובתה. הנה יפה הורה מעל' לחלק בין זמן לזמן, שאם פיתה אותה כשהיתה בתולה כתובתה מאתים, אבל אם היתה כבר כוגרת אין לה אלא מנה, וכבר נשאלתי כמה פעמים מהמדינה והוריתי כן⁽²⁾, כי באמת מצד הסברה אין לה אלא מנה, כיון שבשעת נישואין בעולה היא. ומה שאמרו (כתובות י"ב ע"א) שביהודה שמייחדין החתן והכלה שוב אין לה טענת בתולים, וא"כ כתובתה מאתים, שאני התם שכבר קירשה, וביאה שאחר קידושין וראי נישואין עושה, ומסתמא בועל לשם נישואין, כי ודאי אינו עושה בעילתו בעילת זנות, וכיון שנישואין עושה, הרי בבעילה זו קנתה מאתים, לכך כתובתה מאתים, משא"כ בלא קידושין, והוא מונה עמה, אין לה כתובה עד שישאנה, ואז כבר היא בעולה. והרמב"ם בפ"א מהל' נערה והטור בסו' קע"ז שמבואר בדבריהם שכתובתה כתובת בתולה, ממפותה הכתוב בתורה דיברו, דהיינו כשהיא בתולה, ולכן זה שנים רבות שכתבתי בגליון השלחן ערוך שלי, והבאתי דברי הרמב"ם והטור, וכתבתי שכל זה בבתולה ולא בכוגרת⁽³⁾.

ועכשיו נתיישבתי שאפי' פיתה אותה בהיותה בתולה, אולי ג"כ מורים הרמב"ם והטור שאין לה כתובה אלא מנה, שהם דיברו בכל דיני אנוסה ומפותה הכתובים בתורה, יעוין בדבריהם שהאריכו בכל פרטי משפטי האונס והמפתה. וכל זה כשנעשה המעשה בפני עדים, אבל אם אין כאן עירי הבעילה, אף שהיא מודה, מ"מ הלא מה שכתובתה מאתים הוא מגזירת הכתוב, מהר ימהרנה לו לאשה, שיעשה לה מוהר כמו שאר בתולות, עיי' במשנה למלך פ"א מהל' נערה הל' ג'. והנה זהו במפותה תמורת הקנס שהי' לו ליתן אם הי' היא או אבי' או הוא אינם מרוצים להנשא, נותן קנס, וכשנושא אותה אינו נותן הקנס, ונשאר הקנס לה לכתובה, ולכן כתובתה מאתים, וכשארין עדים שאין כאן קנס כשאינו נושא אותה, א"כ גם כשנושא אותה, אין כאן כתובה מן התורה רק מתקנת חכמים, וכיון שבשעת נישואין היא בעולה, אין לה אלא מנה, כי אולי האי

(1) העתקה מתשובה זו הניעה לירינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ינשאהו השי"ת על במתי ההצלחות.

(2) עיין בספרו שו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חאה"ע סי' ל"ג.

(3) כן הוא בספרו דגול מרכבה בהנהותיו על שו"ע אה"ע סי' ס"ו סעיף ו'.

מהר ימהרנה דכתיב, ג"כ קנס הוא שקנסתו התורה, שיעשה לה כתובת בתולה, ומורה בקנס פטור. ולכן בכתולה אני נכוך עוד ברעתי להחליט אם כתובתה מנה או מאתים, אבל בבונרת ודאי אין כתובתה אלא מנה. והי' זה שלום.
דברי הר"ש,

(מקום החתימה)

גליון ספר הרוקח

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל⁽¹⁾

בהקדמת ספר הרוקח. בכל דרכיך דעה בוראך, יראי השם תירא ותאהוב, נגר עיניך אהבת קונך, ותן שכר למרוצת רגליך, וי"ד כ"ף כ"ף למ"ר, המרה הזאת תמיד בלבבך וכו'.

ג.ב. רוצה לתת טעם ופנים לסמיכות שלש אותיות הללו, י' כ' ל', וגם מדוע הכ' כפולה, ועשה סמך וזכר לדבר במילוי היו"ד שעולה ב' פעמים עשרה, והוא כ', ולכן הכ"ף כפולה, כי פעם אחת נרמזה באות יו"ד להורות על הכפופה, ופעם אחת בפני עצמה לרמז על פשוטה, ובזה יש רמז לשתי כפות הרגלים, לומר לך שתשקיף על מרוצת רגליך שתהא לטוב ותקבל שכר, ולא כאותן שנא' בהם כי רגליהם לרע ירצו, רצים לבאר שחת, ודבר זה צריך לימוד גדול לסור מדרך רע ולבחור בטוב, לפיכך נסמכה למ"ד אל כ"ף הכפולה, להיות לבו תמיד על המרה הזאת, לשום עיניו על דרכיו, ולשום אורחותיו⁽²⁾.

אות רכ"א. ולא היו שואבים מים בכלי שיר ובשירים כי אם בהושענא רבה. ג.ב. תמוה בעיני מאד⁽³⁾.

אות שי"ט. תמה אחי רבי יחזקי' על שחולקין פסוק זה, יהללו את שם ה' כי נשגב, ששליח צבור אומר חציו והקהל מסיימין אותו וגומרין פסוק אחר עמו, וירם קרן לעמו וגו'.

ג.ב. אשתמיטתי' דהכי נמי אשכחן בהדיא (סוכה ל"ח ע"ב) הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה'⁽⁴⁾.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד ט'. - הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר הרוקח שלו שנדפס בקרימונה שנת שי"ו לפ"ק, ומונח עתה בגניזת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) בספרו שאילת יעב"ץ ח"ב סי' פ"ו העתיק פי' זה. ועיין עוד בשו"ת השיב משה סי' א' מש"כ בארוכה בביאור דברי הרוקח הללו, ומש"כ שם נכדו הגה"ק בעל ייטב לב וצ"ל כהנ"ה בשולי התשובה.

(3) כוונתו פשוטה, שהרי כל ימי החג, מיום שני ואילך, היו שואבים מים בכלי שיר ובשירים, ולא רק בהושענא רבה.

(4) גם בספרו מור וקציעה סי' נ"א העיר בזה על דברי הרוקח, יעו"ש.

אות ש"כ. בא"ד, בפרק המתחיל וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה הַקֵּנִיָּא, אֵין אומר קריש וברכו כפחות מ'.
נ.ב. פרק י' דמס' סופרים.

אות של"ד. ירושלמי, א"ר יוחנן קטן לספר עושין אותו סניף, נראה לקרוא בתורה לו' כרמשמע בפרק הקורא את המגילה עומר, אבל לג' וַיִּשְׁלַח אֵין מצטרפין דמפסיד ואינו עולה.
נ.ב. צ"ל אבל לג' אֵין מצטרפין אותו דמפסיד ואינו עולה.

אות שנ"ד. שמעתי מר', ביום שני של אחר נשואין רגילים לאכול דגים.
נ.ב. נ"ל דהיינו בכונס התולה ועשה מעשה, סמך ורמו לדבר, מה שאמרו, שני לרם רג, בפרק אֵין מעמידין (ע"ז כ"ט ע"א).

בענין תקנה לכבוד המתים

מהגאון מוה"ר שבת יונטורה אבר"ק איספאלטרו זצ"ל⁽¹⁾
בעמח"ס נהר שלום

פה עיר איספאלטרו יש תקנה קדומה בנזרת ברכה⁽²⁾, שלא לפתוח החנות למכור או לקנות ביום שיש מת בעיר, עד שיקבר ויחזור האבל מבית החיים, וכשהיתה יד ר' בבורגני העיר מחוץ לפתח, היו הבורגנים סגורים ומסוגרים נבדלים מהעיר, כי אם א' מבני העיר הוא דורך כף רגלו בבורגנין הוא מוכרח (להתעכב בלאזריטוי) לעשות קונטומוסיילה⁽³⁾ מ"ב יום קודם שיחזור לעיר, ובית החיים של ישראל היה קבוע במקום הבורגנין. ויהי היום מתה אשה אחת בעיר, ונתבטלו העם ממלאכתם, ונטלו רשות מהשר להוציאה לבית החיים ע"י ר' יהודים, ושילכו מיד לקונטומאסיילה מ"ב יום, ויהודים אלו יטלו שכרם מבעל האשה, והנה האבל ורוב הצבור הלכו את המת עד פתח העיר ושם מסרוה להארבעה יהודים היוצאים חוצה, ושאלו ממני אם הם רשאים לפתוח מיד החנות, או הם צריכים להמתין עד שירעו שחזרו הר' יהודים מבית החיים ושהלכו ללאזריטוי.

(1) נולד בשנת תצ"א לפ"ק לאביו מוה"ר אברהם ווינטורה. הי' תלמיד מובהק של הגאון מוה"ר דוד פאררו אבר"ק ראנזה זצ"ל שימש כאבר"ק איספאלטרו במדינת איטאליא. נרפס ממנו ספר נהר שלום על שו"ע אורח חיים. — תשובה זו הועתקה מכת"ק והגיע אלינו ע"י ידירנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. יצו ר' אתו את הברכה.

(2) ר"ל הויפך ח"ו.

(3) היינו בית החולים.

(4) כנראה שהכוונה על ענין הסגר והפרשה משאר בני אדם.

והתרתיו לפתוח החנות מיד, כי אע"ג דהתקנה היא עד שיקבר המת, מ"מ אזלינן בתר דעת הנודר, והך תקנה ודאי נעשית כדי שיזדרזו הק"ק ... ולא יהי' כל אחד פונה לעסקו ובין כך וכך המת מוטל בבזיון. והנה הק"ק כבר עשו את שלהם, ומעתה כיון שמסרוהו לר' היהודים המושכרים להוציאו החוצה, הו"ל כאלו קברוהו, כי מה להם לעשות עוד, ומבואר הרבר בגדולי הפוסקים, דכל דאיכא אומרנא דמוכח, אע"פ שלא פירש הו"ל כמפרש, ובספר שמש צדקה חלק יו"ד תשובה כ"ג לקט ואסף כל דברי הפוסקים בפרט הזה, ושם כתב דלמהריב"ל בעינן תדתי, שיהי' מלתא דלא שכיחא דלא אסיק אדעתיה, וגם אומרנא דמלתא דמוכח, והכא בנידון דידן הו"ל מלתא דלא שכיחא, כי שבח לאיל ית' בעדי פראנקיצא מכה זו אינה שלוחה, ועוד דמסיק שם דכל דהאומרנא גדולה ומוכחא טובא לכ"ע, אנן סהרי דאדעתא דהכי לא נשבע, ושכן כתב הר"נ נדריים וכמה מגדולי האחרונים עמו, והכא אומרנא גדולה ומוכחא טובא הויא, כנלע"ד.

הערות במס' ברכות

מהגאון מוה"ר יחיאל מיכל קיצע מפרעשבורג זצ"ל^(א)

(א) במס' ברכות דף ה' ע"ב, א"ד חמא בר חנינא ואי תימא ר' יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים זכרים שנא' ממתים ירך ר' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וגו'. וכתב רבינו יונה, ואומרים שהטעם הוא מפני שהמנודה היתה בדרום ושולחן בצפון והשולחן כנגד העושר והמנודה כנגד התורה כדכתיב כי גר מצוה ותורה אור, כדאמרינן (ב"ב דף כ"ה) הרוצה להתחכם ידרים והרוצה להתעשר יצפין וסימנך שולחן בצפון ומנודה בדרום, ועדיין הרבר סתום רמה טעם הוא לומר שבעבור זה יוכה לבנים זכרים. — עיין במס' נדה דף ל"א ע"ב, בא זכר בא ככרו בידו נקבה נקיה באה עיי"ש. ובזה מיושב קצת יותר. מיכל קיצע.

(ב) שם ברבינו יונה (דף ג' ע"א) ד"ה הי' לך להתפלל. אין אומרים הבינונו אלא בדרך, ומה שאמרו כל השנה כולה מתפלל אדם הבינונו חוץ מימות הגשמים, אינו רוצה לומר בבית הכנסת, אלא בדרך. — עיי' תוס' נדה דף ח' ע"א ד"ה מפני. וצ"ע ליישב קושית תוס' לשיטת רבינו יונה, ועיי' ברכות דף כ"ט ג"כ בתוס', וי"ל. מיכל קיצע.

(1) נולד בשנת תקל"ה בערך לאביו הרבני הקצין מו"ה שמואל מק"ק קיצע. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הקצין מוה"ר מענדל טעבן מפרעשבורג זצ"ל, ונתיישב שמה. נרפס ממנו ספר שלמי נדבה חידושים על מסכתות הש"ס וש"ע. נלב"ע ביום כ"ז לחודש אלול שנת תר"ז לפ"ק. — הערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר רב אלפס (מיץ תק"ל) שהי' שייך לו, ומונח עתה בבית עקד ספרים בשטאקהאלם.

(ג) שם ברבינו יונה (דף י' ע"ב) ד"ה פטור מק"ש. ועל כן נראה לפרש שאע"פ שלא שנה במשנה אלא אלו השלשה בלבד, הוא הדין דפטור מכל שאר המצות וכו', תדע שבספרים המדויקים אינו גורס לא במשנה ולא בבבלייתא ומכל מצות האמורות בתורה, ובסוף הבבלייתא כשהוצרך להודיענו חיוב גבי שבת, אמר וחייב בכל מצות האמורות בתורה. וכתב על זה בחידושי אנשי שם בשם מ"ע, נ"ל פשוט שיש להגיה מלת ודע במקום תדע, רהא אין כאן שום דיוק ודאי' לדבריו, רק ליתן טעם לגירסא, וכמבואר בדבריו. — ונראה ליישב הגירסא, "תדע" כך, דכוונת רבינו יונה, דבשלמא אם ברישא בחול פטור אפי' בשאר מצות, הוצרך לאשמעיןן בסיפא אע"ג דבחול פטור בשבת חייב, אבל אם ברישא בחול חייב בשאר מצות, פשיטא דבשבת חייב, ולמה לי' לאשמעיןן בסיפא דבשבת חייב, ודו"ק. מיכל קיצע.

(ד) שם ברבינו יונה (דף י"ז ע"ב) ד"ה אבל לפנינו מלא עיניו. ומי שקורא בלילה או סומא שאינו רואה, צריך להרחיק מלא עיניו כאלו הי' רואה, והבין פירשו בירושלמי, ותימא הוא למה הוצרך לומר וכן לתפלה שזה פשוט הוא, דכיון דמרחיק לקריאת שמע, כ"ש לתפלה שהחמירו בה יותר משאר דברים. — ק"ק דקושיא זו ה"ל להקשות לעיל על ברייתא דתניא כוותי' דר' חסדא, קתני נמי וכן לתפילה, וכאן יש ליישב קצת וכן לתפלה נקט משום לאחריו, ודו"ק. מיכל.

(ה) שם דף ל"ז ע"ב במהרש"א ד"ה אי הכי. ק"ק דמרישא גופא דקתני נמי האי לישנא דרבים לקט מכולן כזית ואכלן תקשי לי' הכי, ואי בשערסן, שאכלו מבעי לי', ויש ליישב, ודו"ק. — י"ל דברישא דברייתא נקט רבותא ואכלן בלא ערסן חייב כרת אם חמץ [הוא], מש"ה נקט ואכלן, אבל בסיפא דאיירי לענין מצה בפסח ע"כ בערסן, [א"כ] לינקוט ואכלו בסיפא, ודו"ק.

ורא בלילה או סומא שאינו רואה צריך להרחיק מלא עיניו כאלו היה רואה לחוקות
בירושלמי ותימא הוא למה הוצרך לומר וכן לתפלה שזה פשוט הוא דכיון
שכ"ש לתפלה שהחמירו בה יותר משאר דברים: ודוקא יסן אכל חרש לא
ואין בו עכשיו לואה כיון שהיה (אסור) [צו] מתחל' אסור הוא מן התורה משו'
ידע וכל דבר שאסור מן התורה הכי נמי אסור כנגד ד' חמות שלו אכל חרש
לא חשי' לתבואה כ"ס כנגדו ממי מורי הרב נר"ו: בתי כסא' דפרסא' אע"ג
זה כסתומות דמין ואומ' רבני' לרפת ז"ל דנתי כסא' שלנו אע"פ שהעשויו'
יס כיון שמי רגלים מזיין שס' תמיד לא דיניין להו כסתומות ואסור ורנ' כסת'
לכתב שאלותם שלהם היו עשויים במדרון נעמן שהעיס יורדים מיד ולכיון
כסתומות ומסר אכל כהני דידן סלין במדרון אסור: אבל
א"ל והכתיב דברינו יונה: ג כתב סר"א' ורבי' משה ז"ל כתב דבימות לחי רגלים של פסח אח' ואס'
יף לבי הסעוד: (לפון רבינו ושתיס אחרון) ד כיון מי רגלים מוכחין בכלי כחי מאלו מיוחד לכן אס'
יית לוב מוס וות' לקרוא ק"ס כנגדן בין סטור בכלי גדול בין סטור בכלי קטן ואסילו אס כיון וני רגלים
ד' דבימות מוס לנעלן בין סטור וני רגלים בכלי ונתן עליהן מוס בין סטור סטור בכלי ונפל עליהן מו'
וי רגלים פחות מרכיעות כרסא בעיניו סטריכוין מוס כנגדן לנעלן כמבואר בקול' כרסא' : ס כתב
: אין כסס כלום ואסילו כו' אכל בשל וכו' ומרת ע"כ ע"ס: ד. שר"ץ גיאת פליג על זכ ובתדכל כנתי
נות ורב כלי מסק כעמוד: (לפון רי"א') הוסיף הסתה גבול' ספחי' כדי הוא חולק' רשות לסתומ'
דעומדים מחמיה א"כ כמבוסס ואסור לקרוא כנגדן פותס גבול' מוג' ועד שסדס כדי וס ססק כעלמור אס'
מקח אס לאו וססיקו לסתמיר: יין מוכחין אחריו הוסיף כדי כחמ' חונג' דימו לביסס ומתורלו לקחכ'

ברין אמירת אב הרחמים בר"ח אב שחל בשבת מהגאון מוה"ר צבי מאגליר אבד"ק סאנגרוהט זצ"ל⁽¹⁾

שאלה. ראש חודש אב שחל להיות בשבת, אם נכון לומר אב הרחמים, או מוטב שלא לומר.

תשובה. חפשתי בסדר המנהגים שבמחזורים, ולא הזכיר מזה מאומה, ואין לפשוט מהא דכתב בהגהת רמ"א בא"ח סוף סי' רפ"ד, דבכל יום שאין אומרים צו"ץ אין אומרים אב הרחמים, דאין למדין מן הכללות, דהא בימי ניסן שאין אומרים צו"ץ, ואפ"ה אומרים בימי הספירה אב הרחמים, וגם בשאר י"ט כגון אחרון של פסח ושמיני עצרת בשבת, דאין אומרים במנחה צו"ץ, ואפ"ה אומרים בשחרית אב הרחמים כשמזכירין נשמות, ואדרבה יש לדייק מלשון המ"א שם סק"ח שכתב, אבל כשחל ר"ח אייר בשבת אין אומרים אותו, משמע הא ר"ח אב רווראי הוכפלו הצרות והשלכת משמים ארץ תפארת ישראל בחורש הזה, יותר מאשר היו הגזירות בימי הספירה, אומרים אב הרחמים, דאל"כ לאשמועינן רבותא טפי, דגם כראש חודש אב בשבת אין אומרים, או עכ"פ לא לישתמיט מלהזכיר תרומתו, אלא משמע קצת רפשימא לי' דאומרים אב הרחמים.

ואין לומר דאין לנו להוסיף רק מה שהוזכר ברמ"א, דהיינו בימי ניסן, ואז גם כשמברכין החודש, זה אינו, דהא החליטו האחרונים דלא כבאר הגולה שם, רק גם כשמברכין חודש אב, אומרים אב הרחמים, וכן הוא המנהג פשוט ונרפס בסידורים, ואע"ג דבמדינות שאומרים בכל שבתות השנה אב הרחמים, ובשבת שמברכין החודש אין אומרים, אפ"ה בשבת שמברכין חודש אב אומרים אף דלא הוזכר במנהגים וברמ"א, אלא ע"כ משום דכ"ש הוא ממה שכתב דאומרים אב הרחמים כשמברכין ר"ח סיון, ומעמא משום הגזירות שהיו אז וכמ"ש המ"א, וא"כ כ"ש כשמברכין ר"ח אב, דהרי יש אומרים שאין לברך חודש אב, כמ"ש המ"א בסי' תי"ז, משום דהי' מוכן לפורענות, וכ"ש שיש לומר בר"ח אב ממש, לכן לא הזכיר המ"א רק ר"ח אייר.

ואם נפשך לומר דאין להוכיח כן מדברי המ"א, דלא נחית המ"א בסימן זה לדבר רק ממה שהזכיר הרמ"א, אמינא לך מלתא דמסתבר, כיון דאיכא סברא לכאן ולכאן, יכריע דבר זה, דהא לולא ר"ח הי' בשבת, היינו אומרים אב הרחמים, ואיך נדחה משום ראש חודש שלא להזכיר אבל ויגון, בהיות טוב אל תקרא רע, דהא בר"ח זה מותר להתענות כדאיתא בסי' תק"פ משום דמת בו אהרן הכהן, הרי נדחה רינא רראש חודש גם לענין תענית, דמדינא אסור כראש חודש, ולקצת פוסקים מדאורייתא, כ"ש לענין הזכרת שפיכת דם צדיקים ומותר בזה ר"ח.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ו עמוד ט"ז. — תשובה זו הועתקה מכתי"ק המונח בגניז יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

ועוד קאמינא, דכשחל ר"ח אב בשבת, אז קורין בכל פעם פרשת מסעי, ושם קורין בתורה ומזכירין מיתת אהרן, ויעל שם אהרן וגו' בחודש החמישי באחד לחודש, וכיון שמזכירין מיתתו ביום מיתתו, ואלולי הי' שבת, היינו מתעניין בשביל שהוא יום מיתתו, כ"ש דנכון לומר בו אב הרחמים ולהזכיר גם כן שפיכת דם הצדיקים, וינקום ה' דמם, ויביט נזה קדשו השמים, וישלח חציו ויהומם, ואותנו ירומם. לכן הנני אומר, דראוי ונכון להנהיג לומר אב הרחמים בר"ח אב שחל בשבת, ולא כנרפס במנהגי הלוחות. (ועי' סי' ת"ב סעיף כ' רבינו ס"ל דבר"ח אומרים צדוק הדין, ואף דלא קי"ל כן, מ"מ בר"ח אב, ואין זה ממש צדוק הדין, וראי נכון מטעמים שכתבתי, דו"ק).
כתבתי וחתמתי שנת תקכ"ץ לפ"ק.

(מקום החתימה)

ברין חלה

מהגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ד' פ' ויק"פ תרנ"ט ברעזן.

לכבוד האברך המופלג חריף ושנון מו"ה אלטיר פּעפּיר נ"י⁽²⁾.

מאז הגיעני מכתבו, רגשו עלי חבילות מכתבים ולא מצאתי מרגוע להשיבו, ובעבור הפצרת נכרי, פניתי היום כרגע להשיבו. — והנה בנוף דברי החתם סופר (בחלק ו' סי' י"ח) בענין עיסה שאופין עם קמח ערדעפיל, כבר נשאלתי זה כמה מרב א' והעיר כמעט בכל דברי רו"מ, ואח"ז נרפס ס' אבן יקרה מהרב מטשענאוויץ הנשלח לי למנה, וראיתי שגם הוא חולק מטעמא דהקמח ניכר והוא מין במינו, וגם ראיתי בשו"ת בנין ציון ח"א סי' ק"ט שהשוואל חולק על דברי הח"ס, והוא האריך לקיים עכ"פ להפריש מהעיסה את החלה, קודם שנתן לתוכו הקמח ערדעפיל, ע"ש באורך. וגם ראיתי בתשו' רו"מ שיק סי' שכ"ז שקיים הוראת הח"ס כי ע"י הקמח של ערדעפיל אין הקמח מתחבר יפה, ודמי למי פירות שאינו מחבר הקמח יחד.

אבל זאת נראה נכון, שיערב מים בהעיסה קודם נתינת קמח הערדעפיל לתוכו, וכבר נתחייב בחלה, ושוכ גם אם נותן לתוכו הקמח ערדעפיל, אין פוטרי, או שלא יפריש כל העיסה קטנה לחלה, רק ישאיר מעט. — ויען כי בשום אופן לא אמצא מנוח להשיב יותר, אקצר.

הק' שלום מרדכי הכהן אבר"ק הנ"ל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב. — ועיין עוד בנר"ז בספרו שו"ת מהרש"ם חלק ג' סי' קל"ט.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ד עמוד כ"ו.

שתי הערות

מהגאון מוה"ר בנימין שאכטער אבד"ק פעזינג זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. יום ה' לסדר בהעלותך תרכ"ז לפ"ק.

מרוכב שמים, יבוא ברכה וחיים, למחמד נפשי גאון אמתי נזר
ישראל מפורסים לשם ולתהילה כמותו ההלכה בוצינא קרישא
בקש"ת מו"ה משה שיק נ"י אב"ד ור"מ דק"ק חוסטה יע"א⁽²⁾.

באתי באלו שורותיי, לעשות קידה על אפיים, וליתן תורה מלא חפניים,
להשי"ת על הגריל חסדו עם המתים הוא מו"ח זצ"ל, אבל להבדיל גם עם החיים,
כי גם לי ה' עוזר מקודש להקל קצת ראגתי להיות סניף לשלם את נושיו, אף
שבוראי מטופל מסביב מעניי גליל שלו, מ"מ שלח ברכה גם מלדחוק לאמץ
ברכיים כושלות, לכן לצור חסדי אשים דברתי, נא ינצור חסד וחיים בנעימים
לנאמן ביתו, הוא בקש"ת משה שיק נ"י, יפוצו מעיינותיו חוצה ויקובלו דברי
תוכחתו בריצה, והחונים על דגלו יאמרו אשרי שלנו ככה.
אני עברו וירידו הנאמן,

הק' בנימין שאכטער חונה פק"ק פעזינג

ולמען שלא אבוא אל בית המלך בלא לבוש תורה להטריח את אוזן של
רוכ"ת בב' קושיות אשר לפום קולשות רעתי לא אוכל למצוא פשר הרברים.
והוא, החת"ס ביו"ד סי' ע' כתב דגם לר"מ דסובר ראב"ד מן החי אין נוהג רק
בכהמה, מ"מ איסור בשר מן החי מורה דנוהג אף בחי' ועוף, ותימא שלא הביא
לשונו הזהב דברי תוס' בחולין ל"ג [ר"ה אחר] דכנראה דהתוס' לא סובר כן,
שכתבו לר"מ עכ"פ איכא באבר מן החי בעוף משום איסור שאינו זבוח, ולמה
הביאו ממרחק לחמם, הא אפי' לאו איכא בעוף לישראל מצד בשר מן החי⁽³⁾.
הא חרא.

ועוד קשה לי על הרב המגיד בפ"א מהל' יו"ט, שהוא אומר ברעת הרמב"ם
כל מלאכה שאינה נעשה בגוף האוכל, רק מכשירין מקרי, והא דאמרינן מתוך
בהבערה, משום דכתיב לא תבערו ביום השבת, בשבת אין ביו"ט לא. ולפ"ז
מצינו חילוק במכשירין בין שבת ליו"ט. ומשנה מפורשת במגילה (דף ז' ע"ב)

(1) נולד בעיר גאלאנאטא. בבחרותו למד אצל הגאון בעל כתב סופר זצ"ל, ואח"כ
נעשה חתנו של הגאון מוה"ר ישראל דוד יפה-מרגליות אבד"ק פעזינג זצ"ל. בשנת
תרכ"ז לפ"ק נתמנה לאבד"ק פעזינג. נפטר עש"ק כ"ח אדר ראשון שנת תרל"ב לפ"ק.
— מכתב הנוכחי קבלנו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמדומם מו"ה שאול
הופטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

(3) הגאון הכותב מכתב הלו, הציע הערה זו גם אל רבו הגאון בעל כתב סופר
זצ"ל, ותשובתו נדפסה בשו"ת כתב סופר יו"ד סי' י"ח, יעו"ש.

אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. ושם בנמרא, הא לענין מכשירין זה וזה שווין. וכעת צל"ע בכל זה.

הג"ל

ביאור בדברי השאלות

מהגאון מוה"ר אברהם גרינבוים אבד"ק האסאסא זצ"ל¹⁾

ב"ה. יום ב' פ' משפטים שנת השלח אמרת"ו ארץ לפ"ק האסאסא יע"א.

המח' חיים, ירבה שלום וברכה וחיים, לירי"ע וירי"ג ה"ה הרב
הגאון הצדיק האמתי כו' כקש"ת מו"ה עקיבא יוסף²⁾ גרו יאר,
כאור הבהיר, וכאל"ש.

גו"ה מן שנה העברה לטובה עלינו בא לירי על נכון, ולא ידעתי אנה
שמתיו. ועתה באתי להציע לפני הדרג"ק נ"י את אשר נתקשיתי בדברי החת"ס
חיו"ר סי' רפ"ד על דברי השאלות פ' בהר שכתב פלוגתא דהרכבה וז"ל, ת"ק
סבר בתלתן בדרא, ר' יהודה סבר לתלתא בדרא, ר"י ור"ש סבדי לשתי שבתות
כדרא, וכתב שאילת שלום שהוא מחוסר הבנה, ולדעתו צ"ל כדרא, ור"ל כל
אחד שיער לפי דורו ולא נתחלקו במציאות, (וס' שאילת שלום אינו בירי). והגאון
חת"ס זצ"ל כתב כי שגגה יצאה מלפני השליט בעל שאילת שלום, שהרי ר'
יהודה ור"י ור"ש שלשתן בבבא"ד אחד היו יושבים זה עם זה כו', וא"כ ר'
יהודה ור"י ור"ש ברוד אחד ובמקום אחד היו, עכ"ל החת"ס יעוי"ש.

ואני העני בדעת לא זכיתי להבין ד"ק של החת"ס, שכתב דבמקום אחד
היו, הלא אמת שהיו לפעמים גם במקום אחד ובישיבה אחת, אבל מ"מ מצינו
הרכבה פעמים בש"ס עליהם נאמר, מר כי אתרי' ומר כי אתרי', והוא בגמ' ביצה
דף ט"ו ע"א לענין מנעל לבן ושחור, דקאמר, ר' יהודה כי אתרי' וד' יוסי כי
אתרי', יעוי"ש, משמע מזה דבשני מקומות היו ג"כ. ובגמ' בבא בתרא דף י"ב
ע"א, ולא פליגי מר כי אתרי' ומר כי אתרי', דלת"ק צריך תשעה קבין דלא הי'
קרקע טוב כל כך, ובאתרי' דר' יהודה הי' קרקע חשוב וטוב, די תשעה חצאי
קבין, יעוי"ש בתוס' ר"ה ולא פליגי כו'.

1) נולד בשנת תק"פ בערך לאביו מו"ה אליעזר גרינבוים. הי' תלמיד מובהק
להגאון בעל מנוחת אשר מטשעננער זצ"ל. בשנת תר"י בערך נתמנה למח"ץ בעיר
ארהע, ובשנת תרכ"ו לפ"ק נתקבל לאבד"ק האסאסא במדינת זיבענברגען. נדפס ממנו
חירו"ת בקובצי וילקט יוסף ותל תלפיות. נפטר ביום ב' לחודש ניסן תרנ"ו לפ"ק. —
מכתב זה הניע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול
הוטמערער נ"י מאנטווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה נ' קונט' ה' עמוד י"ט.

וא"כ לולי דמסתפינא להכניס ראשי, הייתי אומר שאין צורך להג' כלל בשאלות, דהנה מלתא דמסתבר הוא, דקרקע טובה בודאי קולטת מהר יותר מן קרקע שאינה טובה כל כך, ולפי"ז פי' השאלות הוא כך, ת"ק סבר בתלתין בדרא, כלומר כי אתרי', וכנמ' ב"ב הנ"ל דבאתרי' דת"ק לא הי' קרקע טובה כל כך, על כן צריך ל' יום להקלטה, ר' יהודה סבר לתלתא בדרא, כלומר כי אתרי', שהי' קרקע טובה כנ"ל, ור"י ור"ש סברי ב' שבתות בדרא, ר"ל כמו שהי' הקרקע במקומם, ממוצעת. ואולי גם ס' שאלת שלום כונתו כן, ולא נתכון שהיו בכמה דורות, אלא שהיו בכמה מקומות, וכל אחד אמר לפי טבע הקרקע שבמקומו וכהנ"ל³). וכבר רמזתי שאין לי ס' השאלות ולא ס' שאלות שלום. ואת הדרג"ק נ"י בקשתי להעמידני על אמיתת הענין בדבר זה.

הכ"ד המצפה לישועה,

הק' אברהם גרינבוים

(3) עיין פי' נכון בדברי השאלות, בקובץ כר"ש קונטרס ל"ח עמוד י"ח, וכן הוא בקובץ וילקט יוסף שנה ד' ס' קצ"ח.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם העמוק של
הני תרי צנתרי דרהבא

הרב מו"ה ברוך דוד הלברשטאם שליט"א
והרב מו"ה יעקב יוסף הלברשטאם שליט"א
רב דקהל בית חיים יהושע

בהלקח מאתם אמם
הרבנית מרת לאה הלברשטאם ע"ה
אשת הרה"צ מוה"ר חיים יהושע הלברשטאם הי"ד
בנו של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

ביום ה' פרשת פרשת מטות-מסעי כ"ח לחודש תמוז

הרופא לשבורי לב יחבש לעצבותם
ולא יוסיפו לדאבה עוד מעתה ועד עולם.

המערכת

מכתב מהגאון בעל כתב סופר אבד"ק פ"ב זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת פ"ב יום ו' עש"ק פ' ויחי תר"ז לפ"ק.

שפעת שלומים לידיד"ג הרב המופלג ובקי צדיק וישר כש"ת מו"ה
אברהם פינסנר נ"י.

מכתביו היקרים קבלתי זה אחר זה וא"צ להתנצל לפניו, כי מע"כ נ"י יודע מגורל מדרותי מכל צד, ומתוספים בכל יום ויום, בפרט בעתים הללו שרשעים שברור עומדים עלינו יורים חיצי רשעתם עלינו בעו"ה, וצריך לעמוד נגדם כל האפשר, לכן כבודו מחול. ע"ד מעות בשביל אבני הקודש, כבר צויתי לבן ר' וואלף אבליס (כי הבח' המופלג ה' יונה כבר הלך לביתו) שיכתוב לאביו ליתן לי הורעה למי המה אלו, ועדיין לא נתוודע לי. בענין חלוקה שבין חסידים לכולל פרושים, לא נודע לי בטוב, וגם א"א לי להפנות לברר הקמראטען כי אין איש אתי, הרב הצדיק מהר"מ כ"ץ טרוד בכל יום ביותר, ה' יחייתו, יותר ממה שיש ביכולתי, א"א לי לעשות. ותו לא, רק החיים והשלום כנפש היפה ונפש אוה"נ.

הק' אברהם שמואל בנימין בהגמהרמ"ס זצ"ל

כל בני ביתי דש"ת. — אחותי הצנועה מ' רעכל תי' התקשרה מערנות בשידוך הגון? בחור בטוב, למד אצל אאמ"ו זצ"ל ואצלי, עוסק במו"מ ויש לו סך מסוים, והוא ררך ישר לפנינו בעו"ה, ממשפחה הגונה ומפורסמת. — הרב הצדיק מו"ה שבתי נ"י כבר בא לכאן, סוכב הולך קעת במרינה, ובקרוב יבוא אלי פעם ראשון מסיבוכו, עושה באמונה.

יררוש בשלום כל בני חבריאי קדישא צריקים וישרים, בפרט הממונים ראשי עדת ה' המאוה"ג צדיקים ותמימים ה' יחי'. — ואמינא שלום לתלמידיו אאמ"ו מאוה"ג זצ"ל, כל אחד ואחד בשמו יזכה לטוב וברכת ה' בברכה משולשת כאות נפשם, ולולי מדרותי העצומות הייתי פורט כל אחד ואחד, ויהי כבודם מחול עד עת הפנאי אי"ה. — ואחלה נא פני כולכם להתפלל בעדי לה' שיחזקני ויאמצני ואהי' בריא להרביץ תורה ולהפיץ טהרה בישראל, כי בעו"ה איני בקו הבריאה על הרוב. וגם שיפיל ה' שונאינו שונאי הדת תחתינו, ויהיו דברינו נשמעים לגדל התורה ולחזק ולסמוך דתינו. והנני ירדו אוה"נ חותם באהבה,
הק' הנ"ל

ופ"ש להישיש י"ג הרב הוותיק מו"ה אהרן רייזמאן נ"י צדיק בצדקתו יחי' יאריך ימים בנעימים כחפצו ורצונו, ופ"ש להתורני ירא ד' מו"ה מאיר ליב

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד כ"ב. — מכתב זה הועתק מכת"ק המונח בננוי נכדו האברך היקר החשוב והנעלה נדיב ושוע מו"ה יונתן הכהן שטראסער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) הוא הרבני המופלג מו"ה צבי יהודה פריערמאן ז"ל מטאפלאטשאן.

רייך נ"י ולהתורני היקר ה' ליב שאכרלס יחי'. בעת כותבי נזכרתי כי התורני ר"מ ליב כתב לי פעם כי אני חייב לו עבור כובע ששלח לי, כמדומה לי כבר השבתי שלא השנתי, רק שני כלים מעץ, ואפשר עוד דברים קטנים, אם יש בהם שיווי דמים, יכתוב לי ואשלח לו בלג"ד. דברי ידיד, **הק' הנ"ל הק' הנ"ל**

ופ"ש להנהו תרי שלוחי דרחמנא ה"ה הרבני מו"ה הרש פרוש נ"י והרב הצדיק מו"ה אברהם וואלפנזאהן נ"י, זכותא דארעא דישראל יעמוד להם, יאריכו ימים על הארץ הקדושה נזכה כולנו יחד לכיאת משיח צדקינו בקרוב. **הכ"ד אוה"נ, הק' הנ"ל**

ומול פני כל הנזכרים פה, תפלתי ובקשתי, שיתעוררו נא לבקש רחמים וישפכו שיחתם במקום קדוש לפני ה' עבורי ובני ביתי, אך טוב ושלום וירפוני כל ימי חיינו, אויבי ה' ילבשו בושת ועלינו יציץ זר תפארה לגרור גדר ולעמוד בפרץ, ימהר ה' ויגן ויושיע בעדינו.

בענין איסור אינו זבוח

מהרב הגאון מוה"ר חיים געלערנטער אבד"ק קוטב ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' יתרו תרנ"ב לפ"ק סניאטין.

למע"כ הרב הגאון האמתי המפורסם בכל אפסי תבל, העולה בחריפתו לרום שמי התורה ובוקע חלוני החכמה, נזר הרבנים ותפארת הגאונים, הדרת ישראל וכתרו, רכבו ופרשו, נ"י עה"י פה"ח, רשכבה"ג מרן מו"ה יצחק שמעלקיש שליט"א האבד"ק פרעמישלא והגליל יע"א⁽²⁾.

אחרי אשר אשתחוה ואחוי קידה חמש מאות מול הד"כ תפארת גאונו שליט"א, הנני בזה להודיעהו, כי בישע אלקים חיים חברתי ספר גדול הכמות על מוסדי הספר פרמ"ג יו"ד, ועוד בשנת תרמ"ז בהיותי בעיר לבוב הראיתי להרב הגאון כו' מוהרי"א אייזנבא האב"ד דשם ז"ל, והפליג בשבחו מאד, בפיו דיבר ובידו מלא לאמר, שהוא מלא בחריפות ובקיאיות, ומאז שקקה נפשי שיהי' למראה עיני הד"ג תפארתו, אך יען כי הכת"י יקר הוא לי מאד, אחרי אשר עמלתי בו הרבה, לכן יראתי לשלחה מאתי ע"י הפאסט, ובשנה העברה הייתי בעיר פרעמישלא, ונשקה בקרבי אש התשוקה לראות את פני הד"ג כראות פני אלקים, וכמה פעמים אמרתי לירידי הרב וכו' מוהר"ח קנאללער המדפיס נ"י

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד כ"א. — מכתב זה הניע אלינו מגנוי ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א.

שילך עמי לחצרות קדשו, אך מירי עסקי עמו בעניני ההרפסה, עבר הזמן עד חצות לילה, והי' זה באור יום ועש"ק, והייתי נחפז לשוב לביתי, ולא יכולתי להתמהמה יותר, ולא הייתי שם רק שעות אחדות מביאת הצאג עד שובו, וקויתי כי בזמן קרוב אהי' שם עוד הפעם כשיגמר ספרי ברפוס, אך ממניעות שונות אשר עמרו על יד ררכי המרפס, נתאחרו פעמי ספרי לצאת לאור, ולא נגמר ממנו לע"ע רק עלים מועטים.

והנה יען כי ספרי על הפמ"ג גרול מאור הוא בכמות, והוצאות הרפסתו מרובים המה, והספר הזה איננו נצרך רק לרבנים ולומדים, אשר ע"פ הרוב יד אלה מטה בעוה"ר, ואם ינתן הספר על יד איש מסוחר ומרוכלי ארץ לאמר קח נא זה, יאמר אינני מחובשי ביהמ"ד, לכן יעצוני כלויתי לפתוח באגדתא, ורפסתי מיעוט רפסתי פי' על הגדה של פסח בדרך פלפול וחידוד, אשר בו נמצאים דברים השווים לכל נפש, ואקוה אשר עי"ז אקיל מעלי עול הרפסת ספרי הגרול. והנני שולח להרכ"ג עלים משניהם, ואבקש מהר"ג תפארתו באלפי בקשות כי יאבה נא ברוב חסדו וטובו הגרול לתת מהוד הסכמתו עליהם, וישים נא עינו הברולח בהמודעה המונחת בין העלים הנרפסים, שמה יראה הר"ג מעלות ספרי על הפמ"ג, והעלים אשר נרפסו לע"ע המה מעט מזעיר במעלה ובאיכות נגד כל ספרי, וכמעט כטיפה מן הים נחשבו נגדו, ובהעלים הבאים נמצאו דברים חריפים ושנונים לפע"ד באורך, ובכ"ז אקוה אשר גם בהעלים האלה נמצאים חירושים ובאורים יקרים בעוה"ש.

וגם בספרי על הגדה נמצאים דברים נפלאים לפע"ד, ושם בפי' סמיכה לחיים ררשתי סמוכין מתחלה ועד סוף, על דרך שעשה הגאון בעל הש"ך ז"ל על הפסקא כמה מעלות טובות, ואקוה כי יעלו לרצון לפני הר"ג, כי לא נבנו על יסורי תוהו וארני בוהו חלילה, ויהי הקשר אמיץ לא במהרה ינתק לפע"ד, ואם כי חנני ה' לדרוש בעניני הגדה עוד בדרכים אחרים ע"ד החקירה וכדומה, בכ"ז בחרתי להרפס ע"ד הפלפול לתשוקת הלומדים אשר בכמו אלה חשקה נפשם. ותערב נא תחנתי לפני הרכ"ג לתת הסכמתו גם על ספרי זה הקטן, ויסלח לבאר בני"ק כי חברתיו לתועלת ספרי הגרול, ותקותי תסמכני כי הר"ג תפארתו מלא ימלא משאלתי, כי עתה בעוה"ר כשלה התורה ברחוב, ומועטים המה שוקרי דלתותי, ומצוה לחזק את לומרי, והלא הרבה עמלתי ועבדתי בספרי בהגיון לב ועומק הרעיון, ומהראוי שלא תהי' יגיעתי לריק ח"ו.

והנני מבקש ג"כ מהרכ"ג, כי יכבדני נא בספרו הבהיר בית יצחק חאו"ח, ואענהו עטרה לראשי, (ספרו הבהיר בית יצחק על יו"ד נמצא ת"י מא"א הרב הגאון האבד"ק קוטב שליט"א), וכאיל תערג על אפיקי מים כן תערג נפשי להתענג בנועם אמרותיו המתוקים מצוף ודבש, והנני שולח ר"פ מחירו סך שני רייניש ע"ו, וכשישלח הרכ"ג את ספרו כמבוקשי, יאבה נא ברוב חסדו לשלוח עמו את העלים מספרי בחזרה, ואי"ה אשלח להרכ"ג הספרים בשלימות אחר שיגמרו ברפוס.

ואחרי אשר חשפתי זרועי לערוך אמרותי להרכ"ג שליט"א, אמרתי לבאר פה ממה שפלפלתי בספרי על הפמ"ג על פי דבריו הבהירים בספרו המאירים

פני תכל. לענין מ"ש הפמ"ג (בפתיחה להל' שחיטה) ראיסור אינו זבוח הוא בכל שהוא, כתב הר"ג בספרו היקר (חאו"ח סי' ס"ד), ובהסכמתו על הספר חידושי ארי' רבי עילאי, ליישב בזה קושיית התוס' (פסחים כ"ב א'), שהקשו לרש"י רחולין שנשחטו בעזרה לכ"ע אסור באכילה מדאורייתא, איך אמרינן (בגזיר כ"ט א') קסבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא, הלא שם לענין אכילה מיירי, ותירץ הר"ג, דריש לקיש לשיטתו אויל רח"ש לדירי' מותר מה"ת, וזה הוא באיסורי הנאה כו', והא דפרכינן שם והא אכיל כהן ולוקה, אתי שפיר עפ"י דהפמ"ג ראיסור אינו זבוח הוא בכ"ש גם לריש לקיש, עכ"ר הר"ג בקצרה ודפח"ח.

אכן צ"ע, דהרי סברת הפמ"ג ראיסור אינו זבוח הוא בכל שהוא, משום רכתיב וזבחת ואכלת והאי אכילה רשות הוא, לפ"ז גם איסור חולין שנשחטו בעזרה הוא בכל שהוא, רילפינן זה (בקידושין נ"ז ב') מבי ידחק ממך המקום וזבחת ואכלת, וגם למ"ד שם משחוט לי בשלי כו' ג"כ מוזבחת ואכלת נפקא לי' כפרש"י שם, ועי' תוס' (פסחים כ"ד ב') ד"ה הכל מודים, שכתבו דשלא כדרך הנאה אינו אסור בחולין שנשחטו בעזרה, משום רכתיב ב' אכילה, וזבחת ואכלת, ותמהו האחרונים מזה על הפמ"ג שכ' דוזבחת ואכלת משמעותו בכל שהוא, דהלא כתב הרש"ל ומהריב"ל (שבועות כ"ג ב') דכל שהוא ושלא כדרך הנאה דינם שוה. ועי' בהגהות הגאון מוהרי"ש מלבוש ו"ל על הפמ"ג (בפתיחה שם), ובמחכ"ג שכח דברי עצמו, דבספרו שואל ומשיב (תליתאי ח"א סי' שצ"ו) שאל לו א' קושיא זו על הפמ"ג ודחה אותה, וע"ע בשו"ת תפארת יוסף (חאו"ח סי' ט"ו), שגם הוא הקשה כן על הפמ"ג, ובתירוצו שם נטה מפשט דברי הפמ"ג, כמ"ש בספרי כתוב לחיים (אות ל'). אכן בעיקר קושיא זו, הרגיש הגאון בעל הפמ"ג בעצמו בספרו גנת ורדים (כלל נ"ח), יע"ש דאין סתירה לרבריו מהתוס' שם, דלענין זה לא אמרינן דכל שהוא ושלא כדרך הנאה שוים המה. ומ"מ לענין כל שהוא גופא, לא ידעתי לחלק בין איסור אינו זבוח, לאיסור חולין שנשחטו בעזרה, וצ"ע³).

והנה מדי עיוני בהסכמת הר"ג על הס' חידושי ארי' רבי עילאי הנ"ל, ראיתי שם בספר ההוא שהאריך לפרש דברי הגמ' (קידושין ע"א א') בימי רבי פנחס בקשו לעשות בכל עיסה לא"י כו' כי עייל אמר להם אין שחיטה לעוף מה"ת כו', ואמרת גם אנא זעירא חלקי בזה, (וכבר הארכת בזה בספרי, וכעת אמרתי לפרש בענין אחר), דהנה לכאורה יפלא למה לא גילה רבי פנחס הפסולים לאפרושי מאסורא, אך י"ל דסבר כר' יצחק שם, דמשפחה שנשמעה נשמעה, והא דאמר כל ארצות עיסה לארץ ישראל, י"ל דרצה להורות דאע"פ שידוע הפסולים, אע"כ אינו רוצה לברר מי הם. והנה בחידושי ארי' רבי עילאי שם, כתב ריש ראי' דמשפחה שנשמעה נשמעה, אם נימא כמ"ד דכל ספק מה"ת

(3) כאן האריך בדברי פלפול בענין איסור שאינו זבוח ועוד, והשמטנו הכל, כי כבר הדפוס הדברים בספרו שמחת החג בהקדמה בד"ה עוד אמרתי, יעו"ש.

שריא, דהקשה הר"ן דלמה לי קרא להתיר ספק ממזר, ותירץ המהרי"ט (ח"ב סי' א'), דאצטריך קרא להורות רמשפחה שנשמעה נטמעה, עכ"ד.

והנה בגמ' (חולין י"א) שקיל וטרי בהא ראזלינן בתר רובא, ער דאמר רב אשי אתיא משחיטה עצמה, דרחמנא אמר שחוט ואכול, ותמהו להסוברים דספק מותר מה"ת, איך שמעינן מזה ראזלינן בתר רוב, הלא בלא"ה מספק שריא, ותירצו דבזה לכ"ע ספק אסור מה"ת, משום רבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת. ברם לפמ"ש החוות רעת (סי' ק"י, בבית הספק אות כ"ד), רהיכי נעשה מעשה השחיטה, אלא ריש ספק אי נקב הושט, אזא חזקת איסור, לפמ"ש הרשב"א (יבמות ל' א'), רחזקת האיסור הוא שלא נעשה מעשה חרש כו', (וכ"כ עוד אחרונים), א"כ הדרא קושיא לדוכתה. אך לרעת הסוברים דזבחת הוא עשה או לאו הבא מכלל עשה, אתי שפיר, דאף אי ידעינן בודאי שנעשה מעשה המכשיר, מ"מ כיון שהבהמה בחיי' היתה אסורה באיסור אינו זבוח, גם עתה קיימא באיסור זה, כמו שהאריכו האחרונים. וכבר ראיתי מי שכתב דרייק עפ"ז, הא דאמר רב אשי אתיא משחיטה עצמה, דאמר רחמנא שחוט ואכול כו', דלא הוכיח מהא דאמרה תורה לא תאכלו כל נבלה, כיון די"ל דספק מה"ת שרי, דק הוכיח מהא דאמרה תורה שחוט ואכול, היינו זבחת ואכלת, דמזה מוכח דאיכא חזקת איסור אינו זבוח.

[והנה בגמ' שם אמר רב אשי, אמריתא לשמעיתא קמי' דר"כ וא"ל דלמא היכי דאפשר אפשר כו', ותמהו המפרשים, לפ"ז נרחה ראי' דרב אשי לגמרי, וגם הקשה הרשב"א שם, הלא בשר תאווה הוי, אפשר דלא לשחוט ולא לאכול. ואמרתי לתרץ חדא בחברתה, רהכי קאמר, דר"כ הביא סיעתא לדבריו דאתיא דוקא משחיטה עצמה, דאי מקרשים, י"ל דלמא היכי דלא אפשר לא אפשר, דלא סני בלא"ה, אבל מבשר תאווה שפיר יש ראי', דאפילו היכי דאפשר ג"כ אזלינן בתר רובא, דהרי בבשר תאווה הוי אפשר שלא ישחוט ולא יאכל, כנ"ל בשם הרשב"א].

והנה הקרמונים פליגי אי זבחת הוי תיקון הלאו, (ובספרי בארתי, דגם בגמ' מצינו פלוגתא בזה), ואם נימא דהוא תיקון הלאו, אין ראי' כלל, כיון דספק לאו מה"ת לקולא כנ"ל. ולכאורה יש להוכיח דהוי תיקון הלאו מדאמר יחזקאל נבלה וטריפה לא יאכלו הכהנים, דפרכינן על זה בגמ' (מנחות מ"ה א') הא ישראל יאכלו, ומשנינן סד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו, והקשו התוס' שם, גבי כלאים נמי נימא הכי, ותי' הגאון בעל הנודע ביהודה בספרו רורש לציון (דרוש א'), דשאני כלאים דאמרינן ערל"ת, משא"כ במליקה לא שייך ערל"ת, דאפשר לאכול פחות מכשיעור לר"ל הסובר חצי שיעור מותר מה"ת. [ולפע"ד גם לר' יוחנן י"ל רבכה"ג ח"ש מותר מה"ת, כיון דלא שייך טעם אחשבי' כשאוכל לקיים המצוה, כמ"ש האחרונים].

אמנם הקשיתי, הלא במליקה איכא איסור אינו זבוח בכ"ש גם לר"ל, וכמ"ש הר"ג בהסכמתו שם, וא"כ נרחו דברי הרורש לציון, והדרא קושיא לדוכתא, מה בא יחזקאל לאשמעינן, דאין לומר סלקא דעתך אמינא הואיל

ואשתרי מליקה, די"ל דוה לא הותר דק מטעם עדל"ת כמו כלאים. ועי' תוס' (שבועות כ"ד), דשם מוכח דזבחת הוי לאו הבא מכלל עשה, וכ"כ בישועות יעקב (בתשו' השייכת להל' נדרים) בשם התוס' שאנץ ונרפס כעת ברשב"א (בכתובות מ'), דעשה דוחה לאו הבא מכלל עשה, וה"ה לל"ת עם לאו הבא מכלל עשה, דעשה דוחה ב' לאוין, ועי' מנחת חינוך בקומץ למנחה מצוה ש"ג, ומוכח לכאורה מזה, דזבחת היא תיקון הלאו. אך באמת זה אינו, דאכתי י"ל דאיכא איסור אינו זבוח, רק בעוף לא שייך זה, וכמ"ד דאין שחיטה לעוף מה"ת, ומשו"ה שפיר סד"א דאשתרי מליקה לגבייהו, דלא שייך לומר עדל"ת, כיון דאפשר לאכול פחות מכשיעור, דאיסור אינו זבוח ליכא למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת.

ועפ"ז אתי שפיר הסמיכות, דאמר רבי פנחס מקורם, „אין שחיטה לעוף מה"ת", ואח"כ אמר „כל הארצות עיסה לארץ ישראל". משום דלא רצה לגלות משפחות, וסבר נטמעה נטמעה, ומנ"ל זאת, מדרוצרך הכתוב לאסור ספק ממזר. וכל זה אם נימא דספק מה"ת שרי, ולכאורה יש ראי' להיפוך, דאי ספק מה"ת שרי מנ"ל דאזלינן בתר רוב, וכי תימה מדאמרה תורה שחוט ואכול, א"כ למה אמר יחזקאל נבלה וטריפה לא יאכלו הכהנים, דאי משום דאישתדי מליקה, י"ל דזוהו מטעם עדל"ת, וכי תימא דא"כ יאכלו פחות מכשיעור, הלא אי זבחת הוי עשה, איכא איסור אינו זבוח בכל שהוא, לכן אמר אין שחיטה לעוף מה"ת, וליכא בעוף איסור אינו זבוח, וא"ש ודו"ק. [והא דאמר ר' יוחנן שם במנחות, פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, י"ל משום דר' יוחנן ס"ל (בנזיר כ"ט), יש שחיטה לעוף מה"ת, וא"ש].

והנני כופל ומשלים בקשתי, שיאבה נא הרכ"ג למלאות מבוקשי במקדש, כי עמדתי מלגמר את ספרי על הגדה, עד כי אשיג ההסכמה מהרכ"ג, והזמן קצר מאד למכירת ספרי זה, לכן אחכה לתשובתו הרמה במקדש. ואם מחיר ספרו הבהיר עולה יותר מסך הרצוף פה, אשלח עוד כאשר יושת עלי הרכ"ג, גם פאסטע אוכל לשלם פה, ורצוף פה קאפערט על מכתב נ"ק.

הצעיר חיים געלערנטער האבר"ק יאבלאנאב בסניאטין

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

האברך היקר ר' אהרן דוד פישמאן נ"י מלונדון

בהלקח מאתו בנו הילד שלום ברוך ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בדין איסור כתובת קעקע

שרגא פייוויש שנעטעבאלג

בעמח"ס שו"ת שרגא המאיר ז' חלקים ושא"ס

רו"מ פק"ק לונרון

בס"ד. יום ב' לסדר נצו"י תשנ"ג לפ"ק פה לונרון יצ"ו.

כוח"ט ושנה טובה ומתוקה לכבוד הרה"ג וכו' כש"ת רפאל אייפרס
שליט"א רב דאיחוד הקהלות בהולאנדר, ורב דק"ק קהלת יעקב
באמסטרדאם יצ"ו.

אחרשה"ט. בדבר שאלתו שהמתחרשים המציאו המצאה חדשה בשם
„פערמאנענט מעיק-אפ“ (בלע"ז), והיינו שזורקין וזריקות עם קוסמעטיק אל תוך
העור במחט, ומכניסים בתוך החורים סמים המצביעים את העור, ומונחים שם
בערך משנתים עד חמש שנים אבל לא לעולם. ומקורה של המצאה הזאת, היא
מכירורגיא הפלסטיק, שמשתמשים בהמצאה זו כדי להסתיר על צלקות האדם
שנפגע, אם זה מותר לצורך רפואה, או אפילו לנוי בעלמא. ושאלתו אם אין בזה
משום כתובת קעקע, והעלה שאפשר להתיר לנפגע, ורוצה לשמוע רעתי בזה
להלכה.

(א) הנה בתוה"ק כתיב (ויקרא י"ט, כ"ח) וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני
ד', ורש"י עה"ת פי', כתב המחוקה ושקוע שאינו נמחק לעולם, שמקעקעו במחט
והיא משחיר לעולם, ע"כ. הנה מדברי רש"י משמע, דווקא כתב, ומשמע לכאורה
שצריך כתיבת אותיות, אבל רושם לבר אפשר שאינו חייב, ועוד משמע מלשון
רש"י, שאינו נמחק לעולם, והיא משחיר לעולם, אבל אם אינו עומד לעולם אינו
חייב. ובאמת באלו שני דברים יש מחלוקת בראשונים, בשו"ת מעיל צדקה
סי' ל"א כתב לחקור בכתובת קעקע אי בעינן דוקא כתיבת אות, ורוצה לדייק
מדברי הרמב"ם, שגם ברשימה בעלמא חייב ואין צריך אותיות ממש, ואח"כ
חוזר מזה, דמדברי הרמב"ם בהלכות סנהדרין במנייני הלאוין שלוקין עליהם,
כתב בזה"ל, הכותב כתובת קעקע, מדכפל לקרא כתב, ש"מ רבעינן אותיות
ממש, ומסיק אבל סגי באות אחד לבר, ע"ש מה שהאריך עוד בזה.

ומצאתי בסמ"ק סי' ע"ב שכתב בזה"ל, שלא לכתוב קעקע דכתיב וכתובת
קעקע לא תתנו בבשרכם, וקיי"ל דכל כתובת קעקע אסור, ואינו חייב עד
שיכתוב ויקעקע, פירוש ישרוש כעין „אותיות“ ויקעקע בצבע וכו', עכ"ל. וכן
ראיתי באורחות חיים [מלניל] ח"ב סי' כ"ב אות ד' שכתב בזה"ל, ואינו חייב
עד שיכתוב ויקעקע, פי' שישרוט כעין „אותיות“ ויקעקע בצבע, עכ"ל אורחות
חיים. הרי מפורש שדווקא כעין אותיות חייב. אבל בספר יד הקטנה בהלכות
ע"ז ל"ת נ"ז במנחת עני אות פ"ז כתב, שנראה לו מלשון הרמב"ם ורש"י,
דאפילו באיזה ענין כתיבה שיהי', ואפילו שלא בתמונת אותיות ותיבות, ואפשר
דאפילו בשריטה שרשם אותה בצבע, אלא שבשריטה בעלמא הדבר צ"ע אם

יש בה איסור תורה, אבל איסור דרבנן ודאי יש בה, מדחזינן לרב אדא בר אבהה דאוסר אפילו באפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראה ככתובת קעקע, ואף רב אשי לא התירה אלא משום דמכתו מוכיח עליו, ע"כ.

ובספר ברית משה על הסמ"ג ל"ת ס"א חידוש ו', כתב ראו' לדברי המעיל צדקה הנ"ל, שכן שיטת הרמב"ם וחינוך ורי"ף ורא"ש רבעינן צורות אותיות, אמנם הר"ש משאנץ בפירושו על התו"כ בפרשת קדושים פרשתא ג' פרק ו' אות י' כתב בזה"ל, קעקע מלשון נקע, והוא גומא, ומקעקע וממלא גומות וכוחל והוא הנקרא כתובת, אע"ג שלא כתב אותיות, אבל כתב על בשרו בלא קעקוע אינו חייב, עכ"ל. הנה פלא למה לא מביא גם פי' דאב"ד שכתב ג"כ שם בזה"ל, וכותב שם בדיו ובכחול ולא בעינן כתיבת אותיות, אלא דושם שיעשה שם, הוא נקרא כתובת קעקע, עכ"ל הראב"ד. הרי מפורש גם שיטת הראב"ד דלא בעינן כתיבת האותיות אלא אף ברושם חייב. נמצא שהוא מחלוקת הראשונים, שיטת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והחינוך כפי הכנת הברית משה, וכן הסמ"ק ואורחות חיים, דאינו חייב רק אם הוא כעין צורת אותיות, והראב"ד והר"ש משאנץ סוברים, דגם בעושה רושם לבד ג"כ חייב.

עכ"פ אפילו אם נימא דאינו חייב רק בכתב צורת אותיות, אבל איסור דרבנן בודאי איכא גם ברשימה בעלמא, כמו שכתב הריטב"א במס' מכות על הא דאמר רב מלכיא אסור לאדם ליתן אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראה ככתובת קעקע, פי' איסורא דרבנן, ע"כ. וכ"כ המנחת עני הנ"ל, וכ"כ במעיל צדקה הנ"ל בד"ה והא. וא"כ בנ"ד דלא הוי צורות אותיות, רק רשימה בעלמא, עכ"פ איסור דרבנן איכא.

(ב) הנה הא דכתב רש"י בפירושו על התורה, שאינו נמחק לעולם, כן פירש"י במס' גיטין דף כ' ע"ב, כתובת קעקע, אינה נמחקת עולמית, עכ"ל, וכן פירש"י במס' מכות דף כ"א ע"א ד"ה כתובת קעקע, כותב וכו' ונראה בו, כל הימים וכו' עכ"ל, וכן כתב גם בספר החינוך מצוה רנ"ג, ובארחות חיים מלנויל הנ"ל, דבעינן דוקא שאינו נמחק לעולם. וכן משמע מלשון הריטב"א, שכתב בזה"ל, ונראה, כל הימים, ע"כ. אבל מלשון הנימוקי יוסף במס' מכות, שכתב בזה"ל, עד שיכתוב ויקעקע, כלומר אחר שקרע עורו הניח בו' באותו שריטה וניכרת שם, זמן גדול עכ"ל, ומשמע אעפ"י שאינו מתקיים וניכרת לעולם חייב, ובנ"ד שאינה ניכרת לעולם רק לזמן מרובה, יהי' תלוי' במחלוקת הראשונים הנ"ל, אבל מסתבר דמדרבנן אסור לכ"ע אפילו אינה מתקיימת לעולם, וא"כ איכא בנ"ד עכ"פ איסור דרבנן.

(ג) והנה כת"ה העתיק המכתב שקיבל מבית החרושת, ובו כותבים שיש כמה חלוקים בין כתובת קעקע לפערמאנענ"ט מעי"קא"פ. א' שהתחבולה שלהם נשאר רק למושגות עד חמש שנים. הנה כתבנו לעיל באות ב', שיש בזה מחלוקת בראשונים אי חייב גם באינו עומד לעולם, ועכ"פ איכא איסור דרבנן, גם בלא עומד לעולם. ב' כתובת קעקע משתמשים בדיו, וכאן מכניסים רק

„פיגמענ"ט", דער טבעי צבע של העור. לא הבנתי היטב כוונתו בחילוק זה, דאס
הוא רק צבע ג"כ חייב, דהמחבר כתב מפורש או שאר צבעונים הרשומים. ועי'
לקמן בזה. ג] כתובת קעקע נכנס עמוק בעור, ופערמאנענ"ט מעי"קא"פ נכנס
רק באופן שטחי בתחתית עור העליון. הנה לא מצאתי היתר מכח חילוק זה,
עי' בריטב"א מכות דף כ"א וז"ל, ונכנס הצבע בין העור לבשר, ע"כ. ועי' ביד
הקמנה שכתב בזה"ל, עד שיכנס הצבע בין העור להבשר, עכ"ל. הרי שכתובת
קעקע די רק אם נכנס בין העור להבשר, והכי נמי בנ"ד נכנס בין העור להבשר.
ד] יש חילוק, דכתובת קעקע מוציא דם, משא"כ בתחבולה זו. ועוד חילוק יש,
דבכתובת קעקע מכניסים הדיו ישיר בתוך תחתית העור, וכאן מכניסין בתחתית
העור העליון, ומשם יורד ה, „פרגמענ"ט" בכח עצמי לסביבות כלי הדם ומתדבק
שם, עכ"ד. לא מצאתי בדברים הללו נפקא מינה לדינא, כי אין לחדש מעצמינו
חילוקים שלא נזכרו בדברי הפוסקים. ה] גם מש"כ שעושים תחבולה זאת בדרך
כלל בהרדמה, ובלא סיוע מהישראל וכו'. עי' ביד הקמנה הנ"ל שכתב בזה"ל,
ואעפ"י שאינו לוקה, כיון שמדעתו עשה, הרי זה עובר בלאו, עכ"ל. וא"כ גם
בלא מעשה איכא איסור לאו, אעפ"י שאינו לוקה.

ונלפענ"ד ראולי יש להתיר באם עשה זה לרפואה, דהיינו כדי להסתיר
ולהעלים הצלקת שנפגע, דכתובת קעקע שאסרה התורה הקדושה, כתב הרמב"ם
בפי"ב הלכה י"א מהל' ע"ז הטעם, דהי' מנהג העכו"ם שרושמיין עצמן לע"ז,
כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה וכו' ע"ש, וכן כתבו הסמ"ג
והחינוך טעם זה. וא"כ דושם זה עושה העכו"ם שיהא ניכר לכל שהוא שייך
לע"ז פלונית. אעפ"י שכתב הריטב"א הנ"ל וז"ל, אע"ג דכותים לא רגילי אלא
בשם ע"ז הפריז הכתוב במדה, ואסר כל רשימה עכ"ל, אבל הרשימה שאסרה
תורה היא עכ"פ כדי להכיר. אבל לפי הבנתי בנ"ד שעושה הפערמאנענ"ט
מעי"קא"פ כדי שלא יהי' ניכר הצלקת, ועל כן עושה בצבע העור, וא"כ אדרבה
עשייה זו היא כדי שלא יהא ניכר, וכה"ג אינו דומה כלל לכתובת קעקע. ואולי
שזהו כוונתו במה שכתב החילוק דכאן נותנין דבר טבעי צבע של העור, ואינו
ניכר כלל. וע"כ יש לומר שאינו דומה כלל לכתובת קעקע.

ועוד, הלא יש לצרף השיטות דבעינין דוקא כתיבה בצורות אותיות, מה
שאינו כן בנ"ד. וגם יש לצרף השיטות שם"ל שצריכה להיות ניכר לעולם, מה
שאינו כן בנ"ד. וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת בתורה, היינו איסור דרבנן,
וכדי שלא יהי' ניכר הצלקת, מותר אפילו לצוות לעשות לו הפערמאנענ"ט
מעי"קא"פ. ויש עוד להאריך אבל אין הזמן גורם.

והנני בזה החותם בכרכת השנים כוח"ט לאלתר לחיים בספרן של צדיקים
גמורים.

המצפה לרחמי שמים כל היום.

שרגא פייוויש

בסוגיא דאנוסים היינו, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד

יהושע יוסף שפריי

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(א) במס' כתובות (רף י"ח ע"ב) במתני', העדים שאמרו כתב ידינו היא זה אבל אנוסים היינו וכו' הרי אלו נאמנים, ואם כתב ידן יוצא ממקום אחר אינן נאמנים. ובגמרא, אמר רמי בר חמא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון, אבל אמרו אנוסים היינו מחמת נפשות נאמנים, (פ'), דהא רתנן דאין נאמנים בכתב ידם יוצא ממקום אחר, היינו דוקא היכא דמשימים עצמם רשעים, כגון שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון, ואין אדם משים עצמו רשע, אבל מחמת נפשות נאמנים), אמר ליה רבא כל כמיני', כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, (פ'), ואמאי אמרת דנאמנים באנוסים מחמת נפשות) וכו', אלא כי איתמר ארישא איתמר, אמר רמי בר חמא לא שנו אלא שאמרו אנוסין היינו מחמת נפשות, (פ'), דאז נאמנים באין כתב ידם יוצא ממקום אחר, דאית להו מינו), אבל אמרו אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנים, מאי טעמא אין אדם משים עצמו רשע, ע"כ הסוגיא. ולכאורה הא דנאמנים ברישא, ולא אמרינן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, משמע בגמרא להלן דהוא מטעם הפה שאסר הוא הפה שהתיר, והיינו או מינו דאי בעי שתקי או מינו דמזוייף, כמבואר בראשונים.

ובתוס' שם בד"ה הרי, הקשו אהא דמבואר דנאמנים באין כתב ידם יוצא ממקום אחר, דהא הוי מינו במקום עדים, ותירצו וז"ל, וי"ל כיון דהצריכו חכמים קיום, הכא לא חשיב כלל קיום מה שאומרים כתב ידינו הוא זה, כיון דאינהו גופיהו אמרי תוך כדי דיבור קטנים או אנוסים היינו, עכ"ל. ובספר חידושי ר' חיים הלוי על הרמב"ם בהל' גירושין (פרק י"ב הל' ג') כתב, דביאור דבדיהם הוא, דלאו מדין מינו אתינן עלה, אלא דקיומם לא מהני הכא כיון דאמרו אנוסים היינו, ולא הוה שטר כלל, ונשאר השטר כמו קודם בלא קיום. ולפי"ז תמוה מאוד אמאי הוצרך הש"ס לומר להלן בשלמא לרבנן כי טעמייהו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, הרי לא נצרך זה לשיטתם כלל, דהלא בלי הפה שאסר נאמין להם, דהא לאו מדין מינו אתינן עלה.

(ב) ובמהרש"א כתב, דכוונת התוס' להקשות, דלמה נאמנים העדים, ואמאי לא הוה תרי ותרי, ונימא דלא קרעינן ולא מגבינן, עיי"ש. ודבריו צ"ב, דאמאי נאמר דהגדתם האחרונה שאומרים אנוסים היינו, יחשב להגדת עדות, כיון דכל הנאמנות הוא דק מחמת מינו דהפה שאסר. ובחי' רעק"א ובהפלאה חלקו עליו, וכתבו דכוונת התוס' הוא, דליהוי מינו במקום עדים ולא תרי ותרי, והיינו מטעם הנ"ל. ועוד צ"ב מה שהקשה מו"ר הגרמ"ד שטיינווארצל ז"ל ר"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב, בקובץ כרם שלמה קונטרס ע"ה (בעמוד כ"ב), ונרפס ג"כ

בספר וירבר דור בחי' עמ"ס כתובות (ברף צ"ד ע"ד מרפה"ס), דמדוע לא הקשו התוס' איך נאמנים העדים, נימא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וליתרצו כתירוצם.

ונראה ליישב כל זה, לפי מה שכתב הר"ן (ברף ו' ע"ב מדפי הרי"ף, בר"ה עדים) לבאר אמאי אין העדים נאמנים בטענת מודעה היו דברינו, ואפילו בכתב ידם יוצא ממקום אחר, ואמאי אין כאן חסרון דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ובגמרא קאמר משום דניתן לכתוב, וכתב הר"ן וז"ל, דהאי ניתן ליכתב קאי אמודעה, שבידם לכתבה ולכתוב זמנה קודם שטר המכר או באותו יום עצמו וכו' (ולכן נאמנים) שאין אלו חוזרין ומגידין, שעדיין לא הגידו כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולא דמי לאנוסים מחמת נפשות, עכ"ל. חזינן מרביו, רמינו ראי בעי הוה פסלי הגדה הראשונה, נאמנים בהגדה האחרון ואין אלו חוזרין ומגידין. והסברא כזה נראה, רא"א לומר דהגדה הראשונה נגמרה והוה חוזר ומגיד היכא דעדיין יכול לבטל כל ההגדה, והוה כוונת הר"ן באמרו „שעדיין לא הגידו" וכו', ולכן שפיר יכול להיות חוזר ומגיד, דהרי עדיין לא נגמרה ההגדה הראשונה.

ואף אנן נימא הכי בטענת מזויף, ואי בעי הוי שתיק, דבשתיים אלו הרי היו מבטלין ההגדה הראשונה, דבטענת זיוף הרי השטר חספא בעלמא הוא, ואין כאן הגדה בשטר כלל, וכן אי הוה שתיק הרי ליתנהו להגדה ראשונה, דכולי טעמא דמחשבת לה להגדה הוא מטעם דהעדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ולא אמרינן דהוה כנחקרה, אלא כשקיימו השטר, (עיין במס' נישין דף ג' ע"א, ובריטב"א שם, ודו"ק), וכאן אילו שתיק הרי נשאר השטר בלא קיום, וליתנהו להגדה ראשונה, ומיגו דאי בעי הוה פסלי להגדה ראשונה בשתיקה או טענת זיוף, נאמנים בהגדתן האחרון, ואין אלו חוזרין ומגידין, וכמו"ש הר"ן לענין טענת מודעה, דנאמן במיגו דאי בעי הוה חתים לשטר מודעה וליתנהו להגדה הראשונה, גם כאן נימא הכי, ונמצינו למידן מילתא בטעמא אמאי לא נחשוב העדים כחוזרים ומגידים במשנתינו. ומיושב מה שהקשה מו"ר ז"ל אמאי לא הקשו התוס' דהוה חוזרין ומגידין, וכדברינו הנ"ל.

ג) והנה התוס' הקשו דהוי מיגו במקום עדים, וכוונתם לפי דרכנו נראה, דאף דחוזרין ומגידין לא הוה, וכמו שכתב הר"ן לגבי מודעה, מ"מ י"ל דהגדה הראשונה לא נתבטלה, אלא שניתן להם הרשות להיות חוזרין ומגידין, והיכא דיכולין לחזור ולהגיד הוה תרי ותרי, וכמוש"כ בהפלאה בר"ה אלא כי איתמר, דלולא הקרא דאין חוזרין ומגידין, הוי אמינא דהוה תרי ותרי ומועיל תפיסה, דלמה נאמן דבריו האחרונים יותר מן הראשונים, וכיון דהוי תרי ותרי הקשו התוס' אמאי נאמן דבריו האחרונים, ואי משום דריכור אחרון יש לו מיגו, לא סגי בהכי, דהא הוי מיגו במקום תרי ותרי. והוה כוונת המהרש"א במה שכתב דקושית התוס' הוא דליהוי מתני' כתרי ותרי, והקשינו (באות ב') אמאי יחשב נאמנותם ע"י מיגו כהגדה, והשתא א"ש, דכיון דהם חוזרים ומגידים ע"י המיגו, שפיר הוי הגדה, ודו"ק.

ומיושב ג"כ מה שהקשה המהר"ם שיף, אמאי לא הקשו התוס' אברייא דלחלן, רתניא ברישא דעדים אחרים שאמרו אנוסים היו נאמנים באין כתב ידם יוצא ממקום אחר, רהוה מיגו במקום תרי ותרי, והמיגו מכדיע שהם נאמנים, ואמאי, הא הוי מיגו במקום תרי ותרי. ולפי דברינו לק"מ, רשם הוי הגדתם הגדה גם בלי המיגו, כיון דאין חוזרין ומגידין, משא"כ הכא, דהמיגו משווי להגדה דידהו כהגדה, אין המיגו כ"כ חזק להכריע בין התרי, ודר"ק.

(ד) וע"ז תירצו התוס', דמ"מ כאן לא הוי תרי ותרי ממש, דעד כאן לא קאמר בספר הפלאה דהוה תרי ותרי לולא קרא ראין חוזרין ומגידין, דאז הרי הגדה הראשונה לא נתבטלה כלל, ושפיר שייך לומר דהוה תרי ותרי, משא"כ הכא הרי המיגו מניחו להיות חוזר ומגיד, כיון רבאותה טענה שהי' נאמן, ליתנהו להגדה הראשונה כלל, א"כ הוא נאמן לגמרי בהגדתו האחרונה, דהרי עדיין לא נגמרה ההגדה הראשונה, ויש לו כל הזכות כאילו הי' טוען מזוייף, ודר"ק. וזהו כוונתם באמרם בתירוץ, דכיון דהצדיכו חכמים קיום, הכא לא חשיב כלל קיום מה שאומרים כתב ירינו הוא זה, ר"ל דהגדה הראשונה לא נחשבת הגדה כלל, ואף שהי' כאן קיום, כיון דתוך כדי דיבור אומרים אנוסים היינו, ונאמנים על זה כיון ריש להם מיגו דמזוייף, ולא הוה חוזרין ומגידין, וכיון דלא הוה חוזרין ומגידין ליתנהו להגדה ראשונה כלל, וכמו שכתבנו. והיוצא מזה לפי דברינו הוא, דהא דנאמנים באין כתב ידם יוצא ממקום אחר לומר אנוסים היינו מחמת נפשות הוא מורכב מדין מיגו ועדות, דהמיגו מסלק החסרון דחוזר ומגיד, ושוב אפשר להאמינו מדין עדות, רבמיגו לחוד יש חסרון דמיגו במקום עדים, ובעדות לחוד יש חסרון דחוזרים ומגידים. ומיושב מה שהקשינו באות א'.

(ה) ובזה יש ליישב מה שהקשה בחי' דעק"א בתור"ה אין, שהקשו דיהא נאמן בכתב ידם יוצא ממקום אחר במיגו דפרוע, ותירצו דהוה מיגו במקום עדים, ועוד דחוזרים ומגידים. והקשה הגרע"א, הא קושית התוס' לא הי' דליהמני מדין עדות, אלא מדין מיגו, וא"כ מה ענין זה לאין חוזרים ומגידים, עכ"ק. ולדברינו י"ל רכוונת התוס' להקשות, ריהא להם כח לחזור ולהגיד במיגו דפרוע, דהרי גם בפרוע אין חסרון רחוזרין ומגידין, וא"כ יהיו העדים נאמנים, וכמו דנאמנים במיגו דמזוייף, וכמוש"כ. והתירוץ על זה הוא, דאינו דומה למזוייף ושתיקה, דהרי אילו היו טועני מזוייף או הוה שתקו, ליתנהו להגדתם הראשונה כלל, והוה כמו מיגו דכתיבת שטר מורעה שכתב הר"ן דנאמנים, כיון דאילו היו כותבין ליתנהו להגדת מכר כלל, משא"כ בפרוע הרי הם מודים דהגדתם הראשונה אמת, והא דלא הוה חוזרין ומגידין היינו משום דהוה עדות אחרת לגמרי, ובמיגו כזה אי אפשר לחזור ולהגיד, ולכן כתבו דהוה מיגו במקום עדים, ועוד דהם חוזרין ומגידין, דמיגו דפרוע אינו דומה למיגו דמזוייף, ודר"ק.

(ו) והנה הגרע"א הקשה כאן קושיא יסודית, דאה"נ דאי אפשר להאמין לעדים באנוסים היינו מחמת ממון בתורת עדות, והטעם דכיון דמשימים עצמם רשעים אנו אומרים דלדבריהם רשעים הם, מ"מ הרי יש להם מיגו, ונאמין להם במיגו. ולכאורה אין דבריו מובנים כל כך, דאיך אפשר להאמינם במיגו, והא

משימים את עצמם רשעים עם המיגו. אלא דביאור קושייתו הוא, עפ"י מש"כ בספר קובץ הערות עמ"ס יבמות (סי' כ"א), [וכן כתב הג"ר שלמה איגר בספר העיקרים עמוד שנ"א], דזה פשוט הוא דאמרינן פלגין נאמנות, דהא בהריא אמרינן במס' יבמות (דף קי"ז ע"א) רעד אחד נאמן לומר מת בעלה להשיאה לאיש, ואינו נאמן ליורשו נחלה, משום דעד אחד אינו נאמן לענין ממון, ואין אומרים מדאינו נאמן לענין ממון אינו נאמן לענין איסור, וכתב שם דביאור הדבר הוא, דהא דנחלקו רבה ורב יוסף במס' סנהדרין (דף ט' ע"ב) אי אמרינן פלגין דיבורא, היינו רוקא היכא דנאמנות שלו הוא מדין ערות, ולדבריו רשע הוא ופסול לעדות, כגון פלוני רבעני לרצוני, ואינו נאמן גם להרוג האחר, בזה אמר רבא דפלגין דיבורא ואין שומעין אותו דיבור שבו משים את עצמו רשע, ונאמן בדיבור האחר, ור' יוסף ס"ל ראינו נאמן כיון דלדבריו רשע הוא ופסול לעדות, אבל היכא דנאמנות שלו הוא מדין מיגו, אז נאמן אף אם משים עצמו רשע, וזהו כוונת הגרעק"א להקשות, דאף דאי אפשר לומר כאן פלגין דיבורא דנאמן להם מכח עדות, וכמוש"כ התוס' בד"ה ואין, מ"מ נאמן להם במיגו, ובמיגו לא שייך לומר דלדבריו רשע אתה, כמו לר' יוסף דלא אמרינן לדבריו רשע אתה היכא דנאמנות שלו הוא מדין מיגו.

ולפי דברינו לעיל מיושב גם קושיא זו, דכיון דמדין עדות אי אפשר להאמינם, דהרי לדבריהם רשעים הם ופסולין לעדות, וא"כ אי אפשר להאמין להם מדין עדות, וכל הנאמנות הוא מיגו לחוד, הרי הוה מיגו במקום עדים, דכל הטעם דלא הוה מיגו במקום עדים הרי כבר כתבנו (באות ד') דכוונת תי' התוס' הוא, דכיון דהם חוזרין ומגידים ע"י מיגו בתורת עדות, ליתנהו לההגדה הראשונה, אך כיון שאין נאמנים מכח עדות דלדבריהם רשעים הם, א"כ אי אפשר לומר דהם חוזרין ומגידים בתורת עדות במיגו לחוד, ולפי"ז שפיר הוה מיגו במקום עדים, ולכן אינם נאמנים.

(ז) ובזה מיושב מה שהקשה בספר הפלאה, על הא דאמרינן אלא כי איתמר אסיפא איתמר, ולכאורה יפלא, דהא רבא אינו סותר אלא סברת רמי בר חמא דבאנוסים היינו מחמת נפשות מהימני, ואין כאן חסרון חוזרים ומגידים, על זה קאמר רבא כל כמיני' והא חוזרין ומגירין, אבל על מה דקאמר רמי בר חמא רבמיגו נאמנים במקום שמשימים עצמם רשעים לא הקשה כלום, ואמאי קאמר דברישיא אינו נאמן רק במחמת נפשות ולא מחמת ממון, ואינו נאמן אף במיגו כיון שמשמים עצמו רשע, ולפי דברינו י"ל דהא בהא תליא, דבאמת י"ל דאף לסברת רמי בר חמא כהוי אמינא אינו נאמן במיגו במקום שמשמים עצמו רשע, והא דקאמר דאנוסים מחמת ממון נאמן במיגו אינו רק מכח פלגין נאמנות, וכקושיית הגרעק"א, ומה שתירצנו דהוה מיגו במקום עדים, לא שייך אלא למסקנא דהוה חוזרים ומגידים, וההגדה הראשונה הוה הגדה, או שפיר הוה מיגו במקום עדים, אבל כהוי אמינא הרי כתב המהר"ם שיף דהא דס"ל לרמי בר חמא דכיון שהגידו שפיר חוזרים ומגידים, היינו דס"ל דהגדת שטר לא הוה הגדה לענין חוזרין ומגידים, והכוונה דבהגדת שטר לא הוה הגדה

גמורה ועדיין לא נגמרה ההגדה, ויכול להוסיף מה שירצה, וכיון דהוה רק הגדת שטר, א"כ גם מינו במקום עדים לא הוה, דהגדה ראשונה לא נגמדה, ואמאי לא יהי' נאמן במינו נגד ההגדה הראשונה, ראי אפשר לומר דהוה מינו נגד עדים, דהגדה הראשונה לא הוה עדות, כיון דלא נגמדה, ולכן שפיר י"ל דיהא נאמן מטעם פלגינן נאמנות, אבל למסקנא דרמי בר חמא דאין חוזרין ומגידים, א"כ הגדה ראשונה שבשטר הוה הגדה, ושפיר הוה חוזרין ומגידים, והוה מינו במקום עדים, ודר"ק.

(ומיהו יש לעיין בזה, לפימ"ש הג"ר שלמה איגר בחי' דעק"א כאן, דאפילו תוך כדי דיבור להגדה ראשונה אינו נאמן במינו, דהענין מחלקם, והוה הגדה אחרת, והוה חוזר ומגיד, וא"כ גם כאן אף שלא נגמדה ההגדה, כיון שהוא רק הגדת שטר, מ"מ לענין מינו הוה חוזר ומגיד, כיון דהענין מחלקם, ומיהו י"ל דאינו דומה, דכאן כיון דאיכא גילוי (לפי ההוי אמינא) דאין בשטר חסרון רחוד ומגיד, לא הוה חוזר ומגיד, אף היכא דהענין מחלקם, ודר"ק).

עולת שבת בשבת

פרשת דברים

במדרש דבה, ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם אלף פעמים, אמר ר' אליעזר בן יעקב להביט בברכותיו של משה יש בה מסוף עולם עד סופו, מה כתיב אלף פעמים, אלף פעם אין כתיב כאן, אלא אלף פעמים, ע"כ. וכאן הבין שואל, מנלן דברכתו של משה הי' הולך מסוף עולם ועד סופו. וי"ל דסובב והולך לדעת תרגום יונתן בן עוזיאל שהוא סובר שמחנה ישראל היתה ששה פרסה על ששה פרסה, כראיתא בסוף פ' בלק, משרייתא דישאל דהוי שיתא פרסה, עכ"ל. ומשה בדרך אותם יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים, אלף פעמים ששה, הוא שיתא אלפי פרסא, דהוי עלמא, כראיתא במס' פסחים דף צ"ד ע"א, אמר רבא שיתא אלפי פרסי הוי עלמא.

והא דמסיים המדרש, אלף פעם לא כתיב כאן אלא אלף פעמים, י"ל דהוא אליבא דעת הש"ס דסובר דמחנה ישראל לא הוי רק תלתא פרסי, כראיתא בפרק הוראה (ברכות נ"ד ע"ב), ובמס' עירובין דף נ"ה, לזה קאמר אלף פעמי"ם, פי' שני פעמים אלף, שהוא אלפיים פעמים כמחנה ישראל, דהיינו שיתא אלפי פרסי. א"כ ברכתו של משה הוא מסוף העולם ועד סופו שיתא אלפי פרסי, למר כראית לי' ולמר כראית לי', ושניהם צדקו יחדיו, וזה שמדייק ר' אליעזר בן יעקב ואמר, פעם לא נאמר אלא פעמים, ר"ל שני פעמים אלף, שהוא אלפיים, ואלפיים פעמים כמחנה ישראל, הוא שיתא אלפי פרסי.

(הגאון מוה"ר רוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל)

(1) הועתק מאחד מחיבוריו שלא נדפסו עדיין. (כת"י ירושלים, מספר 843-4).

פרשת ואתחנן

וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקים וגו'. י"ל דכוונת הפסוק, שאמר משה רבינו במשנה תורה הוראות השגת השלימות לישראל, עפ"י אומרים אחר כוונת הלב הן הן הדברים (ברכות ט"ו ע"א). והנה כתב רש"י בפ' וירא עה"פ וסעדו לבכם אחר תעבורו, דאמר ר' חמא לבבכם אין כתיב כאן אלא לבכם, מגיד שאין יצה"ר שולט במלאכים, והוא מבואר בבראשית רבה מ"ח סי' י"א, וכתב שם הנזר הקודש עפ"י דרשת חז"ל על בכל לבבך, בשני לבבך, ביצר טוב וביצה"ר, דאעפ"י שהלב אחר, מ"מ מתחלק בדעות שונות מצד היצ"ט ויצה"ר, ועל זה הזהיר הכתוב לאהוב את ד' בכל לב, אף ביצה"ר, והיינו כמבואר במדרש שוח"ט גבי אברהם שעשה גם את היצה"ר טוב, יעו"ש בגזה"ק. והנה ידוע מזוה"ק דהא דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, דלית יום בלא לילה ולית לילה בלא יום, ולילה ויום איקרי יום אחד, ומבואר זה הלשון בזוה"ק פ' בשלח (דף מ"ו ע"ב), והיינו, אף דלילה הוא שליטת הס"א, וכד צפרא נהיר נמשך חוט של חסד, מ"מ ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. וכמו שהוא בדרך הבריאה של הקב"ה, כך צריך האדם לעשות בעצמו בחינה הזאת, דהיינו אף שיש לו שני לבבות, יעשה אותן אחד, דהיינו לעשות היצה"ר טוב, ובפרט שהוא ממש כענין אחד, דגם באדם הטבעיות שבקרבו הוא נקרא מדת הרין שהוא בני' הטב"ע, וכשהוא מקיים בעצמו מדרגת הצדיקים להפוך הטבעיות לשכליות ואלקות, הוא ממש כמו הערב והבוקר שהם יום אחד.

וזהו, וידעת היום, ר"ל כמו שהיום הוא דווקא ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, כמו כן והשבות אל לבבך, היינו שתראה כי לבבך יהיו נעשים בענין זה ממש, ואמר הטעם, כי ד' הוא האלקים וגו'.

(הנה"ק בעל ארי' דבי עילאי אבד"ק בריגל זצ"ל²)

פרשת עקב

והי' עקב תשמעון את המשפטים האלה. י"ל דהוא רמז לדברי התנא עקביא בן מהללאל שאמר (אבות פ"ג) הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת וכו' ולאן אתה הולך וכו'. והנה אם בן אדם ישים על לבו ונגד עיניו מה יהי' אחריתו, ויזכור אחריתו בראשיתו, אז מה טוב ומה נעים. וזשה"כ, והי' עקב, הוא לשון סוף, כמו עקיבו של אדם שהוא בסוף, שיהי' לזכרון בין עיניך יום המות שכבודך לכלימה ועפר ותולעה יורישך, אז תשמעון את המשפטים האלה.

(הנאמן מזה"ר יהודה כ"ץ מליסא זצ"ל³)

(2) מכת"י מעתיק שהעתיקו מעצם כתי"ק.

(3) הועתק מספרו מנחת כהן על מס' מנחות בחידושי לרף מ"ד ע"א.

פרשת ראה

ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל. תיבת גרזים בנימטריא ד"ס, כמספר יו"ד הויות, נגד עשר ספירות, ותיבת עיבל בנימטריא הו"ה אלקי"ם, גם גימטריא הו"ה אהי"ה אדנ"י, למזג הדין ברחמים. (הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)

פרשת שופטים

בהפטרה. חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו (ישעי' נ"א). י"ל בזה, דנודע דעיקר תוקף הגלות בא בשביל שרוצים בני ישראל למצוא חן בעיני אומות העולם, כי מורא יעלה על ראשם פן יהיו לצחוק בעיני הגוים, ע"י שהולכים בדרכי היהדות, לכן רוצים להתדמות להגוים ולילך בדרכיהם ח"ו. אמנם כבר הורה לנו זקנינו יעקב אבינו, שאין לקוות לנשיאת חן בעיני האומות, כמו שאמר יעקב אבינו לעשו הרשע, למה זה אמצא חן בעיני אדוני (בראשית ל"ג), והלכה בידוע שעשו שונא ליעקב, וכל התחבולות לא יועילו ולא יצליחו, רק צריכים לשים לב לרברי הרמ"א שכתב בתחלת השולחן ערוך, ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת הש"י.

וזה יש להעמים במקרא קודש הנ"ל, חנ"ם נמכרתם, כלו', מחמת שרציתם למצוא חן בעיני האומות, בשביל זה נמכרתם, והעצה לזה היא, ולא בכסף, שלא יהי' לכם עוד כיסופין ובושת מאומות העולם, רק תלכו בדרכי אבותיכם מקרמת רנא, ואז תגאלו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

תמי' בספר עץ הרעת טוב, ובספר בני בנימי

בספר עץ הרעת טוב עה"ת (מהנה"ק המקובל האלקי ר' חיים וויטאל זצוק"ל) פר' עקב, ד"ה ארץ אשר אבניה ברזל וגו', כתב וז"ל, אם תסרס מלת אבניה"ה, יהי' בנאי"ה, גם ר"ת א'בניה ב'רזל ו'מהרריה ת'חצוב, אבו"ת, גם נוטריקון ברז"ל הוא ב'להה ר'חל ז'לפה ל'אה, והכוונה לספר גדולת שבח הארץ, כי הנה בנאיה הבונים אותה ומקיימים בנינה, הוא זכות אבות, אדם ואברהם יצחק ויעקב, וזכות ד' אמהות ר"ת ברז"ל, אשר כולם נקברים במערת המכפלה אשר בארץ כנען הזו, עכ"ל. – וצ"ע, דהא מפורש בקרא בפר' וישלח, ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת וגו' ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קבורת

¹(4) הועתק מכת"ק כנליון החומש שלו המונח באוצר הספרים של הבריתיוש מוועאום בלונדון, והניע אלינו ע"י ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

רחל עד היום, הרי שלא נקברה במערת המכפלה. ועוד קשה, על מה שכתב שבלהה וזלפה ג"כ נקברו במערת המכפלה, והנה בקרא מפורש רק שרה, כדכתיב בפר' חיי שרה, ותמת שרה בקרית ארבע הוא חבדון וגו' ואחר כן קבר אברהם את אשתו אל מערת המכפלה, ובמדרש דבה מונה, חוה שרה רבקה ולאה, אבל בלהה וזלפה לא הוזכרו שם, וצ"ע.

בספר בני בנימין (מהג' ר' יוסף בנימין אבד"ק העליטש נכד הבנ"י) בחלק ליקוטי תנינא, בד"ה מאמר על התחלת המשניות, כתב וז"ל, ועפ"י פירושו של ר' משה הדרשן שדרש תבוא אמו ותקנח בנה, על כן דקדק ר' אליעזר שיהי' דוקא פרה בת שתים ולא מקודם, שעדיין לא נקדאת אם, שעדיין אינה ראוי להוליד, עכ"ר. וצ"ע, דהא פרה בת שתים עדיין אינה ראוי' להוליד, כדאמרינן במס' ע"ז דף כ"ד: פחותה מבת ג' מי קא ילדה והתנן (בכורות י"ט:) פרה וחמור מבת ג' ודאי לכהן, וצ"ע.

נחום מאיר גערמאן

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הערה בשו"ת זכר יהוסף

בשו"ת זכר יהוסף חלק או"ח סי' ד"מ (אות ד' בסופו) כתב, עי' בתוס' הוריות ד' ע"ב, בעי דב יוסף אין חרישה בשבת מהו, רישא דאבות מלאכות דבפרק כלל גדול נקט, אבל חרישה צדוקים מודים בו. ופשוט שצ"ל חרישה דאבות כו', והיינו כדמפרש התם (שבת ע"ג ע"ב) בארץ ישראל קאי דורעי ברישא והדר כרבי יעש"ה, אבל בסתם חרישה מודים בו, עכ"ל. – ופלא שנעלם ממנו כוונת התוס', דהא דכתבו דנקט רישא דאבות מלאכות דבפרק כלל גדול, היינו שחרישה היא מלאכה ראשונה מאבות מלאכות שנמנין בפרק כלל גדול. וביותר יפלא, שהוא בעצמו הביא שם תיכף אח"ז דברי הבאר שבע, שכתב כדברי התוס', דממעם זה נקט חרישה, שהיא אב מלאכה ראשונה ממנין ל"ט מלאכות. (ואף דבאמת חרישה לא נמנה ברישא, כי אם זריעה, ואח"כ חרישה, כבר עמד ע"ז בספר אלף המגן עמ"ס הוריות, יעו"ש). אבל עכ"פ פשוט וברור שזהו כוונת התוס', ואין צורך להגיה.

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

תעודות וסמיכות

קפ.

בס"ד.

מה לי לספר ולפרט תוארים ושבחים של תלמידי המובהק הבח' החתן והשנון החבר ר' אפרים ליב כ"ץ טעבילס, כי אין לגמור עליו את ההלל, ובכל קצ"ב יהי' מותר, וגם כבר סמכתי בעיטור בחורים לפני שנתיים לקרותו בשם החבר, ועתה לא באתי כי אם בשביל דבר שנתיחדש, בהיות שכעת ידו תקיפה בחלק גדול בים התלמוד ובפוסקים ראשונים ואחרונים, אזי אם יחזיק כן במעוזו ויאחז צדיק דרכו, כרצון מחותנו שי', תוך שנים לא כבירים יהי' ראוי להולמתו התר"ה, ולקולטתו היור"ה.

כ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי' בטהרה. היום יום ר' יו"ד מנחם תקס"ד לפ"ק פה פראג הבירה.

הק' יעקב גינצבורג

קפא.

שיל"ת.

יקר תפארת, לאות ולמשמרת, לכבוד תלמידי החביב עלי מאוד הבח' המופ' חרוץ ושנון בעל פיפיות הר"ר הרש טעבילס כ"ץ נ"י אשר מנעוריו נתגדל על ברכי התורה והיראה ולא זו מאוהל של תורה כבוד אביו ריעי כלבבי רב חביבי המאה"ג בקי בכל חררי תורה המפורסם מו"ה אפרים ליב כ"ץ נ"י, ואותי יום יום דרש בשיעורין דיומא ונתגדל על ברכי, ומצאתי בו את שאהבה נפשי ברא כרעי' ראבזה כי ידיו רב לו לברך שמעתא אליבא דהלכתא ותורתו שגורה בפיו מותיב ומפרק דברי חידודים חריפים ומתוקים, אשרי יולדתו והורתו, ברוך שבחר בו ובמשנתו. והנה עתה כי הגיע עת אפריונו, אמרתי לעגדו בנזר תפארת דרכים דרבנן כבוד אומר כולו לקרותו בעלייתו לס"ת בשם מוריניו הרב ר' צבי בן מוריניו הרב ר' אפרים יהודה, כי נוצר תאנה יאכל פרי' פרי קודש הילולים, ימים יברו יגדיל תורה ויאדיר.

דברי הכותב היום יום ג' ל"ז לספירה תקפ"ח ליצירה.

הק' נחום טריביטש מפראג²

חונה פה ק"ק פרוסטיץ ואנפי' יע"א

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"ה עמוד נ"ז. – תעודה זו והבאה אחרי' הגיעו אלינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יוסף מנחם זוייס נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א.

קול קורא אודות שריפה בק"ק גראסווארדיין בשנת תקצ"ו לפ"ק¹

ב"ה. גרוו"ר כ' תמוז על אודות עירנו השרופה לפרט קטן.

בשם אלופי יהודה וישראל, נקובי ראשית גוי קרוש, זקני ערת
ישורון, ראשים שופטים ושומרים, איש איש על רגלו, שומרי
משמרת בית ישראל, עם אלקי יעקב, בכל מקומות מושבותם, רורפי
צרק, גומלי חסרים, רחמנים בני רחמנים, מנהלי ומנהיגי עררי צאן
קרשים, ועליהם יעטה מורה, הרב המאור הגדול לממשלת התורה,
יורה צרקה לעדתו עדת א-ל, איש איש לפי מעלתם, וכפי ברכתם,
יברכם ר' בכואם ובצאתם.

הביטו כל עוברי אורה, ארחות חיים צרק חנינה וחמלה, אחינו בית ישראל
הקרובים והרחוקים, לבקשת תרופה ותעלה, וראו אם יש מכאוב כמכאובינו,
האוינו לקול מעיר יקרא, קול מר צורח מחורבות בתי בני ישראל בית מושבותיהם
אשר היו לשרפת אש, ער אברון תאכל, פה גרוו"ר יום א' ר' תמוז הבערה
ללהב יצאה, ועל כנפי רוח סערה נרולה וחזק נשאה שלשה ימים רצופים, לא
נחה ולא שקטה, והיינו למשיסות למו, כמעט כסדום היינו, ההפוכה כמו רנע,
ערו ער היסוד בה, קנינינו וכל רכושינו אשר רכשנו, בזעת אפינו מעורינו, ספו
תמו והיו למאכולת אש, יותר ממאה וארבעים נפש, טף ונשים, ערומים יצאו
מבתיהם, זעיר שם וזעיר שם על תלמי שדי שטחו להם שטוח, ויתעלפו נרודים
בחוצות וברחובות קרי', ומכל אשר להם לא נשאר אך גויתם ונפשותם, ורבת
המהומה, וגורל הצעקה וזעקת שבר העם אין רי באר, העיר נבוכה, וחמת אש
סביב סביב לא שככה, מקול ענות חלושה כולם נסו לקולם, ונלחצו מלהבת אש
בוערת מזה ומזה מלכסותם, וירב תאני' ואני' איש על ביתו ועל נחלתו אשר
הי' לבו, והיתה לתל, לבל יכירו עור, ויבכו את השרפה אשר שרף ר'.

ועתה נפשנו לכם ככנור יהמה, ועינינו לכם תלויות להחזיק ירינו הרפות,
חושו נא בית ישראל והרימו תרומת ר' איש איש כפי נרבת לבו הטוב, יהיו נא
עיניכם פתוחות על העיר הנטושה, אשר היתה ער עתה קרי' נאמנה, ולחרבות
אשר לא יתמו לנצח ח"ו, אספו נא כורתי בריתנו, וקבצו על יר מתנת לבבכם
הנריבה, ולולא תשועתכם כי קרובה לבוא, ורחמכם כי יקרמונו מהרה, נשארנו
כערער בערבה, בדר נעזב באין סומך, ומה רב טוב הצפון לכם בהטיבכם עמנו,
להכריז במחניכם ובגלילותיכם סביב, ולהודיעם אשר גם המה יהיו לעזרתינו
בצרה, ואנחנו תפלה לא-ל חי, שומע שועת נרחי ישראל, יהי נועם ר' עליכם,
יכוננו מעשי יריכם, עור ינוכון בשיבה דשנים ורעננים יהיו.

(1) קול קורא הלז הניע לירינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד
והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

אלה דברי אקרו"ט מנהילי ומנהיגי עדת ישורון, עדה קדושה פה ק"ק
גראסווארדיין, הבאים על החתום,
הק' ישעי' בר"י רה"ק
יהודא ליזר רייכינבערגר טה"ק
מענדל וואלף טה"ק
אברהם ראזענטהאל
הק' אהרן מתת' וורנר

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאבך היקר ר' אברהם יצחק הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
להאבך היקר ר' אברהם שבתי עכער ציטראנענבוים (וואלאך) נ"י מאנטווערפען
להולדת הבן

להאבך היקר ר' אליהו אביגדור עליאס נ"י להולדת הבן
להרב אלימלך אלעזר מיללער נ"י מנהל בישיבת באבוב בני ציון להולדת
התאומים

להאבך היקר ר' אלעזר דוד פאללמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י להולדת הנכד
להאבך היקר ר' אשר שמחה צענזאר נ"י להולדת הבן
להאבך היקר ר' חיים וואלף נ"י להולדת הבן
להאבך היקר ר' יהודה גענגער נ"י להולדת הבן
להאבך היקר כנש"ק ר' יצחק טובי' רובין נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה יהושע צאנגער נ"י להולדת הנכד
להאבך היקר ר' משה מנחם טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבן

להאבך היקר ר' נטע פריעדמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שמשון מאנדעל נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאבך היקר ר' אהרן שטאהל נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' דוד שווימער נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' דוד אלימלך צאנגער נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' יהושע מאיר וויזער נ"י להולדת הבת
להאבך היקר ר' יעקב אליעזר הלוי מאסבערג נ"י מלונדון להולדת הבת

להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' יצחק זלמן גיפס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל בראכפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה הלוי קליימאן נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שמחה פנחס שטראהלי נ"י להולדת הבת
יוזבו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בן ציון אליהו שליספעל נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
הי"ר ולאביו הרב מו"ה אברהם יהושע העשיל שליט"א מפוטסבורג
ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב יטשי שפיעלמאן נ"י לאירוסיו בתו-נכרתם
תחי'
להנה"ח מו"ה שלום איסר בירנבוים נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר
בן ציון צבי נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שמואל קארפ נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר אלימלך
נ"י תלמיד ישיבתנו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב יהושע פיהרער שליט"א ראש הכולל רבאכוב בטאראנטא לנישואי בתו
תחי'
להאברך היקר ר' אהרן צאנגער נ"י לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

Typography by:
Simcha Graphic Associates
4311 15th Avenue — Brooklyn, N.Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אוויר 35 דאללער לשנה

PRINTED BY GROSS BROS. PRINTING (201) 865-4806 נרפס בדפוס האחים גרויס

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אלול תשנ"ד

(קס"ח)

שנה י"ז קונטרס ט'

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת כי תצא ..... כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ז

מדור זכרון לראשונים

בענין מעביר ראשון ראשון ..... הגאון המקובל רמ"ע מפאנו זצ"ל ט
 בענין הנ"ל ..... הגאון ר' משה פרוכניצאלו ממנסובה זצ"ל י
 דרוש נחמד לפ' כי תצא ..... הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל יב
 בענין ספק בתקיעת שופר ..... הגאון ר' יצחק גריסהאבער אבד"ק פאקש זצ"ל יד
 בדין זמן חבדלה במוצאי יו"ט ..... הגאון ר' יוסף פיילבאגען אבד"ק העלישוי זצ"ל מז
 בענין הנ"ל ..... הגאון ר' נחום טריכישש אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל יט
 בענין הנ"ל ..... הגאון ר' יוסף פיילבאגען אבד"ק העלישוי זצ"ל כא
 בענין הנ"ל ..... הגאון ר' שלמה האס אבד"ק דרעזניץ זצ"ל כג
 חידושים והערות ..... הגאון ר' אשר אבד"ק קארלסרוה זצ"ל כה
 ברמב"ם פ"א מהל' שופר ..... הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין זצ"ל כז
 בענין שמא יעבירנו, ועוד ..... הגאון ר' שמואל בראך אבד"ק ניר-מאדע זצ"ל כט
 בענין איסור הנאה מע"ז ..... הגאון ר' גרשון ליטש רז"ב אבד"ק סאלליא זצ"ל לג

מדור אגרות קודש

לד מכתב מהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל .....
 לו מכתב מהגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא זצ"ל .....

מדור זכרון לאחרונים

לז חידושים והערות ..... הג"ר אברהם נתן עלבערג אבד"ק בלאשקי הי"ד

מדור פלפול והלכה

למ בדין קדושת בית הכנסת ..... הרב מוה"ר שמואל הלוי וואזנער שליט"א
 מב בענין שבוטת הכהן גדול ביוה"כ ..... ר' חיים ישעי' שוויממער נ"ו

עולת שבת כשבתו

מז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים ..... המערכת
 ממ מילי דהספידא .....
 נא ברכות והודאות .....
 נג מפתח כללי לקובצי שנת תשנ"ד .....

מוזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה
נפש יקרה ונועם המדות
מגזע גאונים קדושים וצדיקים נ"ע

מרת חנה ריטא וואקסמאן ע"ה
בת הרה"ח מו"ה יעקב יצחק פרענקל ז"ל

נפטרה בשם טוב ברמ"י ימיו'
ט"ז לחודש אלול שנת תשנ"ב לפ"ק

יהא זכרה ברוך
ותהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,
בעלה, בני, ומשפחתה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

זקיני הרה"ח מו"ה יצחק יהודה הלוי ב"ר שאול לנרא ע"ה
נפטר ביום י"ג לחודש סיון שנת תרצ"ה לפ"ק

זקינתי החשובה מרת בילא בת ר' שאול ע"ה
נחרגה עקה"ש ביום ו' לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

זקיני הרה"ח מו"ה מרדכי ב"ר אשר לעמיל שווארץ ע"ה
נפטר ביום כ' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

זקינתי החשובה מרת לאה בת ר' אהרן יהודה ע"ה
נפטרה ביום ט"ז לחודש אדר ב' שנת תרצ"ב לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י נכדם,

יצחק יהודה לייביש סג"ל לנרא

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

**האשה החשובה והצנועה
מרת חנה ע"ה**

בת הרה"ח מו"ה אברהם וואקספרעס ע"ה מעיר ליזענסק

נפטרה בשם טוב ביום כ"ז לחודש אלול שנת תש"ן לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ובניו,

יחיאל וויינגארטען

אברהם יוסף וויינגארטען

צבי אלימלך וויינגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
האשה החשובה והצנועה
זר"ע קוד"ש מחצבתה

מנוע בעל זרע קודש, ישמח משה, ארי' דבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד
נפטרה בשם טוב ביום ב' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק
אחר סבלה מכאובים קשים
שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי' הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד
בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבד"ק זעקלעטשין וראבד"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ר בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דיוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פרידא ע"ה הי"ד
נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבעו היא"צ ליום ט"ז אב

זקנה הרב הגאון החסיד מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה
נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק
זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה ב"ר יצחק בועז לעזער ע"ה
זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה
נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דודה הרה"ח מו"ה משה ב"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעמיל הי"ד

תהינה נשמותיהם צרוורות בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תצא

כדי לבאר סמיכת הפרשיות, בסוף פרשת שופטים כתיב, ואתה תבער דם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ד', ובתחלת פרשת כי תצא כתיב, כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ד' אלקיך בידך, נקדים מש"כ בספה"ק נועם מגדים לפרש הפסוק להלן בפרשתנו, ועשית מעקה לגגך, עפ"י מה דאיתא במדרש (פתיחתא דאיכה דבתי, כ"ד) עה"פ כי עלית כולך לגגות (ישעי' כ"ב), וכי לגגות היו עולין, א"ר לוי אלו גסי הרוח. הרי כי הגסות נקרא בשם גג, ע"ש גבהות הגג. וזשה"כ, ועשית מעקה לגגך, שצריך האדם לעשות מעקה וגדר שלא יבא לידי גבהות הלב וגסות הרוח, עכדה"ק. (וכבר כתב כן השלה"ק בפ' תצא). ובספה"ק נועם אלימלך כתב, דתיבת מעקה הוא מלשון ממעמקים קראתיך ד', וזהו, ועשית מעקה לגגך, שצריך אתה להעמיק ולהשפיל את גבהותך, יעו"ש.

ויש לפרש עפ"י סיפא דקרא, ולא תשים דמים בביתך, דהנה מדרת הגאות גורמת מיתה להאדם, כאו"ל במדרש (קהלת רבה פ"י) כל המניח ענוותנותו גודם מיתה לעצמו. ולהיפך מי שמשפיל את עצמו היא סגולה לאריכות ימים, כמו שאמרו בגמרא (תמיד ל"ב ע"א) מה יעביר איניש ויחי, ימית את עצמו, וכתב שם המפרש, ישפיל את עצמו. ולפי"ז מובן היטב המשך הפסוק, ועשית מעקה לגגך, שתעשה מעקה וגבול נגד מדרת הגאות, ע"י שתעמיק ותשפיל את עצמך, ואז תזכה, ולא תשים דמים בביתך, כי מדרת הענוה והשפלות מסוגלת להאריך ימיו ושנותיו של האדם.

והנה לא זו בלבד כי הגאות גורמת מיתה להאדם, דק ע"י מדרת הגאות נעשה האדם שנאווי ומאוס בעיני השי"ת, כאו"ל (סוטה ה' ע"א) כל אדם שיש בו גסות הרוח אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם, ולהיפך, ע"י מדרת הענוה זוכה האדם להשראת השכינה כמאה"כ אשכנז ואת דכא ושפל רוח (ישעי' נ"ז).

ועוד יותר מזה, כי מדרת הגאות וגסות הרוח הוא שורש כל החטאים, שע"י מדרת הגאות נופל האדם ברשת היצה"ר, כמו שכתב רבינו יונה בספרו שערי תשובה (שער הראשון) עה"פ ורם לבבך ושכחת את ד' אלקיך (דברים ח'), כי הגאווה גורמת החטאים, שהבעל גאווה נמסר ביד יצרו, ואין עזר ד' עמו, אחרי אשר הוא תועבת ד', עכדה"ק. וזהו שאמרו בגמרא (ע"ז כ' ע"ב) בברייתא דר' פנחס בן יאיר, ענוה מביא לידי יראת חטא, כי ע"י מדרת הענוה שוכן הקב"ה בקרבן, ועומד לימינו לסייעו שלא יהי' להיצה"ר שליטה עליו.

ועפ"י יש לפרש הפסוק בתוכחה (בפ' תבוא), יתנך ד' נגף לפני אויבך, וכבר נודע מש"כ בזהר חרש שהקללות אשר בתוכחה נראין כקללות, אבל טמונים בהם ברכות וטובות מרובות. ולהל"ל י"ל דגם כאן מרומז ברכה לישראל, דהנה בתרגום אונקלס פירש על תיבת נגף, תביר, והוא מלשון שבירה. ולפי"ז יש לפרש הפסוק,

יתנך ד' נגף, כלו' שיתן ד' לך לב נשבר ונרכה, שתהי' שפל בדרך באמת, ובוה תזכה להיות לפני אויבך, להקדים ולהגביר את עצמך נגד האויב הפנימי שהוא היצה"ר. נמצא שאין זו קללה ח"ו, כי אם ברכה, שיזכו בני ישראל להכניע את יצרם ע"י מדת הענוה והשפלות.

ומעתה יתפרש היטב סמיכת הפרשיות, ואתה תבער דם הנקי מקרבך, זה רומז על מדת הענוה, כאמור לעיל, דמדת הגאות גורמת מיתה, ומדת הענוה נותנת חיים, ולזה אמר, ואתה תבער דם הנקי מקרבך, שלא ישלוט בקרבך המות ח"ו, והטעם, כי תעשה הישר בעיני ד', שתחזיק במדת הענוה, אשר מדה ישרה וטובה היא בעיני ד', כמאה"כ ואל זה אביט אל עני ונכה רוח (ישעי' ס"ו), ולא עוד אלא שמשרה הקב"ה שכנינו עליו, אבל המתגאה מתועב היא בעיני השי"ת כמאה"כ תועבת ד' כל גבה לב (משלי ט"ז). ולזה ממשיך הכתוב ואומר, אם תחזיק במדת הענוה כראוי, או, כי תצא למלחמה על אויבך, דהיינו אויב הפנימי, כנודע מספרים הקדושים דהפסוק מיירי במלחמת היצר, ונתנו ד' אלקיך בידך, כי מאחר שהקב"ה שוכן בקרבך מחמת גודל מדת ענותנותך, תזכה להכניע את היצה"ר, כדברי רבינו יונה הנ"ל.

קול רנה וישועה כאהלי צדיקים

ברגשי כבוד ובלב מלא שמחה וחדוה
נשגב בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
מול הררת קודש

עטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א

ולנכדו הרב מו"ה מרדכי דוד אוינגער שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים דכאכוב

לרגלי נישואי נכדתם-בתו תחי'

עב"ג

הרב מו"ה חיים ברוך הלברשטאם שליט"א

ויה"ר שהזווג יעלה יפה בבנין עדי עד
ומשמחה זו יושפע שפע רב של ברכות והצלחות
עם שמחה ונחת לכולנו, אכ"י"ר.

בענין מעביר ראשון ראשון

מהגאון המקובל מוה"ר מנחם עזרי' מפאנו זצ"ל⁽¹⁾

קרון חזות בין עיניו, מעין קרני האיש ענו,
הוא הגאון כמוהר"ר משה פרויניצאלו נר"ו,
הוא אדוני במנוכחה⁽²⁾.

חכם לבב ואמין כח.

כי רצו עבדיך לפתוח בישיבה זה ימים מעטים כבית תפלתנו, כן עינינו אל ה' אלקינו יאר פניו אתנו סלה, והתחלנו מס' ראש השנה, כי היום הרת עולמנו, הלא היא וחברותי, יומא וסוכה אחרי' רעותי, מובאות לנו מוידבר משה את מועדי ה', דבר בעתו מה טוב⁽³⁾. תכתב זאת למעב"ת תשקיף ממעון חכמתו אל מה שנסתפקנו בו⁽⁴⁾.

ומלבד מה כי לך הוחלנו לכל הדבר הקשה, אתה תענה למראה עיני שכלך הבהיר, יזהיר מחשכינו דבר יום ביומו, כעת יאמר למעב"ת הושיעה ימנך ועננו .... ולא נכחד ממעב"ת מה שלא הסכמנו אנחנו החברים לדעה אחת, בהבנת תנא דבי ר' ישמעאל בפרקא קמא (דף י"ז ע"א) על פסוק נושא עון ועובר על פשע, מעביר ראשון ראשון, וכך היא המדה, ואמר רבא ועון עצמו אינו נמחק, שפי' בו הרי"ף ז"ל הא דידר' והא דגאון, והר"ן ז"ל יגע לחלק בין הפירושים⁽⁵⁾, ועוד שיתף

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ב' עמוד ל'. - השאלה והתשובה הנוכחית, כתובים בעצם כתי"ק, הניעו אלינו מאת ידידנו הרכני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנשווערפען. טוב עין הוא יבורך.

ועיין עוד מה שכתב הרמ"ע מפאנו זצ"ל בארוכה בענין זה, בספרו עשרה מאמרות מאמר חקור הדין חלק ראשון מן פרק ד' עד פרק י'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ג עמוד ז'.

(3) כוונתו על הגמרא סוף מס' מגילה, וידבר משה את מועדי ד' אל בני ישראל, מצותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו.

(4) הרמ"ע מפאנו זצ"ל כתב כאן להסתפק בדיון שופר שנסרק, אבל השמטנו דבריו, וגם מה שענה לו על זה הגאון מוה"ר משה פרויניצאלו זצ"ל, כי השאלה והתשובה בענין שופר שנסרק, נדפסו כבר בספר שו"ת רבי משה פרויניצאלו (שנדפס בירושלים עיה"ק בשנת תשמ"ט) בס' ס"ב, יע"ש.

(5) כדי להבין דברים האמורים כאן, נעתיק סוגיית הש"ס במס' ראש השנה דף י"ז ע"א, בית הלל אומרים ודב חסד, משה כלפי חסד, היכי עבד, רבי אליעזר אומר כובשו שנא' ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, ר' יוסי בר חנינא אמר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע. תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון, וכן היא המדה, אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק, דאי איכא רובא עונות מחשיב בהדיהו.

ובכר"ף כתוב: נושא עון ועובר על פשע, תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה, פי' אדם ישר ותמים בדרכיו, אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו

הא דר' ישמעאל עם מה שנחלקו בו ר' אליעזר ור' יוסי, ואנחנו לא נדע אם בדרש הכתוב פליגי, ואם לענין הדין, ואמאי דר' יוסי נחא מדר' אליעזר, אם לתנא דבי ר' ישמעאל ר' אליעזר הוא דפריש, שכל זה מיסוד הר"ן ז"ל, ועוד לא מסתבר שיוכל הגאון להכחיש יסוד כל אלה יפעל א-ל (איוב ל"ג), שהלכה פסוקה היא בפרק יום הכיפורים (יומא פ"ו ע"ב), עם שאפשר לומר שאין לגאון הכרח להזכיר בזה הכתוב הג', אפס כי לא יכחישו.

ירענו כי דבר ה' בפ"ך אמת ותורת חסד על לשונך להבין ולהורות לכל דורש, אף כי לרבים יחלו פני נדיבותך לנחותם הדרך ישכון אור, והי' ה' לך לאור עולם. הנרצע לעבודת מעב"ת, תלמידך,

הצעיר מנחם עזרי' מפאנו

פה ויניציאה א' תמוז של"ה.

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר משה פרובינצאלו ממנמובה זצ"ל

תשובה.

אשיב על ראשון ראשון . . . ועל השני, ברי"ף ור"ן בראשון מראש השנה, הצעת הדברים בעיני כך הם. אחר שהביא הר"ף שם מחלוקת ב"ש וב"ה על משפט הבינוניים ליום הדין, ואסיק דלב"ה כל שאין בהם פשע בגופן, הא"ל יתברך במדת רב חסד, מטה כלפי חסד ומצדיקם בלי ירידה לגהינם כלל, הביא הר"ן בעיא דגמרא, בהסייתו זאת היכי עבדי, שהשמיטה הר"ף, דלא איכפת לענין הדין, ר' אלעזר אמר כובש, ר"ל בכח הכרעתו לכף הזכיות נוצח החובות עם היותם שקולין, ומביא ראי' מן הכתוב בסוף מיכה, ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, דעל יום הדין כתיב, מדאמר ישוב, ולא קשיא לי' מנושא עון שלפניו, דלדידי' ההוא בדינא דהאי

מעודו, אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו, וכך היא מדתו של הקב"ה שלא לחייבו מתחלה, כדכתיב כן כל אלה יפעל א"ל פעמים שלש עם גבר, אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק ראי איכא רובא עונות מיחשיב כהדיהו. פירוש אחר לגאון, וששאלתם הא דתנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק, הא דרבי ישמעאל קיימא בארם ירא שמים שהוא קבוע בעשיית מצות ושומר חמורות, ובעתים חוטא בקלות, מרתו של הקב"ה עמו שהוא מעביר ראשון ראשון ומחלו ובתורת צדיקים הוא, ועון עצמו אינו נמחק, אלא תלוי ועומד עד שעה שימות, באותה שעה מחשבין, אם זכיותיו מרובין מאותן העונות, הרי עברו עונותיו ראשון ראשון ואינו מחשבין עליו ודומה כאילו לא עשאן, אבל אם גברו אותן עונות, ונמצא מעשיו כולן כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן חובות, הרי כל א' וא' נחשב, וזו היא המדה המנו' בדרכי ה', וזהו פירוש מדה ששית של ר"ג מדות שבפרשת ויעבור, עכ"ל. ובר"ן שם האריך להסביר מה הפרש יש בין שני הפירושים, יעו"ש.

עלמא איירי, ור' יוסי ב"ר חנינא אמר נושא, ר"ל מגביה בקלות מעט כף החובות ושכנגדה מכרעת מזלי, והן הן דברי הר"ן, ודר' יוסי ניחא מדר' אלעזר, והביא ראי' מן הכתוב שקדם שם, נושא עון כו', דלדידי' גם הוא ליום הדין כתיב, כדמוכח מישוב שאחריו, ולא קשיא לי' מיכבוש, דהכי קאמר, במה שהוא נושא עון ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, ולא הביא ראי' מנושא עון שבי"ג מדות, דההוא בפועל הנמשך מדרכיו עם הבריות בעולם הזה כתיב.

נשוב לרי"ף, שהביא שם על נושא עון ועובר על פשע הנזכר, מאמר תנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה, ויפה כתב הר"ן דההוא תנא לר' אלעזר הוא דפריש, וכמו שקדם, דלר' אלעזר ההוא בדינא דהאי עלמא כתיב, דאילו לר' יוסי גם ההוא קרא ביום הדין כתיב, וכדי להסיר הזרות הנראה באותו מאמר, מחמת התוספות בו דוכך היא המדה, אחרי אמרו מעביר ראשון ראשון, ופשיטא דעושה כן הוא מדרת, אחרי ההנחה באותה העברה שהיא לעונות כלן אחד אחד, ושאינה אלא עם אדם ישר בדרכיו וירא שמים, ששוו בזה שני הפירושים הרי"ף והגאון, וכמו שאמרו כגמרא לשארית נחלתו, למי שמשים עצמו כשיריים. או נאמר בדרכא שהביאו הרי"ף למעביר על מדותיו, הסב הרי"ף בפירושו כוונת ההוא תנא במאמרו במדה ההיא, למדה אחרת הידועה לו ית' בכל אדם, שלא לחייבו מתחלה על חטאים ראשונים שנים או שלשה ליחיד ולציבור, כפי חילוף הגרסות בה באחרון מיומא (פ"ו ע"ב), והיא ידועה לכל ציבור, מדברי עמוס (א', וי') על שלשה פשעי דמשק ועוה צור ואדום עמון ומואב יהודה וישראל, והוא הדין לכל יחיד, מפעמים שלש עם גבר, וכאילו אמר, וכן היא מדרת להעביר עם אחרים בענין אחר, ונסתלק זרות התוספת, דתרי העברות הוו.

והגאון הסיר הזרות ההוא, עם קיום חזרת ענין המדה שאמר להעברת ראשון ראשון גם כן בהסב מלת המדה לרב חסד האמור בשלש עשרה מדות, וכבית הלל, מטה כלפי חסד, וכאילו אמר התנא של אותה העברה שזכר מכל העונות ראשון ראשון, הורה הכתוב במדת רב חסד. וגם בזה נסתלק הזרות ההוא, אחר שבא בדבריו האחרונים להורות מקום למאמרו שם.

וכשראה הר"ן כי העולה משני הפירושים לענין הדין מאתו ית' אחר, ורק במשמעות דורשין איכא בינייהו, בדרך למצוא חילוק ביניהם גם לענין הדין ההוא, ותלה באופן החישוב לחובות ולזכויות בבחינת הרוכ מהן, דלרי"ף שהביא בדבריו קולת עונות ראשונים, לא יהיו נכללים בחישוב ההוא, ולגאון, שלא הזכירה כאן, יוכלו בו גם הם, כנראה מדבריו.

ולדעתי אין צורך, ואפשר לשני הפירושים שישתמשו בחישוב אחר, ודי הכדל ביניהם באופן סילוק הזרות בתוספת לההוא תנא שעל כן באו שני הפירושים עליו, מלבד מה שחזרת עונות ראשונים, לגאון בשעת מיתתו בלבד, ולרי"ף שלא קבע לו זמן, אפשר במשך חייו, כל שירכו חובותיו על זכויותיו.

ועוד אני אומר, לא כדברי זה ולא כדברי זה באותה מדה, כי מאחר שסתם התנא ההוא ולא פירש מדה זו מה היא, רואה אני שכונן בה אל מדת נושא עון

האמורה בתורה, שהיא הנזכרת בכתוב שם עם ועובר על פשע, וכאילו אמר, דמה נושא עון דנביא, בעובר על פשע, אף בתורה כן, ומוכרח הוא כי הוכי דלא לקשו קראי אהדרי, לא להאי תנא בהעברתו ראשון ראשון העונות כולן, ולא לרבא למי נושא עון כו'.

הוא יחזיק במעוץ למורכם, שלו' יעשה לכם, מאתי אוהב מעכ"ת נצח, משה בכ"מ אברהם פרוכניצאלו ז"ל

ב' תמוז שנת ה' של"ה ליצירה פה מנסובה.

דרוש נחמד לפרשת כי תצא

מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל⁽¹⁾

לתרץ סמיכת הפרשיות, ואתה תבער הרם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ד', כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ד' אלקיך בידך ושכית שביו וראית בשבי' אשת יפת תואר וגו', נקדים מה שיש לדקדק דקדוק אחד, למה אמר ונתנו ד' אלקיך בידך ושכית שביו, וכי אין לשבות אף שאינו ניתן בדינו. וי"ל דאיתא בב"ק (ק"ג ע"ב) אמר ר"ש חסידא מנין לגזל הגוי דאסור דכתיב ואכלת את כל העמים אשר ד' אלקיך נותן לך בזמן שהם מסורים בידך ולא בשאין מסורים בידך. וצריכין ליתן טעם לשבח, למה דייקא לא התירה התורה גזל גוי אלא בזמן שהם מסורים בדינו. אמנם איתא בכרכות (דף ל"ה ע"ב), ת"ד לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה כו', אמר ר' ישמעאל הנהג בהם מנהג דרך ארץ, ר' שמעון בן יוחאי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה כו' וקוצר בשעת קצירה תורה אימת נעשית, אלא בזמן שעוסק בתורה מלאכתו נעשית על ידי אחרים דכתיב ועמדו זרים ורעו צאנכם. וא"כ לרשב"י אין מלאכתו נעשית ע"י אחרים דהיינו שהם מסורים בדינו, אלא בזמן שאנו עוסקים בתורה יומם ולילה כפשט', ואם מלאכתו נעשית ע"י עצמינו, מוכח שאין אנו עוסקים בתורה יומם ולילה. ואיתא בנ"ב [=בנחלת בנימין?] למה התירה תורה גזל גוי משום דכתיב (ירמ' ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי, א"כ אם אין אנו עוסקים בתורה תמיד, יחרב העולם, והוי כמציל מן הארי ומן הנהר דהרי הוא שלו (ב"מ כ"ד ע"א).

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. - דבר זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו אשר כנראה העתיקו מכת"ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

והשתא יובן, מנין לגזל גוי שהוא אסור דכתיב ואכלת כו', בזמן שהם מסורים בידך, שמלאכתך נעשית ע"י אחרים, דאז מוכח דאתה עוסק בתורה יומם ולילה, אז מותר גזל גוי, דהוי כמציל מן הארי כנזכר, ולא כשאין מסורין בידך, דאז מלאכתך נעשית על ידי עצמך, וא"כ אין אתה עוסק בתורה תמיד.

ובזה יבואר נמי מאמר אחד בריש מס' ברכות (דף ג' ע"ב), בשעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו ואמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה, אמר להם יתפרנסו זה מזה, אמרו לו אין הבור מתמלא מחוליתו, אמר להם פשטו ידיכם בגדוד. ונעיר תחילה הספיקות, א' למה נכנסו דוקא חכמי ישראל אצלו ואמרו לו אדונינו המלך כו', ולא ראשי העם, ב' למה לא השיב להם מיד פשטו ידיכם בגדוד. וע"פ דברינו הנ"ל יבואר על נכון, הא דלא נכנסו שאר העם, יש לומר משום דאפשר להם שיתפרנסו זה מזה, דזה צריך לחבירו לעשות לו מלאכה זו, וזה צריך למלאכה אחרת, אבל חכמי ישראל שאין להם מלאכה שיצריכו להם שאר העם, א"כ במה יתפרנסו, והמלך דוד לא רצה להשיב להם מיד פשטו ידיכם בגדוד, דחשב דילמא אין עוסקים בתורה יום ולילה, ואז אסור להם גזל גוי, ע"כ השיב להם בחכמתו הגדולה, יתפרנסו זה מזה, דבזה רצה לחקור אם יש להם מלאכה או לא, והשיבו לו אין הבור מתמלא מחוליתו, ר"ל להדמות המשל לנמשל כמו הבור שחפר כבר ונטול עוד חוליא אחת מתוכו וחוזר וזורק אותה לתוכו, אין מתמלא אותו חפירה שחפר כבר, כן בנמשל, דבשלמא שאר העם יוכלו להתפרנס זה מזה ע"י מלאכה שיש לאחד שאין לחבירו, אבל אנו אין בירינו שום מלאכה שנוכל להתפרנס את עצמינו, רק אנו עוסקים בתורה תמיד, ומיד השיב להם, פשטו ידיכם בגדוד, דעכשיו גזל גוי מותר לכם.

ואיתא בפרקי אבות, רבי אומר איזה דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושי' ותפארת לו מן האדם. ופירשו המפרשים דעושי' היינו הקב"ה. ועפ"ז יש לפרש דהכי קאמר, איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושי', היינו שלומד תורה שהוא תפארת להקב"ה, ותפארת לו מן האדם, דהיינו שעושה ג"כ מלאכה שהוא תפארת לו מן האדם, דיפה תלמוד תורה עם דרך ארץ (אבות פ"ב). והיינו בזמן הגלות שאי אפשר לו לאדם ללמוד תורה ולא לעשות מלאכה, אבל כשאין אנו בגלות, יותר טוב ללמוד תורה תמיד ולא לעשות מלאכה, שאפשר שמלאכתו נעשית ע"י אחרים.

ובזה נבא אל הביאור, כי תעשה הישר בעיני ד', ר"ל שאתה לומד תורה שהוא הישר בעיני ד' לכך ולא בעיני הבריות כו', אז כי תצא למלחמה גו', ונתנו ד' אלקיך בידך, שהם נמסרים בידך כמאמר רשב"י שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, ואז ושבת שבויו, דהיינו שמותר לך גזל גוי, ולא כשאין אתה עוסק בתורה יומם ולילה, שאז אין מסורין בידך, ואסור לך גזל גוי.

ועפ"ז מיושב נמי קושית התוס' בקדושין דף כ"א ע"ב על הפסוק וראית בשבי' אשת, שדרשו רז"ל אשת אפי' אשת איש. וכתבו התוס', ואע"ג דאין אישות לגוי, כדררשינן בפרק ארבע מיתות, אשת רעהו ולא אשת אחרים, ותיצו מה

שתירצו, אינהו בדירהו ואנן בדידן, דאיתא בב"ק דמאן דסבר גזל גוי מותר, דריש רעיק ולא של גוי, וצריך לומר ע"כ למ"ד גזל גוי אסור, הא דכתיב רעיק לאו דווקא הוא. והשתא אתי שפיר, אחר דכתיב ונתנו ד' אלקיך, דהיינו שהם מסורים בידך, אז ושבית שביו, שמותר לך גזל גוי, ולא בענין אחר, ותיפוק ל' הא בלאו הכי מותר דהא כתיב רעיק, אלא ע"כ צריך לומר דרעיק הוא לאו דווקא, וא"כ יש לומר דאשת רעהו הוא ג"כ לאו דווקא, ואז אינו ממועט אשת אחרים, ע"כ שפיר צריך לומר הכתוב אשת להתיד אפי' אשת איש, ודו"ק ותמצא מרגוע לנפשך.

בענין ספק בתקיעת שופר

מהגאון מוה"ר יצחק גריסהאבער אבד"ק פאקש זצ"ל⁽¹⁾

בשו"ת שאגת אדי' סי' ק"ג, הביא הא דתניא במס' חולין (דף פ"ד) רבי יוסי אומר כיו אין שוחטין אותו ביום טוב ואם שחטו אין מכסין את דמו מק"ו, ומה מילה שוראה דוחה את השבת אין ספיקה דוחה את היום טוב, כיסוי שאין ודא דוחה את השבת אינו דין שאין ספיקו דוחה את היום טוב, אמר ל' תקיעת שופר בגבולין יוכיח שאין ודא דוחה את השבת וספיקה דוחה את היום טוב, מאי ספיקא, ספק איש ספק אשה, ורבי יוסי למעמי' דאמר אשה ודאית נמי תקעה, ע"כ. והקשה השאגת אדי', הרי מספקא לן בתרועה האמורה בתורה אי גנוחי גנח או ילולי יליל, ואתקין ר' אבהו בקסרי תקיעה ג', שבדים תרועה תקיעה, והדר עביר תקיעה שבדים תקיעה, והדר עביר תקיעה תרועה תקיעה, והנה בודאי שנים מהם הוו שלא לצורך מצוה, מ"מ כיון דמספקא לן, עביר כולהו, ולא חיישינן לודאי איסור דרבנן, כ"ש בספק תקע ספק לא תקע, דחייב לחזור ולתקוע. וא"כ מאי קאמר הגמרא ורבי יוסי למעמי' וכו', הא איכא למיפדך לק"ו דידי', תקיעת שופר בגבולין יוכיח, שאין ודא דוחה שבת, וספיקה (ספק תקע ספק לא תקע) דוחה יום טוב, וחזור ותקע מספק וכו', יעו"ש.

וג"ל לתרין קושית השאגת אדי', דעיין בר"ן דיש פרק ד' הסוכה ודיש פרק א' דמגילה (הובא במ"א סי' תקפ"ח), דהא דאין תוקעין בשבת במדינה בזמן המקדש, הוא משום דלא בקיאוין בקביעא דירחא, והאידנא בין בשופר ובין בלולב מטעם זה גזרו שמא יעבידנו, כדאיתא בסוכה דף מ"ד, ותוס' דיש פרק ד' דראש השנה בר"ה אבל לא במדינה כו', סיימו נמי כהר"ן, וא"כ קשה בגמרא דחולין דקאמר תקיעת שופר בגבולין יוכיח, הלא הא דאין ודאי תקיעה דוחה שבת, היינו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ג"א עמוד מ"ב. - חידו"ת הללו הגיעו אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אהרן בן ציון בייגעל נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.

שמא לאו ראש השנה היום, ולכך ספק אשה רוחה יום טוב וליכא ק"ו, משא"כ כיסוי דאין ודאי רוחה שבת מדינא, שפיר קאמר ק"ו דאין ספק רוחה יום טוב. אבל עיין בתוס' שם בד"ה כיסוי, דלמ"ד משום התרת חלבו, קאמר דיטעו לעשות ק"ו, א"כ מתורץ קושיא זו, וקאמר שפיר תקיעת שופר יוכיח, דיטעו העולם ללמוד ק"ו דאין ספק אשה רוחה שבת, ולא ידעו טעם הר"ן דאין רוחה שבת מספק דשמא לאו יום טוב הוא, ומדתקעי טמטום, יאמרו קמו רבנן במלתא דאיש הוא ויצא אנשים בתקיעתו, וה"ל לתקן דהם עצמם לא יתקעו בראש השנה, אלא ישמעו מאחרים, אלא ע"כ דליכא ק"ו, ועל זה קאמר הש"ס שפיר דרבי יוסי לטעמי, וא"כ אין ראי' דודאי איש הוא. וממילא מיושב קושית השאגת ארי', וליכא למימר תקיעת שופר ספק תקע יוכיח, דעל זה שפיר שייך קושייתי, דודאי אין רוחה שבת מטעם הר"ן, וליכא ק"ו, וליכא מידי למטעי, ודו"ק.

ובעיקר קושיית השאג"א, לק"מ, דהא ק"ו דרבי יוסי ממילה אכיסוי, ובשניהם הספק אי חל עליהם חיוב כלל, וספק אשה שפיר יוכיח, אבל איש ספק אם תקע, דחל עליו החיוב, ואין יודע אם יצא, דין הוא דרוחה יום טוב, ודו"ק. (ועיין שו"ת שער אפרים סי' ... ופרי חדש לאורח חיים סי' ס"ז).

* * *

בשו"ת שאנ"א סי' ק"ד, כתב באמצע דבריו, דהא דפריך בפ"ק דחגיגה (דף ד' ע"א), אטמטום, איצטרך קרא למעוטי ספיקא, פריך אליבא דרבי יהודה דלית לי' נשים סומכות רשות, וטעמא דירי' משום איסור כל תוסף דאורייתא, ולדידי' טומטום דספיקא הוי, אין רשאי לעשות מ"ע שנשים פטורים, דרילמא אשה היא, ועובר על כל תוסף, וקי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ע"כ.

וצע"ג, כיון דעושה מספק שמא זכר הוא, וכוונתו למצוה, ואי נקבה היא, אין כוונתו למצות ראיי', א"כ לא שייך כל תוסף, כמו ישן בשמיני בסוכה, כפירש"י עירובין דף צ"ו ע"א, ואפילו לסכרת השאנ"א להלן בריש סי' ק"ה, דכיון דזמנו הוא באנשים, גם אשה עוברת בלא כוונה, וא"כ אין ראי' מסוכה, מ"מ ראי' גדולה יש מחולין דף פ"ד ע"ב, דקאמר תקיעת שופר יוכיח דספק רוחה יום טוב, וקשה, הא אם אשה היא, עובר בבל תוסף, אלא ע"כ בעושה מספק זכר, אף אי נקיבה היא, ליכא כל תוסף.

פנ"י דחופה

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במקורם האפשרי בלי שום שהיות.

בדין זמן הברלה במוצאי יו"ט⁽¹⁾

מהגאון מוה"ר יוסף פיילבאגנען אבר"ק העלישוויא זצ"ל⁽²⁾

שאלה: מי שנעשה אונן ביום טוב ר"ל, והי' בשעת חיוב ההברלה פטור מן הברלה, אם לאחר הקבורה מחויב להבדיל או לא, כיון דפסקינן בקטן שהגדיל תוך שבעה כהרא"ש, כמבואר ביו"ד סוף סי' שצ"ו דדמי לחינר, והא דפסק בשו"ע בסי' שמ"א סעיף ב' כמהר"מ, במוצאי שבת שמבדיל אחר הקבורה, כבר מבואר היטב בסו"א סי' שצ"ו ס"ק ב' דאינו מעמא משום השלמה, כי אם דעיקר זמן הברלה נמשך עד ליל ר', וא"כ כל יום ויום הוא זמן הברלה, אבל גבי יו"ט לא מצינו שום זמן להברלה, א"כ צ"ע אם יבדיל אחר הקבורה, כיון דבשעת חיוב הוא פטור, וא"כ אין כאן השלמה, דדמי לקטן שהגדיל בתוך שבעה.

תשובה: נלע"ד להוכיח ראין כאן שום (הגבלה) [השלמה] להברלה גבי יו"ט, חוץ מיום המחרת, וראי' לזה נלע"ד מגמ' דמס' ביצה דף ר' ע"ב, רב אסי הי' מבדיל מיומא טבא לחברי, ומסיק הגמרא משום דר' אסי ספוקי מספקא לי' ועביר

(1) כדי להבין התשובות הנדפסות כאן, בענין אם יש תשלומין להברלה במוצאי יום טוב, ואם נימא דיש תשלומין, עד כמה ימים משלמין, נעתק כאן מש"כ בזה בספר לשון חכמים (פראג תקע"ה) מהג"ר ברוך יהודה הלוי ברנרס דומו"ץ דק"ק פראג זצ"ל, בחלק שני דף ט' ע"ב, וז"ל: היכא דהוא אונן ביו"ט, וקבורה היתה לאחר יו"ט, אינו מבדיל לאחר הקבורה, מפני שבמוצאי יו"ט בשעת החיוב הי' פטור, אין עליו תשלומין, דדוקא בהברלה של שבת נמשך זמנה, אבל בהברלה של יו"ט לא מצינו שנמשך זמנה ביותר מלילה א', עכ"ל. ושם להלן בדה"מ ע"ב הוסיף על זה וז"ל: לא רציתי לסמוך עלי בדבר חדש אשר לא נמצא בראשונים ולא באחרונים מזה, ע"כ שלחתי בכתב את דבריי להרבנים מופלגי תורה שבקעירי, המאורים גדולים חריפים ובקיאים הורים ומורים, אם יסכימו עמי ויכחינו את דברי אם כנים הם, עכ"ל. ומעתיק שם ג' מכתבים שקיבל בנדון זה, מכתב הראשון הוא מהג"ר שמואל ליב קוידרס, שמסכים עמו לדינא, ומכתב השני הוא מהג"ר בצלאל רנשבורג, שמסכים דהוא ספיקא לדינא, על כן סבירא לי' דבתפלה ראשונה שמתפלל אחרי קבורת המת יאמר אתה חוננתנו בברכה רביעית, ומכתב השלישי הוא מהג"ר משה וואלף אויש, שמסכים עם בעמח"ס לשון חכמים, אבל מסיק, שנכון לומר ברכת הברלה בלי שם ומלכות, יעו"ש.

ארכע התשובות הנדפסות פה, הועתקו מפנקסו של הג"ר יוסף פיילבאגנען זצ"ל, (כת"י ירושלים, מספר 4744) - וראוי לציין כי על תשובתו של הג"ר שלמה האסס זצ"ל הנדפסת להלן, נמצא בפנקס הג"ר מענה מהג"ר יוסף פיילבאגנען, אך מחמת האריכות לא העתקנוה כאן, ובפרט כי לא חזר שם מהוראתו, ואדרבה החזיק במעווז, וסיים שם: להבדיל באסרו חג, אין שום ספק בעולם לעג"ד הקלושה, עכ"ל.

ובעיקר דין תשלומין להברלה במוצאי יום טוב, הנה הגאון רעק"א זצ"ל בהנהגותיו לשו"ע או"ח סי' רצ"ט סעיף ו' הביא מש"כ בספר לשון חכמים הנ"ל, אבל חולק עליו, והעלה דיש לו תשלומין ביום הראשון שאחר יו"ט, דהיום הולך אחר הלילה, יעו"ש. וכן כתב בנו

הכא לחומרא והכא לחומרא. והקשה הריטב"א [הובא בשטמ"ק שם] דמשום ספיקא היכי מחית נפשי' לומר הברלה בספק ברכה שאינה צריכה שיש בה משום לא תשא, ותירץ דאיסור ברכה לבטלה דרבנן היא כדפי' התוס' ז"ל במס' ברכות, וחייב הברלה מדאורייתא בין קודש לחול, וכיון שכן, שפיר איכא לברוכי על הספק, דכל ברכות של תורה אם הוא ספק יכול לברך על ספיקן, ומיהו רב אסי לגרמי' הוא דעביד, ולית הלכתא כוותי'.

והשתא לפ"ו איך אפשר לומר דהברלה גבי יו"ט איכא זמן ארוך יותר מן יום אחד, א"כ הדרא קושיא לדוכתי', למה נחית רב אסי לומר הברלה מספיקא ולעבור על לא תשא, הו"ל להמתין עד מוצאי יו"ט, ולהבדיל ממ"נ, אם הי' יום ב' קודש, ממילא איכא חיוב הברלה, ואם הי' אתמול קודש, יהי' הברלה על יום אתמול, ע"כ מוכח דבליילה כבר עבר זמן הברלה של אתמול, וא"כ מוכח דאין זמן יותר מיום אחד. ואין לומר דילמא לעולם זמן הברלה הוא זמן ארוך יותר, והא דלא המתין, היינו משום דרב אסי סובר בפסחים דף ק"ו ע"כ טועם אינו מבדיל, זו טעות גמור, דהא דטועם אינו מבדיל, אין כוונתם דלא יבדיל כלל אם טעם, אלא כוונתם דהי' ממתין עד למחד קודם הטעימה, כמבואר ברשב"ם דף קי"ז ובתוס' ד"ה ש"מ טעם מבדיל, ע"ש. ואין לומר דילמא משום הכי הבדיל משום דאסור לו לטעום קודם שיבדיל, זו ליתא, כמבואר בפסחים דף ק"ב ע"ב ד"ה מניחו לאחר הזמן, ואמימר בת טוות, דדווקא בחנם אין לו לאכול קודם הברלה, אבל כשאין לו אלא כוס אחד מותר לאכול קודם הברלה כדי לעשות על הכוס ברכת המזון, ע"ש. והשתא צא ולמד, אי משום כוס של ברכת המזון שרי לי' לאכול, מכ"ש משום ספק ברכה דשרי לי' לאכול.

בשו"ת ר"ש איגר חאו"ח סי' י', רביום ראשון לאו מתורת תשלומין הוא, אלא כיון רהיום הולך אחר הלילה, מוצאי שבת אריכתא הוא, יעו"ש. אבל נכרו הגאון בעל כתב סופר זצ"ל בהגהותיו לשו"ע יו"ד סי' שמ"א סעיף ב' כתב, הנכון שיבדיל בתפלה, כמו שכתב הגאון מוה"ר בצלאל רש"ב, עכ"ל. ובשו"ת מהר"י אסאד סי' צ"ב (ד"ה עור) כתב, דמבדיל כל היום כולו ולא יותר, והוא כדברי הגרעק"א הנ"ל. אמנם הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בהגהות חכמת שלמה לשו"ע או"ח סי' רצ"ט סעיף ו' כתב, דאין לו תשלומין כלל. (וע"ע בספר ארחות חיים על שו"ע או"ח סי' תצ"א סעיף א', ובספר ערך ש"י על שו"ע או"ח סי' תצ"א סעיף א').

(2) נולד ביום ז' אדר שנת תקמ"ב לפ"ק בעיר אונגאריש-בראד לאביו הגאון מוה"ר יעקב הירש פיילבאגנץ אבד"ק שמיניץ זצ"ל. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל מחצית השקל זצ"ל, ונסמך להוראה מאת הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל. שימש ברכנות בעיירות שונות במדינת מעהרין, בק"ק פירנישץ, פייסלינג, קאניץ, מעזריטש גדול, ולבסוף בשנת תר"א לפ"ק נבחר לאבד"ק העלישיא. נדפסו תשובות אליו בשו"ת יד אלעזר סי' נ"ח וסי' צ"ו, וקצת חידושי אגדה ממנו, הביא בנו בספרו בני יוסף עמ"ס אבות. נפטר ביום כ' לחודש אדר שנת תרכ"ט לפ"ק, ומנ"כ בעיר העלישיא.

ואין להקשות דילמא לעולם יש תשלומין, והא דהבדיל ומחית נפשי' אספיקא, היינו טעמא משום דחביבא מצוה בשעתא, הלא מבואר במנחות דף ע"ב, דהיינו דווקא תמיד משום דרחי שבת כמבואר שם במנחות ע"ש, ובפסחים דף ק"ה ע"ב, שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא, עיולי יומא כל כמה דקרמינן לי' עדיף ומחבינן לי', אפוקי יומא מאחרינן לי', ע"ש. וא"כ למה לא המתין עד למחר ויבדיל, אלא ע"כ דהבדלה של יו"ט אין לו משך זמן.

והנה הוכחנו דאין להבדלה משך זמן עד יום שני, א"כ עדיין לנו לברר אם נקבר כלילה או מיד כיום שלאחריו, היינו אסרו חג, אם מותר לו להבדיל, אם יש להבדלה משך זמן כל הלילה ויום שאחריו.

ונלע"ד לכאורה דאי' ברורה מהא דאמר רבא בפסחים דף ק"ו, מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו, והיינו עד יום הרביעי, כמבואר ברשב"ם שם, אמימר פתח לה להא שמעתתא דרבא בהאי לישנא, הילכתא טעם מקדש טעם מבדיל, מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו, לזאת פסקו הגאונים הובא בטור או"ח סי' רצ"ט, שכח ולא הבדיל במוצאי שבת שאינו יכול להבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר. והתוס' כתבו שמבדיל עד יום השלישי, ע"ש בטור, וכן הובא בשו"ע סי' רצ"ט שני דעות הללו.

והנה להנך גאונים דפסקו שאינו מבדיל אלא ביום הא', ע"כ לאו טעמא משום מעלי שבתא או מקמי שבתא, דא"כ למה לא יכול להבדיל עד יום השלישי, ומאי רבותא דיום א', ע"כ טעמא אחרינא, וטעמא כמבואר בספר תוספות שבת סי' הנ"ל, וז"ל: כיון דמצות הבדלה בתחילת ליל א', יש לו זמן עד סוף כל היום, והיום הולך אחר הלילה. והנה כיון דטעמא הוא משום דהבדלה בתחילת ליל א', יש לו עד סוף כל היום משום דהיום הולך אחר הלילה, והיינו דזמנה כל הלילה וכל היום, וכן מבואר בר"ן פ' ערבי פסחים בהאי סוגיא וז"ל שם, והקשו עליו, דהיינו על בה"ג דאמר שמבדיל במוצאי תשעה באב, דהיינו יום א' כלילה כיון דנקמינן ראינו מבדיל אלא כל היום כולו, נמצא שאין לה תשלומין כלל, כיון שהיום הולך אחר הלילה כל יומא מוצאי שבת הוא, ע"ש, א"כ אין חילוק בין הבדלה דשבת להבדלה דיו"ט. והשתא לפ"ז אם נקבר באסרו חג, יכול להבדיל, כיון שהוא יום הראשון, אבל אם עבר יום א' אין להבדיל כאשר הוכחתי. כן נלענ"ד להלכה.

הק' יוסף ב"ח פ"ל באגנן חופ"ק מעוריתש

אחרי אשר הודיתי להלכה כאשר ביארתי, ראיתי שאלה זאת, בספר הנדפס מחדש, הנקרא לשון חכמים, ובתוכו כמה תשובות מחכמי פראג על שאלה זאת, וכולם לא דברו נכונה, זה בונה וזה סותר, ואין פותר, ואתמה עליהם, לכן כתבתי תשובה הזאת ככל הדברים אשר ביארתי בעז"ה, להרב הגאון הגדול מו"ה נחום ג"י אב"ד ק"ק נ"ש והמדינה יע"א.

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר נחום טריביטש אבד"ק נ"ש זצ"ל³⁾

ב"ה.

שלום וכל טוב ישיג וכו' מו"ה יוסף נ"י אב"ד ור"מ בקרי' העליזה
ק"ק מעזריטש יע"א, יגדל ויתנשא כבודו, ויהי כזית הודו.

מכתבו הגיעני לנכון. על אודות שאלתו אשר הורה להכביל ביום אחר יו"ט, בכרכה עם שם ומלכות, נראה דיפה וכדין הורה, דוודאי מה שכתוב בספר הנזכר במכתבו, דליו"ט דינו דוקא כל הלילה, זו ליתא, דאטו למ"ד כל היום כולו גבי שבת, הטעם דנחשב לשבת, אלא ודאי דזמנו נמשכת כל היום, והיינו משום דאם רצונו להמשיך בסעודה של מוצאי שבת עד שיאיר היום ראשון, וכי ס"ד למפטר מן ברכת הברכה, אלא דחכמים תקנו כל היום, וכן הוא הדבר גבי יו"ט מהאי טעמא שכתבתי.

ואעתיק למעלת כבוד ידידי הרב נ"י, מ"ש בספרי אשר בקרוב אי"ה יצא לאור, קובץ על יד החזקה להרמב"ם פרק כ"ט מהלכות שבת הל' כ"ח וז"ל, ודע דלא נתבארו בדברי רבינו, ולא בדברי שאר הפוסקים עד אימת זמן למי ששכח ולא הכביל ביו"ט, כמו שנתבאר בהלכה ד' לענין מי ששכח להכביל במוצאי שבת. וראיתי בספר ברכי יוסף לאו"ח סי' תצ"א, שכתב בשם שו"ת בית יהודה ח"ב סי' כ"ח, מי ששכח להכביל במוצאי יו"ט, יכול להכביל כל השבוע, וסיים שם הברכי יוסף, ואין ראייתו מוכרחת, ולא חלק עמו לדינא, והיינו משום דכן הוא משמעות הפוסקים, מדלא כתבו השיעור כלל וכלל, אלא ודאי דסמכו על מה שכתבו הדיון במוצאי שבת, וממילא גם ביו"ט הדיון כן, כל השבוע.

ונראה דאף אם הוא יותר מג' ימים, גם כן נלענ"ד דיוכל להכביל, דנראה מצד הדיון שייך כל השבוע אחר השבת, אלא דאעפ"כ ג' ימים קודם שבת הבאה לא רצו לתקן להכביל על שבת שעבר, משום כבוד שבת הבאה, והכי משמע מלישנא דר"ח, מי שלא הכביל במוצאי שבת מבדיל והולך. כל השבת כולו, וביארו בגמ' עד כמה, אמר ר' יודא עד רביעי בשבת, ולכאורה נפלא על ד"ח דסתם לדבריו ונתן מקום לטעות, אלא ודאי הן הן הרבדים, דוודאי מצד הדיון כל השבת זמנו, דק משום כבוד שבת הבאה, להכין עצמן לשבת הבאה, גבלו זמן עד יום ד'. ונפקא מינה גבי יו"ט, דלא שייך סבדא זו זמנה כל השבוע. והספר הזה אין בידי לעיין בו, ואעפ"כ לענין דינא צ"ע, ע"כ לשוני. - וא"כ הרי לדעת שו"ת הנ"ל, וגם הברכי יוסף, דנמשך זמנה כל השבוע, ולדידהו יכול לברך ביום א', דבזה כו"ע מורים, ואין בזה פקפוק, ויפה דן ויפה הורה.

(3) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה א' קנ"ט ט' עמוד י"א.

אמנם מה שכתב במכתבו בפלפול נעים, והביא ראי' מביצה דף ר', מהך דרב אסי דמבריל מיומא טבא לחבריה, ע"כ מוכח דאין זמן להבדלת י"ט. ימחול מכ"ת דאין משם דמות ראי' כלל, דהא וודאי לפמ"ש"כ הרישב"א במס' סוכה (דף מ"ז) גבי הא דאמרין והילכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן, כתב ואתי דלא כרב אסי ע"ש, ולא חש לספק ברכה, כיון דספק דמצות הבדלה נתקנה גם על ספק, ולא חוששין כלל לספק ברכה, ואנן באמת לא קיי"ל כוותי'.

והנה בספר צל"ח במס' ביצה שם כתב, מדברי הרישב"א משמע דבלא"ה קיי"ל דלית הלכתא כרב אסי, ובוה עדיין לא זכיתי לעמוד על כונתו, ע"ש. ולי נראה בכונתו, דלכאורה באמת מה עלה ברעת רב אסי להבדיל ולעשות ספק ברכה, אמנם להס"ד דתלמודא דס"ל לרב אסי דקים לן בקביעא דירחא, ויו"ט שני חול גמור הוא, וגם לפי המסקנא דספוקי מספקא ליה, עכ"פ יו"ט ב' הוא קיל בכמה דברים מיו"ט א', ויש מהפוסקים דס"ל דמילה שלא בזמנה מותר ביו"ט שני, ועוד בכמה דברים אין מהצורך להעלות לכבוד מעלתו, וא"כ הא ס"ל לרב אסי כקושית התלמודא בשבת דף קי"ד ע"ב, ולתקוע כי היכי דלהוי ידעוי דשרי בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה, פי' דש"י לאודעי דקיל היא משבת, ויהי' מתירין שבות דתקיעה, אמר רב יוסף אין דוחין שבות להתיר, פרש"י אלא לאסור, ורבה ברי' דר"א לא הי' ס"ל סברא זו, דגם להתיר צריכין לעשות היכר, משום דלהוי ידעין דיש דברים המותרים היום מה שלא הותר אתמול, שהיום שעבר היתה קדושה חמורה. וא"כ גם רב אסי היה סובר כן, ומשו"ה שפיר קאמר דצריך להבדיל, להודיע שהיום שעבר קדושתו חמורה לענין כמה דברים, שראוי להקל ביום הבא, והתלמודא שם מסיק, אלא מחזורתא כדר' יוסף, דאין דוחין שבות להתיר, וא"כ גם אין מבדילין, דאררבה אולי יבואו להקל ביותר, וזה סברת ר' יוסף, ושפיר כתב הרישב"א דלא קיי"ל כרב אסי, משום דסוגיא דתלמודא דשבת רלא כוותיה, כן נ"ל ברור. וא"כ אין ראיה משם כלל, דלרב אסי מצד הדין צריך להבדיל, להורות דהיום שעבר קדושתו חמורה, וע"כ צריך להבדיל היום להכירא, ולא להמתין.

ויש לי עוד אריכות דברים, רק מפני דוב טרדות עבודת הקודש העמוס עלי, וגם בטרדות הלכה ותוס' כעת לא אוכל להאריך, ואל יאשימני כי אחרתי עד כעת, כי ידע מעלתו כי כבודו רבה עלי, והטרדות מנעני מלהשיב בכל פעם. דברי אוהבו המחבבו המשתוקק לדעת משלומי ומשמחת לבבו כל היום, ידידו,
הק' נחום טריביטש חונה ק"ק נ"ש והמדינה

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר יוסף פיילבאגען אבר"ק מעזריטש זצ"ל

(זאת תשובתי אשר השבתי לכבוד הרב הגאון הגדול מו"ה נחום טריביטש אב"ד רק"ק נ"ש והמדינה, ביום ב' מ"א למב"י תקצ"ה לפ"ק).

הנה ארדני מכת"ד הגאון נ"י רצה לרחות דאי' שלי מהא דרב אסי שהי' מבריל מיומא טבא לחבריה ולא המתין עד מוצאי יו"ט, ואז הי' יכול להבריל ממ"נ, משום שכל טעמא דרב אסי הוא שהי' מבריל מיומא טבא לחברי' משום כיון דיום שני קיל בכמה דברים מן יום א', ויש מהפוסקים דס"ל מילה שלא בזמנה מותר ביום ב', ועוד כמה דברים, ורב אסי דס"ל כסברת המקשן בשבת דף קי"ד ע"ב ולתקוע כי היכי דלהוי ידעי דשרי בקניבת ירק מן המנחה ולמעלה, ופי' דרש"י, לאודיע דקיל הוא משבת ויהא מתירין שבות דתקיעה, משום הכי הבריל רב אסי להתדיע שיום ב' הוא קיל מן יום א', המה תוכן דברי מכת"ה הגאון נ"י.

הנה מה שנקט מכת"ד הנשגבה בלשונו הטהור כגון מילה שלא בזמנה, הוא צ"ע לכאורה, הלא מרא דהאי דינא הוא הרמב"ם פ"א מהל' מילה, והוא בעצמו מחלק בין יו"ט ב' של גליות ובין יו"ט ב' של ראש השנה, ומבאר הטעם משום דיו"ט ב' של גליות הוא מצד ספק, אבל יו"ט ב' של ראש השנה הוא כיומא אריכתא, וא"כ לדירי' לשיטת דב אסי דספוקי מספקא לי' אי כיומא חדא וקדושה א' כחומר יומא אריכא כמבואר ברש"י, א"כ גם בהאי ספק מילה שלא בזמנה אין מלין ביום ב', והדרא קושית לדוכתא, למה הבריל. אך על זה יש לתרץ, כיון דספוקי מספקא לי', א"כ הוי ספק אי קדושה א' או לא, א"כ הוי ספק דרבנן, ומלין אותו ביו"ט אף לרב אסי דספוקי מספקא לי'.

ונוראות נפלאות על מאור עינינו הגאון בעל גוב"י זצ"ל בחלק ראשון סי' ל' מש"כ בענין זה, דלהכי ספק להחמיר משום דהוי רשיל"מ ופסקינן כרב אשי דאף בספק דרבנן ברבשיל"מ אזלינן לחומרא, והעמיק והרחיב בסברא זאת. ובער אנכי ולא אדע לכוון דבריו, הלא ברשיל"מ היכא דאיכא פסידא לא מקרי רשיל"מ, וכי יש פסידא יותר מביטול מצות עשה, וביותר ספק ביום שמיני שהוא פסידא דלא הדר, והיא מצות עשה דאורייתא, וכי לא יהי' חיי עולם כחיי שעה, הכי זה לא מקרי פסידא, ואיך יהי' זה בכלל דבר שיל"מ. אולם אף אי יהינא דלרב אסי ספוקי מספקי לי' משום דילמא חדא קדושה היא ואין מילה שלא בזמנה ביו"ט שני, ואף זאת אי גם נקטינן כשיטת רש"ל ביש"ש הובא במ"א סי' תצ"ז סק"ה דאין חילוק בין יו"ט ראשון לשני כי אם במסל"ת, וזה אינו תלוי ביו"ט, בכל זה יש מקום לסברת מכת"ה הגאון נ"י, דלהכי הבריל, להראות דיו"ט שני קיל, משום דיו"ט שני לגבי מת כחול שווא רבנן, וא"כ קיל יו"ט שני מראשון.

אך לפ"ו, וגם לכר דין, קשה לי, אם כסברת מכת"ה נ"י, למה לא הבריל רב אסי ביו"ט של ר"ה מיומא טבא לחברי', הלא גם יו"ט שני של ר"ה לגבי מת כחול

שו' רבנן, א"כ יום שני קיל מראשון, ולמה לא הבריל לחברי'. ואין לומר דילמא באמת כן הוא דהבריל גם בר"ה מיום א' לחברי', זו ליתא, א"כ מאי הקשה הגמ' לימא קסבר רב אסי קדושה אחת היא והא רב אסי הבריל, ומתרץ הגמ' ספוקי מספקא ל', הלא גם ביו"ט שני של ר"ה הבריל מיומא טבא לחברי', וביו"ט שני של ר"ה ליכא שום ספק, ואעפ"כ ה' מבריל, ע"כ צריכין אנו לומר דלא ה' מבריל ביו"ט של ר"ה, א"כ הדרא קושיא לדוכתי' הא גופא קשיא לפום האי סברא למה לא הבריל גם בר"ה כיון ששני קיל מראשון.

וביותר מזה ק"ל טובא, איך אפשר לומר דהיינו טעמא דרב אסי דלהכי ה' מבריל מיומא טבא לחברי' לתת סימן דיו"ט שני הוא קיל מיו"ט ראשון, א"כ זו וודאי אי אפשר לומר דה' מבריל בין קודש לחול, הלא אם ירצה לעשות סימן שהוא קיל, איך יעשה סימן שהוא כחול גמור, ויזלזל בה טובא ויאמר שהוא חול, זו וודאי ליתא, עיין בסוף פ"ק דחולין דף כ"ו ע"ב שלא יאמר במוצאי שבת ליו"ט המבריל בין קודש חמור לקודש קל, ולית הלכתא כר' דוסא משום שלא לזלזל ב', ומכש"כ שלא יאמר בין קודש לחול על יו"ט שני. ואלא על כרחך דמעכת"ר סובר כתירוץ קמא של שיטה מקובצת שהוא חותם המבריל בין קודש לקודש, או בין קודש חמור, אף שהוא דוחק. אולם בכל זה קשה טובא למה ל' לגמרא לתרץ רב אסי סבר ספוקי מספקא ל', הו"ל לגמ' לתרץ בפשיטות דאין כאן שום ספק, ורב אסי סבר קדושה אחת היא, ובכל זאת הבריל לסימן להכיר דיו"ט שני קיל מראשון, כיון שהוא אך ממנהג אבותינו בידנו, כמבואר ברש"י.

לכן נלענ"ד, דוודאי מהאי טעמא לא הבריל רב אסי, או משום דסבר כמסקנא דשמעתין בשבת דף קי"ה, או גם לפי סברת המקשן, דסובר דגם להתיר דבר עושים סימן, מ"מ הברלה אין כאן סימן כיון שהוא בביתו של אדם, כאשר הוכיח בח' הרשב"א בשבת קי"ד ע"ב שם דהברלה אין שום סימן. וביותר מזה הברלה אין כאן שום סימן, דהעולם יטעו, לכן ה' מבריל משום ספיקא דיומא כסברת המקשן, אבל באמת אין שום חילוק בין ראשון לשני.

לכן לענ"ד ראיתי מן רב אסי היא נכונה, ומצד משמעות לשון הריטב"א לא נכנים בדרך דחוק, וכל דברי באגרת הראשונה ישרים המה להלכה, וגם דברי ברכי יוסף אשר הביא מכת"ר הגאון נ"י אינם מתנגדים לדברי, דשם איירי למי ששכח, והיינו לענין תשלומין, אבל לא לענין משך זמן שלא ליהוי כחגר ביום הראשון ונתפשט ביום שני.

והנה עדיין תש כוחי בעו"ה ורפו ידי, לכן לא אוכל להאריך. תיקר נא נפשי בעיני מכת"ר הגאון נ"י להשים עיני על דבריי, כי דרך הנוצחין רחוק ממני, ואך אמת חפצתי, ובה ישמחו הגיוני.

הגני המוכן לשרתו,

הק' יוסף ב"ח פייבאגנץ חוק"ק מעזריש

עוד בענין הנ"ל

מהגאון מוה"ר שלמה האספ אבר"ק דרעזניץ זצ"ל⁽⁴⁾

אל הנשר הגדול בעל כנפים, רוח ביתנו פי שנים, ה"ה ידידי ורב חביבי המאה"ג הגאון המפורסם ג"י ע"ה פ"ה מהו' יוסף ב"ר פילבאגען אב"ד ור"מ בק"ק העלישויא אלוקים יכוננה סלה.

נמצאו דברי קדשו, והיו לי לששון ולשמחה, והיות דאביו ורבא חזיתי בהרוחה, קשתו דרך וחצי שנונים, בנעימים לפנות אל דרך כרמים, דבריו ילחבו כברקים על קצותם, לירות בזהב החריפות במלאותם, וציבני לו למסרה ערוכה, בכל ושמורה, נאמנים פצעי אהב, ואקה בסופה את והב, ואומר יושבת העללישויא אשריך, כי גדול בישראל שוכן בקרבך.

ועתה אבוא לרחוץ במי מדף כפי מעט כוחי ומחץ מכתי ארפא. בנידון אשר העליתי בספרי כרם שלמה בס"י שמ"א, דאונן ביו"ט אין צריך להבדיל למחרתו, והדר גאונו העלה להלכה ברורה דחייב להבדיל באסרו חג, לזאת אציגה נא עמו מה שיש לי להעיר על דברי קדשו, וזה החלי.

(א) מה שכתב הדרת גאונו וז"ל בראש, מה שכתב, וכן הסכימו חכמי פראג, הלא המה לא הסכימו להלכה, ובאמת כולם לא העלו רבר ברור, עכ"ל. על זה אשיב, ניתי' ספר ונחזה, הלא המחבר בעל לשון חכמים כתב שלא רצה לסמוך לדון בדבר חדש עדי יסכימו אתו חכמי עירו להוראתו, ואם לא הסכימו מדוע קבע כן להלכה כהל' אנינות, גם שהגאון מה"ו שמואל ליב קוירער הסכים אתו בפה מלא, והביא ראי' מהימנא לדבריו. והרב הגאון מהו' בצלאל ר"ב שהעלה דכתפילה הראשונה שמתפלל אחר קבורת המת יאמר אתה חוננתנו בברכה רביעית, והמחבר הנ"ל לא הורה לו כמבואר בספרו, ושפיר עבד דלא הודה לו. וג"ל ע"פ מ"ש הרא"ש, אף דמתפלל אדם כל היום כולו בתורת נדבה, מ"מ בספק התפלל אינו חוזר ומתפלל ע"כ, וכן הוא בכל הברכות דאדעתא דנרבה מותר לברך, ואדעתא דחוב אסור אפילו בלא הזכרת השם, ועיין בחוות דעת סי' ק"י, וכאן הוא ספק אם האונן מחויב להבדיל אחר יו"ט, ובזה נדחו גם דברי החכם השלישי שם, ועכ"ז סיים וכל כי האי מילתא לימרו משמו.

והנה אבוא על הוראת הר"ג. בתחילה הוכיח דאין להבדיל גבי יו"ט יותר מיום המחרת, וראי' מהא דר' אסי במס' ביצה דף ד' ע"ב ר' אסי הוי מבדיל מיומא טבא לחבר' משום דספקוי מספקא ליה, והקשה הריטב"א משום ספק איך יברך ברכה

(4) נולד בשנת תק"ס לפ"ק בערך לאביו הרבני מו"ה יקותיאל קויפמאן האספ, ולמד בישיבתו של הגאון בעל שערי תורה זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר העלישויא, ונתמנה שם לדיין. בשנת ת"ר לפ"ק בערך נתמנה לאבר"ק דרעזניץ. נרפס ממנו ספר כרם שלמה, חידושי דינים על ד' חלקי שו"ע. נלב"ע ביום י"ג לחודש תמוז שנת תר"ז לפ"ק.

לבטלה, ותירץ דהבדלה דאורייתא, ואיסור ברכה לבטלה דרבנן, והשתא לפ"ז איך אפשר לומר דלהבדלה נבי יו"ט איכא זמן ארוך יותר מיום אחד, א"כ הדרא קושיא לדוכתא, למה מחית ר' אסי לומר הבדלה מספיקא ולעבור על ל"ת, הו"ל להמתין עד מוצאי יו"ט ולהבדיל ממנ"פ וכו'.

ואני אומר הן אמת אם ימצא בשום מקום בש"ס דהבדלת יו"ט יש לו משך זמן מה יותר מהלילה, אזי נוכל להוכיח דהזמן ההוא אינו יותר מיום אחד, אבל לא נמצא כן ביו"ט, רק בשבת דנמשך זמן הבדלה יום או ג' ימים, כדאיתא בערבי פסחים (דף ק"ז ע"א) מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו, ואנן פסקינן ג' ימים, כדאיתא באו"ח סי' רצ"ט, ובש"ך ביו"ד סי' שמ"א.

(ב) כי אדע וכי אבין, אם ר' אסי ספוקי מספקא ליה ועשה הבדלה בליל יו"ט שני, הלא בלי ספק עשה גם הבדלה במוצאי יו"ט שני כמו כל העולם, מאשר דתקנו חכמים כן, והוי כדאורייתא, כמ"ש הרשב"א ר"ה דף ט"ז, דהא דתקנו רבנן לצורך אין כאן כל תוסיף, דכבר נאמר על פי התורה אשר יורוך, דהא שמיני של סוכה אע"ג דבקיאות בקביעי דירחא וכו', וא"כ אין להבין דברי קדשו.

(ג) ומ"ש ואין לומר דילמא מש"ה לא הבדיל משום דחביבא מצוה בשעתא, גם זו ליתא וכו', דזה דוקא נבי תמיד דדחי שבת. ואני אומר הגם אם לא נאמר חביבא מצוה בשעתה בזה, אבל הלא אמרו במכילתא מצוה הבא לידך אל תחמיצנה, והובא באו"ח סי' תרפ"ה, ויעיין בשו"ת חכם צבי סי' ק"י, מ"ש בנידון הזה.

(ד) ומ"ש בחותם תכנית דינו, שצריך להבדיל ביום אסרו חג אחר הקבורה, והטעם שיום הולך אחר הלילה, ובנה יסודו על ספר תוספות שבת, והר"ן. הנה ספר תוספות שבת אין אתי כעת, והר"ן אינו אומר זאת להלכה מטעם זה, רק שהקשה על בעל הלכות גדולות שפסק כשחל ט"ב במוצאי שבת מבדיל במוצאי שבת, על זה הקשה וז"ל, דכיון דנקטינן דאינו מבדיל אלא כל היום כולו, נמצא שאין לה תשלומין כלל, דכיון שיום הולך אחרי הלילה, כל יומא מוצאי שבת וכו', וכוונתו בלי ספק למה שכתב הפ"ז ביו"ד סי' שצ"ו, דעיקר זמן הבדלה מתחילה כן היתה, שימשיך זמנה יום א' או ג' ימים, והא ראי', דהר"ן תירץ היכא דלא אפשר סומכין אלישנא דאמימר דאמר מבדיל והולך כל השבת כולה ע"כ, ומה טעם יש לג' ימים, ואין זה דומה מכל וכל לגיטין, ודעת לנכון נקל להפריש, אלא ודאי דתקנת חכמים כך היתה, ולא משום דיום שייך ללילה וכלילה תיחשב העת ההיא, הלא אליבא דכו"ע אינו מברך על הנר ועל הכשמים.

ויותר יש להביא ראי' להוראתי, מהרמב"ן הובא בר"ן שם וז"ל, דאפילו למ"ד מבדיל והולך כל השבת כולו, הבדלה של מוצאי ט"ב אינה צריכה תשלומין, דהא אמרינן בפרק אין עומדין (דף ל"ג ע"א) בתחילה קבעוה בתפילה העשירו קבועה על הכוס, הענו חזרו וקבעוה בתפלה, וכיון שהבדלה על הכוס מטולטלת היא בין עניות לעשירות, אין לך עניות גדולה מזו, דהיינו ט"ב, הלכך לא מחייב תשלומין. ואף אנן נאמר, אין לך עניות גדולה יותר מאונן דפטור מכל המצוות,

ולכן אין צריך תשלומין, בשלמא גבי שבת, שמצינו בגמרא שנמשך בזמנה ער יום ג', וכך תקנו מתחילה, שפיר יכול להבריל אחר הקבורה, אבל גבי יו"ט לא מצינו כן בש"ס, בוודאי פטור, כמו גבי תפילת ערבית שלמחר אינו מתפלל שתים, כיון דבשעת חובתו היה פטור, ויפה כוונתי בעזה"י להלכה פסוקא.

והנה באתי קצת באריכות ומלין למכביר אשר לא נכון נגד הדר גאוונו, משום דרין הוה יכול להזדמן, אף אם שנג או נאנס במוצאי יו"ט להבריל, ולפי הוראתי אין להבריל באסרו חג, ואם יבריל בשם, אזי עובר על איסור דאורייתא לרמב"ם בפ"א מהל' ברכות הלכה ט"ו, והמשנה למלך מביא שם בשם הריב"ש דה"ה אלוקינו אסור לאמרו, ואף לשאר פוסקים דהוי רק איסור דרבנן, (הובא במגן אברהם א"ח סי' רט"ו), שב ואל תעשה עדיף, ואפשר שזה כוונת השיטה מקובצת, דר' אסי לגרמי' הוא דעביד ולית הילכתא כוותי', ובספר צל"ח נדחק בזה. ואני על משמרת אעמוד לראות מה ידבר בי הדרת גאוונו. אלה דברי אוהבו הנאמן בלב ונפש,

שלמה האסם

חידושים והערות בענינים שונים

מהגאון מוה"ר אשר אבד"ק קארלסרוה זצ"ל⁽¹⁾

במס' שבועות דף כ"ב ע"ב תוס' ד"ה אהתירא כו', רמסתמא ס"ל לרב אשי כר' יוחנן כו'. ופליאה נשגבה על לשון התוס' שכתבו דמסתמא ס"ל כר' יוחנן, והלא גמרא ערוכה היא בפרק גיד הנשה דף צ"ח דרב אשי עצמו אמר שם, ועוד הא אמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה, וא"כ מאי לשון מסתמא. וכן קשה על המהרש"א במס' פסחים דף מ"ד ע"א, שמקשה שם על תוס' דלמא לא אמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסור בעין, והלא בפרק גיד הנשה הנ"ל מפורש, דאפילו בתערובות סבירא ל' חצי שיעור אסור מן התורה.

בירושלמי (קידושין פ"ד ה"י) נפקא ל' דאזלינן בתר חזקה, ממכה אביו ואמו, דלמא לאו אביו הוא, אלא משום דמוקמינן האם בחזקת צדקת. ובגמרא שלנו בחולין (דף י' ע"ב) נפקא מהכא דאזלינן בתר רובא. וי"ל, דהנה התוס' בחולין שם (בר"ה כגון) מקשים באמת מנ"ל למילף מהכא דאזלינן בתר רוב, דלמא משום דהעמיד האם בחזקת צדקת, אמנם יש ליישב,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ד עמוד מ"ב.

דבכתובות דף י"ג ס"ל לחד מ"ד בראוה מדברת עם אחד ואמרו לה מה טיבו כו', דאף שהיא כשרה, אבל בתה פסולה, והיינו משום דלא ה' לבתה חזקת כשרות מעולם, וא"כ להך מ"ד, לק"מ קושית התוס', דאף שיש לומר העמד האשה על חזקת כשרות, אבל להבין אין לו חזקת כשרות מעולם, ולגבי ידי' לא שייך לומר חזקת כשרות, אך לאידך מ"ד דהתם, דהיינו ר' יוחנן דסבירא ל' לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה, שפיר י"ל כיון דהעמד האשה בחזקת כשרות, הוא הדין לבן יש לו חזקה זו. וא"כ אתי שפיר, דסתמא דגמרא אזלה למ"ד דס"ל אף דמכשיר בה פוסל בבתה, וממילא ליכא למימר דטעמא משום חזקה, אבל סתם ירושלמי הוא ר' יוחנן כנודע, וא"כ שפיר י"ל דטעמא משום חזקה לר' יוחנן לשיטתי' וכנ"ל, ודו"ק.

במס' בכורות דף ו' ע"ב, ולרבי שמעון דשרי בהנאה משכחת לה למילקי על בישולי'. הנה לשון משכחת לה תמוה, וי"ל דהנה לכאורה לרבי שמעון נפקא ל' איסור אכילה בבשר בחלב מגז"ש דטריפה, וא"כ קשה מאי ס"ד רחלב לחודא אסור, א"כ גז"ש למה לי. אך לפי מה שכתבו התוס' בבכורות דף יו"ד ע"א לק"מ, דאיצטריך גז"ש דלא תימא שאסור בהנאה מק"ו מערלה כדיליף איסי בן יהודה ע"ש, ועפ"י זה י"ל כוונת הגמרא, ולרבי שמעון, כלו' לר"ש לא תקשי למה לי גז"ש לאיסור אכילה וכנ"ל, כיון דמשכחת לה דאסור בבישול, כלומר דקרא לא תבשל אתא דאסור, והשתא דמצינן דאסור בבישול, וא"כ נעבדה בה עבירה בבשר בחלב, והוי ס"ד לאסור בהנאה מק"ו דערלה שלא נעבדה בה עבירה מכש"כ בבשר בחלב, ומש"ה איצטריך גז"ש, דאינו אסור בהנאה, ותיבת משכחת לה, פירושו מצינו, ודו"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים ברמב"ם פרק א' מהל' שופר

מהגאון מוה"ר דוד פרידמאן אבד"ק קארלין זצ"ל¹⁾

ב"ה. יום א' א' דסליחות שנת תרי"א מאהילעף.

אתחיל לכתוב חידושים על הרמב"ם הלכות שופר,
ומד' אבקש שלא אכשל בדבר הלכה בתוך כלל ישראל, אכ"ר.

בפרק א' הלכה א'. זה לשון הרמב"ם, ושופר שתוקעין בו בין בראש השנה בין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף וכל השופרות פסולין חוץ מקרן הכבש וכו'. הנה הרב המגיד וכן הר"ן בראש השנה והרא"ש והכסף משנה והלחם משנה, כולם מסכימים דדעת הרמב"ם לפסול אף בדיעבר כל השופרות חוץ מקרן של זכרים הכפוף, וכולם תמהו בזה על הרמב"ם. ולי נראה דדעת הרמב"ם הוא כך, דלכתחילה בעינן קרן כבש וכפוף, ובדיעבר כל השופרות כשרין אף שאינם כפופים, רק רהם של כבש, דמין אחר פסול אף דיעבר, וזכר ונקיבה שוין כאחד לענין זה. ומעמו נ"ל, שהוא מפרש יעל, כפירוש הערוך, כשבה נקבה, ובמתניתין (ר"ה ב"ו ע"ב) לא הוזכר כלום בדברי ר' יהודה כפוף, וסובר הרמב"ם דמחלוקת המשנה הוא לענין דיעבר, דת"ק דר' יהודה סובר דבעינן מין כבש, אבל אם זכר או נקבה לא אכפת לן, ור' יהודה סובר למצוה זכרים, (והטעם של ר' יהודה אפשר שהוא להזכיר עקדת יצחק בן אברהם, והרמב"ם שאין דרכו לסמוך על ההגדה לא הזכיר זה, אך משמע שה' בתורת מנהג). ולכן פסק בזה כהמשנה האחרונה דקרן כבשים מעכב, ובנמרא, א"ר לוי מצוה בכפופים, הוא תנאי אחר לכתחילה למצוה בכפופים, ומותיב הגמ' ע"ליו, וקאמר הגמ' דאיהו סובר כר' יהודה דברייתא, ומכאן ראי' להרמב"ם שהביא הברייתא ולא הביא המשנה, משום דמהמשנה אין שום ראי' לענין כפופים, ודו"ק בזה וצ"ע.

שם הלכה א'. ואע"פ שלא נתפרש בתורה וכו' הרי הוא אומר ביובל והעברת שופר תרועה וכו'. וכן רעת האלפסי בהלכותיו הביא הלימור מיובל, משמע מרבריהם דכל התקיעות הם דאורייתא, ועיקר כן להלכה. ועיין מזה בתוס' ר"ה דף ל"ג ע"ב, וצ"ע.

שם הלכה ג'. ואין בקול דין גזל וכו' שאין בקול דין מעילה, וא"ת הלא נהנה בשמיעת הקול, מצות לאו ליהנות ניתנו, [ועיין בהשגות הראב"ד שכתב, ואפילו יהי' בו דין גזל, יום תרועה יהי' לכם מכל מקום]. לדעתי דדעת הרמב"ם שהזכיר הטעם דאין גזל בקול, הוא לפי הסברא רקי"ל בסוכה דף ל"ב דאף ביום שני פסול

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ק"י עמוד י"ד. - חידושי הללו הועתקו מכת"ק, והגיעו אלינו מאת ידידנו הרב חנוך העניך סאויצקי נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

גזול משום מצוה הבאה בעבירה, ומה הטעם נחלקו האמוראים בירושלמי, דמאן דסובר טעמו של הרמב"ם חייש למצוה הבאה בעבירה, ומאן דאמר טעמו של הראב"ד סובר דלא חיישין למצוה הבאה בעבירה. ומה הטעם נ"ל הא דסובר רב יהודה דאינו יוצא בשופר של שלמים משום דלא נפק לחולין. ולכאורה קשה מאי אכפת לן אם באיסורי קאי, הא בשופר לא בעינן שלכם, אלא דעיקר הטעם משום דהוה מצוה הבאה בעבירה, ואף דר"י אינו חושש למצוה הבאה בעבירה לחד תירוץ התוס' בגיטין דף נ"ה ע"א, הכא דהעבירה נעשה בגוף התקיעה גרע טפי, ודו"ק בזה.

ובזה נראה לי לאמר טעם על שופר של עיר הנידחת דפסול דכתותי מכתת שיעורא, מה זה דכתותי מכתת שיעורא, הא לעת עתה לא נכתת, ושמעתי שנחקק בזה הרבה מן האחרונים. ולי נראה דטעם הדבר הוא משום דהוה מצוה הבאה בעבירה, דבשלמא בשופר של ע"א יצא, דהא מצות לאו להנות נתנו, והא דנעבד בו עבירה לא אכפת לן, כמו שכתב הירושלמי בפרק האורג בשבת, כך אני אומר הוציא מצוה בשבת מרה"י לרה"ר אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח (כלשון בתמי"), ר"ל, כיון דאין קיום המצוה נמשך מעבירה, משא"כ בשופר של עיר הנדחת, קיום המצוה נמשך מביטול מצוה, שנשיקים המצוה יוכתת שיעורא, ודו"ק.

ועתה אבוא לבאר דברי הרמב"ם, ובתחילה אקדים עוד מאי דקשה לי בהסוגיא, הא דקמותיב רבא אימת מעל לבי תקע וכו'. והנה לכאורה קשה הא אפשר דיתקע יותר מהדין, וימעול בראשונות ויצא באחרת. אך העיקר דבתקיעה בעלמא לא לשם מצוה אין בו משום מעילה, דקול וריח אין בהם משום מעילה, אך עיקר המעילה לפי סברת רב יהודה משום דסובר דמצוה להנות נתנו, ומעל במאי דנהנה לקיים מצות בוראו. לכן פריך רבא שפיר אימת מעל לבי תקע וכו', דבלא"ה אי אפשר, דבתקיעה בעלמא לא ימעול⁽²⁾. וגם מוכרח זה הסברא, דבאמת אם יש הנאה אחרת בהדי המצוה אסור, ולא נחלקו אם מצות להנות נתנו אם נחשב הנאה במאי דמקיים מצות בוראו או דמיפטר לתת פרוטה לעני כשיבוא, כמבואר זה בהר"נ נדרים דף ט"ו ע"ב, מדאסור הנודר ממעיין לשכול בימות החמה.

וא"כ א"ש לשון הרמב"ם, דקול אין בו משום מעילה אם נהנה משמיעתו, וא"כ לא הוה מצוה הבאה בעבירה כמו בשופר גזול אף דלא בעינן לכם, לזה אמר דבקול בעלמא אין בו משום מעילה, אף דנהנה ממנו, ואי משום דנהנה בקיום המצוה, וכה"ג אם היתה נחשבת הנאה, היתה אסורה, אף דקול אין בו משום מעילה, והו בקול בעלמא, אבל קול המביאו לידי קיום מצוה, הוא אסור, לזה אמר מצות לאו להנות נתנו, וא"כ מה"ט המודר הנאה משופר, אף דשם נאסר הקול אם נהנה הוא ממנו, עכ"ז אם אינו נהנה מן הקול רק קיום המצוה לא נקרא נהנה, ודו"ק. (וצ"ע אם גם בנדר אמרינן דקול לא נאסר, ואם מנדר מהדבר לא נאסר בקולו, או דלמא דוקא נבי הקרש הדין כן, וצע"ג).

(2) עיין בזה בשו"ת עמק שאלה (להגה"ק מהארנסטייפל וצ"ל) בחידושים לאו"ח סי'

ט' ד"ה ובמה שכתבתי.

בענין גזירת שמא יעבירנו, ובענין כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל

מהגאון מוה"ר שמואל בראך אבד"ק ניר-מאדע זצ"ל⁽¹⁾

בעה"י. אוהעל א' תצא ה' אלול דהאי שתא תרל"ה לפ"ק.

כשמוע קול שופר, יוחק לחיים טובים ארוכים מתוקים בספר, אהובי ידידי שארי ה"ה הרב המופלג גדול בתורה מופלא ומופלג ביראה, בעל פיפיות, קולע אל השערה, החכם ושלם כש"מ מו"ה נחום עהרנפעלד נ"י רב בעיר בראנדענבורג יע"א.

מכתבך הנעים לי מאוד הניעני זה חודש ימים, ולא יכולתי להשיב בראוי לכבודך, שהייתי מוקף בחבלי יסורים בהקפת כל הראש, כי זה חצי שנה אשר ראשי נתפס תחת יסורין שאינן של אהבה, על כן אהובי, אתך הסליחה, שלא לחשוב לי עון על אשר אחרתי עד כה, ובמקום גדולתך ענותנותך. הנה האמת אגיד ולא אכחזר, כי האמת אהוב אתי עד מאוד, כי גדלה שמחתי בראותי יושר הילוכך בתורה ובלימוד, כי כמעט כל רכריך אשר כתבת, נכוחים וראוים למי שאמרם, ואף שיש קצת להשיב עליהם, אבל מ"מ על אבני אמת יסודתם, וזה הוא העיקר, ע"כ אהובי תשמח בגורלך בחלקך הניתן לך בתורתנו הקדושה, ואל תעזבנה בער כל הון רעלמא, כי יקרה היא מפנינים, וגם עלי הצעיר תריק משמנך הטוב, ומינך ומיני יתקלם עילאה, ויגדל ויתנשא שם שמים על ידינו...

היות ששלשים יום קודם החג שואלים ודורשים בענין החג, אציע לפניך מה שנלע"ד ביישוב קושית מהר"מ פאדואה הובא במנ"א או"ח תקפ"ח סק"ד, על הא דאיתא שם סעיף ה', יו"ט של ראש השנה שחל בשבת אין תוקעין בשופר, גזירה משום שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמדו ויעבירנו ד' אמות ברה"ר. והקשה הנ"ל, דמאי טעמא לא אסרו חז"ל משום גזירה שמא יתקן כלי שיר, יע"ש. ומפי קדרשו של מורי הגאון נ"י⁽²⁾ שמעתי לתרץ, עפ"י מה דקו"ל באו"ח סי' רע"ה דאסור ללמוד בספר בשבת לאור הנר, אבל משנת ופרק במה מדליקין מותר, דזה עצמו מדבר ל'. וא"כ נוחא, דבשלמא שמא יעבירנו, דיו"ט מותר העברה,

(1) נולד בעיר נייטרא בשנת תרי"ד לפ"ק לאביו הרבני מו"ה אלעזר בראך ע"ה (חתן הג"ר יעקב מאיר צבי פריעדלענדער אבד"ק שוראן זצ"ל). ה' תלמיד מובהק להגאון מהר"ם שיק זצ"ל. כשהגיע לפדוק נשא אשה בתו של הרבני מו"ה נפתלי קרויס מאוהעל, ונתיישב שמה. משם נסע לעתים תכופות להסתופף בצל הנה"ק משינאווא זצ"ל. בשנת תרס"ד לפ"ק נתמנה לאבד"ק ניר-מאדע. נדפס ממנו קונטרס בשם „פוסט מים" בסוף ספר מהר"ם שיק על המצות, וגם נדפסו ממנו חידו"ת בספר קהלת משה (ווארשא תרס"ב), ובקובץ וילקט יוסף. נפטר ביום כ"א לחודש טבת שנת תרע"ט לפ"ק. - שני מכתבים הללו הגיעו אלינו מגניז יידינו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. וברכהו השי"ת בכל טוב סלה. (המכתב השני ה' קרוע באיזה מקומות, והשלמנו עפ"י השערה בין ב' חצאי מרובעות).

(2) הוא הגאון מהר"ם שיק אבד"ק חוסט זצ"ל.

שפיר איכא למיחש, רנהי דשופר יזכירנו דראש השנה הוא, מ"מ לא ידע דשבת הוא, ומתוך שטרוד במצוה זו ישכח, אבל חשש שמא יתקן כלי שיר, דגם ביו"ט אסור, אין לחוש כלל, דתקיעת שופר עצמו יזכירנו ביו"ט של ראש השנה, ואיך ישכח ויתקן כלי שיר, ודו"ק ודפח"ח.

ולי תלמידו הצעיר נראה קצת ע"ד חרוד ופלפול, עפ"י מה שהקשה התוס' חרשים ריש פ"ד דסוכה, אמאי גזרו שלא ליטול לולב בשבת משום שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, הא אפילו אם העביר, הא אמרינן טעה בדבר מצוה פטור, יע"ש שהדחיק, ולבסוף העלה בצ"ע. ולכאורה לענ"ד דרש"י בסוכה (דף מ"ב ע"ב) בלשונו הזהב נשמר מזה, דרש"י פי' שמא יעבירו, ללמוד גענועו או ברכתו, עכ"ל יע"ש. וכוונת רש"י ליישב קושיא הנ"ל, דזה ודאי לא מיקרי עשה מצוה. ולפי"ז א"ש דלק"מ קושית מהר"ם פארווה הנ"ל, דאי משום שמא יתקן כלי שיר לא הוי גזרו, דאי נמי יתקן כדי לתקוע, הוי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה דפטור, משא"כ בשמא יעבירו חיישינן שילך ללמוד אצל בקי דלא עשה מצוה עריין דחייב, ומש"ה שפיר גזרו, כנלע"ד.

ואגב דאיירי בענין רעוס בדבר מצוה, אזכור קושיא אחת ג"כ בשם מורי הגאון הנ"ל, על הא דאיתא בסוכה (מ"א ע"ב) במתניתין, ר' יוסי אומר יו"ט ראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרה"ר פטור שהוציאו ברשות. אמר אביי לא שנו אלא שלא יצא בו, אבל יצא בו חייב, הא מדאגבי נפק בי'. והקשה אדמ"ו הגאון נ"י מאי קשיא, לפי מה דאמרינן בשבת (ה' ע"ב) המעביר חפצים מזווית לזווית ונמלך עליהן והוציאן פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך, וע"כ בהגבהה לא כוון רק לצאת ידי מצוה, ואף אם אח"כ הוציאו ג"כ פטור, וצע"ג.

ואחתום בכרכה ברכת אהבה רבה ואהבת עולם, רברי ידירו שארו המצפה לתשובתו הרמה, ולא יגמלני לאחר, כאשר עשיתי.
אהובו,

הק' שמואל בראך

בע"ה. אוהעל אור ליום ג' וישלח שנת לציון גואל תביא (תרל"ט) לפ"ק.

פני משה כפני חמה, מאיר לארץ ולדרים בה, ה"ה האי סבא קדישא כבוד אדמ"ו הרב הגאון הגדול האמתי המפורסם בעולם, רבן של ישראל, נזר הזמן והדרו, חסידא ופרישא ע"ה פה"ח כקש"ת מו"ה משה שיק נ"י האברק"ק חוסט והגלילות יע"א³).

אחרי קידה והשתחויו' מול הדרת קרוש אדמ"ו הגנ"י, אבקש, שאל יחר הפעם עלי שאטריחו במכתבי, אם אמנם ידעתי גם ידעתי מחולשת אדמ"ו הגנ"י, ומרוב טרדותיו [אשר] ראיתי זה שלש שבועות בהיותי שם, וגם מטעם זה מנעתי זה כמה

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קנמ' ד' עמוד ז'.

פעמים להטריח את כארמ"ו הגנ"י בשאלות ובמכתבים, בכל זאת הרהבתי בנפשי עוז, היות שאני נכרך בדבר אחד כאשר אכתוב לקמן, ואין אני רוצה לעשות ימין ושמאל רק כאשר יורני הדר"ג ארמ"ו נ"י, כי בו אדע כי ישר ואמת אני הולך, [ואחלה] וגם אבקש שלא ידחני ארמ"ו הגנ"י בקל שלא להשיבני, כי ידע ארמ"ו הגנ"י כי אין איש להתיעץ אתו עמו ברכר יראה אשר יחזה דעתו הטהורה בלי פני, ואם הדר"ג ארמ"ו נ"י ימנע להורות את תלמידיו הרוצים להתהלך בדרכו, למי יפנו ואנה יפנו, ועד היכן ישוטטו לבקש דבר אמת, ואיך ימצאוהו, לכן בקשתי שטוחה, שלא ימנע בר מתלמידו המבקש דבר אמת.

הנה ידוע לכבוד ארמ"ו הגנ"י, שבלבי ובמצפוני אני חולק דעתי עם כת [א"ל] הספרדים עבור טעמים ידועים וגלויים לכל אשר רוצה עצמו להחזיק ברכי התורה והיראה, ובכ"ז עד עתה מנעתי את עצמי שלא לאכול משחיטת שוחט הספרדים, אבל לא מצד איסור של הרב דפה, כי אני יודע ועד, שאין לחוש לאיסור זה כלל עפ"י דין, (ובלבד) [ובפרט] שגדולי דורינו הסכימו להיפך, וגם חוץ ההיתירים מהגאונים מסינעט⁽⁴⁾ ומסטרפאקא⁽⁵⁾ ושאר רבנים, ראיתי מכתב מהגאון אבדק"ק אונגוואר⁽⁶⁾ כתוב להרב דפה, (ויש תחת ידי העתק מכתב זה), ומברר שעפ"י דין אין איסורו בזה ממש, וגם הוכיחו דברים קשים על דרכיו, ועל לא טובה השמועה, ולא [שלחתי] העתק זה לארמ"ו הגנ"י, שלא רציתי להטריחו בקריאתו, כי הוא מכתב ארוך, כתוב אל עבר, וגם הגאון הצדיק אבדק"ק סטרפאקא אכל זה שבועות אחדים אצל הרבני מו"ה אבלי כ"ץ, ומה בהמתן של צדיקים וכו'. רק שלא רציתי להיות שיחה בפי הבריות לאמור, ראו גם זה אינו חושש לאיסורו של הרב. ידוע לארמ"ו הגנ"י כאשר ספרתי לו פה אל פה, כי לאחר פירחות רבות [עלה] בישועת ה' בידי לתקן ש"ס חברה בבהמ"ד הספרדים ללמוד ברכים, וב"ה עשתה פרי, ותל"י לומדים בכל יום שתי שעות בהתמדה, וברצון [טוב], וגם נתחזקה בתקנות טובות כראוי לחברה כזאת, וגם אחד מתקנותי שבכל סיום מסכתא, הוא סעודת מצוה, ובקרב ימים הבע"ל ישלמו מס' ברכות שהתחילו בה ללמוד ברכים, ואני המתחיל ומייסד חברה זאת, שמוני לראש להנהיג החברה כראוי, וקבלתי זה עלי, למען החזיק בדבר זה. ואם אני אמנע ליטול חלק בסעודת מצוה הנ"ל, ח"ו יראתי שלא ירגזון עלי בחשבי עליהם לאוכלי נבילה, וח"ו לבטל כל אשר טרחתי, כי כולם שמו עיניהם [בני], ואני לא אדע מה לעשות, לכן אני שואל ומתחנן מארמ"ו הגנ"י להורני דעתו דעת תורה, אשר רק עפ"י התורה האמתית כדת מה לעשות, ואני איני רוצה להמתיק הדבר יותר, לצייר אם ח"ו יבטל לימוד התורה ברכים, כי בדין לא ירצו לשמוע בקולי אשר עתה ב"ה שומעים לקולי, ואין בידי להכריע, איזה מרובה שכרו [או ה]פסדו, ואשנה ואשלש בקשתי, כי רק האמת המבקש כזאת, שלא ידחני שלא להשיב, [כי] אז אין אני יודע למי לפנות, גם בשאר עניינים, אם ארמ"ו הגנ"י ימנע האמת אשר אתו מתלמידו

(4) הוא הגה"ק בעל ייטב לב אבד"ק סיגוט וצ"ל.

(5) הוא הגה"ק בעל דברי יחזקאל אבד"ק שינאווא וצ"ל.

(6) הוא הגאון מו"ה חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר וצ"ל.

הנאמן הרוצה בדרכיו, ובצפיותי אצפה, שלא ישיבני ריקם מלפניו, ויורני דעת ברור ... למען אדע אשר אעשה⁽⁷⁾.

אציע דבר קטן הכמות, אשר לענ"ד צע"ג, והוא בברכות ריש פרק כיצד מברכין שלמדנו בש"ס חברה הנ"ל, דפסקו שם הראשונים התוס' והרא"ש וסייעתי, דהלכה כמ"ד כרם רבעי דאין דין פריון נוהג בחוצה לארץ, אלא בכרם בלבד, והטעם מפני שהוא פלוגתא דתנאי אם נוהג בשאר אילנות בח"ל, נלך אחר המיקל דקי"ל גבי צלף דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל, כן דעת הראשונים הנ"ל. והרבינו יונה השיג עליהם בשם ר"י הזקן שלא אמר כל המיקל בארץ וכו' אלא גבי צלף, אבל בשאר מילי לא, דהיכא דאתמר אתמר, והיכא דלא אתמר לא אתמר. ועוד הקשה מקידושין ל"ט, יע"ש. וסיים בה"ל, שמעינן שאין זה הכלל אמור בכל מקום אלא גבי מעשר וערלה בלבד, יע"ש.

ולי הצעיר צריך עיון משבת (דף קל"ט) דלענין כלאי הכרם פריך הגמרא, לישלח להו כרבי טרפון רתניא כישות רבי טרפון אומר אין כלאים בכרם, וקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל. הרי מצינו בהדיא דלא דוקא גבי ערלה ומעשר, אלא הה"ד גם בשאר עניינים יש כלל הג"ל, ... ולפי הגראה אישתמיט מתלמידי הר"י נמרא הנ"ל, וצע"ג לענ"ד⁽⁸⁾.

ואסיים מעין הפתיחה, בקידה והשתחווי, ואצפה לתשובת רבינו הגנ"י במהרה, דברי עבדו ותלמידו הנאמן,

הק' שמואל בראך מנייטרא

(7) עיין בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' ט"ז, מה שהשיב לו על שאלה זו.

(8) בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' י"ז, כתב אליו שקושיא זו הובאה כבר בשו"ת שאלת יעב"ץ, ועיי"ש בשו"ת מהר"ם שיק תירוץ נכון על זה.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: חמשה ועשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין איסור הנאה מע"ז

מהגאון מוה"ר גרשון ליטש סג"ל ראזענבוים אבד"ק טאלליא זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. יום וי"ו עש"ק לס' כי תשא תרל"ח לפ"ק פה ק"ק טאלליא יע"א.ב.

רב ברכות שלומים, משוכן מרומים, לצדיק תמים, ה"ה כבוד ידיד ר' ידי'נ הרב, אור בהיר, סופר מהיר, גאון ועוז המאור הגדול בתורה, וביראה טהורה, כקש"ת מהו' וואלף ברייער נ"י ויורח⁽²⁾ אבד"ק טאב יע"א וכל כבוד ביתו ברוכים יהיו.

ארש"ה. עוז ימין תפארתו הניעני, ונפשו איותה לדעת הספרים אשר עלו ברפס מאת כבוד אאמ"ו הגוצל"ה ומה מחירם, הנה אהובי הנני לשלוח לו כל ספרי דמר אבי ז"ל, ולאחרי שלא הגדלתי כסף מכרם, אקוה שלא יהי' בעיניו למשא, ויקבל בזה ב' חלקי אמרות טהורות האחרונים הערוכים על הל' מזוהה ותפילין, הספר תואר משה על הל' שחיטה, וספר מתא דירושלים על ירושלמי סדר מועד, כאשר עיניו תחזנה משרים, ומחיר הספרים ששלחתי כעת יהי' שני זהו' מא"ו, וכבר הודעתי נאמנה שהתחלנו להדפיס ספרו אמרת ה' על התורה, אף כי יש אתנו ספר שו"ת בד' חלקי שו"ע, והוא ספר נחמד מאוד, ולדעתי יהי' לכבוד והדר בעיני מורי הוראה יושבי על מדין, כי התשובות המה בעיני הוראה והלכה למעשה לרב, אשר באו לפני מר אבי הגאון בקהלה גדולה לאלקים פ"ב יע"א ומשאר מקומות, עכ"ז הקדמנו להדפיס עה"ת לשאר חיבורים, וברצות ה' נקוה שיהי' בעזרתנו להוציא לאור ג"כ ספר שו"ת הנ"ל, ולכל זמן ועת לכל חפץ.

ובזה אצא באמירת כתיבה וחתימה טובה למר אהובי ולכיתו, כעתירת נפשו ונפש ידירו הדש"ת,

הק' גרשון ליטש סג"ל ראזענבוים אבד"ק טאלליא והגליל יע"א

ולמען כבודו הרב ארשום לפני הדרתו מה שאמרתי כהיום הזה לתרץ קושיית הרמב"ן בחידושו יבמות ק"ג, ומוכא ג"כ ברשב"א שם, על היש מפרשים דנתנו טעם על הא דאין חולצין לכתחלה בסנדל של ע"ז, משום דיש לה הנאה דמותרת לישא. והקשה הרמב"ן, א"כ מדוע חליצה כשירה, מוטב לאמר שלא יהנה החליצה למען תנצל מאיסור הנאת ע"ז, עיי"ש.

ונ"ל עפ"י מה שאמרתי לישב קושיית הפני יהושע בראש השנה כ"ח, על רב יהודה דאמר בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, ואמרו בנמ' הטעם משום

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר משה ליב סג"ל ליטש-ראזענבוים זצ"ל דומ"ץ בק"ק פרעשבורג ומח"ס מתא דירושלים. בשנת תר"ל נתקבל לאבד"ק טאלליא. נדפס ממנו ספר שו"ת משיב דברים. נלב"ע עשרה ימים לחודש אייר שנת תרס"א לפ"ק. - תשובה זו הניעה אלינו מאת נכדו ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה ארי' לייב ליטש-גראס נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ס"ו עמוד כ"ב.

כיון דמעל יצא לחולין. והקשה הפני יהושע, א"כ אמאי לא יתקע לכתחילה, הא תיכף כשתלש הקרן מעל ויצא לחולין, וגם ביום תרועה עמד על זה. ולפענ"ד נראה דזה דיוכל להנות אכתי לא מעל כי אם עד שיהנה, וא"כ כשתלש הקרן, נהי דבעת יהי' באפשר להנות, מ"מ לא מעל עד שנהנה, ע"כ שפיר אסור לכתחילה, דרך אז ימעול, אבל לא מקודם, כי אמרינן דוודאי לא יהנה שלא לעשות איסור. ויעיין ברמב"ם פ"ו ממעילה, ובסוגיא הש"ס פרק ה' דמעילה שם, דמכואר דצריך להיות פגום ונהנה בדבר שיש פגם, ומיושב היטב קושית פ"י בזה. והשתא לפ"ז נראה לי גם בע"ז, אינו נקרא נהנה מע"ז עד שנהנה ממש, ולא כמה שיש באפשר להנות. ולפ"ז בעת החליצה, אף שעל ידי החליצה אפשר לה להנשא, מ"מ זה לא מקרי הנאה עד שתנשא לאיש, ושפיר אי מצות לאו ליהנות ניתנו, החליצה כשירה, כיון דמצות לאו ליהנות ניתנו, א"כ בעת קיום מצות החליצה ליכא הנאה, רק אח"כ יכול לבוא לה הנאה באם תנשא לאיש, וא"כ רק אז יהי' לה הנאה ותעבור על איסור, אבל לא כעת, ושפיר חליצה כשרה, ורק לכתחילה לא תחלוץ, יען שתוכל לבוא לידי איסור הנאה מע"ז אם תנשא לאיש אח"כ, כן ג"ל בדעת ה"ש מפרשים, ופשוט.

ויש לבאר יותר, דאם הטעם שלא יצא משום מהב"ע, א"כ שפיר אע"ג דהיא יכולה לבוא להנות אח"כ ותעשה איסור, מ"מ כעת לאו מהב"ע כיון דבעת לאו עבירה עברה כיון דמצות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ גם אם אח"כ תעשה עבירה, מ"מ איך נוכל לאמר כעת דואת הוי מצוה הבא בעבירה. ויש לי להאריך בזה, אבל הזמן גורם לקצר, וגם אני כותב כמושכל הראשון.

מכתב מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל (מבראד¹)

כ"ה. יום ו' עש"ק תשובה טו"ב לישראל (תקפ"ח) לפ"ק בראד.

חותמי ברכות וחיים ושל' ינחו על ראש צדיק ויו העולם, ה"ה כבוד קצין הדור וגבירו, נזר הדור ופארו, אור ישראל וקדושו, מאור הגולה, נשיא אלקים בתוכינו, עטרה בראשינו, בחברון וזרחת אור תורתו, באיים יגידו צדקתו, לתומן יפרוש כנפי חסידתו, ...

אחר"ש כלי"ש. ברנע זו הגיעני אמרי קרוש אשר בערובת ריש שתא שירטט וכתב לי לשמי בידו הקדושה המלאה ברכת ה', לקחתי ברכות מאשר לו נאה

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קנ"ט ד' עמוד י"א. - מכתב זה הועתק מכת"ק שהכין לעצמו, (כת"י ירושלים, מספר 476459), ולא מחבר בכת"ק שם מקבל המכתב, אך ברור כי נכתב אל הגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל.

לברך, וגם הא דאחוי מר חתימת ידיו אכתביי, וסמך ירו ונרצה לו במה שכתבתי בעסק המלמדים², אמרתי אשרי תלמיד שרבו מודה לו, ושכרו יהי' נכון בזה ובבא, מובטחני שהדברים יעשו פירות שלא זיידון עוד, והיא מצוה רבה למגדר מילתא, וכדברים האלה זכיתי ג"כ היום הזה לשיחתו של מר חמיו הגאון האמיתי שי³ עם מלא צנא דברכתא, ושמחתי בכל הטוב. ואני מתכוון כנגד המברכים לברכם בכפלים ברכת הדיוט כמוני ברי' קלה וצעירה, יזכו לחזות בנועם ה' ועליהם תופע נהרה, עדי נחזה בבנין בית הבחירה, ויתמלא כל הבית אורה, אמן.

ואגב אורחא אימא לאיזי, כי היום יום בשורה, כי בתי הבכירה שמך יערסלב נתאלמנה ונשתרכתי עם בעהמ"ח שערי תורה⁴, וראיתי בהסכמתו מחבבו עד לאחת, ומקום תחנונו הוא סמוך למקום משכן כבודו, ... ולפי שאנכי ידעתי אפרים כי יהי' לו לששון, אמרתי להשמיעו כזאת.

גם הנה ראיתי עצמי מחויב בדבר, כי בעו"ה נתחדש ברוסא להיות ישראל עושה חיל, ועוד כמה פונקטין גרועים כו', המקום ירחם עליהם, ולחלותי שלחו מקהלות האלה לגלות אוון גדולי הרור וצדיקי עולם לבקש רחמים עליהם לבטל גזירות קשות ורעות האלה, ראיתי זו לחובתי להודיע צערם לרבים, וגדולים יבקשו רחמים. ולחיות לבי כל עמי, כי גם אנחנו נתונים בצרה זו להיות ממושך וממורט ממנו, וגמס לבנו, ואל ה' נשואות עינינו לרחם עלינו ולהושיענו, ואשובה ואבקשה מהאל הטוב לחיים ארוכים וטובים יחתמהו ויגמור בערו וינשא כסאו ויגדיל כבודו למעלה.

(מקום החתימה)

(2) כוונתו על תשובתו שנדפסה בכר"ש קונטרס קל"ז עמוד י"א, בענין מלמדי תינוקות הבאים ממקומות אחרים, שאין בני העיר יכולים למחות בידם, יעו"ש.

(3) הוא הגאון מוה"ר עקיבא אינר אבד"ק פוזנא זצ"ל.

(4) הוא הגאון מוה"ר בנימין וואלף לעוו זצ"ל ששימש אז כאבד"ק טאפלמשאן. ועיין בספר זכרון אלעזר (דף נ' ע"ב) שנדפס שם מכתב מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל אל הגאון בעל שערי תורה זצ"ל, שנכתב בשלהי שנת תקפ"ז לפ"ק, לרגלי קשרי חיתון הלו. (ופה מקום להעיר, כי זה לא בכיר נדפס בירושלים עיה"ק ספר שו"ת שיח יצחק מהג"ר יצחק ווייס ראבד"ק ווערבי הי"ד, ובראש הספר (בעמוד י"ג) כתוב כי הגאון בעל שערי תורה הי' „בזיווג ראשון" חתנו של הגאון בעל בית אפרים, והובא שם סיפור בשם הג"ר דוד וועסעלי דומ"ץ דק"ק פרעשבורג, שהגאון בעל שערי תורה נסע לעיר בראד אל חותנו הגאון בעל בית אפרים, בהיותו צעיר לימים כבן שש עשרה, וכשנתכד שם לדרוש ברבים, הרגיש אימתא דציבורא, וחזתנו הוצרך להרגיעו, יעו"ש. - סיפור זה בדוי הוא, כי כשנתחתן הגאון בעל שערי תורה עם בת הגאון בעל בית אפרים, הי' כגיל ארבעים וחמש בערך, וכבר שימש ברבנות בקהלות גדולות ומפורסמות, ושמו הי' הולך לפניו כאחד מגדולי הדור).

מכתב מהגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל¹ אבד"ק טארנא

ב"ה.

קול כחולה שמענו צרה כמבכירה על דבר המספחת צרעת ממארת אשר בעו"ה פשתה במלוא רוחב ארצינו בבית יעקב אלו הנשים והבתולות, אשר כל מלבושיהן עפ"י המארע החדשות אשר נתחדשו חדשים לבקרים בגלוי בשר מכל צד, וכל יום תקלתו מרובה, וכמעט נראות כערומות, פרצו גדרו של עולם נגד דת תוה"ק ונגד חוקי המוסר, והצניעות היא אביורא דגילוי עריות, ואוי לדור שכך עלתה בימיו, אוי לעינים שכך רואות.

הן בעת המלחמה² היו כל עם ישראל בסכנה כנודע, והשי"ת ברחמיו השאיר אותנו לפליטה, ועתה נשאל נא את נפשותינו, הלה' תגמלו זאת. או לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה, ומה יענו ליום פקודת חי, וכל האנשים הדרים בכל מקום ומקום, ינאקו מכאב לב על הפרצה הנוראה הזאת אשר לא היתה כזאת מימות עולם, ואי אפשר לבטל הדבר בלתי ע"י התעוררות רב בכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם ודתו מגיע. ואף זאת, כי כל נפש היפה אף באומות אשר אנו שוכנים בצלם, יקיצו בזה, וישראל עם המצויין בקדושה מני אז, עתה ללעג וקלם בעיני האומות, והדבר נוגע לחילול השם ח"ו נורא מאד.

לזאת, אם כי לא נכחד מאתנו שפל ערכנו, ומי אנחנו לצאת בראש, אבל במקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב וגדול, על כן אנחנו הח"מ קמנו ונתעורר בקול קורא הנוכחי להזהיר את אחב"י לבקש ולהתחנן להיות כל איש משגיח בביתו לבטל הדבר הרע הזה, ולומר לבית יעקב שובו שובו מדרכיכם הרעים דרכי חושך וחלקלקות אשר יוליכו ישר לשאול תחתית ח"ו.

ולבבינו נכון בשוח כי כל גדולי וצדיקי הדור וכל הרבנים שליט"א עד מהרה ירוצו דבריהם לגדור גדר ולעמוד בפרץ, ונקוה כי ישראל עם קדוש משרשו, יטו אוזן לקבל מוסר, ובזכות זה נזכה כולנו לישועה ולראות עין בעין גאולתינו ופרות נפשינו, וכל הבטחות שהבטיחנו השי"ת על ידי נביאיו הקדושים, במהרה בימינו. אמן.

הק' מאיר אראק אבד"ק טארנא והגליל

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קנ"ט ג' עמוד י"ז. - העתק ממכתב זה קבלנו מאוצר הספרים אהל יוסף יצחק דאגודת חסידי חב"ד ע"י המנהל הרב שלום דובער לעווין נ"י. יצו ד' אתו את הברכה.
(2) כוונתו על מלחמת העולם הראשונה.

חידושים והערות בכמה ענינים

מהרב הגאון מוה"ר אברהם נתן עלבערג אבד"ק בלאשקי הי"ד⁽¹⁾

ראיתי בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סוף סי' רי"ח [הראשון] שהביא שהקשה מהר"ם מינץ, על הרמב"ם (פי"ח מהל' עדות הלכה ב') דס"ל דאם יש הכחשה והזמה לא חשוב הזמה, איך יפרנס הגמ' (מכות ה' ע"א) דאמר רבא באו שנים ואמרו בחד בשבתא הרג פלוני את הנפש ובאו שנים ואמרו עמנו הייתם בחד בשבתא אלא בתרי בשבתא הרג וכו' ולא עוד אפי' אמרו בערב שבת הרג וכו' נהרגין. וקשה הא תרי קטלא בחד גברא לא משכחת, א"כ הו"ל הכחשה ממש בגוף המעשה, ולפי"ד הרמב"ם ז"ל דהכחשה והזמה בבת אחת לא נחשב הזמה, אמאי יחשב הזמה ולא הכחשה, יע"ש.

ועל דרך החידוד עלה בדעתי ליישב, דלכאורה יש להעיר שהתוס' בב"ק דף ע"ב ע"ב (ר"ה אין לך) הקשו, דנהימני בתראי במיגוראי בעי הוו פסלי לקמאי בגולונתא, ותרצו דמינו בבי תרי לא אמרינן. ובתוס' כתובות דף י"ח כתבו דמינו דאי בעי שתיק אמרינן גם בשנים. א"כ לכאורה בהכחשה והזמה שאמרו שהי' הגדון ג"כ עמהם, אמאי לא יהיו נאמנים בתראי במינו דהוי שתקו ולא אמרו כלל שהגדון ג"כ הי' ביום אחר, ובמינו דאי בעי שתיק גם בשנים אמרינן. אבל יש לומר דלא חשיב מינו, משום דזה עדיף, שלא יהי' בזוממי זוממין, שיכולין לומר להכחיש המעשה באו ולא להזמה, כדאמרינן בסנהדרין דף י"א לאסרה על בעלה באנו.

אך כל זה לרב אשי לשיטתו בסנהדרין דף ע"ח דצריך שיהי' בזוממי זוממין, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' עדות כרב אשי, אבל רבא לשיטתו דפליג התם דלא בעינן שיהי' בזוממי זוממין, לשיטתו שפיר י"ל דגם הכחשה והזמה בבת אחת מהימני במינו דאי בעי שתקי כנ"ל. א"כ אתי שפיר הא דמכות, וכן בקידושין בשליח נעשה עד, וכן בפלוני רבענו, דלרבא לשיטתו שפיר י"ל דחשוב הזמה, אבל הרמב"ם לשיטתו שפיר כתב דלא חשיב הזמה דלא חשיב מינו כנ"ל.

ראיתי בספר מעין החכמה להגאון בעל עצי ארזים, שהקשה לפי מה שמבואר ברמב"ם פ"ג מהל' מלכים הלכה ב', דמשמע מדבריו דלאו דלא ירבה לך נשים גבי מלך הוא רק אם בעלה, וכמו שכתב הלחם משנה שם, דבקרא כתיב ולא יסור את לבבו, ואין הסרת לב אלא בבעלה, ופליג על הכסף משנה יע"ש. והקשה במעין החכמה, א"כ אמאי אמרו בסנהדרין דף כ"ב ע"א, בוא וראה כמה קשין גירושין

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קמ"א עמוד כ"ט. - חידושים הללו הועתקו מתוך מכתבו המונח בגני ירידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נתן שמואל כהנא נ"י. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש, ולמה התירו לו לייחד עם אבישג, הו"ל לקרשה, שאין איסור יחוד עם ארוסתו, כמו שה' מייחדים ארוס וארוסתו ביהודה.

ונלע"ד רהתוס' בקידושין דף נ"א (ר"ה קידושין) הקשו, בכל חייב לאוין הא הו"ל קידושין שאין מסורין לביאה, ותימצו שאיסור הביאה לא באה ע"י קידושין, שהרי גם קודם קידושין נאסרו בכיאה כמו אחר הקידושין. א"כ להראב"ד דס"ל דפילגשים מותר למלך גם יותר מי"ח, א"כ שפיר הוי קידושין שאין מסורין לביאה, שהרי כבר ה' לו י"ח נשים, כדאמרינן שם, נינסבן, אמר לה אסירת לי, ואי לאו הקידושין רק ביאה בעלמא פילגש מותר למלך, א"כ כל איסור הביאה רק ע"י הקידושין, שע"י הקידושין הו"ל יותר מי"ח, א"כ הקידושין אינם חלין כלל, משום דהוי קידושין שאין מסורין לביאה.

כתבתי קושיא להה"ג אבד"ק בראר ש', לפמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ב מהל' מלכים הלכה ב') דמלך אינו נושא גרושתו של מלך, א"כ האיך מייתי ראי' (בסנהדרין כ"ב ע"א) כמה קשין גירושין שהרי התירו לייחד ולא לגרש, שאני מלך שגרושתו תשאר ענוה עולמית לכך קשין, משא"כ באינש דעלמא דיצאה והיתה לאיש אחר, מה ראי' דקשין גירושין. והשיב לי הגאון הנ"ל שהי' יכול לגרש פילגש אחת, דבלא"ה היו אסורות לו כדכתיב קרא שהיו אלמנות חיות עד יום מותן. (ואח"כ מצאתי בשו"ת חת"ס האע"ז סי' קנ"א הקושיא וגם התירוץ).

אך אכתי לא מיושב רק לפי דעת הרמב"ם דהי"ח נשים הכל בכלל, פילגשים וגם נשים, משא"כ להראב"ד דפילגשים הי' יכול ליקח כמה שירצה, לא שייך תירוץ זה. ובלא"ה לפמ"ש הלח"מ שם כיון שהי' צרורות ולא הי' יכולין להנשא חשובי אגידא ב' לעולם, א"כ נסתר כל זה, יע"ש בלח"מ פ"ג ה"ג. רק שדברי הלח"מ צ"ע לכאורה מדברי הרמב"ם שם פ"ג ה"ב, לא ירבה לו נשים וכו', בין הנשים ופילגשים הכל י"ח, ואם הוסיף אחת ובעלה לוקה ויש לו לגרש ולישא אחרת תחת זו שגירש ע"ש, והרי לפי"ד הלח"מ כיון שאינו יכול להנשא, עדיין אגידא ב' ועודנו באיסורו עומד. וצריך לחלק בין אשה לפלגש, ראשה שהיא בגירושין, נט ודאי כורת, משא"כ בפילגש, העיקר רק הפירוד, וכיון שעדיין אגידא ב' לא חשוב פירוד, והארכתי הרבה בתשו' להרב הנ"ל, ובאתי רק להעיר.

בדין קדושת בית הכנסת

שמואל הלוי וואזנער

רב אב"ד ור"מ

זכרון מאיר, בני ברק

ב"ה. יום ה' תמוז תשנ"ד לפ"ק.

לכבוד הה"ג המפואר ונכבד, עושה ומזכה טוב בעמיו וכו' כש"ת
מו"ה פנחס גאלדשמידט שליט"א האב"ד מוסקבה וכו'.

אחדשה"ט וש"ת בכבוד ואהבה. יקרתו קבלתי, וכ"ת הציע לפני עני דבר נכבד, היות כי בזמן שלטון הרשעה ברוסיא נסגרו והוחרמו אלפי בתי כנסיות ומדרשות, והפכו אותם לתיאטריות וכל דבר חול ושמא, ועתה המלכות כחבר העמים חוקקו חוק חדש להחזיר את כל בניני הדת שהוחרמו מקדמת דנא לבעלותם הקודמת, והשאלה בנוגע אותם בנינים, אם בקדושתם קאי, כי יש קהלות קטנות שאין צריכים בהיכל ביהכ"נ רוחב ממדים, ומספיק להם שטח קטן מאד, וברוב המקומות גובר העניות, ואי אפשר להם לשפץ הבנינים, ואין להם האמצעים, ויש מקומות שאין יהודים כלל ואין טעם לפתוח ביהכ"נ מחדש, האם מותר לקהלה לבקש בנין אחד מהממשלה, וכן לעשות הסכם עם השלטון של עכשיו, שבמקום ביהכ"נ בעיר שאין יהודים, יותן להם בנין בעיר אחרת שנתרבו אוכלסי יהודים, וגם אם מותר להנהלת ביהכ"נ להשכיר חלק של בנין ביהכ"נ לחברה מסחרית, על מנת שדמי השכירות יהיו קודש לצורכי ביהכ"נ.

א) ראשית דברינו אם יש בכלל קדושת ביהכ"נ בבנינים האלה, היות כי הוחרמו בידי מלכות העריצים, ובאו פריצים וחללוה, ע"ד הש"ס עבודה זרה ג"ב ע"ב ונדרים ס"ב ע"א לענין כלי שרת, וכבר העיר בזה, ואכתוב הנראה להלכה. דהנה מבואר בתשובת הרמב"ם פאר הדור סי' קל"א, דאם לקחו שוללים בגזרת המלך, בטלו קדושתן, כאומדן ז"ל ובאו בה פריצים וחללוה, אבל לא כשנלקחו משוללים סתם שלא בגזירת המלך, אלו תוכן דברי הרמב"ם שם. וראיתי להגאון מהרש"ם בדעת תורה הנדפס בשו"ע או"ח סי' קנ"ג ס"ז שסיים על זה, ונראה דאם גזלו ביהכ"נ עצמו בחזק יד לא פקעה קדושתו, דקרקע אינה נגזלת, ע"כ. ואני תמה, דהאיך לא הרגיש בדברי הרמב"ם במלחמות בע"ז שם, דלדעתו דגם ע"י גוים אמרינן וחיללוה (דלא כהר"ה), כתב תוך דבריו, שבית המקדש עצמו יצא לחולין על ידם ונעשה חול, דהא בבית הוא דכתיב ובאו בה פריצים וחיללוה ע"ש, וכתב דגזירת הכתוב הכל, אעפ"י שאין מעילה בקרקעות. הרי ברור דדין אין קרקע נגזלת, אינו סתירה לדין הפקעת קדושה גם מבנין וקרקע ע"י הפריצים, וכיון דהוא ע"י המלכות גם דין הפקעת ממון אין כאן, כמבואר בתשובת הרמב"ם הנ"ל.

והדבר מפורש בתשובת תשב"ץ ח"ג סי' ה', אודות בתי כנסיות של מאראקא, שכתב דפקעה קדושתם לנמרי, וכתב שאפילו בבהמ"ק שקדושתו יותר חמורה, מקדושת מקדש מעט, אמרינן (בע"ז נ"ב שם) שכיון שנכנסו הופקעה קדושתו, משום קרא אשכח ודרש, והרי הבית הכנסת ביד המחזיק עכשיו חולין בידו. ואע"ג דהתשב"ץ כתב אח"כ תוך דבריו, ואם יש מי שלבו נוטה לומר שאעפ"י שנכנסו הגוים לא הופקעה קדושת בתי כנסיות, מדכתיב והשימותי מקדשיכם, קדושתן אעפ"י שהם שוממין, וקרא דבאו בה פריצים וחיללוה דמשמע דזכו בה גוים, גזירת הכתוב היתה במקדש ראשון וכו', ואינו ענין לבית הכנסת, מכל מקום מסיים התשב"ץ שם, אבל האמת הוא שהופקעה קדושתו, וזכה בהם המלך מדינא דמלכותא, כדמוכח בבבא בתרא ג"ד ע"ב אחרי שאין רשות לישראל לבנות בתי כנסיות אלא בהרמנותא דמלכא, ומלכא אמר שכל ממון שאין לו בעלים להוי דמלכא, עש"ה. וכמדומני שזה המצב הי' ממש בתקופה הנוראה דאז ברוסיה, שהמלוכה הפקיע בתי כנסיות אלה בכח החוק הרשע, כמו בימי התשב"ץ בספרד. ועצם מי שלבו נוטה שכתב התשב"ץ, דשאני מקדש ראשון גזירת הכתוב דזכו בהם גוים במקדש לאבני מובח, וכתב הטעם מפני שהפקירום ישראל, כמו שנראה מדברי רש"י שם, ע"כ. - כנראה דר"ל מש"כ רש"י בע"ז בר"ה דכתיב ובאו בה פריצים וחיללוה, שכתב רש"י וכיון דנפקא לחולין קנינהו בהפקירא, והו"ל דירהו ויכולים לאסרו. ולפי משמעות לשון התשב"ץ ר"ל דישאל הפקירום, וזה צע"ג בלשון רש"י, אבל דברי רש"י פשוטים, דכל זמן שהוא של גבוה אין גוי זוכה אפילו במלחמה משל הקדש, כמש"כ ג"כ במאירי שם, אבל כיון שגזירת הכתוב דבאו בה פריצים (דלדעת רש"י גוים) וחיללו את כח ההקדש, שוב הם הפקר, שיכול לזכות הגוי ולאסרו, ולשון התשב"ץ צע"ג. עכ"פ מדברי התשב"ץ יסור גדול להקל בנידון דידן במכירתם ובהפקעת קדושתם.

(ב) ולענין מכירה, לא מבטיח דאם נימא כפשוטו ההלכה דממילא כבר פקע קדושתם כנזכר למעלה, אלא גם אם לא נימא כן, הא כתב מגן אברהם סי' קנ"ג ס"ק י"ג בשם המבי"ט, ואם אין מתפללים בבהכ"נ של כרכים יכולים למכרה. ומה שכתב מרן החתם סופר בתשובה או"ח סי' ל"א, דדוקא כנדרון של המבי"ט ח"ג סי' קמ"ג דהזניחו את ביהכ"נ, אבל בעלמא אפילו אין מתפללים אסור למכרו, הרי גידון דידן הוא ק"ו להקל, דאם משום הזנחת ביהכ"נ ועשו שלא כדין בית דירה, יש עכ"פ היתר למכרו, ק"ו כהאי דלפנינו, דהופקעו מהשלמון, וישאל הזניחו אותו ברצון ושלא ברצון, ובכרח מקומות אין מתפללים ישראלים כלל, דודאי שייכים דברי המבי"ט לכולי עלמא. ולא זו לדעת הרמב"ם בר"ן פ"ד דמגילה, דקדושת ביהכ"נ מעיקר הדין רק כל זמן שעומד לכך, אלא אפילו לדעת הר"ן דהיא כעין קדושה עצמית, לא מטעם תשמישי מצוה, מכל מקום אין זה מנרע בפסקו של המבי"ט, ודעת לנבון נקל.

ואגב אורחי ראיתי במגן גבורים סי' קנ"ג באלף המגן ס"ק י"ד, אחרי שהביא דברי המבי"ט ומגן אברהם ס"ק י"ב, כתב, ודבריו תמוהים, דא"כ לעולם ימכרו

כשל כרכים, ובמח"כ לא ראה כנראה דברי המבי"ט לפניו, וכן מש"כ החתם סופר הנ"ל, דדוקא כעובדא דמבי"ט שהי' הונחת בית הכנסת וכה"ג, והמג"א דרכו לקצר.

וכבר נשאלתי בנדרון כיו"ב, והוא בתשובת שבט הלוי ח"ח סי' ל', וכתבתי שם, דלא מבקיא לדעת הט"ז סי' קנ"ג ס"ק ו', דביש להו אחרת, דמותר למכור גם בכרכין, אלא אפילו לדעת מגן אברהם שם ס"ק י"ז, דחולק על המשאת בנימין, מכל מקום בנדרון דידן לא שייך כל זה, כיון דאפס מתפללים, שהקהלות נחרבו, דבטלו כל הטעמים שנאמרו באיסור מכירה, וקרוי לומר ראנן סהדי דארעתא דהכי לא הוקדשו לעולם, ועוד דכ' בתשובת פני יהושע ובשערי תשובה סי' קנ"ז ס"ק י"ד, דבמקום דיש מכשול, לכולי עלמא מותר למכור גם של כרכים, [ואין לך מכשול גדול מזה, שלבסוף הגוים יזלו בבנינים אלה, וכבר זלזלו בעו"ה]. והבאתי שם מתשובת מהר"ח או"ז סי' ס"ה, דבזמן הזה גם של עיר נקרא של כפר לענין זה. ולכן גם בקהלות שנשאר מספר קטן של יהודים, ואין להם שום כח להחזיק בבנין הגדול ולשפץ אותו, צריכים לראות על אתר אם יש בזה תיקון, למכור גדל השטח בדרך הכבוד למען החזיק בבית כנסת קטנה, דאל"כ יאבד הכל, וקשה להכריע מכאן, וכיון שאין זמ"ה בכל עיירות האלה, פשיטא דכל המכירות יעשו על דעת ב"ד חרדי עושה ע"פ הלכה שהמרינה סומכת עליו.

ג) וכבר כתבתי במק"א דלפי מש"כ תוס' מגילה כ"ח ע"ב טעם בתי כנסיות שבבבל על תנאי עשויים, משום דבבא הגואל ממילא יפקע קדושתם, והפירוש נראה, דמעיקרא בוראי לא קדשו אלא כל זמן שיהי' שם ישוב ישראל ומתפללים, אך בבא הגואל שיעלו לארץ ישראל בוראי יפקע קדושתם, ע"כ גם לפני זה מהני תנאי עכ"פ, וא"כ לא רחוק לומר דלא בביאת הגואל הדבר תלוי, אלא במציאות, אם יש שם עוד מקום תפלה במשך הדורות. ואע"פ שמג"א סי' קנ"ג פקפק קצת בדברי התוס', מכל מקום דברי התוס' במקומם, ועיי"ש בנתיב חיים מש"כ בדברי מג"א, וראוי לצרף זה לשאר קולות שיש בנידן דידן.

ד) ומה שכתב כבודו דאולי יש חשש חילול ה', בדבר אם הגוים יקבלו וישפצו את שלהם, והיהודים יעשו תנאי עם הממשלה לקבל עבד זה מקום לצורך תפלה במקומות אחרים, ואלו של כאן ימכרו. - הדעת נוטה שאין בזה חילול ה', כיון דהגוים יודעים דבעו"ה אפסו מבקשי ה' ומתפללים, ברוב מקומות אלה. ובמקומות שאפשר אפילו בדוחק להעמיד הביהכ"ג במקומו ולחדשו, מצוה גדולה היא בלי ספק, דלא נהי' גרועים מאומות העולם. והקב"ה ברוב רחמיו יחזיר שכנינו לציון ברחמים.

הדו"ש"ת בלוג"ה,

שמואל הלוי וואזנער

בענין השבועה שהיו משביעין את הכהן גדול ביום הכיפורים

חיים ישעי' שוויממער
ברוקלין, ניו יארק

(א) גרסינן במס' יומא י"ח: מסרוהו זקני ב"ד לזקני כהונה וכו' ואמרו לו וכו' משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך, ובגמרא מבואר, שהיו משמביעין אותו כדי שלא יעשה כדרך הצדוקים שהיו מתקנים הקטורת מחוץ לקדשי קדשים ואח"כ היו מכניסים בפנים, שהיו דורשים את הפסוק (ויקרא ט"ז, ב') ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו' כי בענן אראה על הכפורת, שאסור ליכנס לקדשי קדשים כי אם ע"י הענן, שיתקן מקודם לכן, כדי שבשעת כניסתו כבר יהי' הענן, אבל חז"ל קיבלו שכוונת התורה היא, לעשות הענן אחר שכבר נכנס אל הקדשי קדשים ולא מבחוץ.

ולכאורה צ"ע, דהנה מבואר ביבמות ה' ע"א דהגם דבעלמא קי"ל דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, אפ"ה לא תעשה ועשה שישנו בשאלה שפיר נידחים בפני עשה, ומה"ט אמרינן התם בנזיר מצורע, דעשה רגילוח מצורע דוחה הל"ת ועשה האמורים בנזיר, (תער לא יעבור על ראשו - קדוש יהי' גדל פרע), משום דנזירות ישנו בשאלה, וא"כ צ"ע מה הועילו חכמים בשבועתם, הלא לפי דעתם של הצדוקים שכוונת הפסוק הוא לתקן הקטורת מבחוץ, א"כ יבא העשה של כי בענן אראה על הכפורת וידחה הל"ת ועשה שיש בשבועה (לא יחל דברו - ככל היוצא מפיו יעשה), כיון דשבועה ג"כ ישנה בשאלה לפי"מ דקיי"ל כב"ה בנדרים כ"ח ע"א (וכן פסק הרמב"ם ריש פ"ו מהל' שבועות ובטוש"ע יו"ד סי' ר"ל), ואפילו אם נאמר שהיו משביעין אותו על דעת רבים, דשבועה כזו אין לה התרה כמבואר בגיטין ל"ו ע"א (וברמב"ם פ"ו משבועות ה"ח), וא"כ שבועה זו אינה בשאלה ואינה נדחית בפני עשה, אפ"ה עדיין צ"ע, לפי מה דמבואר שם, דלדבר מצוה מתירין אפילו שבועה כזו, וא"כ לשיטתם דהמ"ע היא לתקן מבחוץ, יתירו אף שבועה ע"ד רבים, ושוב הוי שבועה שישנה בשאלה שנדחית בפני עשה.

(ב) אולם באמת יש ליישב דהנה הרשב"א בנדרים ט"ז ע"א הקשה על הא דמבואר שם דנדר חל לבטל את המצוה, למה לא אמרינן שהעשה ידחה הלאו של כל יחל, ותירץ דבנדר איכא גם עשה, דהיינו העשה של ככל היוצא מפיו יעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, וכן כתב החינוך בפר' יתרו מצוה ל', ובשו"ת הרשב"א ח"ג סי' שמ"ג נשאל הרשב"א, דהלא נדרים ישנן בשאלה ואנן קי"ל דעשה דוחה ל"ת ועשה שישנו בשאלה כמבואר בסוגיא הנ"ל, ותירץ הרשב"א שאי אפשר ללמוד מנזיר מצורע שבכל מקום ידחה עשה לתו"ע שישנו בשאלה, דשאני עשה דמצורע גדול השלום, דע"י שיטתו מותר לאשתו, וכדאמרינן סברא זו בסוף חולין דאי לאו שלא תשלח הו"א דעשה דמצורע דחי עשה דשילוח משום דגדול השלום,

וכן התוס' ביכמות שם (ד"ה ואכתי) כתבו הך סברא לענין שאין למדין מנזיר מצורע שעשה דוחה לתו"ע שאינו שוה בכל, משום דשאני עשה דמצורע גדול השלום, וסברא זו כתב גם השעה"מ בפ"ג מנדרים ה"ו מדנפשי'. (אמנם תירוצו זה לא יתיישב למאן דשרי מצורע בימי חלוטו וכמו שכתבו תוס' הנ"ל). אולם בשעה"מ כתב בשם שיטה מקובצת כ"י, דגם להך מ"ד יש קצת שלום בית, דקודם תגלחת שהוא משולח חוץ לשתי מחנות אע"פ שהוא מותר לאשתו לא תתירצה אשתו ללכת אליו הואיל ומשולח הוא ויתגנה בעיני', ולפי"ז לק"מ. אלא דכתב דמדברי הרשב"א בפ"ק דיכמות ה. מבואר דלא ס"ל כסברת השיטה מקובצת, דכתב שם בדברי התוס' דהתירוצו של גדול השלום אתיא רק לפי המ"ד דמצורע אסור בתשה"מ, וא"כ למאן דשרי מצורע בימי חלוטו, עדיין קשה למה לא דחי העשה את הל"ת ועשה דנדרים.

גם האבני מילואים בתשובה כ"ב כתב שם כסברת הרשב"א, והקשה על עיקר התירוצו מהא דמבואר בתורת כהנים דדרשינן מוהתגלח שגם בנתק הדין הוא שנוי מגלח, והרי התם ליכא הטעם של גדול השלום דהא איירי במוסגר ומוסגר מותר באשתו, ונשאר בצ"ע. גם בערוך לנר דחה תירוצו זה משום דאכתי יכולין לילף מנזירה מצורעת שעשה דוחה ל"ת ועשה שישנן בשאלה, דבדידה ליתא הטעם של גדול השלום, שהרי היא מותרת לבעלה, והרק"ל.

(ג) והנה בשעה"מ תירץ עוד, עפש"כ התוס' בעירובין דף ק' ע"א (ד"ה מתן) שהקשו אהא דתנן מתן א' שנתערב במתן ד' ינתן במתן א' דנימא דליתי עשה דזריקת דם וידחה הל"ת של בל תוסיף, ותי' דכיון דע"י פשיעתו גרם להמצב הזה שלא הי' נזהר שלא יתערב הדמים, לא אמרינן בכה"ג עדל"ת, וה"נ בנדרים גרם בעצמו ע"י נדרו להמצב הזה שיצטרך העשה לדחות הלתו"ע, ובכה"ג אין עדלתו"ע אף שישנו בשאלה. ולפי תירוצו זה הדרא קושיתנו לדוכתא, דבנידן דידן לא שייך לומר דהכה"ג הצדוקי פשע ע"י שבועתו, דדוקא התם במתן דמים שהי' יכול לקיים העשה של זריקת דם בלי העברת הלאו דבל תוסיף אם הי' נזהר שלא יתערב הדמים, אמרינן שפיר דכיון דע"י פשיעתו גרם זה, אין עדל"ת, אבל בנידן דידן לא הי' שום מציאות להכהן הצדוקי לקיים העשה של עשיית הקטורת בחוץ (לפי שיטתו) בלי קבלת השבועה, שאם לא הי' מקבל השבועה, לא היו מניחין אותו לעבוד את העבודה, והיו מסלקין אותו מלהיות כה"ג, וא"כ לא מיקרי בכה"ג שפשיעתו גרם להרחייו'. [שוב מצאתי בכרם שלמה שנת תשל"ט חודש אלול עמוד ט' שנרפס שם הגהות מהגאון בעל כרוך טעם וצ"ל על ספר נצח ישראל, והם מחולקים שם בכוננת דברי התוס' בסברא הנ"ל].

גם לפי תירוצו הג' של השעה"מ קשה, דתירץ דשאני נדרים דגוה"כ הוא שיחול אף על דבר מצוה וכדרדרינן שם בנדרים מהפסוק איש כי ידור נדר לה' שחל הנדר אף על חפצי שמים, ועיקר קושייתם של הרשב"א והחינוך הי' רק על מה דילפינן בכל דוכתא דעדל"ת מכלאים בציצית, נילוף מנדרים שאין עדל"ת, ועל זה תירצו דבנדרים איכא ל"ת ועשה, ולכן לא דמי לשאר דוכתא, אבל הטעם

דבנדרים גופא אין העשה רוחה הלתו"ע אף שישנן בשאלה הוא משום גזה"כ, (ועד"ז כתב גם השאנ"א בס' ס"א, ובנוב"י תנינא יו"ד סי' נ"ג, וע"ע בספר חוסן ישועות בסוגיא דיבמות שם, ובקובץ הערות סי' י"ח סק"ב וסק"ד). ולפי"ז בניד"ד דאיירינן בשבועה ולא בנדר, ועל שבועה לא קאי תך גזה"כ כמבואר בסוגיא דנדרים שם, וא"כ הדרינן לכללא קמייתא דעשה רוחה הלתו"ע שישנן בשאלה, והדק"ל למה לא ידחה המצוה דקטורת הלתו"ע של השבועה.

ד) ולכאורה ה"י אפ"ל לפי מה דמבואר בשבת קל"ב ע"ב דכי אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת, דוקא אם בעידנא דמתעקר הלאו מקיים העשה כנון מילה בצרעת וכלאים בציצית, אבל אם בעידנא דמתעקר הלאו לא מקיים העשה אין העשה רוחה הלתו"ע, וא"כ לשיטתם דהמצוה היא לתקן הקטורת מבחוץ, עיקר המצוה היא הכניסה לקדשי קדשים עם הענן, וכלשון הפסוק כי בענן אראה על הכפורת, והתיקון מבחוץ הוא רק כמו הכשר מצוה, אבל הלתו"ע של השבועה כבר עבה בשעת התיקון, וא"כ לא הוי בעידנא, ואף לשיטתם אין העשה רוחה הלתו"ע.

אמנם עדיין צ"ע לשיטת הפסקי התוס' בזבחים אות ס"ט דאם אי אפשר לקיים העשה רק ע"י העברת הלאו שפיר מיקרי בעידנא, וא"כ ה"ה כאן כיון דאי אפשר לו לקיים העשה (לפי שיטתו) של כניסה להקדשי קדשים עם הענן אלא ע"י שיתננה מתחילה מבחוץ, מיקרי שפיר בעידנא. ואף אם לא נסבור כשיטת הפסקי התוס', ג"כ יש להקשות מהא דמבואר בב"מ ל' ע"א דכהן שראה אבירה בבית הקברות אינו מחויב להשיבה דהשבת אבירה הוי עשה וטומאת כהן הוא לתו"ע, והקשה שם הגמוק"י דתפוק ל"י משום דלא הוי בעידנא, דאינו מקיים העשה עד דמחזיר האבירה ליד בעה"ב והלאו כבר עבר בשעת הגבהת האבירה, ותיריך בשם הרנב"ר דאף הגבהת האבירה רוחה הלאו כיון שעכ"פ הוי חלק מהמצוה, וא"כ ה"ה בניד"ד אף דהתיקון מבחוץ הוא רק חלק מהמצוה, אפ"ה יפה כוחה לדחות הלתו"ע דשבועה. (ולשאר הפוסקים שהביא הנמוק"י החולקים על הרנב"ר, נראה).

ה) ואפ"ל על דרך אחרת למה לא הוי בעידנא, דהנה יל"ע אי עשה הקטורת מבחוץ ואח"כ עשאו עוד פעם בפנים אי עבר על השבועה או לא, מי אמרינן דכיון דלמעשה עשה כקבלת חז"ל לתקן הקטורת מבפנים תו לא איכפת לן במה שהוסיף לעשות מבחוץ ג"כ, או דילמא קפדינן עליו שיעשנה רק מבפנים. ואם נאמר כצד הא' נמצא דכשמתקן הקטורת מבחוץ עדיין לא עבר על השבועה דהא אפשר לו לעשותו עוד פעם בפנים ולקיים דברי חז"ל, והעברת השבועה הוא רק בשעה שיצא מהקדשי קדשים בלי עשיית שם הקטורת, אבל כל זמן שעדיין לא יצא הרי בידו לקיים שבועתו. ולפי"ז שוב לא הוי בעידנא, דהעשה כבר קיים בשעה שנכנס להקדשי קדשים עם הענן (לפי שיטתו), והלתו"ע של השבועה לא עבר עד יציאתו מהקדשי קדשים.

אלא דיש להקשות ע"ז מהא דאיתא בירושלמי דהטעם דבעינן בעידנא הוא משום דחיישינן שמא ימות אחר העברת הלאו קודם שיקיים העשה ונמצא דעבר על הלאו בחנם, ולפי"ז החסרון של בעידנא הוא רק כשעבר על הלאו קודם שמקיים

העשה (כגון שבירת עצם דפסח והגבהת האבידה בבית הקברות הנ"ל), אבל בנידון דידן שמקיים העשה מקודם דהיינו בכניסתו לא שייך חסרון זה. (ועי' דבר נחמד בס' שפתי מהר"ש פר' מצורע לפרש המדרש בפר' מטות איש כי ידור נדר לה' הה"ד כי לא ידע אדם את עתו, בהקדם ירושלמי הנ"ל). עוד יש להקשות ע"ז, דהנה הפנים יפות הקשה על הלימוד מנייר מצורע דעדלתו"ע שישנו בשאלה, דלכאורה הא לא הוי בעידנא דעשה דגילוח מצורע מקיים רק כשמנלח כל שערתיו והל"ת דניזיר עובר מיד כשמנלח ב' שערות, וכתב לחדש דלתו"ע שישנו בשאלה חלוש כ"כ שנדרחה בפני עשה אפילו כשאינו בעידנא. ולפי"ז הדרא קושיתנו לדוכתא, כיון דאפילו כשאנו בעידנא אתי עשה ודחי לתו"ע שישנו בשאלה.

(ו) ואפ"ל על דרך אחרת לפי צד הנ"ל דהעברת השבועה הוא רק ביציאתו מן הקרשי קדשים בלי עשיית הקטורת, דלפי"ז נמצא דכל זמן שלא נכנס להקרשי קדשים עדיין לא חלה עליו השבועה, שהלא אפילו אם יעשה שם הקטורת לא עבר על השבועה וכנ"ל. והנה מבואר בנדרים צ' ע"א דאי אפשר להתיר נדר קודם שהוא חל (כגון כשאמר קונם כבר זו עלי מר"ח אייר אי אפשר להתירו בחודש ניסן) וה"ה בשבועה (כמבואר ברמב"ם פ"ו משבועות הי"ד), וכיון שהשבועה לא חלה רק בהיותו בהקרשי קדשים ולא מקודם לכן, לא ה' אפשרות לשאול על השבועה, דהא קרא כתיב וכל אדם לא יה' באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו, ולמי ישאל שם על שבועתו, וכיון ששבועה זו אינה בשאלה, שפיר אינה נדחית בפני עשה. ועוד מעט י"ל למה שבועה זו אינה בשאלה, דאין לו שום פתח להתיר השבועה, דהא מעיקרא כבר ה' ברעתו שלא לקיימו. אלא דיש לפקפק על זה, דכיון דשבועה בעלמא ישנה בשאלה, שוב לא מסתבר לחלק בין שבועה לשבועה, וגם דבעצם הדבר מסתבר יותר לומר כצד הב' הנ"ל דכשעשה הקטורת מבחוץ מיד עבר על השבועה אף אם יעשו עוד פעם בפנים, כיון דלשון השבועה ה' שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך, והיינו לא להוסיף ולא לנרוע, ומיד בתחילת עבודתו כבר חלה עליו השבועה.

(ז) עוד ה' אפ"ל עפי"מ דמבואר בפסחים פה. דאין עדל"ת שבמקדש, וא"כ ה"נ הוי ל"ת שבמקדש. אמנם דבר זה במחלוקת שנוי אי ל"ת שבמקדש פירושו ל"ת שאי אפשר לעבור עליו אלא במקדש, או אפילו אפשר לעבור עליו חוץ למקדש אלא דעכשיו נזדמן למקדש, דבעירובין דף ק' ע"א על קושית התוס' הנ"ל (אות ב' ד"ה אמנם) דנימא דהעשה דזריקת דם דוחה הל"ת דבל תוסיף, כתב בגליון הש"ס בשם מהר"ק לתרץ דכאן הוי הבל תוסיף ל"ת שבמקדש, וכתב ריש לדחות דלא מיקרי ל"ת שבמקדש רק כשאין שייך לעבור עליו אלא במקדש, משא"כ הלאו דבל תוסיף שייך לעבור עליו גם חוץ למקדש. ועכ"פ להצר הא' דבכל אופן הוי ל"ת שבמקדש, נחא, דבנידון דידן ג"כ הוי הלאו דלא יחל דברו ל"ת שבמקדש, ושבועה כזו אינה בשאלה.

(ח) עוד י"ל דהצדוקים לא סבירא להו לחלק בין לתו"ע שישנה בשאלה ללתו"ע שאינה בשאלה, דזה הוי ג"כ דרשת חז"ל כמבואר ביבמות ה' ע"א דילפינן

מיתור דראשו, וכיון שהם לא קיבלו שום דרשת חז"ל רק התורה שבכתב ככתבה וכלשונה, א"כ לשיטתם אין עשה דוחה לתו"ע שישנה בשאלה. ויותר מזה אפ"ל, דעצם הדין של עדל"ת ג"כ לא היו סוברים, דגם זה הוא דרשת חז"ל דילפינן ל' מסמיכות כלאים לציצית (כמבואר ביבמות ד' ע"א), וא"כ ממ"נ הועילו חכמים בשבועתם, דאם הוא כהן כשר, אין כאן בית מיחוש, ואם הוא צדוקי, הרי לשיטתו אין השבועה נדחית בפני העשה. (ועד"ז תירץ השפת אמת על מה שהקשה דאין היו יכולים להשביעו, הא אין שבועה חלה לבטל את המצוה, ולשיטת הצדוקי דהמצוה היא לתקן הקטורת מבחוץ לא חלה השבועה לבטל זה. ותירץ דכיון דדבר זה שאין השבועה חלה לבטל את המצוה, הוא ג"כ דרשת חז"ל כמבואר בנדרים ט"ז ע"ב, א"כ לשיטתם שפיר חלה השבועה לבטל המצוה, וע"ע בשו"ת חת"ס אורח סי' קע"ו, ובמאיר עיני חכמים מהר"ק סי' ס"א). ועי"ל דעצם הדבר של התרת נדרים ושבועות ג"כ לא סבירא להו, כיון דאין להם עיקר מן התורה, כמבואר בחגיגה י' ע"א היתר נדרים פורחים באויר.

ט) עוד י"ל, דהנה יש מחלוקת בין הפוסקים אי עשה דוחה ב' לאוין, (עי' שרי חמד מערכת ע' כלל מ' אריכות גדול בזה, ועי' קובץ הערות סי' ח' אות י"ג וי"ד, ומנ"ח מצוה רנ"א [בסוף דבריו], ובשושנת העמקים כלל ב'), והכא יש ב' לאוין לא יחל ולא תסור, א"כ להנך פוסקים דלא דחי, שפיר ניחא. אלא דבאמת צ"ע האין היו הצדוקים כופרים בתושבע"פ, חלא מקרא מלא דיבר הכתוב לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, ואפילו אומרים על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין. אלא דזה גופא הוא ג"כ דרשת חז"ל, והצדוקים אמרו דהפשט הוא להיפוך, דדוקא כשאומרים לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל, וא"כ לשיטתם ליכא כאן הלאו דלא תסור, ושוב לא נשאר אלא לאו אחד.

י) והנה לפי מש"כ לחדש בספר הפלאת נדרים בנדרים ט"ז ע"ב, דהא דעשה דוחה לתו"ע שישנו בשאלה, היינו דוקא בעשה השוה בכל, וא"כ בנידן דידן לא שייך העשה רק בכהנים. - ולפי מש"כ לחדש בספר שלמי נדרים בדף הנ"ל, דבשבועה אף שישנה בשאלה, אינה נדחית, משום דשבועה חמירא דכתיב בה לא ינקה, ממילא מיושב שפיר.

עולת שבת בשבתו

כי תבא

והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה. י"ל דבפסוק זה מבשרת התורה"ק בשורה טוב לישראל, דהנה בעת יציאת מצרים כתיב, ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים (שמות י'), ופירש"י, למה הביא עליהם חשך, שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלים מהם והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא, עכ"ל. הרי שנס מכת חושך ה' בשביל שינצלו ישראל את מצרים. והנה גם לעתיד לבוא ינצלו בני ישראל את אומות העולם, כדכתיב (ישעי' כ"ג) ליושבים לפני ד' יהי סחרה לאכול לשבעה ולמכסה עתיק, הרי כי כל האוצרות של האומות יגיעו לבני ישראל בימות המשיח (עי' פסחים קי"ח ע"ב). אולם אז יוגדל הנס, שלא יעשה הקב"ה חושך ואפילה בעולם, רק לעיני השמש בצהרים, יכנסו בני ישראל אל תוך בתיהם של אומות העולם, ויקחו כל מה שלבם חפץ, ולא יעלימו הגוים שום דבר מבני ישראל. וזשה"כ, והיית ממשש בצהרים, לעתיד לבוא, באוצרותיהם של האומות, כאשר ימשש העור באפלה, בעת יציאת מצרים, במשמוניות של המצריים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נצבים

בסוף הפרשה הובא במסורה, מ' פסוקים, לבב"ו סימן. הנה עפ"י רוב יש לסימנים הללו איזה קשר עם הסדרה או עם ההפטרות, והנה בפרשתנו מצינו תיבת לבב"ו, דכתיב פן יש בכם איש וגו' אשר לבבו פונה היום מעם ד' אלקינו, אולם לא מסתבר שבעלי המסורה נתכוונו על פסוק זה, שהרי הפסוק מיירי במי שלבבו פונה ח"ו מעם השי"ת, וכי יעלה על הדעת שנתנו סימן רע על מספר הפסוקים. ויתכן לומר, דהמקור להסימן אינו הפסוק אשר לבב"ו פונה היום, רק הוא נוטריקון ל'שמוע ב'קולו ו'לדבקה ב'ו, והוא פסוק האחרון בפרשתנו, וא"כ שפיר הוא סימן טוב לישראל, לשמוע בקולו ולדבקה בו.

(כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד)

ראש השנה

בקריאה ליום ב' של ראש השנה. ויאמר אברהם אלקים יראה לו' השה לעולה בני. אלקים יראה ל'ו, ר"ת איל, ה'שה לעולה ב'צני, ר"ת הלב, דרחמנא לבא בעי, לפיכך לעולם נחשב לעולה בני, אף אם יהא איל תמורתו, המחשבה כמעשה.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל²)

(1) מפי השמועה.

(2) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונה באוצר הספרים בכריטיש מוזעאום בעיר לונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן.

וילך

ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו' לא אוכל עוד לצאת ולבוא, וברש"י, מלמד שנסתמו ממנו מעיינות התורה. הכוונה לע"ד בפשוטו, דאיתא במס' ע"ז (דף י"ט ע"א) אמר ר' אבדימי בר חמא כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר בתורת ד' חפצו עכ"ל. לפי"ז יתכן, דמשה רבינו אמר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ואיתא בגמרא (ר"ה י"א ע"א) היום מלאו ימי ושנותי, ולא יועילו כל התפלות שאני מתפלל, דאיתא במדרש שהקב"ה צוה לסתום כל השערי שמים והחלונות מקום שנכנסים בהם התפלות. אמנם קשה, יעסוק בתורה והקב"ה יעשה לו חפציו, לכך אמר לא אוכל עוד לצאת ולבוא בתורה, ולכך מלאו ימי ושנותי, אבל אם עדיין הייתי יכול לצאת ולבוא בדברי תורה, הייתי עוסק בתורה, ואז מההכרח ה' שהקב"ה ישמע תפילתי ולעשות בקשתי, אך המניעה היא, שלא אוכל לצאת ולבוא בדברי תורה, וק"ל.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג זצ"ל)

האזינו

יערוף כמטר לקחי תזל כמל אמרתי. י"ל על דרך דאיתא בגמרא (יבמות ד' ע"א) דרבי יהודה אע"ג דלא דריש סמוכין, הני מילי בכל התורה כולה, אבל במשנה תורה דריש. והוה שאמר, יערוף כמטר לקחי, ר"ל הלכח שלקחתי מהשי"ת, הוא כמטר שיורד טיף טיף בלי קישור וחיבור, משא"כ אמרתי, דהייינו משנה תורה, תזל כמל, שיורד בקישור והתחברות של אויר לח ודק.

(הגאון מוה"ר זעליגמאן אבד"ק וועטש זצ"ל)

---

(3) הועתק מחיבורו על התורה (כת"י).

(4) הועתק מפנקסו המונח כנגזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאנמוערפען.

מילי דהספידא

איכלע לדינו איזע עליס, אשר בהם נרשמו מילי דהספידא, על כמה גדולי ישראל מדורות הקודמים, אמרנו כי כדאי להדפיסם בקובצנו. (ואף כי ברור, שהכותבים רשמו הדברים רק לעצמם, כי הענינים אינם מסודרים כראוי, אבל מאחר שהי' בדעתם להגיד הדברים ברבים, ראוי לפרסם הענינים).

רשימת הגאון מוה"ר אברהם אביש אבר"ק פפר"מ זצ"ל,
על פטירת שלשה גדולי ישראל

לא לדרשה קאתינא אלא להחם הספידא להנהו גברי רברבי שנפטרו, הגאון הגדול מוה"ר נחמן שהי' אב"ד ור"מ בק"ק בריסק דליטא, זקן ותופס ישיבה, הרביץ תורה בישראל והעמיד תלמידים הרבה, מה לנו להרבות בשבחו, המפורסם אין צריך ראי'. וגם נעדר מקורם אדוני אחי הרב הגדול בתורה ובחסידות, כל ימיו הי' מסגף נפשו בסיגופים גדולים עד שמאס בתאות עולם הזה, ומאס כל ההתמנות מכמה שנים, ותמיד הי' רבוק בתורה ובתפילה, ולא העביר כל חצות לילה, הי' הולך בהשכמה לבית הכנסת, וכל התפילות שמחויב אדם בכל יום הי' מתפלל בבית הרב אב"ד הגאון, והן בישיבת בית דינו הי' כל יום אצלו, עד סוף ימי זקנותו, שזכה להיות חי יותר משבעים שנה, ולא גילו לי מפטירתו, עד שראיתי אותו בחלום לילה שהי' עומד עם אדוני אבי זצלה"ה בשוה, ומה הרגשתי שנפטר, ונפטר בשם טוב וזכותו יגן עלינו. ואחרון הכביר שנעדר מקרוב פה צדיק אחד ה"ה הרב הגדול מוה"ר ישכר בער, שתמיד לא פסק פומי' מגירסי', וכל ימיו מכאובות ברלות, וסבל יסורין זמן רב קודם העדרו, זכותם יגן עלינו.

רשימת הגאון מוה"ר שלמה הכהן אבר"ק צילץ זצ"ל,
על פטירת אביו הגאון מוה"ר משולם זלמן הכהן אבר"ק פיורדא זצ"ל

נעדר בהספר ובכי על האי שופרא דבלי, מה אדבר ומה אומר, אוי ואבוי, עולם הפוך ראיתי, דרך העולם בימי חנוכה להדליק הנר, ואצלי בעו"ה כבה הנר, בימי חנוכה הם ימי משתה ושמחה עבור כי נגמרה מלאכת המשכן כראיתא במדרש, ואצלי בעו"ה בימי חנוכה נסתלק ונשבר המשכן. - כתיב אלה פקודי המשכן משכן העדות, ופי' רש"י שנתמשכן שני פעמים ע"ש, וכן הצדיק נתמשכן בעונות הדור. - ימי חנוכה הנס לא ניתן ליכתוב, ואצלי ג"כ, בימי חנוכה המכה בעו"ה לא ניתן ליכתוב, כי מכה אשר לא כתובה זה מיתת צדיקים כראיתא במדרש כנודע, ומיתת אבי הצדיק הי' בחנוכה.

רבותי, נחזי מה כתיב כחורבן, ככה תכנה, בוכה ומכנה. - הנה לספר בשבחו, נקדים מה ראיתא בחולין (כ"ד ע"ב), רבי חנינא פ' שנה הי' ועומד על רגלו אחת וכו', ור"ל שהי' עומד במדתו הטובה בימי נעוריו עד עת זקנותו, שהי' בשמחה, ובכל עת הי' עומד על מדתו הטובה, כדאמרי רז"ל בכל מאורד, כל מדה ומדה שמודדין לו הוי מודה לו, וזה בא לו מחמת אמו שהדריכו בדרך הטוב בילדותו, כך רבותי, אבי ז"ל הכ"מ, בן שמונים הי', ועמד נ"כ במדתו הטובה הן בימי נעוריו והן בימי זקנותו. בימי נעוריו עסק בתורה י"ב שנים כדאויטש לא פסיק פומי' מגירסא, ולילה כיום יאיר לו, זמן שינה שלו הי' משומרים לבוקר עד הכניסה לבהכ"נ, וכל כך עסק בגירסא, שלא ידע מקום מכואו וצאתו כדאויטש, כאשר סיפר לי, אם בא מברעסלויא מאחותו, הי' צריך ליתן בשער פרוטה להוליכו משער לביתו כדאויטש. הי' שם פו"מ כמה שנים, ותיקן הרבה, בית המדרש ומקוה חם, והציל נפשות, אף שלא חל על לשונו לשון פולניא, אעפ"כ הכנים את עצמו עם חבירו הגאון מהר"ל ז"ל, כאשר סיפר לי. ואמו ז"ל הדריכו לזה מילדותו, והלילה אמר הורה גבר, הי' בקדושה מיד, כאשר סיפרה, שחלם לה חלום שתלד בן זכר ת"ח גדול, וכשטבלה הי' אז קרירות שעוף באויר השמים נתקרה, וילדה תלמיד חכם בן יחיד הלזה, ומעודה לא נשקה לבנה בדרך הנשים בבנים הקטנים, וזהו נסיון גדול. וכהנה וכהנה מדותיו הטובות, למד בימי נעוריו מתוך דחק, ואח"כ למד מתוך יסורין, וכל ימיו ממש היו מכאובים, ובכל זאת לא מש מתוך האוהל של תורה, והי' עניו גדול, תוך תפלה לא רצה לשאוף טובה. . . לא יאומן כי יסופר גורל אהבה שהי' לו לבני קהלתינו, ומסתמא יליץ בעדינו וחזותו יגן עלינו.

רשימת הגאון מוה"ר דוד העריש אבד"ק אייוגרוב זצ"ל
על פטירת רבו הגאון מוה"ר נחום טריביטש אבד"ק ניקלשבורג זצ"ל

כ"ה. יום ג' ה' מנחם אב שנת תר"ב לפ"ק פה נ"ש יע"א.
. . רבותי אחי ורעי, לא באתי ח"ו לכבודי, אלא לכבוד רבי נשמתו צדורה בצרור החיים, לכבודו באתי, הלואי שיעמוד אצלי לסער אותי. שמו ותורתו הראה בשלום ירושלים וקובץ על יד, אשרי לו מי שגידל בתורה ועמלו בתורה ועשה נחת ליוצרו אפילו מבחרותו, אמר לי שלא התפלל אפילו תפלת ערבית ביחידות אפילו בשעת הדחק, כי שכר אנשים טובים על הדרך למנון, וגם הי' מקדש עצמו במותר לו, שלא טעם טעם חמאה, אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, וכמו במשה כתיב לא קם נביא כמשה, בן הצדיק החסיד העניו ה' נחום טריביטש זצלה"ה לא קם כענוותנותו. על אלה אני בוכי' עיני עיני ירדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם גאלדבערג נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אהרן מינצער נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' בן ציון (ב"ר חיים בער) גרינפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ברוך הלברשטאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב וואלף שטייער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' חנוך העניך עשטינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהושע העשיל טייטלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יהושע פייג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק דוד שלום מאשקאוויטש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק ליפא מיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מאיר חיים הלוי לנדא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה יוסף צעהנווירטה נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה שמואל פאסטען נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי הירש ראזנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה עדעלמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' שלמה שארף נ"י מכני ברק להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאוי"ט א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' טובי ארי' ליבוש הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף אייזנבערג נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה נחמי צעהנווירטה נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה ראזענבלום נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ניסן לעמעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ראובן פרעזער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ר לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים אלימלך נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר יעקב
נ"י מירושלים עיה"ק ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה צבי וואקסמאן נ"י
לאירוסי בתו נכדתם תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב רינגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל מיכל נ"י לאירוסו בתו תחי'

להרב יקותיאל זלמן הלברשטאם נ"י ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ד משה הלברשטאם שליט"א חבר הבור"צ בהעדה החרדית בירושלים עיה"ק לאירוסו בנו-נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה ישורון האכהייזער נ"י מאנטווערפען לאירוסו בתו תחי' להנה"ח מו"ה מרדכי יצחק הלוי פאזנער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר שמואל אברהם נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה נחמי' גוטטער נ"י לאירוסו נכדתו תחי' להנה"ח מו"ה פישל הכהן באטניק נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר יצחק יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שלמה קורין נ"י מקרית באבוב ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר נחמן נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב להנה"ח מו"ה שמואל לעמלעל נ"י מטאראנטא לאירוסו בתו תחי' בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלעזר אלימלך באקאן נ"י לנישואי בתו תחי' להנה"ח מו"ה דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בתו תחי' להנה"ח מו"ה חיים איינהארן נ"י לנישואי בתו תחי' להרב חיים אלעזר טווערסקי נ"י מגיד שיעור בישיבת שיקאגא נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הוי"ד לנישואי בתו תחי' להרב יצחק לאנגזאם נ"י מגיד שיעור בישיבת תורת חסד לנישואי בתו תחי' להנה"ח מו"ה יצחק מאיר שלום פליישער נ"י לנישואי בתו תחי' להנה"ח מו"ה צבי גליק נ"י לנישואי בתו תחי' להאברך היקר ר' ארי' ליבוש גרינפעלד נ"י לנישואיו להאברך היקר ר' יחזקאל מאיר הלוי מיללער נ"י לנישואיו להאברך היקר ר' ישראל מאיר הערבסט נ"י לנישואיו להאברך היקר ר' ישכר זאב ווייספעלד נ"י לנישואיו להאברך היקר בנש"ק ר' לוי יצחק הלוי ראטטענבערג נ"י לנישואיו להאברך היקר ר' נחמן אלעזר קעניג נ"י מקרית באבוב לנישואיו להאברך היקר ר' רפאל אהרן קנאפפלער נ"י לנישואיו להאברך היקר ר' שאול גארדאן נ"י לנישואיו להאברך היקר ר' שמואל זאב ריינער נ"י לנישואיו יעזור השי"ת שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת